

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТУЕТ

Војислав М. Филиповић

**НАОРУЖАЊЕ И РАТНИЧКА ОПРЕМА
У КУЛТУРАМА ПОЗНОГ БРОНЗАНОГ
И СТАРИЈЕГ ГВОЗДЕНОГ ДОБА НА
ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ, МАКЕДОНИЈЕ,
ЦРНЕ ГОРЕ И АЛБАНИЈЕ**

докторска дисертација

Београд

2015

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOSOPHY

Vojislav M. Filipović

**WEAPONS AND WARRIOR EQUIPMENT
IN THE CULTURES OF THE LATE
BRONZE AND EARLY IRON AGE
ON THE TERRITORIES OF SERBIA,
MACEDONIA, MONTENEGRO AND
ALBANIA**

Doctotral Dissertation

Belgrade
2015

Ментор:

др Милош Јевтић, доцент,
Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Комисија:

др Растко Васић, научни саветник,
Археолошки институт, Београд

др Марија Љуштина, доцент,
Универзитет у Београду, Филозофски факултет

др Милош Јевтић, доцент,
Универзитет у Београду, Филозофски факултет

Датум одбране:

На почетку бих се захвалио бројним колегама из Србије, Црне Горе и Македоније који су ми изашли у сусрет и омогућили увид у непубликоване примерке оружја, или ме упутили на приватна лица која у свом поседу имају праисторијско оружје. Посебно бих се захвалио ментору, доц. др М. Јевтићу, на подршци, корисним саветима и вишегодишњим консултацијама. Исто тако, захвалан сам и др Р. Васићу, др Д. Антоновић, др А. Булатовићу, др М. Вујовићу, др В. Петровићу, др М. Љуштини, др А. Капурану, др М. Пековићу, др М. Блечић Кавур, др С. Витезовић, др М. Милановићу, др Љ. Васиљевићу, мр А. Црнобрњи, МА Д. Милановићу, А. Ђорђевићу, С. Миливојевићу, В. Танасић, А. Манићу, З. Поповић, Н. Шошићу и М. Загарчанину. Свако од поменутих је, на аутору познат начин, помогао да ова дисертација буде квалитетнија и садржајнија. За свакодневну подршку и подстрек посебно сам захвалан супрузи М. Поповић.

Значајну подршку добио сам од *École française d'Athènes*, која ми је доделила стипендију и омогућила једномесечни боравак у Атини током 2012. године, у циљу побољшања квалитета дисертације.

Наоружање и ратничка опрема у културама позног бронзаног и старијег гвозденог доба на територији Србије, Македоније, Црне Горе и Албаније

Резиме

Проучавање наоружања и ратничке опреме у културама бронзаног и гвозденог доба на територији централног и југоисточног Балкана није детаљније проучавано још од освита археологије на овим просторима. Поједине монографије или њихови делови у своме фокусу имале су и ово питање, али се њиме бавило или у уском предметном контексту, или пак у широком просторном контексту. Период који је обухваћен овим радом обухвата отприлике један миленијум, а реч је о позном бронзаном и старијем гвозденом добу, односно о времену између 1500/1450. године пре н.е. и 450/425. године пре н.е., тј. средњоевропске хронолошке фазе од почетка периода Вг С па до краја периода На D. Ова теза имала је за циљ израду комплексне анализе наоружања и ратничке опреме на поменутих просторима, с обзиром на то да у досадашњим радовима тој проблематици није поклањана адекватна пажња, и, да до сада овим предметима у целини није посвећена ни једна синтетска монографија, или мања целовита публикација.

Почетни методолошки поступак било је сакупљање већ објављене грађе са истраживаног подручја, али и непосредни увид у инвентар музејских збирки, тамо где је то могуће и где је такав материјал досупан. У уводном делу дати су основни подаци о географији, топографији и геологији разматране територије, са нагласком на рудним лежиштима метала, важних у контексту производње оружја и ратничке опреме. Такође, детаљно су анализирани природне и историјске комуникације и пуни правци на овој територији, важни због потенцијалних продора одређених култура и транспорта/трговине одређених типова оружја у истраживаном периоду.

У следећем поглављу прецизирани су и дефинисани хронолошки оквири теме, затим археолошке културе које обухватају поменути период и територију, док су на крају приказане основне класе оружја и ратничке опреме са детаљним описом примерака и основном типологијом која је коришћена у каталогу предмета.

Најобимнији део рада свакако представља каталог налаза, у којем су обрађени сви одговарајући предмети, укупно њих 1.000 са проучаване територије уз текстуални опис и илустрацију, контекст и услове налаза, а који су класификовани по фазама у позно бронзано доба (фазе 1 и 2) и старије гвоздено доба (фазе 3 и 4), и даље по целинама: дефанзивна опрема (шлемови, кнемиде, оклопи и штитови), офанзивно оружје (секире, бодежи, мачеви, копља и стреле) и посебни налази (калупи за ливење оружја и опреме и камени брусеви).

Након сакупљања грађе, извршена је анализа података, паралелно са појединачном анализом налаза кроз хронолошке периоде и утврђивање њиховог типа и диспозиције, као и евентуалне повезаности са тадашњим археолошким културама или познатим палеобалканским племенима. У раду је предложена шема типологије оружја за наведену територију, која је или компилација већ постојећих типолошких решења за одређене врсте оружја и опреме које су биле најкомплетније и најцелисходније за проблематику којим се овај рад бави, или је пак предложена нова шема типологије за одређен вид оружја или опреме. Треба имати у виду да за поједине подкатеорије није било могуће дати предложак типологије. Примарна анализа обухватила је типолошку и хронолошку анализу, а у корелацији са просторном и контекстуалном димензијом отворила су се бројна додатна питања везана и за потенцијалне радионице и рударске потенцијале територије, трговачке и комуникационе правце.

Током позног бронзаног доба у тези је констатована појава микенског оружја и опреме из области Егеје и предложени су путеви контаката и комуникација централнобалканских заједница са медитеранским центрима бронзаног доба тога времена. За прелазни период констатован је јак продор централноевропских типова оружја у област Балкана, који вероватно сугеришу продор носилаца Гава комплекса ка југу, где је констатовано њихово, да тако кажемо, расипање и слабљење, вероватно услед географских датости истраживане области, али су одређени примерци оружја овог регистровани и на јужним обалама Јадранског мора. Исто тако, регистроване су разлике између придошлих култура и аутохтоних популација у виду коришћења типова офанзивног оружја, па се тако мачеви изузетно ретко користе на простору где налазимо бојне секире и обрнуто. Најмањи број налаза приписан је фази 3, тако

да за овај период (Ha C) нису могли да се донесу неки шири закључци. Током фазе 4 издвојене су бројне правилности, попут појаве тзв. скитских стрела са севера и истока, које се различито употребљавају у зависности од племенске припадности, дистрибуције дефанзивне опреме коју не користе сва палеобалканска племена, те дистрибуције одређених типова мачева и копаља у зависности од племенске припадности. Исто тако, у одређеним случајевима примећено је да се оружје користи и дуже од столећа, или да долази до преправке или поправљања, а регистроване су и локалне варијанте настале по страним узорима.

Кључне речи: оружје, опрема, класификација, археолошке културе, позно бронзано доба, старије гвоздено доба, централна Србија, Македонија, Црна Гора, Албанија

Научна област: археологија

Ужа научна област: праисторијска археологија

UDK: 903.5(497-191)

Weapons and Warrior Equipment in the Cultures of the Late Bronze and Early Iron Age on the Territories of Serbia, Macedonia, Montenegro and Albania

Summary

A study of the weapons and warrior equipment in the cultures of the Late Bronze and Early Iron Age on the territories of the Central and South-east Balkans was not subject of a detailed study since the very beginnings of archeology in this areas. Some monographs were focused completely or partially on this question, but either the object selection was very narrow or the territory was very wide. The period covered by this work includes roughly one millennium, and it talks about Late Bronze and Early Iron Age, and a time frame between 1500/1450 BC and 450/425 years BC, i.e. Central European chronological phases from the beginning of the period Br C until the end of the period of Ha D. The aim of this thesis is to develop complex analysis of weapons and warrior equipment on the territories mentioned above, since previous works did not paid adequate attention to this subject, and because of the fact that so far these cases as a whole was not committed no synthetic monograph or less comprehensive publication.

The initial methodological procedure was gathering materials from the studied areas that were already published, as well as by direct accessing to the inventory of museum collections, where possible and where such material was available. The introductory section provide basic information about geography, topography and geology of the studied territory, with the accent on metal ore deposits, which are important in the context of the production of weapons and war equipment. Also, detailed analysis was paid to natural and historical communications and roads on this territory, which are important because of possible breakage of certain cultures and because of transport/trade of certain types of weapons in the investigated period.

The next chapter gives us precise and detailed chronological framework about archeological cultures included by the mentioned time and territory, and, at the end, it describes basic classes of weapons and warrior equipment, including detailed description and basic typology of the items in the catalog.

The most extensive part of the work, the catalog of objects, includes 1000 items from the studied territory, followed by the description, illustration, context and condition of the objects, classified in phases of Late Bronze (phases 1 and 2) and Early Iron Age (phases 3 and 4), and then by the categories: defensive equipment (helmets, greaves, armors and shields), offensive weapons (axes, daggers, swords, spears and arrows) and specific findings (molds and stone grinding wheels).

After collecting the items, the analysis of the data was accomplished, along with a separate analysis of findings through chronological periods and determination of their type and disposition, as well as possible connections with the known archaeological cultures or paleo-Balkan tribes. In this part of the thesis the typology scheme of weapons on this territory is proposed, which is either a compilation of already existing typological solutions for certain types of weapons and equipment that were the most complete and most effective way for the issues that this paper deals with, or a new typology scheme was proposed for a certain type of weapon or equipment. Attention should be paid that that some sub-categories were not possible to provide an adequate typology. The primary analysis included the typological and chronological analysis and, correlated with spatial and contextual dimension, it opened up many other questions about the potential for workshops and mining potential of the territory, as well as trade and communication routes.

This thesis ascertains the emergence of Mycenaean weapons and equipment from Aegean area in the Late Bronze Age, and it proposes roads of contacts and communication of Central Balkan community centers with Mediterranean Bronze Age centers at that time. In the transitional period strong penetration of central-European types of weapons was recorded in the Balkan region. This probably suggests penetration of the holders of Gava complex to the south, where their scattering and attenuation was determined, probably due to geographic features of the researched area, although some examples of this weaponry were also found on the south Adriatic coast. Likewise, this thesis registers the differences between non newcomers culture and indigenous populations through the use of types of offensive weapons, for example, the swords were very rarely used in the area where we find the numerous examples of axes and vice versa. The least amount of objects was attributed to the phase 3, so for this period (Ha C) we could not get some

broader conclusions. As for the phase 4, many regularities were separated, such as the so called Scythian arrows from the north and east, which were used differently depending on tribal affiliation, distribution of the defensive equipment that was not used by all Paleobalkan tribes, and distribution of certain types of swords and spears, depending on tribal affiliation. Also, in certain cases it is observed that the weapon was used for more than a century, that in some cases it was remodeled or repaired, and local variations made under the influences of foreign models were also registered.

Keywords: Weapons, Equipment, Late Bronze Age, Early Iron Age, Central Serbia, Macedonia, Montenegro, Albania

Scientific field: archeology

Scientific sub-field: prehistoric archeology

UDK: 903.5(497-191)

САДРЖАЈ

1. УВОД	2
Предмет истраживања.....	2
Основне хипотезе.....	2
Циљеви.....	3
Методе истраживања.....	5
2. ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА	7
3. ПРИРОДНЕ ОДЛИКЕ, ГЕОГРАФСКО-ТОПОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПРИРОДНИ РЕСУРСИ ИСТРАЖИВАНОГ ПОДУЧЈА	10
Главна географска обележја.....	10
- Основне географске карактеристике.....	10
- Рудна богатства.....	16
- Главни природни комуникациони правци.....	20
4. КУЛТУРНО-ХРОНОЛОШКИ ОКВИРИ И ПРЕГЛЕД ОСНОВНИХ КЛАСА НАОРУЖАЊА И РАТНИЧКЕ ОПРЕМЕ	25
Хронолошки оквири.....	25
- Позно бронзано доба.....	26
- Старије гвоздено доба.....	28
Најважније археолошке културе истраживаног подручја.....	29
- Позно бронзано доба (фаза 1, Вг С-D).....	30
- Прелазни период (фаза 2, На А и В).....	39
- На С (фаза 3).....	45
- На D (фаза 4).....	52
Основне класе оружја и опреме у бронзаном и гвозденом добу.....	58
- Дефанзивна опрема.....	58
- Офанзивно оружје.....	66
- Посебни налази.....	81
5. КАТАЛОГ НАОРУЖАЊА И РАТНИЧКЕ ОПРЕМЕ	84
Позно бронзано доба.....	84
Старије гвоздено доба.....	159
6. АНАЛИЗА ОРУЖЈА И РАТНИЧКЕ ОПРЕМЕ	318
Позно бронзано доба.....	318
- Дефанзивна опрема.....	318
- Офанзивно оружје.....	320
- Посебни налази.....	356
Старије гвоздено доба.....	357
- Дефанзивна опрема.....	357
- Офанзивно оружје.....	365
- Посебни налази.....	390
7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	393
8. БИБЛИОГРАФИЈА	417

1. Увод

Предмет истраживања

Проучавање наоружања и ратничке опреме у културама бронзаног и гвозденог доба на територији централног и југозападног Балкана није проучавано у целини од почетака археологије на овим просторима. Поједине монографије или њихови делови у своме фокусу имале су и ова питања, али се њиме бавило или у уском предметном контексту каква је на пример студија о мачевима на тлу бивше Југославије А. Хардинга,¹ или у широком просторном контексту без дубље анализе сваког предмета понаособ, попут чувене едиције Праисторија југославенских земаља IV и V. Са друге стране, ова не само научна, већ и популарна тема, одавно је адекватно обрађена на просторима већег дела Европе у овоме периоду, па је поред низа научних монографија издато и стотине научно-популарних брошура, те организован велики број атрактивних изложби.

Теза *Наоружање и ратничка опрема у културама позног бронзаног и старијег гвозденог доба на територији Србије, Македоније, Црне Горе и Албаније* заснивала би се на познатом и у највећој мери објављеном материјалу из области централног и југозападног Балкана, тј. територија које данас у потпуности или делимично обухватају државе Србија, Црна Гора, Албанија и Македонија. Период који би био обухваћен овим радом обухвата отприлике један миленијум, а реч је о позном бронзаном и старијем гвозденом добу на поменутих просторима.

Основне хипотезе

Хронолошки оквир позног бронзаног и старијег гвозденог добу постављен је из неколико разлога. Први је тај, што у позном бронзаном добу долази до процвата производње и веће заступљености наоружања и ратничке опреме на територијама

¹ Harding 1995.

централне, источне и југоисточне Европе, а што није толико очигледно у претходним периодима, како на основу броја предмета, тако ни на основу разноврсности истих. Исто тако, за период позног бронзаног доба и прелазног периода везују се велика етно-културна померања широм Европе, медитеранског дела Азије, као и појединих делова Африке, што је, претпоставља се, условило и развој новог наоружања и ратничке опреме, те бројних пратећих елемената попут друштвеног раслојавања, развоја рударства и металургије, појаву нових заната и надасве нових друштвених група. У то време, на територији централног и југозападног Балкана долази до очитих промена старих култура новим и како је то раније претпостављено, у овом су се периоду конституисала језгра будућих палеобалканских племена попут Илира, Дарданаца, Трибала, Пеонаца, Меза, итд., а који се јасно издвајају и прате током следећег периода. Теза би се хронолошки завршавала на почетку следећег великог освајачког похода, тј. око 450/425. године пре н.е., када се на овим територијама полако али сигурно бележи присуство Келта, који са собом доносе свој начин ратовања, организације, наоружања и ратничке опреме, а који се јасно разликује од претходних култура и племена. Тако би се у истраживаном периоду на поменути просторима могла пратити еволуција не само ратничких предмета, већ и промене у концепцији насељавања, ратовања и живота уопште узев.

Циљеви

Из свих поменутих разлога ова ће теза имати за циљ израду комплексне анализе наоружања и ратничке опреме на поменути просторима, с обзиром на чињеницу да у досадашњим радовима тој проблематици није поклањана адекватна пажња и да до сада, овим предметима није посвећена ни једна синтетска монографија, или каква мања публикација, а што је већ извршено за доцније периоде на овим просторима.² Најобимнији део рада представљаће каталог налаза, у којем ће бити обрађени сви одговарајући предмети са проучаване територије уз текстуални

² На пример, магистарска теза М. Вујовића о римској војсци, докторска теза М. Цуњка о средњовековном оружју, итд.

опис, те контекст и услове налаза. Нажалост, већ сада можемо рећи да истраживања на територија неће имати правилну расподелу налаза, с обзиром на то да региони нису равномерно истраживани и да ће пропорционална заступљеност наоружања и ратничке опреме по културама бити доста различита. У сваком случају, таква слика последица је неравномерног истраживања појединих регија и она се ни у једном случају не може избећи у изради ове тезе.

Највећа пажња у самој тези биће усмерена на анализу оружја и ратничке опреме на истраживаним територијама и то, у више праваца. Примарна анализа обухватила би стандардну типолошку и хронолошку анализу, али би се у корелацији са просторном и контекстуалном димензијом, верујемо, отворила бројна додатна питања везана и за потенцијалне радионице, ковнице и рударске центре, као и експлоатацију истих. Такође, из овако постављеног аналитичког модела могуће би било претпоставити трговачке и комуникационе правце, те евентално реконструисати етничке промене и миграције. Верујемо да ће анализа оружја и ратничке опреме и њен однос са обичајима сахрањивања и осталом археолошком грађом (керамика, накит, итд.), омогућити да се издвоје и наоружање појединих етничких група, те установи њихов евентуални међусобни однос. На крају рада, на основу целокупне дотадашње анализе, али и историјских извора, покушаће се са реконструкцијом начина ратовања, наравно, уз покушај дефинисања регионалних особитости.

Због свега горе наведеног, овај рад треба да представља не само синтетску целину наоружања и ратничке опреме на територији централног и југозападног Балкана кроз податке које пружа археолошка грађа, већ и квалитативну новину у сагледавању живота праисторијских и протоисторијских заједница на овој територији. Исто тако, контакти, трговачки и комуникацијски правци, друштвене промене и стратификације моћи ће да се лакше сагледају и дефинишу након обимних анализа дистрибуција планираних у овоме раду.

Методe истраживања

Рад на тези засниваће се, пре свега, на стандардном археолошком аналитичком поступку, односно на типолошко-хронолошкој анализи предмета допуњеној, тамо где је то могуће историјским подацима и изворима.

Почетни методолошки поступак било је сакупљање већ објављене грађе са истраживаног подручја, али и непосредни увид у инвентар музејских збирки, тамо где је то могуће и где је такав материјал досупан. Такође, део непубликоване грађе уступљен је аутору за потребе израде ове дисертације, те се и овом приликом захваљујем свима који су учинили да овај рад буде комплетнији и садржајнији.

Након сакупљања грађе, уследила је анализа података, паралелно са појединачном анализом налаза кроз хронолошке периоде, те утврђивање њиховог типа и диспозиције, као и евентуалне повезаности са тадашњим археолошким културама или палеобалканским племенима. Као полазне основе за дефинисање типова наоружања и ратничке опреме коришћена су решења разних аутора и њихове типолошке шеме, с обзиром на то да до сада нема предложене јединствене типологије на ову тему, како за шире географске, тако ни за шире хронолошке оквире. Стога је у овој раду предложена и шема типологије оружја за наведену територију, која је компилација већ постојећих типолошких решења за одређене врсте оружја и опреме, које су, по мишљењу аутора, најкомплетније и најцелисходније за проблематику којим се овај рад бави. Треба имати у виду да за поједине подкатегије није могуће дати предлог типологије, с обзиром на то да је број примерака концепцијски, у раду су засебно приказане следеће категорије наоружања и ратничке опреме: 1. дефанзивна опрема,³ 2. офанзивно оружје и 3. посебни налази, а који су бити подељени на следеће категорије:

1. Дефанзивна опрема – шлемови, кнемиде, оклопи и делови штитова.
2. Офанзивно оружје – мачеви, копља, секире, бодежи и стреле.
3. Посебни налази – калупи за ливење оружја и опреме и камени брусеви.

³ У литератури се често помиње термин дефанзивно оружје, што није адекватан назив, већ ће овде бити коришћен термин *дефанзивна опрема*.

На основу каталога извршене су обимне анализе које су обухватиле, између осталог, развој појединих типова оружја кроз векове, појаву нових типова или нестанак старих, просторну дистрибуцију једног одређеног или више узајамно повезаних типова оружја, као и контекстуалну анализу по одређеним целинама, попут гробова, остава, и других археолошких контекста. Исто тако, покушано је да се поједини типови оружја и ратничке опреме повежу са одређеним истовременим културама, како би се видело да ли постоји неко оружје које се може повезати са, нпр. само једном археолошком културом или палеобалканским племеном, или, са друге стране, да ли постоји неки тип оружја који циркулише ширим подручјем, без обзира на распоред археолошких култура или племена.

2. ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА

Интересовање за наоружање и ратничку опрему из периода позног бронзаног и старијег гвозденог доба на територији југозападног и централног Балкана уско је повезано са почецима проучавања праисторијског периода на овим просторима и првим публикованим радовима М. Валтровића, С. Тројановића и других пионира наше археологије. Поред њих, већи број иностраних путописаца и самоуких археолога је током друге половине XIX века објављивао своја запажања заједно са археолошким материјалом који потиче са територија данашње централне Србије, Црне Горе, Македоније или Албаније, али ови радови нису имали неку посебну аналитичку црту, већ су археолошки материјал доносили као „занимљиве предмете“ из тада егзотичних земаља.

Након Првог светског рата, осим објављивања кнежевске некрополе у Требеништу⁴ у којој је откривен већи број примерака наоружања и ратничке опреме са краја старијег гвозденог доба, није било значајнијих прилога који су се бавили овом проблематиком. Тек се завршетком Другог светског рата и школовањем већег броја кадрова започело са појединачним објављивањем ове грађе уз стручне анализе и шире интерпретације у погледу порекла, дистрибуције и датовања наоружања и ратничке опреме, гледајући територију бивше Југославије, док су се у исто време у Албанији ови предмети објављивали у оквиру ширих прегледних расправа о бронзаном или гвозденом добу.⁵ Од 50-их година прошлог века, већи број радова и тематских каталога о наоружању и ратничкој опреми објавили су Д. и М. Гарашанин,⁶ али осим неколико тематских чланака везаних за ову проблематику, ови предмети често су били део ширих проблемских расправа везаних за археологију југоисточне Европе. Знатан број предмета објављиван је и у каталозима изложби, заједно са предметима другог типа и обрађен у адекватној форми.

⁴ Filow 1927.

⁵ Нпр. Prendi 1956; *Idem* 1957; *Idem* 1958.

⁶ Видети списак референци у библиографији.

Нешто касније, у археолошкој периодици и деловима монографија често су објављивани појединачни или скупни налази наоружања и ратничке опреме, било из музејских збирки или са нових археолошких истраживања, док је на радове који обухватају већи број примерака и ширу територију требало чекати до 80-их година, када су се појавили прилози М. Паровић-Пешикан о грчким кривим мачевима,⁷ Р. Васића о грчком оружју у Југославији,⁸ или онај П. Мијовића о бронзаним секирама црногорско-албанског типа.⁹ М. Паровић-Пешикан је нешто касније објавила и два важна рада о овој проблематици, први везан за микенско наоружање на територији централног Балкана¹⁰ и други који се бавио проблемом скитских утицаја и оружја на истој територији.¹¹ Свакако најплодоноснији аутор који се, поред остале проблематике праисторијског метала, бавио оружјем и опремом из периода позног бронзаног и старијег гвозденог доба јесте Р. Васић са значајним прилозима о конкретном типу оружја или опреме.¹² У исто време, албанске колеге објављују већи број ових предмета, обично у оквиру прилога о резултатима истраживања већег броја ископаних некропола под тумулима, а каткад и појединачних налаза у текстовима који се баве ширим интерпретацијама.¹³

Средином 90-их година, у оквиру едиције *Prähistorische bronzefunde* објављене су две монографије о мачевима са територије Грчке, Бугарске и Албаније,¹⁴ као и бивше Југославије,¹⁵ када је по први пут грађа о једном типу оружја са ових простора монографски систематизована, а што је касније, чини се, дало подстрек за објављивање других типова оружја и опреме са наше територије у оквиру ове едиције.¹⁶ Не треба заборавити ни бројне изложбе и појединачне чланке у последње две деценије у којима је објављен већи број до сада непубликованих предмета са

7 Parović-Pešikan 1982.

8 Vasić 1982.

9 Mijović 1984.

10 Parović-Pešikan 1995.

11 *Idem* 1993.

12 Vasić 1985; *Idem* 1992a; *Idem* 1994; *Idem* 1996; *Idem* 2001; *Idem* 2010.

13 Нпр. Prendi 1975; Kurti 1976; Islami 1981; Bodinaku 1982; Korkuti 1984; Bodinaku 1988; Osmani 1988.

14 Kilian-Dirlmeier 1993.

15 Harding 1995.

16 Antonović 2014; Vasić, у штампи.

ове територије, или су већ познати комади приказани у знатном бољем квалитету него што је то било раније. Свакако, треба поменути да поједини предмети нису до данас поново објављени, иако би то било нужно, као што је то случај са, на пример, материјалом из гробница из Требеништа који се налази у Софији. Са друге стране, неки налази нису до данас објављени ни у једној форми, па о њима имамо само усмена сазнања, или напомене у фуснотама.

На крају, поменимо и то да се у последње две деценије појавио већи број радова који се бави одређеним типом наоружања или опреме, какав је то случај са бронзаним илирским шлемовима, па се наша сазнања о таквим предметима допуњавају скоро на годишњем нивоу.

3. ПРИРОДНЕ ОДЛИКЕ, ГЕОГРАФСКО-ТОПОГРАФСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ И ПРИРОДНИ РЕСУРСИ ИСТРАЖИВАНОГ ПОДУЧЈА

У овоме поглављу дати су основни подаци о географији, топографији, геологији разматране територије, са посебним нагласком на рудним лежиштима метала, који су јако важни у контексту самосталне производње оружја и ратничке опреме. Исто тако, комуникације и пуни правци важни су са аспекта продора одређених култура и појаве појединих типова оружја у истраживаном периоду, па је њима посвећен засебни део овога дела рада.

Главна географска обележја

Основне географске карактеристике

Територија коју покрива тема овога рада могла би се, у најширем смислу, дефинисати као област централног и југозападног Балкана, тј. територијом данашње централне Србије и Републике Македоније, са делом Пиндско-динарске регије коју обухватају данашње државе Црна Гора и Албанија. На северу, ова област омеђена је токовима река Саве и Дунава, на истоку реком Тимок и гребенима Старе планине, Осоговских и Малешевских планина, све до Беласице. Ка југу, граница области почиње планином Беласицом и преко Дорјанског језера, планина Кожуф и Нице спушта се ка Преспанском језеру, одакле креће ка југозападу северозападним обронцима Пиндског масива и завршава се на Јонском мору, насупрот острва Крф. Са запада и југозапада ова територија наслања се на Јадранско море, док ка северозападу и западу граница почиње од Бококоторског залива и преко планина Орјен, Његош и Биоч долази до реке Таре и Дрине које уоквирују истраживану област (карта 1).¹⁷

¹⁷ О границама истраживане области в. Цвијић 2000: 43 и даље, поглавље *Природне области*; Marković 1988: *odrednice Srbija, Makedonija, Crna Gora, SAP Kosovo i Metohija*; Rodić 1987: 11 и даље.

Карта 1

Најшире гледано, посматрана територија могла би се поделити на мању приморску и знатно већу континенталну област, која се опет може поделити у неколико географских регија.

*

Приморска регија, гледано од запада ка југоистоку, обухватала би уски приморски појас од Боке Которске, који се постепено шири ка Скадарском језеру, где прелази у пространу Скадарску котлину. Приморски појас овде се знатно шири, целом обалом, али не прелази ширину од 50 km, колико је њено највеће простирање у области Елбасана и долине реке Шкумбин. У залеђу приморске регије уздижу се високе планине, које у појединим деловима само неколико километара дели од морских обала. Најзначајније реке ове регије су Морача са Зетом и Цијевном, које утичу у Скадарско језеро и река Бојана која из њега истиче, затим Дрим, Мати, Шкумбин, Семан и Вљоса са мањим притокама. Скадарско језеро највеће је слатководно језеро приморске области, док остала језера уз морску обалу, попут Каравасте, Нарте и Бутринта представљају сада затворене морске заливе. Клима ове области спада у тзв. јадранско-медитерански тип, за коју су карактеристичне кратке и благе зиме, дуга и топла лета, а њени утицаји продиру дубље у копно долинама река. Годишња количина падавина је релативно мала на самом приморју, док је у залеђу већа и неколико пута.

Највећи географски део обухватала би планинско-долинска зона **источних Динарида**, која би заузимала простор од западне границе истраживане области, на северу би се простирала до обронака Подрињских планина – Гучева, Борање, Јагодње, Соколских планина, Повлена, Маљена и Сувобора, које на истоку полако прелазе у острвске планине Шумадијских Динарида, које су уједно и источна граница области.¹⁸ На југоистоку ова зона ограничена је Јастрепцом и Копаоником од којих се преко нижих планина рубом Метохијске котлине област завршава на кршу Проклетија. У појединим, првенствено јужним деловима ове области, планине су високе, непроходне, кршевите, испресецане кањонским рекама или уским долинама, док се на њиховим површима јављају шуме или планински пашњаци. Ка северу и истоку кршевите планине прелазе у нешто проходније и питомије области, богате

¹⁸ О овоме најдетаљније: Rodić 1987: 111 и даље.

већим водотоцима и котлинским проширењима. Присутне су и простране висоравни богате шумама и пашњацима. У овим рубним зонама јављају се плитке и широке долине великих река, које се преко ниског побрђа сусрећу са овом регијом. У појединим деловима ове области, посебно јужним и југозападним, налазе се класичне појаве динарског краса, док је у осталим деловима присутан тзв. непотпуни крас. Најзначајније реке ове области биле би Тара, Дрина, Западна, део Јужне и Велика Морава, Ибар, Колубара, као и делови токова Саве и Дунава. Већих природних језера нема на овом подручју, једино су вредна помена мања глацијална језера на Дурмитору и Проклетијама, која се јављају на висинама преко 1.000 m.¹⁹ Клима области је континентална и умерено-континентална, док на планинама изнад 1.400 m влада планинска клима. Континенталну климу карактеришу изразито топла и сува лета, оштре зиме и умерена и кратка пролећа и јесени, док су у зонама умерено-континенталне климе лета умерено топла, зиме хладне, а јесен и пролеће израженији и нешто дужи. Планинску климу карактеришу дуге, оштре и снежне зиме и кратка, свежа лета, без изражених прелазних годишњих доба. Понегде се јавља и тзв. жупна клима, која је карактеристична за затворене котлине, које су и током лета и током зиме топлије у односу на суседне области, с обзиром на то да је циркулација ваздуха у њима слаба.²⁰

Источно од области источних Динарида налази се **Карпатско-балканска регија**, која заузима простор од долина Велике и Јужне Мораве на западу, реке Дунав на северу, док је на југу и истоку ограничена данашњом српско-бугарском границом. Њена карактеристика јесу млађе веначне планине од којих су најважније, са севера ка југу, Мироч, Дели Јован, Стол, Хомоље, Ртањ, Озрен, Девица, Сврљишке планине, Тупијница, Тресибаба, Сува и Стара планина и на југу планина Руј. У овој области јавља се неколико котлина, попут Нишко-алексиначке, Црноречке, Зајечарске, Књажевачке, Сврљишке, Белопаланачке и Пиротске, речних долина Тимока, Млаве, Пека и Нишаве, те простране Неготинске крајине и Кључа, који представљају западни део Влашко-пантијског басена. Овде се јављају и крашки облици рељефа, али не сви као што је то пример код класичног динарског типа. На овом

¹⁹ *Ibid.*: 242-245.

²⁰ *Ibid.*: 175.

подручју нема већих природних језера, клима је претежно умерено-континентална, а јављају се и планинска и жупна клима.

Јужно и источно од источних Динарида и југозападно од Карпатско-балканске области налази се **Косовско-метохијска регија**. На југу и југозападу омеђена је Шар планином, а на истоку и југоистоку Родопима. Ова регија представља две велике котлине, Косовску и Метохијску, са нижим планинама и брдима. Најзначајније реке су Бистрица, Ситница, Лаб, Моравица и Дрим. У регији нема већих природних језера. Клима је умерено-континенталног карактера, мада долином Дрима продиру утицаји медитеранске климе, док су ретке појаве жупне климе.

Шарско-пиндска област обухвата део јужно од Косовско-метохијске и регије источних Динарида, док је са истока омеђена Пелагонијом, а са запада приморском облашћу. Два планинска масива, Шара и Пинд, карактеристика су ове регије, и њих спајају високи Кораб и планина Јабланица изнад Охридског језера, док се по ободним деловима област спушта у плодне речне и језерске котлине. Од осталих планина ове области треба поменути Бистру, Стогово, Кара Орман и Галичицу, која раздваја Охридско и Преспанско језеро. На југу области, јављају се простране котлине и речне долине у горњим токовима река Црни Дрим, Мати, Шкумбин, Деволит и Дринос.²¹ На истоку ове области су две велике језерске котлине, Охридска и Преспанска. Поред ова два велика тектонска језера, јављају се и глацијална језера на Шар планини. Јављају се и крашки облици рељефа. Клима је претежно умерено-континентална, на високим планинама планинска, док се на западним деловима области осећа и измењена медитеранска клима.

Пелагонија и Вардарска удолина представљају област источно и јужно од Шарско-пиндске зоне, док су са истока ограничене родопским планинама.²² На југу, границу представља државна граница Македоније и Грчке. Карактеришу је планине Пелагонијског масива Кожуф, Јакупица, Пелистер, Нице и Бабуна, као и котлине попут Полога, Мариова, Битољске и Прилепске котлине. Посебна геоморфолошка целина је композитна Вардарска удолина, са Скопском котлином и више мањих котлина и клисура. Поред Вардара, најзначајније реке ове регије су Треска и Црна

²¹ Цвијић 2000а: 88-89.

²² Rodić 1987: 127-133.

река. У регији се јављају и крашки облици рељефа, али не сви, као што је то случај у Динарској зони. Од језера треба поменути Дорјанско, једно од најбогатијих европских језера када је реч о рибљем фонду. Клима у јужном делу Вардарске удолине је класична медитеранска, док је на преосталом подручју најчешће тзв. континентално-медитеранског типа и њу карактеришу изразито дуга и топла лета, па поједини делови ове области током сушних година наликују на полупустињу. У осталим деловима регије влада умерено-континентална, а на највишим планинама планинска клима.

Родопска зона представља најстарије копно Балканског полуострва и дели млађе масе Динарида на западу и Карпато-балканида на истоку.²³ Са југа и истока ограничена је државним границама Македоније и Грчке, те Македоније и Бугарске, док је ка западу ограничена долином Вардара. Ка северу, Родопска зона протеже се ка ушћу Западне и Јужне Мораве, али је тај део масива услед ерозивних процеса снижен и заравњен. Ову област карактеришу планине источне Македоније, Беласица, Огражден, Плачковица, Осоговске планине и Козјак, а у јужној Србији Варденик, Бесна кобила, Дукат, Руј, Јастребац, Јухор и Мојсињске планине. Неколико пространих долина налази се између ових планина, а од важнијих река треба поменути Струмицу, Брегалницу Пчињу и Топлицу. У јужном делу, клима је континентално-медитеранска, а у осталим деловима влада умерено-континентална, а на највишим планинама планинска клима.

*

У погледу педолошког састава,²⁴ најзаступљенији тип земљишта на територији коју покрива овај рад јесте подзол, чију природну вегетацију представљају разнолике шуме. У долинама великих река најчешће се јављају гајњаче и смонице. Гајњаче су земљишта оригинално листопадне вегетације, док смонице представљају наслаге које су раније биле под језерима или мочварама. Црвеница се јавља у медитеранским крајевима, затим мање у Метохији, Рашкој и источној Македонији. Понегде се јавља и тзв. планинска црница, на којој су најквалитетнији планински пашњаци. У скопској котлини и Овчем пољу у Македонији, јављају се, додуше ретко, слатине, тј. слана земљишта.

²³ *Ibid.*: 134 и даље.

²⁴ О томе најдеталније: *Ibid.*: 261 и даље; Цвијић 2000а: 38-42.

Веома је тешко реконструисати вегетацију у периоду позног бронзаног и старијег гвозденог доба, али се на основу историјских и етнографских извора, као и педолошког распореда са одређеним степеном сигурности може рећи да је континентална регија махом била прекривена густим шумама, са висинском заступљеношћу дрвећа сличним данашњим.

Рудна богатства

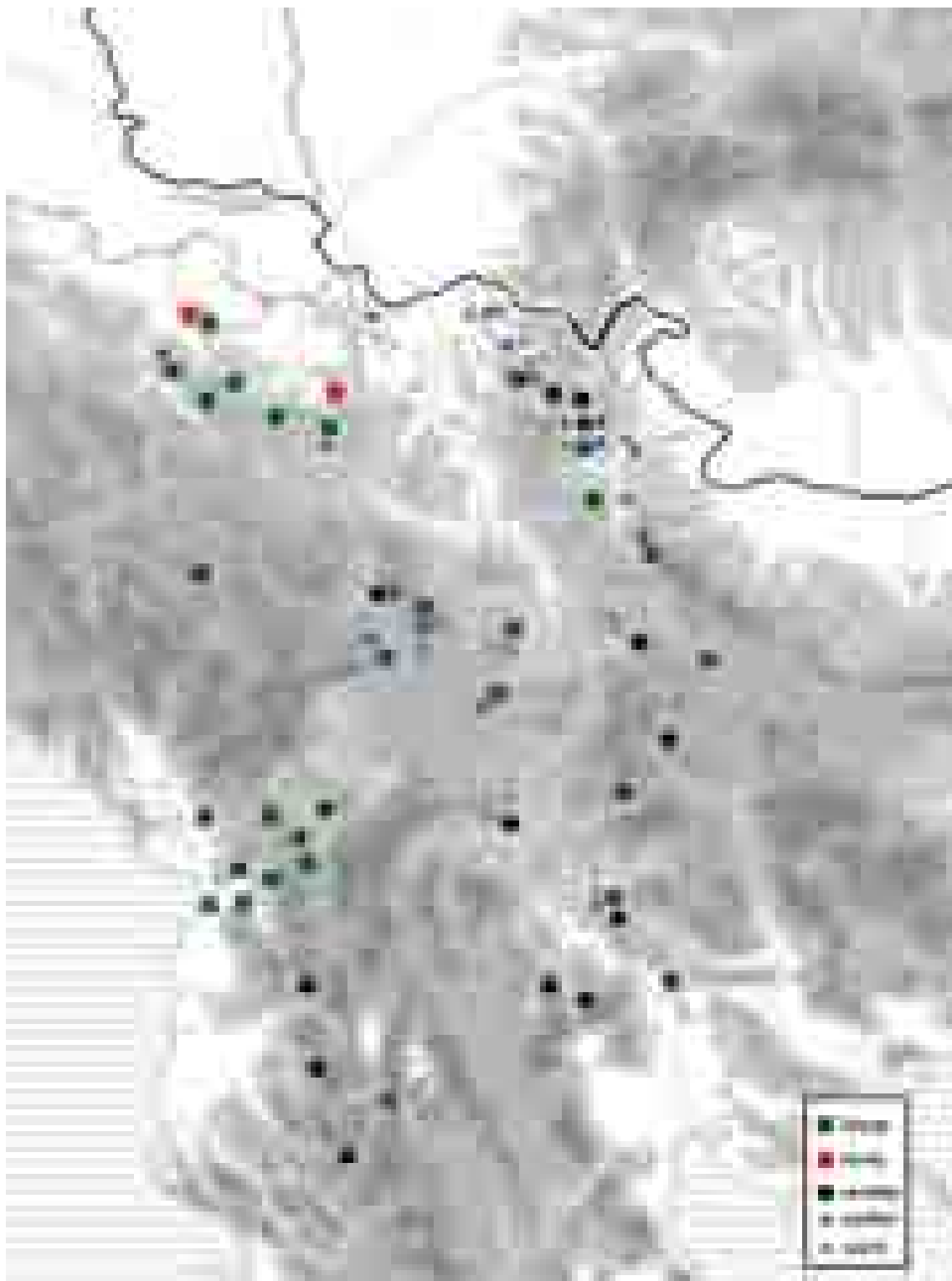
Опште је познато да је Балканско полуострво препуно разних врста руда и минерала²⁵ и да освит најраније производње метала из руда управо треба тражити на простору централног Балкана.²⁶ Од метала који су од посебног интереса за овај рад треба издвојити бакар, калај и гвожђе, уз злато и сребро који нису служили за израду оружја или ратничке опреме, али су могли бити коришћени за њихово набављање путем робне размене, или украшавање, мада су такви примерци, за разлику од тадашњих суседних области на југу, доста ретки. Посматрајући дистрибуцију рудних лежишта (карта 2) на територији коју покрива тема овога рада, може се приметити да је север знатно богатији од југа, као и да постоје велике зоне које немају било каква рудна изворишта.

Руде **бакра** најраспрострањеније су и најчешће појаве на територији коју покрива тема овога рада. Најбогатији рудници, за које се зна да су били коришћени и у праисторији, налазе се у источној Србији, на потесу Бор-Кривељ-Мајданпек, мада се одређене количине руда јављају и у самој долини Тимока.²⁷ Друга област на северу богата рудама бакра јесте појас Подрињско-ваљевских планина, где су најзначајнија налазишта регистрована у северозападној Азбуковици, као и у подручју Медведника и Бобије. Занимљиво је поменути да су на Ребељу регистроване бакарне жице чистоће и до 90%. Бакарне руде јављају се и на источним обронцима

²⁵ Јанковић 1990.

²⁶ Јовановић 1980: 152 и даље; *Idem* 1982; о најновијим истраживањима в. Antonović 2009; Radivojević *et al.* 2010.

²⁷ Јовић 1997: 23.

Карта 2

Влашића, северним обронцима Повлена и Маљена, и у области Јадра и Рађевине.²⁸ Овој зони могла би се прикључити и лежишта бакра на планини Рудник,²⁹ док је једини рудник бакра у југозападној Србији представља Јармовац на Лиму. У Србији, бакарних руда има и у области Копаника и долини Ибра, као и у горњем току реке Нишаве, мада су те руде данас слабо засићене металом, што не значи да су такве биле и у периоду праисторије. На територији данашње Македоније, бакар се јавља у Радовишу, Кратову-Злетову и зони између Демир Капије и Ћевђелије.³⁰ На територији данашње Албаније, руде бакра јављају се највише на северу, у зони између тока Матија и Дрима, а регистровано је и једно налазиште на југу, код Преспанског језера.

Од посебног значаја за овај рад јесу флувијална лежишта **калаја**, метала без којег нема планске производње квалитетне бронзе и предмета од ове легуре. Лежишта калаја су веома ретка, ређа и од појава руда злата или сребра, а у овом делу Европе регистрована су чак два и оба припадају речним наслагама калајне руде каситерита у мањим водотоковима планина Цер и Букуља у северозападној Србији.³¹ Експлоатацију калаја током позног бронзаног доба на Церу потврђују и најновија теренска истраживања,³² а вероватно је исти случај и са лежиштима на Букуљи, мада за те тврдње тренутно немамо теренске потврде. На овом месту треба поменути и то да су ова налазишта често заборављана у прилозима где је било речи о дистрибуцији и извориштима калаја на простору Медитерана, а у појединим радовима претпостављен је и увоз калаја у Анадолију из Британије или Чешке,³³ иако су поменути балкански извори знатно ближи, а заборављено је чак и извориште Кестел у центру Анадолије.³⁴

Руде **гвожђа** нису толико заступљене на овој територији, као што је то случај у непосредном окружењу (нпр. простор данашње Босне и Херцеговине). Најзначајнија лежишта налазе се у околини Бора и Мајданпека, затим у околини Црне Траве,

²⁸ Васић (ур.) 1985: 347 и даље.

²⁹ Antonović and Vukadinović 2012: 95 и даље.

³⁰ Spasovski, Dambov i Nikolovski 2011: 488-489.

³¹ О овоме в. Durman 1997; Bankoff *et al.* 2013; Huska and Powell 2013.

³² Bankoff *et al.* 2013.

³³ Нпр. Kristiansen and Larsson 2005, 110 и даље.

³⁴ Sharp and Mittwede 1994.

околини Лепосавића, Кривој Феји, околини Пећи, околини Прокупља.³⁵ На територији данашње Македоније, гвоздених руда има северно од Скопља, у Радовишу, као и југозападно од Демир Капије.³⁶ На простору данашње Албаније, руде гвожђа јављају се у сливу Ерзена и Деволија.

Руде **злата** и **сребра** јављају се релативно често у овим областима. Злато се највише јавља у источној Србији, и то у две форме. Као пратећи минерал бакарних руда у рудницима на потесу Бор-Кривељ-Мајданпек, али се јавља и потпуно чисто, тзв. „самородно злато“ у форми ситних честица у алувијалним наносима Пека и доњег тока Тимока.³⁷ Вредна помена су и лежишта у околини Лепосавића (Бело Брдо) и у Лецу. У Македонији руде злата јављају се у околини Радовиша. Руде сребра заступљене су такође у источној Србији у рудницима на потесу Бор-Кривељ-Мајданпек, на Авали и Руднику у области Шумадије, у западној Србији у области Јадра и Рађевине, у Лецу, те у области Трепче и, посебно, у околини Новог Брда.³⁸ У Македонији сребро се јавља у околини Радовиша.³⁹ Занимљиво је да простор данашње Албаније нема регистрована лежишта племенитих метала која би била погодна за експлоатацију, док територија Црне Горе нема ниједно лежиште метала које је могло бити коришћено у периоду позног бронзаног и старијег гвозденог доба.

На основу картирања рудних налазишта, издвојене су четири зоне са значајном концентрацијом руда. Прва је зона од Мајданпека до Зајечара, друга од Дрине до Рудника, трећа од Ибра до источних обронака Копаоника и четврта у између Дрима и Црног Дрима.⁴⁰

35 Monthel *et al.* 2002, 35.

36 Spasovski, Dambov i Nikolovski 2011: 487.

37 Monthel *et al.* 2002, 40-41; Đokić 1990, 135 и даље.

38 Monthel *et al.* 2002, 41-43.

39 Spasovski, Dambov i Nikolovski 2011: 489-490.

40 Зоне су издвојене на основу количине и разноврсности руда, мада за област Албаније нисам имао прецизне податке.

Главни природни комуникациони правци

Централни делови балканског полуострва, својим географским положајем, од вајкада су били главне саобраћајнице између Азије и Европе на истоку и западу, али и између централне и северне Европе и Медитерана на северу и југу. Поједини делови ове области имали су примарну комуникациону улогу, док су насупрот томе, одређене мање регије исте територије представљале изоловане целине где се, уопште узев, о појединим периодима праисторије врло мало зна. Сагледавање комуникационих праваца и путних карактеристика у овом раду од нарочите је важности ради стицања увида у могућност продора одређених култура, те појаве и дистрибуције појединих типова оружја. Са друге стране, циркулација оружја несвојственог овој територији, нпр. рапира микенскога типа или *Rigsee* мачева, можда нам могу открити и које су комуникације биле значајније или чешће коришћене, а које су остале неискоришћене из било ког разлога у то време. У сваком случају, природни услови и географске датости само омогућавају да нека комуникација буде погодна или мање погодна, коришћена или мање коришћена, али то зависи и од других фактора какви могу бити тренутни односи међу локалном популацијом, безбедност пута, али и природне непогоде попут поплава, одрона и сл.

О могућим праисторијским путевима и њиховим трасама преко територије коју покрива тема овога рада, у домаћој литератури често се расправљало, како о питањима продора одређених утицаја на простор централног Балкана,⁴¹ тако и о предлозима конкретних траса и потенцијалних путева, као што је то, на пример, анализа А. Палавестре о распореду и учесталости ћилибарских налаза током гвозденог доба.⁴² Нажалост, А. Палавестра је своје трасе путева трговине у гвозденом добу поставио на основу поменутог ћилибара и распореда кнежевских гробова, те је тако обухваћена само западна половина централног и део југозападног Балкана, док је источни део централног Балкана оваквим приступом искључен из разматрања.

Имајући у виду све до сада горе речено на ову тему, на овом месту биће предочени могући путеви на основу географске литературе, док ће се више анализа

41 Нпр. Паровић-Пешикан 1960; *Idem* 1986; *Idem* 1995; Палавестра 1984: 73.

42 Палавестра 1989; *Idem* 1993: 281 и даље; Палавестра и Крстић 2006: 60-62.

и предлога траса предложити у закључним разматрањима. Посебно ће бити занимљиво, наравно уколико је то могуће, видети да ли одређене комуникације имају различити степен заступљености у различитим хронолошким периодима.

Овде треба навести мишљење Ј. Цвијића да је централни део Балканског полуострва јасно одвојен од приморског дела високим планинским венцима, те да је његов карактер више континентални, но медитерански, иако је географски много ближи приморским областима, него нпр. централној Европи.⁴³ Грчки део полуострва Цвијић назива секундарним полуострвом, с обзиром на то да је са севера одељен високим планинским масивима, који га највише упућују на источне обале и Егејско море, а да је кроз историју имао изразито лоше комуникационе везе са трансбалканским комуникацијама.⁴⁴ Најбоље везе, јамачно, централни Балкан има са Панонијом, имајући у виду да је његова северна граница широко отворена према Дунаву и Сави, рекама које извиру у централној Европи, као и другим рекама које на северним границама Балкана утичу у Дунав, попут Драве или Тисе.⁴⁵ Но, иако отворени према северу, комуникациони правци централног Балкана се идући на југ сужавају и фокусирају на само неколико примарних саобраћајница, од којих су две најважније природне трасе *Морава – Вардар* и *Морава – Нишава – Искер – Марица* (карта 3). Цвијић је сматрао да је повољнија комуникација свакако она Морава – Вардар,⁴⁶ иако је помињао да је цариградски пут имао већи значај,⁴⁷ а К. Јиречек је држао да је главна балканска комуникација, без икакве сумње, свакако она од Ниша ка Цариграду.⁴⁸

Овим комуникацијама могла би се додати и она која спаја централне области истраживане територије са обалама Јадранског мора, скоро истог значаја као прве две, а која уједно представља најкраћи и најбржи пут са доњег Дунава и Олтеније ка Медитерану – пут *Љеш – Ниш – Арчар/Радујевац*.⁴⁹ Кренувши од Љеша, пут је ишао Дримом, да би се у једном моменту удаљио од његове непроходне клисуре и

43 Цвијић 2000б: 87 и даље.

44 *Ibid.*: 92.

45 *Idem* 2000а: 26.

46 *Ibid.*: 27.

47 *Idem* 2000б: 100

48 Јиречек 1957: 73.

49 Петровић 2007: 87 и даље; *Idem* 2008: 31-40.

Карта 3

прешао у брдско-планински део, одакле се спуштао до става Љуме, Белог и Црног Дрима. Одатле је улазио у клисуру Белог Дрима и водио ка Призрену, а даље ка долини Ситнице и Липљану, где је излазио на комуникацију Морава – Вардар.⁵⁰ Ова траса настављала је долином Лаба ка Куршумлији и реком Топлицом досезала ушће Нишаве у Јужну Мораву.

Четврта значајна балканска комуникација била је тзв. *Via Egnatia*, једини друм који је директно секао Балкан и повезивао његову западну и источну обалу. Пут је водио од Драча ка југоистоку, где је долазио до долине реке Шкумбим и даље преко Охрида, Битоља и Водена досезао Солун, где се спајао са путем Морава – Вардар.⁵¹ Одатле је цеста водила ка ушћу Струме и даље уз егејску обалу ка Малој Азији и Цариграду.

Ове четири описане трансбалканске комуникације које представљају најзначајније и стратешки најважније путне правце на овој територији имале су своја чворишта (карта 3). Област данашњег Ниша свакако је најважније раскршће и примарно стратешко место централног Балкана, док су од посебне важности чворишта код данашњег Солуна, Београда и Липљана. Паралелно са главним путевима, на овом подручју постоји и мрежа помоћних путева, често пречица, али њихово постојање и значај можемо реконструисати једино на основу историјских и етнографских извора. Од значајнијих помоћних путева треба поменути оне између Охрида и Кукса долином Црног Дрима, чиме се *Via Egnatia* спајала са трасом Љеш – Ниш – Арчар/Радујевац, затим од Охрида ка Скопљу долином Вардара, чиме се правила пречица ка траси Морава – Вардар, као и пут од области данашњег Скопља ка Врањској котлини преко прешевског развођа и долином Јужне Мораве. Ту је и трансферзална комуникација из долине Вардара ка Струми у области Дорјанског језера, одакле се могло ићи даље на исток трасом *Via Egnatia*, али и на север долином Струме ка области данашње Софије, где се могло изаћи на трасу Ниш – Цариград. Од Скадра је један пут ишао ка данашњој Подгорици, где се рачвао и један крак водио је ка северу и току Лима, чиме је досезао област данашњег Вишеграда. Одатле се могло на запад, али и на исток долином Ћетиње и даље ка долини Западне Мораве. Значајна

50 Цвијић 2000б: 96-97.

51 *Idem* 2000а: 29.

помоћна комуникација ишла је долином Ибра и повезивала ову трасу са чвориштем код Липљана. Од Западне Мораве на север се могло ка Ваљеву, одакле је траса водила ка Сави, долином Колубаре, или пак Дрини долином Јадра. Кроз Шумадију је пут водио ка ушћу Саве у Дунав, вероватно у близини планине Рудник. Исток Србије, чини се, није имао толики број помоћних путева, а свакако најважнији је онај који је спајао долину Велике Мораве са тимочким сливом, преко превоја Столице (Честобродица), док треба поменути и трасу која је повезивала друмове Ниш – Цариград и Љеш – Ниш – Арчар/Радујевац, а која је ишла долином Трговишког Тимока ка Нишави. Северни део источне Србије није пружао погодности за значајнију попречну комуникацију, барем не до пробијања пута кроз Ђердап током I века н.е. Не треба изоставити ни могућност коришћења речних комуникација, мада о томе немамо никаквих података.

4. КУЛТУРНО-ХРОНОЛОШКИ ОКВИРИ И ПРЕГЛЕД ОСНОВНИХ КЛАСА НАОРУЖАЊА И РАТНИЧКЕ ОПРЕМЕ

У овоме делу рада биће прецизно приказани и дефинисани хронолошки оквири теме, затим најважније и најзначајније културе које обухватају поменути период и територију, или основна историјска дешавања на овим просторима имајући у виду распоред палеобалканских племена у старијем гвозденом добу. Исто тако биће приказане основне класе оружја и ратничке опреме, са детаљним описом и конструктивном шемом примерака, као и основном типологијом која ће бити коришћена у каталогу предмета, али без дискусије о засебним типовима/варијантама и проблематике коју они носе, о чему ће бити речи у дискусији и закључним разматрањима.

Хронолошки оквири

Археолошки материјал презентован у овом раду покушаћемо да уклопимо у релативну периодизацију позног бронзаног доба и старијег гвозденог доба по дефиницијама Рајнекеове хронолошке поделе,⁵² незнатно кориговану у апсолутним вредностима према новим подацима и апсолутним датумима из околних области. Уобичајене тропериодне поделе бронзаног и старијег гвозденог доба на рано, средње и касно бронзано доба и гвоздено доба I-III, неће бити употребљаване у овом раду као прецизне хронолошке одреднице, с обзиром на чињеницу да је у бившој југословенској литератури често паралелно са њима дато и хронолошко опредељење према Рајнекеовој периодизацији, док се у Албанији чешће користе апсолутне вредности комбиноване са фазама на знаменитим локалитетима (нпр. Барч III, Малич IIIд, Трен II), и све се то синхронизује са фазама бронзаног доба Егеје и тзв. мрачног периода грчког гвозденог доба. Као што је то нагласио Човић,⁵³ а нешто доцније

⁵² Данас је употреби хронолошка периодизација П. Рајнекеа према допунама Х. Милер-Карпеа, али ће се у духу традиције и даље користити термин Рајнекеова периодизација или хронологија.
⁵³ Čović 1983a: 807 и даље.

Габровец и Човић,⁵⁴ Рајнекеов систем периодизације, иако није директно применљив на поједине делове Балкана, у најширем смислу пружа најреалнију основу и представља најпримеренији модел за утврђивање синхронизама са културама бронзаног доба на ширим просторима Европе. Стога ће све хронолошке вредности бити везане за Рајнекеове фазе Вг В2, С и D, као и На А, В, С и D. У корелацијској табели култура бронзаног и гвозденог доба са простора који покрива ова тема, јасно се могу пратити релативни односи и апсолутне вредности од важности за тему овог рада (хронолошка табела 1). Ова табела израђена је на основу новијих истраживања и расправа и, донекле одудара од појединих, раније прихваћених синхронистичких табела, мада се у највећем обиму са њима поклапа.⁵⁵

Позно бронзано доба

Позно бронзано доба представља период који на просторима који су предмет истраживања овога рада почиње око 1500/1450. године пре н.е., наравно уз мање регионалне разлике. Једина два апсолутна датума која припадају овом периоду потичу са Медијане⁵⁶ у Србији и из тумула Велика грудa у Црној Гори,⁵⁷ али обухватају сасвим различите културне манифестације, па у овом случају нису од велике помоћи за хронологију позног бронзаног доба на територији која нас занима. Са друге стране, велики број бронзаних предмета из затворених целина који потиче са овог подручја и њихова хронологија јасно дефинишу период позног бронзаног доба у време између 1500/1450. и 1200. године пре н.е., тј. према Рајнекеовој хронологији ово време одговарало би периодима самог краја Вг В2, те Вг С и D.

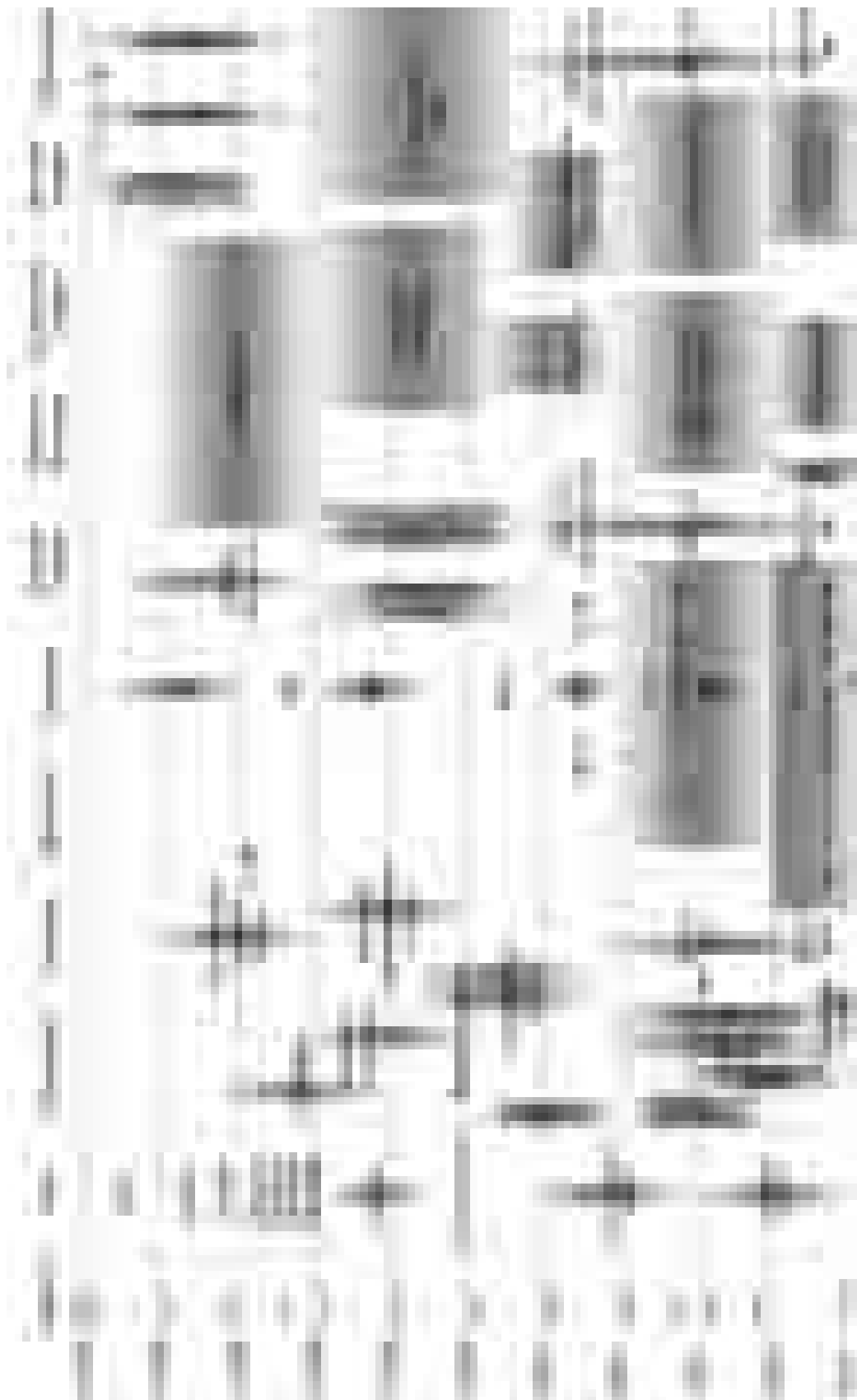
Са друге стране, Рајнекеов хронолошки систем гвозденог доба средње Европе није се могао директно синхронизовати са областима централне Србије, Црне Горе, Македоније и Албаније, па су његове фазе На А и В дефинисане као тзв. „прелазни

⁵⁴ Gabrovec i Čović 1987: 901 и даље.

⁵⁵ За „традиционалну“ синхронистичку табелу бронзаног доба в. Čović 1983а: 809, за гвоздено доба в. Gabrovec i Čović 1987: 903, 909.

⁵⁶ Coles and Harding 1979: 452.

⁵⁷ Della Casa 1996: 24.

Хронолошка табела 1

период“ из бронзаног у гвоздено доба,⁵⁸ или како их је М. Гарашанин дефинисао као гвоздено доба I.⁵⁹ Имајући у виду да су у овом периоду метални налази који се обрађују у овом раду искључиво направљени од бронзе, они ће у каталошком делу и даљој дискусији бити приказани у делу који се бави позним бронзаним добом. Према Гарашанину и Човићу На А и В обухватају време између 1200. и 850/800. године пре н.е., имајући у виду апсолутне вредности. На овој територији, тек крајем периода На В почиње интензивна употреба гвожђа, иако постоји могућност да се поједини предмети од овог метала појављују и нешто раније, али такви, спорадични налази не могу указивати на рану металургију гвожђа какву познајемо у појединим деловима Европе још крајем II миленијума пре н.е.

Старије гвоздено доба

Старије гвоздено доба на просторима који су предмет овога рада представља време од завршетка прелазног периода (На А-В) и почетка сталне употребе гвожђа, тј. оног момента када почиње интензивна употреба гвожђа за израду предмета који су пре тога прављени искључиво од бронзе какви су оружје, оруђе и накит. Велики број покретних налаза из затворених целина омогућили су да се период старијег гвозденог доба на овим просторима добро дефинише, како у апсолутним датумима, тако и у релативној хронологији. Иако постоје детаљније, као и нешто измењене хронологије старијег гвозденог доба на територији која нас интересује, попут Ки-лијанове за гвоздено доба Македоније,⁶⁰ Гарашанинове⁶¹ и Васићеве за гвоздено доба Србије и Македоније,⁶² природа наоружања и ратничке опреме не захтева тако детаљне поделе и расправе да ли одређени период обухвата неколико деценија пре или касније. Стога ће се за хронологију старијег гвозденог доба користити Рајне-

⁵⁸ О овоме најдетаљније в. Ћовић 1983а: 808 и даље.

⁵⁹ Гарашанин 1973: 403 и даље.

⁶⁰ Kilian 1975: 83 и даље, посебно хронолошке табеле 101 и 102.

⁶¹ Гарашанин 1973: 401 и даље.

⁶² Vasić 1987б: 651 и даље; исти 1987в: 673 и даље; исти 1987г: 690 и даље; исти 1987д: 701 и даље; исти 1987ђ: 712 и даље; исти 1987ж: 724 и даље; исти 1997: 92 и даље.

кеове фазе На С и D, које би, овако дефинисане, оквирно обухватале апсолутне вредности од 850/800. до 625/600. године пре н.е. када је реч о На С и време од 625/600. до 450/425. године пре н.е. за На D. У овом контексту, највећи проблем свакако представља питање где поставити доњу границу завршетка старијег гвозденог доба, с обзиром на то да млађе гвоздено доба почиње у различито време у зависности од регије коју третира наша тема и да у појединим областима налази оружја и ратничке опреме у потпуности недостају. Искључиво из тог разлога, доња хронолошка граница у овом раду постављена је на крај V века пре н.е.

*

Преглед оружја и ратничке опреме у културама позног бронзаног и старијег гвозденог доба, као и археолошке културе биће приказани у четири хронолошке фазе, две везане за позно бронзано доба и две везане за старије гвоздено доба:

1. фаза обухватаће периоде Вг С и D (1500/1450-1200. г. пре н.е.)
2. фаза обухватаће прелазни период, тј. На А и В (1200-850/800. г. пре н.е.)
3. фаза обухватаће На С (850/800-625/600. г. пре н.е.)
4. фаза обухватаће На D (625/600-450/425. г. пре н.е.)

Најважније археолошке културе истраживаног подручја

Идеја овог дела поглавља је да се у најкраћим цртама презентује целокупна слика археолошких култура које су у периоду позног бронзаног и старијег гвозденог доба заузимале територију централне Србије, Црне Горе, Македоније и Албаније, наравно, колико то буде било могуће из постојеће литературе. Нажалост, и после толико година археолошких истраживања у појединим деловима овог простора током одређених периода нису јасно дефинисане археолошке културе или културне појаве, а што би било очекивано у другој деценији XXI века. Као што је то раније поменуто, један од значајнијих резултата тезе био би покушај повезивања одређених типова оружја са археолошким културама.

На овом месту, биће приказане културе или културне групе дефинисане и прихваћене у релевантној литератури, како би се избегле било какве дискусије које

се у последњих неколико деценија воде на тему постојања/непостојања, генезе, хронологије, „културних хоризоната“ и сличне проблематике одређених култура, а које би ову тезу могле одвести у нежељеном смеру. Културе или културне групе биће приказане у најкраћем могућем обиму, са акцентом на факторе важне за њихово повезивање са наоружањем и ратничком опремом, попут географске распрострањености, хронологије, културних и трговачких контаката и доступности руда које су могле бити коришћене за израду наоружања, док ће мање пажње бити посвећено становању, обичајима сахрањивања, духовној и материјалној култури. Све културе биће приказане по горе дефинисаним хронолошким фазама и географској дистрибуцији од севера ка југу, колико то буде било могуће. Уколико нека култура обухвата период који према нашој подели спада у две фазе, та појава биће разматрана у оној фази у којој је њено постојање дуготрајније, али ће, свакако, том приликом бити напоменута и њена апсолутна хронологија, поред тога што ће све културе/културне групе јасно бити приказане у оквиру хронолошке табеле култура.

Позно бронзано доба (фаза 1, Вг С-D, карта 4)

Белегишка култура

Ова култура позног бронзаног доба дефинисана је од стране Н. Тасића,⁶³ мада је требало дуго времена да овај термин заживи у стручној литератури.⁶⁴ Позном бронзаном добу припада њена прва фаза, тзв. Белегиш I, или Белегиш-Кручени и она обухвата период Вг С и D.⁶⁵ Најважнији локалитети ове културе јесу Гомолава,⁶⁶ Калуђерске ливаде,⁶⁷ Белегиш,⁶⁸ Карабурма⁶⁹ и други, па се може рећи да је она за-

⁶³ Tasić 1974: 240 и даље.

⁶⁴ Нпр. Garašanin 1983a: 668 и даље.

⁶⁵ О новим дефиницијама Белегишке културе в. Tasić 2001: 311 и даље; исти 2002: 168 и даље; исти 2003/4: 23 и даље.

⁶⁶ Tasić 1988: 47 и даље.

⁶⁷ Петровић 2006.

⁶⁸ Вранић 2002.

⁶⁹ Todorović 1977.

Карта 4

узимала простор Срема, дела данашњег српског и румунског Баната и северни део централне Србије уз реке Саву и Дунав (карта 4). Култура Белегиш I заузимала је географски важно и прометно подручје ушћа Саве у Дунав и лако је била повезана са свим суседним територијама, што се види и по њеном пореклу, с обзиром на то да је њена генеза спој аутохтоних култура са инкрустованом керамиком (Серемле, трансданубијска инкрустована и старија фаза културе Дубовац-Жуто Брдо) и продора носилаца културе гробних хумки (Hügelgräber) из области средње Европе. На основу оскудних налаза, чини се да су куће биле земуничког или полуземуничког карактера, а сахрањивање је вршено спаљивањем у равним некрополама са урнама. Покретни археолошки материјал из насеља и прилози у гробовима не указују на посебан значај и богатство ове популације, док на територији коју заузима нема значајних рудних налазишта.

Дубовачко-жутобрдска култура (Дубовац-Жуто брдо-Грла Маре-Крна)

Дубовачко-жутобрдску културу дефинисао је М. Гарашанин 50-их година прошлог века, мада је дуго било расправа о њеном имену и генези.⁷⁰ Ова култура настала је још током средњег бронзаног доба (Рајнеке Вг В) и, чини се, једина преживела велика етно-културна померања на територији централног Балкана и нашег Подунавља крајем овог периода, и наставила је свој развој све до краја бронзаног доба и периода Вг D, можда чак и На А1.⁷¹ Поједини аутори деле ову културу на две фазе, ранију, под називом Дубовац-Крна-Грла Маре, и познију, Жутобрдску културу.⁷² Понегде се среће и комплекснији назив Дубовац-Жуто Брдо-Грла Маре-Крна који одсликава целокупно трајање ове културе. С обзиром на то да тема овога рада нису питања ове врсте, задржаћемо назив М. Гарашанина који је, чини се, најприхваћенији у стручној литератури. Најважнија налазишта ове културе су Дубовац,⁷³

⁷⁰ О томе детаљно Garašanin 1983д: 520 и даље. Поједини аутори и даље је зову Жутобрдска култура.

⁷¹ Пековић 2013: 160-162; Garašanin 1983д: 522;

⁷² Тасић 1983: 78 и даље.

⁷³ Пековић 2013: 46, са комплетном литературом.

Жуто Брдо,⁷⁴ Дупљаја,⁷⁵ Кличевац,⁷⁶ Мала Врбица,⁷⁷ Корбово⁷⁸ у Србији, Грла Маре и Крна у Румунији, те Балеј и Орсоја у Бугарској.⁷⁹ Дубовачко-жутобрдска култура у позно бронзано доба заузимала је територију српског Подунавља источно од долине Мораве, дунавске аде, долине Млаве и Пека, јужну Олтенију и северозападну Бугарску (карта 4).

Географски положај ове културе био је веома добар, с обзиром на то да је држала део моравске комуникације и дунавски пут кроз Карпатско-балкански планински масив од Паноније ка Влашко-пантијском басену. Насеља су подизана на речним терасама и чини се да су била једнослојног карактера, док се о стамбеним објектима не зна скоро ништа.⁸⁰ Сахрањивање је вршено у равним некролама са урнама и осталим гробним прилозима, од којих посебно треба истаћи бројне антропоморфне и зооморфне фигурине.⁸¹ Покретни археолошки материјал указује на значајно богатство ове популације, што је видљиво и по представама накита на антропоморфним фигуринама.⁸² Исто тако, златни накит из оставе у Великој Врбици⁸³ и Старог Костолца,⁸⁴ па можда и привезак из Кумана⁸⁵ могу се повезати са дубовачко-жутобрдском културом, на чијој се територији налазе и најзначајнија налазишта злата у овом делу Балкана: Бор, Кривељ, Благојев Камен, Мајданпек, те алувијални депозити у коритима река Пека и Тимока. Исто тако, на територији коју је држала дубовачко-жутобрдска култура налазе се велика лежишта руде бакра: Мајданпек, Кривељ и Бор.

74 Васић 1912: 1 и даље.

75 Пековић 2013: 50, са комплетном литературом.

76 Vasić 1902: 172 и даље; Стојић и Јацановић 2008: 152 и даље; Пековић 2013: 59.

77 Пековић 2013: 68, са комплетном литературом.

78 Krstić 2003.

79 Пековић 2013: 145 и даље, са комплетном литературом.

80 Garašanin 1983д: 525.

81 Letica 1973.

82 О томе в. Пековић 2013: 157 и даље са комплетном литературом.

83 Garašanin 1983д: 527.

84 Стојић и Јацановић 2008: 272.

85 *Ibid.*: 172.

Западносрпска варијанта ватинске културе (Брезјачка култура)

Западносрпску варијанту ватинске културе дефинисао је М. Гарашанин још 1958. године,⁸⁶ али је релативно скоро, на основу најновијих теренских истраживања, предложен модел промене овог термина у Брезјачка култура, као и незнатног редефинисања хронологије и територијалне распрострањености,⁸⁷ о чему на овом месту неће бити детаљно расправљано. Ова култура хронолошки обухвата период позног бронзаног доба, Рајнекеове фазе Вг С и D, а територијално покрива западну Србију, сам север Црне Горе, централну Шумадију и део источне Босне и Херцеговине (карта 4).⁸⁸ Регионалне разлике могу се приметити, па северније области примају више утицаја од подунавских култура позног бронзаног доба, док јужне гравитирају западном и великом Поморављу. Најважнији локалитети Брезјачке културе јесу Брезјак (Пауље),⁸⁹ Прориште (Буковац),⁹⁰ Козјак,⁹¹ Шумар,⁹² Мојсиње⁹³ и Добрача⁹⁴ у Србији и Пађине и Рођевићи⁹⁵ у Босни и Херцеговини.

Ова култура контролисала је не толико значајне комуникације, попут река Дрине, Колубаре са Љигом и појединих притока Западне Мораве, али је због рудника које је држала била у сталном и интензивном контакту са суседним територијама. О насељима ове културе није познато скоро ништа, мада су последњих година вршена систематска рекогносцирања са, за сада, скромним резултатима.⁹⁶ Сахрањивање се вршило у некролама под хумкама и најчешће су то спаљени покојници у урнама, мада се ретко јављају и скелетно сахрањени покојници.⁹⁷ Најбогатије са-

86 Гарашанин 1973: 359 и даље; *Idem* 1983в: 736 и даље са комплетном старијом литературом.

87 О овом проблему в. Филиповић 2008; исти 2013: 51 са комплетном старијом литературом. О Ватинској култури, периодизацији и апсолутној хронологији в. Ljuština 2012, са комплетном литературом.

88 *Ibid.*

89 Мадас 1990; Цанић-Тешановић и Глигорић 2001; Глигорић и Цанић-Тешановић 2010.

90 Филиповић 2006; Филиповић и Миљковић 2007; Филиповић, Миљковић и Митровић 2008; Филиповић 2009.

91 Валтровић 1893: 91 и даље.

92 Гарашанин и Гарашанин 1958; исти 1962; исти 1967.

93 Никитовић, Стојић и Васић 2002.

94 Гарашанин и Гарашанин 1950.

95 Kosorić i Krstić 1972; исти 1988.

96 Bankoff *et al.* 2013: 57 и даље.

97 Филиповић 2013: 51 и даље са комплетном старијом литературом.

хране у овом делу Европе у том периоду,⁹⁸ као и најранија појава ћилибара и његов број⁹⁹ на Балкану сведоче о изразитом богатству носилаца Брезјачке културе, које несумњиво потиче од контроле стратешких сировина тога времена – бакра и калаја.¹⁰⁰ На територији Брезјачке културе једина су два налазишта калаја у овоме делу Европе, планине Цер и Букуља, а лежишта бакарних руда има неколико десетина, од којих су највећа и најзначајнија она на подрињско-ваљевским планинама и на Руднику. Са великом сигурношћу можемо тврдити да ниједан гроб у суседним културама нема толику количину и разнородност бронзаних предмета као гробови из хумки на Брезјаку, док су изразито дугачке бронзане игле такође особеност ове популације и не јављају се код суседних култура.

Параћинска култура (заједно са тзв. Гамзиградском групом)

Параћинска култура дефинисана је прво као засебан тип у бронзаном добу Поморавља и Србије,¹⁰¹ да би тек 1983. године М. Гарашанин направио синтезу и периодизацију ове културе.¹⁰² Нова истраживања донела су прегршт података, али и недоумица, поглавито када је реч о њеној источној појави, коју су поједини аутори опредељивали као старију и млађу фазу Параћинске културе или пак као локалну варијанту Вербичоара културе,¹⁰³ док су други заступали тезу да је реч о засебној културној појави под називом Гамзиградска култура.¹⁰⁴ С обзиром на то да са територије коју обухвата ова појава, била она сматрана као две одвојене или само једна култура са регионалним разликама, потиче изразито мали број примерака наоружања и ратничке опреме, у овом раду она ће бити третирана као једна културна појава под називом Параћинска култура. Она хронолошки обухвата рела-

⁹⁸ *ibid.*

⁹⁹ Palavestra 1993: 264-265.

¹⁰⁰ Филиповић 2013: 51 и даље са комплетном старијом литературом.

¹⁰¹ Garašanin 1958: 68-70.

¹⁰² *Idem* 1983f: 727 и даље са комплетном старијом литературом.

¹⁰³ Jovanović i Janković 1990: 1 и даље; Капуран 2010: 53 и даље; Булатовић и Станкоски 2012: 361-363; Булатовић, Капуран и Јањић 2013: 31-32.

¹⁰⁴ Срејовић и Лазих 1997: 225 и даље; Лазих 2004: 121, 123.

тивно дуг период од Вг В2 до На А1 и подељена је у две фазе – Параћин I и Параћин II.¹⁰⁵ Најзначајнија њена налазишта су Рајкинац,¹⁰⁶ Сарина Међа,¹⁰⁷ Глождак,¹⁰⁸ Гологлава,¹⁰⁹ Конопљара,¹¹⁰ Трњане,¹¹¹ Борско језеро¹¹² и Магура.¹¹³ Параћинска култура заузимала је средњи и горњи ток Велике Мораве, доње делове са ушћем Западне и Јужне Мораве, долине Црног и Белог Тимока и горњи ток Великог Тимока.

Географски гледано, Параћинска култура контролисала је делове две важне природне комуникације централног Балкана, долине све три Мораве и три Тимока (карта 4). О регионалним разликама већ је раније било речи. Чини се да су куће биле полуземуничког и надземног карактера, али да су насеља заузимала мање површине и да је реч, пре свега, о једнослојним и краткотрајним насељима.¹¹⁴ Сахрањивање је вршено искључиво спаљивањем у равним некрополама са урнама, или мањим каменим конструкцијама.¹¹⁵ Покретни археолошки материјал из насеља и прилози у гробовима не указују на посебан значај и богатство носилаца Параћинске културе, мада је на територији коју је она заузимала било неколико налазишта бакра а у зони ушћа Црног и Белог Тимока постоји злато у алувијалним наносима река.

Брњичка култура I (старији хоризонт)

Ову културу дефинисао је М. Гарашанин 1973. године под називом група Доња Брњица – Горња Стражава,¹¹⁶ али је већ дуже време у стручној литератури прихваћен скраћени назив Брњичка култура.¹¹⁷ Позном бронзаном добу припада фаза

105 Тасић 1990: 121-126; Рековић 2007: 59 и даље са комплетном старијом литературом.

106 Стојић 1980: 12 и даље.

107 *Idem* 1986a: 21 и даље.

108 Гарашанин Д. 1958: 301 и даље.

109 Тасић 2001: 9 и даље.

110 *ibid.*; Стојић и Чађеновић 2006: 225 и даље.

111 Јовановић и Јанковић 1990; *Idem* 1996.

112 Лазић 2004: 103 и даље.

113 Срејовић и Лазић 1997: 225 и даље.

114 Рековић 2007: 33-34.

115 *Ibid.*: 35-37; Лазић 2004: 103 и даље.

116 Гарашанин 1973: 438 и даље; *Idem* 1983e.

117 Стојић 2000; Тасић 2003; Булатовић 2008; Лазић 2009.

Брњица I, док следећа фаза залази у прелазни период. Најважнији локалитети ове културе јесу Доња Брњица,¹¹⁸ Хисар у Лесковцу,¹¹⁹ Мађилка,¹²⁰ Врпце,¹²¹ Карагач,¹²² Латинско гробље,¹²³ Игларево,¹²⁴ Кокино,¹²⁵ Кључка¹²⁶ и други, па се може рећи да је она заузимала простор јужног Поморавља, Косово, део Метохије, Рашку и горње Повардарје (карта 4). Хронолошки, старија фаза обухвата период од Вг С до На А1.¹²⁷ Насеља су градинског типа, са полуукопаним стамбеним објектима, а сахрањивање је вршено првенствено спаљивањем, а урне са остацима покојника постављане су у заједничке или индивидуалне камене конструкције. Могуће је да се у западним областима ове културе практикује и биритуално сахрањивање,¹²⁸ што није непознато у овом периоду, како смо то видели на примеру истовремене Брезјачке културе. Чини се да је култура Брњица I контролисала три од четири најважније, горе поменуте централнобалканске комуникације. Покретни археолошки материјал из насеља и прилози у гробовима указују на значај и ране контакте ове популације са медитеранским центрима, а на територији коју је заузимала има налазишта бакра и два налазишта злата, мада нема поврда да су ове сировине биле рударене у већој мери.

Уланци

Групу Уланци релативно скоро издвојио је Д. Митревски,¹²⁹ чини се на основу тзв. „Групе гробова са цистама (ковчезима)“ коју је дефинисао М. Гарашанин.¹³⁰ Хронолошки, она обухвата временски период од 1400. до 1100. године пре н.е., од-

118 Srežović 1960: 83 и даље.

119 Stojić 2000.

120 Јевтић 1990.

121 Јоцић и Стојић 2001: 285 и даље.

122 Srežović 1973: 39 и даље.

123 Летица 1981: 9 и даље.

124 Љуци 1998: 126 и даље.

125 Булатовић и Станкоски 2012: 95.

126 Mitrevski 1994: 115 и даље.

127 Булатовић 2008: 39; Лазић 2009: 60.

128 *Ibid.*: фуснота 8.

129 Mitrevski 2003: 46 и даље.

130 Garašanin 1983ж: 786 и даље.

носно Рајнекеове фазе Br C2 до краја Ha A1.¹³¹ Најважнији локалитети су Уланци, Криви Дол, Вардарски Рид, Демир Капија и Стоби.¹³² Култура је обухватала македонски део Повардарја, источну Пелагонију на западу, док се на истоку ширила до долине Струме (карта 4). Насеља, мала по површини подигнута су на доминантним узвишењима, док су стамбени објекти грађени од ћерпича на каменим темељима.¹³³ Сахрањивање у целој групи је униформно – скелетно сахрањени згрчени покојници у каменим правоугаоним цистама положени на леви или десни бок, зависно од пола.¹³⁴ Група Уланци контролисала је део Моравско – Вардарске комуникације, као и локалну комуникацију Вардар – Струма и била је у интензивним контактима са грчким колонијама северне Егеје.¹³⁵ На њеној територији налазила су се два потенцијална рудника бакарне руде и једно налазиште злата.

Малич IIIa – Трен IIb – Кепуте

Простор данашње Албаније, као што је то напоменуто у уводу овог поглавља, до данас није обрађен у форми у којој је то урађено на суседним територијама, већ се у Албанији чешће користе апсолутне вредности комбиноване са фазама на знаменитим локалитетима.¹³⁶ Тако се за период позног бронзаног доба често узима хоризонт који карактеришу налази из слојева насеља Малич IIIa¹³⁷ и Трен IIb,¹³⁸ као и слојеви позног бронзаног доба из пећине Кепуте.¹³⁹ Најважнији локалитети су већ поменути Малич, Трен, Барч, Кепуте, Незир, Блаз, као и некрополе под тумулима у Пажоку и долини Матија. Хронолошки, овај хоризонт обухвата временски период од 1500. до 1200. године пре н.е., односно фазе LNIII LNIIIb према хронологији

¹³¹ Mitrevski 2003: 47.

¹³² О овим локалитетима в. *Ibid.* са комплетном литературом.

¹³³ *Ibid.*: 47.

¹³⁴ *Ibid.*: 48-49.

¹³⁵ *Ibid.*: 49.

¹³⁶ О томе в. нпр. Andrea 1985; Bodinaku 1995: 259 и даље; Prendi 2008.

¹³⁷ Bodinaku 1995: 259; Prendi 2008: 59-60.

¹³⁸ Andrea 1985: 220-221.

¹³⁹ Bodinaku 1995: 263.

бронзаног доба Егеје.¹⁴⁰ Код свих аутора наглашавају се интензивни контакти са грчким светом у овом периоду, а као локална компонента наглашава се аутохтона сликана керамика.¹⁴¹ Приликом обичаја сахрањивања понавља се јединствени образац скелетно сахрањених покојника, понекад у каменим цистама, док је спаљивање покојника изузетно ретко.¹⁴² Ова појава обухватала је највеће делове данашње Албаније (карта 4), а контролисала је два важна пута од Јадрана ка унутрашњости Балкана – пут од Љеша ка Моравско – Вардарском путу и онај од Аполоније ка Солуну. У северном делу ове територије налазе се знатна лежишта бакарне руде.

Прелазни период (фаза 2, На А и В, карта 5)

Гава комплекс (Белегиш II Гава, хоризонт канеловане керамике)

Гава комплекс представља појаву црноглачане канеловане керамике на широком подручју од Словачке и западне Украјне на северу, па преко источне Мађарске и Трансилваније до српског Подунавља и Поморавља на југу. Уз регионалне карактеристике и другачије називе на целој територији комплекса, она је у Србији најчешће позната као Белегиш II Гава.¹⁴³ На нашој територији, Белегиш II Гава култура заузимала би српско Подунавље, вероватно и западну Србију,¹⁴⁴ мада за то и даље нема сигурних потврда, Велико Поморавље¹⁴⁵ и источну Србију до долине Нишаве (карта 5).¹⁴⁶ Чини се да су носиоци овог комплекса у једном периоду продрли скоро до долине Вардара, о чему сведоче налази керамике налик Белегиш II Гава пример-

¹⁴⁰ *Ibid.*: 259.

¹⁴¹ Andrea 1985: 220.

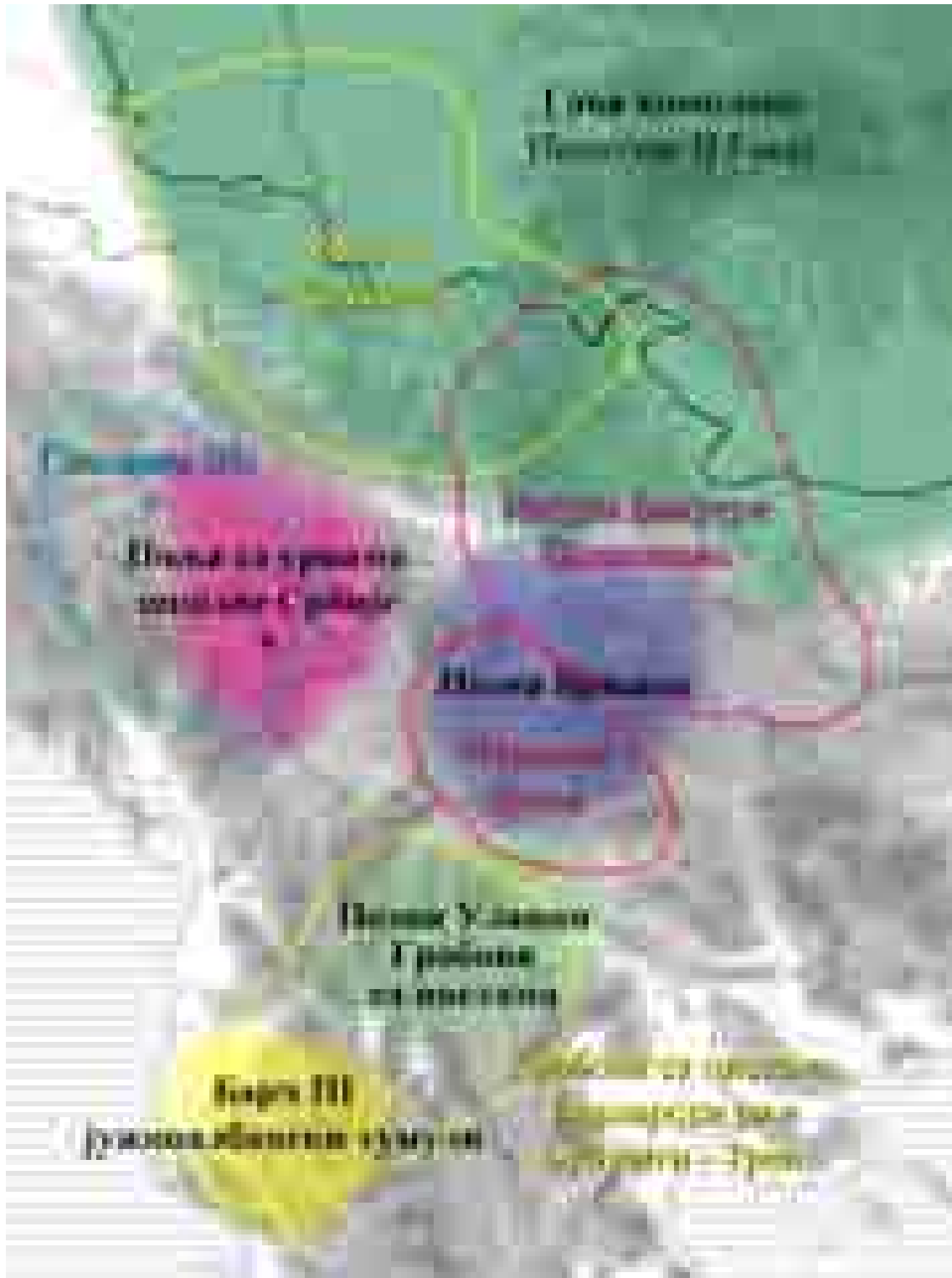
¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ Тасић 1983: 99 и даље; Вуквић 2000: 111-114.

¹⁴⁴ Реч је о новим истраживањима које врши Археолошки институт у Београду. Стојић и Церковић 2011: 40.

¹⁴⁵ Стојић наводи да керамика из долине Велике Мораве у овом периоду показује велики степен сличности са Гава и Белегиш II керамиком, али и велики степен разлике, и не дефинише ову појаву у Поморављу, већ у хронолошкој табели култура оставља гвоздено доба Ib-Ic. О томе в. Стојић 2004: 218 и даље; *Idem* 1996: 252-254. С обзиром на то да је у источној Србији и јужније регистрована појава Белегиш II Гава керамике, логично је и да овај део припада тој појави.

¹⁴⁶ Булатовић, Капуран и Јањић 2013: 35 и даље; Капуран, Булатовић и Јовановић 2014: 49 и даље.

Карта 5

цима из долине Јужне Мораве.¹⁴⁷ Уз извесне регионалне разлике, трајање Белегиш II Гава културе везује се од периода На А до На В, што би у апсолутним вредностима износило од 1200. године пре н.е. до око 950. године пре н.е.¹⁴⁸ Најважнији локалитети ове културе у српском Подунављу јесу Жидовар,¹⁴⁹ Карабурма,¹⁵⁰ Белегиш,¹⁵¹ Опово – Бели Брег,¹⁵² Перлез – Батка С,¹⁵³ Ковачица – Виногради,¹⁵⁴ Војловица – Рафинерија,¹⁵⁵ Гомолава,¹⁵⁶ Велики Градац у Ђердапу¹⁵⁷ и други.

Култура Белегиш II Гава са регионалним варијантама заузимала је велику област, Срем, Банат, српско Подунавље, Ђердап, западну и источну Србију и Шумадију, уз краткотрајне продоре долином Јужне Мораве. На основу скромних података које имамо, чини се да су насеља била краткотрајна, у долинама полугеометричног карактера, док су на градинским насељима присутне наземне зграде.¹⁵⁸ Сахрањивање је вршено искључиво спаљивањем у равним некрополама са урнама. Територија коју је обухватала ова култура поседује бројна рудна налазишта, али с обзиром на то да не познајемо колико се дуго задржала у појединим областима, не можемо бити сигурни у којој мери их је искоришћавала. Предност Белегиш II Гава културе била је и та, што је држала део Моравско – Вардарске комуникације, те део траса Ниш – Цариград и Љеш – Дунав.

147 Булатовић 2007: 38 и даље; Булатовић и Јовић 2010: 45 и даље.

148 Вуквић 2000: 114.

149 Јевтић 1997а: 44.

150 Тодоровић 1977.

151 Вранић 2002.

152 Вуквић 2000: 128 и даље.

153 *Ibid.*: 135.

154 *Ibid.*: 140.

155 *Ibid.*: 146.

156 Tasić 1988: 47 и даље; J. Petrović 1984.

157 Булатовић, Капуран и Јањић 2013: 82-84.

158 Вуквић 2000: 111.

Поља са урнама западне Србије (?)

Ову појаву дефинисао је М. Гарашанин 1983. године,¹⁵⁹ првенствено на основу истраживања у северозападној Србији, али и тада је наводио да је постојање овог хоризонта „замагљено“,¹⁶⁰ што се до данас није много променило, осим на северу западне Србије,¹⁶¹ где се раније поменути налази, попут оставе из Коњуше или градине у Ликодри могу пре приписати Гава комплексу него овој појави. Са друге стране, зона западне и југозападне Србије и данас је остала на налазима и закључцима М. Зотовића.¹⁶² Условно речено и са великим степеном несигурности, за потребе овог рада остављен је назив предложен од стране М. Гарашанина, а границе групе су сведене на југозападну Србију и северну Црну Гору (карта 5).

Позна брњичка култура (млађи хоризонт)

Ова фаза настала је на основама културе Брњица I, а њено распрострањавање се у највећој мери поклапа са претходном фазом,¹⁶³ осим што на западу није заузимала област југозападне Србије, мада неки аутори сматрају да Брњичка култура нестаје током периода На А1.¹⁶⁴ Најважнији локалитети ове културе јесу Хисар у Лесковцу,¹⁶⁵ Врапце,¹⁶⁶ Рогово,¹⁶⁷ локалитети у доњем току Јужне Мораве¹⁶⁸ и горњем Повардарју,¹⁶⁹ и други, па се може рећи да је она заузимала простор јужног Поморавља, Косово, део Метохије и горње Повардарје (карта 5). Хронолошки,

159 Garašanin 1983z: 779 и даље.

160 *Ibid.*: 779.

161 Нешто нових података доносе Стојић и Церовић 2011: 40-41.

162 Zotović 1985: 58 и даље.

163 Тасић 1997.

164 Лазић 2009: 61.

165 Stojić 2000: 14 и даље.

166 Јоцић и Стојић 2001: 285 и даље.

167 Тасић 1998b: 205-206.

168 Булатовић 2001.

169 Stojić 2003.

млађа фаза обухвата период од На А до На В1.¹⁷⁰ У материјалу позне фазе ове културе примећује се појава керамике украшене канеловањем, урезаном и жигосаном керамиком, али је највише оне типа Белегиш II – Гава. Насеља су градинског типа, а сахрањивање је вршено спаљивањем, као и у претходној фази. Ова култура остала је на стратешки важном месту које је контролисало најважније централнобалканске комуникације.

Позни Уланци – Гробови са Цистама (Маџари, Криви Дол, Попадин дол)

И дан-дас веома мало је познато о дешавањима у Македонији у прелазном периоду, док посебан проблем представља недостатак сисематизације налаза и одређења културне припадности. Стога је у области западно од тока Вардара дефинисана појава названа позна фаза културе Уланци – Гробови са цистама, а чије се трајање ограничава на период На А, односно од 1200. до 1000. године пре н.е.¹⁷¹ У ову појаву свртана је познија фаза културе Уланци, о чему је више речи било у претходној фази, те поједини гробови који су дуго познати у стручној литератури: Прилеп, Сивец и гробови из Пелагоније чија се појава наставља и у фази На В1.¹⁷² У најгрубљим цртама, ова појава ограничена је током Вардара на истоку и северу, током Црног Дрима на западу, док је на југу везана за простор Пелагоније (карта 5).

Барч III – Јужноалбански тумули

Ова појава дефинисана је на основу радова Ж. Андрее и М. Гарашанина, мада се чини да се још увек нико није прихватио приметног рада на дефиницији прелазног периода у јужној Албанији. Током периода На А, у троуглу између Валоне, Барча и Ђирокастра (карта 5) јављају се скелетне сахране покојника под тумулима

¹⁷⁰ Булатовић 2008: 39; Лазић 2009: 60.

¹⁷¹ Mitrevski 2003: 51-52.

¹⁷² О томе в. Garašanin 1983ж: 790 и даље.

које се на основу покретног материјала, првенствено металних налаза, опредељују у поменуто време. У истом периоду, у Македонији јављају се сахране у цистама, па су поменути истраживачи одвојили ове две појаве,¹⁷³ с тим што Гарашанин наводи да се сличне манифестације јављају и у северозападној Грчкој.¹⁷⁴

*

Крајем периода На А2 и током На В на територији коју покрива тема овог рада долази до формирања или продирања низа нових култура, па ће оне овде бити представљене у целини, тј. неће бити одвајања по засебним културама каква је пракса била у досадашњем делу рада (карта 5).

Током периода На В на простору Срема, јужне Бачке, дела Баната, северозападне Србије, Шумадије, долине Велике Мораве и скоро целог Ђердапа јавља се култура Босут, тј. њена прва фаза *Босут I Калакача*,¹⁷⁵ која ће свој пуни замах добити у следећем хронолошком периоду. У отприлике исто време када и култура Босут, на територији источне Србије и дела Поморавља јавља се керамика украшена урезаним и утиснутим орнаментом, тј. жигосањем, и та се појава може повезати са продором одређених група са истока и североистока, какве су *Инсула Банулуи* и *Пшеничево*.¹⁷⁶ Када говоримо о простору западне и југозападне Србије и северне Црне Горе, могуће је да су у овом периоду на те територије продрли носиоци гласиначке културе, односно фазе *Гласинац IIIc*,¹⁷⁷ мада томе скоро и да нема потврда. Релативно скоро, на територији Косова, и од врањске котлине до северне Македоније у периоду На В, дефинисана је *Пчињска група* прелазног периода.¹⁷⁸ За област Пелагоније, јужног тока Вардара и јужне Албаније, другој фази прелазног периода одговарају *млађи гробови са цистама*, познија фаза *Барч III*, као и мат сликана керамика тзв. *Бубушти – Трен III*.¹⁷⁹

¹⁷³ Andrea 1985: 220-221.

¹⁷⁴ Гарашанин 1988: 49-50.

¹⁷⁵ Односно Босут IIIa, в. Medović 1978: 43 и даље. О епонимном локалитету в. *Idem* 1988.

¹⁷⁶ Jevtić 1994b: 129 и даље.

¹⁷⁷ Čović 1983c: 415-416.

¹⁷⁸ О томе в. Bulatović 2008: 57 и даље.

¹⁷⁹ Гарашанин 1988: 49-51; Andrea 1993: 110-112.

На С (фаза 3, карта 6)

Босут II

Босутску културу први пут дефинисао је Н. Тасић,¹⁸⁰ али као западни фа-
 цијес Басараби културе почетком 70-их година, да би тек након опсежнијих студија
 П. Медовића она била издвојена као засебна и дуготрајна култура гвозденог доба
 српског Подунавља.¹⁸¹ Њена прва фаза обухвата део претходног периода, као што је
 то већ горе наведено, а фаза Босут II¹⁸² време од На В3 до На D1.¹⁸³ Најважнији ло-
 калитети ове културе јесу Градина на Босуту,¹⁸⁴ Гомолава,¹⁸⁵ Калакача,¹⁸⁶ Феудвар,¹⁸⁷
 Жидовар,¹⁸⁸ и други, па се може рећи да је она заузимала простор Срема, западног
 дела српског Баната и северни део западне Србије уз реке Саву (карта 6). Ова култу-
 ра држала је стратешки важно подручје ушћа Саве у Дунав и лако је била повезана
 са свим суседним територијама. Насеља су била утврђена или поред река, а куће су
 биле полуземуничког или надземног карактера, понекад пластично украшених зи-
 дова. Сахрањивање, уколико изоставимо колективне гробнице са Гомолаве, вршено
 је скелетно у равним некрополама. Уколико је ова култура стално била присутна на
 територији северозападне Србије, онда је располагала налазитом калаја на плани-
 ни Цер, као и са неколико десетина лежишта бакарних руда у масиву Подрињско-
 ваљевских планина.

180 Brukner, Jovanović i Tasić 1974: 258 и даље са старијом литературом.

181 Medović 1978: 48 и даље.

182 Звана и Босут II – Басараби или фаза Басараби утицаја, зависно од истраживача.

183 Vasić 1987e: 545.

184 Popović 1981.

185 Tasić 1988: 47 и даље.

186 Medović 1988.

187 Hänsel und Medović 1988.

188 Medović 1978: 75.

Карта 6

Басараби

Басараби култура дефинисана је још средином прошлог века на простору доњег Подунавља, док је њено хронолошко и географско место на територији Србије дефинисао М. Јевтић пре око 25 година.¹⁸⁹ Периоду На С припадала би развијена фаза ове културе – Басараби II.¹⁹⁰ Најважнији локалитети ове фазе били би они у Ђердапу и Кључу, од којих се свакако издваја Вајуга,¹⁹¹ Дрмно,¹⁹² Љуљаци,¹⁹³ Ланиште,¹⁹⁴ Црнокалачка бара,¹⁹⁵ Преконошка¹⁹⁶ и Петрлашка пећина,¹⁹⁷ као и други. У Србији, ова култура заузимала је територију између источних делова Шумадије, Дунава, Нишаве (карта 6), док је се на исток простирала дуж целог Подунавља, до самог ушћа у Црно Море. Насеља су формирана на речним терасама, мање је градина, а изненађује и број пећинских локалитета. Сахрањивање је скелетно, на страним подлогама од наслаганог камена, некад и под мањим и нижим хумкама.¹⁹⁸ Географски гледано, Басараби култура контролисала је делове три важне природне комуникације централног Балкана – Ђердап, токове Велике Мораве, Нишаве и Тимока, док је ка истоку контролисала целу долину и сам ток Дунава. На територији коју је заузимала у Србији, налазе се најзначајнија налазишта злата и бакра у овом делу Балкана, као и лежишта сребра, али неколико налазишта гвоздене руде. Као етничке носиоце културе Басараби на нашој територији у овом периоду, вероватно треба препознати Трибале,¹⁹⁹ који ће наставити доминацију идентичним простором и у следећој фази гвозденог доба, у виду тзв. културе Злот-Софронијево.

¹⁸⁹ Jevtić 1992b са комплетном старијом литературом.

¹⁹⁰ Jevtić 1992b: 394-395.

¹⁹¹ Popović i Vukmanović 1998.

¹⁹² Јевтић и Шљивар 1986: 182 и даље.

¹⁹³ Jevtić 1983: 18-19.

¹⁹⁴ Стојић 1991.

¹⁹⁵ Јевтић 1992a: 249 и даље.

¹⁹⁶ Калуђеровић 1992: 73 и даље.

¹⁹⁷ Jevtić 1992b: 163-164.

¹⁹⁸ Jevtić 1992b: 311 и даље.

¹⁹⁹ Jevtić 1992b: 399.

Жигосана керамика Косова, јужне Србије и северне Македоније

Ова појава различито се помиње код истраживача који су се бавили овом проблематиком и често се назива хоризонт Белаћевац I,²⁰⁰ керамика украшена радлом,²⁰¹ или керамика украшена точкићем.²⁰² Стога је ова појава дефинисана као жигосана керамика на простору Косова, јужне Србије и северне Македоније, што је уједно простор који је заузимала ова појава у периоду На С (карта 6). Најважнији локалитети су Белаћевац,²⁰³ Широко,²⁰⁴ Влаштица,²⁰⁵ Лапотинце,²⁰⁶ Маћедонце,²⁰⁷ Јаћево²⁰⁸ и друга. Насеља су најчешће била градинског типа, док је мањи број равничарских поред речних токова. Куће су правоугаоне основе, вероватно на каменим темељима, а јављају се и правоугаоне земунице.²⁰⁹ У овој фази, сахрањивање је скелетно и најчешће под хумкама, мада постоје индиције да се у долини Јужне Мораве практиковало и спаљивање.²¹⁰ Ова културна појава идентификује се са палеобалканским народом Дарданаца, а контролисала је две важне централнобалканске комуникације које пролазе кроз територију Косова и Метохије, а територија коју је заузимала има налазишта бакра, злата и сребра.

Гласинац IVa-b

Гласиначку културу дефинисали су А. Бенац и Б. Човић 1956. године, на основу дуготрајних и обимних истраживања на гласиначкој висоравни у Босни и Херцеговини започетих још у XIX веку.²¹¹ Претходне фазе одговарају периоду брон-

200 Тасић 1998: 170.

201 Булатовић 2007: 48; Лазић 2009: 62.

202 Vasić 1987в: 676; Гарашанин 1988: 68.

203 Тасић 1998: 164 и даље са старијом литературом.

204 Vasić 1977а: 67, Pl. 15-18.

205 Тасић 1998: 172-174 и даље са старијом литературом.

206 Vasić 1977б.

207 Булатовић и Јовић 2010: 48 са старијом литературом.

208 Vasić 1977а: 57, Pl. 14.

209 Vasić 1987в: 681-682.

210 *Ibid.*: 682-682.

211 Benac i Čović 1956; *Idem* 1957; Čović 1983ц: 413 и даље; *Idem* 1987: 575 и даље.

заног доба и прелазног периода, да би од фазе IVa започео њен развој у гвозденом добу. Фаза Гласинац IVa-b одговара периоду Ha B3 до краја Ha C2.²¹² С обзиром на то да је ова култура дефинисана највише на основу гробова из некропола под хумкама, а да је о насељима познато веома мало, главна налазишта која представљају ову културу су уједно и најважније некрополе културе: Градац – Соколац, Талине, Илијак, Подилијак, Русановићи, Латинско гробље, поједини гробови из некропола у долини реке Мати,²¹³ па се ова фаза географски може омеђити на простор од Гласинца, преко југозападне Србије и северне Црне Горе до долине реке Мати у Албанији (карта 6). У овој фази, Гласиначка култура није држала најважније изворе метала на нашој територији, осим понеког налазишта бакра на територији Босне и Херцеговине, југозападне Србије и долине Дрима у Албанији.²¹⁴ Ниједно насеље из овог периода није систематски истражено, већ Б. Човић наводи десетине утврђених градинских насеља регистрованих бројним рекогносцирањима.²¹⁵ Сахрањивање у овој фази је скелетно, под хумкама. У овом периоду Гласиначка култура шири се ка југу и југоистоку и досеже долину реке Мати у Албанији, па се узима да се формирање комплекса Гласинац-Мати десило негде у овој фази. Као носиоци Гласиначке културе идентификовано је палеобалканско племе Аутаријата.²¹⁶

Бевђелијска група

Ову групу дефинисао је Р. Васић 1987. године, на основу издвајања материјала са некропола и насеља у доњем току Вардара, од Демир-Капије у Македонији до Бохемице и Чаушице у Грчкој (карта 6),²¹⁷ а недавно је Д. Митревски предложио промену њеног назива у Доњовардарска – Пеонска група.²¹⁸ Најзначајнији локали-

²¹² Čović 1987: 600-602.

²¹³ *Ibid.*: 590 и даље.

²¹⁴ Овим питањем бавио се и Б. Човић, в. Човић 1976: 273.

²¹⁵ *Ibid.*: 636-637.

²¹⁶ Parazoglu 1969: 69 са комплетном старијом литературом.

²¹⁷ Vasić 1987д: 701 и даље.

²¹⁸ Митревски 2008: 175 и даље.

тети су Дедели,²¹⁹ Марвинци,²²⁰ Сува Река,²²¹ Милци,²²² Вардарски рид,²²³ Кастанас, Бохемица, Чаушица и други.²²⁴ Хронолошки, ова група обухвата периоде од На С1 до На Д3,²²⁵ тј. у апсолутним вредностима време од око 750. до 475. године пре н.е. Насеља су била градинског типа са надземним зградама са више просторија и каменим темељима. Сахрањивање је обављано скелетно, у равним некрополама са каменим цистама.²²⁶ Ова група контролисала је комуникацију Морава – Вардар, тј. налазила се на раскрсници ове цесте и трасферзалне комуникације од Вардара до реке Струме. Као етнички носиоци ове културне групе идентификују се Пеонци.²²⁷

Пелагонска група

Пелагонску групу издвојио је Р. Васић 1973. године,²²⁸ на основу опсежне студије о Пелагонији И. Микулчића.²²⁹ Хронолошки, ова група обухвата период од почетка VIII, па до друге половине V века пре н.е., када се осећају јаки касноархајски утицаји са југа,²³⁰ односно током периода На В3 – На Д3. Најважнији локалитети ове групе су некрополе Прогон-Букри,²³¹ Висои,²³² Бабино,²³³ Рапеш²³⁴ и друге, а група је заузимала простор Пелагонске котлине (карта 6). Насеља су била градинског типа, док је сахрањивање вршено скелетно, у каменим цистама најчешће под тумулима, док се крајем VI века пре н.е. јављају некрополе са спаљеним покојници-

219 Митревски 1991.

220 Митревски 1997: 300 са старијом литературом.

221 Митревски 1997: 288 са старијом литературом.

222 Митревски 1997: 287 са старијом литературом.

223 Митревски 2001.

224 За локалитете на територији данашње Грчке, в. Vasić 1987д: 701 са старијом литературом.

225 Vasić 1987д: 702.

226 Митревски 1997: 82-86.

227 Vasić 1987д: 710-711; Митревски 1997: 198 и даље.

228 Васић 1973: 107 и даље; *Idem* 1987ђ: 712 и даље.

229 Mikulčić 1966.

230 Vasić 1987ђ: 715.

231 Mikulčić 1966: 28 и даље.

232 Mikulčić 1966: 14 и даље.

233 Mikulčić 1966: 37 и даље.

234 Митревски 1997: 309-310 са старијом литературом.

ма.²³⁵ Пелагонска група контролисала је комуникацију *Via Egnatia*, а на њеној територији нема значајних рудних лежишта, осим не тако издашних налазишта гвоздене руде на самом истоку Пелагоније. Као етнички носиоци ове културне групе идентификују се Пелагонци, за које се сматра да су веома сродни Пеонцима.²³⁶

Штипска група

Ову групу издвојио је Р. Васић 1973. године,²³⁷ али је нешто касније, чини се, одустао од ове групе и дефинисао је као део културу старијег гвозденог доба средње и источне Македоније,²³⁸ али је овде остављен краћи назив. Хронолошки, Штипска група обухвата период од VIII до друге половине V века пре н.е.,²³⁹ односно током периода На В3 – На D3. Најважнији локалитети, тј. некрополе ове групе јесу Орлова Чука,²⁴⁰ Кунови чуки,²⁴¹ Криви Дол - Радање,²⁴² Сопот - Дабици²⁴³ и друге, а група је заузимала простор долине Брегалнице, подручје Штипа и Кочана и средњи ток Вардара (карта 6). Насеља су градинског типа, вероватно са бевемима од камена и земље.²⁴⁴ Погребни обичаји слични су суседним група, па се јављају претежно скелетне сахране у цистама, и у равним некрополама и у некрополама под тумулима.²⁴⁵ Ова група контролисала је део комуникације Морава – Вардар, а вероватно је располагала значајним комплексом рудника у Радолишту (бакар, гвожђе, злато и сребро). Као етнички носиоци ове културне групе идентификује се неко од пеонских племена.²⁴⁶

235 Vasić 1987ђ: 716-719.

236 Vasić 1987д: 710-711; Митревски 1997: 198 и даље.

237 Васић 1973: 108 и даље.

238 Vasić 1987г: 690 и даље.

239 Vasić 1987г: 691-695.

240 Митревски 1997: 312-313 са старијом литературом.

241 Митревски 1997: 303-304 са старијом литературом.

242 Митревски 1997: 307-308 са старијом литературом.

243 Митревски 1997: 311 са старијом литературом.

244 Vasić 1987г: 695.

245 Митревски 1997: 86 и даље са старијом литературом.

246 Vasić 1987г: 698-700.

Кучи и Зи I

Ову културну појаву за тумуле на југу данашње Албаније издвојила је Ж. Андреа, на основу гробних форми и обичаја сахрањивања, мада је она назива фаза Барч IV.²⁴⁷ Она ове сахране везује са Илирима,²⁴⁸ док М. Гарашанин наводи да се осећају утицаји са истока, југа, али и са севера.²⁴⁹ Најважнији сахране из ове фазе потичу из хумке I некрополе Куч и Зи и поједини гробови из тумула I у Барчу. Хронолошки, ова фаза припада периоду На С, а реч је о скелетним сахранама у каменим цистама под хумкама, док се ретко срећу спаљени покојници.²⁵⁰ У грубим цртама, распрострањење ове појаве може се ограничити на простор између Охридског и Преспанског језера до северних обала Јонског мора и јужних обала Јадранског мора, док је на северу граница вероватно негде око реке Шкумбин. На југу граница није дефинисана (карта 6). Ова појава контролисала је део комуникације *Via Egnatia*, а на њеној територији регистровано је неколико налазишта гвожђа и једно бакра.

На D (фаза 4, карта 7)*Босут III*

Босут III, директно се наставља на прве две фазе ове културе, а траје од VI до чак IV века пре н.е., тако да делимично заузима хронолошке фазе На D2/3, које су предмет овог рада. Све што је напоменуто за прве две фазе Босутске културе важи и у овој етапи, осим што се њена територија донекле смањује у односу на претходну фазу (карта 7).

247 Andrea 1985: 221-222.

248 *Ibid.*: 222 и даље.

249 Гарашанин 1988: 53-54.

250 Andrea 1985: 221-222.

Карта 7

Злотска група

Злотску групу, или групу Злот–Софронијево дефинисао је Р. Васић 1973. године,²⁵¹ првенствено на основу металних налаза из Злотске пећине код Бора, а током последњих деценија ова група постаје јасније повезана и са керамичким материјалом откривеним на овој територији.²⁵² Злотска група показује велики степен прожимања са групом Ферићиле из Олтеније и Босут III фазом,²⁵³ као и упливе појединих скитских елемената, а свакако је настала на основама Басараби културе из претходног периода. Најважнији локалитети ове културне појаве су Злотска пећина,²⁵⁴ Михаилов понор,²⁵⁵ Мокрањске стене,²⁵⁶ Ргоште код Књажевца,²⁵⁷ као и локалитети у северозападној Бугарској – Софронијево, Трнава, Моравица, Дебново итд.,²⁵⁸ а њој се вероватно могу приписати и налази са неколико локалитета у Сврљигу.²⁵⁹ Носиоци злотске групе вероватно су контролисали Ђердап и долину Велике Мораве,²⁶⁰ иако то ни данас није сасвим јасно. Стога се може рећи да је ова појава заузимала простор од Ђердапа на северу до Нишаве на југу, и од долине Велике Мораве на западу до Искера на истоку (карта 7). Периоду На D припада највећа фаза ове групе, док у На С спада само њен почетак.²⁶¹ Поред утврђених насеља регистрована су и она на речним терасама, као и пећинска. Сахрањивање је скелетно, у равним некрополама и са мањим каменим конструкцијама. С обзиром на историјске изворе који ову територију сматрају Трибалском, вероватно је да би и као носиоце злотске групе требало претпоставити ово палеобалканско племе.²⁶²

251 Васић 1973: 101 и даље; *Idem* 1987б: 660 и даље.

252 Васић 1997: 92 и даље; Јевтић 2004: 159; Каруран 2014: 85 и даље. М. Јевтић сматра да старија фаза ове групе припада финалној фази Басараби културе, и назива је злотска група налаза. О томе: Јевтић 1992б: 395 и даље.

253 *Idem* 2004: 157.

254 Tasić 1968; Јевтић 2004; Капуран, Булатовић и Јовановић 2014: 56 и даље.

255 Јевтић and Рековић 2007; Пековић и Јевтић 2007; *Idem* 2008; Јевтић 2008.

256 Булатовић, Капуран и Јањић 2012: 149.

257 Стојић и Илијић 2011: 92 и даље.

258 Васић 1973: 101-102.

259 Филиповић 2006; *Idem* 2008; *Idem* 2013; Filipović and Bulatović 2011; Петровић, Филиповић и Миливојевић 2012: 63 и даље.

260 Јевтић 1983: 37 и даље.

261 Васић 1973: 101-102.

262 Vasić 1992б: 395.

Наиме, на основу података које о Трибалима дају Херодот и Тукидид, може се рећи да је ово племе заузимало територију омеђену долином реке Велике Мораве (Трибалска равница код Херодота, тј. Хекатеја) на западу, Дунавом на северу и реком Искер на истоку.²⁶³ На југоистоку, простирање ове популације ограничено је етносима Трера и Тилатаја, односно средњим и доњим током реке Искер. Јужну границу није лако дефинисати на основу историјских извора, али се са великим степеном вероватноће може претпоставити да би се налазила негде око тока реке Нишаве, где су се Трибали сусретали са Пеонцима, док су на југозападу могли бити ограничени Дарданцима.

Географски гледано, злотска група контролисала је делове три важне природне комуникације централног Балкана, Ђердап, токове Велике Мораве, Нишаве и Тимока. На овој територији налазе се и најзначајнија налазишта злата и бабра у овом делу Балкана, као и лежишта сребра, те само неколико погодних налазишта гвоздене руде.

Гласинац IVc-V (Гласинац – Мати)

О Гласиначкој култури већ је било доста речи у претходне две фазе. Током периода На D1-D2/3 и фаза Гласинац IVc-V,²⁶⁴ носиоци ове културе шире се до Јадранског мора на западу, Колубаре и централне Шумадије на северу и североистоистоку, можда до долине Ибра ка истоку, док на југу њихови утицаји сежу до долине реке Мати у северној Албанији (карта 7), па се често ова фаза Гласиначке културе назива комплекс Гласинац – Мати.²⁶⁵ Етнички носиоци овог комплекса били су свакако Аутаријати који су у овом периоду наметнули своју власт, или створили племенски савез са осталим илирским племенима попут Ардијејаца, Доклеата, Илира у ужем смислу, Лабеата и других. Постоји могућност да је комплекс Гласинац – Мати у овој фази држао нека значајна рудна лежишта, бакар, сребро и калај, на самој пе-

²⁶³ Papazoglu 1969: 48-49.

²⁶⁴ О овим фазама в. Čović 1987: 602 и даље.

²⁶⁵ Čović 1987: 642-643.

риферији новопроширених територија, мада за то још немамо сигурне потврде. У овој фази наставља се обичај сахрањивања под тумулима, али за разлику од раније, спаљивање преовлађује у односу на скелетно сахрањивање.²⁶⁶

Белаћевац II

Развој ове културне групе сличан је хоризонту жигосане керамике описаном у претходној фази, а често се назива Белаћевац II, односно млађи хоризонт ове појаве.²⁶⁷ Поред аутохтоне керамике у групи се у овој фази јавља и керамика рађена на витлу, која је у ове крајеве продрла са југоистока. Утицај хеленске културе уочава се од VI века пре н.е. на керамици са градина Хисар, Церница и Белаћевац,²⁶⁸ За разлику од претходне фазе, територија коју је заузимала група Белаћевац II се, чини се, смањила, тако да сада она обухвата само Косово, без Метохије, док се ка истоку шири до Јужне Мораве. Насеља су била градинског типа, као и у претходној фази, а сахрањивање је скелетно, под хумкама. Белаћевац II заузима исти простор и има скоро исте карактеристике као и претходна фаза, па се и ова група идентификује се са палеобалканским народом Дарданаца. Исто као у претходној фази, контролисала је две важне централнобалканске комуникације које пролазе кроз територију Косова и Метохије, а територија коју је заузимала има налазишта бакра, злата и сребра.

Штипска, Пелагонска и Бевђелијска група

Све што је напоменуто у фази 3 за ове групе у данашњој Македонији важи и у овом периоду (карта 7).

²⁶⁶ Čović 1987: 639.

²⁶⁷ Тазић 1998: 170 и даље.

²⁶⁸ Булатовић 2008: 49.

Охридска група

Охридску групу дефинисао је Р. Васић, на основу истраживања некропола у околини Охридског језера, која су се одвијала од 1918. године.²⁶⁹ Хронолошки, ова група обухвата време од почетка VI, па до друге половине IV века пре н.е., односно током периода На D1-D3 за старију фазу, која је од посебног интереса за овај рад.²⁷⁰ Најважнији локалитети ове групе су некрополе Требениште,²⁷¹ Радолиште,²⁷² Три челусти,²⁷³ Речица²⁷⁴ и друге, а група је заузимала простор око Охридског језера (карта 7). Насеља су била градинског типа, док је сахрањивање вршено скелетно, а јављају се и тзв. кнежевски гробови, у пространим каменим гробницама.²⁷⁵ Охридска група контролисала је комуникацију *Via Egnatia*. Као етнички носиоци ове културне групе идентификују се многа племена, у зависности од аутора, па је Васић и Гарашанин приписују Дасаретима,²⁷⁶ Петрова са оградом пеонској аристократији,²⁷⁷ Микулчић Енхелејцима, или чак страном аристократији која је завладала над овим племеном.²⁷⁸

Кучи и Зи 2

Све што је речено за прву фазу ове културне појаве важи и за млађу фазу, осим да се чини да се њена источна граница померила више ка западу због притиска Охридске групе (карта 7). Могуће да би се група Кучи и Зи II могла повезати са племеном Тауланта или Билиона, мада је то тренутно незахвално тврдити.

269 Vasić 1987ж: 724 и даље са старијом литературом. У монографији из 1973. први назив био је *Требенишка група*, али је Р. Васић од тога одустао, вероватно да не би дошло до мешања ове групе и тзв. *Требенишке културе* коју је предложио В. Лахтов. О томе в. Lahtov 1965.

270 *Ibid.*: 725-728.

271 Mikulčić 1966: 28 и даље.

272 Поповић 1958: 75 и даље.

273 Кузман 1985.

274 Митревски 1997: 310 са старијом литературом.

275 Vasić 1987ж: 728 и даље.

276 Vasić 1987ж: 731; Гарашанин 1988: 71.

277 Петрова 1996: 123 и даље.

278 Микулчић 1997: 217.

Основне класе оружја и опреме у бронзаном и гвозденом добу

У овом делу рада приказаше се основне класе оружја и ратничке опреме, њихов технички опис и кратак историјат, те конструктивна шема предмета како би се могао пратити каталог налаза. Такође, биће дати упуте на основне типологије за сваку од предметних класа, а које ће бити коришћене у каталогу и даљим расправама. Овај рад нема за тему типолошку разраду класа предмета, с обзиром на то да такве квалитетне класификације постоје одавно и да би такав приступ по обиму могао самостално бити тема дисертације, па ће се примењивати, по мишљењу аутора, најоптималнија типолошка класификација за сваку категорију предмета, тамо где то буде било могуће.²⁷⁹ Наравно, класификације ће бити везане за истраживану, или пак суседне територије. У најширем смислу гледано, користиће се типологије које се односе на области Егеје и Балкана, по потреби и оне везане за суседне области. Засебни типови биће детаљније објашњени и описани у поглављу *Анализа оружја и ратничке опреме*. Као класе ратничке опреме, издвојили смо дефанзивну опрему, офанзивно оружје и посебне налазе, иако је првобитно било планирано да постоји и класа ратничка опрема. Наиме, такав концепт био је замишљен на основу аналогија са римским и средњовековним ратницима, али се испоставило да пратећа војничка опрема, попут појасева, мамуза или помоћног војног алата није присутна уз ратнике бронзаног и старијег гвозденог доба. С обзиром на то да су једино брусни каменови могли да се издвоје у ову категорију, одлучено је да они буду придодати посебним налазима, како се не би правила посебна класа са једном подкласом.

Дефанзивна опрема

Паралелно са развојем нападачког оружја, његовог квалитета и разноликости, развијао се систем заштите најосетљивијих делова људског тела у виду де-

²⁷⁹ На пример, типологија штитова не може бити примењена у овом раду, с обзиром на изузетно мали број примерака на нашој територији.

фанзивне опреме, у коју, у периоду позног бронзаног и старијег гвозденог доба на територији коју разматрамо можемо укључити шлемове, штитове, кнемиде и оклопе.

Шлемови

Шлем је био намењен за заштиту главе и врата ратника и састојали²⁸⁰ су се из полулоптасте калоте на којој се са задње стране обично налазио вратобран, док су са бочних страна били штитници за образе – парагнатиде (сл. 1). Поједини типови шлемова имали су мањи штитник за нос који је био саставни део чеоног дела

Сл. 1

калоте – назал. На врху калоте, још од најстаријих шлемова, могла се налазити перјаница или креста, која је израђена од длаке или перја. Перјанице су стављане у дугметасте завршетке калоте шлема, или у шире, за то намењене зоне од чеоних до потиљачних делова калоте на илирским шлемовима. Ове перјанице имале су украсну функцију и доприносиле распознавању ратника или главешина. Каткад су издужене кресте формиране од метала, што је имало функцију ојачања калоте приликом ударца.

²⁸⁰ Односи се на шлемове који се разматрају у овом раду.

Најранији примерци шлемова вероватно су израђивани од коже, док је у областима Балкана и суседним територијама најранији примерак са кљовама дивљег вепра онај из гроба у Мариопољу, Украјина, а који се датује око 2000. године пре н.е.²⁸¹ Вероватно под овим утицајима, у Егеји се око 1800. године пре н.е. јављају микенски шлемови од плочица вепрових зуба пришивених на кожну калоту, прво хоризонтално са размаком, какав је примерак из Колоне на острву Егина, да би од 1600. године пре н.е. плочице од вепрових кљова биле постављане вертикално, једна до друге у три или четири реда на калоти,²⁸² а простор између редова ојачаван је кожним ремењем. Такав се шлем помиње и у Х певању Илијаде:²⁸³

Даде му и мач и тулац, а на главу кацигу кожну,
 Много је ремења њу изнутра везало чврсто.
 А извана овуда онуда много је било
 Бијелих зуби вепра бјелозубог, - добро ваљано
 Држаху зуби се на њој, а пуст јој бјеше по ср'једи.

Микенски шлемови имали су и парагнатиде урађене у истом маниру, да би се око 1450. године пре н.е. појавио, по први пут, комбиновани шлем од вепрових кљова са парагнатидама од бронзе, какав је онај из Дендре.²⁸⁴ Скоро у исто време јавља се бронзани конични шлем са бронзаним парагнатидама, какав је откривен у гробу ратника из Хагиа Јоаниса близу Кнососа.²⁸⁵ Гледано у целини, класични микенски шлемови користе се у периоду од 1600. до 1250. године пре н.е.²⁸⁶

Око 1300. године пре н.е. у централној Европи јављају се конични метални шлемови са купастим шупљим завршетком калоте, највише у северној Мађарској и Словачкој.²⁸⁷ Нешто касније, ови шлемови појављују се и на простору данашње Италије. Од 1200/1100. године пре н.е. конични шлемови добијају металну кресту по средини калоте.

²⁸¹ Hiller 1991: 215.

²⁸² Castleden 2005: 122 и даље.

²⁸³ Хомер, Х, 261-265.

²⁸⁴ Snodgrass 1982: 25-26.

²⁸⁵ *Ibid.*: 26, Pl. 7.

²⁸⁶ Castleden 2005: 122.

²⁸⁷ Mödlinger 2013: 391 и даље.

Почетком гвозденог доба шлемови све више еволуирају, али се на територији која је тема овога рада, нажалост, за сада не јављају. Први примерци који су од интереса за овај рад јесу илирски шлемови које карактерише четвртасти отвор за лице и троугаоно моделоване издужене парагнатиде. По правилу, имају посебно дефинисан простор на калоти који служи за перјаницу. С обзиром на број ових шлемова који је откривен на простору централног и западног Балкана, анализа ових шлемова од посебног је интереса за рад. Биће коришћена већ устаљена класификација Х. Пфлуга, коју је донекле допунила Б. Тержан,²⁸⁸ а последња допуна целокупне дистрибуције шлемова урађена је 2012. године.²⁸⁹ Илирски шлем води порекло из Грчке, где је настао крајем VIII и почетком VII века пре н.е., а током следећих стотину година, његова употреба проширила се на територију северне Грчке и даље ка северозападу.²⁹⁰ Свој врхунац доживљавају у V веку, када их најчешће налазимо на територији Македоније и источне обале Јадрана.²⁹¹

Нешто старији од илирских јесу коринтски шлемови,²⁹² али њих не налазимо у великом броју у области коју овде разматрамо. Из коринтског се нешто доцније, средином VI столећа пре н.е. развио халкидски шлем, али осим једног примерка из Требеништа, ни овај тип не налазимо на централном Балкану.

Штитови

Штит је, као део дефанзивне опреме, првенствено био намењен одбрани у блиској и даљој борби. Стога се штитови, условно, могу поделити на веће – бојне, и лаке – знатно мање по површини и по правилу израђене од органских материјала,²⁹³ које су користиле лаке пешадијске или коњаничке јединице. Обе врсте штитова по-

²⁸⁸ Teržan 1995.

²⁸⁹ Blečić Kavur i Pravidur 2012.

²⁹⁰ Vasić 2010: 41.

²⁹¹ *Ibid.*

²⁹² Snodgrass 1964: 20 и даље.

²⁹³ Овде говоримо о периоду праисторије. Током средњег века, развија се једна посебна варијанта малог штита (пречника од 15 до 30 cm), коришћена при двобојима.

мињу се у Илијади:²⁹⁴

Око утваре дивни Ахејци стану и Тројци
 Једни другима тргат на прсима волујске штите,
 И красно областе штите и штитиће лагахне мале.

Док су бојни штитови бранили већи део тела ратника и од тежег ручног убодног и ударног оружја, и од пројектила, лаки штитови коришћени су искључиво за одбрану од далекометног оружја. Бојни штит носио се једном руком, обично левом, и покривао је тело ратника од главе до колена. Штитови су обично прављени од дрвета и имали су ојачања од металних трака по ивицама штита, док се на средини налазило веће метално калотасто испупчење – умбо (сл. 2), које је могло бити за-

Сл. 2

вршено калотасто или шпицасто. Штит је могао са спољне стране бити и обложен металним лимом. Са унутрашње стране штита налазила се једна, ређе две ручице за држање, као и кожно ремење за ношење штита на леђима. Током позног бронзаног доба јављају се кружни штитови од наребреног бронзаног лима, највише на британским острвима.

Први штитови прављени су од органских материјала – коже, дрвета, уплетених биљака, па се као најстарији археолошки налаз штита данас води дрвени калуп за израду кожних штитова из Килмахамога (Енглеска), који би према новим АМС

²⁹⁴ Хомер, V, 451-453.

датумима (око 1950-1550. г.п.н.е.) могао потицати и са почетка II миленијума пре н.е.²⁹⁵ Дрвени примерак из Клунлара (Ирска), такође потиче из раног бронзаног доба, мада је који век млађи²⁹⁶ од првопоменутог. Један од свакако најрепрезентативнијих раних примерака је кожни кружни штит из Клунбрина (Ирска) и пречника је око 50 cm.²⁹⁷ Израђен је спајањем неколико говеђих кожа, с тим што је спољно лице ојачано кружним ребрима и дугметасти украсима. Оваква врста штита обlikовала се у калулу, а потом је могла бити кувана или излагана ватри, како би очврсла, такође и премазана воском или смолом.²⁹⁸ Крајем средњег бронзаног доба и почетком позног, широм Европе јављају се округли штитови од тањег бронзаног лима, пречника и до 70 cm,²⁹⁹ мада се оспорава њихова дефанзивна улога као бојног штита.³⁰⁰

Око 1600/1500. године пре н.е. штитови се појављују и у области Егеје, а реч је о великим правоугаоним примерцима, или онима у облику броја 8, који су рађени од говеђе коже. Материјалних остатака ових штитова скоро и да нема,³⁰¹ већ на њихово постојање указују графичке представе из периода LH I.³⁰² Око 1250. године пре н.е. у областима Егеје појављује се округли штит,³⁰³ а из нешто каснијег периода (око 1100. г.п.н.е.) потичу и први налази изразито калотастих умба са јаким шилцима на врху.³⁰⁴ Након прото-дипилонског и беотског штита, од VII века пре н.е. појављује се велики округли тзв. хоплитски штит или аспис (хоплон) – калотаста дрвени штит обложен танким бронзаним лимом, пречника 80 до 100 cm и тежине преко 6,5 kg.³⁰⁵ Овај тип штита прихваћен је широм грчког света, као и у македонским фалангама.

295 Needham et al. 2012: 486.

296 *Ibid.*

297 Moloy 2009: 1053-1054.

298 *Ibid.*: 1054.

299 Uckelmann 2011: 187 и даље.

300 Harding 2007: 80.

301 Могуће је да су у шахт гробовима у Микени регистровани остаци ремења и оплата оваквих штитова.

302 Snodgrass 1982: 19-20.

303 *Idem* 1964: 49.

304 *Idem* 1982: 32.

305 *Ibid.*: 45, 53 и даље.

Оклопи

Оклоп је дефанзивна опрема која је служила за заштиту торза и рамена ратника. Први оклопи били су начињени од коже и на њих су пришиване бронзане кружне плочице, мада су могле бити и других облика. Такви композитни оклопи задржали су се до старијег гвозденог доба. За први „прави“ оклоп сматра се бронзани штитник за десно раме откривен у гробници 8 у Дендри, датован у 1550/1500. годину пре н.е.³⁰⁶ Други делови оклопа нису откривени, тако да се претпоставља да је штитник био пришивен на оклоп од коже. Из 1450. године пре н.е. из гробнице

Сл. 3

12 на истој некрополи потиче чувени композитни оклоп (сл. 3/а), откривен заједно са већ поменутиим шлемом од вепрових кљова са бронзаним парагнатидама и паром бронзаних кнемида.³⁰⁷ Оклоп се састојао од предње грудне и задње леђне плоче дебљине 1 mm, два рамена штитника на које су додати по један издужени додатни штитник за мишице и на грудном делу по једна троугаона плочица. Око врата је био додатни високи цилиндрични штитник, а стомак, бедра и до колена штитила су по три, са предње и задње стране, издужена и савијена лима која су се надовезивала

³⁰⁶ D'Amato and Salimbeti 2011: 27-28.

³⁰⁷ Snodgrass 1982: 21.

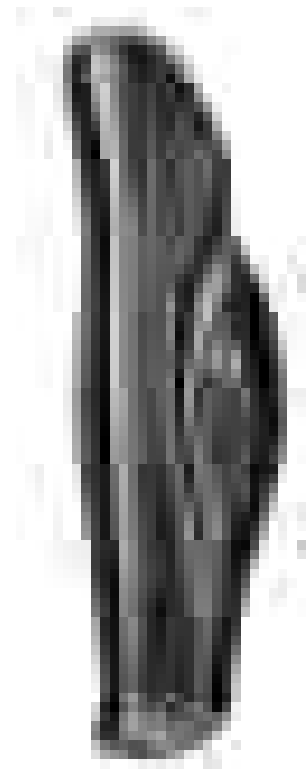
један на други. Делови сличних оклопа налажени су широм Егеје током познохеладског периода, а њихов опис налазимо у XV певању Илијаде:³⁰⁸

Од плоча сложен оклоп, што бијаше тада на њему.

Нешто касније, јавља се и први оклоп састављен само од предње и задње плоче, из којег касније еволуирају тзв. звонасти оклопи (сл. 3/b). Током XII века и у централној и западној Европи се јављају овакви типови оклопа, али не у великом броју.³⁰⁹ Почетком каснохеладског ПС периода (1190. г.п.н.е.) могуће је да се у областима Егеје појављује и љуспасти оклоп, пореклом са истока, с обзиром на појединачне налазе бронзаних плочица са Кипра, Саламине и Крита које одговарају поменутиим оклопима.³¹⁰

Кнемиде

Кнемиде су представљале независни део оклопа који се постављао на голењаче (сл. 4) и штитио доње делове ногу,³¹¹ а верује се да су први примерци били израђени од коже, али до сада за то нема археолошких потврда. Са друге стране, бронзани примерци јављају се средином XV века пре н.е., па се за прве сматрају фрагментоване кнемиде од бронзаног лима из већ помињаног гроба са оклопом из Дендре. До VII века пре н.е. кнемиде су биле мање, да би након тога почели да се раде и примерци који су штитили и колена. Најстарије кнемиде учвршћивале су се кожним ремењем које је провлачено кроз алке, или кроз мање отворе на ивицама, мада су регистровани примерци и са танком бронзаном жицом за фиксирање, какве су оне из Енкомија

Сл. 4

³⁰⁸ Хомер, XV, 530.

³⁰⁹ Snodgrass 1982: 41.

³¹⁰ D'Amato and Salimbeti 2011: 34.

³¹¹ Snodgrass 1982: 24-25.

на Кипру.³¹² Кнемиде су вероватно имале и неку врсту поставе од тканине, како метал не би пријањао директно на кожу ратника. Понеке ране кнемиде из Егеје украшене су ребрима. На просторима централне Европе ови предмети јављају се у X веку пре н.е. у горње подунавским областима, а на Балкан долазе нешто касније, око VII века пре н.е. Ове централноевропске кнемиде украшене су низовима геометријских мотива у техници искуцавања. Од средине VII века пре н.е. у Грчкој се јављају кнемиде које прате анатомију ноге, без ремења за причвршћивање.³¹³

Треба поменути да су у областима Егеје, у знатно мањем броју него што је то случај са кнемидама, налажени и „рукобрани“ од бронзаног лима, па чак и штитник за шаку и ручни зглоб. Појава ових предмета одговара појави оклопа и кнемида.

Офанзивно оружје

Офанзивно оружје представља било који предмет који може бити искоришћен за напад, наношење повреда или одузимање живота. Постоји велики број класификација офанзивног оружја, који се највише разликује од периода до периода за које је израђен, али и географског подручја. На пример, за средњовековни период на нашој територији, добру класификацију урадио је М. Цуњак,³¹⁴ али је она неприменљива на праисторијски период из разлога што нпр. класа хладно оружје на мотки обухвата седам подкласа током позног средњег века – копља, хелебарде, сечке, бојне косе, глефе, корзеке и партизане,³¹⁵ а у праисторијском периоду на територији коју обрађујемо се јавља само једна од њих. Сличан пример је и са већином других дефинисаних класа.

Стога ће за офанзивно оружје бити примењена класификација И. Богдановића,³¹⁶ која тренутно представља најоптималнији модел за анализу оружја из периода позног бронзаног и старијег гвозденог доба, иако она мора бити до-

312 *Ibid.*: 31.

313 *Ibid.*: 53.

314 Цуњак 2005.

315 *Ibid.*: 7.

316 Богдановић 1996.

пуњена, с обзиром на то да је аутор радио класификацију бронзаног оружја само из средњег бронзаног доба. Богдановић дели оружје на две основне подкласе, оружје за блиско деловање и оружје за деловање на растојању. У прву групу ставља мачеве, бојне секире и бодеже, а у другу копља и стреле.³¹⁷ Другој групи може се прикључити и праћка, али је велико питање да ли на територији коју разматрамо има налаза које са сигурношћу можемо приписати позном бронзаном, или старијем гвозденим добу.

Мачеви

Мачеви свакако представљају главно оружје за блиско деловање у периоду који се разматра у овом раду. То је оштро уводно и ударно оружје са симетричним равним оштрицама и врхом у осни дршке и централног дела сечива.³¹⁸ Мачеви морају бити дужи од 30 см од врха до краја дршке,³¹⁹ у другом случају припадају бодожима, мада се и дан-данас воде полемике о „дужинском Рубикону“ који бодож мора прећи да би се сматрао мачем, тј. барем кратким мачем. Пошто та врста проблематике није тема овог рада, напоменимо да довољно података и упута на старију литературу има на пример код А. Хардинга,³²⁰ Б. Молоја³²¹ или Т. Пападопулоса.³²² Према Молоју, кратки мачеви су они дужине између 30 и 60 см, а примерци преко те вредности спадају у класу дугачких мачева.³²³ Подела ове врсте има сијасет, али је за потребе нашег рада ова Молојева сасвим задовољавајућа.

У периоду који покрива тема овог рада јављају се мачеви са пуноливином дршком и они са језичком. Мачеви су се састојали (сл. 5) од сечива, на којем разликујемо врх, оштрице и, најчешће, централно ребро, и дршке, која има рукобран, рукохват и јабучицу, у случају да је реч о примерцима са пуноливином дршком, или

³¹⁷ *Ibid.*

³¹⁸ Мачевима се сматрају и примерци са једним сечивом, али је ово уобичајена дефиниција мача.

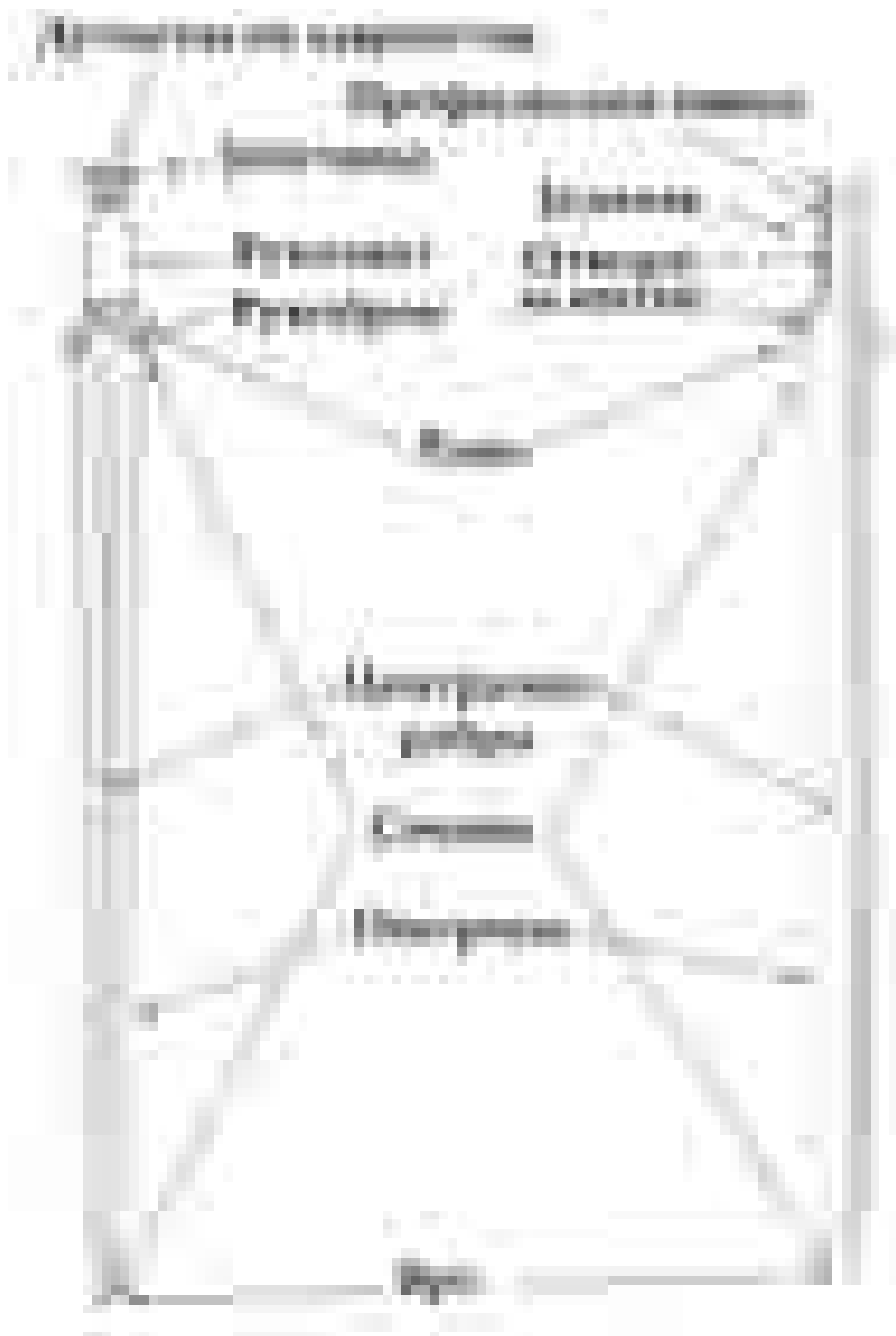
³¹⁹ Богдановић 1996: 90; Harding 2000: 277; Moloy 2010: 404.

³²⁰ Harding 1995: 5-7.

³²¹ *Ibid.*

³²² Papadopoulos 1998: 3.

³²³ Moloy 2010: 404, n. 18.

Сл. 5

језичак са отворима за нитне помоћу којих се оплата причврћивала за дршку, ако говоримо о мачевима са језичком. Понекад су мачеви са језичком имали и „капу“, која се учвршћивала на комплетну дршку. Обе врсте мача имају раме, које је на неким, обично већим примерцима у доњем делу проширено и ненаоштрено и тај се део назива рикасо, а служио је да се оружје безбедно може држати и са две руке.

Први бакарни мачеви у области Егеје појавили су се већ почетком III миленијума пре н.е. Реч је о издуженим бодезима са централним ребром откривеним на Кикладима и Косу.³²⁴ Бронзани мачеви појављују се у овим областима нешто пре средине II миленијума пре н.е. и изгледом су у потпуности једнаки бодезима, осим што им дужине прелазе 30 см. Највећи проблем ових најранијих мачева било је функционално повезивање са дршком, с обзиром на то да нитне, ма колико их је било, нису могле поднети оптерећење дужине мача (а самим тим и тежине), па су убрзо мачеви добили кратак језичак на закивној плочици, а нешто касније и нитне на њој, попут егејских мачева типа А по Сандарсу.³²⁵ Почетком средњег бронзаног доба, у централној Европи јављају се први мачеви такође рађени по узору на бодезе, али се, веома брзо, појављују и први примерци са пуноливеним дршкама, већ око 1600. године пре н.е. Они су често богато украшени, како на дршкама, тако и на централном делу сечива. У исто време, дугачки мачеви у Егеји украшени су златом, а јабучице рађене од ћилибара, мермера, слоноваче па чак и од лаписа.³²⁶ Гвоздени мачеви појављују се у овим областима у XI веку пре н.е. и у целини копирају истовремене бронзане примерке³²⁷ који се задржавају до периода На С, али ни изблиза у толиком броју у поређењу са гвозденим примерцима. У VII веку пре н.е. на простору Балкана појављују се кратки гвоздени једносекли мачеви повијеног сечива, поједини примерци са завршетком дршке у облику слова Т.

За анализу и типологију бронзаних мачева биће коришћена класификација А. Хардинга, коју је аутор израдио за територију бивше Југославије средином 90-их година прошлог века.³²⁸ Нажалост, он се није бавио гвозденим мачевима и појединим типовима који нису били заступљени на простору бивше Југославије, па ће за њихову класификацију делимично бити искоришћена она И. Килијан-Дирлмајер за територију континенталне Грчке, Албаније и Бугарске,³²⁹ а по потреби, биће ко-

324 Kilian-Dirlmeier 1993: 9-11, Taf. 1/1-5

325 Sandars 1961: 17 и даље.

326 Snodgrass 1982: 15.

327 *Idem* 1964: 94.

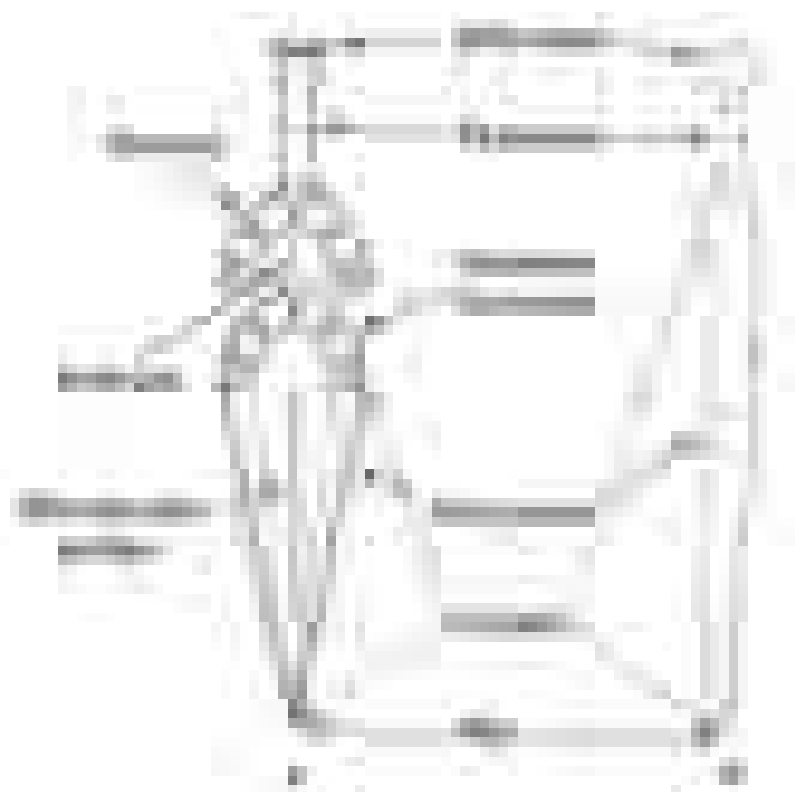
328 Harding 1995.

329 Kilian-Dirlmeier 1993.

ришћене и Бадерове за територију Румуније,³³⁰ те Кеменцијеве за Мађарску.³³¹ Треба поменути и то да класификација мачева доноси одређене проблеме у смислу њихових назива, па се исти тип мача назива различито од регије до регије и од аутора до аутора. У сваком случају, неће бити коришћени словни типови (нпр. „тип А2^с“), с обзиром на то да аутора таквих типологија има одвећ пуно, већ ће бити коришћени устаљени и лако препознатљиви називи у литератури.

Бодежи и бојни ножеви

Бодежи су убодна оружја за блиско деловање са две симетричне оштрице и троугаоно моделованим сечивом, чији се врх налази у оси дршке и централног дела сечива (сл. ба). Данас је прихваћен став да се граница између бодежа и мачева налази на вредности дужине предмета од 30 см.³³² Бодеже не треба мешати са бојним ножевима који имају само

Сл. 6

једну оштрицу (сл. 6b). Бојни нож тешко је разликовати од ножа као алатке, пошто је свакако реч о вишефункционалном предмету. Употребна разлика између бодежа

³³⁰ Bader 1991.

³³¹ Kemenczei 1988; *Idem* 1991.

³³² Богдановић 1996: 78; Harding 2000: 277. О проблему разликовања мача и бодежа видети краће смернице у претходном делу о мачевима.

и бојног ножа свакако ће бити та, што је бодез примарно оружје за блиску борбу, док бојни нож представља помоћно оружје. Из бодеза су се нешто касније развили мачеви, док је бојни нож еволуирао из ножа-алатке. Разлика између ножа и бојног ножа првенствено је величина, тј. дужина сечива, па ће се примерци са сечивима дужим од 15 cm сматрати за бојне ножеве, иако су сигурно имали и улогу алатке.

Бодези и бојни ножеви састојали су се од дршке на којој се разликују јабучица, рукохват и балчак, и сечива чији су делови језичак, закивна плочица, оштрице, централно ребро и врх.³³³

Први камени бодези јавили су се у палеолиту, а бакарни у области Егеје око 4500. година пре н.е. Реч је о мањим троугаоним бодезима са локалитета Агија Марина и Агиос Димитриос. Бронзани примерци појављују се на подручју Медитерана на прелазу из III у II миленијум пре н.е., а реч је о троугаоним примерцима са рупицама за закивке на горњој ивици бодеза. Од каснохеладског периода јављају се бронзани примерци, украшени на сечивима ликовним представама, најчешће свенама лова рађеним у техници ниела и од племенитих метала, мада су ови примерци очигледно део парадне опреме, а не стварно оружје. Њихове су дршке и закивци такође израђени од племенитих метала, па се чини да бодези губе ратничку функцију у позном бронзаном добу. Крајем На А, тј. у протогеометријском периоду у Егеји јавља се тек по који гвоздени примерак тзв. Науе II типа, а може се приметити да у овом периоду бодези скоро нестају из области централног Балкана и да постоји празнина до периода На D, када се појављују гвоздени бојни ножеви.

Анализа и типологија бодеза и бојних ножева на материјалу који покрива тема овога рада скоро и да није могућа, с обзиром на изузетно мали број примерака, посебно оних типолошки осетљивих. Уколико буде било потребе, биће коришћене класификације А. Вулпеа³³⁴ или Т. Пападопулоса,³³⁵ који су израдили класификације за територије Румуније, односно континенталне Грчке.

333 Шема урађена према Богдановић 1996: 79, сл. 6.

334 Vulpe 1990.

335 Papadopoulos 1998.

Секире

Секире су вишефункционални предмет, који је у најстаријим временима имао улогу и алатке, али и оружја. Изразитим напретком металургије секире су се развијале и по облицима и по функцији, па већ од раног енеолита можда можемо говорити и о бојним секирама,³³⁶ мада је овај предмет увек могао имати обе улоге. Чини се да би бојне секире од секира-алатки могло одвајати постојање отвора за држаље. Стога секире без отвора за држаљу неће бити разматране као бојне секире у овом раду, иако су неки примерци налажени у тзв. ратничким гробовима.³³⁷ Исто тако, секире са усадником потврђене су и као алатке, имајући у виду нпр. скупни налаз алата из Совљака код Богатића, где је поред два српа, келта, две секире са трновима, откривена и гвоздена двосекла секира са паралелним сечивима.³³⁸ Ови примери говоре о комплексности секире и њеној вишефункционалној улози, али имајући у виду археолошке налазе из праисторијских гробова широм Европе, те ликовне представе ратника од северне Европе, па до оних у Егеји, чини се да су приказане секире у највећем броју случајева са усадником. Исто тако, у Илијади наилазимо на помене коришћења секира и као алата, и као оружја:

На Писандра потрчи, ал' испод штита Писандар
 Лијепу сјекиру узме од добре мједи са глатким
 Дугим од маслине дршком; залете се наједно оба.
 Браник густогривог шљема Писандар Менелају одби³³⁹

Нека дрва довезу, а добар с њима се дигне
 Јунак Мерион тад Идоменеја субојник храброг,
 Сјекире носећ у руку дрвосјекле пођоше они,
 Носећ и плетена ужа, а пред њима иђаху мазге;

336 Д. Антоновић сматра да су већ секире-чекићи из позне винчанске културе пре биле оружје, него оруђе: Antonović 2014: 60.

337 Реч је о гробу 17 са некрополе Ромаја, где су поред пљоснате гвоздене секире са трновима регистровани умбо штита, девет копаља, бодеж и гвоздена двојна секира са паралелним сечивима. Đurić, Glišić i Todorović 1975: 64, kat. 1, T. XIV/1.

338 Стојић и Церовић 2011: 143-144, ф. 362/1.

339 Хомер XIII, 611-614.

Уз брдо идоше много и низ брдо, косо, постранце.
А кад изворљивој Иди у долове стигоше веће,
Одмах журећ се узму дуго‘ртом мјеђу одс‘јецат
Високе брснате храсте, и храсти с великом праском
Ондје падати стану. Расц‘јепав их тада Ахејци³⁴⁰

Такође, у једном се опису јасно види да су двосекле секире биле цењеније од једносеклих:

Двосјеклих сјекира десет и десет једносјеклих стави;
Од мркокљуне лађе изатог катарку дигне
Ондје далеко на п‘јеску и привеже узицом танком
Ногу грлиће плахе о катарку, стр‘јељати у њу
Рекне: «Тко погоди сада на катарки грлицу плаху,
Двосјекле сјекире све нек узме и кући носи;
А тко промаши птицу и узицу погоди само,
Просте ће сјекире добит, јер тај је побједник мањи.»³⁴¹

Уколико се
прихвати овакво
одређење бојних
секира, онда их на
централном Балкану
можемо наћи још од
неолитског периода.
У најширем смислу
класификације, бојне

Сл. 7

секире можемо раздвојити на једносекле и двосекле. Секира је имала држаље од дрвета, а тело (сл. 7) се састоји од сечива (једног или два), усадника и ушице. Тек од почетка бронзаног доба на централном Балкану налазе се једносекле секире са

340 Хомер XXIII, 112-120.

341 Хомер XXIII, 851-858.

ушицом, које, барем визуелно, одговарају нечему што би се могло, у пуном смислу, назвати бојна секира. Крајем бронзаног доба јављају се двосекле секире са паралелним оштрицама, које своје постојање настављају и у гвозденом добу, а једносекле секире у потпуности нестају.

Са друге стране, иако су налажене широм егејског света, што као материјални остаци, што као ликовне представе, постоје мишљења да секира скоро и није била коришћена као оружје,³⁴² већ да је пре реч о објектима који су одређивали друштвени статус. Сличног мишљења је и А. Хардинг, у погледу коришћења секира у централној и северној Европи током бронзаног доба,³⁴³ ослањајући се првенствено на велике, богато украшене примерке секира типа Апа.

На овоме месту мора се осврнути и на бушене камене секире, или секире-чекиће, за које се наметнуло питање увршћавања у рад оваквог типа. Наиме, заступљеност камених секира у наведеним периодима не доводи се у питање, већ проблем лежи у контекстима и широким датовањима оваквих предмета, с обзиром на то да највећи број примерака представља случајне налазе. У раду Д. Антоновић и А. Ђорђевића³⁴⁴ види се да нема прецизне класификације по којој би било могуће јасно одвојити секире из позног бронзаног доба од оних из ранијих периода. Да су камене секире коришћене као оружје, или барем церемонијално/парадно оружје, потврђују и гробови из раног бронзаног доба са некропола Ковачев до и Врлазје на Гласинцу, где су откривене две камене секире са сферично моделованом главом.³⁴⁵ Гроб из Ковачевог дола је уз секиру имао и рани тип бронзаног троугаоног бодеза.³⁴⁶ Наравно, уколико приликом сакупљања и обраде оружја буде регистрован било који примерак камене секире у ратничком контексту, он ће бити каталожки обрађен.

За анализу и типологију секира од бронзе и гвожђа биће коришћена класификација Д. Антоновић, с обзиром на то да је тек скоро публикована њена књига о

342 Snodgrass 1964: 166-167.

343 Harding 2007: 78-79.

344 Антоновић и Ђорђевић 2011.

345 Čović 1983b: 187.

346 *Ibid.*

секирама из Србије³⁴⁷ и да је реч о допуњеним класификацијама које се базирају на свим претходним радовима везаним за секире са наше и суседних територија, какве су оне З. Жеравице за Далмацију, Босну и Херцеговину и Црну Гору,³⁴⁸ А. Вулпеа за Румунију,³⁴⁹ Х. Тодорове за Бугарску,³⁵⁰ или П. Патај за Мађарску.³⁵¹

Копља

Копље је оружје постављено на дрвену мотку, које је служило и као бодно и као бацачко оружје (сл. 8). Састоји се од дугачке дрвене дршке и металног врха – бодила, док се понекад, на доњем делу дршке налазио оков налик тулцу – петица, која је имала двојаку улогу. Штитила је дрво од влаге приликом побадања копља у земљу, а у случају пуцања или кривљења бодила, могла је да послужи и као помоћно копље. Бодило се састоји од листа и тулца, који се често продужава до врха копља и чини централно ребро листа које је значајно због пробојности и чврстине бодила. Каткад се на тулцу налазе и рупице за причвршћивање са дрвеном дршком, а постоје и примерци са тзв. скривеним тулцем, где је цело копље фактички лист са масивним ребром, које уједно представља тулац. Уместо тулца се могао налазити, додуше доста ретко, трн за причвршћивање на дршку. Копља су могла бити и од кости, каква су она из бронзаног доба откривена на територији Пољске,³⁵² али таквих примерака немамо на подручју централног Балкана. Како су копља служила и за бодене и за бацање, очигледно је да су постојала два различита дужинска типа, са дужом и краћом дршком, али је вероватно постојала и одређена универзална димензија. Нажалост, нема тачних података колике су биле дужине дршки, или величине бодила за свако од поменутих копаља. Свакако је да су масивна копља пре служила као бодна, а лаганија са кратким дршкама за бацање.

347 Antonović 2014.

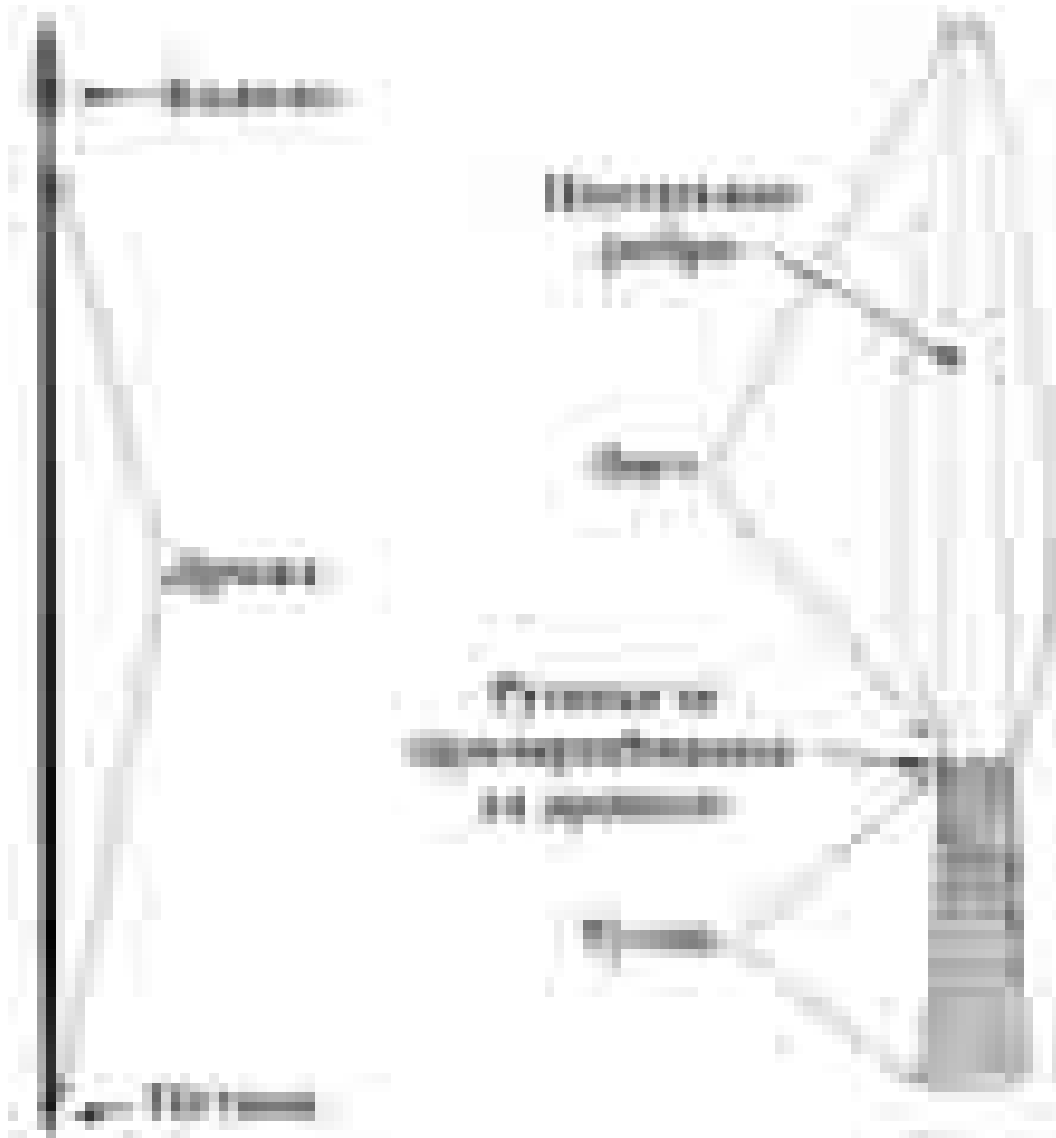
348 Žeravica 1993.

349 Vulpe 1970; *Idem* 1975.

350 Todorova 1981.

351 Patay 1984.

352 Gedl 2009: 98 и даље.

Сл. 8

Копља су једно од најстаријих оружја за борбу и лов. Прве металне, бакарне примерке у области Егеје налазимо средином III миленијума пре н.е. на Кикладима, а бронзане око 2000. године пре н.е. У централној Европи, бронзана копља појављују се у већем броју од средњег бронзаног доба. Треба поменути да се на егејском подручју, средином II миленијума пре н.е. појављују и вишелисна копља од бронзе – двозупци и трозупци, али је њихов број занемарљив. На прелазу из II у I миленијум пре н.е. појављују се гвоздени примерци,³⁵³ који преовладавају над бронзаним од периода На С, када се знатно повећава њихов број, као и димензије примерака.

³⁵³ Snodgrass 1964: 118, A8.

Анализа и класификација копаља, за разлику од осталих типова оружја и дефанзивне опреме, поставља додатну проблематику. Наиме, како је то Р. Васић навео,³⁵⁴ копља не представљају захвалан материјал за хронолошке или регионалне поделе, с обзиром на то да се њихове одређене варијанте јављају у великом временском распону и широко су распрострањене у географском погледу. Осим појединих специфичних, регионалних варијанти, копља су мање-више иста, од обала Атлантика па до Урала. Постоје бројне варијанте типолошке класификације копаља, које комбинују разне параметре изгледа, пресека или димензија листа и тулца, али до данас нема ниједне опште прихваћене.³⁵⁵ Анализирајући монографију Ј. Риховског³⁵⁶ о копљима у Моравској, Васић наводи да та детаљна подела копаља не доноси прецизна хронолошка и територијална одређивања група и варијанти копаља.³⁵⁷ Стога ће, за потребе овог рада бити примењена најосновнија типологија изгледа листових копаља, а покушаће се и са њиховим груписањем у случају да се појаве неки специфични примерци.³⁵⁸ Можда би се бољи резултати у контексту ратовања и индивидуалног опремања добили уколико би се копља класификовала према функцији, те поделила на бодна и бацачка, али би у том случају изостале могућности њиховог груписања према културама или регијама, пошто се и једна и друга јављају свуда и код свих култура. Украшена копља свакако не представљају неку посебну карактеристику одређене културе или типа, већ само „парадније“ примерке у односу на неукрашене пандане.

Стреле

Стрела представља део стреличарске опреме којој још припадају лук и тоболац. Како се наше поднебље одликује климом непогодном за опстајање органских

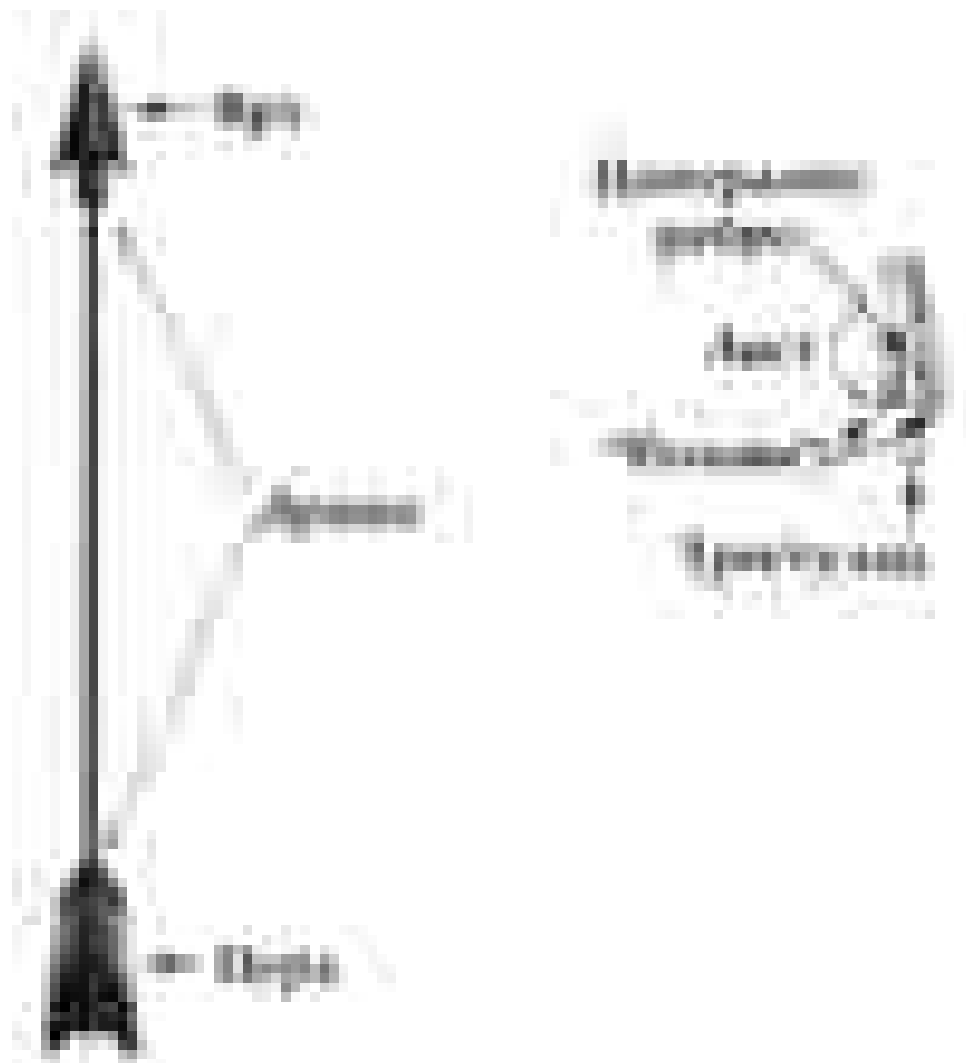
354 Васић 2001: 95-96.

355 *Ibid.*: 95.

356 Rihovsky 1996.

357 Васић 2001: 96.

358 Какав је то, уосталом, случај са копљима из Костола и Брзе Паланке о чему је писао Р. Васић у цитираном раду: Васић 2001.

Сл. 9

материја у земљи, једини остаци ове опреме из периода праисторије јесу врхови стрела, пре свега метални, ређе камени и коштани. Стрела се, попут копља, састоји од пробојног врха и дрвене дршке (сл. 9), на коју су стављана птичија пера као стабилизатори лета. Врх се састоји од листа и трна за насађивање, ређе тупца. По средини листа често се налази централно ребро, а крајеви листова код неких типова стрела су продужени, па се називају „репови“. Могуће је да су поред простог зашиљеног дрвета које је представљало и врх и дршку, као врхови стрела служила и обична коштана шила насађена на дрвену дршку, о чему имамо и етнографска сведочанства.³⁵⁹ Таква шила чести су налази на праисторијским насељима код нас, али нема потврда да су нека од њих коришћена као врхови стрела. Нешто више података

³⁵⁹ Pétilion, Lemoine, Müller and Reiche 2013.

имамо о коштаном пројектилу из периода раног неолита са наше територије,³⁶⁰ па се може претпоставити да је оваквих пројектила било и у периоду који покрива тема овога рада, само што њима, чини се, није посвећена скоро никаква пажња.

Врхови стрела могу се поделити и по намени. Уски коштани врхови служили су за лов на крзнашице, како не би дошло до оштећења овог цењеног и скупог материјала,³⁶¹ као и за за nanoшење уских рана. Троугаоне или листолике стреле ширег листа коришћене су за nanoшење већих рана како би се изазвало обилније крварење, а стреле са „реповима“ за онемогућавање вађења пројектила без nanoшења већег бола.³⁶² Метални масивни и тешки а узани пројектили коришћени су за пробијање оклопа,³⁶³ док су стреле са перфорацијама могле служити као „сигналне“, с обзиром на то да приликом лета производе звиждући звук.³⁶⁴ Треба имати у виду да су стреле могле бити умочене у јаке отрове, посебно оне намењене за коришћење у борбама. У погледу типова лукова и тоболаца не можемо ништа поуздано рећи, осим да код лукова постоји низ типова – равни, повијени, контра-повијени, дефлексни и рефлексни, као и низ њихових подваријанти.³⁶⁵

Прве металне стреле у окружењу јављају се током средњехеладског периода у Грчкој (око 2000. године пре н.е.), али су знатно заступљеније од почетка познохеладског периода (око 1550. године пре н.е.), и оне у потпуности подражавају примерке од окресаног камена. Реч је о пљоснатим бронзаним примерцима без трна или тулца са два изужена репа,³⁶⁶ тзв. V стреле. Дволисне (двоперне) стреле са трном појављују се такође почетком познохеладског периода.³⁶⁷ Крајем Вг С2 и почетком Вг D исти типови стрела појављују се и на територији централног Балкана,³⁶⁸ мада И. Богдановић ставља ове примерке нешто раније, у средње бронзано доба.³⁶⁹

360 О коштаном пројектилу из Старчевачке културе в. Витезовић 2012: 233 и даље.

361 Гарашанин Д. 1983а: 12, фуснота 9.

362 О типовима модерних стрела в. Grayson, French and O'Brien 2007: 7.

363 Такви пројектили су најчешћи након праисторијског периода, а обично су испаливани из самострела, с обзиром на неколико пута већу масу врха од уобичајених врхова стрела. О овим типовима стрела в. Медведев 1966: 90, таб. 31.

364 Grayson, French and O'Brien 2007: 7.

365 О томе најдеталније в. *Ibid.*: 2-6.

366 Avila 1983: 98.

367 *Ibid.*: 110.

368 Vasić, у штампи.

369 Богдановић 1996: 102.

Крајем бронзаног и почетком гвозденог доба разноликост типова бронзаних примерака расте и појављују се први примерци са тулцима. Паралелно са металним, користе се и стреле од окресаног камена,³⁷⁰ мада је њихов број мали за неко темељније тумачење. Током гвозденог доба типови стрела остају исти, с тим што се праве и од бронзе и од гвожђа. Посебан тип стрела који се јавља на територији коју обухвата тема овога рада од VII до V века пре н.е. свакако представљају тзв. скитски двоперни и троперни примерци.

За анализу и типологију стрела биће коришћена упрошћена класификација Р. Васића,³⁷¹ с обзиром на то да лимени, често перфорирани бронзани и гвоздени примерци неће бити обрађивани у дисертацији, пошто ни код иностраних, ни код домаћих аутора не преовлађује јединствено мишљење да они засигурно представљају врхове стрела. Паралелно са Васићевом типологијом, биће коришћене и оне урађене за стреле са територије Грчке³⁷² и Моравске.³⁷³

Праћка

Иако, колико ми је познато, са територије коју обухвата тема овога рада не постоје публиковани налази пројектила за праћку из периода позног бронзаног и старијег гвозденог доба, ово оружје свакако треба уврстити у списак офанзивног наоружања, с обзиром на то да је праћка једно од најстаријих оружја³⁷⁴ и да је њена израда веома једноставна. Правила се од коже, вуне или тканине, а састојала се из два крака која су на средини спојена са ширим делом – лежиштем пројектила. За пројектил се могао искористити било који облук одговарајућег облика и величине, али су се они и правили од печене земље или метала. Са територије централног Балкана потичу бројни старији пројектили, попут оних са локалитета Кормадин код

370 Šarić 2005: 9 и даље.

371 Vasić, у штампи.

372 Avila 1983.

373 Rihovsky 1996.

374 Ferill 1986: 18-19.

Београда,³⁷⁵ Медведњак код Смедеревске Паланке,³⁷⁶ или Ушће код Обреновца,³⁷⁷ док су керамички и метални широко распрострањени у време римске доминације овим просторима.³⁷⁸ На коришћење овог оружја паралелно са металним, коштаном и каменим оружјем сведоче и налази из халколита Бугарске.³⁷⁹ Током бронзаног доба праћка је коришћена у егејским областима, о чему сведоче ликовне представе и тек неколицина налаза пројектила,³⁸⁰ као и опис у Илијади:

Те му је суканом добро повеза овчијом вуном
Од праће, коју је краљу у рукама субојник држо.³⁸¹

Посебни налази

Посебни налази представљају специфичне делове опреме или предмете који се могу повезати са ратничком популацијом, али нису део дефанзивне опреме или оружја. У ову класу стављени су калупи за израду оружја и опреме, камени брусевци и бојна кола.

Калупи

Калупи за ливење могли би представљати једне од најважнијих предмета за сагледавање ове теме, с обзиром на то да сведоче о примарној производњи на одређеном месту, а која би се касније могла повезати са рудним лежиштима и одређеним културама. Нажалост, чини се да калупа везаних за израду оружја и опреме нема у великом броју на подручју које обухвата тема овога рада, за разлику од

375 Јовановић и Глишић 1961: 113 и даље.

376 Галовић 1965: 24-25, сл. 1.

377 Захваљујем се колеги А. Црнобрњи на податку.

378 Вујовић 2007: 297 и даље.

379 Бояджијев 2014: 90-91.

380 Snodgrass 1964: 167.

381 Хомер, XIII, 599-600.

западне Европе,³⁸² што отежава аналитички део овог рада.

Иако најчешће налазимо калупе израђене од мекшег камена, нису непознати калупи од глине, па чак и они од бронзе. С обзиром на релативно мали број примерака, није ми познато да постоји посебна класификација ових археолошких налаза.

Камени брусев

Камени брусев представљају алатку везану за оштрење металних сечива, а најчешће су коришћени они од мекшег камена. Иако нису искључиво везани за ратнике, брусев су чест налаз у ратничким гробовима, а неретко су били пробушени са једне стране и могли су се носити као привезак око врата. С обзиром на то да се оштрењем предмета губио првобитни облик бруса, већина је издуженог овалног облика.

Бојна кола

Још приликом конципирања рада, поставило се питање да ли уврстити бојна кола у преглед оружја и ратничке опреме позног бронзаног и старијег гвозденог доба, посебно имајући у виду налаз гвоздених окова кола и точкава из кнежевске хумке у Атеници.³⁸³ У егејском свету, бојна кола позната су од познохеладског периода III (LH III, 1400-1060. година пре н.е.), претежно као ликовни прикази на сликаном посуђу, печатном прстењу, гемама, зидном сликарству,³⁸⁴ али и као текстуални записи из тзв. „архива из палате у Пилосу“.³⁸⁵ Поврх тога, бојна кола се често помињу и у Илијади, али је врло мало археолошких налаза који би се могли повезати са њима, највише из разлога што су кола рађена од органских материјала.

³⁸² Harding 2000: 222 и даље; О калупима за копља и стреле са територије Моравске и Пољске в.: Rihovsky 1996 и Gedl 2009.

³⁸³ Ђукнић и Јовановић 1966: 29.

³⁸⁴ Snodgrass 1982: 159.

³⁸⁵ *Idem* 1967: 33.

На основу поменутих представа и записа, у микенском свету издвојено је барем пет различитих типова бојних кола.³⁸⁶

386 D'Amato and Salimbeti 2011: 40.

5. КАТАЛОГ НАОРУЖАЊА И РАТНИЧКЕ ОПРЕМЕ

Овај део рада биће уједно и најобимнија његова целина и каталошки ће обрадити све до сада познато наоружање и ратничку опрему на истраживаној територији, а која је доступна из литературе. У циљу лакше организације каталога, исти ће бити подељен на позно бронзано (фазе 1 и 2 у овој дисертацији) и старије гвоздено доба (фазе 3 и 4 у овој дисертацији), које ће такође бити подељене на већ поменуте додатне целине и подцелине.

Са појединих локалитета у публикованим радовима постоје подаци о више примерака неког оружја, али, нажалост, сви примерци нису описани или дати у графичким прилозима. Такав је случај на пример на локалитетима Дибичак и Широко код Суве Реке,³⁸⁷ Милци код Ђевђелије,³⁸⁸ Бока код Клине,³⁸⁹ Мојсиње код Чачка,³⁹⁰ Ражана код Косјерића³⁹¹ и другим.

Позно бронзано доба

Б1. Дефанзивна опрема

Б1.1 – Шлемови

1. Из гроба 7 на некрополи Клучка код Скопља потиче већи број перфорираних кљова дивље свиње исечених у тање плочице, што је интерпретирано као остатак шлема микенског типа. Вг D.³⁹² (Б1.1/1)

Б2. Офанзивно оружје

Б2.1 – Копља

1. Из оставе Брестовик – Бели брег потиче бронзано копље ужег делтоидног листа. На тупцу две рупице за везивање. Дужина: 17 cm. На А.³⁹³ (Б2.1/1)

³⁸⁷ Dašić 1957; Slavković – Đurić 1965.

³⁸⁸ Пашик, Винчик, Ивановски и Георгиев 1987.

³⁸⁹ Тасић 1979: 89 и даље.

³⁹⁰ Никитовић, Стојић и Васић 2002.

³⁹¹ Гарашанин Д. 1958: 41 и даље.

³⁹² Mitrevski 1994: 120-121, fig. 11.

³⁹³ *Fontes* I: 14-15, кат. 2, Т. XVII/3; Гарашанин Д. 1954: 19, бр. 4740, Т. VII/9.

2. Из оставе из Трлића потиче фрагментовано бронзано копље највероватније пламенастог облика, спљоштеног оштећеног тулца са рупицом и искрзаних листова. Изражено ребро паралелно прате два жлеба. Очувана дужина: 9,5 cm; ширина листа: 3,2 cm. На А1.³⁹⁴ (Б2.1/2)
3. Из оставе из Трлића потиче фрагмент листа копља (?) са високим средњим ребром стањених крајева. Највећа дужина: 8,8 cm; највећа ширина: 2 cm. На А1.³⁹⁵ (Б2.1/3)
4. Из оставе откривене у селу Војилову код Голупца потиче кратко бронзано копље са листом у облику ловоровог листа и ширим тулцем. Изражено ребро угласто је профилисано, док се на тулцу налази урезани орнамент цик-цак линија, које се наизменично мењају по хоризонталном и вертикалном смеру. Дужина: 13,3 cm; ширина листа: 3,9 cm. На А.³⁹⁶ (Б2.1/4)
5. Из оставе са планине Рудник потиче бронзано копље са кратким тулцем и равномерно проширеним овалним листом украшеним са обе стране урезаним паралелним линијама. Тулац се продужава скоро до врха копља и има две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 19,5 cm; ширина листа: 3,8 cm. На А2-В1.³⁹⁷ (Б2.1/5)
6. Из оставе са планине Рудник потиче фрагментовано бронзано копље са широким тулцем. Врх копља недостаје, а лист је искрзан. Тулац је при дну украшен косо урезаним линијама у два низа, које су одвојене двојном урезаном траком. На средини тулца су две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 15,5 cm; ширина листа: 2 cm. На А2-В1.³⁹⁸ (Б2.1/6)
7. Из оставе са планине Рудник потиче фрагментовано бронзано копље са тулцем који се продужава скоро до врха копља. Уз средње ребро копље је украшено са две урезане линије. Лист је лоше очуван, али је могао бити ужи или овални. Дужина: 15,5 cm; ширина листа: 2,2 cm. На А2-В1.³⁹⁹ (Б2.1/7)
8. Из оставе у селу Алун код Брзе Паланке потиче бронзано копље издуженог листа. Тулац је украшен са три снопа хоризонталних паралелних линија, а испод прелаза листа у тулац су две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 43,2 cm; ширина листа: 4 cm. На А2-В1.⁴⁰⁰ (Б2.1/8)
9. Из оставе у селу Алун код Брзе Паланке потиче бронзано копље са листом у облику ловоровог листа и кратким тулцем. Тулац је скоро правоугаоно профилисан, а испод прелаза листа у тулац су две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 23,8 cm; ширина листа: 5,7 cm. На А2-В1.⁴⁰¹ (Б2.1/9)
10. У близини гроба 22 са некрополе у Горњој Стражави потиче мало бронзано копље са листом у облику ловоровог листа на краћем коничном тулцу. Копље по средини има централно ребро. На тулцу су две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Димензије непознате. На А-В.⁴⁰² (Б2.1/10)

394 *Fontes* I: 22-26, кат. 24, Т. XXV/8.

395 *Fontes* I: 22-26, кат. 50, Т. XXVI/18.

396 *Fontes* I: 75-78, кат. 7, Т. LXX/5.

397 *Fontes* I: 90-93, кат. 3, Т. LXXVIII/9.

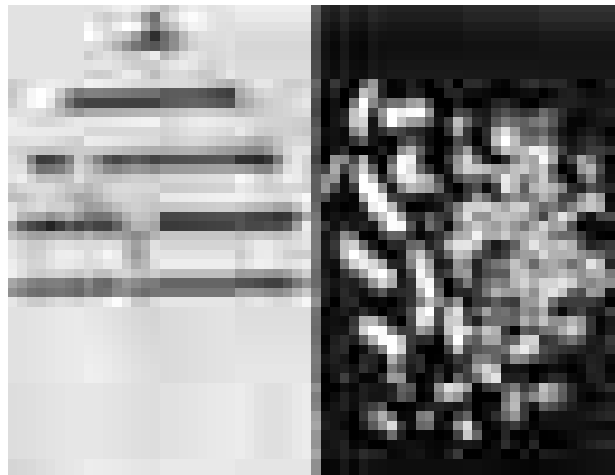
398 *Fontes* I: 90-93, кат. 4, Т. LXXVIII/3.

399 *Fontes* I: 90-93, кат. 5, Т. LXXVIII/4.

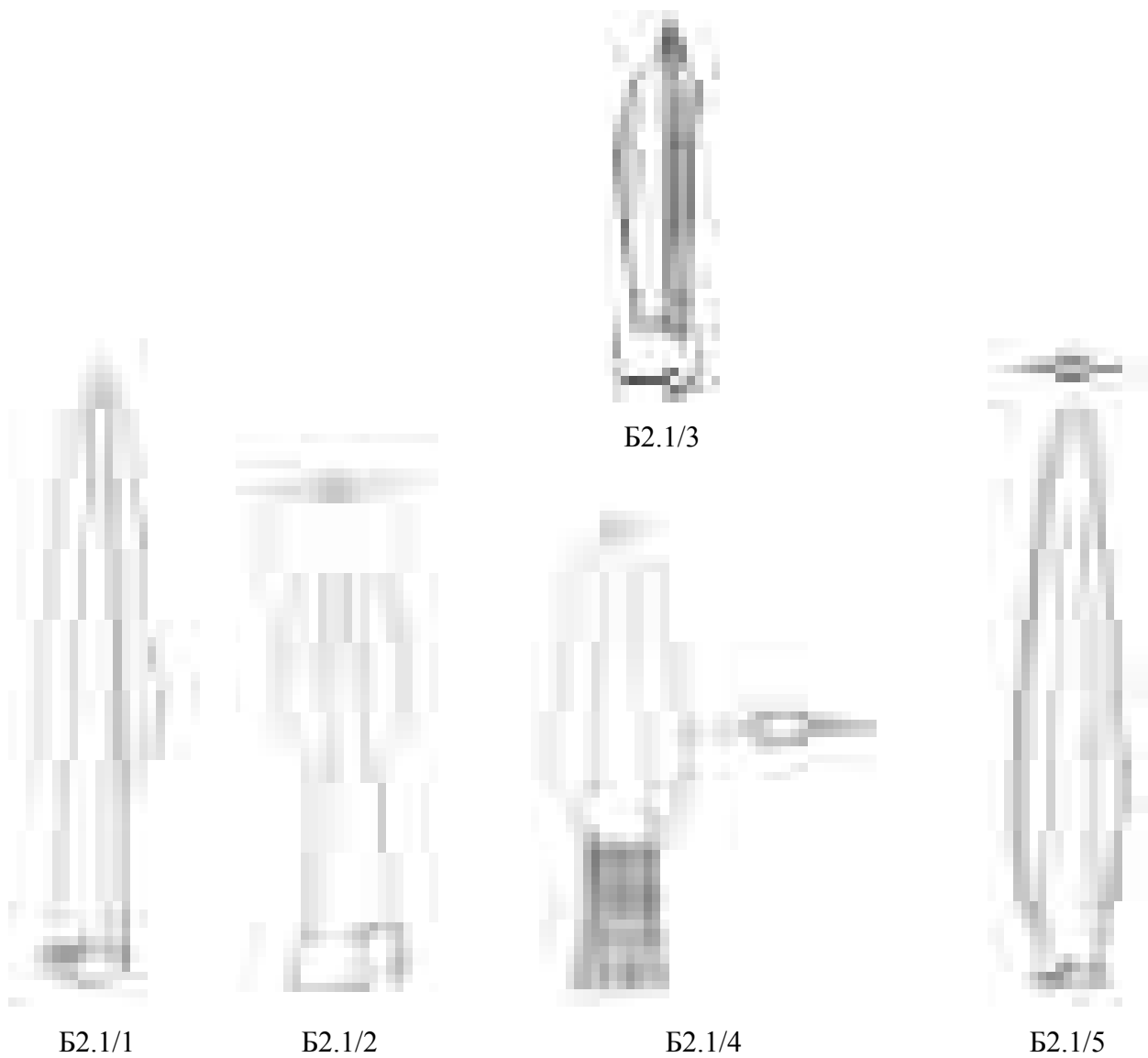
400 *Fontes* I: 93-96, кат. 7, Т. LXXX/4.

401 *Fontes* I: 93-96, кат. 7, Т. LXXX/10.

402 Крстић 1992: 233-234, Т. IX/3.

Б1.1/1

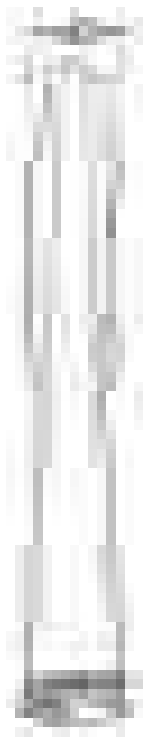

Б2.1/1

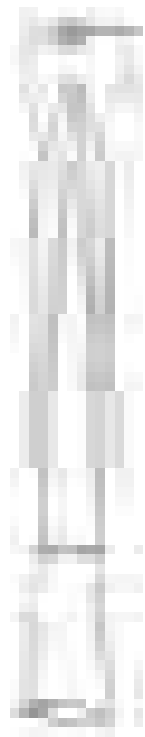
Б2.1/2

Б2.1/4

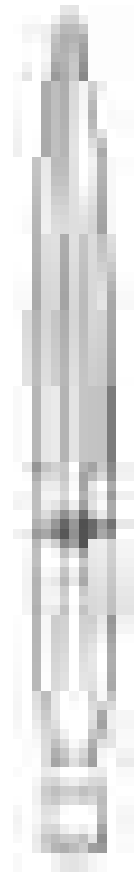
Б2.1/5

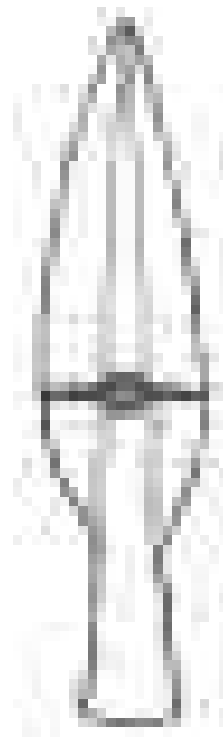
Б2.1/6

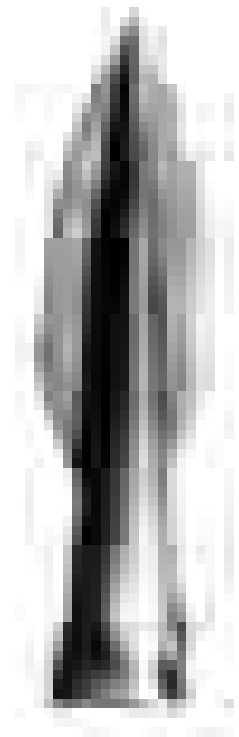
Б2.1/7

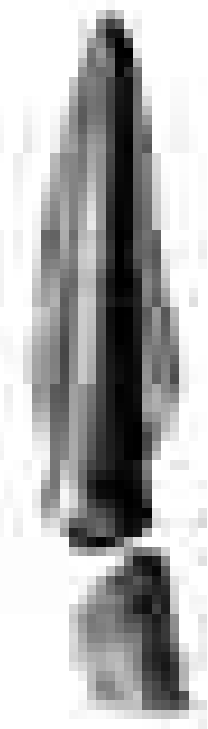
Б2.1/8

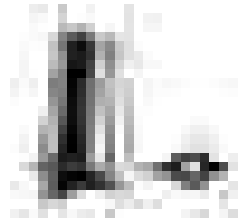
Б2.1/9

Б2.1/10

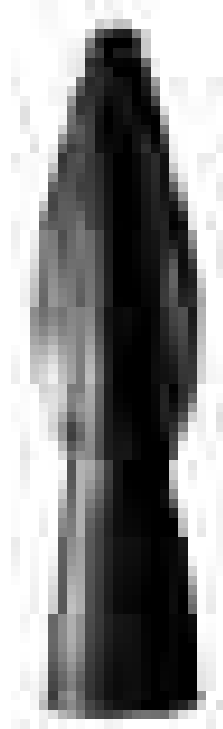
Б2.1/11

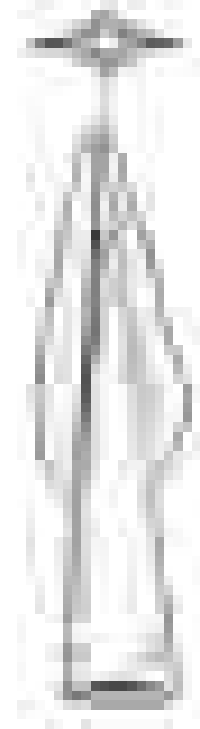
Б2.1/12

Б2.1/13

Б2.1/14

Б2.1/15

11. У урни ископаној при копању бунара са некрополе у Горњој Стражави потиче бронзано копље са можда пламенастим листом на краћем оштећеном тулцу. Копље по средини има веће централно ребро. На тулцу две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Димензије непознате. На А-В.⁴⁰³ (Б2.1/11)
12. Са локалитета Мале Ливадице у Ђердапу потиче фрагмент бронзаног копља. Недостаје већи део доњег листа и тулац, као и сам врх. По средини листа централно ребро, вишеугаоног пресека. Дужина: 1,9 cm; ширина листа: 0,8 cm. На А-В.⁴⁰⁴ (Б2.1/12)
13. Са локалитета Гологлава код Сталаћа, из културних слојева који припадају млађој фази Параћинске културе, потиче бронзано копље недостајућег врха. Реч је о нешто масивнијем копљу дубљег тулца и ширег листа, вероватно у облику ловоровог листа. На тулцу две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 10,7 cm; ширина листа: 3,8 cm. Вр D/На А.⁴⁰⁵ (Б2.1/13)
14. Са непознатог локалитета у Србији потиче бронзано копље ужег листа у облику ловоровог листа и масивног тулца који се продужава до врха копља. На прелазу листа у тулац две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 12 cm; ширина листа: 3 cm. Вр D/На А.⁴⁰⁶ (Б2.1/14)
15. Из оставе из Мале Врбице код Крагујевца потиче бронзано копље ширег листа у облику ловоровог листа и масивног тулца који се продужава до врха копља. На тулцу три рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 11,7 cm; ширина листа: 3,1 cm. На А.⁴⁰⁷ (Б2.1/15)
16. Из оставе из Мале Врбице код Крагујевца потиче бронзано копље уског листа и масивног тулца који се продужава до врха копља. На тулцу две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 12,7 cm; ширина листа: 2 cm. На А.⁴⁰⁸ (Б2.1/16)
17. Из Беле Реке код Шапца потиче бронзано копље оштећеног листа у облику ловоровог листа и масивног тулца који се продужава до врха копља и чини масивно ребро вишеугаоног пресека. На прелазу листа у тулац рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 16,7 cm; ширина листа: 4 cm. На А.⁴⁰⁹ (Б2.1/17)
18. Из Мачванског Метковића код Шапца потиче бронзано копље листа пламенастог типа и масивног, благо фасетираног тулца који се продужава до врха копља. На средини тулца рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 15,9 cm; ширина листа: 2,8 cm. На А.⁴¹⁰ (Б2.1/18)
19. Из оставе бронзаних предмета из Дреновца код Шапца потиче бронзано копље са листом пламенастог типа и фрагментованим тулцем који се продужава до врха копља. Тулац је хексагоналног пресека. На месту прелома тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 16,4 cm; ширина листа: 4,4 cm. На А.⁴¹¹ (Б2.1/19)
20. Из оставе бронзаних предмета из Дреновца код Шапца потиче бронзано копље

403 Крстић 1992: 234, Т. IX/4.

404 Летица 1984: 183, Т. I/10.

405 Тасић и Томић 1987: 132, Т. I/5.

406 Пековић 2006: 93, први примерак.

407 *Fontes* I: 22, кат. 1, Т. XXX/5; Гарашанин Д. 1958: 60, бр. 1787.

408 *Fontes* I: 22, кат. 2, Т. XXX/6; Гарашанин Д. 1958: 60, бр. 1792.

409 Васиљевић и Поповић 2002: 11, Т. IV/1; Стојић и Церовић 2011: 63, ф. 7.

410 Васиљевић и Поповић 2002: 17, Т. IV/2; Стојић и Церовић 2011: 106, ф. 8.

411 Церовић 2005: 14, кат. 17, Т. V/17.

са листом пламенастог типа и недостајућим тулцем који се продужава до врха копља. Тулац формира изразито наглашено централно ребро. Дужина: 12,2 cm; ширина листа: 3,2 cm. На А.⁴¹² (Б2.1/20)

21. Из оставе бронзаних предмета из Дреновца код Шапца потиче фрагмент бронзаног копља, недостајућег горњег дела листа и доњег дела тулца, вероватно пламенастог типа. Дужина: 7,4 cm; ширина листа: 4,4 cm. На А.⁴¹³ (Б2.1/21)

22. Из Опарића код Рековца потиче фрагментовано бронзано копље, недостајућег врха и тулца. По средини истакнуто ребро вишеугаоног пресека. Дужина: 14,5 cm; ширина листа: 4,2 cm. На А1.⁴¹⁴ (Б2.1/22)

23. Из гроба некрополе Магура код Гамзиграда потиче бронзано копље уског листа и масивног тулца који се продужава до врха копља. При дну тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. На прелазу листа у тулац две пластичне траке које се спајају са централним ребром. Дужина: 10,1 cm; ширина листа: 1,8 cm. Br C-D.⁴¹⁵ (Б2.1/23)

24. Из оставе Брадарац код манастира Рукумија (Пожаревац) потиче фрагментовано бронзано копље, недостајућег горњег дела листа и масивног тулца. По средини истакнуто ребро трапезоидног пресека, а ивице такође прате мања ребра. На основу невеште израде и одређених грешака на примерку, претпостављено је да је реч о лошој копији. Очувана дужина: 8,3 cm; ширина листа: 3,2 cm. На А1.⁴¹⁶ (Б2.1/24)

25. Из оставе Брадарац код манастира Рукумија (Пожаревац) потиче врх бронзаног копља са наглашеним централним ребром вишеугаоног пресека. Очувана дужина: 6,9 cm; ширина листа: 2,6 cm. На А1.⁴¹⁷ (Б2.1/25)

26. Из Рибарске бање подно Јастрепца потиче бронзано копље уског листа, са масивним тулцем који се пружа до врха, и, чини сам врх копља. На дну тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 10,9 cm; ширина листа: 1,7 cm. Br C-D.⁴¹⁸ (Б2.1/26)

27. Са локалитета Тагићев камен – Кокино код Старог Нагоричина потиче бронзано копље са мањим листом пламенастог типа постављеним на масиван фасетиран тулац који се продужава до врха и чини веће централно ребро. На средини тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 18,9 cm; ширина листа: 3,3 cm. На А1-А2.⁴¹⁹ (Б2.1/27)

28. Из оставе Обајгора код Бајине Баште потиче бронзано копље са већим листом пламенастог типа постављеним на тулац који се продужава до врха и чини централно ребро вишеугаоног пресека. При дну тулца рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Изнад ње, урезан орнамент у виду јелове границе, а при дну тулца, цик-цак урези. Дужина: 22,4 cm; ширина листа: 5 cm. На А.⁴²⁰ (Б2.1/28)

29. Из околине Пожареваца потиче бронзано копље са ужим листом у облику ловоровог листа и краћим тулцем, који се продужава до врха и чини средишње ребро

412 Церовић 2005: 14-15, кат. 18, Т. V/18.

413 Церовић 2005: 15, кат. 19, Т. V/19.

414 Вукмановић и Радојчић 1995: 102, кат. 181.

415 Срејовић и Лазић 1997: 232, сл. 35.

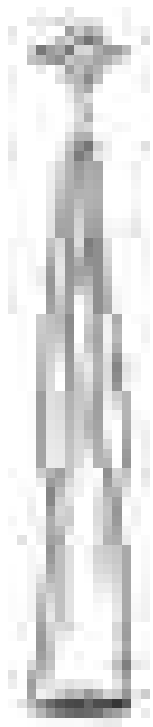
416 Јацановић 1998: 178, кат. 21, Т. II/10.

417 Јацановић 1998: 178, кат. 22, Т. II/11.

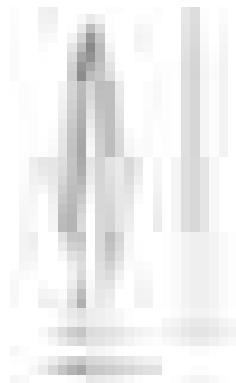
418 Богдановић 2001: 178, кат. 3, сл. 3.

419 Станкоски 2009: 3, Т. I.

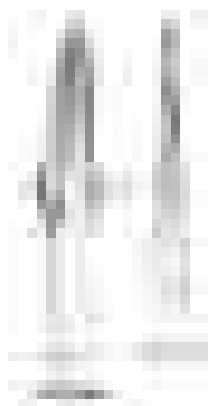
420 Медовић 1975: 180, кат. 7, Т. IV/7.

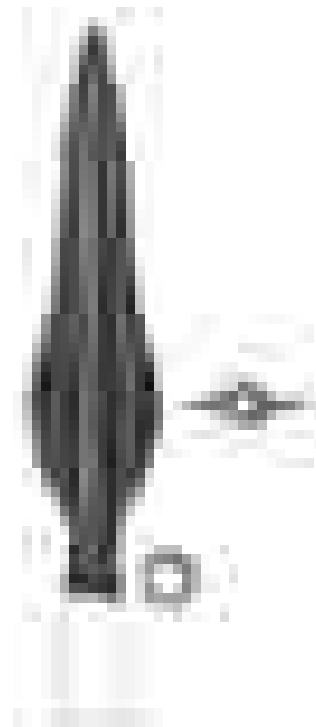
Б2.1/16

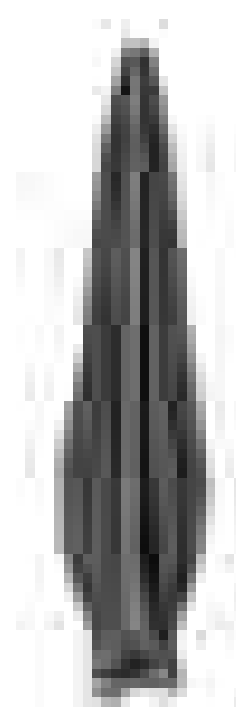
Б2.1/17

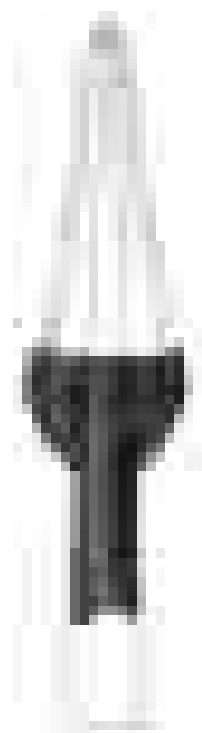
Б2.1/18

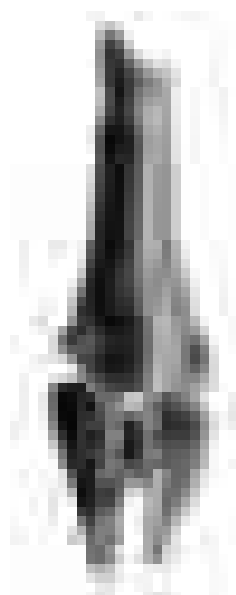
Б2.1/19

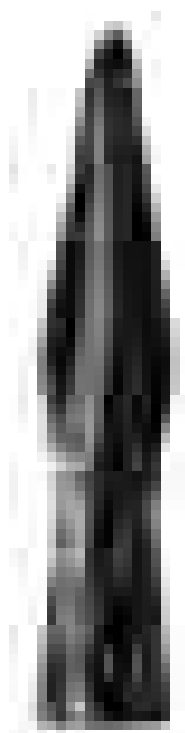
Б2.1/20

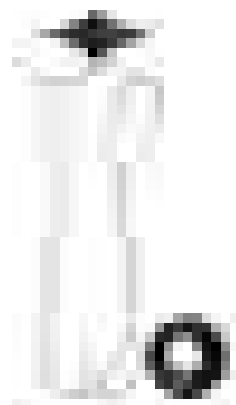
Б2.1/21

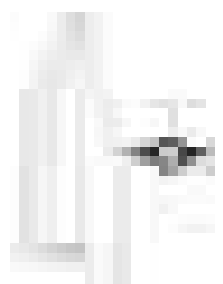
Б2.1/22

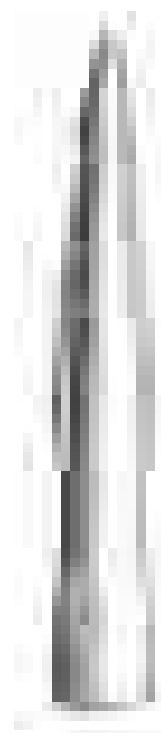
Б2.1/23

Б2.1/24

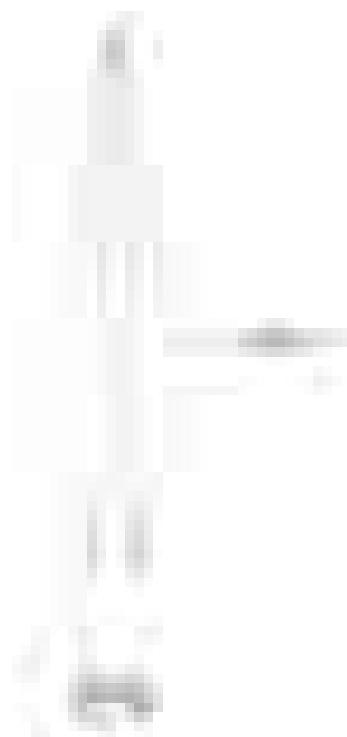
Б2.1/25

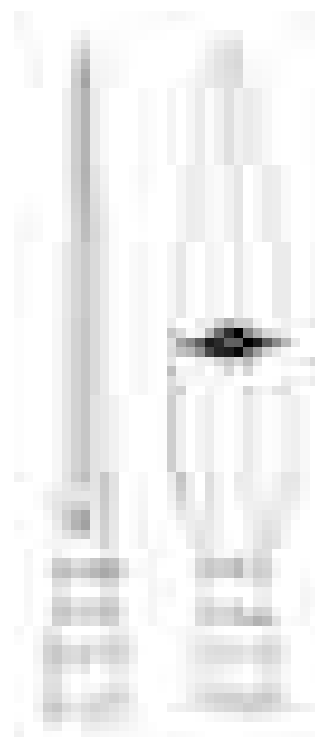
Б2.1/26

Б2.1/27

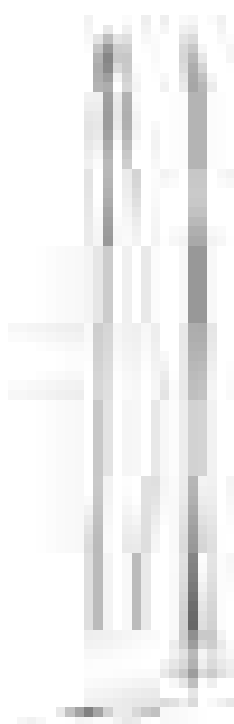
Б2.1/28

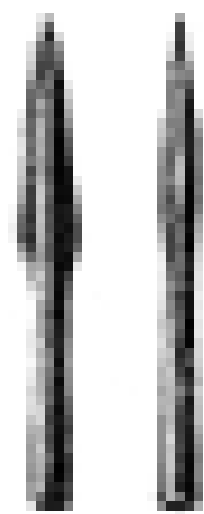
Б2.1/29

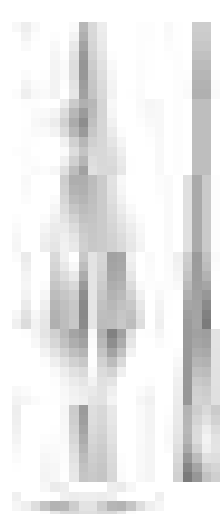
Б2.1/30

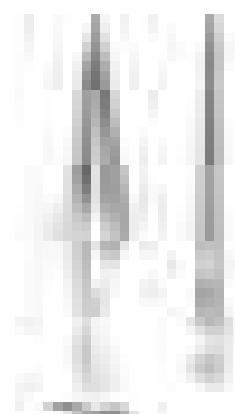
Б2.1/31

Б2.1/32

Б2.1/33

Б2.1/34

вишеуганог пресека. Тулац је украшен са четири снопа урезаних хоризонталних линија, а испод прелаза листа у тулац је рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 21,5 cm; ширина листа: 4 cm. На А2-В1.⁴²¹ (Б2.1/29)

30. Из Скрвенице код Димитровграда потиче мање бронзано копље са листом у облику ловоровог листа и са масивним тулцем који се продужава до врха и чини средишње ребро. При дну тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 8,7 cm; ширина листа: 2,2 cm. Вг D/На А.⁴²² (Б2.1/30)

31. Из Драгојевца код Владимираца потиче веће бронзано копље са уским листом, оштећеним при врху са обе стране. Тулац се продужава до врха и чини елегантно средишње ребро овалног пресека. При дну тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 32,5 cm; ширина листа: 5,2 cm. На А2-В1.⁴²³ (Б2.1/31)

32. Из Дреновца код Шапца потиче мање бронзано копље уског листа, постављеног на издужени тулац. По средини листа тање средишње ребро. На средини тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 15 cm; ширина листа: 2,4 cm. На А1.⁴²⁴ (Б2.1/32)

33. Из Мрђеновца код Шапца потиче бронзано копље са широким листом у доњем делу (благо пламенасти лист) и тулцем који се продужава до врха копља и формира централно ребро. Тулац је оштећен у доњем делу. Дужина: 32,5 cm; ширина листа: 5 cm. На А.⁴²⁵ (Б2.1/33)

34. Из Прова код Владимираца потиче бронзано копље са делоидним листом и тулцем који се продужава до врха копља и формира централно ребро. На средини тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 27 cm; ширина листа: 5,2 cm. На А.⁴²⁶ (Б2.1/34)

35. Из Ждрела код Петровца потиче бронзано копље делимично оштећеног уског листа и елегантног издуженог тулца. У области листа, копље има украсно двојно ребро које се спаја на бочним странама копља. При дну тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 18,1 cm; ширина листа: 2,8 cm. Вг D.⁴²⁷ (Б2.1/35)

36. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче фрагмент тулца бронзаног копља. Очувана дужина: 4,3 cm. На А1.⁴²⁸ (Б2.1/36)

37. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче фрагментовано бронзано копље, оштећеног листа и тулца. Лист је пламенастиог типа са ромбоидно профилисаним и истакнутим централним ребром. Очувана дужина: 9 cm; ширина листа: 3,6 cm. На А1.⁴²⁹ (Б2.1/37)

38. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче централни део листа фрагментованог бронзаног копља. Лист је вероватно пламенастиог типа са профилисаним и истакнутим централним ребром. Очувана дужина: 7 cm; ширина листа: 2,9

421 Васић 1989/90: 82, сл. 2/2.

422 Непубликовано. Захваљујем се колеги А. Манићу из Пирота на подацима.

423 Васиљевић и Поповић 2002: 15, Т. III/1; Стојић и Церовић 2011: 81.

424 Валтровић 1890: 91, Т. IX/6; Гарашанин Д. 1954: 60, Т. XXXVIII/5. Стојић и Церовић 2011: 81.

425 Васиљевић и Поповић 2002: 18, Т. IV/4.

426 Васиљевић и Поповић 2002: 19, Т. IV/3.

427 Гарашанин Д. 1956б: 15-16, сл. 2.

428 Јацановић и Радојчић 2001: 69, кат. 36, Т. III/10.

429 Јацановић и Радојчић 2001: 69, кат. 37, Т. III/11.

см. На А1.⁴³⁰ (Б2.1/38)

39. Из оставе Шетоње код Петровца на Млави потиче фрагмент врха бронзаног копља, са наглашеним централним ребром. Очувана дужина: 3,4 см; очувана ширина: 1,3 см. На А1.⁴³¹ (Б2.1/39)

40. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент врха бронзаног копља, са наглашеним централним ребром. Очувана дужина: 3,6 см; очувана ширина: 2,9 см. На А1.⁴³² (Б2.1/40)

41. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент тулца бронзаног копља и мањи део листа. На тулцу две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Очувана дужина: 8,2 см. На А1.⁴³³ (Б2.1/41)

42. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент тулца бронзаног копља са две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Очувана дужина: 7,9 см. На А1.⁴³⁴ (Б2.1/42)

43. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент листа бронзаног копља, са наглашеним централним ребром. Очувана дужина: 5,5 см; ширина: 3 см. На А1.⁴³⁵ (Б2.1/43)

44. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент врха бронзаног копља са наглашеним централним ребром. Очувана дужина: 5,3 см; ширина: 2,5 см. На А1.⁴³⁶ (Б2.1/44)

45. Са Велике хумске чуке потиче потпуно очувано дугачко бронзано копље са листом пламенастог типа постављеним на тулац који се продужава до врха и чини централно ребро. При дну тулца, украшеног са шест прстенастих појачања од танке жице, рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 32,5 см; ширина листа: 6 см. На А1.⁴³⁷ (Б2.1/45)

46. Са непознатог локалитета код Старог Костолца потиче фрагментовано бронзано копље, недостајућег врха и оштећених листова. Вероватно је имало лист овалног типа, а широки тулац се продужава до врха и формира централно ребро. На средини тулца рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Очувана дужина: 14 см; ширина: 3 см. На А.⁴³⁸ (Б2.1/46)

47. Са непознатог локалитета код Старог Костолца потиче фрагментовано бронзано копље вероватно делтоидног листа, недостајуће горње половине листа и већег дела тулца који је чинио профилисано централно ребро украшено са три пластична ребра. Очувана дужина: 5 см; ширина: 4 см. На А.⁴³⁹ (Б2.1/47)

48. Са непознатог локалитета на ширем простору Мачве потиче бронзано копље широког листа пламенастог типа и јако масивног тулца који се продужава до врха копља и чини централно ребро. На тулцу, ближе листу и са стране, рупица за прич-

430 Јацановић и Радојчић 2001: 69, кат. 38, Т. III/12.

431 Јацановић и Радојчић 2003: 11, кат. 54, сл. 54.

432 Јацановић 2000: 36, кат. 6, сл. 6.

433 Јацановић 2000: 36, кат. 7, сл. 7.

434 Јацановић 2000: 36-37, кат. 8, сл. 8.

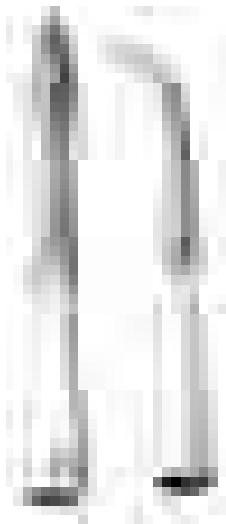
435 Јацановић 2000: 37, кат. 9, сл. 9.

436 Јацановић 2000: 37, кат. 10, сл. 10.

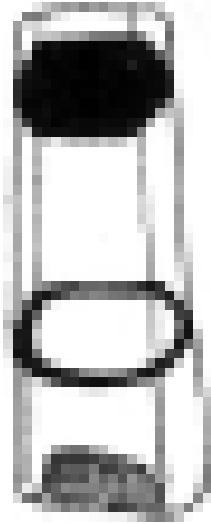
437 Гарашанин и Гарашанин 1958-59: 243; Ђурић и Гарашанин 1983: 39, кат. 189.

438 Стојић и Јацановић 2008: 260, кат. 6, Т. CVIII/6.

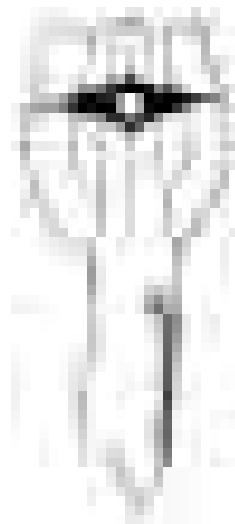
439 Стојић и Јацановић 2008: 260-261, кат. 7, Т. CVIII/7.

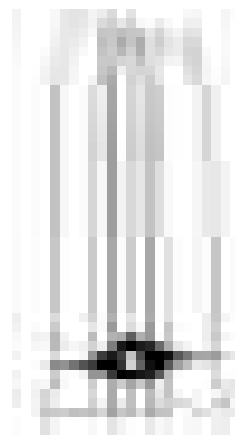
Б2.1/35

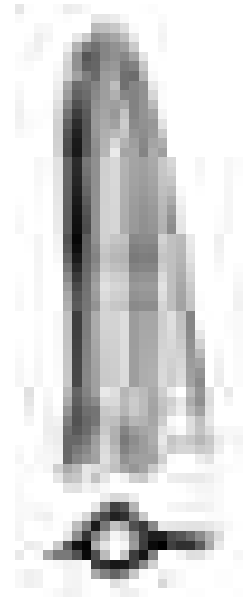
Б2.1/36

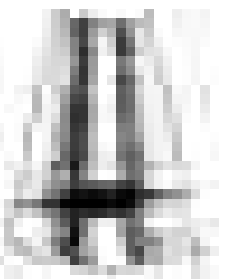
Б2.1/37

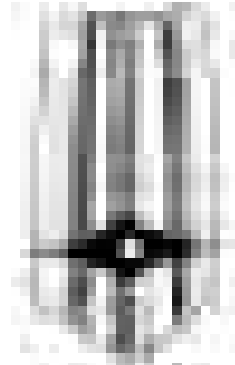
Б2.1/38

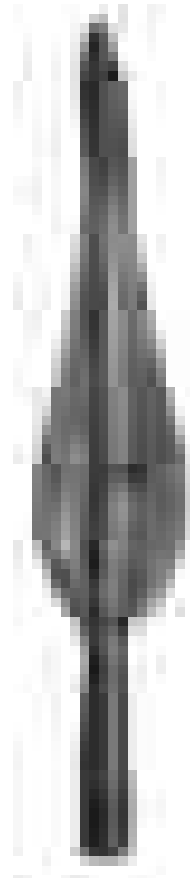
Б2.1/39

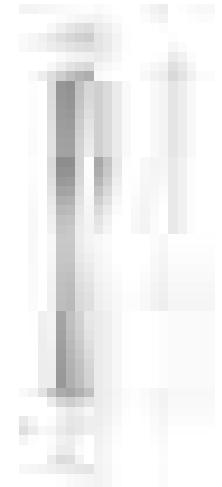
Б2.1/40

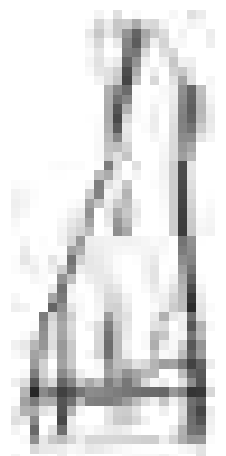
Б2.1/43

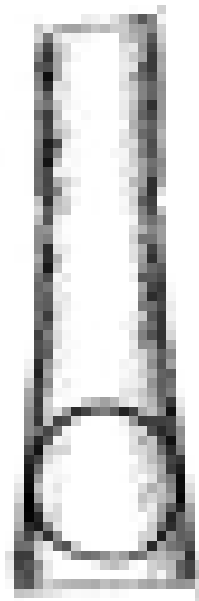
Б2.1/45

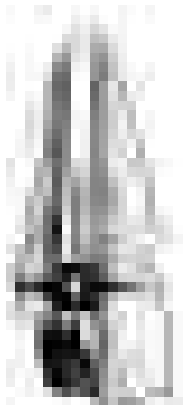
Б2.1/46

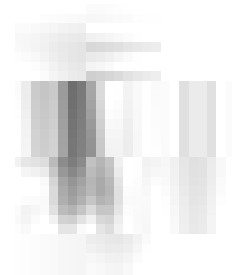
Б2.1/41

Б2.1/42

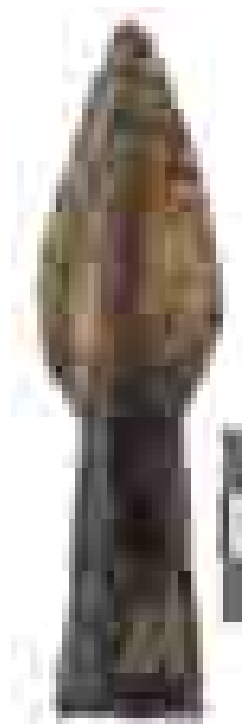
Б2.1/44

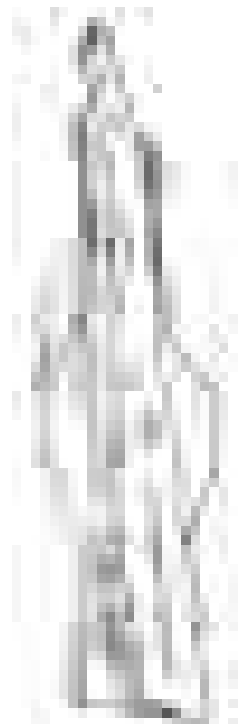
Б2.1/47

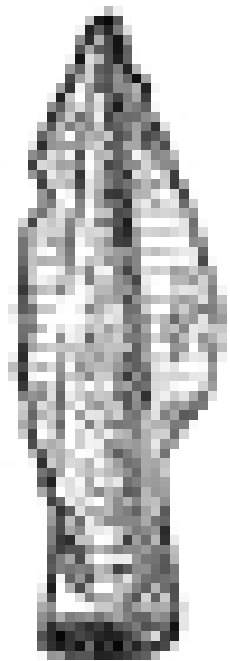
Б2.1/48

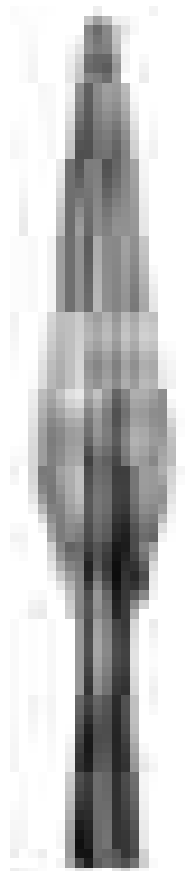
Б2.1/49

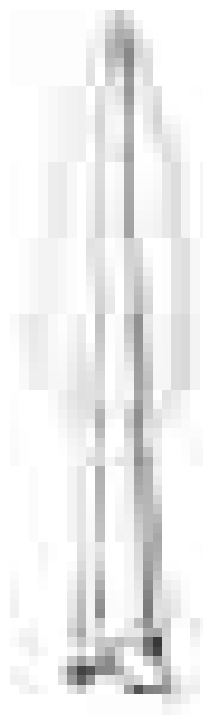
Б2.1/50

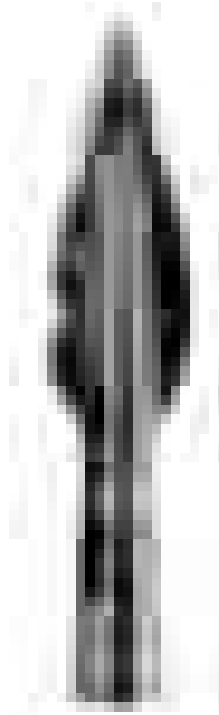
Б2.1/51

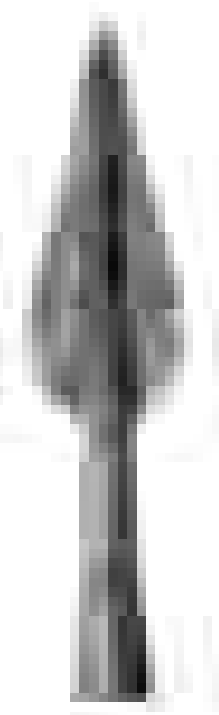
Б2.1/52

Б2.1/53

Б2.1/54

Б2.1/55

Б2.1/56

- вршћивање дрвеног стабла. Дужина: 17,3 cm; ширина листа: 5 cm. На А.⁴⁴⁰ (Б2.1/48)
49. Са локалитета Стари мост код Шапца потиче мање бронзано копље широког листа у облику ловоровог листа и јако масивног тулца који се продужава до врха копља и чини централно ребро. На тулцу, испод листа, са стране, рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 10,7 cm; ширина листа: 2,8 cm. На А.⁴⁴¹ (Б2.1/49)
50. Из гроба I/4 некрополе Доња Брњица код Приштине потиче мање бронзано копље, оштећено и искривљено у ватри приликом спаљивања покојника. Могуће је да је примерак имао лист у облику ловоровог листа. Масиван тулац се продужавао до врха копља и формирао централно ребро. Дужина: 9,5 cm; ширина листа: 2,5 cm. На А.⁴⁴² (Б2.1/50)
51. Из гроба код болнице у Прилепу потиче добро очувано мање бронзано копље са листом у облику ловоровог листа са масивним тулцем који се продужава до врха и чини средишње ребро. Дужина: 11,5 cm; ширина листа: 3,5 cm. На А.⁴⁴³ (Б2.1/51)
52. Са непознатог локалитета из околине Кладова, вероватно из оставе, потиче бронзано копље широког делтоидног листа и масивног тулца који се продужава до врха копља и чини централно ребро ромбоидног пресека. На тулцу две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 28,2 cm; ширина листа: 5 cm. На А1.⁴⁴⁴ (Б2.1/52)
53. Из разореног гроба (?) у Буљану код Параћина потиче бронзано копље широког листа у облику ловоровог листа и масивног тулца који се продужава до врха копља и чини централно ребро. На основу цртежа чини се да је тулац фасетиран. Дужина: 13,5 cm; ширина листа: 3 cm. Вр В2-С.⁴⁴⁵ (Б2.1/53)
54. Из луке у Бару потиче добро очувано мање бронзано копље са краћим листом у облику ловоровог листа и са масивним тулцем који се продужава до врха и чини средишње ребро. Дужина: 14,9 cm. На А.⁴⁴⁶ (Б2.1/54)
55. Из гроба 8 на некрополи Игларево I код Приштине потиче добро очувано мање бронзано копље са делтоидним листом и са нешто већим тулцем који се продужава до врха и чини средишње ребро. На дну тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 11 cm; ширина листа: 4,5 cm. Вр С-Д.⁴⁴⁷ (Б2.1/55)
56. Из гроба 9 хумке на некрополи Дукаат код Валоне потиче бронзано копље са листом у облику ловоровог листа постављеног на несразмерно широк и кратак тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро овалног пресека. На дну тулца рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 18,5 cm; ширина: 6,3 cm. На А.⁴⁴⁸ (Б2.1/56)
57. Из хумке на некрополи Дукаат код Валоне потиче бронзано копље са листом у облику ловоровог листа чије су ивице делимично оштећене. Лист је постављен на узан фасетиран и кратак здепасти тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро, док се фасете продужавају и дуж самог ребра. Дужина: 13,5 cm;

440 Стојић и Церовић 2011: 105, ф. 74.

441 Стојић и Церовић 2011: 175, ф. 352.

442 Sreјović 1959-60: 121, Т. II/6.

443 Garašanin 1958: 125, Abb. 26/2.

444 Гарашанин Д. 1954: 23, бр. 2802, Т. VIII/9.

445 Vasić 1992в: 40, 29, sl. 29.

446 Вукмановић и Радојчић 1995: 101, кат. 179.

447 Љуци 1998а: 168, сл. 18.

448 Сека 1975: 160, Pl. VI/v9.

ширина: 4,3 cm. На А.⁴⁴⁹ (Б2.1/57)

58. Из хумке на некрополи Дукат код Валоне, поред гроба 17, потиче бронзано копље са листом делтоидног типа постављеног на кратак здепасти тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро овалног пресека. Дужина: 12,2 cm; ширина: 4,8 cm. На А.⁴⁵⁰ (Б2.1/58)

59. Из хумке на некрополи Дукат код Валоне, поред гроба 18, потиче бронзано копље са листом у облику ловоровог листа постављеног на кратак тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро овалног пресека. Дужина: 11,8 cm; ширина: 4,3 cm. На А.⁴⁵¹ (Б2.1/59)

60. Из гроба 19 хумке на некрополи Дукат код Валоне потиче бронзано копље са дугим листом благо делтоидног типа. Лист је постављен на тулац који се продужава до врха копља чинећи централно ребро овалног пресека. Дужина: 20,2 cm; ширина: 6,5 cm. На А.⁴⁵² (Б2.1/60)

61. Из околине Либразхда код Елбасана потиче мање бронзано копље са листом у облику ловоровог листа и кратким и здепастим тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 11 cm; ширина: 3,4 cm. На А.⁴⁵³ (Б2.1/61)

62. Из некропле Гермењ код Лушње потиче бронзано копље са листом у облику ловоровог листа и скривеним тулцем/усадником који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 16,2 cm; ширина: 5,1 cm. На А.⁴⁵⁴ (Б2.1/62)

63. Из гроба 43 хумке VII на некрополи Пажок код Елбасана потиче бронзано копље уског листа и оштећене једне ивице. Кратког је и здепастог тулца који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. На дну тулца рупица за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 13 cm; ширина: 2,5 cm. Вг D.⁴⁵⁵ (Б2.1/63)

64. Из гроба 52 хумке VII на некрополи Пажок код Елбасана потиче бронзано копље уског листа и оштећених ивица. Кратког је и здепастог фрагментованог тулца који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 13,8 cm; ширина: 2,8 cm. Вг D.⁴⁵⁶ (Б2.1/64)

65. Из Варибопа код Фиера поред гроба 17 потиче оштећено бронзано копље са изразито широким листом постављеним на кратак и здепаст фасетирани тулац украшен урезаним орнаментом троуглова. Тулац се продужава до врха копља чинећи централно ребро овалног пресека. Вероватно је реч о копљу пламенастог листа. Дужина: 8,2 cm; ширина: 6,2 cm. Вг D.⁴⁵⁷ (Б2.1/65)

66. Из разореног гроба у каменој цисти из Келкире код Пермета потиче бронзано копље са овалним листом, изузетно танким ивицама и издуженим фасетираним тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро скоро равног пресека. На дну тулца две рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 24,8 cm; ширина: 4,2 cm. Вг D.⁴⁵⁸ (Б2.1/66)

449 Seka 1975: 160, Pl. VI/dukegion.

450 Seka 1975: 160, Pl. VI/v17.

451 Seka 1975: 160, Pl. VI/v18.

452 Seka 1975: 160, Pl. VI/v19.

453 Gjipali 1981: 244, T. II/7.

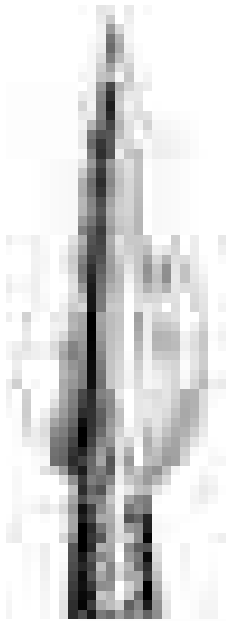
454 Andrea 1981: 225, T. I/3.

455 Bodinaku 1982: 94, T. V/3.

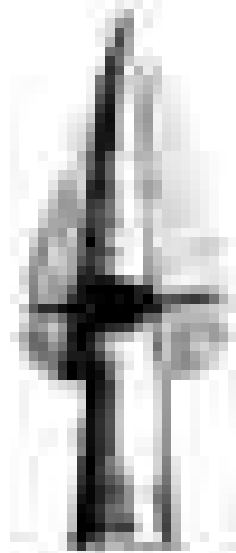
456 Bodinaku 1982: 94, T. V/4.

457 Korkuti 1984: 112, Fig. 1/b.

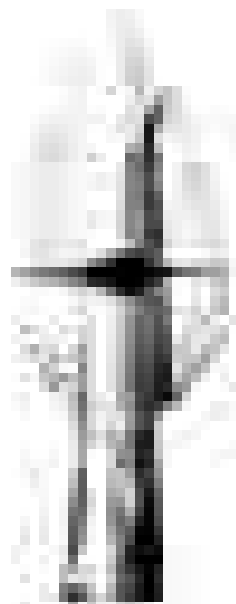
458 Bodinaku 1988: 36, Fig. 2/b.

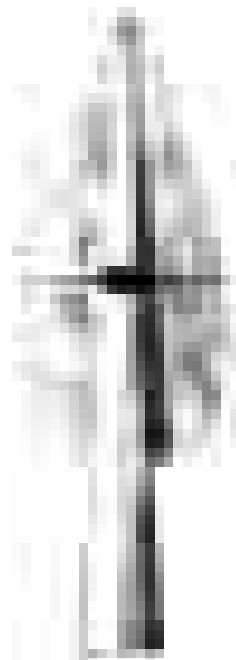
Б2.1/57

Б2.1/58

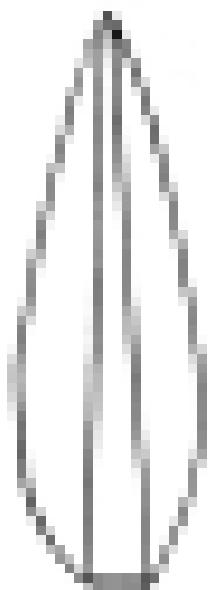
Б2.1/59

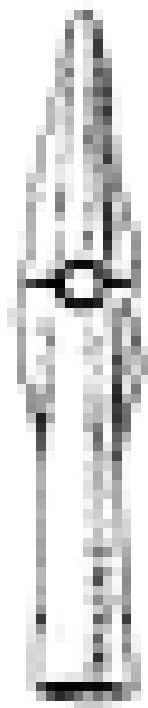
Б2.1/60

Б2.1/61

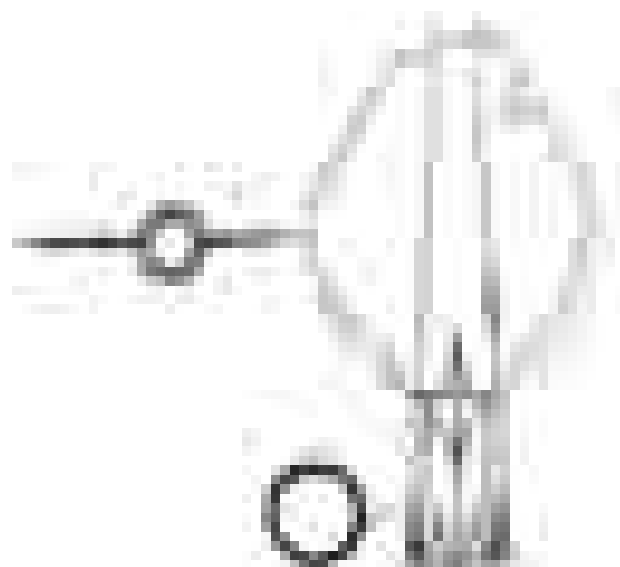
Б2.1/62

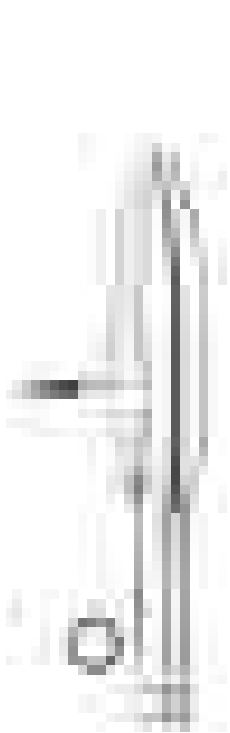
Б2.1/63

Б2.1/64

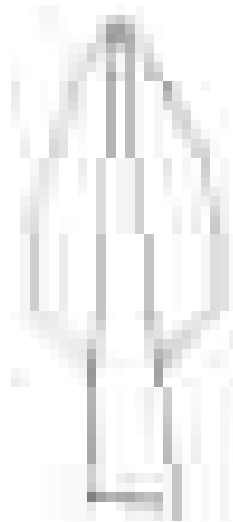
Б2.1/65

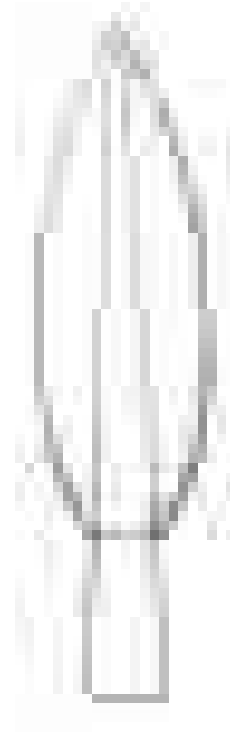
Б2.1/66

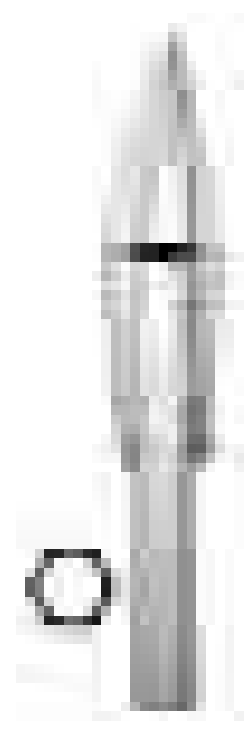
Б2.1/67

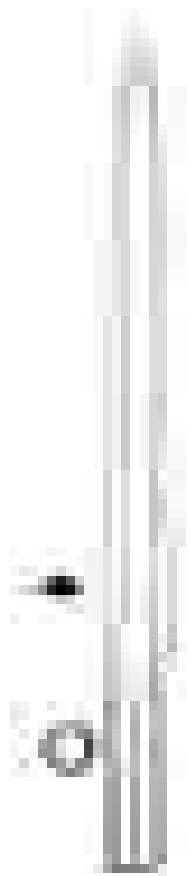
Б2.1/68

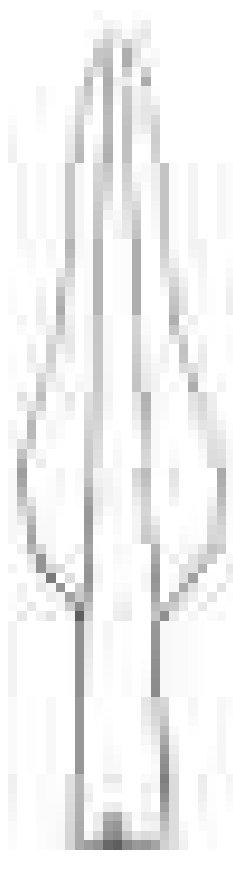
Б2.1/69

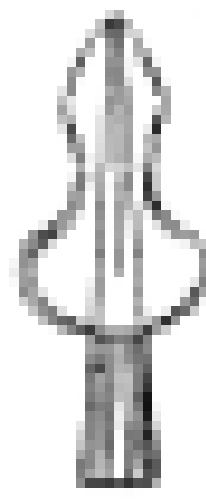
Б2.1/71

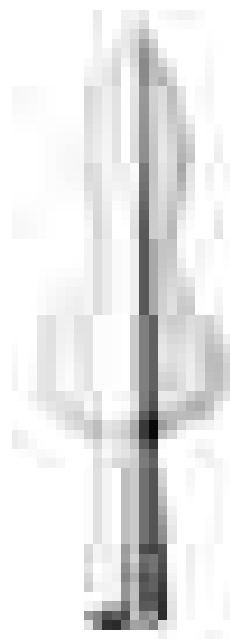
Б2.1/70

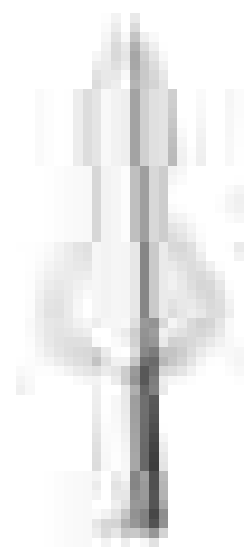
Б2.1/72

Б2.1/73

Б2.1/74

Б2.1/75

67. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче бронзано копље са издуженим уским листом искрзаних ивица и кратким тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро кружног пресека. На дну тулца рупица за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 19,6 cm; ширина: 2,4 cm. На А.⁴⁵⁹ (Б2.1/67)
68. Из Бајкаја код Саранде потиче мање бронзано копље са листом у облику ловоровог листа постављеног на краћи здепасти тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. На дну тулца две рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 13,4 cm; ширина: 5 cm. На А.⁴⁶⁰ (Б2.1/68)
69. Из Барпа код Корче потиче бронзано копље са листом у облику овалног ловоровог листа постављеног на краћи здепасти тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. На средини тулца две рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 19,5 cm; ширина: 4,9 cm. На В1.⁴⁶¹ (Б2.1/69)
70. Из Вајзе код Валоне потиче изразито дуго бронзано копље са уским листом, које је по ивицама оштећено. Лист је постављен на фасетиран тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 32 cm; ширина: 3 cm. Вг С-Д.⁴⁶² (Б2.1/70)
71. Из Пажока код Елбасана потиче бронзано копље са уским листом постављеним на широко фасетирани тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро, при чему се фасете продужавају и дуж самог ребра. Прелаз листа ка тулцу је правоугаон. На дну тулца две рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 22,6 cm; ширина: 3,5 cm. Вг Д/На А.⁴⁶³ (Б2.1/71)
72. Из Малича код Корче потиче бронзано копље са листом пламенастог типа постављеног на кратак тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. На дну тулца рупица за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 19 cm; ширина: 4,8 cm. На А.⁴⁶⁴ (Б2.1/72)
73. Из гроба 17 хумке са некрополе Водине код Ђирокастра потиче мало бронзано копље са листом у облику виолине,⁴⁶⁵ постављеног на фасетирани тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро ромбоидног пресека. Дужина: 13,5 cm; ширина: 5 cm. На А1.⁴⁶⁶ (Б2.1/73)
74. Из гроба са цистом из хумке са некрополе Чепуне код Ђирокастра потиче мало бронзано копље са листом у облику виолине, постављеног на фасетирани тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро округлог пресека. Дужина: 14 cm; ширина: 4,5 cm. На А1.⁴⁶⁷ (Б2.1/74)
75. Из гроба из хумке са некрополе Пажок код Елбасана потиче мало бронзано копље са листом у облику виолине, постављеног на фасетирани тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро округлог пресека. Дужина: 13,5 cm;

459 Bunguri 1989: 74, T. I/1.

460 Prendi 2008: 387, Abb. 12/10.

461 Prendi 2008: 387, Abb. 12/11.

462 Prendi 2008: 387, Abb. 12/12.

463 Prendi 2008: 387, Abb. 12/13.

464 Prendi 2008: 387, Abb. 12/15.

465 Лист би се могао окарактерисати и као изразито пламенасти, али би онда било могуће мешање са копљима пламенастог листа која су централноевропског порекла. О овоме ће бити више речи у аналитичком делу.

466 Prendi 1956: 186, T. III/2.

467 Prendi 1975: 116, T. I/7.

ширина: 4,8 cm. На А1.⁴⁶⁸ (Б2.1/75)

76. Из централног двојног гроба из хумке 2 са некрополе Пажок код Елбасана потиче бронзано копље са листом у облику виолине, постављеног на фасетирани тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро округлог пресека. Дужина: 26,8 cm; ширина: 6 cm. На А1.⁴⁶⁹ (Б2.1/76)

77. Из централног двојног гроба из хумке 2 са некрополе Пажок код Елбасана потиче изузетно дугачко фрагментовано бронзано копље са листом које се капљичасто шири при фасетираном тулцу, док већи део листа има паралелне ивице. Тулац се продужава до врха копља чинећи централно ребро округлог пресека. Дужина: 50,4 cm; ширина: 5,4 cm. На А1.⁴⁷⁰ (Б2.1/77)

78. Из централног двојног гроба из хумке 2 са некрополе Пажок код Елбасана потиче изузетно дугачко фрагментовано бронзано копље са листом које се капљичасто шири при фасетираном тулцу, док већи део листа има паралелне ивице. Тулац се продужава до врха копља чинећи централно ребро округлог пресека. Дужина: 52,8 cm; ширина: 5 cm. На А1.⁴⁷¹ (Б2.1/78)

79. Из некрополе Пажок код Елбасана потиче дугачко бронзано копље са овалним и уским, скоро неприметним листом постављеним на тулац који је проширен при дну. По средини листа овално ребро, појачано са жлебовима са стране. На тулцу четири рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 38 cm; ширина: 3 cm. Вг D/На А.⁴⁷² (Б2.1/79)

80. Из некрополе Вајзе код Валоне потиче бронзано копље са листом у облику лорововог листа постављеног на дужи тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. При дну тулца две рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 27,4 cm; ширина: 5,4 cm. На В1.⁴⁷³ (Б2.1/80)

81. Са некрополе Пажок код Елбасана потиче бронзано копље са делтоидним листом и са нешто већим тулцем који се продужава до врха и чини средишње ребро. На средини тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 18,8 cm; ширина листа: 5,5 cm. Вг D.⁴⁷⁴ (Б2.1/81)

82. Из гроба 1 хумке на некрополи Церује код Грамша потиче мање бронзано копље широког делтоидног листа постављеног на широки здепасти тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. На средини тулца рупица за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 10,2 cm; ширина: 4 cm. На А.⁴⁷⁵ (Б2.1/82)

83. Из гроба 23 хумке I некрополе Дукат код Валоне потиче бронзано копље са листом у облику лорововог листа постављеног на шири тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Листови се тађе према тулцу. При дну тулца две рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 14,4 cm; ширина: 3,4 cm. Вг D/На А.⁴⁷⁶ (Б2.1/83)

84. Из гроба 16 хумке I некрополе Дукат код Валоне потиче бронзано копље са

468 Avila 1983: 76, cat. 158, Taf. 20/158.

469 Bodinaku 1995: 268, Fig. 5/6.

470 Bodinaku 1995: 268, Fig. 5/7.

471 Bodinaku 1995: 268, Fig. 5/8.

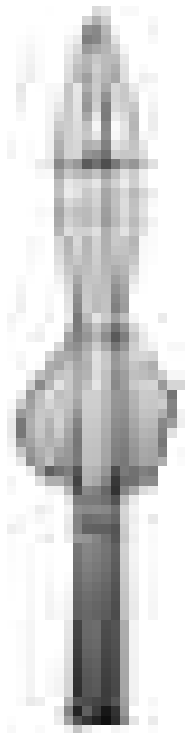
472 Bodinaku 1995: 268, Fig. 5/5.

473 Bodinaku 1995: 268, Fig. 5/1.

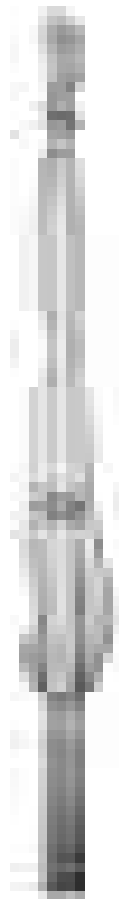
474 Bodinaku 1995: 268, Fig. 5/2.

475 Andrea 1997: 91-92, T. I/1.

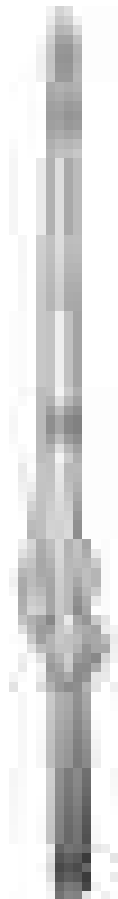
476 Bodinaku 2001-2002: 84, T. VIII/2.

Б2.1/76

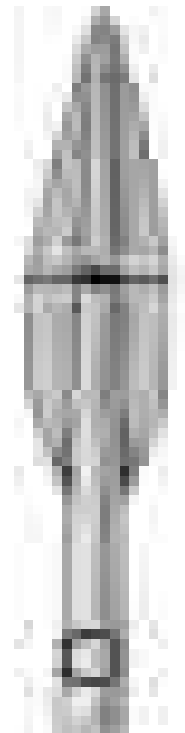
Б2.1/77

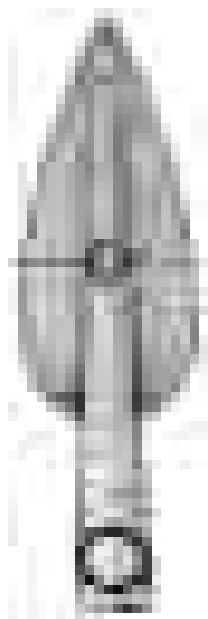
Б2.1/78

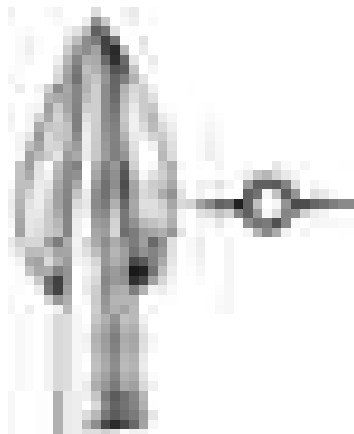
Б2.1/79

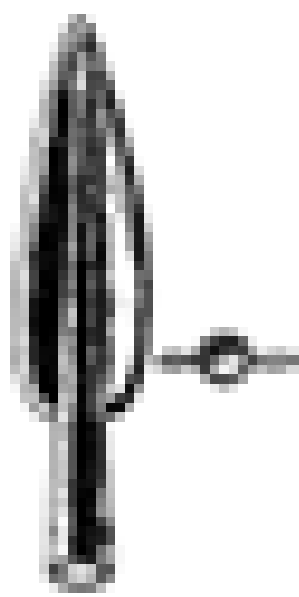
Б2.1/80

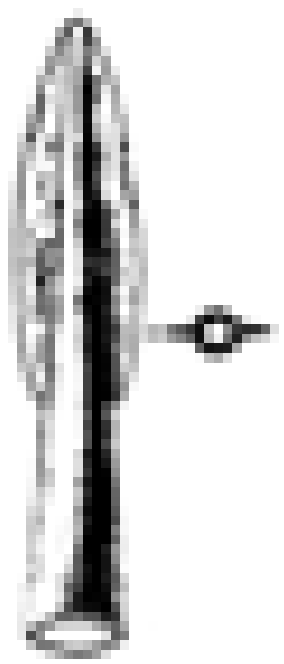
Б2.1/81

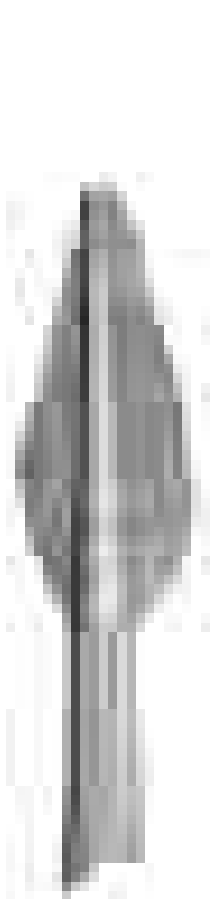
Б2.1/82

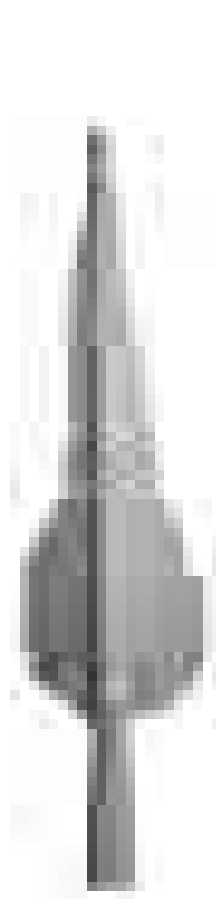
Б2.1/83

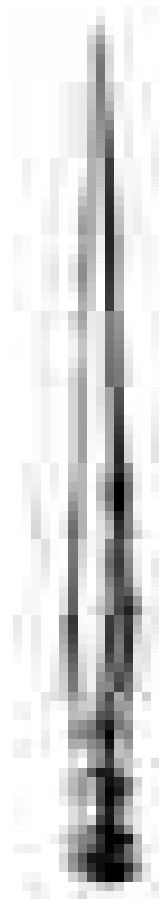
Б2.1/84

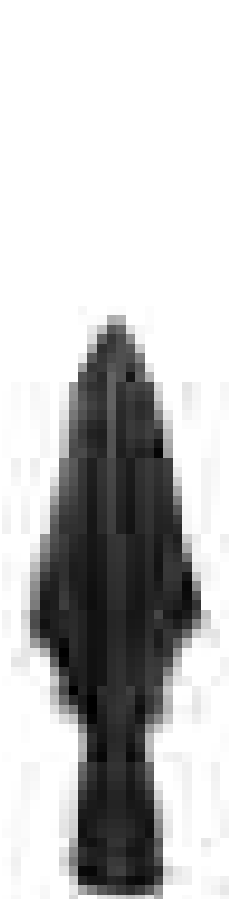
Б2.1/85

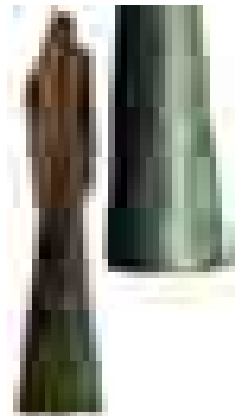
Б2.1/86

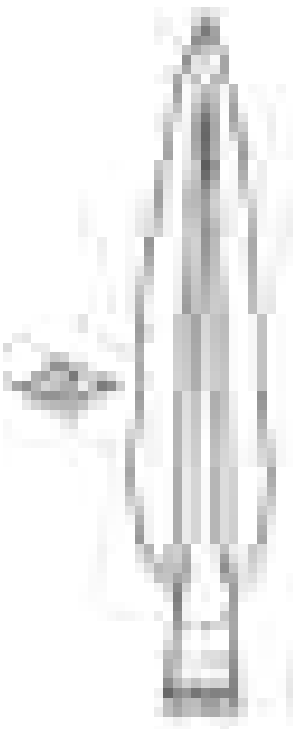
Б2.1/87

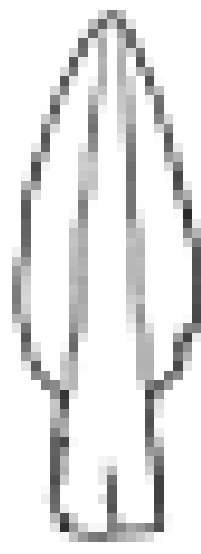
Б2.1/88

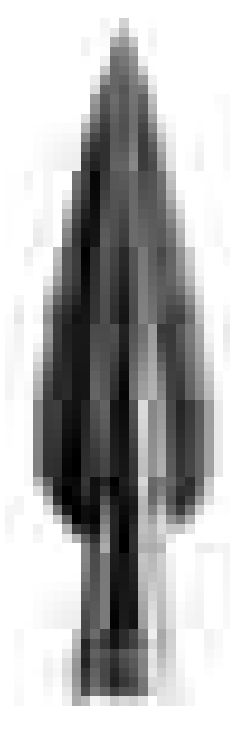
Б2.1/89

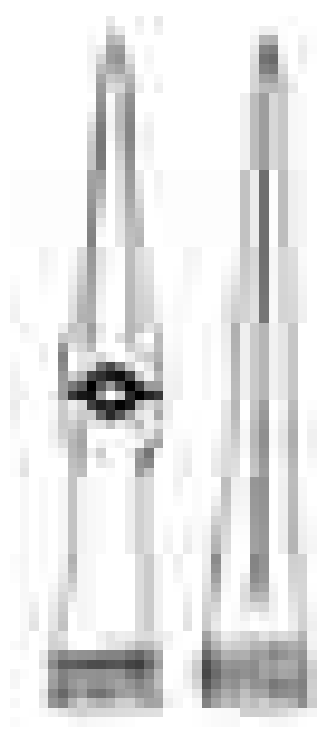
Б2.1/90

Б2.1/91

Б2.1/92

Б2.1/93

- листом у облику ловоровог листа постављеног на већи тулац, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. При дну тулца две рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 13,3 cm; ширина: 2,6 cm. На А.⁴⁷⁷ (Б2.1/84)
85. Из Малича код Корче потиче бронзано копље са делтоидним листом постављеног на већи фасетирани тулац који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дно тулца недостаје. Димензије непознате. Вр С-Д.⁴⁷⁸ (Б2.1/85)
86. Из околине Пишкопије потиче, чини се веће бронзано копље са листом који се шири при фасетираном тулцу, који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Копље је фрагментовано по средини. Димензије непознате. Вр Д/На А.⁴⁷⁹ (Б2.1/86)
87. Из Костола код Кладова потиче дуго бронзано копље издуженог листа. Тулац и лист украшени су урезивањем. На тулцу су редови наспрамно постављених шрафираних троуглова, док је при дну трака са мотивом јелове гранчице. Лист је, уз тулац, украшен низом гирландастих мотива од корена до врха листа. При дну тулца две рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Дужина: 36 cm; ширина листа: 5,5 cm. На В1.⁴⁸⁰ (Б2.1/87)
88. Са локалитета Градиште у селу Прасковче код Ражња потиче бронзано копље са оштећеним листом у облику ловоровог листа. Тулац је нешто шири и продужава се до врха копља чинећи централно ребро. На тулцу две рупице за причвршћивање са дрвеним стаблом. Димензије непознате. На А.⁴⁸¹ (Б2.1/88)
89. Са локалитета Селиште у селу Лалинац код Сврљига потиче мање, знатно оштећено бронзано копље са нешто масивнијим тулцем који се продужава и чини средишње ребро. Копље је незнатно савијено на месту преласка тулца у лист, а оба листа су оштећена, мада је вероватно реч о листу у виду ловоровог листа. На средини тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. При дну тулца, копље је украшено са две паралелне траке испуњене косо шрафираним линијама, изнад које су троуглови такође испуњени косо шрафираним линијама. Очувана дужина: 11 cm; ширина листа: 3 cm. На А-В.⁴⁸² (Б2.1/89)
90. Из оставе откривене у близини Брзе Паланке потиче бронзано копље са кратким тулцем и овалним ужим листом са истакнутим средишњим ребром. Тулац је украшен хоризонталним паралелним линијама распоређеним у траке, од којих је доња трака украшена мотивом јелове гранчице. Лист, уз средишња ребра, украшен је плитком тремолираном линијом. Дужина: 28 cm; ширина листа: 5,4 cm. На В2.⁴⁸³ (Б2.1/90)
91. Из оставе откривене у близини Брзе Паланке потиче кратко и здепасто бронзано копље са листом у облику ловоровог листа и истакнутим средишњим ребром. Испод прелаза листа у тулац су две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 12,3 cm; ширина листа: 4,4 cm. На В2.⁴⁸⁴ (Б2.1/91)

477 Bodinaku 2001-2002: 85, T. IX/6.

478 Harding 1984: 168, fig. 45/2.

479 Harding 1984: 168, fig. 45/6.

480 Васић 2001: 97, сл. 2.

481 Чађеновић 2007: 15-16, T. VII/2.

482 Непубликовано. Захваљујем се управнику Завичајне музејске збирке у Сврљигу, С. Миливојевићу на подацима.

483 *Fontes* I: 100-103, кат. 5, T. LXXXIII/6.

484 *Fontes* I: 100-103, кат. 6, T. LXXXIII/5.

92. Из оставе откривене у атару села Бољетин код Доњег Милановца потиче бронзано копље са листом у облику ловоровог листа, постављеног на конични тулац. Ребраста ојачања на украшеном тулцу пружају се целом дужином листа. На тулцу су две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 15 cm. На В.⁴⁸⁵ (Б2.1/92)
93. Из Брезнице код Жагубице потиче бронзано копље уског листа постављеног на масивнији тулац који се продужава до врха и чини масивније ребро. На средини тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. У доњем делу, тулац је украшен урезаним мотивом јелове гранчице у две паралелне траке, док је изнад цик-цак линија. Изнад рупица за причвршћивање такође урезани мотив јелове гранчице. Дужина: 11,9 cm; ширина листа: 1,7 cm. На В.⁴⁸⁶ (Б2.1/93)
94. Из Сиге код Жагубице потиче бронзано копље листа пламенастог типа постављеног на масивнији тулац који се продужава до врха и чини јаче ребро. На средини тулца две рупе за причвршћивање дрвеног стабла. Тулац је оштећен у доњем делу. Дужина: 16,2 cm; ширина листа: 2,5 cm. На В.⁴⁸⁷ (Б2.1/94)
95. Из Ратара код Обреновца потиче бронзано копље листа у облику ловоровог листа постављеног на масиван тулац који се продужава до врха и чини јаче ребро. На прелазу тулца у лист две рупе за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 11,3 cm; ширина листа: 2,5 cm. На В1.⁴⁸⁸ (Б2.1/95)
96. Из оставе Стари Костолац потиче фрагмент листа бронзаног копља, са не тако израженим централним ребром. Очувана дужина: 3 cm; ширина листа: 3,5 cm. На В3/С1.⁴⁸⁹ (Б2.1/96)
97. Из оставе Стари Костолац потиче фрагментовано бронзано копље оштећене горње половине листа и доњег дела тулца. Централно ребро није нарочито изражено. Очувана дужина: 4,4 cm; ширина листа: 3 cm. На В3/С1.⁴⁹⁰ (Б2.1/97)

Б2.2 – Мачеви

1. Из оставе из Трлића потиче дршка бронзаног мача, са рупицом на средини у којој је закивак, док се друга рупа види на прелому. На горњем делу дршка се сужава, ивична ребра украшена су ситним зарезима. Вероватно је реч о дршци језичастог мача. Очувана дужина: 8,2 cm; ширина: 2,1 cm. На А1.⁴⁹¹ (Б2.2/1)
2. Из оставе из Трлића потиче фрагмент бронзаног сечива мача са наглашеним централним ребром и два лучна ребра која прелазе у језичак мача. Очувана дужина: 8,2 cm; ширина: 2,1 cm. На А1.⁴⁹² (Б2.2/2)
3. Из оставе из Трлића потиче фрагментован врх бронзаног мача са спљоштеним и слабо израженим централним ребром. Очувана дужина: 5,7 cm; ширина: 2,3 cm. На А1.⁴⁹³ (Б2.2/3)

485 Радојчић 1994: 34, Т. V/6.

486 Јацановић 1992: 90, Т. XV/1.

487 Јацановић 1992: 90, Т. XV/2.

488 Вукмановић и Радојчић 1995: 102, кат. 182.

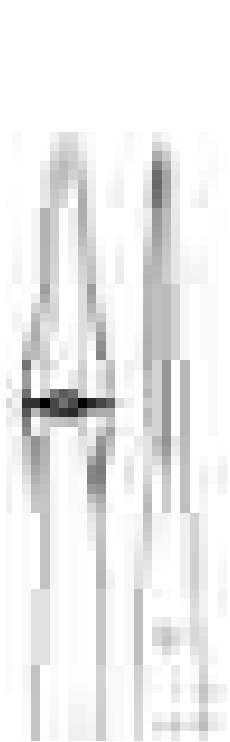
489 Јацановић 1986а: 5, кат. 10, Т. II/2.

490 Јацановић 1986а: 5, кат. 9, Т. II/7.

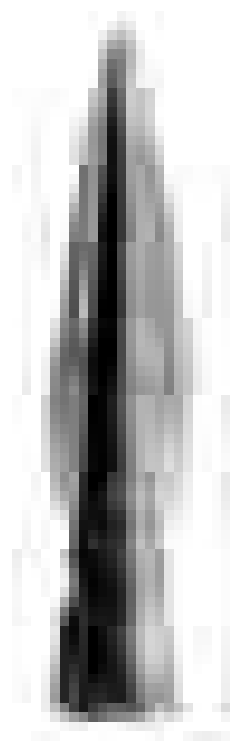
491 *Fontes* I: 22-26, кат. 41, Т. XXVI/10.

492 *Fontes* I: 22-26, кат. 42, Т. XXVI/11.

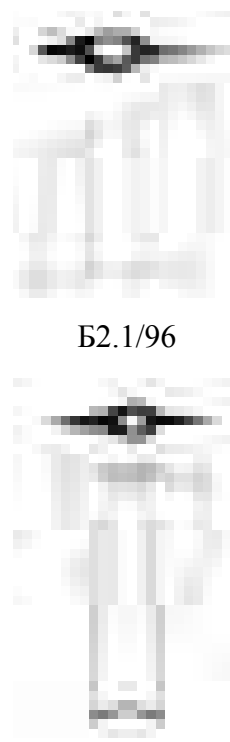
493 *Fontes* I: 22-26, кат. 43, Т. XXVI/12.

Б2.1/94

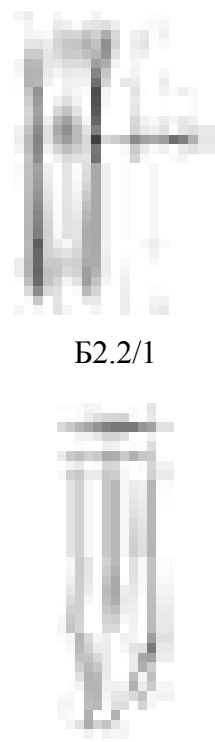

Б2.1/95

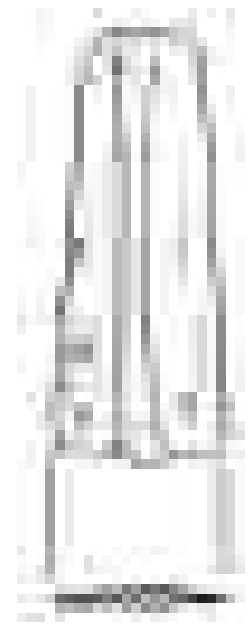
Б2.1/96

Б2.1/97

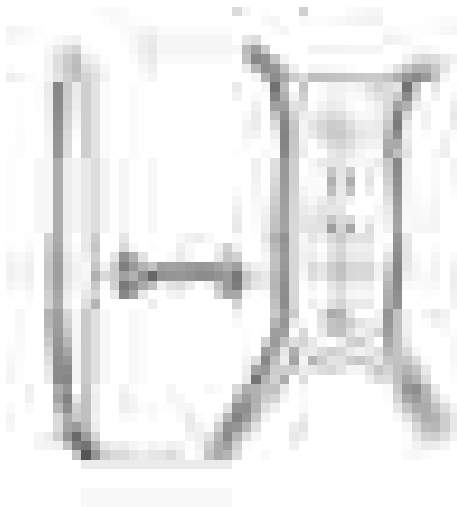

Б2.2/1

Б2.2/2

Б2.2/3

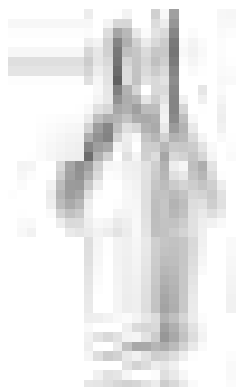
Б2.2/4

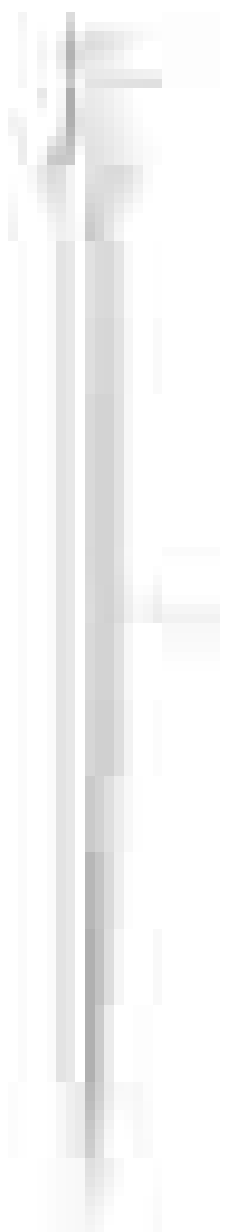
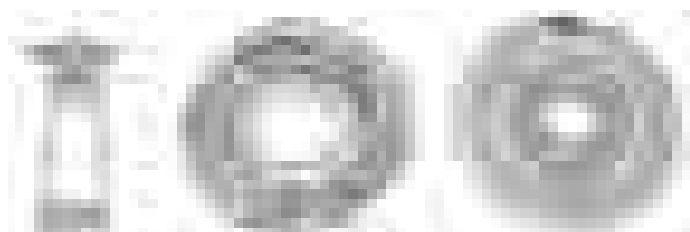
Б2.2/5

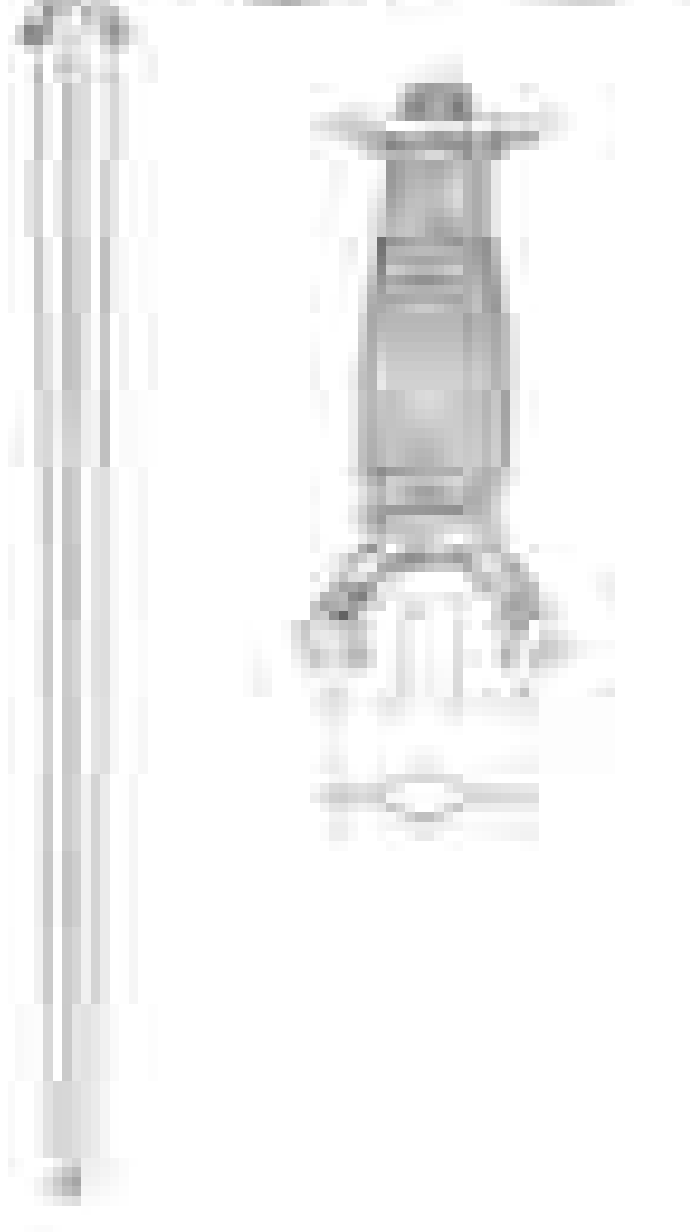
Б2.2/6

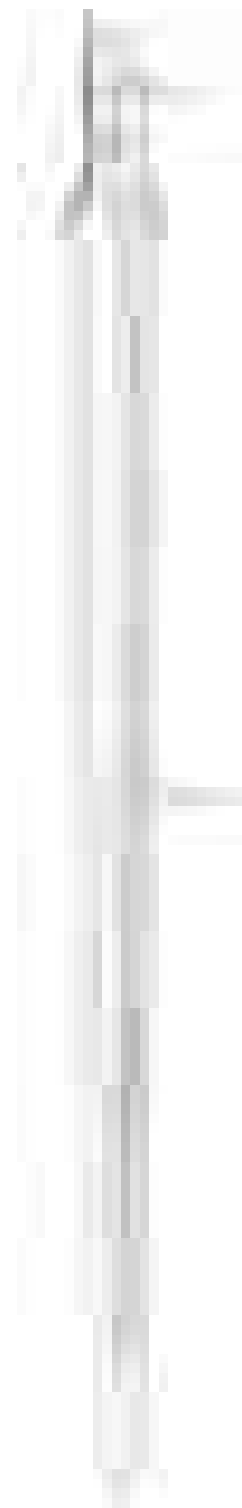
Б2.2/7

Б2.2/9

Б2.2/8

Б2.2/10

4. Из оставе из Трлића потиче дршка бронзаног мача са појачаним и извученим ивицама. По средини пет оштећених рупица за причвршћивање. Очувана дужина: 8,6 cm; ширина: 2,2 cm. На А1.⁴⁹⁴ Према Хардингу, дршка припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁴⁹⁵ (Б2.2/4)
5. Из оставе из Трлића потиче пет бронзаних фрагмената сечива мача, са, на средини широким и спљоштеним појачањем. Могуће да чине целину са кат. 4. Дужина: 37,8 cm; ширина: 3,1 cm. На А1.⁴⁹⁶ (Б2.2/5)
6. Из оставе откривене у селу Војилову код Голупца потиче фрагментована дршка бронзаног мача са очуваним делом оштрице. Доњи део оштрице украшен је са по три снопа урезаних паралелних линија, а на рамену налазе се две рупе за причвршћивање дршке. Очувана дужина: 7,4 cm; ширина: 5,9 cm. На А.⁴⁹⁷ Према Хардингу, дршка припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁴⁹⁸ (Б2.2/6)
7. Из оставе откривене у селу Лескову код Пожаревца потиче фрагментовани део бронзаног мача са очуваним доњим делом дршке и горњим делом оштрице. На рамену и доњем делу језичка налази се пет рупа за причвршћивање дршке, сечиво мача је конкавно. Очувана дужина: 11 cm; ширина: 5,2 cm. На А-В.⁴⁹⁹ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵⁰⁰ (Б2.2/7)
8. Из оставе откривене у селу Тополница код Доњег Милановца потиче двосекли бронзани мач са пуноливеденом ваљкасто профилисаном дршком. Сечиво се полако сужава ка врху, а ојачано је средишњим ребром. Рукохват се на крају завршава пљоснатом јабучицом са дугметасти крајем. Делови дршке – балчак, рукохват, јабучица и дугметасти завршетак богато су украшени урезаним и пунктираним мотивима. Балчак је украшен елипсоидним урезима, које бочно спајају кратке и паралелне траке састављене од линија и кратких уреза. Рукохват је испуњен густим редовима S спирала са тачкастим убодима, док је прстенаста јабучица украшена и са доње и са горње стране. Доле су концентрични кругови испуњени шрафираним пољима, док су горе S спирале које се по мотивима уклапају у орнаментику рукохвата. Дугметасти крај јабучице наглашен је жлебовима и украшен кратким и паралелним вертикалним урезима. Дужина: 67 cm; ширина: 5,2 cm. Вг С-Д/На А.⁵⁰¹ Према Хардингу, мач припада типу Riegsee.⁵⁰² (Б2.2/8)
9. Из оставе откривене у селу Тополница код Доњег Милановца потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком. Сечиво се полако сужава ка врху, плитког ромбоидног пресека. На језичку и рамену налази се шест отвора за причвршћивање са оплатом. Дужина: 63,2 cm; ширина: 5 cm. На А2-В1.⁵⁰³ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵⁰⁴ (Б2.2/9)
10. Из оставе откривене у селу Тополница код Доњег Милановца потиче двосекли

494 *Fontes* I: 22-26, кат. 45, Т. XXVI/14.

495 Harding 1995: 35 и д.

496 *Fontes* I: 22-26, кат. 46, Т. XXVI/15.

497 *Fontes* I: 75-78, кат. 6, Т. LXX/6.

498 Harding 1995: 35 и д.

499 Косорић 1959: 273; *Fontes* I: 78-79, кат. 4, Т. LXXI/5.

500 Harding 1995: 35 и д.

501 *Fontes* I: 81-86, кат. 21, Т. LXXV/1.

502 Harding 1995: 71 и д.

503 *Fontes* I: 81-86, кат. 18, Т. LXXV/3.

504 Harding 1995: 35 и д.

бронзани мач са језичастом дршком која је незнатно оштећена при врху. Сечиво се полако сужава ка врху и плитког је ромбоидног пресека. На језичку и рамену налази се шест отвора за причвршћивање са оплатом. Дужина: 58,4 cm; ширина: 3,5 cm. На А2-В1.⁵⁰⁵ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵⁰⁶ (Б2.2/10)

11. Из оставе откривене у селу Тополница код Доњег Милановца потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком која је незнатно оштећена при врху. Сечиво се полако сужава ка врху и плитког је ромбоидног пресека. На језичку и рамену налази се седам отвора за причвршћивање са оплатом. Дужина: 63,5 cm; ширина: 4 cm. На А2-В1.⁵⁰⁷ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵⁰⁸ (Б2.2/11)

12. Из оставе откривене у селу Тополница код Доњег Милановца потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком која је незнатно оштећена при врху. Сечиво је плитког ромбоидног пресека. На језичку и рамену налази се девет отвора за причвршћивање са оплатом. Дужина: 69,5 cm; ширина: 4,2 cm. На А2-В1.⁵⁰⁹ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген, варијанти Генф.⁵¹⁰ (Б2.2/12)

13. Из оставе откривене у селу Тополница код Доњег Милановца потиче двосекло сечиво бронзаног мача, плитког ромбоидног пресека, без очуваног горњег дела сечива и дршке. И ово сечиво вероватно припада мачевима са језичастом дршком. Очувана дужина: 44⁵¹¹ cm; ширина: 3 cm. На А2-В1.⁵¹² Хардинг је мишљења да поменуто сечиво припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵¹³ (Б2.2/13)

14. Из оставе са планине Рудник потиче мањи фрагмент двосеклог сечива, вероватно бронзаног мача. Дужина: 13 cm. На А2-В1.⁵¹⁴ (Б2.2/14)

15. Из оставе са планине Рудник потиче фрагмент врха двосеклог сечива, вероватно бронзаног мача, украшен са две уздужне урезане линије. Дужина: 10,5 cm. На А2-В1.⁵¹⁵ (Б2.2/15)

16. Из оставе откривене у селу Коњуша подно Цера потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком са раччастим врхом. На језичку и рамену налази се осам отвора за причвршћивање са оплатом. Два горња отвора на језичку су правоугаоног облика. Благо истакнут жлеб на оштрици, украшен је са обе стране низом паралелних линија које се састају при оштрици. Дужина: 77,3 cm; ширина: 3,3 cm. На А1.⁵¹⁶ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген, варијанти

505 *Fontes* I: 81-86, кат. 19, Т. LXXV/4.

506 Harding 1995: 35 и д.

507 *Fontes* I: 81-86, кат. 16, Т. LXXV/5.

508 Harding 1995: 35 и д.

509 *Fontes* I: 81-86, кат. 17, Т. LXXV/6.

510 Harding 1995: 39 и д.

511 У каталогу *Fontes* помиње се дужина сечива од 4,4 cm, што је на основу техничког цртежа на табли и поређења са осталим примерцима из оставе немогуће. Вероватно је реч о техничкој грешци словослагача, те исправна дужина примерка треба да буде 44 cm.

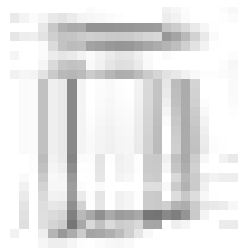
512 *Fontes* I: 81-86, кат. 20, Т. LXXV/7.

513 Harding 1995: 43.

514 *Fontes* I: 90-93, кат. 6, Т. LXXVIII/12.

515 *Fontes* I: 90-93, кат. 7, Т. LXXVIII/5.

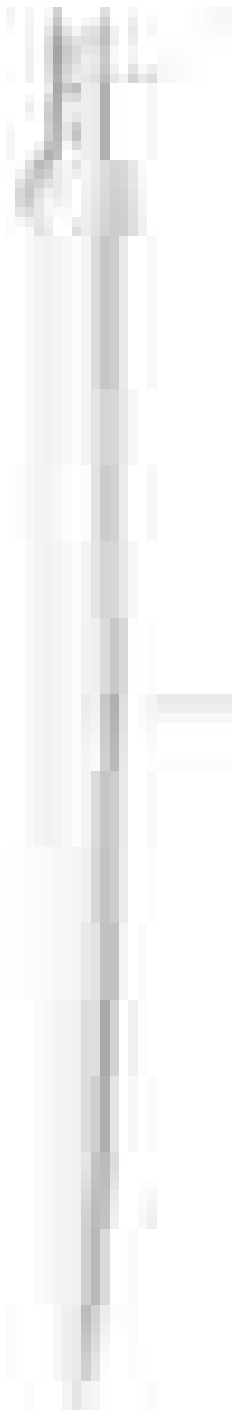
516 *Fontes* II: 7-8, кат. 1, Т. VI/2.

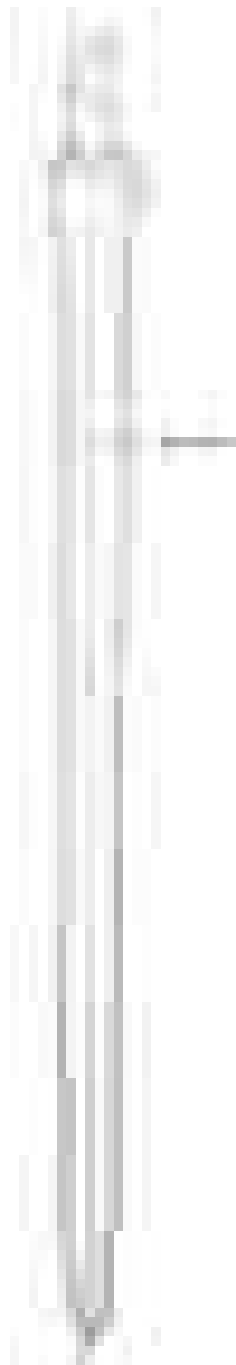
Б2.2/14

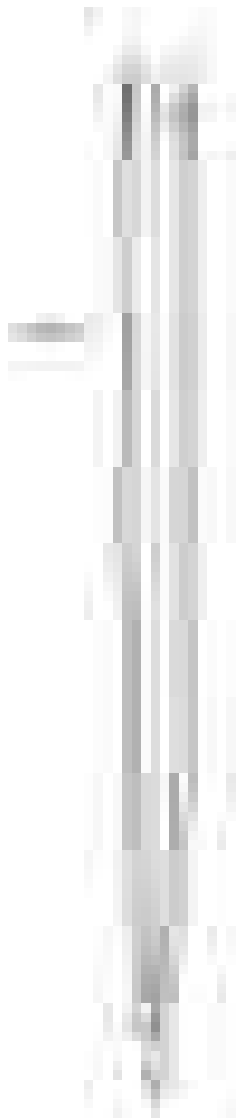
Б2.2/15

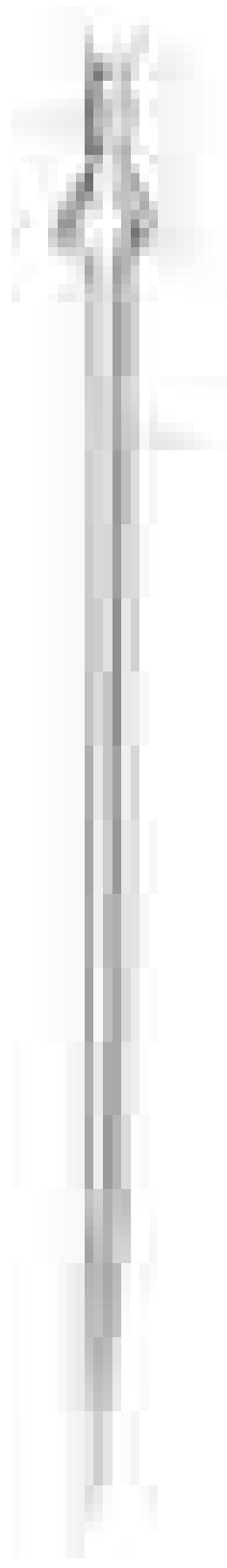
Б2.2/11

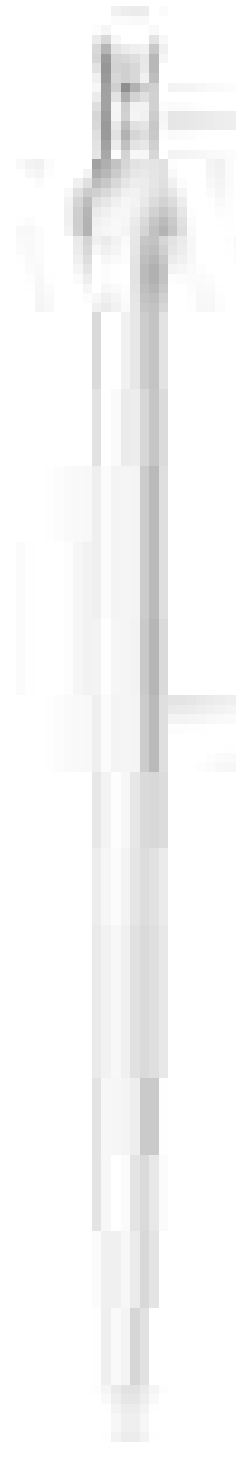
Б2.2/12

Б2.2/13

Б2.2/16

Б2.2/18

Коњуша.⁵¹⁷ (Б2.2/16)

17. Са локалитета Пударница у селу Павловац код Врања потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком. Сечиво се полако сужава ка недостајућем врху и ојачано је централним полукружним ребром. На језичку и рамену налази се осам отвора за причвршћивање са оплатом, а језичак на крајевима има рачвасти врх. Очувана дужина: 51,5 cm; ширина: 3,8 cm. На А.⁵¹⁸ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵¹⁹ (Б2.2/17)

18. Из Големог села код Врања потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком. Средина сечива ојачана је централним полукружним ребром. На језичку и рамену налази се седам отвора за причвршћивање са оплатом, а језичак на крајевима има рачвасти врх. Дужина: 62 cm; ширина: 3 cm. На А.⁵²⁰ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵²¹ (Б2.2/18)

19. Из реке Велике Мораве код села Текија код Параћина потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком. Средина сечива ојачана је централним полукружним ребром. На језичку и рамену налазе се по два отвора за причвршћивање са оплатом, а језичак на крајевима има рачвасти врх. Дужина: 66 cm; ширина: 3,9 cm. На А1.⁵²² Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵²³ (Б2.2/19)

20. Из централног гроба хумке Х на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче потпуно очувани двосекли бронзани мач, намерно искривљен, тј. лучно савијен. Дршка је очувана и на њеној средини налази се једна нитна за причвршћивање оплате. На врху дршке два рачваста наставка. На рамену полукружна проширења са по два отвора за закивке, који су присутни у два отвора. На средини сечива ребрасто задебљање у горњем делу наглашено са по две паралелне линије. Оштрице мача оштећене, вероватно услед употребе. Дужина: 70 cm.⁵²⁴ Вр С-Д. Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Боју (Boiu).⁵²⁵ (Б2.2/20)

21. Из Дреновца код Шапца потиче фрагмент дршке бронзаног мача, са рачвастим врхом и профилисаним ивицама. Очувана дужина: 4,2 cm; ширина: 2,1 cm. На А.⁵²⁶ Према Хардингу, фрагмент би могао припадати језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵²⁷ (Б2.2/21)

22. Из оставе Дрмно код Старог Костолца потиче фрагмент дршке бронзаног мача, са рачвастим врхом и профилисаним ивицама. На дршци су четири отвора за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 7,3 cm; ширина: 1,8 cm. Вр D/На А.⁵²⁸ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵²⁹ (Б2.2/22)

23. Из оставе Брадарац код Старог Костолца потиче фрагмент средишњег дела се-

517 Harding 1995: 40 и д.

518 Булатовић 2007: 163-164, кат. 1, Т. XLI/1; Митровић 2010: 19, кат. 3.

519 Harding 1995: 35 и д.

520 Јовановић 1966: 247-248, сл. 1; Булатовић 2007: 87, кат. 1, Т. VIII/1; Митровић 2010: 19, кат. 2.

521 Harding 1995: 35 и д.

522 Васић 1992: 288, сл. 3.

523 Harding 1995: 35 и д.

524 Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 18, кат. 30.

525 Harding 1995: 23 и д.

526 Церовић 2005: 15, кат. 20, Т. V/20.

527 Harding 1995: 35 и д.

528 Јацановић 1992: 66, кат. 6, Т. I/6.

529 Harding 1995: 35 и д.

чива бронзаног мача са благо профилисаним оштрицама. Очувана дужина: 11,9 cm; ширина: 4 cm. Br D/На А1.⁵³⁰ (Б2.2/23)

24. Из оставе Брадарац код Старог Костолца потиче фрагмент средишњег дела сечива бронзаног мача, са једним уским жлебом који прати оштрице. Очувана дужина: 7,2 cm; ширина: 3,3 cm. Br D/На А1.⁵³¹ (Б2.2/24)

25. Из оставе Брадарац код Старог Костолца потиче врх бронзаног мача са наглашеним средишњим делом, благо профилисаним оштрицама и уским ребром по централној оси оштрице. Очувана дужина: 13,8 cm; ширина: 3,6 cm. Br D/На А1.⁵³² Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Новиград.⁵³³ (Б2.2/25)

26. Из оставе Брадарац код Старог Костолца потиче врх бронзаног мача, првобитно окарактерисан као врх бронзаног бодежа. Очувана дужина: 9,5 cm; ширина: 3,1 cm. Br D/На А1.⁵³⁴ Према Хардингу, припада неком од типова језичастих мачева.⁵³⁵ (Б2.2/26)

27. Из Орашца код Шапца потиче фрагментовани двосекли бронзани мач са језичастом дршком, недостајућег доњег дела. На језичку и рамену налазе се по четири отвора за причвршћивање са оплатом. Језичак на крајевима има рачвасти врх и профилисане ивице. Благо истакнут жлеб на оштрици, украшен је са обе стране низом паралелних линија. Очувана дужина: 30,8 cm; ширина: 3,3 cm. На А1.⁵³⁶ Према Хардингу припада језичастим мачевима типа Ројтлинген, варијанти Коњуша.⁵³⁷ (Б2.2/27)

28. Из Сараораца код Смедерева потиче фрагментовани двосекли бронзани мач са пуноливеном ваљкасто профилисаним дршком. Сечиво се полако сужава ка врху, нема средишње ребро, само два паралелна уреза. Рукохват се на крају завршава пљоснатом јабучицом са дугметасти крајем. Делови дршке – рукобран, рукохват, јабучица и дугметасти завршетак богато су украшени урезаним мотивима. Рукобран је украшен паралелним тракама састављених од паралелних линија, док је на средини мотив шрафираног троугла. Рукохват је испуњен густим редовима паралелних линија, у средини је мрежаста мотив омеђен траком изведеном у виду јелове гранчице. Јабучица је украшена са горње стране низом шрафираних троуглова чији су врхови усмерени ка дугметастом завршетку, те тако чине мотив вишекраке звезде. Дужина: 84,4 cm; ширина: 4,5 cm. Br C-D/На А.⁵³⁸ Према Хардингу, мач припада типу Riegsee.⁵³⁹ (Б2.2/28)

29. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче дршка језичастиг бронзаног мача који на крајевима има рачвасти врх и профилисане ивице. На дршци су четири отвора за причвршћивање са оплатом. Очувана дужина: 7 cm; ширина: 2,4 cm. На А1.⁵⁴⁰ Према Хардингу, фрагмент би могао припадати језичастим мачевима

530 Јацановић 1992: 71, кат. 30, Т. IV/3; Harding 1995: Taf. 37/280.

531 Јацановић 1992: 71, кат. 31, Т. VII/13; Harding 1995: Taf. 37/281.

532 Јацановић 1992: 71, кат. 32, Т. IV/4.

533 Harding 1995: 46 и д.

534 Јацановић 1992: 72, кат. 36, Т. V/1.

535 Harding 1995: Taf. 37/282.

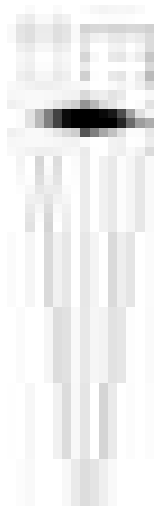
536 Трбуховић и Васиљевић 1977: 154, сл. 3/3.

537 Harding 1995: 40-41.

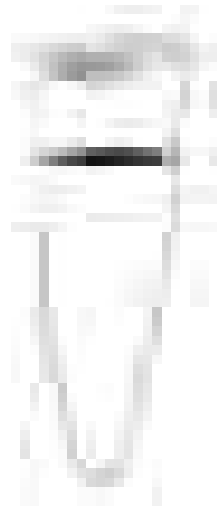
538 Гарашанин Д. 1959: 193, сл. 3.

539 Harding 1995: 71 и д.

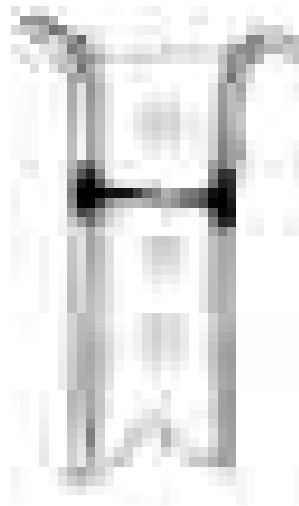
540 Јацановић и Радојчић 2001: 67, кат. 1, Т. I/1.

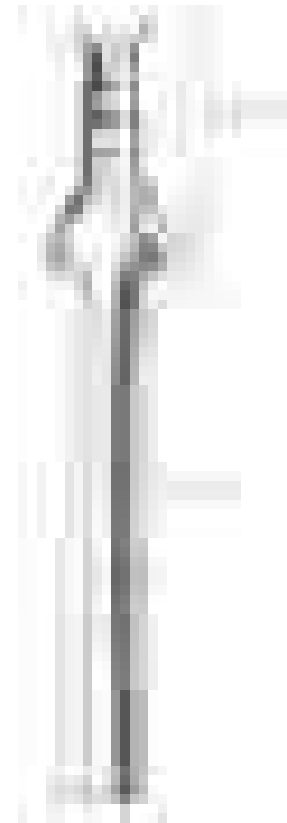
Б2.2/25

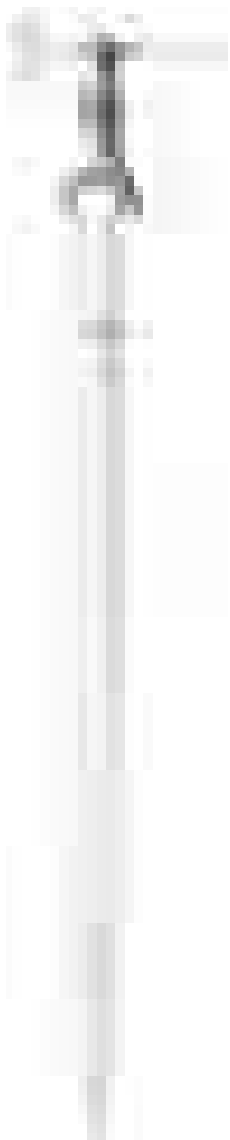
Б2.2/26

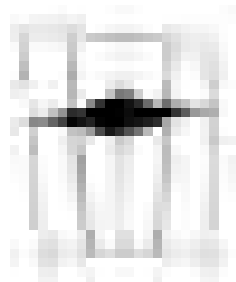
Б2.2/29

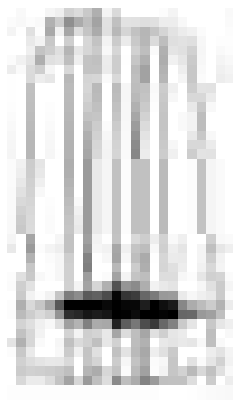
Б2.2/27

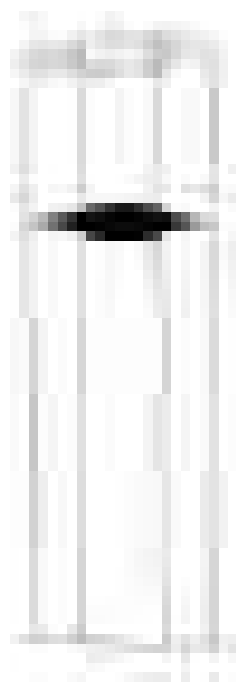
Б2.2/28

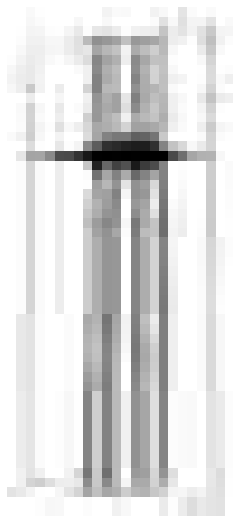
Б2.2/32

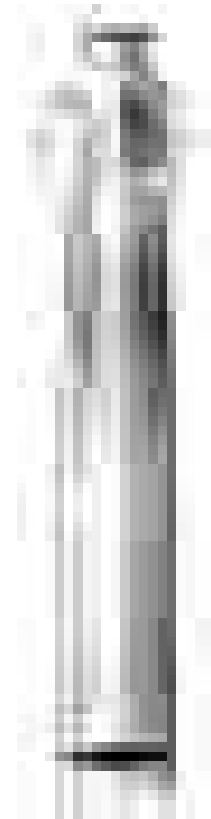
Б2.2/33

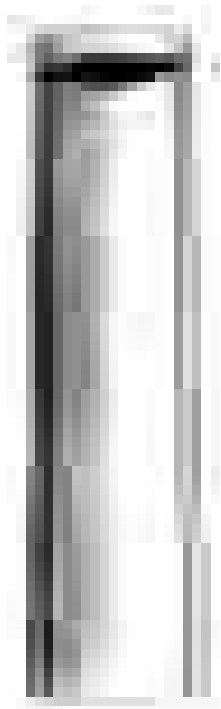
Б2.2/31

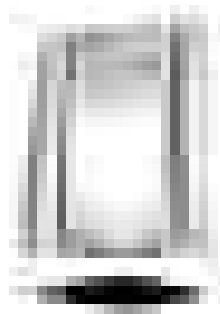
Б2.2/30

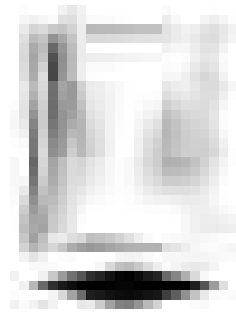
Б2.2/34

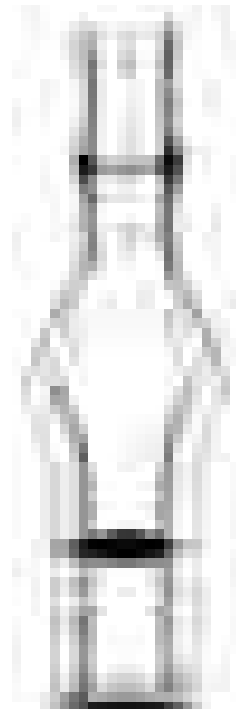
Б2.2/35

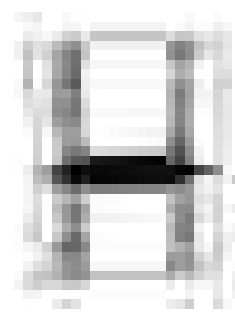
Б2.2/36

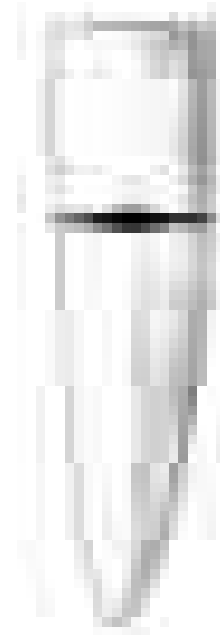
Б2.2/37

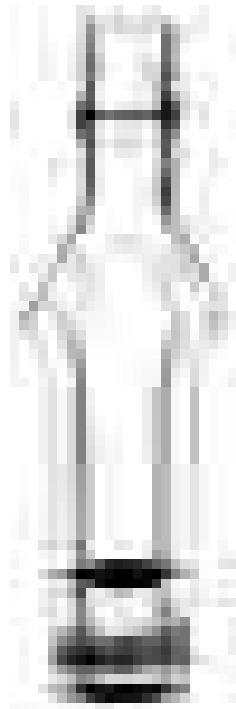
Б2.2/42

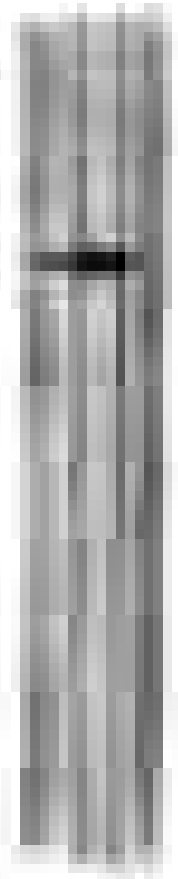
Б2.2/45

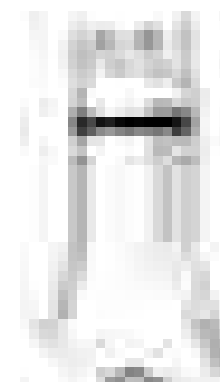
Б2.2/38

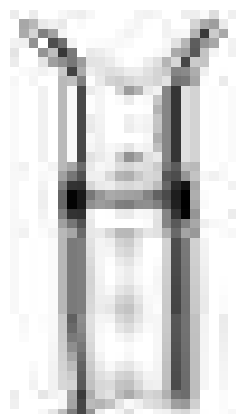
Б2.2/41

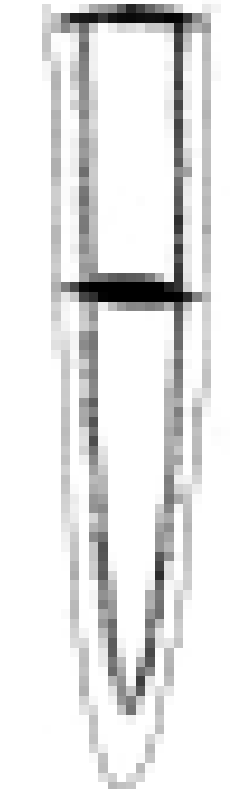
Б2.2/39

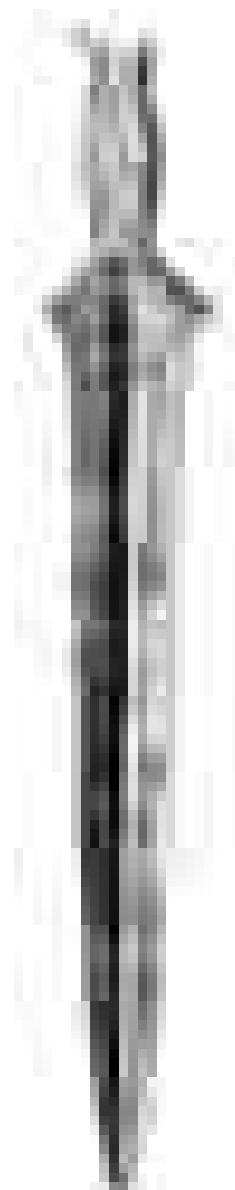
Б2.2/40

Б2.2/43

Б2.2/44

Б2.2/46

типа Ројтлинген.⁵⁴¹ (Б2.2/29)

30. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче средишњи део бронзаног мача, са истакнутим централним ребром које паралелно прате још два мања ребра. Очувана дужина: 9 cm; ширина: 3,6 cm. На А1.⁵⁴² Према типологији А. Хардинга, фрагмент би могао припадати језичастим мачевима типа Новиград.⁵⁴³ (Б2.2/30)

31. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче средишњи део бронзаног мача са истакнутим централним ребром. Очувана дужина: 12,4 cm; ширина: 3,6 cm. На А1.⁵⁴⁴ Према Хардингу, фрагмент би могао припадати неком од језичастих мачева.⁵⁴⁵ (Б2.2/31)

32. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче средишњи део бронзаног мача са истакнутим централним ребром ромбоидног пресека и по једном ужом канелуром уз ивицу сечива. Очувана дужина: 4,6 cm; ширина: 4 cm. На А1.⁵⁴⁶ Према Хардингу, фрагмент би могао припадати неком од језичастих мачева.⁵⁴⁷ (Б2.2/32)

33. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче средишњи део бронзаног мача са јако истакнутим централним ребром ромбоидног пресека, које паралелно прате још два мања ребра. Очувана дужина: 5,1 cm; ширина: 2,6 cm. На А1.⁵⁴⁸ Према типологији А. Хардинга, фрагмент би могао припадати језичастим мачевима типа Новиград.⁵⁴⁹ (Б2.2/33)

34. Из оставе Шетоње код Петровца на Млави потиче фрагмент сечива и дела дршке бронзаног мача. Прелаз сечива у дршку је лепезасто проширен, и на њему се налазе по два отвора за причвршћивање са оплатом. По средини сечива централно ребро, а ивице су украшене са по једном урезаном линијом. Очувана дужина: 21,5 cm; ширина: 3,2 cm. Вг D/На А1.⁵⁵⁰ Према типологији А. Хардинга, мач би могао припадати језичастим мачевима типа Араниос.⁵⁵¹ (Б2.2/34)

35. Из оставе Шетоње код Петровца на Млави потиче фрагмент централног дела сечива бронзаног мача. По средини сечива централно ребро, а уз ивице двострука урезана линија. Очувана дужина: 13 cm; ширина: 3,2 cm. Вг D/На А1.⁵⁵² Према типологији А. Хардинга, а на основу пресека, мач би могао припадати језичастим мачевима типа Араниос.⁵⁵³ (Б2.2/35)

36. Из оставе Шетоње код Петровца на Млави потиче мањи фрагмент централног дела сечива бронзаног мача, овалног пресека. Ивице су украшене двоструком урезаном линијом. Очувана дужина: 3,8 cm; ширина: 2,9 cm. Вг D/На А1.⁵⁵⁴ (Б2.2/36)

37. Из оставе Шетоње код Петровца на Млави потиче мањи фрагмент централног

541 Harding 1995: 35 и д.

542 Јацановић и Радојчић 2001: 67, кат. 2, Т. I/2.

543 Harding 1995: 46 и д.

544 Јацановић и Радојчић 2001: 67, кат. 3, Т. I/3.

545 Harding 1995: 20 и д.

546 Јацановић и Радојчић 2001: 67, кат. 4, Т. I/10.

547 Harding 1995: 20 и д.

548 Јацановић и Радојчић 2001: 69, кат. 39, Т. III/13.

549 Harding 1995: 46 и д.

550 Јацановић и Радојчић 2003: 10, кат. 41, сл. 41.

551 Harding 1995: 28 и д.

552 Јацановић и Радојчић 2003: 10, кат. 42, сл. 42.

553 Harding 1995: 28 и д.

554 Јацановић и Радојчић 2003: 10, кат. 43, сл. 43.

дела сечива бронзаног мача, овалног пресека. Очувана дужина: 3,9 cm; ширина: 3,2 cm. Br D/Na A1.⁵⁵⁵ (Б2.2/37)

38. Из оставе Шетоње код Петровца на Млави потиче фрагмент врха бронзаног мача, са истакнутим централним ребром. Очувана дужина: 12,8 cm; ширина: 3,5 cm. Br D/Na A1.⁵⁵⁶ (Б2.2/38)

39. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче средишњи део бронзаног мача са истакнутим централним ребром ромбоидног пресека, које паралелно прате још два мања ребра. Овакав тип пресека налазимо на тзв. крстастим познохеладским мачевима, типологија И. Килијан-Дирлмајер,⁵⁵⁷ али с обзиром на то да немамо дршку и да је најближи мач овог типа удаљен скоро 800 km, не бисмо се одважили за овакво одређење. Очувана дужина: 18,3 cm; ширина: 3 cm. На A1.⁵⁵⁸ (Б2.2/39)

40. Из оставе Шетоње код Петровца на Млави потиче фрагмент дршке бронзаног мача, лепезасто проширен ка сечиву. Очувана дужина: 8 cm; ширина: 2,7 cm. На A1.⁵⁵⁹ (Б2.2/40)

41. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент горњег дела сечива и дела дршке бронзаног мача. Раме је лепезасто проширено, и на њему се налазе по два отвора, док је на дршци један отвор за причвршћивање са оплатом. По средини сечива централно ребро овалног пресека, а уз ивице су два жлеба. Очувана дужина: 16,2 cm; ширина: 3,4 cm. На A1.⁵⁶⁰ Према типологији А. Хардинга, мач би могао припадати језичастим мачевима типа Марина.⁵⁶¹ (Б2.2/41)

42. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент горњег дела сечива и дела дршке бронзаног мача. Раме је лепезасто проширено, и на њему се налазе по два отвора, док су на дршци такође четири отвора за причвршћивање са оплатом. По средини сечива централно ребро овалног пресека. По аутору, на оба сечива се налазе наубљења настала ударањем оштрим предметом по сечиву мача, мада се чини да би оштећења могла представљати трагове употребе. Очувана дужина: 17,2 cm; ширина: 3,9 cm. На A1.⁵⁶² Према типологији А. Хардинга, мач би могао припадати језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵⁶³ (Б2.2/42)

43. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент горњег дела дршке бронзаног мача који на крајевима има рачvasti врх и профилисане ивице. На дршци четири отвора за причвршћивање са оплатом. Очувана дужина: 6,7 cm; ширина: 2,5 cm. На A1.⁵⁶⁴ Према Хардингу, фрагмент би могао припадати неком од језичастих мачева.⁵⁶⁵ (Б2.2/43)

44. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент врха бронзаног мача, са истакнутим централним ребром овалног пресека. Очувана дужина: 13,5 cm; ширина:

555 Јацановић и Радојчић 2003: 10, кат. 44, сл. 44.

556 Јацановић и Радојчић 2003: 10, кат. 45, сл. 45.

557 Kilian-Dirlmeier 1993: 66-67.

558 Јацановић и Радојчић 2003: 10, кат. 46, сл. 46.

559 Јацановић и Радојчић 2003: 10, кат. 47, сл. 47.

560 Јацановић 2000: 36, кат. 1, сл. 1.

561 Harding 1995: 33 и д.

562 Јацановић 2000: 36, кат. 2, сл. 2.

563 Harding 1995: 35 и д.

564 Јацановић 2000: 36, кат. 3, сл. 3.

565 Harding 1995: 20 и д.

2,9 cm. На А1.⁵⁶⁶ (Б2.2/44)

45. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент централног дела сечива бронзаног мача, са истакнутим централним ребром овалног пресека. Очувана дужина: 3,5 cm; ширина: 3 cm. На А1.⁵⁶⁷ (Б2.2/45)

46. Из гроба 2 хумке II са локалитета Лисјево поље код Берана потиче потпуно очувани бронзани мач са језичастом дршком, по средини овално проширеној. На средини језичка налази се једна, а на рамену по два отвора за причвршћивање са оплатом. Језичак на крајевима има рачвасти врх и профилисане ивице. По средини сечива овално моделовано централно ребро. У гробу је откривена и бронзана капица, која вероватно представља остатак, тзв. „украсне капе“ језичка. Дужина: 37 cm; ширина: 5 cm. Вр С-Д.⁵⁶⁸ Према типологији А. Хардинга, мач припада типу раних језичастих мачева са истакнутим раменом.⁵⁶⁹ (Б2.2/46)

47. Из централног гроба хумке са локалитета Давидовића чаир код Ариља потиче потпуно очувани бронзани мач са језичастом дршком. На рамену налазе се по два отвора за причвршћивање са оплатом. Језичак на крајевима има рачвасти врх и профилисане ивице. Заједно са мачем регистрована је „украсна капа“ језичка израђена од бронзаног лима, овалног облика, са малим брадавичастим испупчењем на врху. Око испупчења урезани овални орнаменти спојени кратким линијама, а око њих орнамент у виду низа спојених S мотива. По средини сечива јако централно ребро. Дужина: 33,1 cm; ширина: 3,9 cm. Вр D.⁵⁷⁰ Према типологији А. Хардинга, мач припада блиском типу раних језичастих мачева са истакнутим раменом.⁵⁷¹ (Б2.2/47)

48. Из скелетног гроба у сонди XI са некрополе у Доњој Брњици код Приштине потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком. Средина сечива ојачана је централним полукружним ребром. На језичку и рамену налази се осам отвора за причвршћивање са оплатом, а језичак је на крајевима имао рачвасти врх, од којих недостаје један крак. Дужина: 57,6 cm; ширина: 3,6 cm. На А.⁵⁷² Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵⁷³ (Б2.2/48)

49. Из растурене хумке из Маова код Шапца потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком. Средина доста истрошеног сечива ојачана је централним полукружним ребром. На језичку се налазе четири, а на рамену два оштећена отвора за причвршћивање са оплатом, мада постоји велика вероватноћа да је имао по још један отвор на рамену, као што је то предложено на цртежу. Језичак је на крајевима имао рачвасти врх. Дужина: 47,7 cm; ширина: 3,3 cm. Вр D-На А.⁵⁷⁴ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵⁷⁵ (Б2.2/49)

50. Из гроба код болнице у Прилепу потиче двосекли бронзани мач са језичастом

566 Јацановић 2000: 36, кат. 4, сл. 4.

567 Јацановић 2000: 36, кат. 5, сл. 5.

568 Марковић 1997: 328, Т. 5/5.

569 Harding 1995: 26 и д.

570 Zotović 1985: 43, Т. XI/3.

571 Harding 1995: 26 и д.

572 Srejšović 1960: 94-95, sl. 8.

573 Harding 1995: 35 и д.

574 Церовић 2006: 12, sl. 1, 1a, Т. I.

575 Harding 1995: 35 и д. Церовић опредељује овај мач у тип Новиград по Хардингу, што не може бити оправдано, с обзиром на то да овај тип мача има троструко фасетирана сечива. Очигледно је проблем био око реконструкције недостајућег дела рамена.

дршком. Средина сечива ојачана је централним ребром. На по средини благо проширеном језичку налазе се три отвора за причвршћивање са оплатом, док се на рамену налазе још њих четири. Језичак је на врху, вероватно имао и језичасто продужење. Дужина: 75 cm. На А2.⁵⁷⁶ Према Хардингу, припада варијанти Врана језичастих мачева типа Штацлинг.⁵⁷⁷ (Б2.2/50)

51. Из Јошеве код Лознице потиче добро очувани бронзани мач са језичастом дршком. На средини језичка налази се три, а на рамену такође три отвора за причвршћивање са оплатом. По средини сечива овално централно ребро, ивице мача су знатно искрзане. Дужина: 30,7 cm; ширина: 3,3 cm. Вр С-Д.⁵⁷⁸ Према типологији А. Хардинга, мач припада типу раних језичастих мачева са истакнутим раменом.⁵⁷⁹ (Б2.2/51)

52. Из Брзе Паланке на Дунаву потиче случајан налаз двосеклог бронзаног мача са језичастом дршком. На језичку који има профилисани и хоризонталним линијама украшене ивице налази се једна, а на рамену четири отвора за причвршћивање са оплатом. На сечиву два благо истакнута жлеба, који се састају ка оштрици. Дужина: 56,8 cm; ширина: 3,9 cm. Вр D/На А1.⁵⁸⁰ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Араниос, варијанти Брза Паланка.⁵⁸¹ (Б2.2/52)

53. Из Дубравице на ушћу Велике Мораве у Дунав потиче случајан налаз двосеклог бронзаног мача са делимично очуваном језичастом дршком. На језичку који има профилисани ивице налази се једна правоугаона, а на рамену три отвора за причвршћивање са оплатом, два са једне, а само један са друге стране. По средини сечива широко овално централно ребро. Очувана дужина: 68 cm; ширина: 3,9 cm. Вр D/На А1.⁵⁸² Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁵⁸³ (Б2.2/53)

54. Из Раштана/Крклина код Битоља потиче случајан налаз двосеклог бронзаног мача са језичастом дршком. Средина сечива ојачана је овалним централним ребром. На језичку профилисаних ивица налазе се две, а на рамену четири отвора за причвршћивање са оплатом, по два са сваке стране. Језичак на врху има и језичасто продужење. Ивице мача су делимично истрошене. Очувана дужина: 68,9 cm; ширина: 3,1 cm. На А.⁵⁸⁴ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Штацлинг.⁵⁸⁵ (Б2.2/54)

55. Са ушћа Велике Мораве у Дунав потиче бронзани мач са језичастом дршком и језичастим продужењем на врху. Средина сечива ојачана је овалним задебљањем и благим централним ребром. На језичку профилисаних ивица налазе се три, а на рамену четири отвора за причвршћивање са оплатом, по два са сваке стране. Очува-

576 Garašanin 1958: 125, Abb. 26/2; Mikulčić 1966: 7, Т. II/3а. Мач је у међувремену нестало из музеја у Прилепу.

577 Harding 1995: 50-51.

578 Garašanin 1983в: 736; Тројановић 1892: 40.

579 Harding 1995: 26 и д.

580 Harding 1995: 28, Taf. 7/39.

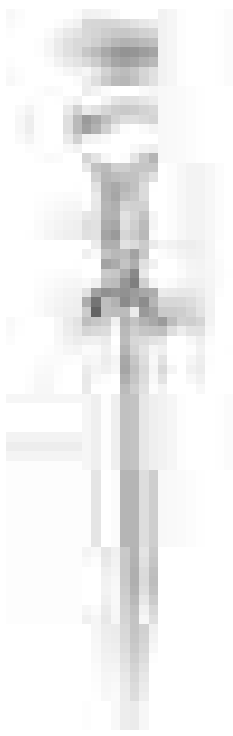
581 Harding 1995: 28 и д.

582 Vasić 1992в: 41, br. 33.

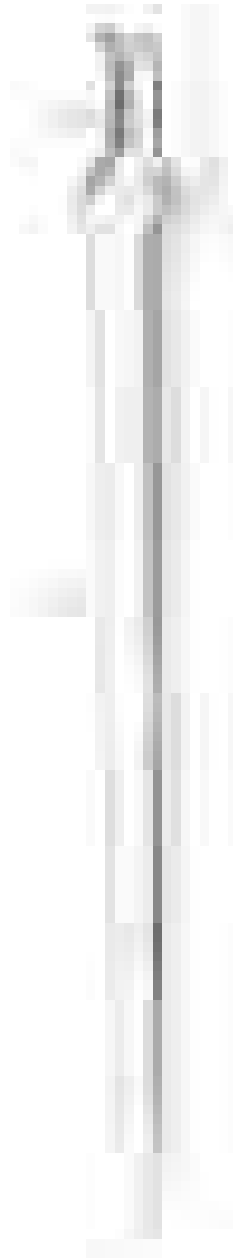
583 Harding 1995: 35 и д.

584 Mikulčić 1966: 7, Т. II/2.

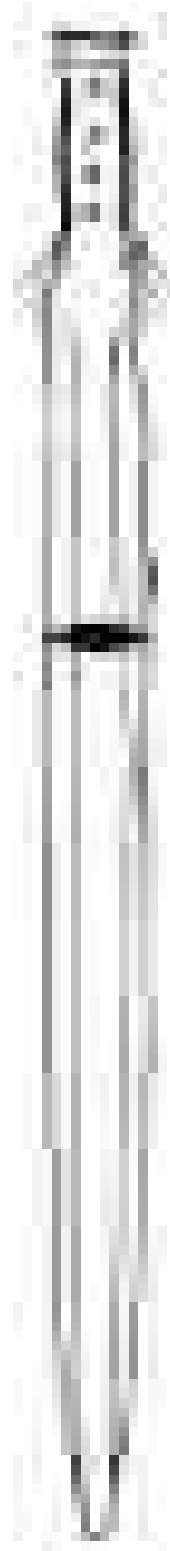
585 Harding 1995: 49 и д.

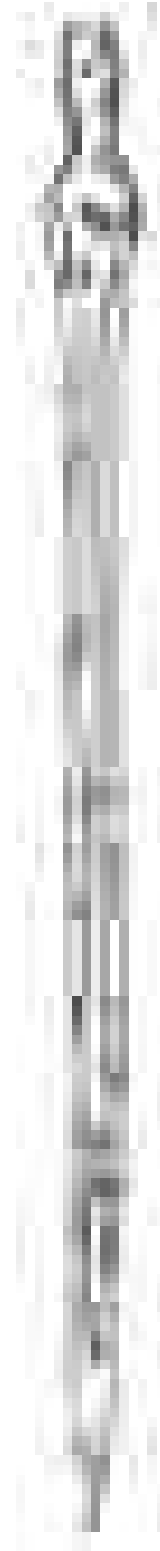
Б2.2/47

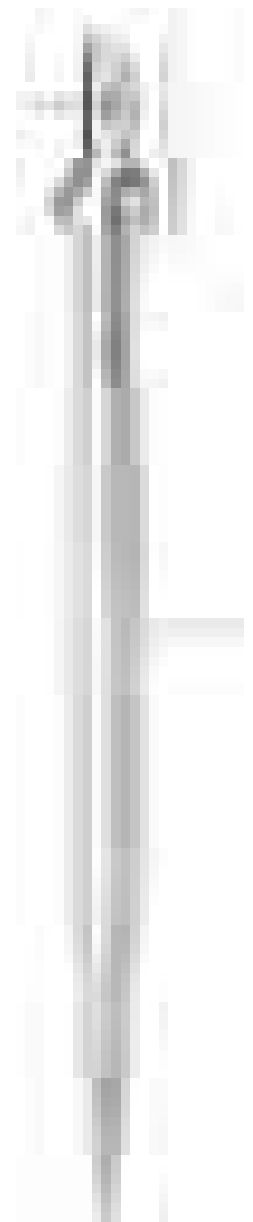
Б2.2/48

Б2.2/49

Б2.2/50

Б2.2/52

Б2.2/51

Б2.2/53

Б2.2/54

Б2.2/55

Б2.2/57

Б2.2/58

на дужина: 74,6 cm; ширина: 3,6 cm. На А.⁵⁸⁶ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Штацлинг.⁵⁸⁷ (Б2.2/55)

56. Из Дубравице на ушћу Велике Мораве у Дунав потиче случајан налаз двосеклог бронзаног мача са пуноливеном дршком. Доњи део сечива недостаје, по средини централно ребро. Рукохват се на крају завршава пљоснатом јабучицом са дугметастим крајем. Јабучица и дугметасти завршетак, за разлику од дршке, богато су украшени концентричним круговима испуњени шрафираним пољима, док су на доњем делу цртице и троуглови. На рукохвату испод јабучице су два шрафирана поља дефинисана са три урезане линије. Рукохват и сечиво украшени су са четири нитне. Очувана дужина: 30,4 cm; ширина: 2,7 cm. Вг D/На А1.⁵⁸⁸ Према Хардингу, мач припада нетипичној варијанти Riegsee мачева.⁵⁸⁹ (Б2.2/56)

57. Са ушћа Велике Мораве у Дунав, 1097 km од ушћа, потиче бронзани мач са пуноливеном дршком и зделасто проширеном јабучицом. Сечиво се благо шири од дршке ка врху, а средина сечива ојачана је јасним централним ребром. Рукохват и сечиво украшени су са две нитне. Рукохват има три попречна ребра. Очувана дужина: 59,7 cm; ширина: 4,7 cm. На В1.⁵⁹⁰ Према Хардингу, припада мачевима са зделасто проширеном јабучицом типа Мошкјанци.⁵⁹¹ (Б2.2/57)

58. Са некрополе Игларево I, вероватно из разореног гроба, потиче случајан налаз дугачког бронзаног рапира. Сечиво се благо сужава од дршке ка врху мача и по средини има заобљено централно ребро. На језичку који има профилисане ивице налази се пет отвора за причвршћивање са оплатом, мада се на овом примерку мача јасно види да је реч, не о оригиналној, већ о другој дршци, ливеној и спојеној за сечиво у домаћој радионици.⁵⁹² Иако је овај, секундарни језичак крстастог облика, оригинални је вероватно био са тзв. заобљеним роговима. Овом мачу вероватно припада и врх каније дужине 10,5 cm, израђен од бронзаног лима. Дужина: 89,9 cm; ширина: 3,6 cm. Вг C-D. Према Хардингу, припада рапирима микенскога типа.⁵⁹³ (Б2.2/58)

59. Из гроба 8 некрополе Игларево I потиче налаз дугачког бронзаног рапира. Сечиво се благо сужава од дршке ка врху мача и по средини има заобљено централно ребро. На језичку профилисаних ивица налазе се три већа отвора за причвршћивање са оплатом, као и две масивне бронзане нитне. Рамена мача формирана су у облику затупастих рогова, са по шест нитни за причвршћивање са оплатом на сваком рогу. Од дршке, са сваке стране централног ребра сечива неколико паралелних линија које се завршавају након 10 cm. Дужина: 78,6 cm; ширина: 2,2 cm. Вг C-D.⁵⁹⁴ Према Хардингу, припада рапирима микенскога типа.⁵⁹⁵ (Б2.2/59)

60. Из Тетова, можда из разореног гроба, потиче налаз изузетно дугачког бронзаног

586 Vasić 1992в: 41, kat. 35.

587 Harding 1995: 49 и д.

588 Vasić 1992в: 41, kat. 32; исти 1994а: 32, сл. 16.

589 Harding 1995: 71-72.

590 Pop-Lazić 1989: 157 и даље; Васић 1994а: 33-34, сл. 26.

591 Harding 1995: 78-79.

592 Đurić 1984: 17. Н. Ђурић наводи да се јасно види значајна разлика и у квалитету бронзе од које су направљени сечиво и дршка.

593 Harding 1995: 20-23.

594 Harding 1995: 21, kat. 24, taf. 4/24; Љуци 1998б: 513, kat. 124.

595 Harding 1995: 20-23.

рапира. Сечиво се благо сужава од дршке ка врху мача и по средини има заобљено централно ребро. Са сваке стране централног ребра сечива четири паралелне линије. На језичку профилисаних ивица налази се шест већих отвора за причвршћивање са оплатом, са очуваним масивним бронзаним нитнама. Рамена мача формирана су у облику заобљених рогова. На врату још четири рупе са нитнама за причвршћивање са оплатом. Између ових нитни украс у виду урезаних спирала. Дужина: 98,7 cm; ширина: 2,9 cm. Вр С-D.⁵⁹⁶ Према Хардингу, припада рапирима микенскога типа.⁵⁹⁷ (Б2.2/60)

61. Из гроба 2 у Сивецу код Прилепа потиче налаз двосеклог бронзаног мача са језичастом дршком, недостајућег доњег дела. Средина сечива ојачана је централним ребром, сечиво је ромбоидног пресека. На језичку профилисаних ивица и благо рачвастог врха налазе се три, а на рамену два отвора за причвршћивање са оплатом. Три нитне за причвршћивање дршке израђене су од гвожђа. Ивице мача делимично су истрошене. Очувана дужина: 57 cm; ширина: 3,6 cm. На В1.⁵⁹⁸ Према Хардингу, припада језичастим мачевима сродним Далматинском типу мача,⁵⁹⁹ али би се пре могао окарактерисати као позни Ројтлинген мач израђен у локалној радионици. (Б2.2/61)

62. Из атара села Грабовница близу Љубовије потиче је бронзани мач са пуноливном дршком. Мач је незнатно савијен и оштећен на делу рукохвата. По средини сечива централно ребро, док су ивице истрошене услед употребе. Рукохват је благо проширен и завршава се тањирастом јабучицом, која опет има дугметасти крај. И рукохват и јабучица украшени су једва видљивим линијама, очигледно истрвеним услед дужег стајања у води. На рамену по једна украсна нитна са сваке стране. Дужина: 62 cm; ширина: 3 cm. Вр С-D.⁶⁰⁰ Према типолоији А. Хардинга, мач припада типу Riegsee.⁶⁰¹ (Б2.2/62)

63. Са локалитета Луковица код Делчева потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком. Средина сечива ојачана је централним полукружним ребром. На језичку и рамену налази се десет отвора за причвршћивање са оплатом, а језичак је на крајевима имао рачvasti врх, од којих недостаје један крак. Димензије непознате. На А.⁶⁰² Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁶⁰³ (Б2.2/63)

64. Из полуопљачканог гроба са локалитета Горешница – Маркова Сушица јужно од Скопља потиче мермерна јабучица вероватно рапира микенског типа, полулоптастог облика са дугметасти испупчењем на врху. Пречник: 4,4 cm; висина: 2,8 cm. Вр С.⁶⁰⁴ (Б2.2/64)

65. Из Комсија код Бурела (долина Матија) потиче налаз бронзаног рапира. Сечиво се благо сужава од дршке ка врху мача и по средини има заобљено централно ребро. Сечиво је мало искривљено и виде се трагови истрошености услед употребе. На

596 Garašanin i Kovačević 1966: Т. XXI; Mikulčić 1966: 9, Т. II/1d; Harding 1995: 21, kat. 23, taf. 4/23.

597 Harding 1995: 20-23.

598 Kilian 1975: 79, taf. 40/1; Harding 1995: 54-55, taf. 22/189.

599 Harding 1995: 55.

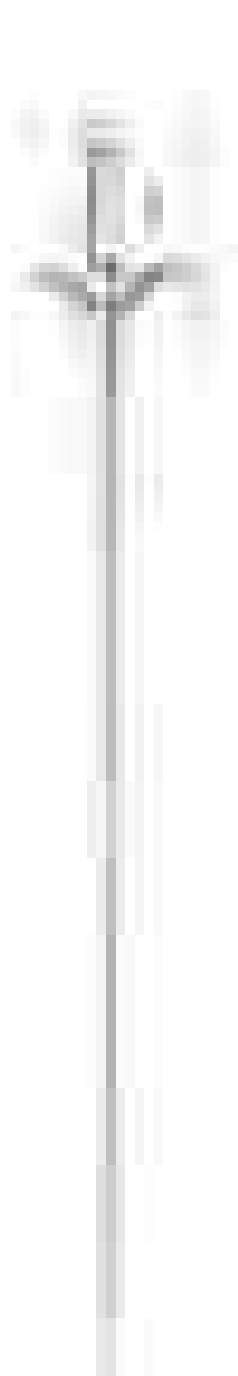
600 Филиповић и Танасић 2014: 49-50. Мач је у припреми за публикавање.

601 Harding 1995: 71 и д.

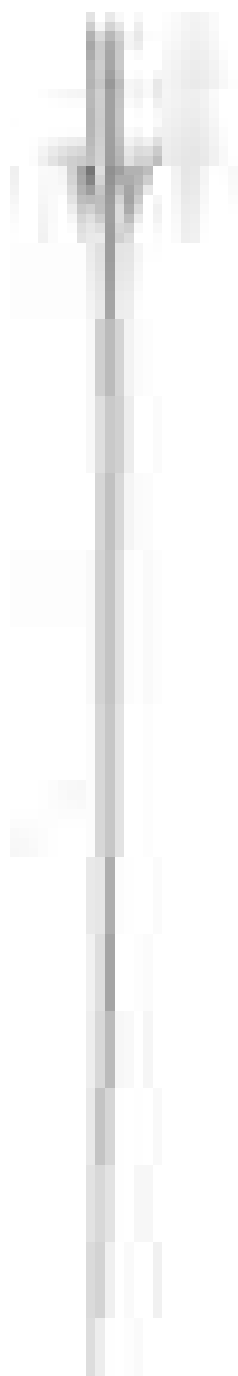
602 Митревски 1997: 56, сл. 15/1.

603 Harding 1995: 35 и д.

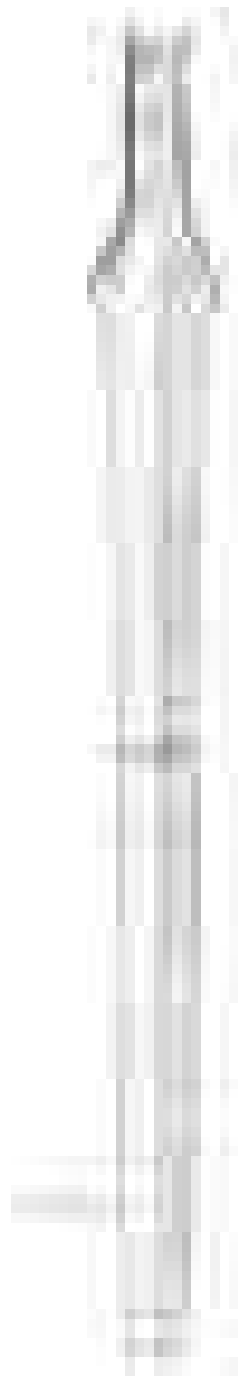
604 Колиштркова Настева и Видески 1995: 39-40, Т. I/2.

Б2.2/59

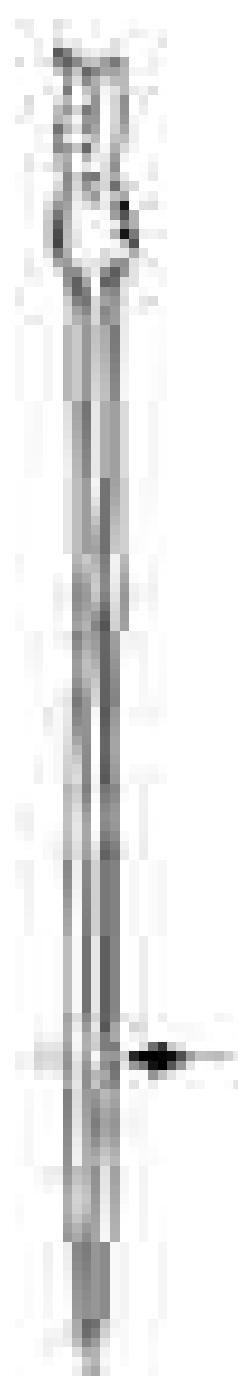
Б2.2/60

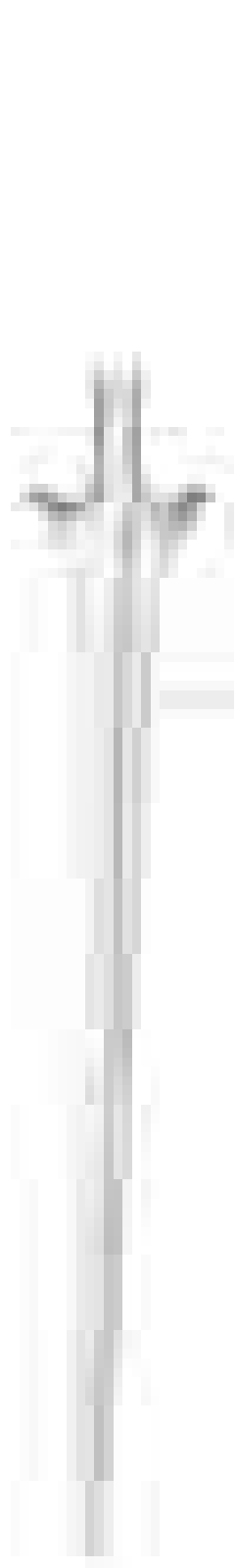
Б2.2/61

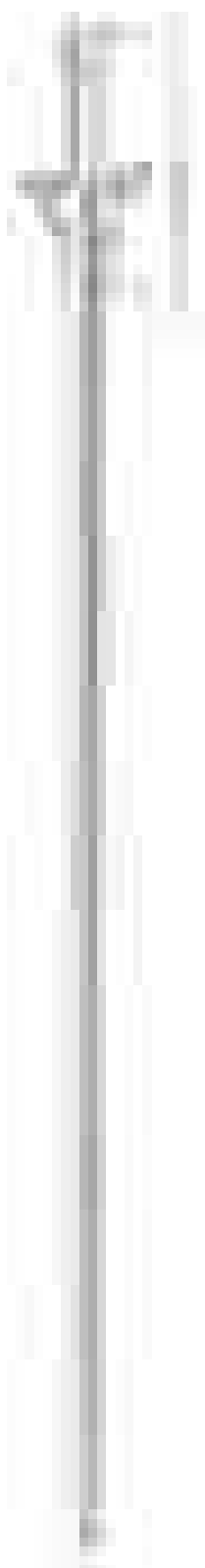
Б2.2/62

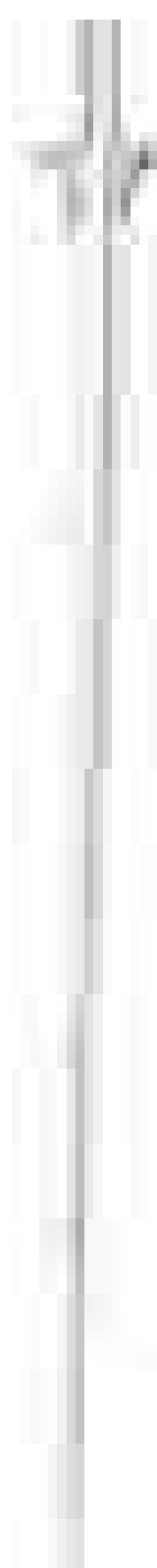
Б2.2/63

Б2.2/65

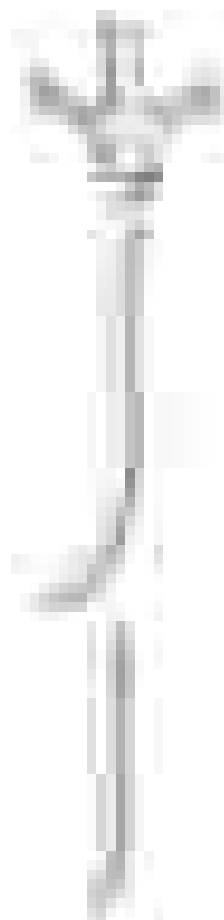
Б2.2/66

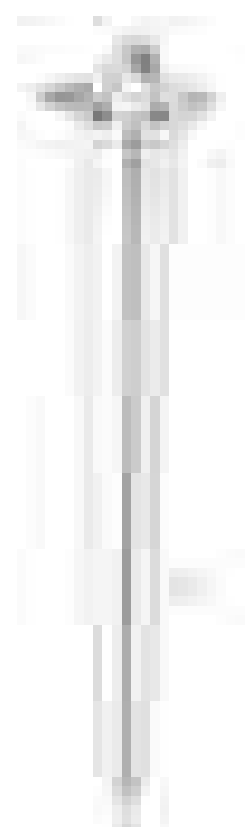
Б2.2/67

Б2.2/64

Б2.2/68

Б2.2/69

језичку профилисаних ивица налази се један отвор за причвршћивање са оплатом. Рамена мача формирана су у облику профилисаних заобљених рогова. Дужина: 67 cm; ширина: 3 cm. Вр С.⁶⁰⁵ Према Хардингу, припада рапирима микенскога типа.⁶⁰⁶ (Б2.2/65)

66. Из скелетног гроба из Варибопа код Фиера потиче налаз дугачког бронзаног рапира, уског сечива које по средини има шестоугаоно централно ребро, са два жлеба по средини задебљања, које почиње од језичка. Сечиво је доста истрошено и истањено услед употребе. На језичку профилисаних ивица налази се један отвор за причвршћивање са оплатом. Рамена мача формирана су у облику профилисаних рогова, а на врату су још четири рупе за причвршћивање са оплатом. Дужина: 84 cm; ширина: 2,7 cm. Вр С2/D.⁶⁰⁷ Према Хардингу, припада рапирима микенскога типа.⁶⁰⁸ (Б2.2/66)

67. Из Гермења код Лушње потиче налаз изразито дугачког бронзаног рапира, уског сечива које се сужава ка врху. По средини заобљено централно ребро које почиње од језичка. Сечиво је мало искривљено на страну и истрошено услед употребе. На језичку профилисаних ивица налази се један отвор за причвршћивање са оплатом. Рамена мача формирана су у облику равних профилисаних рогова, а на врату су још четири рупе за причвршћивање са оплатом. Дужина: 100 cm; ширина: 3 cm. Вр С2/D.⁶⁰⁹ Према Хардингу, припада рапирима микенскога типа.⁶¹⁰ (Б2.2/67)

68. Из Штогја код Бурела потиче налаз фрагментованог бронзаног рапира. По средини сечива заобљено централно ребро. Сечиво је фрагментовано на два дела, поред трећег фрагмента дршке, па није могуће претпоставити оригиналну дужину мача. На језичку профилисаних ивица налазе се две рупице за причвршћивање са оплатом, а врх језичка недостаје. Рамена мача формирана су у облику широких профилисаних рогова, на којима се налази укупно пет отвора за причвршћивање са оплатом, док су на врату још такве четири рупе. Између врата и сечива јасно изражено хоризонтално ребро. Очувана дужина: 51 cm; ширина: 2 cm. Вр D.⁶¹¹ Према типологији Хардинга, мач би могао припадати рапирима микенскога типа.⁶¹² (Б2.2/68)

69. Из гроба 162 хумке I некрополе Барч код Корче потиче налаз мањег бронзаног мача, налик рапирима. По средини здепастиг сечива заобљено централно ребро. На језичку којем недостаје горњи део, једна рупица за причвршћивање оплате. Рамена мача формирана су у облику рогова, а на врату су још два отвора за причвршћивање са оплатом. Сви отвори имају очуване нитне. Дужина: 31,6 cm; ширина: 3,9 cm. Вр С2/D.⁶¹³ Према типологији Хардинга, мач би могао припадати рапирима микенскога типа,⁶¹⁴ а највише личи на мач из Агрелије у Грчкој.⁶¹⁵ (Б2.2/69)

70. Из гроба на некрополи Рретхе-Базје код Бурела потиче налаз бронзаног крс-

605 Kilian-Dirlmeier 1993: 45, cat. 67, Taf. 13/67.

606 Harding 1995: 20-23.

607 Kilian-Dirlmeier 1993: 47, cat. 83, Taf. 16/83.

608 Harding 1995: 20-23.

609 Kilian-Dirlmeier 1993: 47, cat. 84, Taf. 16/84.

610 Harding 1995: 20-23.

611 Kilian-Dirlmeier 1993: 49, cat. 104, Taf. 19/104.

612 Harding 1995: 20-23.

613 Kilian-Dirlmeier 1993: 50, cat. 109, Taf. 21/109.

614 Harding 1995: 20-23.

615 Kilian-Dirlmeier 1993: cat. 79, Taf. 15/79.

тастог мача. По средини сечива широко, скоро правоугаоно централно ребро. Сечиво је оштећено на неколико места и сужава се ка врху мача. На језичку профилисаних ивица налазе се две рупице за причвршћивање са оплатом, а врх језичка недостаје. Рамена мача профилисана су и формирана полуелипсоидно, тако да мач има крстасти облик. На врату су две рупе за причвршћивање са оплатом. Дужина: 50 cm; ширина: 2,8 cm. Вг С2/Д.⁶¹⁶ Према типологији Килијан-Дирлмејер, припада крстастим мачевима познохеладског II/IIIА периода, односно времену од 1450. до 1300. године пре н.е.⁶¹⁷ (Б2.2/70)

71. Из Неншата код Скадра потиче налаз изразито дугачког бронзаног крстастог мача, јако оштећених оштрица. По средини сечива заобљено централно ребро. На језичку профилисаних ивица налазе се три рупице за причвршћивање са оплатом, а врх језичка који се благо шири недостаје. Рамена мача профилисана су и формирана правоугаоно, тако да мач има крстасти облик, а на очуваном рамену је једна рупица за оплату. На врату су још две рупе за причвршћивање са оплатом. Дужина: 100 cm; ширина: око 3 cm. Вг С2/Д.⁶¹⁸ Према типологији Килијан-Дирлмејер, припада крстастим мачевима познохеладског II/IIIА периода, односно времену од 1450. до 1300. године пре н.е.⁶¹⁹ (Б2.2/71)

72. Из гроба из Келкире код Пермета потиче бронзани кратки крстасти мач са Т завршетком језичка. По средини сечива благо истакнуто централно ребро са два жлеба са сваке стране. На благо проширеном језичку профилисаних ивица налазе се четири рупице за причвршћивање са оплатом. Рамена мача профилисана су и формирана правоугаоно, тако да мач има крстасти облик, и на рамену су две рупице за оплату, као и још једна на врату ка сечиву. Дужина: 47,2 cm; ширина: 3,3 cm. Вг Д.⁶²⁰ Према типологији Килијан-Дирлмејер, мач припада крстастим мачевима типа 2 познохеладског IIIВ периода, односно времену од 1300. до 1200. године пре н.е.⁶²¹ (Б2.2/72)

73. Из Бруча код Бурела потиче фрагментовани бронзани крстасти мач без језичка. По средини искривљеног и оштећеног сечива благо истакнуто овално централно ребро. Језичак недостаје. Раме мача профилисано је овално, тако да је мач, вероватно, имао крстасти облик. На рамену једна рупица за оплату. Димензије непознате. Вг С2/Д.⁶²² Према типологији Килијан-Дирлмејер, мач припада крстастим мачевима познохеладског II/IIIА периода, односно времену од 1450. до 1300. године пре н.е.⁶²³ (Б2.2/73)

74. Из скелетног гроба 8 некрополе Вајзе код Валоне потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком, недостајућег завршетка. Средина сечива ојачана је централним ребром. На језичку и рамену налазе се четири отвора за причвршћивање са оплатом, од којих једна има нитну. Језичак је благо полукружно проширен по средини. Дужина: 85 cm; ширина: 3,3 cm. На А.⁶²⁴ Према Хардингу, припада јези-

616 Kilian-Dirlmeier 1993: 49, cat. 104, Taf. 19/104.

617 *Ibid.*: 66-67.

618 *Ibid.*: 49, cat. 135, Taf. 25/135.

619 *Ibid.*: 66-67.

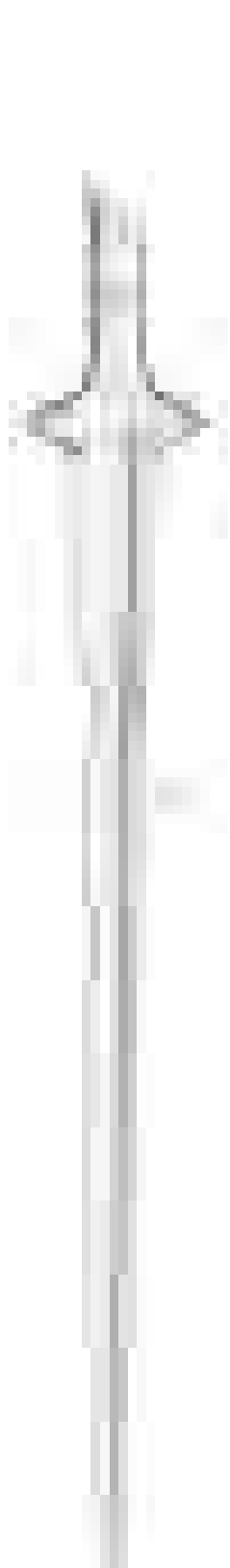
620 *Ibid.*: 63, cat. 147A, Taf. 27/147A.

621 *Ibid.*: 63 и даље.

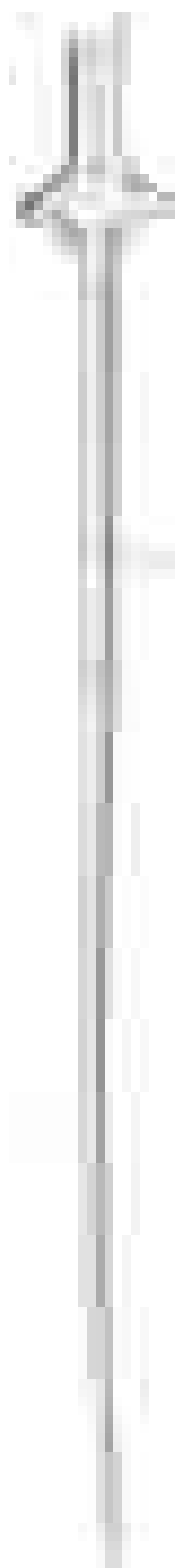
622 Bodinaku 1995: 261, fig. 2/7.

623 Kilian-Dirlmeier 1993: 66-67.

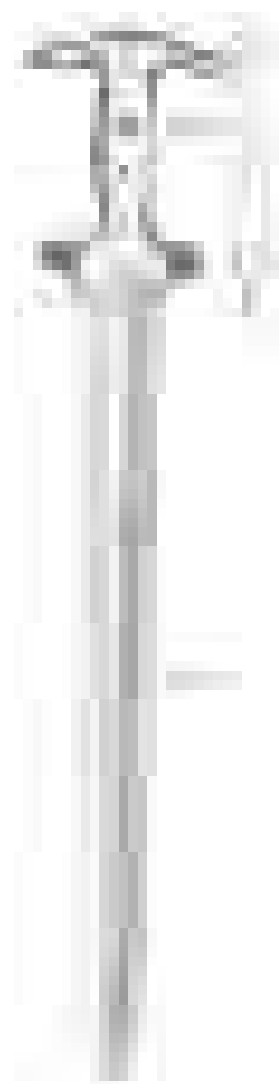
624 *Ibid.*: 95, cat. 231, Taf. 34/231.

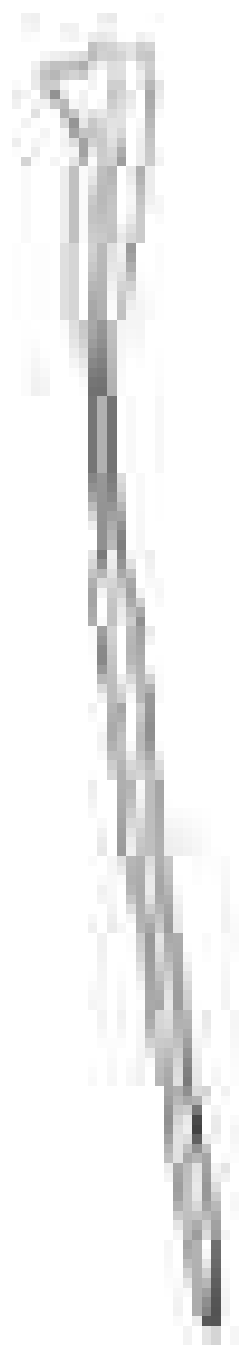
Б2.2/70

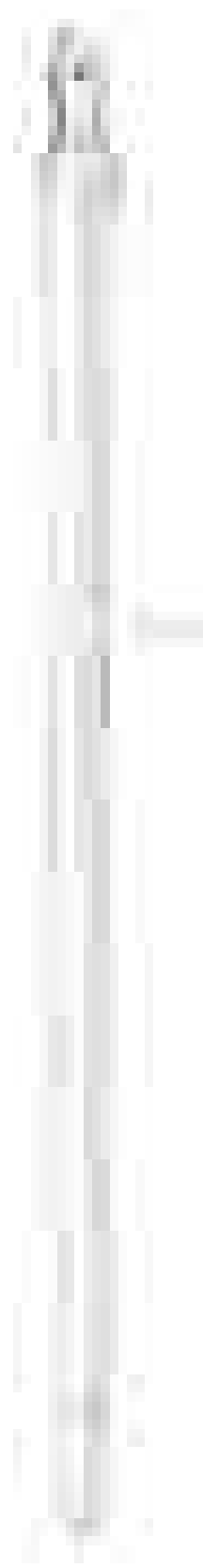
Б2.2/71

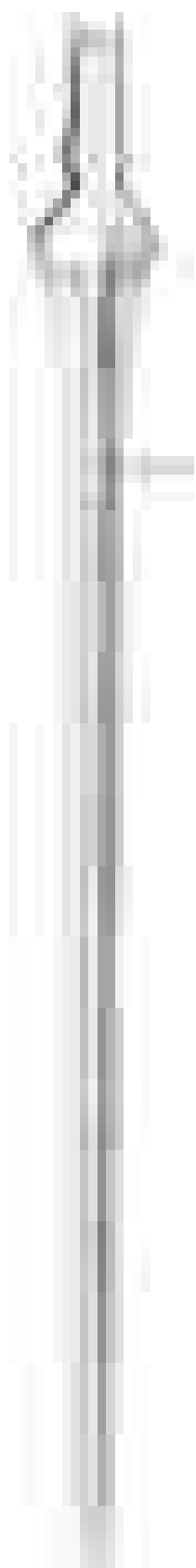
Б2.2/72

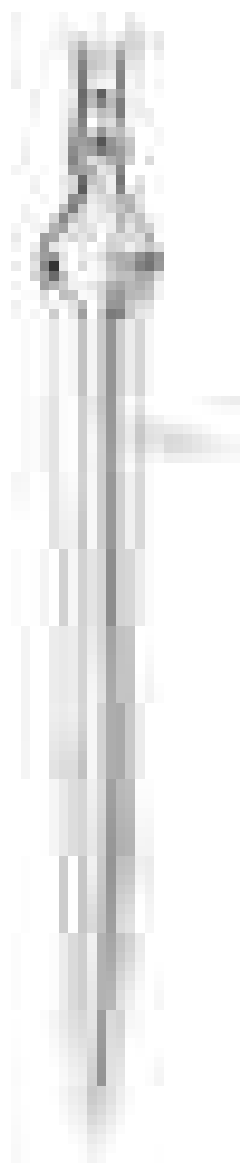
Б2.2/73

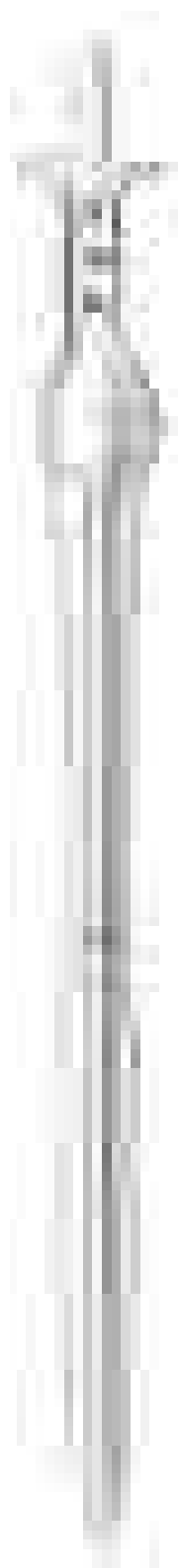
Б2.2/74

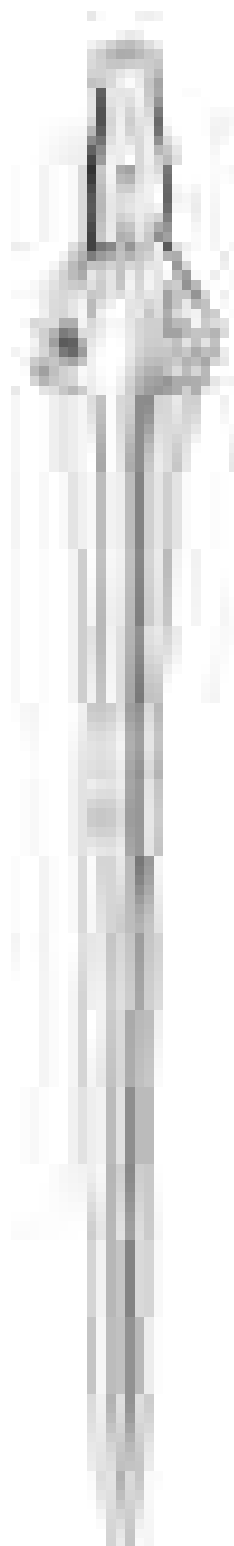
Б2.2/75

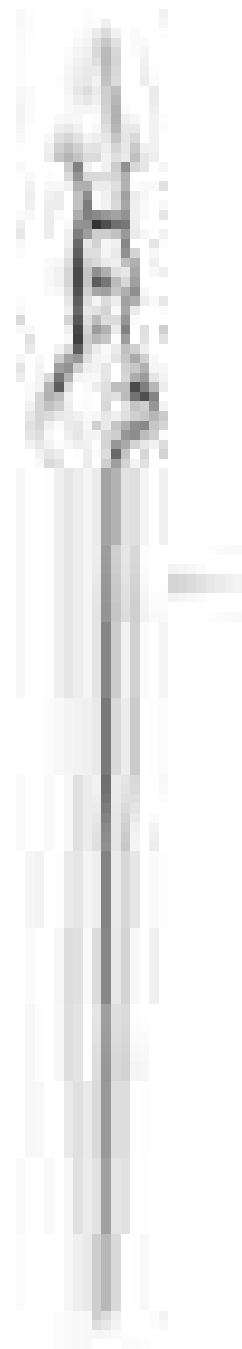
Б2.2/76

Б2.2/77

Б2.2/78

Б2.2/79

частим мачевима типа Ројтлинген,⁶²⁵ али би се пре могао окарактерисати као позни Ројтлинген мач израђен у локалној радионици. (Б2.2/74)

75. Из некрополе Рретхе-Базје код Бурела потиче двосекли бронзани мач са језичастом дршком. Средина сечива ојачана је овалним централним ребром и са два жлеба, а сечиво је знатно истрошено услед употребе. На профилисаном, оштро проширеном језичку при рамену, као и самом рамену налазе се три отвора за причвршћивање са оплатом. Језичак је можда на крајевима имао рачvasti врх. Дужина: 62 cm; ширина: 2,4 cm. На В.⁶²⁶ Према Хардингу, припада језичастим мачевима неодређеног типа,⁶²⁷ а једину аналогију представља мач из Ислама Грчког. (Б2.2/75)

76. Из гроба из Какавије код Ђирокастра потиче двосекли краћи бронзани мач са језичастом дршком, истрошеног сечива у доњем делу. Средина сечива ојачана је овалним централним ребром и са два жлеба. На профилисаном, благо проширеном језичку и рамену налази се девет отвора за причвршћивање са оплатом, од којих поједини имају сачуване нитне. Језичак има рачvasti врх. Дужина: 43,7 cm; ширина: 3 cm. Вг D/На А1.⁶²⁸ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Ројтлинген.⁶²⁹ (Б2.2/76)

77. Из хумке 2 некрополе Вајзе код Валоне потиче налаз двосеклог бронзаног мача са језичастом дршком. Средина је ојачана овалним централним ребром. Ивице су знатно истрошене услед употребе. На језичку профилисаних ивица налазе се три, а на рамену два отвора за причвршћивање са оплатом. У рупицама на језичку остале су очуване нитне. На врху, језичак се равно шири у облику слова Т, а има и дуже језичасто продужење. Дужина: 49,8 cm; ширина: 2,1 cm. На А.⁶³⁰ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Штацлинг.⁶³¹ (Б2.2/77)

78. Из гроба 7 хумке I некрополе Вајзе код Валоне потиче кратки двосекли бронзани мач са језичастом дршком, оштећеном на врху. По средини знатно истрошеног сечива овално централно ребро оивичено са по једним жлебом. На, од рамена ка врху благо проширеном и сломљеном језичку профилисаних ивица налазе се три, а на рамену два отвора за причвршћивање са оплатом. У једној рупици на рамену очувана је нитна. Језичак је на врху, вероватно имао језичасто продужење. Дужина: 38 cm; ширина: 1,8 cm. На А.⁶³² Према Хардингу, примерак би могао припадати језичастим мачевима типа Штацлинг.⁶³³ (Б2.2/78)

79. Из гроба 146 хумке II некрополе Барч код Корче потиче краћи двосекли бронзани мач са језичастом дршком. По средини сечива овално централно ребро. На по средини благо проширеном језичку профилисаних ивица налазе се три, а на рамену два отвора за причвршћивање са оплатом. Три нитне су очуване. На врху, језичак се равно шири у облику слова Т, а има и дуже језичасто продужење. Дужина: 41 cm; ширина: 2,1 cm. На А.⁶³⁴ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа

625 Harding 1995: 35 и д.

626 Kilian-Dirlmeier 1993: 96, cat. 233, Taf. 35/233.

627 Harding 1995: 54.

628 Kilian-Dirlmeier 1993: 96, cat. 234, Taf. 35/234.

629 Harding 1995: 35 и д.

630 Kilian-Dirlmeier 1993: 98, cat. 251, Taf. 38/251.

631 Harding 1995: 49 и д.

632 Kilian-Dirlmeier 1993: 98, cat. 252, Taf. 38/252.

633 Harding 1995: 49 и д.

634 Kilian-Dirlmeier 1993: 98, cat. 253, Taf. 38/253.

Штацлинг.⁶³⁵ (Б2.2/79)

80. Из гроба 7 из хумке на некрополи Дукат код Валоне потиче кратки двосекли бронзани мач са језичастом дршком. По средини сечива овално централно ребро, наглашено са по три уреза са сваке стране. На по средини проширеном језичку профилисаних ивица налази се једна, а на издуженом рамену два отвора за причвршћивање са оплатом, између којих је вертикална дужа линија. На врху језичак је вероватно имао и језичасто продужење. Дужина: 35,5 cm; ширина: 1,9 cm. На А.⁶³⁶ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Штацлинг.⁶³⁷ (Б2.2/80)

81. Случајан налаз из Роштана код Прењасита представља дужи двосекли бронзани мач са једноставно изведеном језичастом дршком. По средини сечива веће овално централно ребро, сечиво је истрошено услед употребе. На једноставном језичку налази се једна, а на рамену два отвора за причвршћивање са оплатом. Дужина: 67 cm; ширина: 3,4 cm. На А2-В1.⁶³⁸ Овај мач није могуће одредити у неку посебну варијанту, већ би се могао ставити у „неуобичајене“ језичасте мачеве. (Б2.2/81)

82. Случајан налаз из Скадра представља двосекли бронзани мач са широком језичастом дршком недостајућег врха. По средини сечива веће овално централно ребро. На језичку налазе се два, а на рамену такође два отвора за причвршћивање са оплатом. Сечиво је истрошено услед употребе. Језичак се вероватно завршавао у форми мачева типа Штацлинг, тј. са додатним језичастим продужењем на језичку. Дужина: 57,5 cm; ширина: 2,7 cm. На А-В.⁶³⁹ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Штацлинг.⁶⁴⁰ (Б2.2/82)

83. Из гроба 18 хумке II некрополе Барч код Корче потиче кратки двосекли бронзани мач, скоро бодез, са рачвастим језичком који има додатно језичасто продужење. По средини знатно истрошеног сечива оштро централно ребро, које почиње од профилисаног језичка, на коме се налазе три, а на рамену два отвора за причвршћивање са оплатом. Дужина: 31,5 cm; ширина: 2,1 cm. На А.⁶⁴¹ Мач, чини се, представља хибридни варијанту између Ројтинглен и Штацлинг мачева и могао би носити типолошки назив варијанта Барч, док га И. Килијан-Дирлмајер одређује у мачеве типа Науе II са секундарним дршкама.⁶⁴² (Б2.2/83)

84. Из гроба 72 хумке са некрополе Патос код Фиера потиче двосекли бронзани мач, са накнадно додатом језичастом дршком, због оштећења примарног језичка. По средини сечива овално централно ребро наглашено са по два жлеба са сваке стране, врх мача недостаје. На врату примарног сечива налазиле су се четири рупе за причвршћивање са оплатом, али су након пуцања примарног језичка пробушене две нове за повезивање са секундарном дршком, док је на почетку старог језичка постављена нитна којом је такође спојен нови језичак. На њему је још једна рупа са нитном за причвршћивање са оплатом. Врх секундарног језичка недостаје. Дужина: 38 cm; ширина: 2,7 cm. На А.⁶⁴³ Примарно сечиво вероватно је припадало мачу типа

635 Harding 1995: 49 и д.

636 Kilian-Dirlmeier 1993: 98, cat. 254, Taf. 39/254.

637 Harding 1995: 49 и д.

638 Kilian-Dirlmeier 1993: 98, cat. 257, Taf. 39/257.

639 *Ibid.*: 99, cat. 265, Taf. 39/265.

640 Harding 1995: 49 и д.

641 Kilian-Dirlmeier 1993: 100, cat. 269, Taf. 40/269.

642 *Ibid.*: 99.

643 *Ibid.*: 100, cat. 270, Taf. 40/270.

Б2.2/80

Б2.2/81

Б2.2/82

Б2.2/83

Б2.2/84

Б2.2/85

Б2.2/86

Б2.2/87

Б2.2/88

Ројтлинген. (Б2.2/84)

85. Из гроба 14 хумке са некрополе Водине код Ђирокастра потиче кратки двосекли бронзани мач са језичастом дршком, која се на врху равно шири у облику слова Т. По средини сечива овално централно ребро наглашено са по једним жлебом са сваке стране. На, благо проширеном овалном и преломљеном језичку профилисаних ивица налазе се два отвора за причвршћивање са оплатом, као и на рамену. На централном ребру код рамена и на сечиву поред њега урезана два наочараста украса. Дужина: 33 cm; ширина: 2,1 cm. На А.⁶⁴⁴ Примерак подсећа на мач варијанте Барч (Б2.2/83), без додатног језичастог продужења.⁶⁴⁵ (Б2.2/85)

86. Из Пажока код Елбасана потиче двосекли бронзани мач са широком, неуобичајеном језичастом дршком, оштећеном на врху. По средини сечива једноставно централно ребро. Сечиво је поломљено на два места, али су присутни сви фрагменти. На језичку вероватно три, а на рамену шест отвора за причвршћивање са оплатом. Три рупице имају очуване нитне. Дужина: 42 cm; ширина: 2,1 cm. На А-В.⁶⁴⁶ Услед недостатка профилисаних ивица језичка и рамена, као и здепастијег језичка, И. Килијан-Дирлмајер га опредељује само у мачеве типа Науе II.⁶⁴⁷ (Б2.2/86)

87. Из гроба 5 из хумке на некрополи Продан код Колоње потиче кратки двосекли бронзани мач са језичастом дршком. По средини од употребе истрошеног сечива овално централно ребро. На по средини проширеном језичку профилисаних ивица налази се једна, а на рамену четири отвора за причвршћивање са оплатом, по два са сваке стране. На врху, језичак се равно шири у облику слова Т, а има и дуже језичасто продужење, које је откривено фрагментовано. Дужина: 39 cm; ширина: 2,2 cm. На А.⁶⁴⁸ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Штацлинг.⁶⁴⁹ (Б2.2/87)

88. Са локалитета Доње Луге код Берана, вероватно из разорене хумке потиче двосекли бронзани крстасти мач, оштећеног горњег дела језичка. По средини сечива јако овално централно ребро. Раме мача је оштећено, али се виде остаци две рупице за причвршћивање оплате. На доњем делу језичка велика рупа за масивну нитну. Димензије непознате. Вг С2/Д.⁶⁵⁰ Према типологији Килијан-Дирлмејер, мач припада крстастим мачевима познохеладског II/IIIА периода, односно времену од 1450. до 1300. године пре н.е.⁶⁵¹ (Б2.2/88)

Б2.3 – Бодези, бојни ножеви

1. Из оставе откривене у селу Војилову код Голупца потиче фрагментовани, доњи део бронзаног бодеза са једва приметним пластичним ојачањем по средини оштрице. Дужина очуваног дела: 9,5 cm. На А.⁶⁵² (Б2.3/1)

2. Из оставе Брадарац код Старог Костолца потиче фрагмент окарактерисан као

644 *Ibid.*: 100, cat. 271, Taf. 40/271.

645 Кат. Б2.2/83.

646 *Ibid.*: 100, cat. 272, Taf. 40/272.

647 *Ibid.*: 100.

648 Aliu 1984: 33, T. I/13.

649 Harding 1995: 49 и д.

650 Marković 2006: sl. 37.

651 Kilian-Dirlmeier 1993: 66-67.

652 *Fontes* I: 75-78, кат. 5, T. LXX/4.

дршка бронзаног мача, али се чини да је пре реч о бодезу са лепезасто проширеним врхом и два отвора за причвршћивање оплате. У прилог овоме иде и то што А. Хардинг овај примерак није уврстио у своју монографију о мачевима, иако је остале примерке из оставе обрадио. Очувана дужина: 7,6 cm; ширина: 1,7 cm. Вг D/На А1.⁶⁵³ (Б2.3/2)

3. Из оставе Брадарац код Старог Костолца потиче бронзани бодез у облику врбовог листа са наглашеним централним ребром и језичастом дрком. На дршци један, а на рамену два отвора за причвршћивање оплате. Доњи део бодеза недостаје. Очувана дужина: 9,8 cm; ширина: 2,9 cm. Вг D/На А1.⁶⁵⁴ (Б2.3/3)

4. Из оставе Брадарац код Старог Костолца потиче фрагментовани бронзани бодез у облику листа са наглашеним централним ребром и дршком у облику трна. Доњи део бодеза недостаје. Очувана дужина: 7,5 cm; ширина: 2,6 cm. Вг D/На А1.⁶⁵⁵ (Б2.3/4)

5. Из оставе Брадарац код Старог Костолца потиче фрагментовани бронзани листолики бодез са наглашеним централним делом и неистакнутом дршком у облику кружне плочице. Доњи део бодеза недостаје. Очувана дужина: 10,4 cm; ширина: 2,7 cm. Вг D/На А1.⁶⁵⁶ (Б2.3/5)

6. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче фрагментовани бронзани бодез, преломљен на средини са благо наглашеним централним делом. Оштрица бодеза је отупљена. Део дршке недостаје, очуван је део рамена са две рупице за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 18,7 cm; ширина: 4 cm. На А1.⁶⁵⁷ (Б2.3/6)

7. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче фрагмент бронзаног бодеза, са очуваном дршком и горњим делом сечива са наглашеним централним ребром, ромбоидног пресека. На средишњем делу дршке налази се једна, а на прелазу у сечиво две рупице за причвршћивање оплате. У две рупице су бронзане нитне правоугаоног пресека и задебљаних глава. Очувана дужина: 9,1 cm; ширина: 3,2 cm. На А1.⁶⁵⁸ (Б2.3/7)

8. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче фрагмент дршке бронзаног бодеза, са лучно завршеним крајем. На дршци две рупице за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 4,4 cm; ширина: 1,9 cm. Вг На А1.⁶⁵⁹ (Б2.3/8)

9. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче фрагмент врха бронзаног бодеза, са благо наглашеним централним делом. Очувана дужина: 7 cm; ширина: 2,3 cm. На А1.⁶⁶⁰ (Б2.3/9)

10. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче фрагмент централног дела сечива бронзаног бодеза, ромбоидног пресека. Очувана дужина: 4,4 cm; ширина: 3 cm. На А1.⁶⁶¹ (Б2.3/10)

11. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче фрагмент централног дела сечива бронзаног бодеза, са наглашеним централним ребром и по једним па-

653 Јацановић 1992: 71, кат. 29, Т. IV/2.

654 Јацановић 1992: 71, кат. 33, Т. IV/5.

655 Јацановић 1992: 71, кат. 34, Т. VII/12.

656 Јацановић 1992: 71, кат. 35, Т. IV/6.

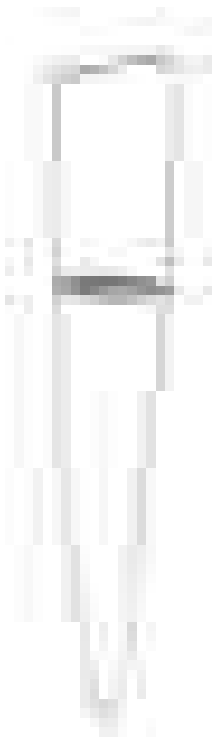
657 Јацановић и Радојчић 2001: 67, кат. 5, Т. I/4.

658 Јацановић и Радојчић 2001: 67, кат. 6, Т. I/5.

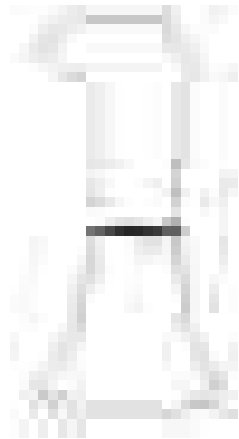
659 Јацановић и Радојчић 2001: 68, кат. 7, Т. I/6.

660 Јацановић и Радојчић 2001: 68, кат. 8, Т. I/8.

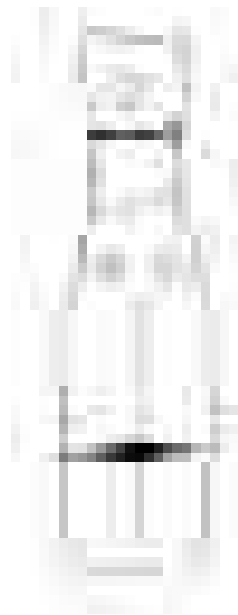
661 Јацановић и Радојчић 2001: 68, кат. 9, Т. I/11.

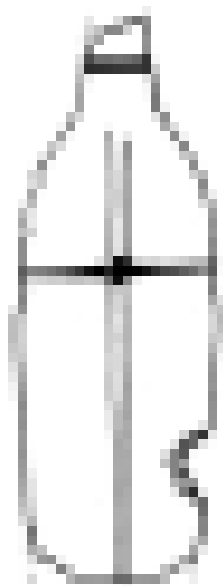
Б2.3/1

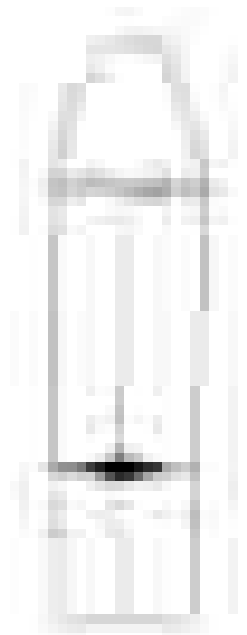
Б2.3/2

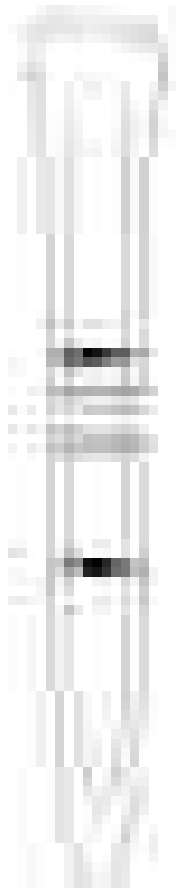
Б2.3/3

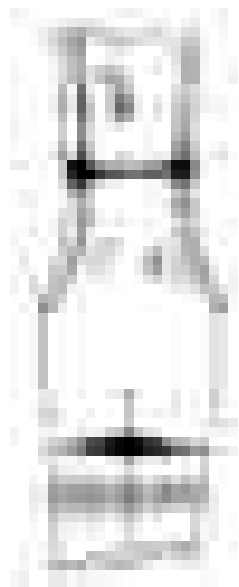
Б2.3/4

Б2.3/5

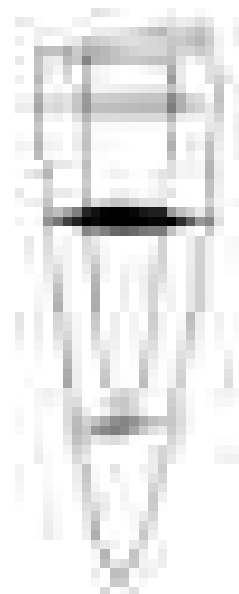
Б2.3/6

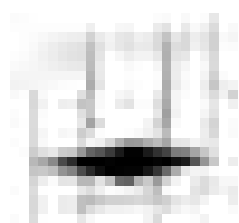
Б2.3/7

Б2.3/8

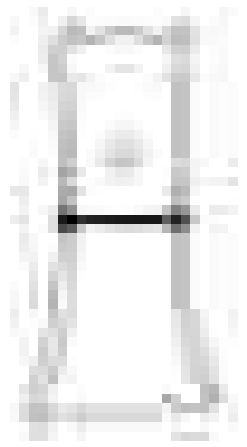
Б2.3/9

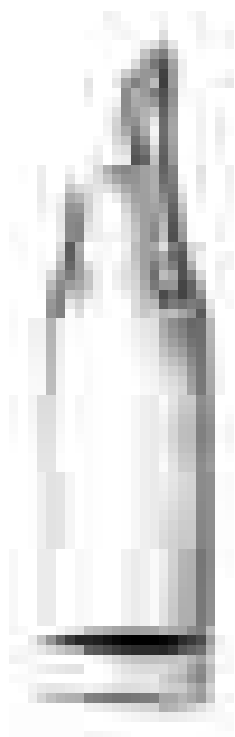
Б2.3/11

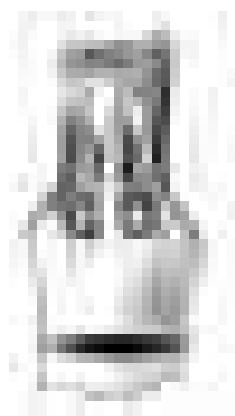
Б2.3/10

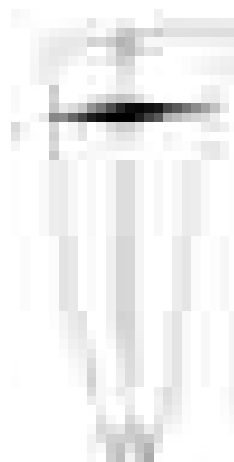
Б2.3/12

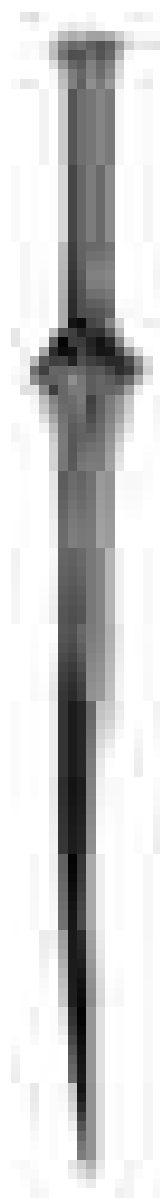
Б2.3/13

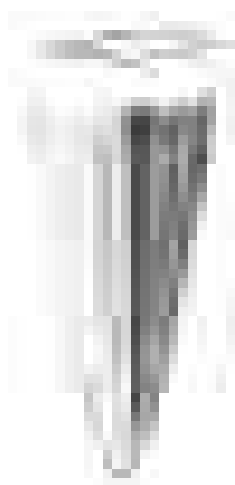
Б2.3/14

Б2.3/15

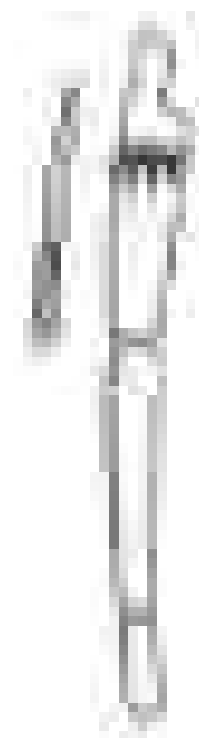
Б2.3/17

Б2.3/16

Б2.3/18

Б2.3/19

ралелним урезом са обе стране ребра. Очувана дужина: 3 cm; ширина: 3,4 cm. На А1.⁶⁶² (Б2.3/11)

12. Из оставе Кличевац II - Помрлово код Костолца потиче фрагмент дршке бронзаног бодежа. На средишњем делу дршке налази се једна, а на прелазу у сечиво две рупице за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 8 cm; ширина: 2,7 cm. На А1.⁶⁶³ (Б2.3/12)

13. Из оставе Шетоње код Петровца на Млави потиче фрагмент сечива и дела дршке бронзаног бодежа. По средини благо наглашено централно ребро, а на дршци и прелазу у сечиво три рупице за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 11 cm; ширина: 2,8 cm. На А1.⁶⁶⁴ (Б2.3/13)

14. Из оставе Шетоње код Петровца на Млави потиче фрагмент сечива и дела дршке бронзаног бодежа. Прелаз из дршке у сечиво благо је проширен, а по средини благо наглашено централно ребро. На дршци и прелазу у сечиво три рупице за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 5,6 cm; ширина: 2,3 cm. На А1.⁶⁶⁵ (Б2.3/14)

15. Из оставе Кличевац код Костолца потиче фрагмент врха бронзаног бодежа, благо истакнутог централног ребра ромбоидног пресека. Очувана дужина: 10 cm; ширина: 4,1 cm. На А1.⁶⁶⁶ (Б2.3/15)

16. Са локалитета Могила у Салаковцу код Пожаревца потиче фрагментовани врх бронзаног бодежа са централним ребром. Очувана дужина: 5,2 cm; ширина сечива: 2,5 cm.⁶⁶⁷ На А. (Б2.3/16)

17. Са некрополе Игларево II, вероватно из разореног гроба, потиче случајан налаз потпуно очуваног дугачког бронзаног бодежа или кратког мача. Сечиво се благо сужава од закивне плочице ка врху мача и по средини има централно ребро. Дршка је пуноливена, са јабучицом на врху, и за бодеж је причвршћена помоћу четири масивна закивка. На прелазу из дршке у јабучицу је украшена, али се са фотографије не може рећи на који начин, а аутор не помиње овај податак.⁶⁶⁸ Дужина: 37,5 cm; ширина: око 3,5 cm. Вр С. (Б2.3/17)

18. Из гроба 52 хумке 4 на некрополи Пажок код Елбасана потиче повијени једносекли бронзани бојни нож, са три рупице за причвршћивање оплате. Дужина: 16 cm; ширина сечива: 1,5 cm. Вр D/На А1.⁶⁶⁹ (Б2.3/18)

19. Из разореног гроба са урном Параћинске културе из Седлара код Свилајнца потиче благо повијени једносекли фрагментовани бронзани бојни нож, са јасно одвојеном дршком на којој се примећује рупица за причвршћивање оплате. На сечиву од дршке украс у виду шрафираних троуглова, а на тупом делу оштрице мрежаста мотив и низ тачкастих убода. Очувана дужина: 16 cm; ширина сечива: 2 cm. Вр D.⁶⁷⁰ (Б2.3/19)

662 Јацановић и Радојчић 2001: 68, кат. 10, Т. I/9.

663 Јацановић и Радојчић 2001: 69, кат. 27, Т. III /1.

664 Јацановић и Радојчић 2003: 10-11, кат. 48, сл. 48.

665 Јацановић и Радојчић 2003: 11, кат. 49, сл. 49.

666 Јацановић 2000: 36, кат. 5, сл. 5.

667 Стојић и Јацановић 2008: 251-252, кат. 5, Т. СIII/5.

668 Љуци 1998а: 168, сл. 14; исти 1998б: 515, кат. 127.

669 Vodinaku 1982: 59, Т. V/8.

670 Паровић-Пешикан 1995: 15, кат. 8, сл. 5/10.

Б2.4 – Стрелице

1. Из оставе откривене у селу Клење код Голупца потиче фрагментована бронзана стрелица са крилцима, ромбоидног пресека. У телу је отвор цилиндричног облика за усађивање стабла. Дужина: 3,9 cm. На А1.⁶⁷¹ (Б2.4/1)
2. Из оставе Дрмно код Старог Костолца потиче бронзана стрелица троугаоног врха и коничног тулца. На тулцу две рупице за причвршћивање стабла. Дужина: 4,1 cm. На А1.⁶⁷² (Б2.4/2)
3. Са локалитета Конопљара код Крушевца потиче бронзана стрелица са трном и два репа, од којих је један оштећен. По средини истакнуто ребро, а трн је ромбоидног пресека. Дужина: 4,1 cm; ширина листа: 1,4 cm. На А1.⁶⁷³ (Б2.4/3)
4. Из гроба 6 хумке I на локалитету Латинско гробље на Пештеру потиче бронзана стрелица са кратким трном и два репа. На основу графичког прилога чини се да је стрелица урађена од тањег лима. Дужина: 2,7 cm; ширина листа: 1,9 cm. На А.⁶⁷⁴ (Б2.4/4)
5. Из гроба 7 на некрополи Клучка код Скопља потиче велика коштана стрелица са дужим обликом трном и делтоидним танким листом. Дужина: 8,7 cm; ширина листа: 1,4 cm. Вг D.⁶⁷⁵ (Б2.4/5)
6. Из гроба 13 хумке I на некрополи Мојсиње код Чачка потиче троугаона стрелица од окресаног камена, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 2,6 cm; ширина: 1,3 cm. Вг С.⁶⁷⁶ (Б2.4/6)
7. Из централног гроба хумке 1 на некрополи Крстац – Ивково брдо код Пожеге потиче троугаона стрелица од окресаног камена, бифацијално израђена, са изразито конкавном базом. Дужина: 2,6 cm; ширина: 1,2 cm. Вг В.⁶⁷⁷ (Б2.4/7)
8. Са локалитета Јела – Бенска бара код Шапца потиче стрелица од окресаног камена, бифацијално израђена, са конкавном базом формираном у облику правоугаоника. Дужина: 1,9 cm; ширина: 1,2 cm. Бронзано доба.⁶⁷⁸ (Б2.4/8)
9. Са ушћа реке Болечице код Винче потиче делимично оштећена троугаона стрелица од окресаног камена, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 2,1 cm; ширина: 1,4 cm. Бронзано доба.⁶⁷⁹ (Б2.4/9)
10. Са ушћа реке Болечице код Винче потиче троугаона стрелица од окресаног камена, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 1,7 cm; ширина: 1,3 cm. Бронзано доба.⁶⁸⁰ (Б2.4/10)
11. Из околине Јагодине, као случајни налаз, потиче издужена троугаона стрелица

671 Јацановић 1986б: 158, кат. 46, Т. II/20.

672 Јацановић 1992: 66, кат. 7, Т. I/3.

673 Богдановић 2001: 178, кат. 2, сл. 2.

674 Летица 1982: 13, Т. IV/11.

675 Mitrevski 1994: 119, fig. 2/5.

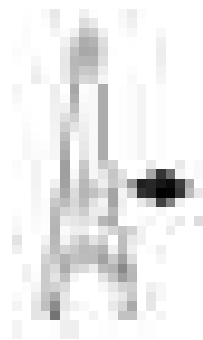
676 Никитовић, Стојић и Васић 2002: 36, кат. 60.

677 Nikitović 2003: 11-12, Т. IV/2.

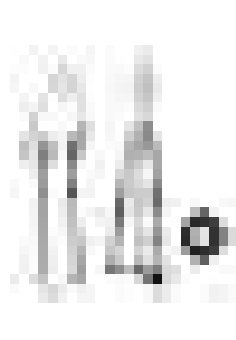
678 Трбуховић и Васиљевић 1983: Т. XVII/10. Трбуховић и Васиљевић опредељују ову стрелицу у неолитски период, док Шарић наводи проблематично датовање и смешта је у бронзано доба: Šarić 2005: 18. Према Стојићу и Церовићу (2011: 149-173), на локалитету се поред неолитског, јавља и материјал из бакарног, бронзаног и гвозденог доба.

679 Šarić 2005: 18-20, Т. VI/9.

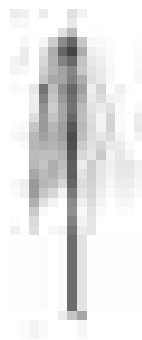
680 Šarić 2005: 18-20, Т. VI/10.

Б2.4/1

Б2.4/2

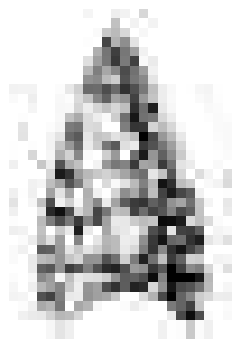
Б2.4/3

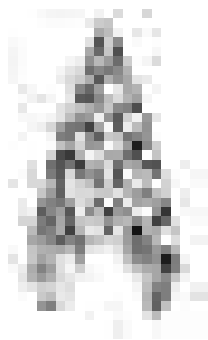
Б2.4/4

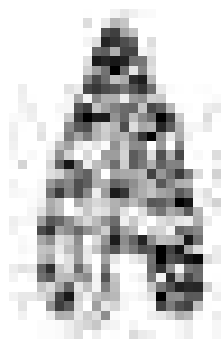
Б2.4/5

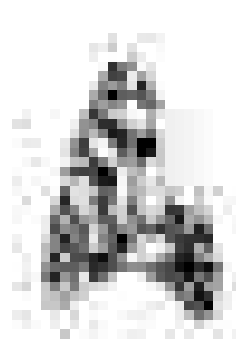
Б2.4/6

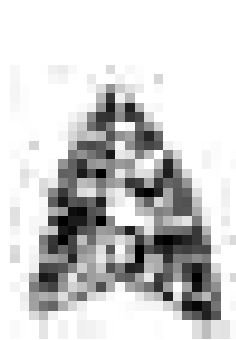
Б2.4/7

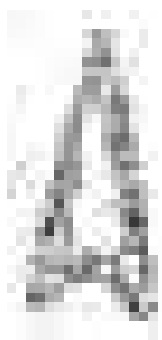
Б2.4/8

Б2.4/9

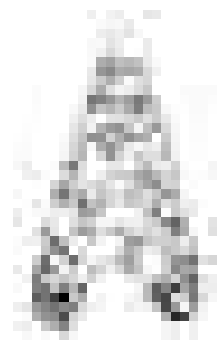
Б2.4/10

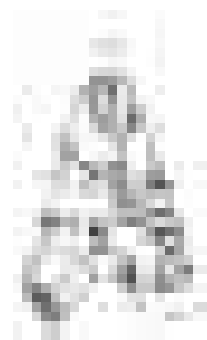
Б2.4/11

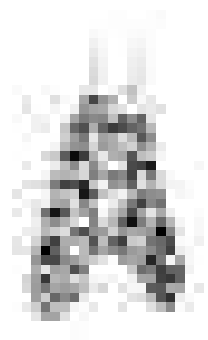
Б2.4/12

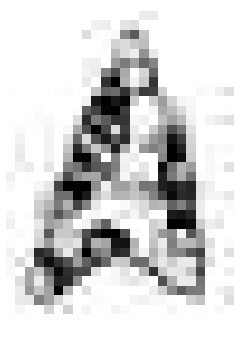
Б2.4/13

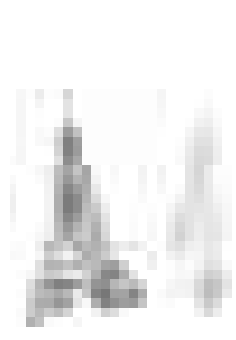
Б2.4/14

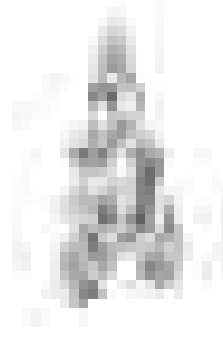
Б2.4/15

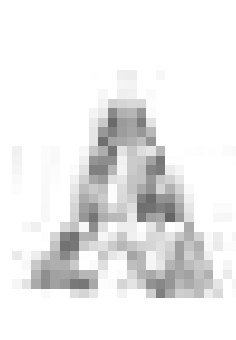
Б2.4/16

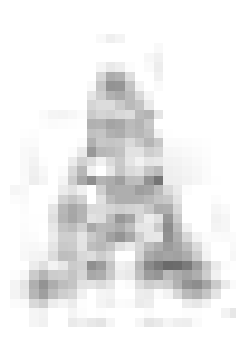
Б2.4/17

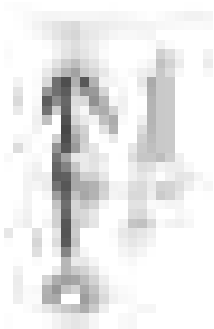
Б2.4/18

Б2.4/19

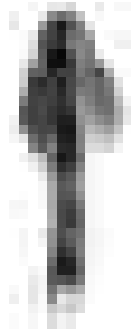
Б2.4/20

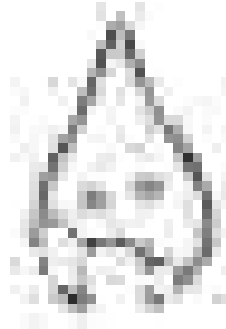
Б2.4/21

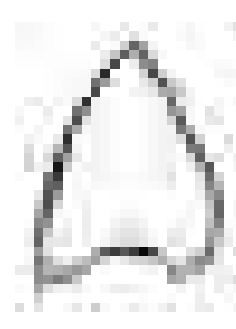
Б2.4/22

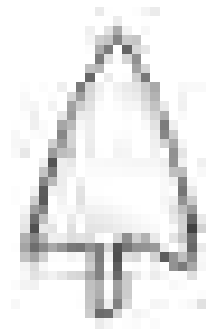
Б2.4/23

Б2.4/24

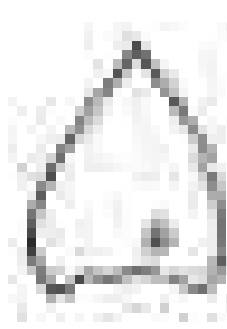
Б2.4/25

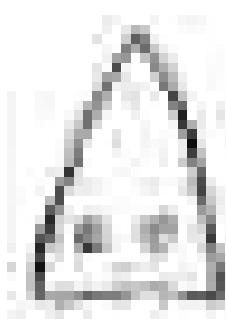
Б2.4/26

Б2.4/27

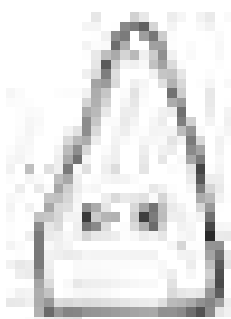
Б2.4/28

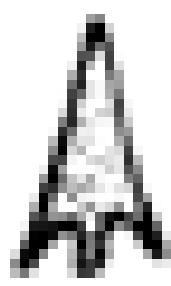
Б2.4/29

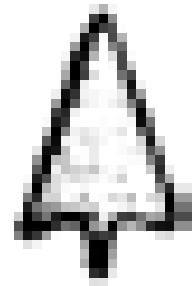
Б2.4/30

Б2.4/31

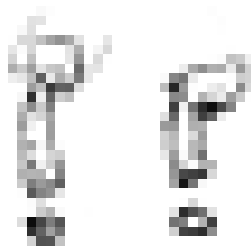
Б2.4/32-33

Б2.4/34

Б2.4/44

Б2.4/35-37

Б2.4/38-43

од окресаног камена, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 3,5 cm; ширина: 1,5 cm. Бронзано доба.⁶⁸¹ (Б2.4/11)

12. Из околине Неготина, као случајни налаз, потиче троугаона стрелица од окресаног камена, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 1,6 cm; ширина: 1,3 cm. Бронзано доба.⁶⁸² (Б2.4/12)

13. Са локалитета Слатина код Параћина, као случајни налаз, потиче троугаона стрелица од окресаног камена недостајућег врха, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 2,7 cm; ширина: 1,6 cm. Бронзано доба.⁶⁸³ (Б2.4/13)

14. Са локалитета Слатина код Параћина, као случајни налаз, потиче троугаона стрелица од окресаног камена недостајућег врха, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 2,5 cm; ширина: 1,5 cm. Бронзано доба.⁶⁸⁴ (Б2.4/14)

15. Са локалитета Слатина код Параћина, као случајни налаз, потиче троугаона стрелица од окресаног камена недостајућег врха, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 2,2 cm; ширина: 1 cm. Бронзано доба.⁶⁸⁵ (Б2.4/15)

16. Са локалитета Појате – Белица код Јагодине, потиче троугаона стрелица од окресаног камена недостајућег врха, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 2,8 cm; ширина: 1,2 cm. Бронзано доба.⁶⁸⁶ (Б2.4/16)

17. Из пећине Градска печура у Кожељу код Књажевца потиче троугаона стрелица од окресаног камена, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 1,5 cm; ширина: 0,9 cm. Бронзано или гвоздено доба.⁶⁸⁷ (Б2.4/17)

18. Из пећине Градска печура у Кожељу код Књажевца потиче издужена троугаона стрелица од окресаног камена, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 2,1 cm; ширина: 0,9 cm. Бронзано или гвоздено доба.⁶⁸⁸ (Б2.4/18)

19. Из пећине Градска печура у Кожељу код Књажевца потиче стрелица од окресаног камена у облику скоро правилног троугла, бифацијално израђена и са конкавном базом. Дужина: 1,2 cm; ширина: 1,2 cm. Бронзано или гвоздено доба.⁶⁸⁹ (Б2.4/19)

20. Из пећине Градска печура у Кожељу код Књажевца потиче већа, нешто издужена троугаона стрелица од окресаног камена, бифацијално израђена, са благом конкавном базом. Дужина: 2,2 cm; ширина: 1,7 cm. Бронзано или гвоздено доба.⁶⁹⁰ (Б2.4/20)

21. Са локалитета Мало раскрсје у Кожељу код Књажевца потиче већа бронзана стрелица са крилцима у виду тзв. „ластиног репа“. Тулац је нешто масивнији и задебљан је при дну, а са једне стране се продужава језичасто. На средини тулца већа рупа за причвршћивање стабла. Дужина: 7,5 cm; ширина: 2,8 cm. На А-В.⁶⁹¹

681 Šarić 2005: 20, Т. VI/11.

682 Šarić 2005: 20, Т. VI/12.

683 Šarić 2005: 20, Т. VI/13.

684 Šarić 2005: 20, Т. VI/14.

685 Šarić 2005: 20, Т. VI/15.

686 Šarić 2005: 18, Т. VI/16.

687 Стојић и Илијић 2011: 82, кат. 10, Т. XXIII/10. С обзиром на то да у пећини није откривена керамика из било ког периода праисторије, датовање треба узети са резервом, мада према Шарићу (Šarić 2005) овакви примерци јесу везани за позне праисторијске периоде.

688 Стојић и Илијић 2011: 82, кат. 11, Т. XXIII/11.

689 Стојић и Илијић 2011: 82, кат. 12, Т. XXIII/12.

690 Стојић и Илијић 2011: 82, кат. 13, Т. XXIII/13.

691 Стојић и Илијић 2011: 84, кат. 1, Т. XXIV/1.

(Б2.4/21)

22. Са локалитета Јан кула у селу Преконога код Сврљига потиче бронзана стрелица са крилцима у виду тзв. „ластиног репа“. По средини листа истакнуто ребро, крилца асиметрична. Лист је на затупастом трну за постављање у стабло. Дужина: 5,2 cm; ширина: 1,9 cm. Вр D/На А.⁶⁹² (Б2.4/22)

23. Из Винче код Београда потиче бронзана стрелица са делтоидним листом и дужим насадником. По средини листа јако ребро. Дужина: 3,2 cm; ширина: 1,1 cm. Вр В/С.⁶⁹³ (Б2.4/23)

24. Из гроба III/4 са некрополе у Доњој Брњици потиче бронзана лимена стрелица са конкавном основом и два повијена репа, по средини две рупице. Дужина: 2,5 cm; ширина листа: 1,6 cm. Вр С2/D.⁶⁹⁴ (Б2.4/24)

25. Из гроба III/4 са некрополе у Доњој Брњици потиче бронзана лимена стрелица са конкавном основом и два слабо наглашена пера. Дужина: 2 cm; ширина листа: 1,5 cm. Вр С2/D.⁶⁹⁵ (Б2.4/25)

26. Из гроба III/4 са некрополе у Доњој Брњици потиче бронзана троугаона лимена стрелица са кратким трном и два слабо наглашена пера. Дужина: 3 cm; ширина листа: 1,6 cm. Вр С2/D.⁶⁹⁶ (Б2.4/26)

27. Из гроба 1 са некрополе у Рутевцу код Алексинца потиче бронзана троугаона лимена стрелица са трном. Дужина: 4,8 cm; ширина листа: 1,8 cm. Вр С2/D.⁶⁹⁷ (Б2.4/27)

28. Из гроба 1 са некрополе у Рутевцу код Алексинца потиче бронзана троугаона лимена стрелица са конкавном основом и једном рупицом. Дужина: око 2,4 cm. Вр С2/D.⁶⁹⁸ (Б2.4/28)

29. Из гроба 1 са некрополе у Рутевцу код Алексинца потиче бронзана троугаона лимена стрелица са две рупице. Дужина: око 2,4 cm. Вр С2/D.⁶⁹⁹ (Б2.4/29)

30. Из гроба 1 са некрополе у Рутевцу код Алексинца потиче издужена бронзана троугаона лимена стрелица са две рупице. Дужина: око 3 cm. Вр С2/D.⁷⁰⁰ (Б2.4/30)

31. Из гроба 1 са некрополе у Рутевцу код Алексинца потиче троугаона бронзана лимена стрелица са две рупице. Дужина: око 3 cm. Вр С2/D.⁷⁰¹ (Б2.4/31)

32-33. Из долине Дрима потичу две троугаоне бронзана лимене стрелице са трном. Један примерак има изузетно наглашене репове. Димензије непознате. Вр С2/D.⁷⁰² (Б2.4/32)

34. Из Опарића код Рековца потиче бронзана стрелица са троугаоним листом, цен-

692 Непубликовано. Захваљујем се управнику Завичајне музејске збирке у Сврљигу, С. Миливојевићу на подацима. Са локалитета Јан кула потиче фрагмент бронзане гривне из истог периода, в. Филиповић 2008: 21-22.

693 Вукмановић и Радојчић 1995: 99, кат. 175.

694 Срејовић 1960: Т. VI/2а.

695 Срејовић 1960: Т. VI/2б.

696 Срејовић 1960: Т. VI/2с.

697 Тодоровић и Симовић 1959: 268-269, сл. 6.

698 Тодоровић и Симовић 1959: 268-269, сл. 6.

699 Тодоровић и Симовић 1959: 268-269, сл. 6.

700 Тодоровић и Симовић 1959: 268-269, сл. 6.

701 Тодоровић и Симовић 1959: 268-269, сл. 6.

702 Паровић-Пешикан 1995: 18, сл. 6/5.

- тралним ребром и широким и дугачким тулцем. Дужина: 4,1 cm. На А1.⁷⁰³ (Б2.4/34)
 35-37. Из некрополе Мађилка код Пирота потичу три бронзане стрелице са тулцем, оштећене услед горења. Димензије непознате. На А1.⁷⁰⁴ (Б2.4/35-37)
 38-43. Из некрополе Мађилка код Пирота потиче шест троугаоних бронзаних лимених стрелица са трном, оштећених услед горења. Три примерка имају истакнуте репове. Димензије непознате. На А1.⁷⁰⁵ (Б2.4/38-43)
 44. Из гроба спаљеног покојника из Плажана код Деспотовца потиче мала оштећена тробрида коштана стрелица са трном. Дужина: 2,4 cm; ширина листа: 0,6 cm. Вг D.⁷⁰⁶ (Б2.4/44)
 45. Из гроба спаљеног покојника из Добраче код Крагујевца потиче изразито дугачка коштана стрелица са трном и благо наглашеним реповима. Дужина: 6,1 cm; ширина листа: 0,6 cm. Вг D.⁷⁰⁷ (Б2.4/45)
 46. Из Новог насеља на Карабурми потиче бронзана стрелица са крилцима, петоугаоног пресека са дужим тулцем, на којем је рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 5,9 cm. На А1.⁷⁰⁸ (Б2.4/46)
 47. Са локалитета Сврљиг-град код Сврљига потиче бронзана стрелица са делимично оштећеним репом и недостајућим трном. По средини истакнуто ребро. Дужина: 3,4 cm; ширина листа: 1,3 cm. На А1.⁷⁰⁹ (Б2.4/47)
 48. Са локалитета Сврљиг-град код Сврљига потиче бронзана стрелица са делимично оштећеним репом и недостајућим трном. По средини истакнуто ребро. Дужина: 3,6 cm; ширина листа: 1,7 cm. На А1.⁷¹⁰ (Б2.4/48)
 49. Из урне спаљеног покојника из камене гробне конструкције 4 на некрополи код Велике Лукање на Старој планини потиче бронзана стрелица са тулцем. Дужина: око 7 cm; ширина листа: 2,5 cm. На А1.⁷¹¹ (Б2.4/49)
 50. Поред урне спаљеног покојника из камене гробне конструкције 4 на некрополи код Велике Лукање на Старој планини потиче троугаона стрелица од бронзаног лима са ширим трном и нешто дужих репова. Дужина: око 4,1 cm; ширина листа: 3,9 cm. На А1.⁷¹² (Б2.4/50)

Б2.5 – Секире

1. Из околине Кукса потиче бакарна/бронзана секира са паралелним сечивима варијанте Кравари. Секира има прстенасто ојачање око горње ивице елипсоидног отвора, које је украшено ситним пунктирањем. Оштрице су лепезасто моделоване.

703 Вукмановић и Радојчић 1995: 100, кат. 178.

704 Јевтић 1990: 95, Т. I.

705 Јевтић 1990: 95, Т. I.

706 Гарашанин Д. 1983а: 11, сл. 12.

707 Гарашанин Д. 1983а: 12, сл. 13.

708 Тодоровић 1971: 83, Т. XXXIX/20.

709 Непубликовано. Захваљујем се управнику Завичајне музејске збирке у Сврљигу, С. Миливојевићу на подацима.

710 Непубликовано. Захваљујем се управнику Завичајне музејске збирке у Сврљигу, С. Миливојевићу на подацима.

711 Пејић 2001: 188, Т. V/1, у урни.

712 Пејић 2001: 188, Т. V/1, поред урне.

Дужина: 18,6 cm; ширина оштрице: 5,2 cm. Br D.⁷¹³ (Б2.5/1)

2. Из Неправишта код Ђирокастра потиче бакарна/бронзана секира са паралелним сечивима варијанте Кравари. Секира има ненаглашено прстенасто ојачање око горње ивице елипсоидног отвора, које се формира из масе секире. Оштрице су лепезасто моделоване. Дужина: 18,2 cm; ширина оштрице: 8,6 cm. Br D.⁷¹⁴ (Б2.5/2)

3. Из околине Ниша потиче бакарна/бронзана секира са паралелним сечивима варијанте Кравари. Реч је о бојној секири са прстенастим ојачањем око ивице елипсоидног отвора са једне стране. Дужина: 12 cm; ширина оштрице: 4,3 cm. Br D.⁷¹⁵ (Б2.5/3)

4. Из Кравара код Битоља потиче бакарна/бронзана секира са паралелним сечивима варијанте Кравари. Реч је о бојној секири са прстенастим ојачањем око ивице насадника са једне стране и лучно моделованим оштрицама. Дужина: 17,6 cm; ширина оштрице: 5,6 cm. Br D.⁷¹⁶ (Б2.5/4)

5. Из Станичења код Пирота потиче бакарна/бронзана секира са паралелним сечивима варијанте Кравари. Секира има прстенасто ојачање око горње ивице елипсоидног отвора и лучно моделоване оштрице, благо повијене на доле. Дужина: 17,2 cm; ширина оштрице: 3,4 cm. Br D.⁷¹⁷ (Б2.5/5)

6. Из околине Ужица потиче бакарна/бронзана секира са паралелним сечивима варијанте Кравари, део једног сечива недостаје. Секира има прстенасто ојачање око горње ивице елипсоидног отвора и благо лучно моделоване оштрице. Дужина: 15,5 cm; ширина оштрице: 3,2 cm. Br D.⁷¹⁸ (Б2.5/6)

7. Из околине Бабушнице потиче бронзана секира са паралелним сечивима и цевастим елипсоидним отвором за држаљу, варијанте Киљиндир. Са обе стране отвора за држаље прстенасто ојачање, а краци се благо лепезасто шире. Дужина: 18,5 cm; ширина оштрице: 3,8 cm. Br D/На А.⁷¹⁹ (Б2.5/7)

8. Из области Мокер западно од Охридског језера потиче бронзана секира са паралелним сечивима и цевастим кружним отвором за држаљу, варијанте Киљиндир. Са обе стране отвора за држаље прстенасто ојачање. Горња страна оба сечива је равна, а оштрице се лепезасто шире на доле. Дужина: 24,5 cm; ширина оштрице: 6,5 cm. Br D/На А.⁷²⁰ (Б2.5/8)

9. Из оставе Полис код Либразда потиче бронзана секира са паралелним сечивима и цевастим елипсоидним отвором за држаљу, варијанте Киљиндир. Са обе стране отвора за држаље прстенасто ојачање, док се краци благо лепезасто шире. Са сваке стране једног од прстенастих ојачања по дугметасти испупчење. Дужина: 21 cm; ширина оштрице: 7,5 cm. Br D/На А.⁷²¹ (Б2.5/9)

10. Из Кепара код Саранде потиче бронзана секира са паралелним сечивима и једноставним елипсоидним отвором за држаљу, егејског типа. Горња и доња страна су равне, краци се лепезасто шире. Дужина: 17,9 cm; ширина оштрице: 6 cm. Br D/На

713 Prendi 2008: 447, у дну лево.

714 *Idem* 2002: 95, Fig. 4/11.

715 Гарашанин М. 1959: 30, сл. 2.

716 Гарашанин Д. 1983б: 802, Т. СХП/4.

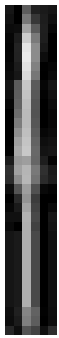
717 Дејановић (ур.) 1971: 42, кат. 230; Antonović 2014: cat. 323.

718 *Ibid.*: cat. 324.

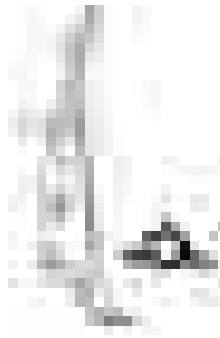
719 Дејановић (ур.) 1971: 42, кат. 231; Antonović 2014: cat. 325.

720 Prendi 2002: 95, Fig. 4/13.

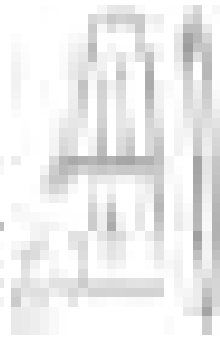
721 Gjipali 1981: 242, Т. I/5.

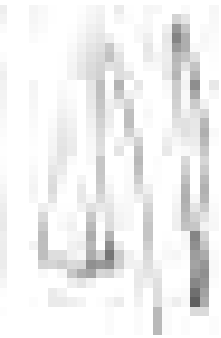
Б2.4/45

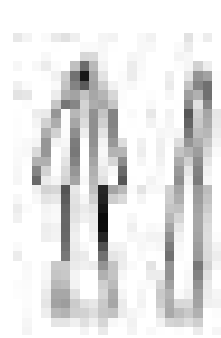
Б2.4/46

Б2.4/47

Б2.4/48

Б2.4/49

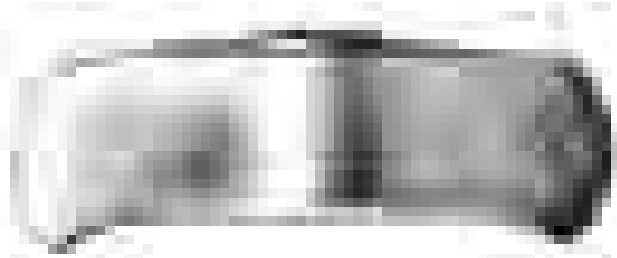
Б2.4/50

Б2.5/1

Б2.5/2

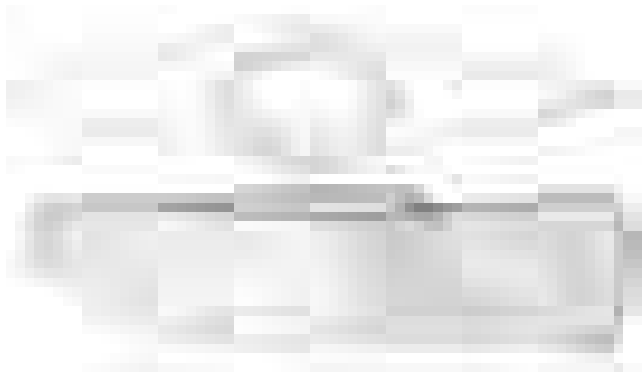
Б2.5/4

Б2.5/3

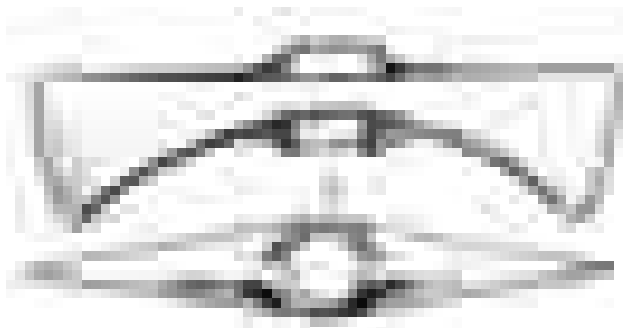
Б2.5/5

Б2.5/6

Б2.5/7

Б2.5/8

Б2.5/9

Б2.5/10

Б2.5/11

Б2.5/12

Б2.5/13

A.⁷²² (Б2.5/10)

11. Из Кафе е Маринзе код Фиера потиче бронзана секира са паралелним равним сечивима и једноставним елипсоидним отвором за држаљу, егејског типа. Горња и доња страна су наглашене по средини слабијим ребрима, краци се шире. Дужина: 18 cm; ширина оштрице: 5,3 cm. Вг D/На А.⁷²³ (Б2.5/11)

12. Из околине Саранде потиче бронзана секира са паралелним сечивима и једноставним отвором за држаљу, егејског типа. Краци се лезасто шире. Дужина: 23,5 cm; ширина оштрице: 6,3 cm. Вг D/На А.⁷²⁴ (Б2.5/12)

13. Из оставе Обајгора код Бајине Баште потиче масивна бронзана секира. На чеоној и задњој страни дуж предмета, налази се вертикално угласто ребро које полази од отвора ушице. Отвор је елипсоидног облика, са прстенастим ојачањем и испод њега су по четири косе и хоризонталне канелуре. Дужина: 19,2 cm; ширина оштрице: 5,5 cm.⁷²⁵ Према типологији Д. Антоновић,⁷²⁶ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, можда развијене западносрпске варијанте. На А-В. (Б2.5/13)

14. Из Јеловика код Аранђеловца потиче бронзана секира са једним лезастим сечивом, овалним отвором за држаље и краћим трапезоидним продужетком постављеним паралелно са сечивом, са друге стране отвора. Доњи и горњи отвор за држаље благо су наглашени помоћу четири трна. На бочним деловима отвора изразито су профилисана пластична ребра, која функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 18,1 cm; ширина оштрице: 5 cm.⁷²⁷ Према типологији Д. Антоновић,⁷²⁸ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, западносрпској варијанти. На А-В. (Б2.5/14)

15. Из Синаја код Истока потиче бронзана секира са једним лезастим сечивом изразито лучне оштрице, овалним отвором за држаље и ушице која је од удара доста оштећена. Гледано из ортогоналне пројекције сечиво је дебело, а врх му се нагло заострава. На бочним странама отвора су профилисана два пластична ребра која се стапају у бочне ивице. Дужина: 14,1 cm; ширина оштрице: 6,5 cm.⁷²⁹ Према типологији Д. Антоновић,⁷³⁰ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, варијанти Дебело брдо. Вг D/На А-В. (Б2.5/15)

16. Из Високе код Ариља потиче бронзана секира са једним лезастим сечивом лучне оштрице, овалним отвором за држаље и ушице која није јасно одвојена од остатка секире као што је то уобичајено. Дужина: 17,5 cm; ширина оштрице: 4,2 cm.⁷³¹ Према типологији Д. Антоновић,⁷³² овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, западносрпској варијанти. На А-В. (Б2.5/16)

17. Из околине Ивањице потиче бронзана секира са једним сечивом делимично оштећене оштрице, овалним отвором за држаље и трапезоидним продужетком по-

722 Prendi 2002: 95, Fig. 4/12.

723 *Ibid.*: 95, Fig. 4/14.

724 *Albanien*: 196, kat. 42.

725 Медовић 1975: 180, кат. 1, Т. IV/4.

726 Antonović 2014: 96 и даље.

727 Шљивар 1994: 37 и даље.

728 Antonović 2014: 96 и даље.

729 Garašanin D. 1955: 227; Žeravica 1993: 37, kat. 110, Т. XI/110; Antonović 2014: kat. 363.

730 *Ibid.*: 96 и даље.

731 *Ibid.*: kat. 364.

732 *Ibid.*: 96 и даље.

стављеним на ушице. Са стране према оштрици, поред отвора по један трн, горе и доле. На бочним странама отвора су профилисана пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна. Дужина: 17,5 cm; ширина оштрице: 3 cm.⁷³³

Према типологији Д. Антоновић,⁷³⁴ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, западносрпској варијанти. На А-В. (Б2.5/17)

18. Из Сутомора код Бара потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице истрошене услед употребе, овалним отвором за држаље и масивним трапезоидним чекићастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље је наглашен помоћу једног јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора су профилисана пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 28 cm; ширина оштрице: 11 cm.⁷³⁵ Према типологији Д. Антоновић,⁷³⁶ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/18)

19. Из Сутомора код Бара потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице, овалним отвором за држаље и масивним правоугаоним изразитим чекићастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље је наглашен помоћу једног јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 28 cm; ширина оштрице: 10,8 cm.⁷³⁷ Према типологији Д. Антоновић,⁷³⁸ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/19)

20. Из Сутомора код Бара потиче бронзана секира са лепезастим сечивом благо лучне оштрице истрошене услед употребе, овалним отвором за држаље и масивним правоугаоним чекићастим продужетком постављеним на ушице, који је са доње стране нажлебљен. Доњи отвор за држаље је наглашен помоћу једног трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисано је пластично ребро које се спушта до самог сечива дуж доње бочне стране, а функционално чини ојачање овог дела секире. Дужина: 24 cm; ширина оштрице: 11 cm.⁷³⁹ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁴⁰ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/20)

21. Из Сутомора код Бара потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице истрошене услед употребе, овалним отвором за држаље и масивним трапезастим чекићастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље је наглашен помоћу једног јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора су профилисана два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 26,4 cm; ширина оштрице: 10,8 cm.⁷⁴¹ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁴² овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/21)

733 *Ibid.*: kat. 364.

734 *Ibid.*: 96 и даље.

735 Žeravica 1993: 34, kat. 89, Т. 9/89.

736 Antonović 2014: 96 и даље.

737 Žeravica 1993: 34, kat. 90, Т. 9/90.

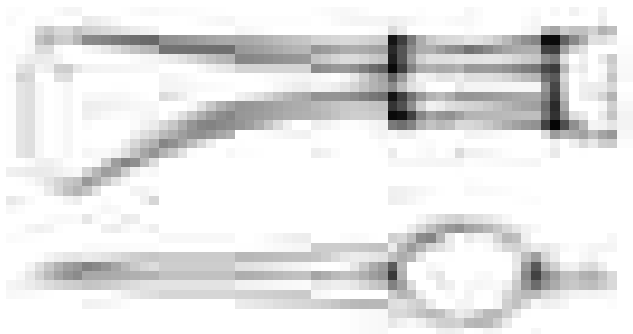
738 Antonović 2014: 96 и даље.

739 Žeravica 1993: 34, kat. 91, Т. 9/91.

740 Antonović 2014: 96 и даље.

741 Žeravica 1993: 34, kat. 91A, Т. 9/91A.

742 Antonović 2014: 96 и даље.

Б2.5/14

Б2.5/15

Б2.5/16

Б2.5/17

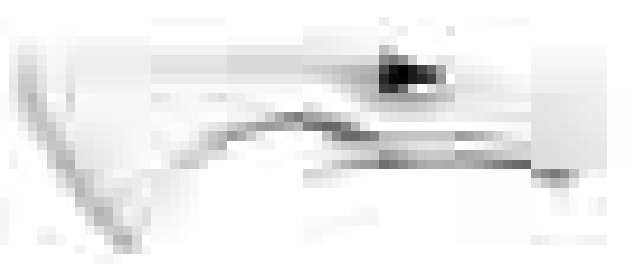
Б2.5/18

Б2.5/19

Б2.5/20

Б2.5/21

Б2.5/22

Б2.5/23

Б2.5/24

Б2.5/25

Б2.5/26

Б2.5/27

Б2.5/28

Б2.5/29

22. Из Сутомора код Бара потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице истрошене услед употребе, овалним отвором за држаље и масивним трапезастим чекићастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље је наглашен помоћу једног јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора су профилисана два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 24 cm; ширина оштрице: 9 cm.⁷⁴³ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁴⁴ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/22)

23. Из Петровца на Мору код Бара потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице, овалним отвором за држаље и масивним трапезастим чекићастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље је наглашен помоћу јасно истакнутог трна ка сечиву, а са обе стране отвора са горње и доње стране јавља се по једно мало ојачање у виду трна. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 27 cm; ширина оштрице: 10 cm.⁷⁴⁵ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁴⁶ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/23)

24. Из Сутомора код Бара потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице, вероватно овалним отвором за држаље, и масивним трапезастим чекићастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље је наглашен помоћу два трна, једног јасно истакнутог трна ка сечиву и једног мањег ојачања отвора у виду трна са исте стране, док се са горње стране отвора ка сечиву јавља мање ојачање. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 25,4 cm; ширина оштрице: 10,5 cm.⁷⁴⁷ На основу илустрације чини се да ова секира није прошла финалну дораду након ливења. Према типологији Д. Антоновић,⁷⁴⁸ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/24)

25. Из Котора потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице, овалним отвором за држаље и масивним трапезастим чекићастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље је наглашен помоћу два трна, једног јасно истакнутог ка сечиву и једног малог ка ушицама. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 25,4 cm; ширина оштрице: 10,5 cm.⁷⁴⁹ Примерак је био поправљан у пределу ушица ка трапезастом продужетку пошто је у том делу био потпуно преломљен. Према типологији Д. Антоновић,⁷⁵⁰ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/25)

26. Из Владимира код Улциња потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне

743 Žeravica 1993: 34, kat. 92, T. 9/92.

744 Antonović 2014: 96 и даље.

745 Žeravica 1993: 34-35, kat. 93, T. 9/93.

746 Antonović 2014: 96 и даље.

747 Žeravica 1993: 35, kat. 93A, T. 9/93A.

748 Antonović 2014: 96 и даље.

749 Žeravica 1993: 35, kat. 94, T. 10/94.

750 Antonović 2014: 96 и даље.

оштрице, вероватно овалним отвором за држаље и масивним трапезастим чекићастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље је наглашен помоћу једног јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 26 cm; ширина оштрице: 11,5 cm.⁷⁵¹ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁵² овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/26)

27. Из Старог града Улциња потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице, вероватно овалним отвором за држаље и масивним трапезастим чекићастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље наглашен је помоћу јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 27 cm; ширина оштрице: 12 cm.⁷⁵³ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁵⁴ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/27)

28. Са Градине-Заврх код Никшића потиче бронзана секира са трапезастим сечивом равне оштрице, овалним отвором за држаље и масивним правоугаоним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор је наглашен помоћу јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 24 cm; ширина оштрице: 8,5 cm.⁷⁵⁵ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁵⁶ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/28)

29. Из Петровића код Никшића потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице, овалним отвором за држаље и масивним трапезастим продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор је наглашен помоћу једног јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 25,4 cm; ширина оштрице: 9,5 cm.⁷⁵⁷ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁵⁸ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/29)

30. Из Петровића код Никшића потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице истрошене услед употребе, овалним отвором за држаље и масивним правоугаоним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор наглашен је помоћу јасно истакнутог трна ка сечиву, чији врх недостаје, и малим ојачањем са друге стране отвора ка ушицама. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 26,8 cm; ширина оштрице: 10,2

751 Žeravica 1993: 35, kat. 95, T. 10/95.

752 Antonović 2014: 96 и даље.

753 Žeravica 1993: 35, kat. 96, T. 10/96.

754 Antonović 2014: 96 и даље.

755 Žeravica 1993: 35, kat. 98, T.10/98.

756 Antonović 2014: 96 и даље.

757 Žeravica 1993: 35, kat. 99, T. 10/99.

758 Antonović 2014: 96 и даље.

Б2.5/30

Б2.5/31

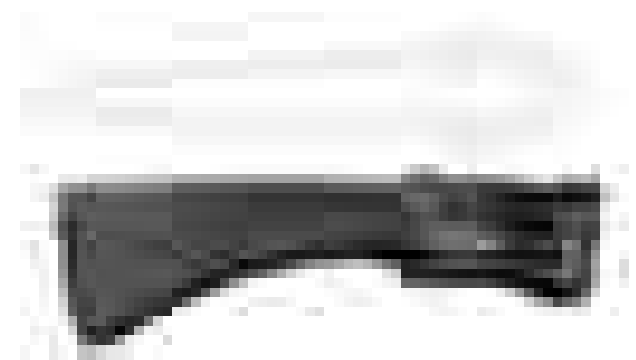
Б2.5/32

Б2.5/33

Б2.5/34

Б2.5/35

Б2.5/36

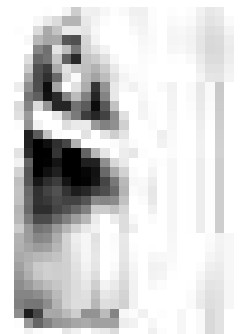

Б2.5/37

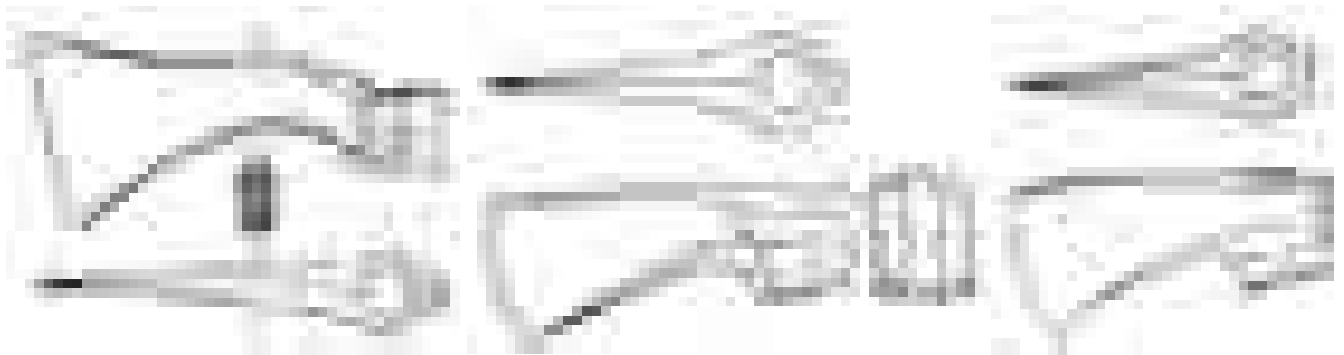

Б2.5/38

Б2.5/39

Б3.2/1

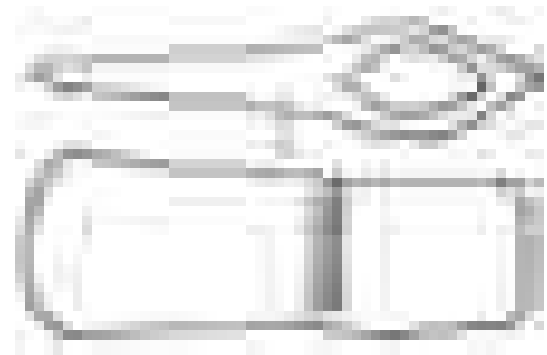
Б2.5/40

Б2.5/41

Б2.5/42

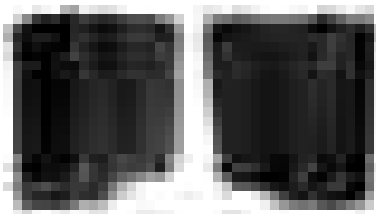
Б2.5/43

Б2.5/44

Б3.1/2

Б3.1/3

Б3.1/1

ст.⁷⁵⁹ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁶⁰ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/30)

31. Из Оштрељ код Бијелог Поља потиче бронзана секира са трапезоидним сечивом равне оштрице истрошене услед употребе, овалним отвором за држаље и масивним трапезоидним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор наглашен је помоћу јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисано је пластично ребро које се спушта до самог сечива дуж доње бочне стране, а функционално чини ојачање овог дела секире. Дужина: 23 cm; ширина оштрице: 9 cm.⁷⁶¹ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁶² овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/31)

32. Из Оштреља код Бијелог Поља потиче бронзана секира са трапезоидним сечивом (које је оштећено и закривљено) равне оштрице, овалним отвором за држаље и ушицама без продужетка. Доњи отвор за држаље јасно је цилиндрично профилисан, чинећи врат секире, чији је доњи отвор наглашен помоћу трна истакнутог ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 20 cm; ширина оштрице: 9 cm.⁷⁶³ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁶⁴ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/32)

33. Из околине Колашина потиче бронзана секира са трапезоидним сечивом равне оштрице, овалним отвором за држаље и малим трапезоидним завршетком постављеним на ушице, оштећеним услед употребе. Доњи отвор за држаље цилиндрично је профилисан чинећи врат секире, чији је доњи отвор наглашен помоћу јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 22,4 cm; ширина оштрице: 8 cm.⁷⁶⁵ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁶⁶ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/33)

34. Из Подгорице потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице, овалним отвором за држаље и малим правоугаоним завршетком постављеним на ушице. Доњи отвор је наглашен помоћу јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 23 cm; ширина оштрице: 9 cm.⁷⁶⁷ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁶⁸ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/34)

35. Из Горње Бијеле-Боан код Никшића потиче бронзана секира са лепезастим сечивом благо лучне оштрице и овалним отвором за држаље. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се стапају у бочне ивице. Дужина:

759 Žeravica 1993: 35, kat. 100, T. 11/100.

760 Antonović 2014: 96 и даље.

761 Žeravica 1993: 36, kat. 101, T. 11/101.

762 Antonović 2014: 96 и даље.

763 Žeravica 1993: 36, kat. 102, T. 11/102.

764 Antonović 2014: 96 и даље.

765 Žeravica 1993: 36, kat. 103, T. 11/103.

766 Antonović 2014: 96 и даље.

767 Žeravica 1993: 36, kat. 104, T. 11/104.

768 Antonović 2014: 96 и даље.

17,7 cm; ширина оштрице: 5,4 cm.⁷⁶⁹ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁷⁰ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, варијанти Дебело Брдо. На В. (Б2.5/35)

36. Из околине Скадарског језера потиче бронзана секира са лепезастим сечивом равне оштрице, вероватно овалним отвором за држаље и масивним трапезастим чекићастим продужетком постављеним на ушице. Отвор за држаље наглашен је са четири трна, а доњи отвор наглашен је помоћу једног јасно истакнутог трна ка сечиву и једног мањег трна ка ушицама, док је са горње стране по један мањи трн са обе стране. На бочним странама отвора профилисана су два пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 29 cm; ширина оштрице: 11 cm.⁷⁷¹ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁷² овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/36)

37. Из Пишкаша код Скадра потиче бронзана секира са благо лепезастим равним сечивом равне оштрице, вероватно овалним отвором за држаље и краћим правоугаоним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље наглашен је помоћу јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 23 cm; ширина оштрице: 7,9 cm.⁷⁷³ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁷⁴ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/37)

38. Из Ворфе код Скадра потиче бронзана секира са трапезоидним сечивом равне оштрице, овалним отвором за држаље и трапезоидним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље наглашен је помоћу једног јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисана су пластична ребра која се спуштају до самог сечива дуж бочних страна, а функционално чине ојачање овог дела секире. Дужина: 26,3 cm; ширина оштрице: 7,8 cm.⁷⁷⁵ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁷⁶ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/38)

39. Из Схале код Скадра потиче бронзана секира са благо лепезастим сечивом лучне оштрице, округлим отвором за држаље и кратким правоугаоним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље јасно је цилиндрично профилисан чинећи врат секире, на коме се бочно налази профилисано пластично ребро, које је функционално ојачање овог дела секире. Димензије непознате.⁷⁷⁷ Према типологији П. Мијовића,⁷⁷⁸ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, варијанти радних албанских секира. На В. (Б2.5/39)

40. Из Сцелцана код Елбасана потиче бронзана секира са трапезоидним сечивом

⁷⁶⁹ Žeravica 1993: 37, kat. 109, T. 11/109.

⁷⁷⁰ Antonović 2014: 96 и даље.

⁷⁷¹ Žeravica 1993: 35, kat. 97, T. 10/97.

⁷⁷² Antonović 2014: 96 и даље.

⁷⁷³ Mijović 1986: 65, kat. 9, T. II/9.

⁷⁷⁴ Antonović 2014: 96 и даље.

⁷⁷⁵ Mijović 1986: 65, kat. 14, T. II/14.

⁷⁷⁶ Antonović 2014: 96 и даље.

⁷⁷⁷ Mijović 1986: 66, kat. 23, T. III/23.

⁷⁷⁸ *Ibid.*: 91-92 и даље.

равне оштрице, округлим отвором за држаље и кратким правоугаоним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље цилиндрично је профилисана чинећи врат секире, на коме се бочно налазе два профилисана пластична ребра, која су функционално ојачање овог дела секире. Доњи отвор за држаље наглашен је помоћу два мала трна, а горњи помоћу једног малог трна ка сечиву. Дужина: 21 cm; ширина оштрице: 15,5 cm.⁷⁷⁹ Према типологији П. Мијовића,⁷⁸⁰ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, варијанти радних албанских секира. Вг D/На А-В. (Б2.5/40)

41. Из Цурја код Скадра потиче бронзана секира са трапезоидним сечивом лучне оштрице, округлим отвором за држаље и кратким правоугаоним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље јасно је цилиндрично профилисана чинећи врат секире, на коме се бочно налазе три профилисана пластична ребра, која су функционално ојачање овог дела секире. Дужина: 17 cm; ширина оштрице: 6 cm.⁷⁸¹ Према типологији П. Мијовића,⁷⁸² овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, варијанти радних албанских секира. На А-В. (Б2.5/41)

42. Из Магула код Скадра потиче бронзана секира са лепезастим сечивом лучне оштрице, округлим отвором за држаље и кратким правоугаоним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор за држаље јасно је цилиндрично профилисана чинећи врат секире, на коме се налазе два профилисана пластична ребра, која су функционално ојачање овог дела секире. Дужина: 17 cm; ширина оштрице: 6 cm.⁷⁸³ Према типологији П. Мијовића,⁷⁸⁴ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа, варијанти радних албанских секира. На А-В. (Б2.5/42)

43. Из оставе Торовица код Скадра потиче бронзана секира са лепезастим сечивом и равне оштрице, овалним отвором за држаље и масивним трапезоидним продужетком постављеним на ушице. Доњи отвор наглашен је помоћу једног јасно истакнутог трна ка сечиву. На бочним странама отвора профилисано је пластично ребро које се спушта до самог сечива дуж доње бочне стране, а функционално чини ојачање овог дела секире. Дужина: 23,8 cm; ширина оштрице: 9,2 cm.⁷⁸⁵ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁸⁶ овај примерак припада секирама црногорско-албанског типа. На В. (Б2.5/43)

44. Из оставе Торовица код Скадра потиче једнобрида бронзана секира са ушицом и трапезастим сечивом, благо лучне оштрице, изразито равних ивица и овалним отвором за држаље. Бочна страна испод усадника ка сечиву украшена је са три урезане попречне паралелне линије. Дужина: 15,9 cm; ширина оштрице: 6 cm.⁷⁸⁷ Према типологији Д. Антоновић,⁷⁸⁸ овај примерак припада једнобридим секирама са ушицом. На В (Б2.5/44)

⁷⁷⁹ *Ibid.*: 66, kat. 24, Т. III/24.

⁷⁸⁰ *Ibid.*: 91-92 и даље.

⁷⁸¹ *Ibid.*: 66, kat. 26, Т. III/26.

⁷⁸² *Ibid.*: 91-92 и даље.

⁷⁸³ *Ibid.*: 66, kat. 27, Т. III/27.

⁷⁸⁴ *Ibid.*: 91-92 и даље.

⁷⁸⁵ Gori 2006:209-210, Fig. 1/4.

⁷⁸⁶ Antonović 2014: 96 и даље.

⁷⁸⁷ Gori 2006: 210, Fig. 1/5.

⁷⁸⁸ Antonović 2014: 96 и даље.

Б3. Посебни налази

Б3.1 – Калупи за ливење

1. Из Велике Ломнице код Крушевца потиче калуп за ливење бронзаних секира, вероватно црногорско-албанског типа, западносрпске варијанте, по Д. Антоновић.⁷⁸⁹ И. Богдановић је калуп определио за производњу секире са једном сечицом и ку-пастим диском,⁷⁹⁰ али се на основу цртежа чини да је пре реч о секирама западно-српске варијанте црногорско-албанског типа, која тада није ни била издвојена као варијанта, па се чини јасним због чега је дошло до грешке у одређивању. Димензије: 16x7x6 cm. На А.⁷⁹¹ (Б3.1/1)
2. Из Камбелевца код Бабушнице потиче калуп за ливење бронзаних секира типа Килиндир, са паралелним оштрицама и прстенастим ојачањем са обе стране цевас-тог отвора за држаље. Димензије: 17x5 cm. Вр D/На А.⁷⁹² (Б3.1/2)
3. Са локалитета Татићев камен – Кокино код Старог Нагоричина потиче доста оштећен дупли калуп за ливење бронзаних копаља и бронзаних стрела. Чини се да је калуп служио за ливење копаља пламенастог типа и танких троугаоних стрели-ца са ширим трном димензија 4,7x2 cm. Димензије калупа: 4,6x4,3x2 cm. На А.⁷⁹³ (Б3.1/3)

Б3.2 – Брусеви

1. Из периферног гроба 2 на локалитету Врапце код Медвеђе потиче мањи правоуга-они камени брус са једним полукружним, а другим равним крајем. На полукружном крају мања кружна перфорација. Димензије: 6,7x2,1x0,35 cm. Вр D/На А.⁷⁹⁴ (Б3.2/1)

Старије гвоздено доба

Г1 - Дефанзивна опрема

Г1.1 – Штитови

1. Из гроба 1 (централни гроб) у хумци II у Љуљацима потиче фрагментовани ка-лотаста гвоздени умбо израђен од гвозденог наребреног лима. Ивице умба прво су савијене за 90° у односу на калоту, а потом су повијене ка споља. Пречник: 20,4 cm;

⁷⁸⁹ Antonović 2014: 96 и даље.

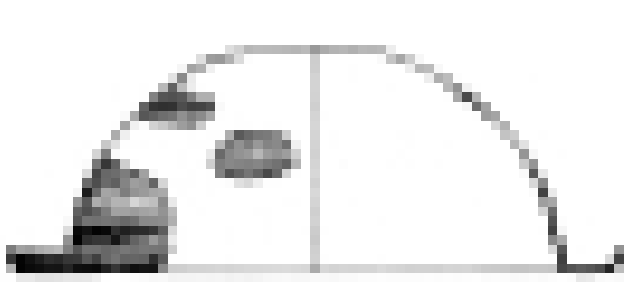
⁷⁹⁰ Богдановић 2001: 178.

⁷⁹¹ *Ibid.*: 178, кат. 1, сл. 1.

⁷⁹² Дејановић (ур.) 1971: 42, кат. 232; Паровић-Пешикан 1995: 6, сл. 2/8.

⁷⁹³ Станкоски 2012: 8, сл. 4/а и б.

⁷⁹⁴ Булатовић и Јовић 2010: 313, кат. 10, Т. CXLV/10.

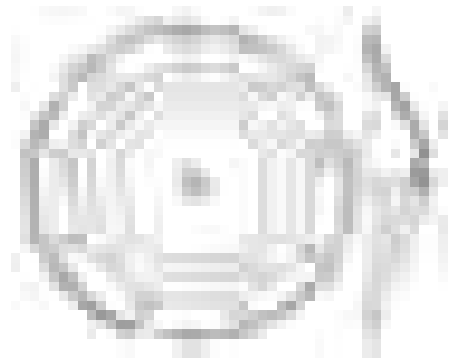
Г1.1/1

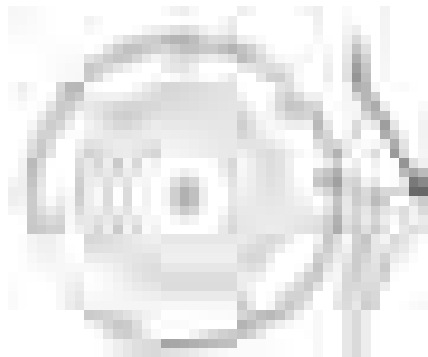
Г1.1/2

Г1.1/3

Г1.1/4

Г1.1/5

Г1.1/6

Г1.1/7

Г1.1/8

Г1.2/1

Г1.2/2

Г1.2/3

Г1.2/4

висина калоте: 7,4 cm. На D2/3.⁷⁹⁵ (Г1.1/1)

2. Из хумке I у Мрчајевцима потиче потпуно фрагментовани гвоздени умбо израђен од гвозденог наребреног лима украшеног калотастим испупчењима. Димензије није могуће утврдити. На D.⁷⁹⁶ (Г1.1/2)

3. Из гроба 17 хумке I на некрополи Ромаја код Призрена потиче калотаста умбо израђен од гвозденог наребреног лима. Средишњи део је украшен са три концентрична ребра, а врх се завршава дугметасто. Око калоте је равна кружна површина такође украшена са три концентрична ребра. Поред умба нађена је и савијена гвоздена шипка која је служила као дршка штита са унутрашње стране. Пречник: 40 cm; висина калоте: 9 cm. На D2/3.⁷⁹⁷ (Г1.1/3)

4. Из централног гроба (?) хумке на некрополи у Лушцу код Берана потиче калотаста бронзана умбо израђен од наребреног лима. Средишњи део формиран је од три концентрична ребра. Око обода је низ пунктираних тачака. Пречник: 13,5 cm; висина калоте: 2,3 cm. На C.⁷⁹⁸ (Г1.1/4)

5. Из централног гроба (?) хумке на некрополи у Лушцу код Берана потиче незнатно оштећен калотаста бронзана умбо израђен од наребреног лима. Средишњи део формиран је од три концентрична ребра. Око обода је низ пунктираних тачака. Пречник: 13,2 cm; висина калоте: 1 cm. На C.⁷⁹⁹ (Г1.1/5)

6. Из сектора C хумке IV на некрополи Крива Река код Ужица потиче оштећен калотаста гвоздени умбо израђен од лима. На врху калоте пирамидални трн. Пречник: 12,3 cm. На D.⁸⁰⁰ (Г1.1/6)

7. Из централног гроба хумке II из Атенице потиче знатно оштећен и фрагментован калотаста умбо израђен од гвозденог наребреног лима. Средишњи део је украшен са три концентрична ребра, а врх се завршава четвороугаоним масивним шиљком. Димензије целог предмета непознате. На D2/3.⁸⁰¹ (Г1.1/7)

8. Из централног гроба хумке II из Атенице потичу мањи фрагменти калотастог умба израђен од гвозденог лима. На умбу су сплицирани пластични украси који су били пресвучени танким бронзаним лимом. Према речима истраживача, овај умбо је мањи од првог. Димензије целог предмета непознате. На D2/3.⁸⁰² (Г1.1/8)

9-14. Из гробница II-VII са некрополе у Требеништу код Охрида потиче шест кружних штитова регистрованих у траговима. Поред тањих кружних, украшених оплата од бронзе, у гробницама VI и VII, регистрована су и два бронзана умба украшена мотивом тзв. „македонског сунца“. Пречници од 70 до 85 cm. На D2/3.⁸⁰³

Г1.2 – Шлемови

1. Са локалитета Прогон код Букрија потиче бронзани шлем илирског типа. Заобље-

795 Срејовић 1991: 145, Т. II/1.

796 Стојић 1997: 28, Т. II/3, 5-7, 9-10.

797 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 66, kat. 11, Т. XIV/11.

798 Марковић 1975: 230, сл. 1.

799 Марковић 1975: 230, сл. 2.

800 Гарашанин Д. 1967: 48, сл. 17-18; Vasić 1977a: pl. 29/3.

801 Ђукнић и Јовановић 1966: 22-23, кат. 121, Т. XXIV/9-12.

802 Ђукнић и Јовановић 1966: 22-23, кат. 121, Т. XXIV/13-14.

803 Filow 1927: 5 и даље, Abb. 100. Сви примерци са некрополе у Требеништу дати су збирно.

не, скоро лоптасте калоте, вратобран и завршеци парагнатида недостају. Истакнути штитник за врат равномерно и оштро разгрнуто прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Недостаје део штитника за врат који прелази из десне парагнатиде. Парагнатиде су полукружно заобљених спољних ивица, а отвор за лице је правоугаон. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два пластично наглашена ребра. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 25,5 cm; ширина отвора: 12,5 cm.⁸⁰⁴ Шлем припада типу ПВ. На С. (Г1.2/1)

2. Из гроба 1 хумке V на некрополи Ражана код Косјерића потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено и оштро разгрнуто прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева и шпицастог завршетка, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека, између којих су урезане три паралелне линије. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу којег се причвршћивала перјаница на шлем. На свакој се парагнатиди налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 17 cm; ширина отвора: 10 cm.⁸⁰⁵ Шлем припада типу ША1. На D. (Г1.2/2)

3. Из Трстеника потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено и оштро разгрнуто прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу којег се причвршћивала перјаница на шлем. На свакој се парагнатиди налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 29 cm; ширина отвора: 9,5 cm.⁸⁰⁶ Шлем припада типу ША2. На D2/3. (Г1.2/3)

4. Из Пећке бање код Пећи потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено и оштро разгрнуто прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева и шпицастог завршетка, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека, између којих су урезане три паралелне линије. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу којег се причвршћивала перјаница на шлем. На свакој се парагнатиди налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 23 cm.⁸⁰⁷ Шлем припада типу ША1. На D. (Г1.2/4)

5. Из Пећке бање код Пећи потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено и оштро разгрнуто прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева и шпицастог завршетка, а отвор за

804 Mikulčić 1966: 37, T. X/a.

805 Vasić 1977: 64, Pl. 24.

806 Vasić 2010: 43, Pl. VI/4.

807 Vasić 2010: 54, Pl. V/1.

лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу којег се причвршћивала перјаница на шлем. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 23cm.⁸⁰⁸ Шлем припада типу ША1. На D. (Г1.2/5)

6. Из Пећке бање код Пећи потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте чије је теме оштећено и истакнутог штитника за врат који постепено и оштро разгрнуто прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева и шпицастог завршетка, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу којег се причвршћивала перјаница на шлем. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 22,5 cm.⁸⁰⁹ Шлем припада типу ША1. На D. (Г1.2/6)

7. Из Деје код Ораховца потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. На шлему се могу уочити оштећењана задњем делу калоте и на вратном делу. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека, између којих су урезане три паралелне линије. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 23 cm; ширина отвора: 18 cm.⁸¹⁰ Шлем припада типу ША2. На D. (Г1.2/7)

8. Из гробнице VIII у Требеништу код Охрида потиче бронзани шлем илирског типа. Читав шлем је доста оштећен. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено и оштро разгрнуто прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева и оштећених врхова, а отвор за лице је трапезоидан. На десној парагнатида се налази златна апликација рељефно израђена у облику розете. На основу илустрација чини се да се на доњем делу парагнатиде такође налазила апликација у форми коњаника која није сачувана. Лева парагнатида била је орнаментисана на исти начин. На чеоном делу изнад отвора за лице биле су и три апликације у облику лава. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека између којих су урезане три паралелне линије. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу којег се причвршћивала перјаница на шлем. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 23 cm; ширина отвора: 13 cm.⁸¹¹ Шлем припада типу ША1. На D. (Г1.2/8)

9. Из гробнице XIII у Требеништу код Охрида потиче бронзани шлем халкидског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте рељефно исатакнуте у односу на остатак

808 Vasić 2010: 54, Pl. V/2.

809 Јевтовић (ур.) 1990: 187, кат. 137/14.

810 Shukrić 2004: 68, Sl. 73.

811 Popović 1956: 47, T. XVIII.

шлема и истакнутог штитника за врат који се према крајњој ивици шлема завршава оштро разгрнуто. Парагнатиде су правоугаоне форме на чијим су спољашњим деловима лучно формирано отвори за уши, а отвор за лице је срцолики кога на чеоном делу прати пластично наглашена линија. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке. Шлем је фрагментован и реконструисан. Висина: 22 cm.⁸¹² На D2/3. (Г1.2/9)

10. Из гробнице I у Требеништу код Охрида потиче бронзани шлем коринтског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте недостајућег штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Парагнатиде су правоугаоне форме оштрих врхова и благо заобљеног спољног угла ка вратном делу. Чеони део је знатно оштећен, рељефно истакнут у уском делу изнад отвора за очи, а са средишњег чеоног дела спушта се уски назал правоугаоне форме који се кружно завршава, док крајеви парагнатида у пределу уста формирају трапезоидни отвор. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 29,2 cm.⁸¹³ На D2/3. (Г1.2/10)

11. Из гробнице II у Требеништу код Охрида потиче веома оштећен бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте чији већи део недостаје и судећи по илустрацији највероватније је имао истакнути штитник за врат који оштро разгрнуто и постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Фрагментоване парагнатиде правоугаоне су форме и полукружно заобљених спољних крајева, а већи део леве паргнатиде недостаје, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. Висина: 29,5 cm.⁸¹⁴ На D. (Г1.2/11)

12. Из гробнице III у Требеништу код Охрида потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте чији је врх доста оштећен. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни, а изнад ње се јавља аплицирана, вероватно златна трака са кружним меандрима. Висина: 26 cm.⁸¹⁵ Шлем припада типу IIВ. На C2/D1. (Г1.2/12)

13. Из гробнице IV у Требеништу код Охрида потиче веома оштећени бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте чији је врх доста оштећен, а штитник за врат потпуно недостаје, као и чеони део. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 27 cm.⁸¹⁶ Шлем припада типу IIВ. На C2/D1. (Г1.2/13)

14. Из гробнице V у Требеништу код Охрида потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте делимично оштећеног врха и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољ-

812 Поповић 1964: 85-87, Т. I.

813 Filow 1927: 78-79, Taf. XIV.

814 Filow 1927: 83, Abb. 98.

815 Filow 1927: 79-82, Taf. XV/1.

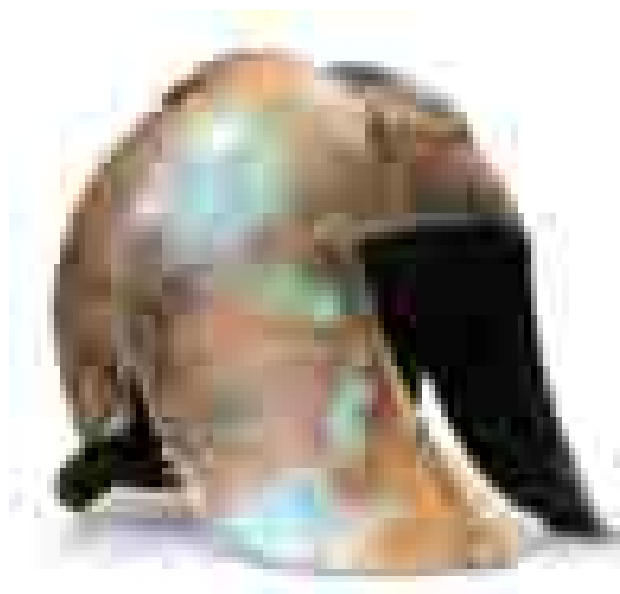
816 Filow 1927: 82, Abb. 96.

Г1.2/5

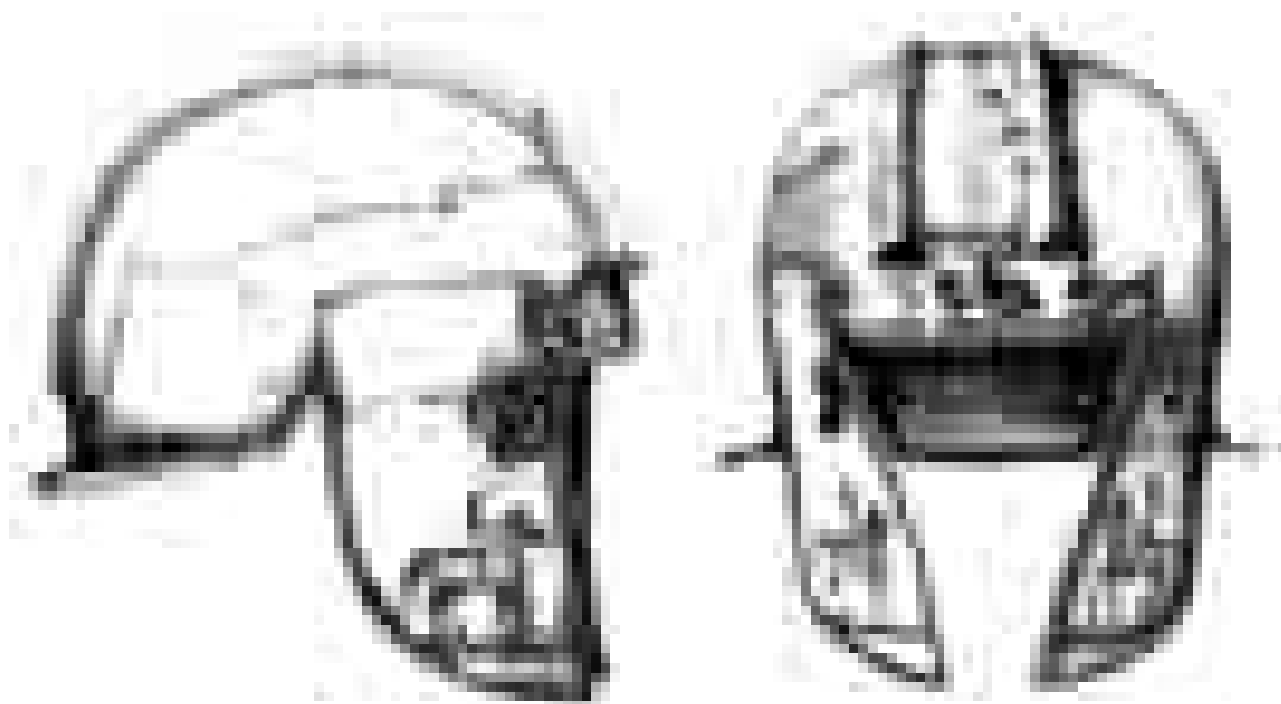
Г1.2/6

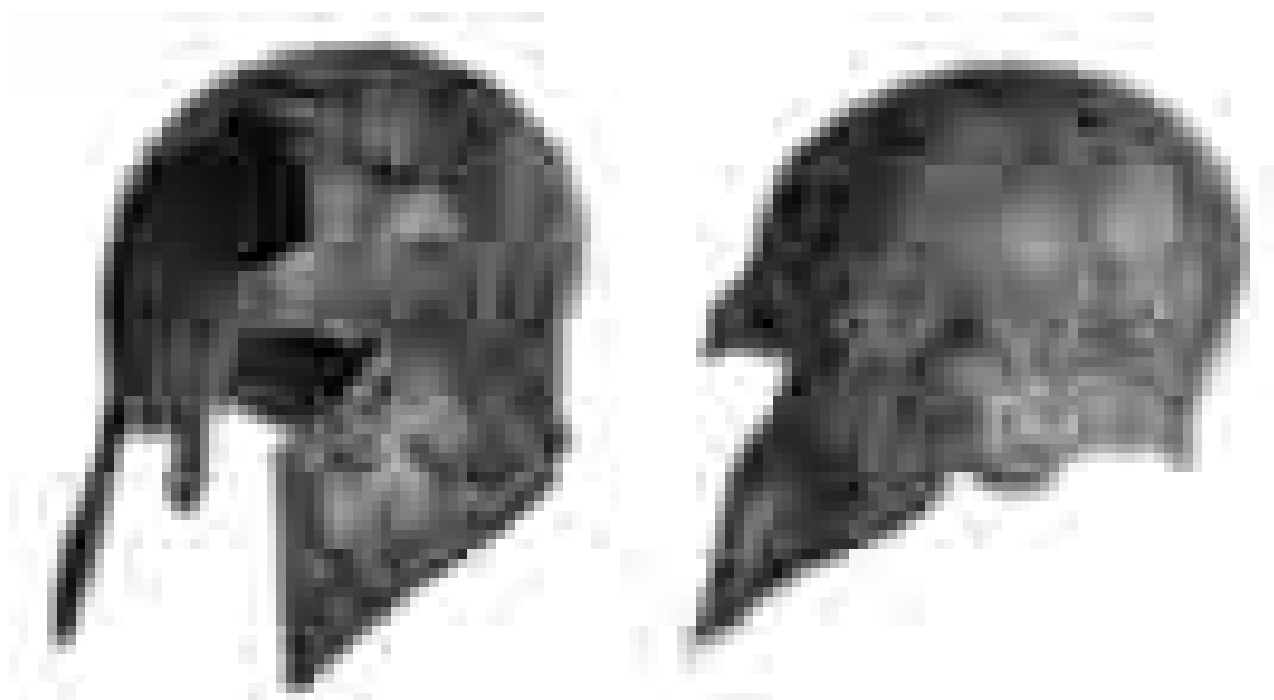
Г1.2/7

Г1.2/9

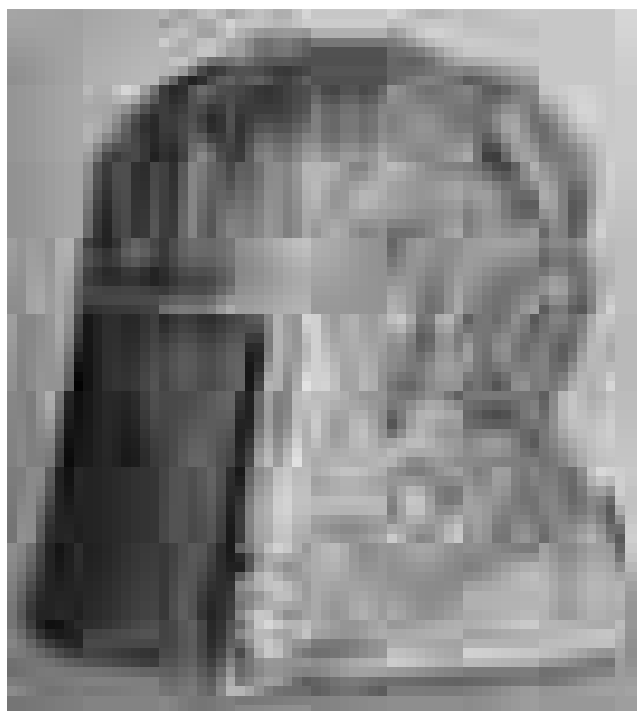
Г1.2/8

Г1.2/10

Г1.2/11

Г1.2/12

Г1.2/13

Г1.2/14

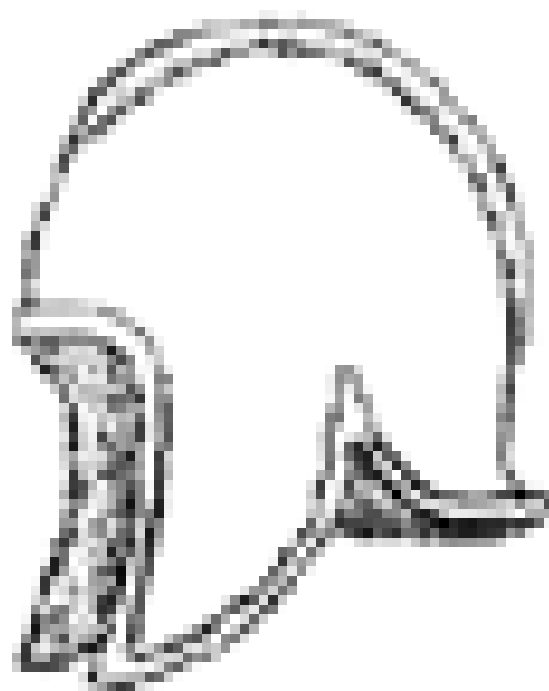
Г1.2/16

Г1.2/16

Г1.2/17

Г1.2/18

них крајева, а отвор за лице је правоугаон. На чеоном делу изнад отвора за лице уочавају се остаци највероватније неке апликације која се ту налазила. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу којег се причвршћивала перјаница на шлем. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 26 cm.⁸¹⁷ Шлем припада типу IIIA1. На D1. (Г1.2/14)

15. Из гробнице VI у Требеништу код Охрида потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте делимично оштећеног темена и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрануто. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева. Отвор за лице је правоугаон, а чеони део делимично је оштећен. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 24,5 cm.⁸¹⁸ Шлем припада типу IIIA1. На D1. (Г1.2/15)

16. Из гробнице VII у Требеништу код Охрида потиче веома оштећени бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте делимично оштећеног темена и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрануто, а који је такође оштећен. Фрагментоване парагнатиде су правоугаоне форме и полукружно заобљених спољних крајева. Отвор за лице је правоугаон, а чеони део недостаје. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 25,5 cm.⁸¹⁹ Шлем припада типу IIIA1. На D1. (Г1.2/16)

17. Из гробнице 1 на локалитету Горна Порта у Охриду потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте са штитником за врат који постепено прелази из парагнатида. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних ивица, отвор за лице је трапезоидан. На парагнатидама се јавља рељефни украс израђен техником искуцавања у виду овнујске главе који захвата скоро читаву површину штитника за образ. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. На чеоном делу изнад отвора за лице налази се такође рељефни орнамент израђен техником искуцавања у виду плетенице од косе. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу које се причвршћивала перјаница на шлем. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Димензије непознате.⁸²⁰ Шлем припада типу IIIA1. На D. (Г1.2/17)

18. Са некрополе Бабино код Демир Хисара потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема благо разгрануто. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева, а отвор за лице је трапезоидан, при чему су његови углови при чеоном делу благо заобљени. Од

817 Filow 1927: 84, Taf. XV/2.

818 Filow 1927: 84, Abb. 99.

819 Filow 1927: 84, Abb.99

820 Blečić 2007: 116, T. IV/3.

чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Димензије непознате.⁸²¹ Шлем припада типу ША3. На D2/3. (Г1.2/18)

19. Са некрополе Делогожде код Струге потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема благо разгрнуто. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева, а отвор за лице је трапезоидан, при чему су његови углови при чеоном делу благо заобљени. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу којег се причвршћивала перјаница на шлем. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Димензије непознате.⁸²² Шлем припада типу ША3. На D2/3. (Г1.2/19)

20. Из гроба из Речице код Охрида потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева при чему врх десне парагнатиде оштећен, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра. На самом шлему уочавају се трагови поправљања нитовањем додатног лима и то на десном врху десне парагнатиде, на равном делу штитника за врат на два места и на десном ребру калоте ближе чеоном делу. На свакој се парагнатиди налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 24 cm.⁸²³ Шлем припада типу ША3. На D2/3. (Г1.2/20)

21. Из Деделија код Валандова потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. Шлем је веома лоше конзервиран (органском материјом неком врстом прафина или битумена) од стране нестручне особе која није имала представе ни о форми, ни о технологији израде, како наводе македонски аутори. Оно што је сигурно сачувано од оригиналних делова шлема су лева и десна парагнатида скоро у целости, чеони део, велики део штитника за врат и фрагменти калоте. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева, а отвор за лице је трапезоидан. На свакој се парагнатиди налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Димензије непознате.⁸²⁴ Шлем припада типу ША2. На D2/3. (Г1.2/21)

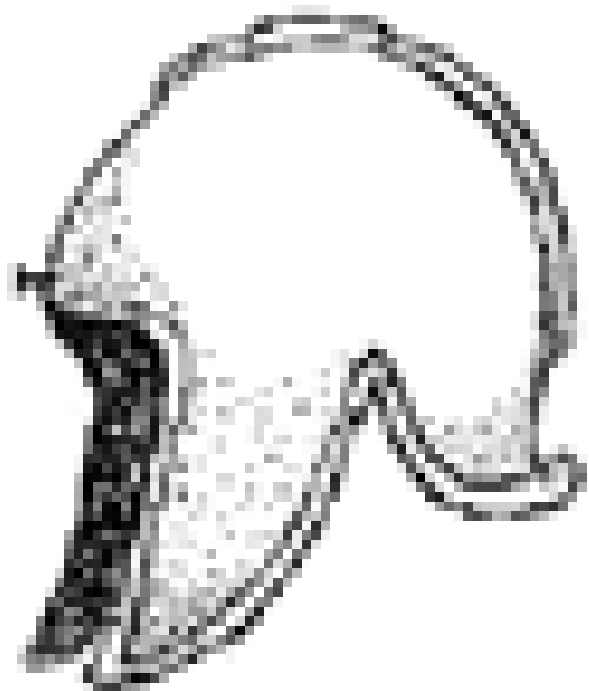
22. Из Кличева код Никшића потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. На шлему се могу уочити оштећењана десном чеоном делу и задњем делу калоте. Са унутрашење леве стране поред завршетка парагнатида ка вратном ободу извршено је крпљење убацивањем комада бронзе. Парагнатиде су троугаоне форме, а отвор за лице је правоугаон. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На чеоном и задњем делу налази се по једна рупица помоћу којег

821 Митревски 1997: 279.

822 Митревски 1997: 292.

823 Kilian 1975: Taf. 65/1.

824 Рујак и Велковски 2007: 39-42, сл.1.

Г1.2/19

Г1.2/20

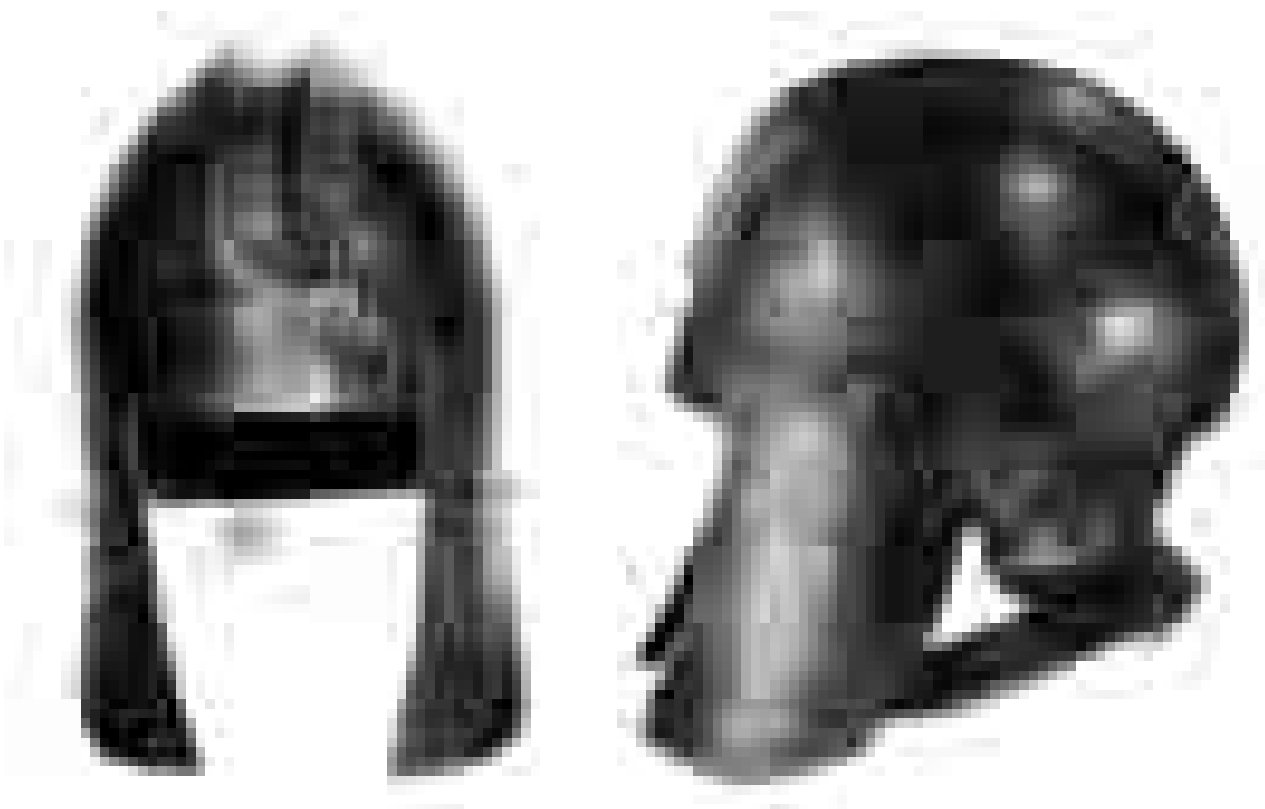
Г1.2/21

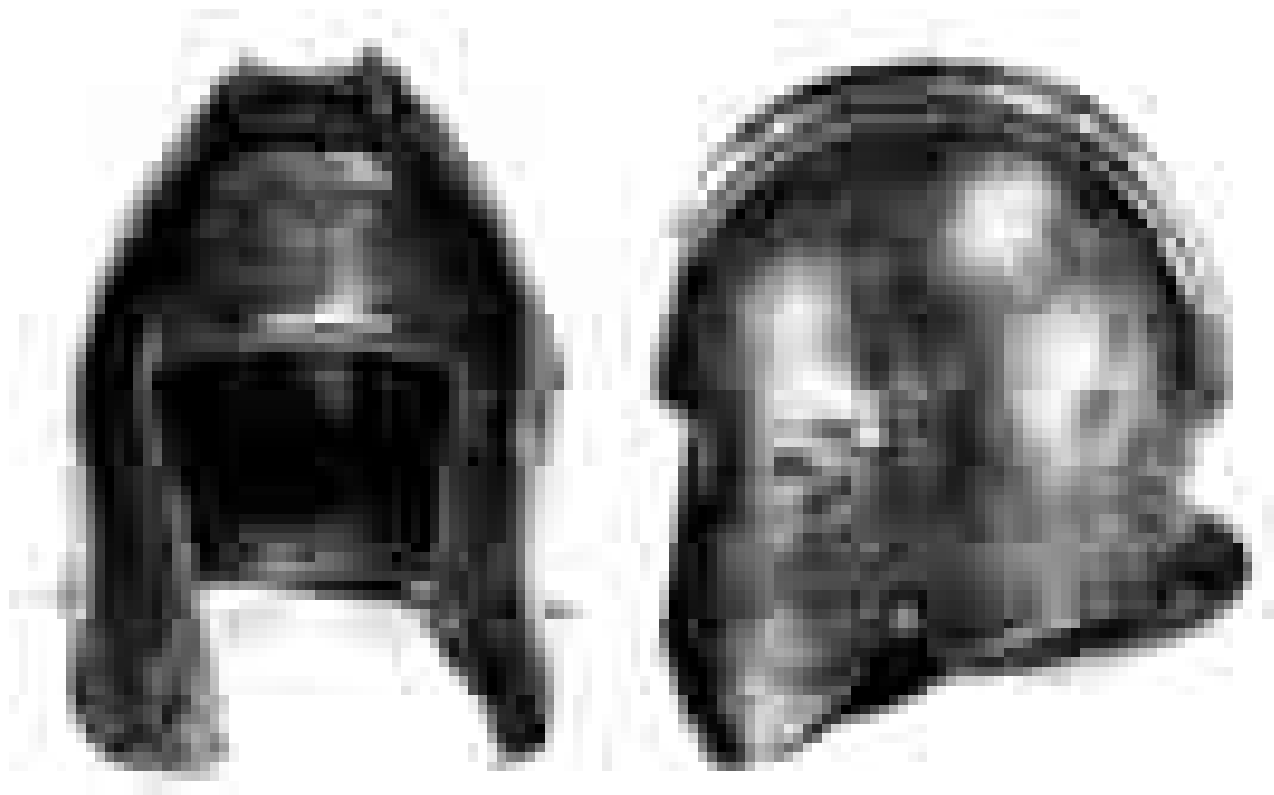
Г1.2/28

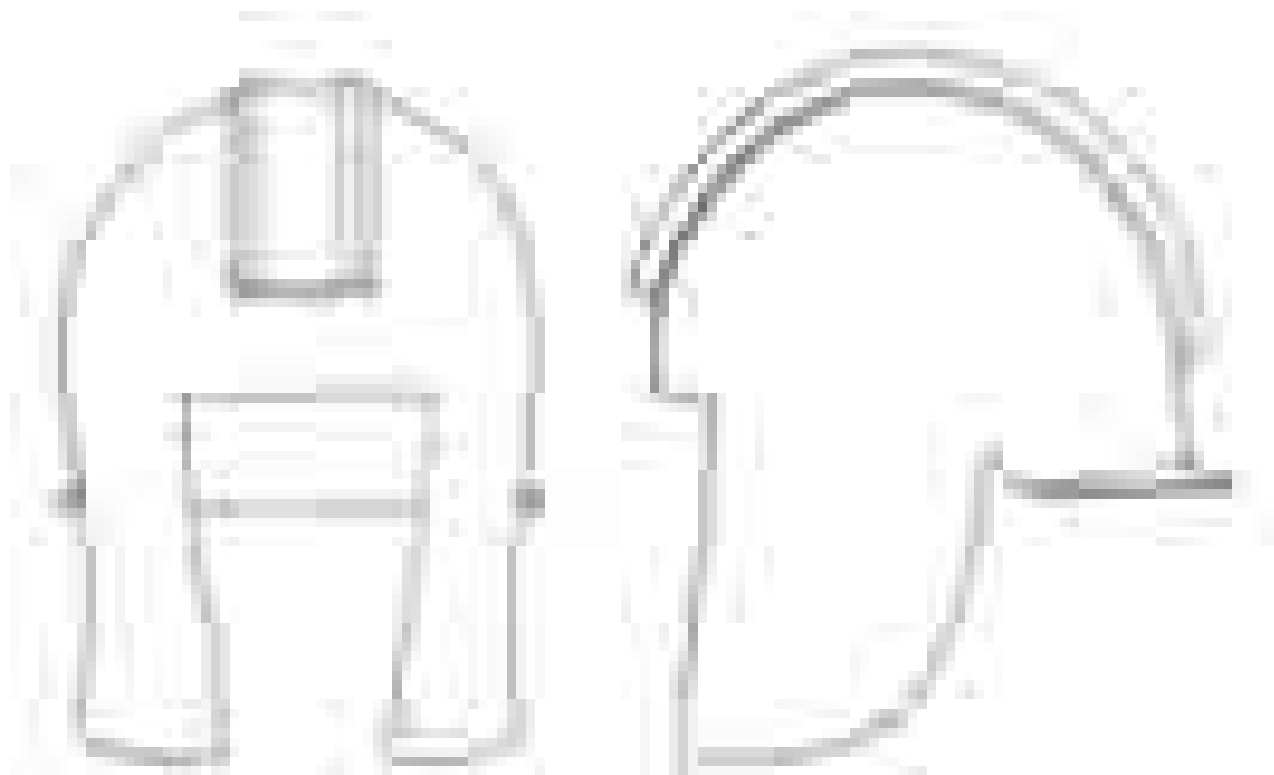
Г1.2/22

Г1.2/23

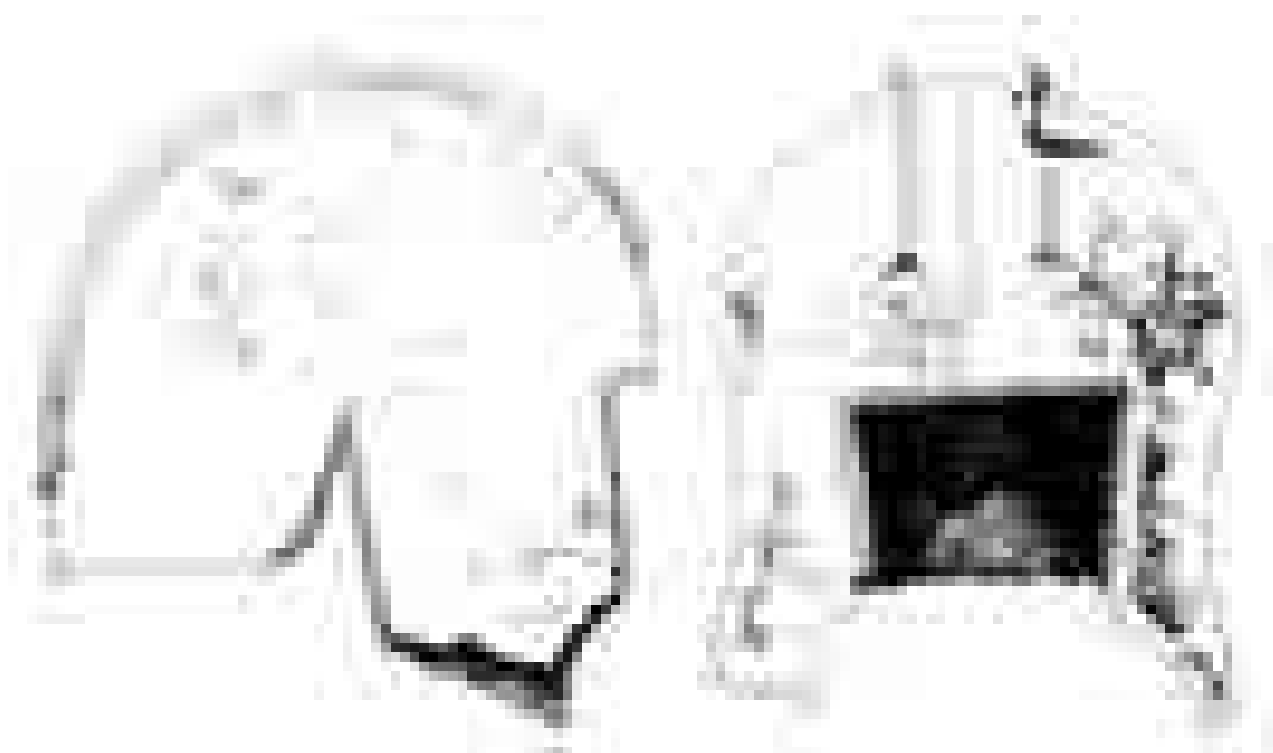
Г1.2/24

Г1.2/25

Г1.2/26

Г1.2/27

се причвршћивала перјаница на шлем. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. Димензије непознате.⁸²⁵ Шлем припада типу IIIA3. На D2/3. (Г1.2/22)

23. Из Будве потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. Парагнатида су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева при чему недостаје крај леве паргнатида, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека, између којих су урезане три паралелне линије. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 28 cm; ширина отвора: 11 cm.⁸²⁶ Шлем припада типу IIIA2. На D2/3. (Г1.2/23)

24. Из Будве потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено и оштро разгрнуто прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема. Парагнатида су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева при чему недостаје крај леве паргнатида, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека, између којих су урезане три паралелне линије. На чеоном делу налази се малени носач дугметасте форме, а на задњем делу алка помоћу којих се причвршћивала перјаница на шлем. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 29 cm; ширина отвора: 11,5 cm.⁸²⁷ Шлем припада типу IIIA2. На D2/3. (Г1.2/24)

25. Из Рајца код Либразхда потиче бронзани шлем илирског типа. Читав шлем је доста оштећен. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. Парагнатида су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева и шпицастиг завршетка, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. Висина: 27 cm; ширина отвора: 10 cm.⁸²⁸ Шлем припада типу IIIA2. На D. (Г1.2/25)

26. Са некрополе Дирахут код Драча потиче бронзани шлем илирског типа. Оштећен је врх калоте, међутим успешно је реконструисан. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. Парагнатида су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева и оштећених завршетка, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 27 cm; ширина отвора: 10 cm.⁸²⁹ Шлем припада типу IIIA2. На D2/3. (Г1.2/26)

825 Жижих 1979: 206-207, сл. 1.

826 Поповић 1994: 129, кат. 98.

827 Поповић 1994: 129, кат. 99.

828 Gjipali 1981: 242, T. I/8.

829 Osmani 1988: 209-210, Fig. 1-2.

27. Из Драј-Реча код Пишкопије потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних ивица и оштећених доњих делова, али се без обзира на оштећење јасно види да су парагнатиде у доњем делу благо разгрнуте ка споља, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека (од којих је лево ребро делимично оштећено), између којих су урезане три паралелне линије. На чеоном делу налази се малени носач дугметасте форме, а на задњем делу алка помоћу којих се причвршћивала перјаница на шлем. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 27 cm; ширина отвора: 8,6 cm.⁸³⁰ Шлем припада типу IIIA2. На D2/3. (Г1.2/27)

28. Из гроба 26 на некрополи Боровец код Продана потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте са штитником за врат који постепено прелази из парагнатида ка крајњој ивици шлема и равно се завршава. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних ивица оштећених врхова, отвор за лице је правоугаон. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На чеоном делу налази се носач дугметасте форме помоћу које се причвршћивала перјаница на шлем. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни, а угловима отвора за лице на самој траци јављају се две нитне. Висина: 26 cm.⁸³¹ Шлем припада типу I. На C, али остали налази из гроба припадају периоду На D2/3. (Г1.2/28)

29. Из Лачија код Лезе потиче фрагмент бронзаног шлема илирског типа. Реч је о фрагменту леве парагнатиде, вероватно правоугаоне форме заобљених спољних ивица оштећених врхова и дела штитника за врат који постепено прелази из парагнатида. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Димензије непознате.⁸³² Шлем припада типу IIIA1. На D. (Г1.2/29)

30. Из Перлата у долини Матија потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Димензије непознате.⁸³³ Шлем припада типу IIIA2. На D2/3. (Г1.2/30)

31. Из Чинамака код Кукуша потиче бронзани шлем илирског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте и истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто. Парагнатиде су правоугаоне форме полукружно заобљених спољних крајева, а отвор за лице је трапезоидан. Од чеоног према задњем делу, по средини калоте, налазе се два истакнута ребра троугаоног пресека, између којих су урезане три паралелне линије. На чеоном и задњем делу налази се по једна рупица помоћу којег се причвршћивала перјаница на шлем. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. По

830 Bunguri 1989: 71-b, T. II/5.

831 Aliu 1994: 36, T. XII/186.

832 Blečić 2007: 115, T. III/5.

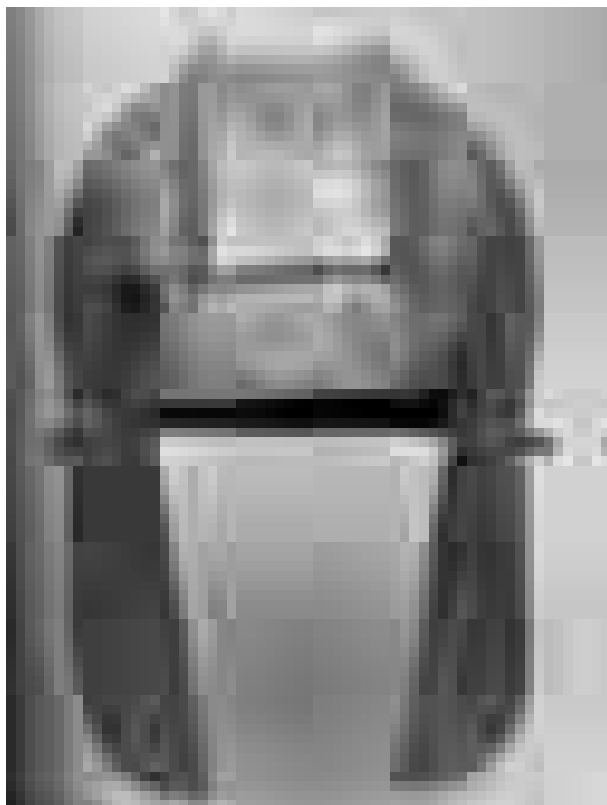
833 *Shqiperia arkeologjike* 1971.

Г1.2/29

Г1.2/30

Г1.2/31

Г1.2/32

Г1.2/33

Г1.3/1

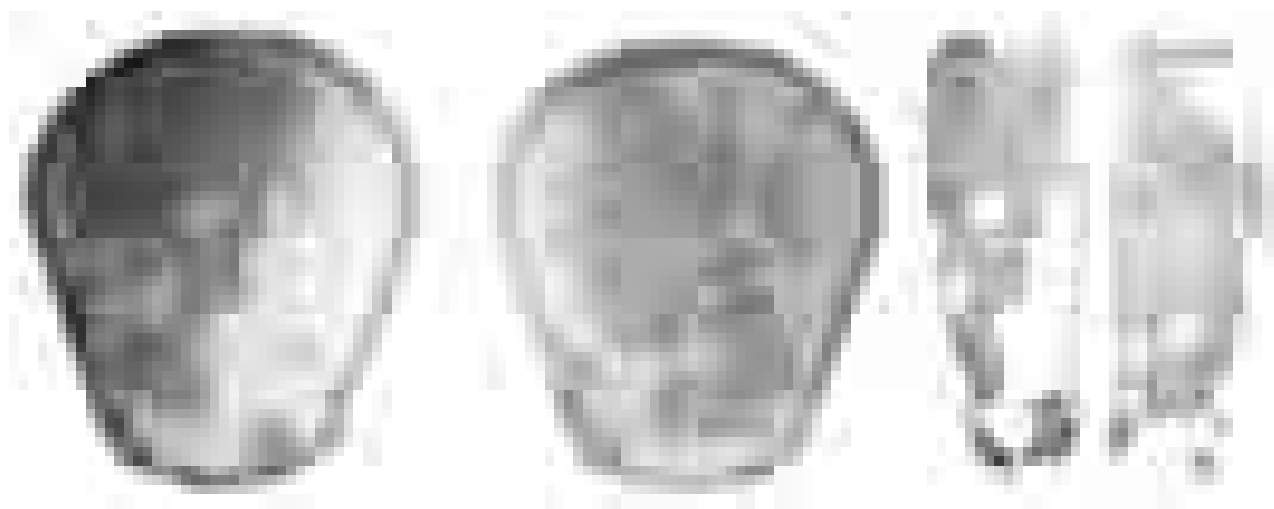
Г1.3/2

Г1.3/3

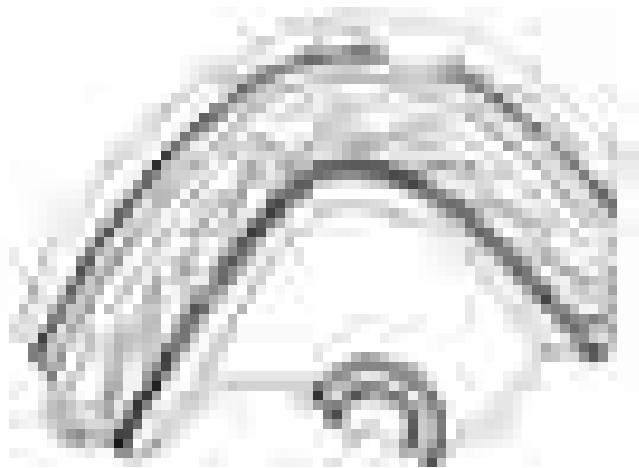
Г1.3/5

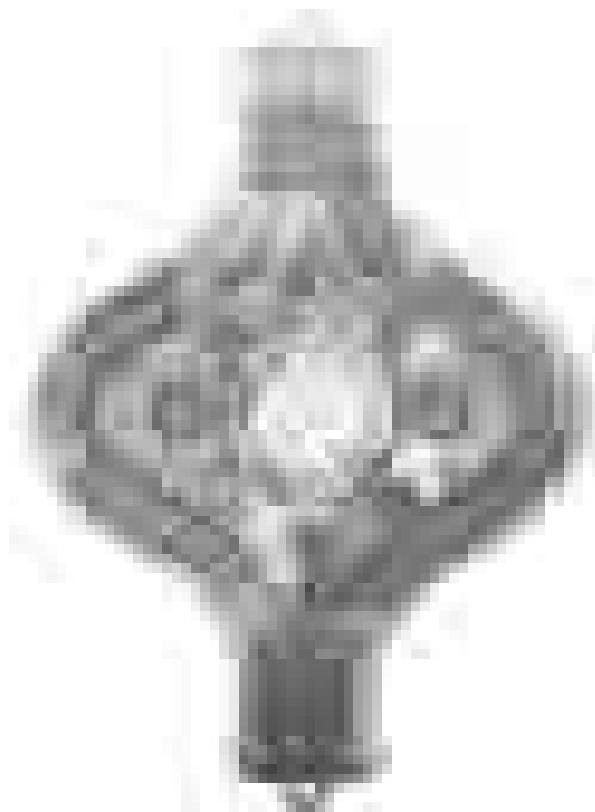
Г1.3/4

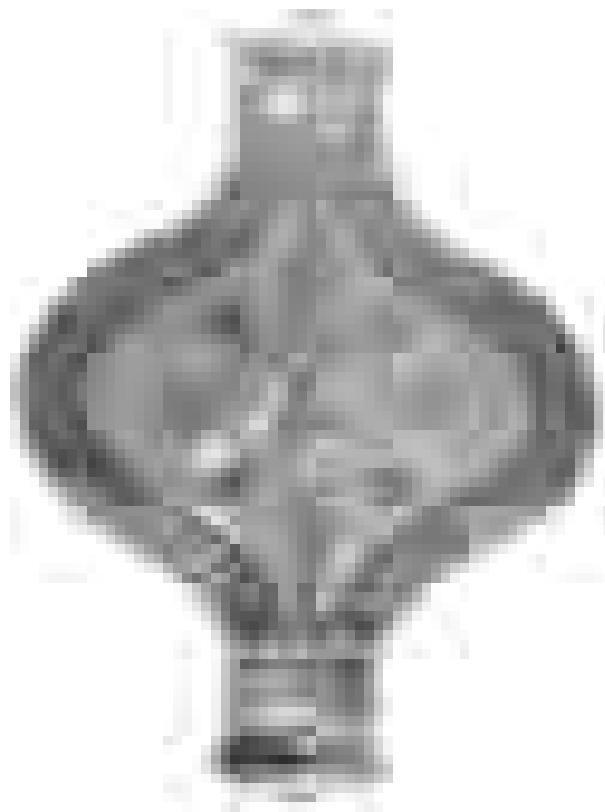
Г1.3/6

Г1.4/1

Г1.4/2

Г1.4/3

ивицама шлема јавља се украс у виду траке са орнаментом у форми псеудонитни. Висина: 27 cm.⁸³⁴ Шлем припада типу IIIA2. На D2/3. (Г1.2/31)

32. Из Бастара код Дирахциона потиче бронзани шлем коринтског типа. Заобљене је скоро лоптасте калоте рељефно исатакнуте у односу на остатак шлема и оштрог усека од чеоног дела на горе ка калоти. Истакнутог штитника за врат који постепено прелази из парагнатида према крајњој ивици шлема оштро разгрнуто, прелаз парагнатида ка вратобрану је уско лучно моделован. Парагнатида су правоугаоне форме оштрих врхова и благо заобљеног спољног угла ка вратном делу. Чеони део је украшен рељефним орнаментом у форми спојених обрва који прати линију бадемастих отвора за очи, а са средишњег чеоног дела спушта се уски назал правоугаоне форме који се троугаоно завршава, док крајеви парагнатида у пределу уста формирају трапезоидни отвор. На свакој се парагнатида налази по једна рупица за везивање шлема. Висина: 25 cm.⁸³⁵ На D2/3. (Г1.2/32)

33. Из Унгреја северно од Тиране потиче веома оштећен бронзани шлем илирског типа, фрагментован на приближно два једнака дела. Заобљене је калоте, штитник за врат недостаје. Парагнатида су троугаоне форме и, вероватно, благо заобљених крајева. По ивицама шлема јавља се украс у виду траке са малим нитнама. Димензије непознате.⁸³⁶ Шлем припада типу IIВ. На C2/D1. (Г1.2/33)

Г1.3 – Кнемиде

1. Из монументалне гробнице из Тетова, у којој је нађена *Тетовска менада* потиче фрагментована бронзана кнемида украшена пластичним наборима. На основу јединог приказа, тј. цртежа С. Радојчића облик и украшавање нису потпуно јасни, док је Д. Митревски релативно скоро дао предлог њене идеалне реконструкције. Димензије непознате. На D1.⁸³⁷ (Г1.3/1)

2. Из гробнице VIII из Требеништа, потиче фрагментована бронзана кнемида са рупицама по ивицама за њихово причвршћивање за ногу. Димензије непознате. На D1.⁸³⁸ (Г1.3/2)

3. Из Добрача код Скадра потичу бронзане кнемиде са по три алке са сваке стране за њихово учвршћивање за ногу. Украшене су искуцавањем низа геометријских мотива. Дужина: 34 cm; ширина: 18,4 cm. На C2/D1.⁸³⁹ (Г1.3/3)

4. Из гроба 5 хумке I са некрополе Ураке код Бурела потиче лоше очуван пар бронзаних кнемида са рупицама по ивицама за њихово причвршћивање за ногу. Обе кнемиде украшене су искуцавањем геометријских мотива. Дужина: 37 cm; ширина: 32,2 cm. На C2/D1.⁸⁴⁰ (Г1.3/4)

5. Из гроба 2 из Кличева код Никшића потиче пар бронзаних кнемида са украсном траком по ивици која је причвршћена ситним закивцима. Поред траке су ситне рупице за њихово причвршћивање за ногу. На лисном делу, помоћу пластичних набо-

834 *Albanien* 1988: 230, 96.

835 *Albanien* 1988: 282, 155.

836 *Nopcsa* 1907: 3, sl. 2-3.

837 Радојчић 1933: 244, сл. 4.

838 Вулић 1932: 244, сл. 4.

839 *Prendi* 1958: 110-112, fig. 2.

840 *Islami* 1981: 43-44, fig. 4-6.

ра назначена је мускулатура. Дужина: 48 и 46 cm. На D2/3⁸⁴¹ (Г1.3/5)

6. Из једног од разорених гробова из Кличева код Никшића потиче пар лошије очуваних бронзаних кнемида са украсном траком по ивици која је причвршћена ситним закивцима. Поред траке су ситне рупице за њихово причвршћивање за ногу. На лисном делу, помоћу пластичних набора назначена је мускулатура. Дужина: око 44 cm. На D2/3.⁸⁴² (Г1.3/6)

Г1.4 – Оклопи (грудне/стомачне плоче)

1. Са некрополе Карице у долини Матија потиче фрагмент грудне/стомачне плоче, богато украшеног урезивањем низа геометријских мотива и испуњених поља. Димензије: 11,9x15,8 cm. На C2/D1.⁸⁴³ (Г1.4/1)

2. Из гроба 5 хумке I са некрополе Ураке код Бурела потиче грудна/стомачна плоча, богато украшеног урезивањем низа геометријских мотива и испуњених поља. Димензије: 51x38,5 cm. На C2/D1.⁸⁴⁴ (Г1.4/2)

3. Из гроба 5 хумке I са некрополе Ураке код Бурела потиче грудна/стомачна плоча, богато украшеног урезивањем низа геометријских мотива и испуњених поља. Орнаментални мотиви слични су претходном примерку. Димензије: 51x38,5 cm. На C2/D1.⁸⁴⁵ (Г1.4/3)

Г2 - Офанзивно оружје

Г2.1 – Копља

1. Из гроба 1 хумке I на некрополи Отиловићи код Пљеваља потиче дугачко, добро очувано гвоздено копље листа у облику лаворовог листа, са јаким централним ребром, постављеним на здепасти тулац. Дужина: 43,5 cm; ширина листа: 5,4 cm. На D1.⁸⁴⁶ (Г2.1/1)

2. Из гроба 5 на некрополи Сигнал код Сврљига потиче добро очувано дуже гвоздено копље, изразито дугачког и уског листа, постављеног на релативно краћи тулац. По средини благо наглашено ребро. Прелаз из тулца у лист скоро је под правим углом, а ћошкови листа су заобљени. Дужина: 39,9 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D1.⁸⁴⁷ (Г2.1/2)

3. Из оставе (гроба?) откривене у селу Рудовци код Аранђеловца потиче мање гвоздено копље са делтоидним листом ромбоидног пресека постављеним на дужи тулац. Тулац је правилно фасетиран. Дужина: 9,1 cm; ширина листа: 1,3 cm. На C.⁸⁴⁸ (Г2.1/3)

⁸⁴¹ Жижих 1979: 206-207, сл. 2-3.

⁸⁴² Жижих 1979: 207, сл. 4-5.

⁸⁴³ Kurti 1976: 238-239, fig. 8.

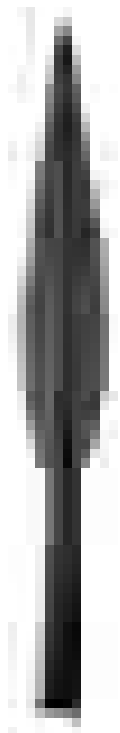
⁸⁴⁴ Islami 1982: 46-47, fig. 1.

⁸⁴⁵ Islami 1982: 47-48, fig. 3.

⁸⁴⁶ Sladić 2012: 61-62, T. 4/6.

⁸⁴⁷ Петровић, Филиповић и Миливојевић 2012: 170, кат. 8.

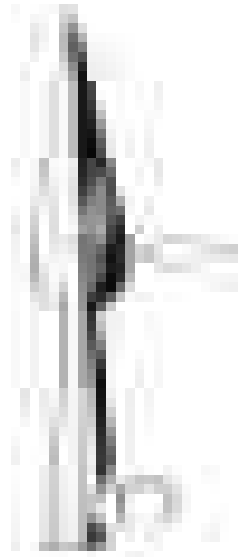
⁸⁴⁸ *Fontes* II: 38-40, кат. 3, T. XXIX/10.

Г2.1/1

Г2.1/2

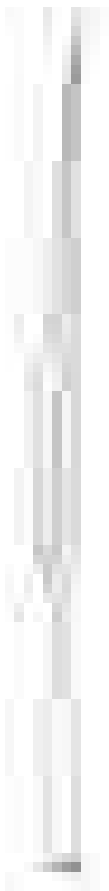
Г2.1/3

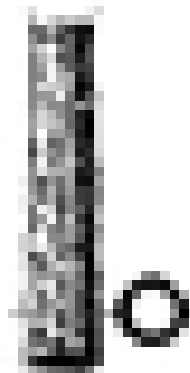
Г2.1/4

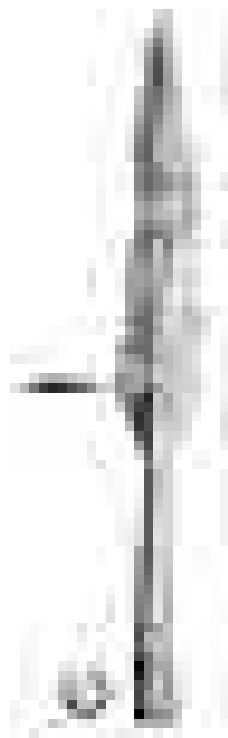
Г2.1/5

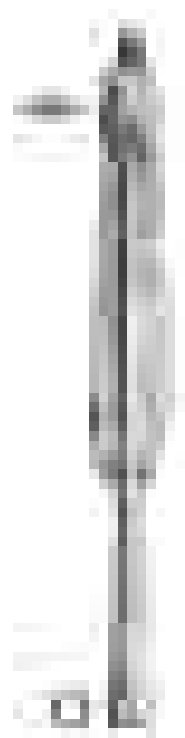
Г2.1/6

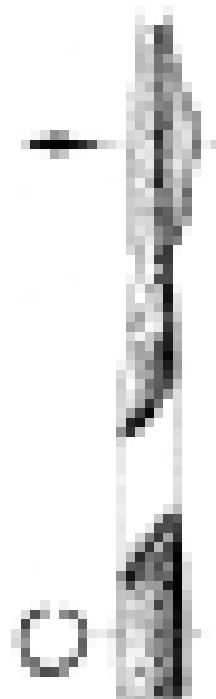
Г2.1/7

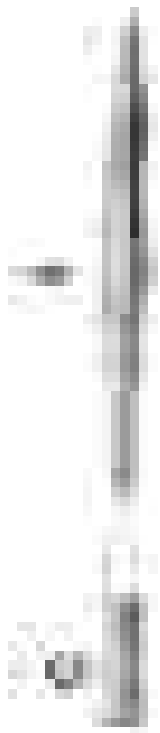
Г2.1/8

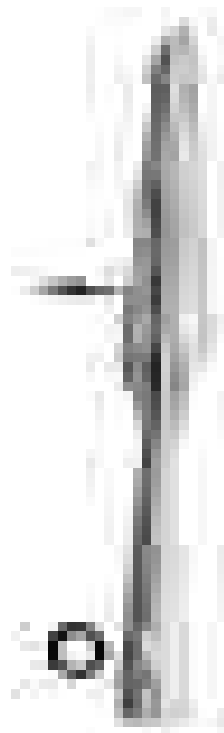
Г2.1/9

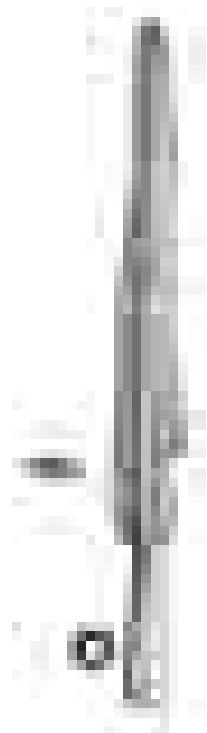
Г2.1/10

Г2.1/11

Г2.1/12

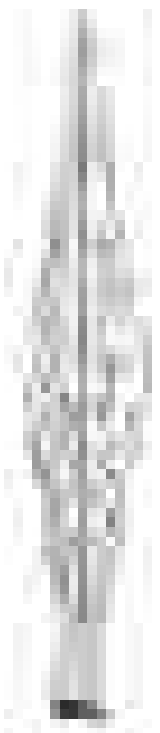
Г2.1/13

Г2.1/14

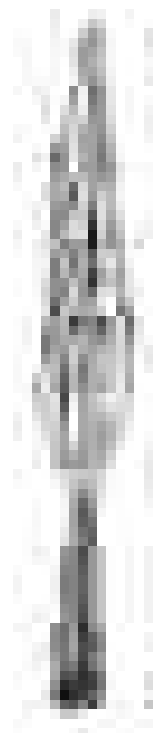
Г2.1/15

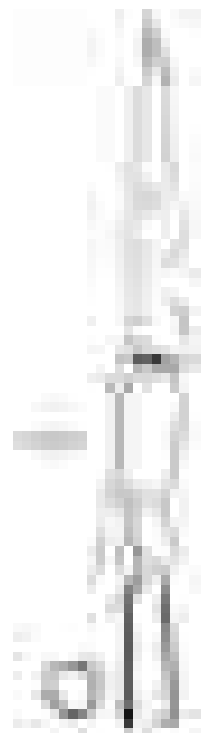
Г2.1/16

Г2.1/17

Г2.1/18

Г2.1/19

Г2.1/20

4. Из гроба откривеног у селу Моштаница код Врања потиче лоше очувано гвоздено копље са листом овалног пресека постављеним на дужи тулац. Копље по средини има централно ребро. На тулцу су две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 27 cm; ширина листа: 2,2 cm. На С.⁸⁴⁹ (Г2.1/4)
5. Из централног гроба (?) хумке на некрополи у Лушцу код Берана потиче дугачко гвоздено копље делтоидног листа постављеног на краћи левкаст тулац. По средини листа централно ребро. Димензије непознате. На С.⁸⁵⁰ (Г2.1/5)
6. Из централног гроба (?) хумке на некрополи у Лушцу код Берана потиче дугачко гвоздено копље уског листа постављеног на дугачак тулац. По средини листа централно ребро. Димензије непознате. На С.⁸⁵¹ (Г2.1/6)
7. Из гроба 1 (централни гроб) у хумци II у Љуљацима потиче тулац гвозденог копља. Дужина: 3,9 cm. На D2/3.⁸⁵² (Г2.1/7)
8. Из гроба 2 у хумци II у Љуљацима потиче гвоздено копље са ужим листом постављеним на дужи тулац. По средини листа, уже ребрасто ојачање. Дужина: 33,6 cm; ширина листа: 3,9 cm. На D2/3.⁸⁵³ (Г2.1/8)
9. Из гроба 2 у хумци II у Љуљацима потиче гвоздено копље са издуженим листом постављеним на дужи тулац. По средини листа ребро, а на врху гвоздени штитник. Дужина: 39,6 cm; ширина листа: 4,5 cm. На D2/3.⁸⁵⁴ (Г2.1/9)
10. Из гроба 3 у хумци II у Љуљацима потиче гвоздено копље оштећеног краћег листа постављеног на дугачки тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 24,9 cm; ширина листа: 2,8 cm. На D2/3.⁸⁵⁵ (Г2.1/10)
11. Из гроба 3 у хумци II у Љуљацима потиче гвоздено копље са дужим и узаним листом постављеним на дужи тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 39,6 cm; ширина листа: 2,9 cm. На D2/3.⁸⁵⁶ (Г2.1/11)
12. Из гроба 4 у хумци II у Љуљацима потиче мање гвоздено копље са ужим листом постављеним на дужи тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 13,3 cm; ширина листа: 1,5 cm. На D2/3.⁸⁵⁷ (Г2.1/12)
13. Из гроба 4 у хумци II у Љуљацима потиче гвоздено копље са дужим листом постављеним на краћи тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 15,4 cm; ширина листа: 1,7 cm. На D2/3.⁸⁵⁸ (Г2.1/13)
14. Из гроба 4/1 хумке 1 на некрополи Готовуша код Пљеваља потиче дуже гвоздено копље са ширим делтоидним листом. По средини листа централно ребро. Дужина: 40,4 cm; ширина листа: 5,6 cm. На С.⁸⁵⁹ (Г2.1/14)
15. Из гроба 4/1 хумке 1 на некрополи Готовуша код Пљеваља потиче дуже гвоздено копље са ширим делтоидним листом. Врх недостаје. По средини листа централно

849 Булатовић 2007: 104-108, кат. 3, Т. XVI/3; Митровић 2010: 23, кат. 21.

850 Марковић 1975: 230, сл. 16.

851 Марковић 1975: 230, сл. 17.

852 Срејовић 1991: 145, Т. II/2.

853 Срејовић 1991: 145, Т. II/6.

854 Срејовић 1991: 145, Т. II/7.

855 Срејовић 1991: 145, Т. III/4.

856 Срејовић 1991: 145, Т. III/3.

857 Срејовић 1991: 145, Т. IV/3.

858 Срејовић 1991: 145, Т. IV/4.

859 Марковић 1965-66: 219, Т. I/9.

ребро. Дужина: 39 cm; ширина листа: 5,5 cm. На С.⁸⁶⁰ (Г2.1/15)

16. Из гроба 4/2 хумке 1 на некрополи Готовуша код Пљеваља потиче дуже гвоздено копље са ширим делтоидним листом (?). Већи део тулаца недостаје. По средини листа централно ребро. Слично примерцима из гроба 4/1. Димензије непознате. На С.⁸⁶¹ (Г2.1/16)

17. Из насипа хумке 1 на некрополи Готовуша код Пљеваља потиче дуже гвоздено копље са делтоидним листом постављеним на издужени тулац. По средини листа централно ребро. Слично претходним примерцима са некрополе. Димензије непознате. На С.⁸⁶² (Г2.1/17)

18. Из насипа хумке 1 на некрополи Готовуша код Пљеваља потиче гвоздено копље са делтоидним листом. По средини листа централно ребро. Слично претходним примерцима са некрополе. Димензије непознате. На С.⁸⁶³ (Г2.1/18)

19. Из гроба 14 некрополе Лисичин Дол код Марвинаца потиче лоше очувано дуже гвоздено копље. Централно ребро није изражено. Димензије непознате. На D1.⁸⁶⁴ (Г2.1/19)

20. Из гроба 2 некрополе Карагач код Звечана потиче дуже гвоздено копље. Лоше очуван лист постављен је на изразито дугачак тулац. Очувана дужина: 38,1 cm; ширина листа: 2,5 cm. На D2/3.⁸⁶⁵ (Г2.1/20)

21. Из гроба 2 некрополе Карагач код Звечана потиче гвоздено копље. Издужени ужи лист недостајућег врха постављен је на краћи тулац којем недостаје доњи део. Очувана дужина: 33,8 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D2/3.⁸⁶⁶ (Г2.1/21)

22. Из гроба 3 некрополе Карагач код Звечана потиче гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа постављеним на издужени тулац, који се продужава до врха копља и формира тање централно ребро. Дужина: 28 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D2/3.⁸⁶⁷ (Г2.1/22)

23. Из гроба 3 некрополе Карагач код Звечана потиче мало гвоздено копље са издуженим листом постављеним на кратки тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 9,8 cm; ширина листа: 1,6 cm. На D2/3.⁸⁶⁸ (Г2.1/23)

24. Из гроба 4 некрополе Карагач код Звечана потиче дуго гвоздено копље са изразито дугим листом постављеним на тањи тулац којем недостаје доњи део. По средини листа централно ребро. Дужина: 45,5 cm; ширина листа: 4,2 cm. На D2/3.⁸⁶⁹ (Г2.1/24)

25. Из гроба 4 некрополе Карагач код Звечана потиче гвоздено копље са оштећеним листом постављеним на издужени тулац. По средини листа централно ребро. Очувана дужина: 20,2 cm; ширина листа: 3,7 cm. На D2/3.⁸⁷⁰ (Г2.1/25)

26. Из гроба 7 некрополе Карагач код Звечана потиче гвоздено копље са изразито

860 Марковић 1965-66: 219, Т. II/18.

861 Марковић 1965-66: 219, Т. I/10.

862 Марковић 1965-66: 220, Т. IV/30.

863 Марковић 1965-66: 220, Т. IV/31.

864 Видески 1999: 97, Т. IV/14.

865 Sreјović 1973: 56, Pl. VI/1.

866 Sreјović 1973: 56, Pl. VI/2.

867 Sreјović 1973: 56, Pl. VII/1.

868 Sreјović 1973: 56, Pl. VII/9.

869 Sreјović 1973: 56, Pl. VIII/1.

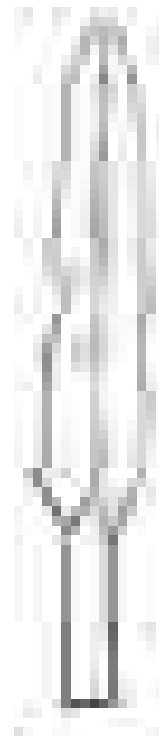
870 Sreјović 1973: 56, Pl. VIII/4.

Г2.1/21

Г2.1/22

Г2.1/23

Г2.1/24

Г2.1/25

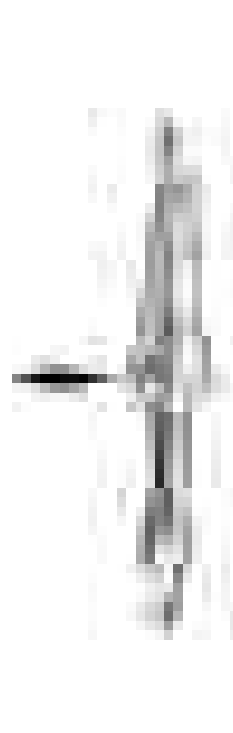
Г2.1/26

Г2.1/27

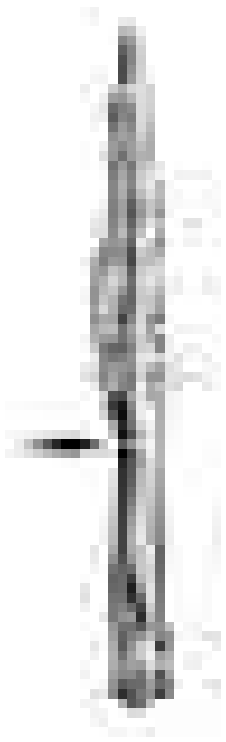
Г2.1/28

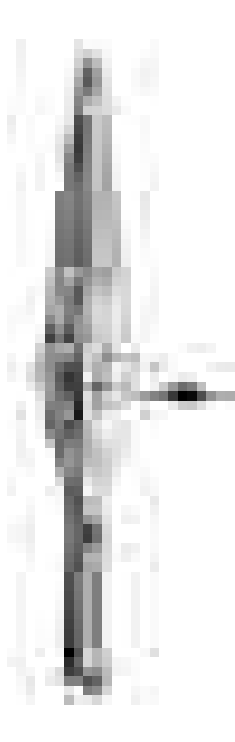
Г2.1/29

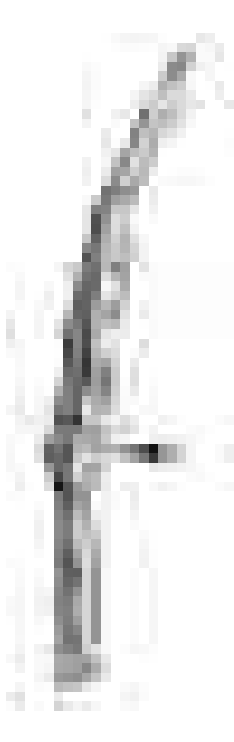
Г2.1/30

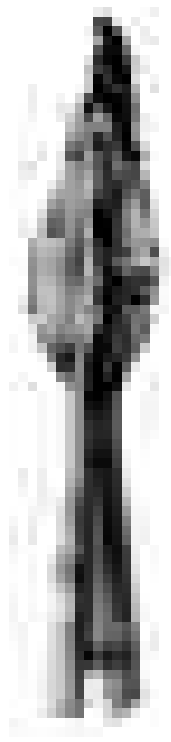
Г2.1/31

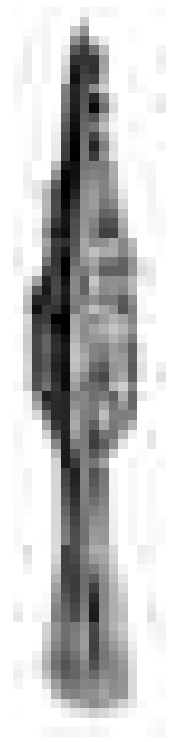
Г2.1/32

Г2.1/33

Г2.1/34

Г2.1/35

Г2.1/36

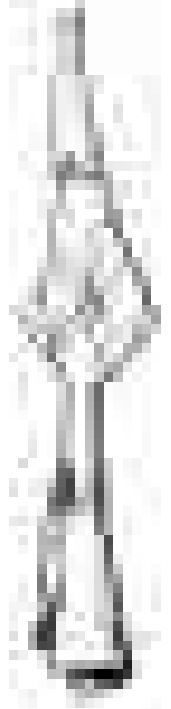
Г2.1/37

Г2.1/38

Г2.1/39

Г2.1/40

дугим листом постављеним на издужени и оштећени тулац, који се продужава до врха копља и формира тање централно ребро. Сам врх копља недостаје. Очувана дужина: 40,3 cm; ширина листа: 3,1 cm. На D2/3.⁸⁷¹ (Г2.1/26)

27. Из гроба 7 некрополе Карагач код Звечана потиче фрагмент савијеног гвозденог предмета квадратног пресека који би можда могао представљати копље типа сигине. Вероватно недостаје зашиљени крај, мада то у оригиналном тексту није напоменуто. Очувана дужина: 17,9 cm; ширина листа: 0,7 cm. На D2/3.⁸⁷² (Г2.1/27)

28. Из гроба 12 некрополе Карагач код Звечана потиче гвоздено копље са широким и издуженим делтоидним листом постављеним на издужени тулац, који се продужава до врха копља и формира тање централно ребро. Дужина: 33,4 cm; ширина листа: 4 cm. На D2/3.⁸⁷³ (Г2.1/28)

29. Са некрополе Доњошорско гробље у Шапцу, ван контекста, потиче оштећено мање гвоздено копље са издуженим листом, недостајућег врха и доњег дела тулца. По средини листа централно ребро. Очувана дужина: 18,4 cm; ширина листа: 2,7 cm. На D2/3.⁸⁷⁴ (Г2.1/29)

30. Са некрополе Доњошорско гробље у Шапцу, ван контекста, потиче мало гвоздено копље са делимично оштећеним листом делтоидног облика на мањем тулцу. Вероватно је реч о стрели. Дужина: 6,7 cm; ширина листа: 1,4 cm. На D2/3.⁸⁷⁵ (Г2.1/30)

31. Са некрополе Доњошорско гробље у Шапцу, ван контекста, потиче гвоздено копље са издуженим, делимично оштећеним листом. По средини листа централно ребро. Дужина: 23,8 cm; ширина листа: 2,9 cm. На D2/3.⁸⁷⁶ (Г2.1/31)

32. Са некрополе Доњошорско гробље у Шапцу, ван контекста, потиче гвоздено копље са издуженим делтоидним листом, постављеним на краћи тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 27,6 cm; ширина листа: 4 cm. На D2/3.⁸⁷⁷ (Г2.1/32)

33. Са некрополе Доњошорско гробље у Шапцу, ван контекста, потиче гвоздено копље са издуженим, делимично оштећеним ужим листом. По средини листа централно ребро. Копље је савијено на једну страну. Дужина: 27,6 cm; ширина листа: 2,6 cm. На D2/3.⁸⁷⁸ (Г2.1/33)

34. Са локалитета Широко код Суве Реке потиче гвоздено копље са ширим листом постављеним на масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 24,3 cm; ширина листа: 4,5 cm. На D2/3.⁸⁷⁹ (Г2.1/34)

35. Са локалитета Широко код Суве Реке потиче гвоздено копље са делтоидним листом постављеним на краћи масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 23,8 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D2/3.⁸⁸⁰ (Г2.1/35)

36. Са локалитета Широко код Суве Реке потиче дугачко гвоздено копље са издуженим листом постављеним на кратки тулац. По средини листа централно ребро.

871 Sreјović 1973: 56, Pl. IX/1.

872 Sreјović 1973: 56, Pl. IX/4.

873 Sreјović 1973: 56, Pl. IX/5.

874 Васиљевић 1977: 171, сл. 4/6.

875 Васиљевић 1977: 173, сл. 5/5.

876 Васиљевић 1977: 171-173, сл. 5/1.

877 Васиљевић 1977: 171-173, сл. 5/2.

878 Васиљевић 1977: 171-173, сл. 5/3.

879 Dašić 1957: 252, T. V/1.

880 Dašić 1957: 252, T. V/2.

- Дужина: 44,8 cm; ширина листа: 4,4 cm. На D2/3.⁸⁸¹ (Г2.1/36)
37. Са локалитета Широко код Суве Реке потиче гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа, постављеним на издужени тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 30,8 cm; ширина листа: 3,3 cm. На D2/3.⁸⁸² (Г2.1/37)
38. Са локалитета Широко код Суве Реке потиче краће гвоздено копље са делтоидним листом. Тулац је оштећен у доњем делу. По средини листа централно ребро. Дужина: 20,2 cm; ширина листа: 2,8 cm. На D2/3.⁸⁸³ (Г2.1/38)
39. Из Кочана код Штипа потиче „...голема бронзана игла со квадратен пресек...“⁸⁸⁴ коју Р. Васић није уврстио у своју монографију о иглама на централном Балкану.⁸⁸⁵ Вероватно је реч о бронзаној сигини, мада би на основу недостајућих димензија ова претпоставка била јаснија. На D2/3. (Г2.1/39)
40. Вероватно из гроба 6 некрополе Милци код Ђевђелије потиче гвоздено копље са делтоидним листом постављеним на масивнији тулац. Део листа недостаје. Димензије непознате. На D.⁸⁸⁶ (Г2.1/40)
41. Вероватно из гроба 7 некрополе Милци код Ђевђелије потиче лоше очувано гвоздено копље ужег листа постављеног на мањи и фрагментовани (?) тулац. Врх копља недостаје. Димензије непознате. На D.⁸⁸⁷ (Г2.1/41)
42. Вероватно из гроба 7 некрополе Милци код Ђевђелије потиче лоше очувано гвоздено копље недостајућег листа постављеног на мањи тулац. Димензије непознате. На D.⁸⁸⁸ (Г2.1/42)
43. Из гроба 8 некрополе Милци код Ђевђелије потиче скоро аморфно гвоздено копље. Димензије непознате. На C2-D1.⁸⁸⁹ (Г2.1/43)
44. Из гроба 8 некрополе Милци код Ђевђелије потиче лоше очувано фрагментовано гвоздено копље. Димензије непознате. На C2-D1.⁸⁹⁰ (Г2.1/44)
45. Из гроба 27 некрополе Милци код Ђевђелије потиче лоше очувано дугачко гвоздено копље са широким листом постављеним на краћи тулац. Димензије непознате. На D1.⁸⁹¹ (Г2.1/45)
46. Из гроба 71 некрополе Милци код Ђевђелије потиче лоше очувано и фрагментовано мање гвоздено копље са оштећеним листом постављеним на дужи и масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Врх копља недостаје. Очувана дужина: 11,7 cm; ширина листа: 1,2 cm. На C2-D1.⁸⁹² (Г2.1/46)
47. Из гроба 73 некрополе Милци код Ђевђелије потиче мање гвоздено копље са оштећеним листом постављеним на масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Врх копља недостаје. Очувана дужина: 16,9 cm; ширина листа: 3,1 cm. На

881 Dašić 1957: 252, T. V/3.

882 Dašić 1957: 252, T. V/4.

883 Dašić 1957: 252, T. V/5.

884 Георгиев 1981: 66, кат. 7, сл. 1/7.

885 Vasić 2003.

886 Пашик, Винчик, Ивановски и Георгиев 1987: T. IV/9.

887 Пашик, Винчик, Ивановски и Георгиев 1987: T. V/6.

888 Пашик, Винчик, Ивановски и Георгиев 1987: T. V/7.

889 Пашик, Винчик, Ивановски и Георгиев 1987: T. V/11 горе.

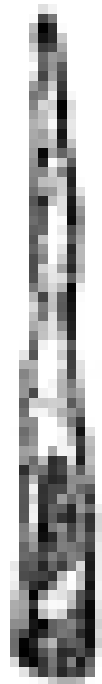
890 Пашик, Винчик, Ивановски и Георгиев 1987: T. V/11 доле.

891 Пашик, Винчик, Ивановски и Георгиев 1987: 77, T. IX/6.

892 Хусеновски 2005: 99, T. II/3.

Г2.1/41

Г2.1/42

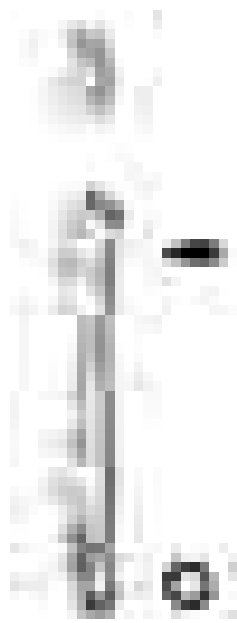
Г2.1/43

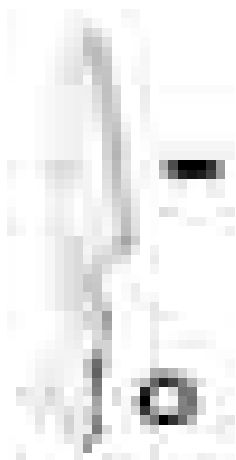
Г2.1/44

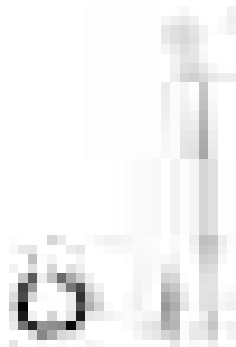
Г2.1/45

Г2.1/46

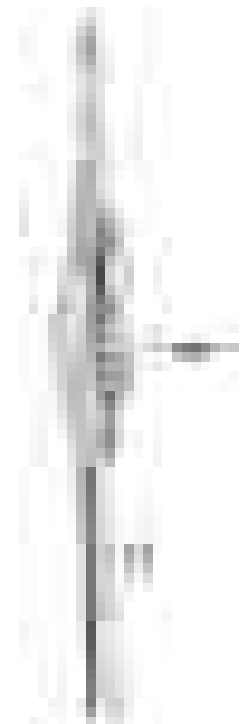
Г2.1/47

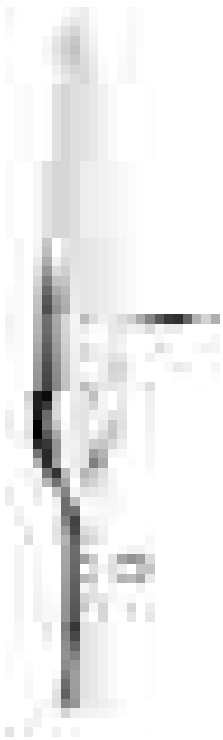
Г2.1/48

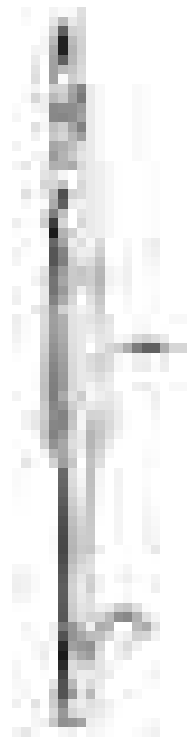
Г2.1/49

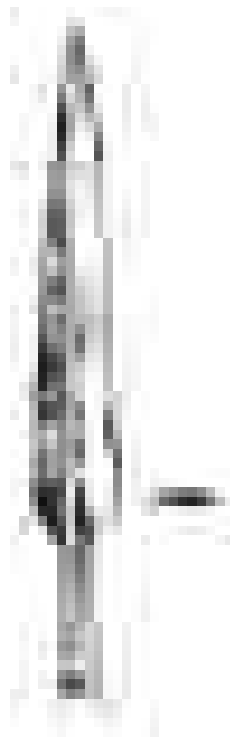
Г2.1/50

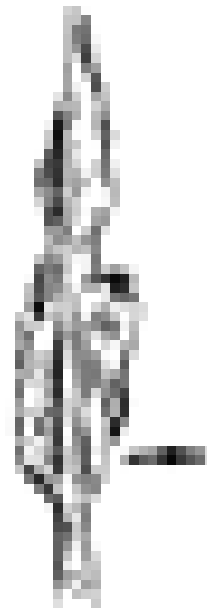
Г2.1/51

Г2.1/52

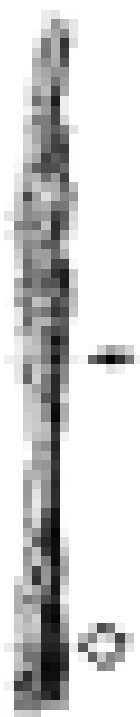
Г2.1/53

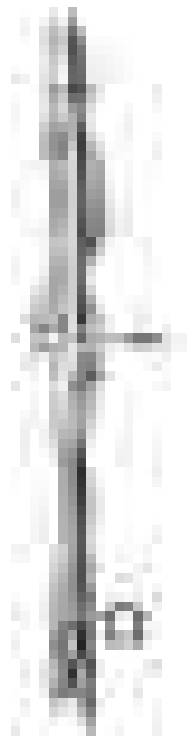
Г2.1/54

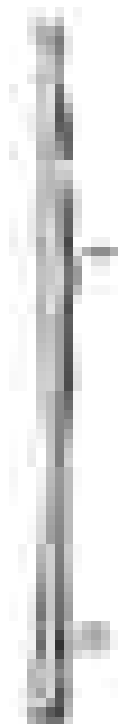
Г2.1/55

Г2.1/56

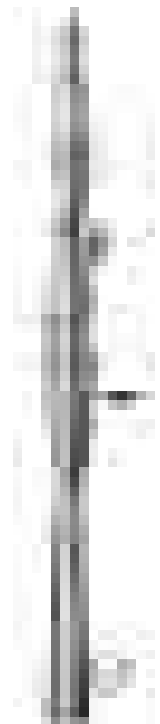
Г2.1/57

Г2.1/58

Г2.1/59

Г2.1/60

C2-D1.⁸⁹³ (Г2.1/47)

48. Поред гроба 74 некрополе Милци код Ђевђелије, потиче мање гвоздено копље без листа, тј. гвоздена оплата доњег дела дрвеног стабла, која је приликом оштећења примарног копља могла послужити и као помоћно копље. Очувана дужина: 10,8 cm. На C2-D1.⁸⁹⁴ (Г2.1/48)

49. Из хумке I у Мрчајевцима потиче неколико фрагмената гвоздених тулаца и листова копаља, а с обзиром на чињеницу да није могуће рећи да ли је реч о једном или више копаља, дати су као једна каталожка јединица. Неке од ситних фрагмената М. Стојић одређује као делове мачева. Димензије фрагмената нису дате. На D.⁸⁹⁵ (Г2.1/49)

50. Из Гротнице у Гучи потиче веће гвоздено копље са делимично оштећеним широким листом постављеним на већи тулац. По средини листа јако централно ребро, правоугаоно профилисано. При дну тулаца две рупе за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 45,5 cm; ширина листа: 5,5 cm. На D.⁸⁹⁶ (Г2.1/50)

51. Из Гротнице у Гучи потиче гвоздено копље са делтоидним листом постављеним на краћи тулац. По средини листа благо централно ребро. На дну тулаца једна очувана рупа за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 32,5 cm; ширина листа: 4,2 cm. На D.⁸⁹⁷ (Г2.1/51)

52. Из Гротнице у Гучи потиче гвоздено копље са уским листом постављеним на већи тулац. По средини листа благо наглашено централно ребро. При дну тулаца две рупе за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 35,5 cm; ширина листа: 3,1 cm. На D.⁸⁹⁸ (Г2.1/52)

53. Из једне хумке са модерног гробља у Пријевору код Чачка потиче гвоздено копље издуженог листа постављеног на, чини се, већи фрагментовани тулац. По средини листа наглашено централно ребро. Димензије непознате. На D.⁸⁹⁹ (Г2.1/53)

54. Из једне хумке са модерног гробља у Пријевору код Чачка потиче гвоздено копље широког листа на фрагментованом тулцу. По средини листа благо наглашено централно ребро. Димензије непознате. На D.⁹⁰⁰ (Г2.1/54)

55. Из гроба 36 хумке I на локалитету Латинско гробље Пештеру потиче гвоздено копље уског дугачког листа на фрагментованом тулцу. По средини листа централно ребро. Дужина: 27,9 cm; ширина листа: 2,7 cm. На D.⁹⁰¹ (Г2.1/55)

56. Из гроба 36 хумке I на локалитету Латинско гробље Пештеру потиче гвоздено копље уског листа на издуженом тулцу. По средини листа централно ребро, врх копља недостаје. Дужина: 24,9 cm; ширина листа: 2,1 cm. На D.⁹⁰² (Г2.1/56)

57. Из гроба 40 хумке I на локалитету Латинско гробље Пештеру потиче лоше очувано гвоздено копље са листом на издуженом тулцу. По средини листа централно ребро, врх копља и доњи део тулаца недостају. Дужина: 32,4 cm; ширина листа: 3,3

893 Хусеновски 2005: 100, Т. III/4.

894 Хусеновски 2005: 103, Т. IV/4.

895 Стојић 1997: 28, Т. II/4, 8, 11-17.

896 Васић и Дмитровић 2008: 13, кат. 2, Т. II/2.

897 Васић и Дмитровић 2008: 13, кат. 3, Т. II/3.

898 Васић и Дмитровић 2008: 13, кат. 4, Т. II/4.

899 Stojić und Nikitović 1996: 205, Abb. 1/4; Никитовић 2000: 6.

900 Stojić und Nikitović 1996: 205, Abb. 1/5; Никитовић 2000: 6.

901 Летица 1982: 15, Т. VII/3.

902 Летица 1982: 15, Т. VII/3.

cm. На D.⁹⁰³ (Г2.1/57)

58. Из гроба 42 хумке I на локалитету Латинско гробље Пештеру потиче лоше очувано дугачко гвоздено копље са издуженим листом на дугачком тулцу. По средини листа благо наглашено централно ребро, врх копља недостаје. Дужина: 39,9 cm; ширина листа: 2,1 cm. На D.⁹⁰⁴ (Г2.1/58)

59. Из гроба 42 хумке I на локалитету Латинско гробље Пештеру потиче дугачко гвоздено копље са издуженим листом. По средини листа једва приметно централно ребро. Дужина: 37,2 cm; ширина листа: 3,2 cm. На D.⁹⁰⁵ (Г2.1/59)

60. Из гроба 42 хумке I на локалитету Латинско гробље Пештеру потиче дугачко гвоздено копље са издуженим и оштећеним листом. По средини листа јако централно ребро, врх копља недостаје. Дужина: 39,3 cm; ширина листа: 2,8 cm. На D.⁹⁰⁶ (Г2.1/60)

61. Из гроба 53 хумке I на локалитету Латинско гробље Пештеру потиче добро очувано гвоздено копље са издуженим листом. По средини листа јако централно ребро. Дужина: 34,5 cm; ширина листа: 3,3 cm. На D.⁹⁰⁷ (Г2.1/61)

62. Из гроба 2 на некрополи Криви Дол код Штипа потиче мало гвоздено копље са делтоидним листом на дугачком тулцу, првобитно окарактерисано као стрелица. Дужина: 11,5 cm; ширина листа: 1,5 cm. На C2-D1.⁹⁰⁸ (Г2.1/62)

63. Из гроба 7 хумке VI на локалитету Орлова Чука код Штипа потиче фрагментовано масивно гвоздено копље са делтоидним листом, без тулца. Димензије непознате. На C2-D1.⁹⁰⁹ (Г2.1/63)

64. Из гроба 1 хумке I на локалитету Грачанска поља на Пештеру потиче лоше очувано гвоздено копље са ширим листом, постављеног на дужи тулац. По средини листа једва приметно централно ребро. Дужина: 44,5 cm; ширина листа: 5,4 cm. На D2/3.⁹¹⁰ (Г2.1/64)

65. Из гроба 1 хумке I на локалитету Грачанска поља на Пештеру потиче лоше очувано гвоздено копље уског листа, постављеног на дужи тулац. Горњи део и врх копља недостају. Очувана дужина: 24,2 cm; ширина листа: 2,9 cm. На D2/3.⁹¹¹ (Г2.1/65)

66. Из гроба 4 хумке I на локалитету Грачанска поља на Пештеру потиче мање гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа, постављеног на краћи и масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 30,4 cm; ширина листа: 4,4 cm. На D2/3.⁹¹² (Г2.1/66)

67. Из гроба 1 хумке V на локалитету Грачанска поља на Пештеру потиче мање гвоздено копље са делтоидним листом, постављеним на издужени тулац. По средини листа централно ребро, врх недостаје. Дужина: 18 cm; ширина листа: 2,7 cm. На D2/3.⁹¹³ (Г2.1/67)

903 Летица 1982: 15, Т. VII/3.

904 Летица 1982: 15, Т. VIII/4.

905 Летица 1982: 15, Т. VIII/5.

906 Летица 1982: 15, Т. VIII/6.

907 Летица 1982: 15, Т. VIII/7.

908 Гарашанин и Гарашанин 1959: 15, сл. 76.

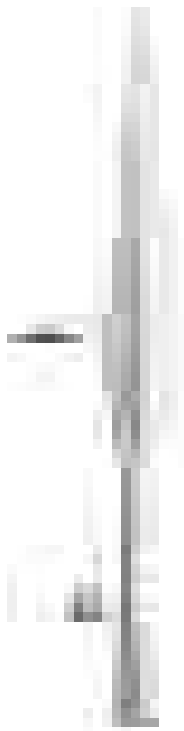
909 Микулчић 1961: 59, Т. VI/4.

910 Jevtić 1997b: 305, Fig. 11/9.

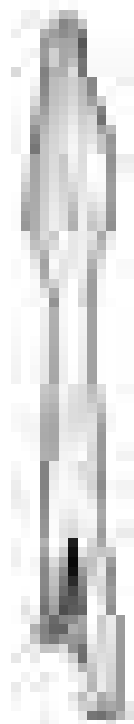
911 Jevtić 1997b: 305, Fig. 11/13.

912 Jevtić 1997b: 305, Fig. 11/10.

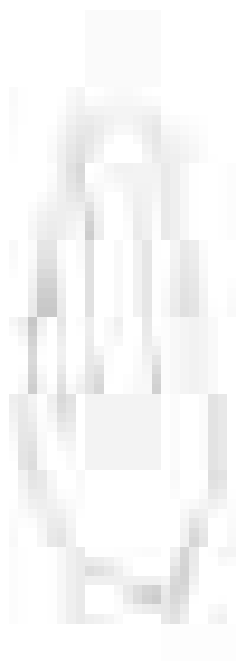
913 Jevtić 1997b: 304, Fig. 12/13.

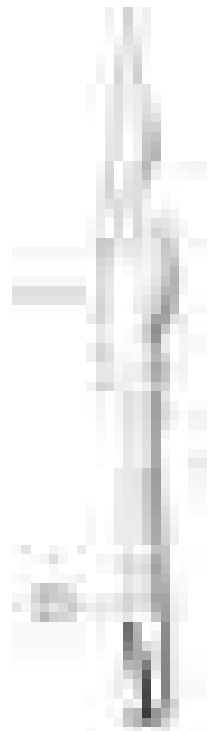
Г2.1/61

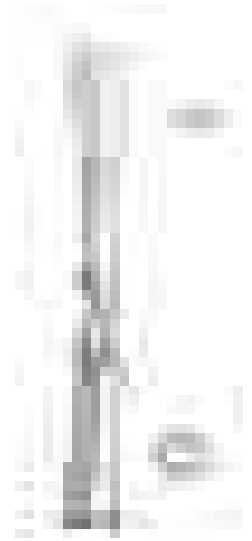
Г2.1/62

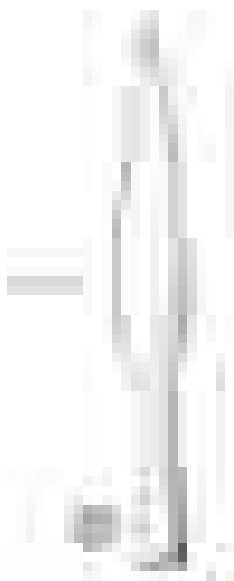
Г2.1/63

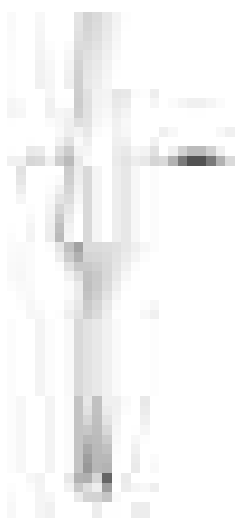
Г2.1/64

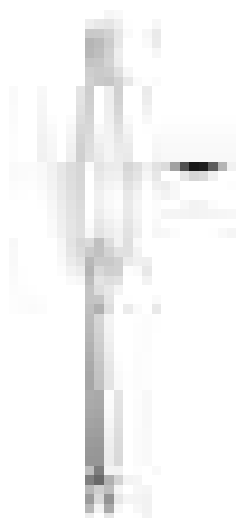
Г2.1/65

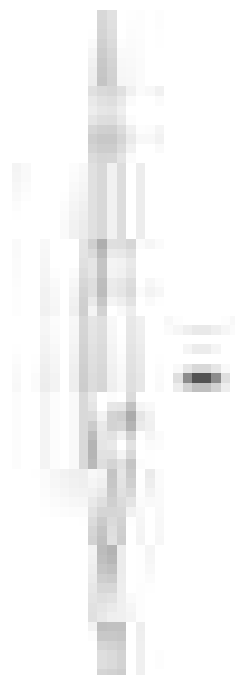
Г2.1/66

Г2.1/67

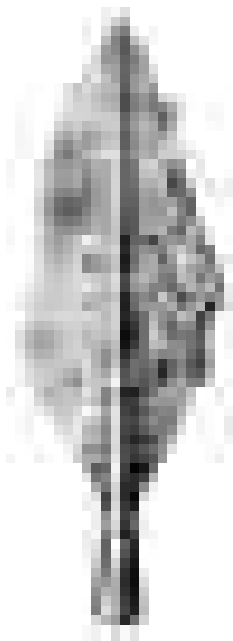
Г2.1/68

Г2.1/69

Г2.1/70

Г2.1/71

Г2.1/72

Г2.1/73

Г2.1/74

Г2.1/75

Г2.1/76

Г2.1/77

Г2.1/78

Г2.1/79

Г2.1/80

68. Из гроба 1 хумке V на локалитету Грачанска поља на Пештеру потиче мање гвоздено копље са делтоидним листом, постављеним на издужени тулац. По средини листа централно ребро, врх недостаје. Дужина: 20,4 cm; ширина листа: 2,7 cm. На D2/3.⁹¹⁴ (Г2.1/68)
69. Поред гроба 1 хумке V на локалитету Грачанска поља на Пештеру регистровано је дуже гвоздено копље са уским и издуженим листом. По средини листа централно ребро, тулац недостаје. Дужина: 33,6 cm; ширина листа: 2,7 cm. На D2/3.⁹¹⁵ (Г2.1/69)
70. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче кратко гвоздено копље са делтоидним листом постављеним на издужени тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 26 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.⁹¹⁶ (Г2.1/70)
71. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче кратко гвоздено копље са изразито широким делтоидним листом. По средини листа централно ребро, доњи део тулаца недостаје. Дужина: 21 cm; ширина листа: 6,5 cm. На D.⁹¹⁷ (Г2.1/71)
72. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче гвоздено копље уског и издуженог листа, постављеног на дужи тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 30,5 cm; ширина листа: 2,6 cm. На D.⁹¹⁸ (Г2.1/72)
73. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче велико гвоздено копље издуженог листа, постављеног на дужи тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 48,5 cm; ширина листа: 5,5 cm. На D.⁹¹⁹ (Г2.1/73)
74. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче гвоздено копље делтоидног листа, постављеног на издужени тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 34 cm; ширина листа: 4,5 cm. На D.⁹²⁰ (Г2.1/74)
75. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче дуже гвоздено копље уског и издуженог листа, постављеног на дугачак фрагментовани тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 42 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.⁹²¹ (Г2.1/75)
76. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче дуже гвоздено копље ширег делтоидног листа, постављеног на масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 36 cm; ширина листа: 5 cm. На D.⁹²² (Г2.1/76)
77. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче дугачко гвоздено копље уског издуженог листа, постављеног на дугачки тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 45,5 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.⁹²³ (Г2.1/77)
78. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче велико гвоздено копље са изразито широким делтоидним листом, постављеним на дугачки тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 45 cm; ширина листа: 7 cm. На

914 Jevtić 1997b: 304, Fig. 12/14.

915 Jevtić 1997b: 304, Fig. 12/15.

916 Марковић 1997: 327, Т. 3/2.

917 Марковић 1997: 327, Т. 3/3.

918 Марковић 1997: 327, Т. 3/5.

919 Марковић 1997: 327, Т. 4/1.

920 Марковић 1997: 327, Т. 4/2.

921 Марковић 1997: 327, Т. 4/3.

922 Марковић 1997: 327, Т. 4/4.

923 Марковић 1997: 327, Т. 4/5.

D.⁹²⁴ (Г2.1/78)

79. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче гвоздено копље са широким делтоидним листом, постављеним на дугачки масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 35,5 cm; ширина листа: 5,5 cm. На D.⁹²⁵ (Г2.1/79)

80. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче оштећено гвоздено копље ужег листа, постављеног на масиван, незграпан тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 35,6 cm; ширина листа: 4 cm. На D.⁹²⁶ (Г2.1/80)

81. Из гроба 1 хумке II на локалитету Лисјево поље код Берана потиче гвоздено копље са оштећеним широким делтоидним листом, постављеним на масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 30,5 cm; ширина листа: 5,5 cm. На D.⁹²⁷ (Г2.1/81)

82. Из разорене хумке на локалитету Годљево код Косјерића потиче јако оштећено гвоздено копље. Дужина: 19,3 cm; ширина листа: 2,7 cm. На D.⁹²⁸ (Г2.1/82)

83. Из гроба 6 хумке III на некрополи Пилатовићи код Пожеге потиче гвоздено копље са широким делтоидним листом, постављеним на издужени тулац. По средини листа јако централно ребро. Дужина: 26,2 cm; ширина листа: 2,9 cm. На D.⁹²⁹ (Г2.1/83)

84. Из гроба 6 хумке III на некрополи Пилатовићи код Пожеге потиче гвоздено оштећено копље са делтоидним листом (?), постављеним на дужи тулац. По средини листа централно ребро. Димензије непознате. На D.⁹³⁰ (Г2.1/84)

85. Из гроба 21 хумке III на некрополи Пилатовићи код Пожеге потиче мање гвоздено копље са издуженим листом, постављеним на масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Димензије непознате. На D.⁹³¹ (Г2.1/85)

86. Из гроба 21 хумке III на некрополи Пилатовићи код Пожеге потиче дугачко гвоздено копље са издуженим листом постављеним на масивнији дужи тулац. По средини листа централно ребро. Димензије непознате. На D.⁹³² (Г2.1/86)

87. Са локалитета Говедарник у Кожељу код Књажевца потиче оштећено гвоздено копље постављено на масивнији тулац. По средини листа изражено централно ребро. При дну оштећеног тулаца рупа за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 23 cm; ширина листа: 2,5 cm. На D.⁹³³ (Г2.1/87)

88. Са локалитета Говедарник у Кожељу код Књажевца потиче гвоздено копље ужег листа постављеног на масивнији тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 21 cm; ширина листа: 2,5 cm. На D.⁹³⁴ (Г2.1/88)

89. Са локалитета Говедарник у Кожељу код Књажевца потиче мање гвоздено копље уског листа постављеног на масивнији и при дну оштећени тулац. По средини

924 Марковић 1997: 327, Т. 4/6.

925 Марковић 1997: 327, Т. 5/1.

926 Марковић 1997: 327, Т. 5/2.

927 Марковић 1997: 327, Т. 5/3.

928 Зотовић 1967: 157, кат. 29 Т. IV/3.

929 Зотовић 1979: 37, Т. I/2.

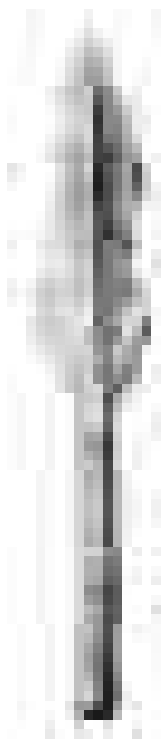
930 Zotović 1974: 29; Зотовић 1979: 37; Vasić 1977a: Pl. 26/3.

931 Zotović 1985: Т. XXV/6.

932 Zotović 1985: Т. XXV/8.

933 Стојић и Илијић 2011: 80, кат. 1, Т. XXI/1.

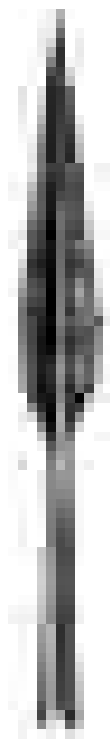
934 Стојић и Илијић 2011: 80, кат. 2, Т. XXI/2.

Г2.1/81

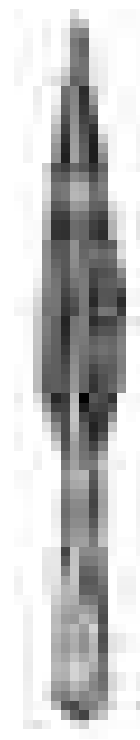
Г2.1/82

Г2.1/83

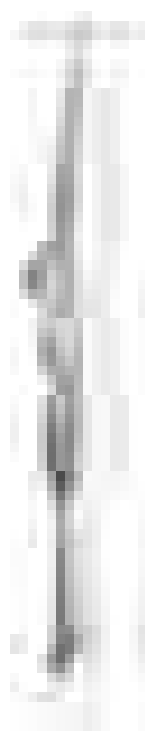
Г2.1/84

Г2.1/85

Г2.1/86

Г2.1/87

Г2.1/88

Г2.1/89

Г2.1/90

Г2.1/91

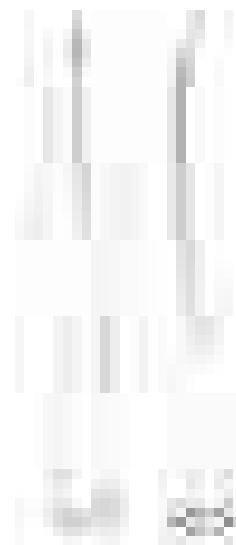
Г2.1/92

Г2.1/93

Г2.1/94

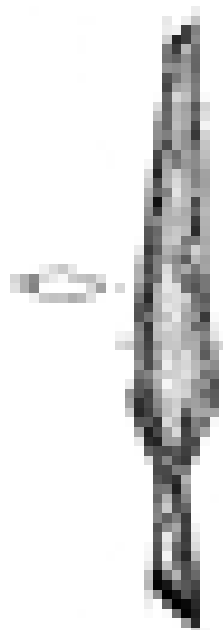
Г2.1/95

Г2.1/96

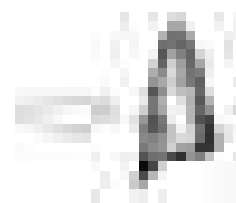
Г2.1/97

Г2.1/98

Г2.1/99

Г2.1/100

листа благо централно ребро, стране листа делимично су оштећене. Дужина: 16 cm; ширина листа: 2 cm. На D.⁹³⁵ (Г2.1/89)

90. Из гроба 1 хумке V на некрополи Ражана код Косјерића потиче дугачко гвоздено копље делтоидног листа постављеног на краћи левкасто моделовани тулац. По средини корозијом оштећеног листа централно ребро. Дужина: 49 cm; ширина листа: 5,5 cm. На D.⁹³⁶ (Г2.1/90)

91. Са локалитета Бањица – десна обала реке Белице подно Сврљиг-града потиче гвоздено листолико копље постављено на изразито дугачак тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 38,3 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.⁹³⁷ (Г2.1/91)

92. Са локалитета Бањица – десна обала реке Белице подно Сврљиг-града потиче гвоздено копље са широким делтоидним листом постављеним на дужи тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 31,4 cm; ширина листа: 5,2 cm. На D.⁹³⁸ (Г2.1/92)

93. Са локалитета Бањица – десна обала реке Белице подно Сврљиг-града потиче гвоздено копље са широким листом у облику ловоровог листа постављеног на оштећени тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 30 cm; ширина листа: 5,8 cm. На D.⁹³⁹ (Г2.1/93)

94. Са локалитета Бањица – десна обала реке Белице подно Сврљиг-града потиче гвоздено копље са изразито широким делтоидним листом постављеним на кратки, здепасти и широки тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 24,3 cm; ширина листа: 6 cm. На D.⁹⁴⁰ (Г2.1/94)

95. Из Ћовдинске пећине на обронцима Хомоља потиче мање гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа постављеног на широки тулац који се продужава до врха и чини централно ребро. При дну тулца рупа за причвршћивање дрвеног стабла. При врху, копље је незнатно повијено. Дужина: 14 cm; ширина листа: 3 cm. На С-D.⁹⁴¹ (Г. 2.1/95)

96. Из околине Јагодине потиче гвоздено копље са уским листом постављеним на дужи тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 20 cm; ширина листа: 2,7 cm. На С-D.⁹⁴² (Г. 2.1/96)

97. Из околине Јагодине потиче гвоздено копље са широким делтоидним листом постављеним на кратки и широки тулац који се продужава до врха и чини централно ребро. При дну тулца оштећена рупа за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 27 cm; ширина листа: 5,8 cm. На D.⁹⁴³ (Г. 2.1/97)

98. Из гроба 7 некрополе Дедели код Валандова потиче оштећено уже гвоздено ко-

935 Стојић и Илијић 2011: 80, кат. 2, Т. XXI/2.

936 Garašanin 1957: 40, sl. 2. У овом гробу регистровано је још једно копље, по речима аутора уништено корозијом, као и бронзани шлем илирског типа.

937 Непубликовано. Захваљујем се управнику Завичајне музејске збирке у Сврљигу, С. Миливојевићу на подацима. Копље је откривено скупа са кат. 92-94.

938 Непубликовано. Захваљујем се управнику Завичајне музејске збирке у Сврљигу, С. Миливојевићу на подацима. Копље је откривено скупа са кат. 91, 93 и 94.

939 Непубликовано. Захваљујем се управнику Завичајне музејске збирке у Сврљигу, С. Миливојевићу на подацима. Копље је откривено скупа са кат. 91, 92 и 94.

940 Непубликовано. Захваљујем се управнику Завичајне музејске збирке у Сврљигу, С. Миливојевићу на подацима. Копље је откривено скупа са кат. 91-93.

941 Vasić 1992в: 42, кат. 48, sl. 48.

942 Vasić 1992в: 42, кат. 49, sl. 49/a.

943 Vasić 1992в: 42, кат. 49, sl. 49/a.

пље са уским листом. Недостају врх листа и део тулца. Дужина: 13,8 cm; ширина: 1,9 cm. На D.⁹⁴⁴ (Г. 2.1/98)

99. Из гроба 20 некрополе Дедели код Валандова потиче фрагментовани дужи тулац гвозденог копља. Лист недостаје. Очувана дужина: 10,8 cm. На D2.⁹⁴⁵ (Г. 2.1/99)

100. Из гроба 27 некрополе Дедели код Валандова потиче врх гвозденог копља. Очувана дужина: 4,7 cm. На D2.⁹⁴⁶ (Г. 2.1/100)

101. Из гроба 44 некрополе Дедели код Валандова потиче фрагментовани тулац гвозденог копља и доњи део листа. Очувана дужина: 14 cm. На D2.⁹⁴⁷ (Г. 2.1/101)

102. Из гроба 56 некрополе Дедели код Валандова потиче фрагментовани тулац гвозденог копља. Очувана дужина: 12,7 cm. На D1.⁹⁴⁸ (Г. 2.1/102)

103. Из гроба 58 некрополе Дедели код Валандова потиче делтоидни лист гвозденог копља, без врха и са очуваним почетком тулца. По средини благо ребро. Очувана дужина: 10,5 cm; ширина: 2,8 cm. На D2.⁹⁴⁹ (Г. 2.1/103)

104. Из гроба 59 некрополе Дедели код Валандова потиче гвоздено копље са мањим делтоидним листом постављеним на дугачак и широк тулац. По средини благо ребро, на дну тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 19,1 cm; ширина: 2,4 cm. На D.⁹⁵⁰ (Г. 2.1/104)

105. Из гроба 60 некрополе Дедели код Валандова потиче гвоздено копље овалног облика и са трном за насађивање на дрвено стабло ромбоидног пресека. Откривено заједно са кат. 106. Дужина: 14,2 cm; пречник: 0,9 cm. На D2.⁹⁵¹ (Г. 2.1/105)

106. Из гроба 60 некрополе Дедели код Валандова потиче оштећено гвоздено копље делтоидног листа постављеног на краћи тулац. Недостаје горња половина листа. Откривено заједно са кат. 105. Дужина: 11,2 cm; ширина: 2,8 cm. На D2.⁹⁵² (Г. 2.1/106)

107. Из гроба 68 некрополе Дедели код Валандова потиче гвоздено копље делтоидног листа постављеног на дугачки тулац. Недостаје врх листа. Дужина: 24,3 cm; ширина: 3,2 cm. На D1.⁹⁵³ (Г. 2.1/107)

108. Из гроба 70 некрополе Дедели код Валандова потиче савијено гвоздено копље ужег листа постављеног на, при крају, оштећени тулац. На прелазу листа у тулац ромбоидно проширење, мада није јасно да ли је настало услед повијања копља. Иако није карактеристично за праисторијска копља, проширење делује крајње аутентично. Дужина: 25,6 cm; ширина: 2,4 cm. На D.⁹⁵⁴ (Г. 2.1/108)

109. Из гроба 78 некрополе Дедели код Валандова потиче мање гвоздено копље ширег делтоидног листа постављеног на дужи тулац. По средини листа благо ребро. Дужина: 22,6 cm; ширина: 4,3 cm. На D.⁹⁵⁵ (Г. 2.1/109)

944 Митревски 1991: 36, Т. II/16.

945 Митревски 1991: 21, Т. V/11.

946 Митревски 1991: 23-24, Т. VIII/8.

947 Митревски 1991: 29, Т. XII/6.

948 Митревски 1991: 32, Т. XV/17.

949 Митревски 1991: 32, Т. XVI/7.

950 Митревски 1991: 32, Т. XVI/10.

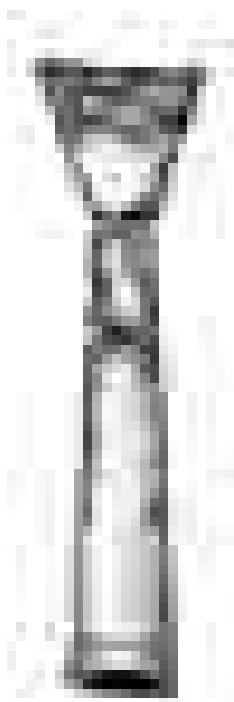
951 Митревски 1991: 32-33, Т. XVI/17.

952 Митревски 1991: 32-33, Т. XVI/16.

953 Митревски 1991: 33-34, Т. XVII/9.

954 Митревски 1991: 34, Т. XVII/13.

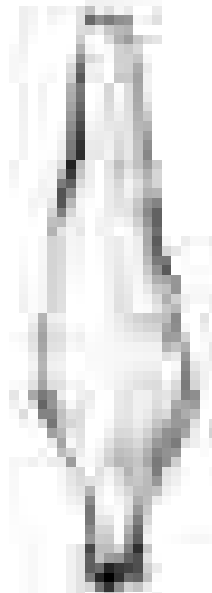
955 Митревски 1991: 36, Т. XIX/12.

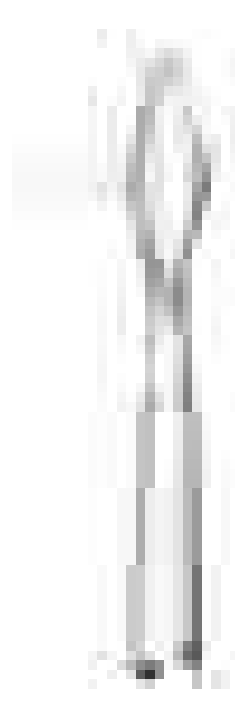
Г2.1/101

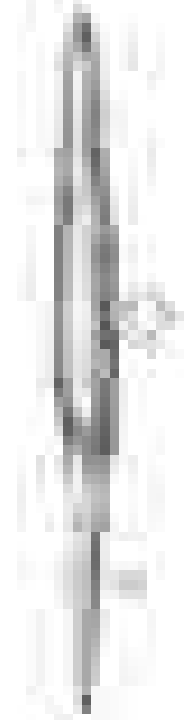
Г2.1/102

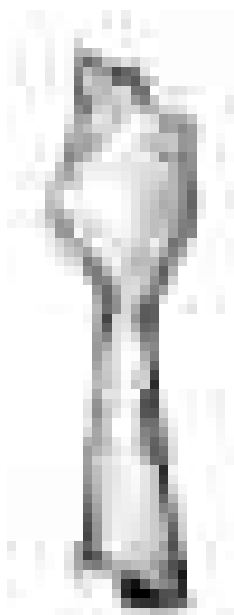
Г2.1/103

Г2.1/104

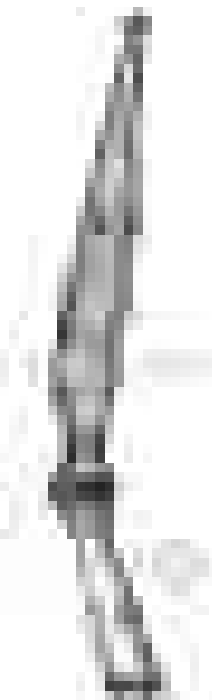
Г2.1/105

Г2.1/106

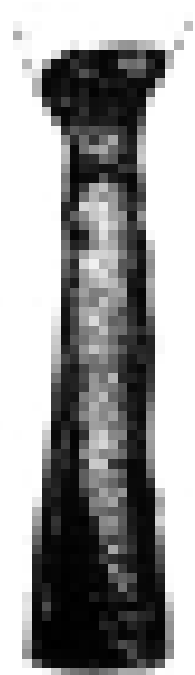
Г2.1/107

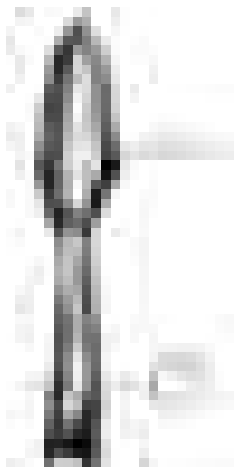
Г2.1/108

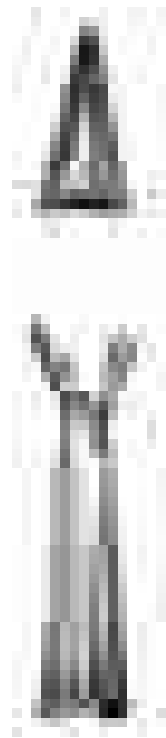
Г2.1/109

Г2.1/110

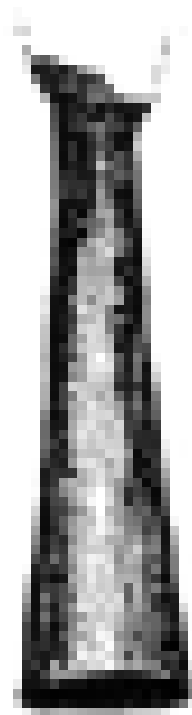
Г2.1/111

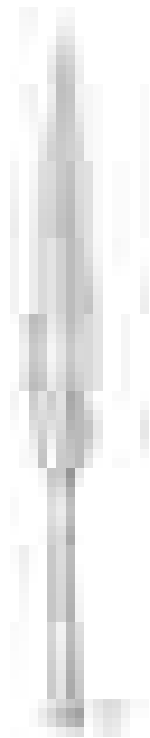
Г2.1/112

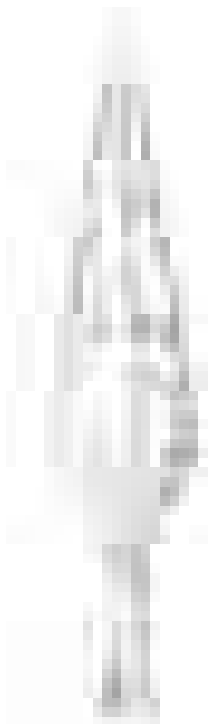
Г2.1/113

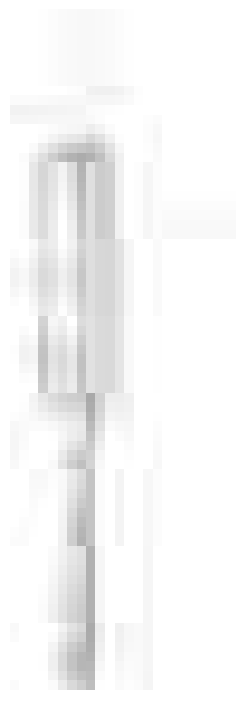
Г2.1/114

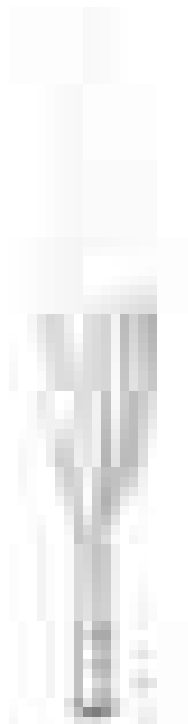
Г2.1/115

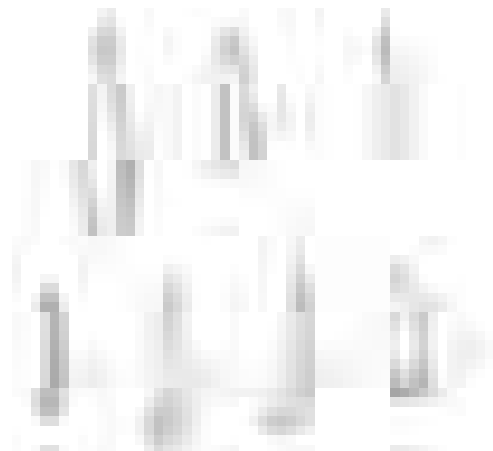
Г2.1/116

Г2.1/117

Г2.1/118

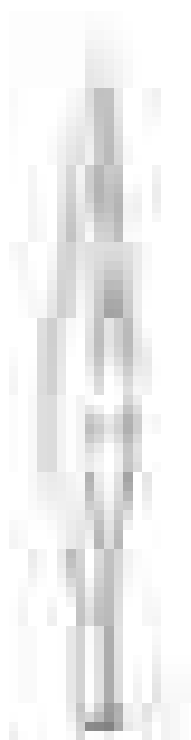
Г2.1/119

Г2.1/120

Г2.1/121

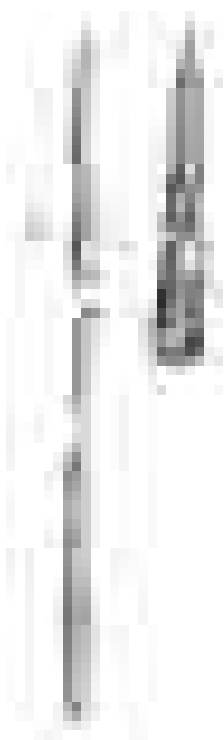
Г2.1/122

Г2.1/123

Г2.1/124

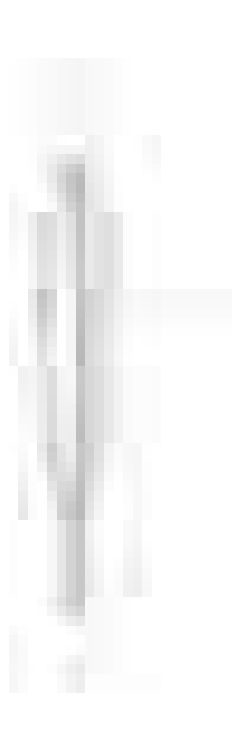
Г2.1/125

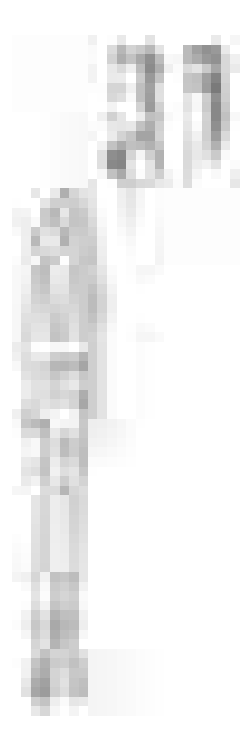
Г2.1/126

Г2.1/127

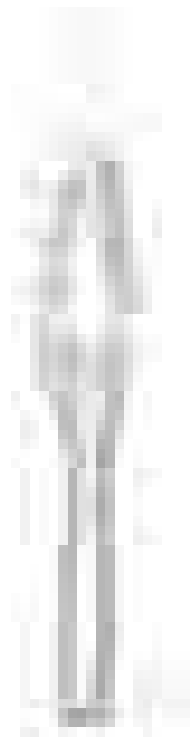
Г2.1/128

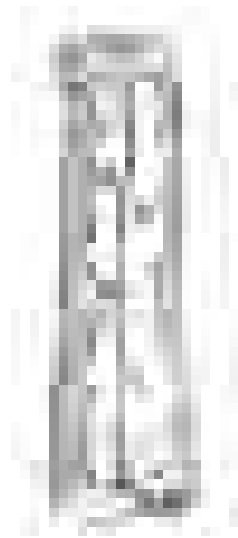
Г2.1/129

Г2.1/130

Г2.1/131

Г2.1/132

Г2.1/133

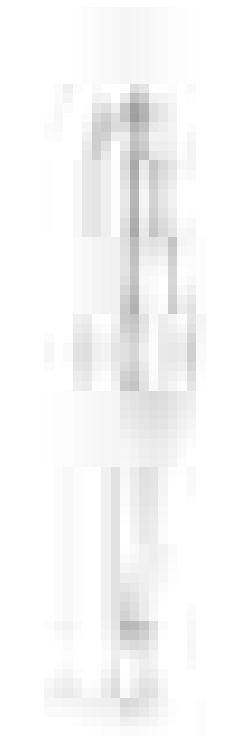
Г2.1/134

Г2.1/135

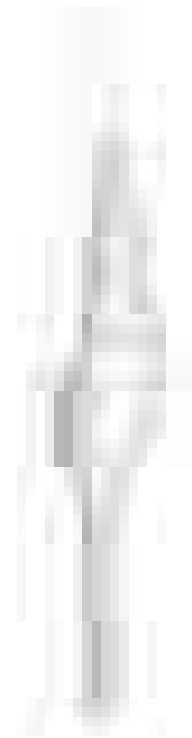
Г2.1/136

Г2.1/137

Г2.1/138

Г2.1/139

110. Из гроба 79 некрополе Дедели код Валандова потиче фрагментовани тулац гвозденог копља. Очувана дужина: 10,1 cm. На D2.⁹⁵⁶ (Г. 2.1/110)
111. Из гроба 83 некрополе Дедели код Валандова потиче гвоздено копље са мањим листом постављеним на нешто дужи тулац. По средини листа благо ребро. Дужина: 15,5 cm; ширина: 3 cm. На D.⁹⁵⁷ (Г. 2.1/111)
112. Из гроба 88 некрополе Дедели код Валандова потиче оштећено мање гвоздено копље делтоидног листа постављеног на широки тулац. Централни део листа недостаје. Дужина: 17,6 cm; ширина: 3,4 cm. На D2.⁹⁵⁸ (Г. 2.1/112)
113. Из гроба 89 некрополе Дедели код Валандова потиче фрагментовани тулац гвозденог копља и доњи део листа. Откривен заједно са копљем кат. 114. Очувана дужина: 10,5 cm. На D2.⁹⁵⁹ (Г. 2.1/113)
114. Из гроба 89 некрополе Дедели код Валандова потиче широки тулац гвозденог копља. Откривен заједно са копљем кат. 113. Очувана дужина: 10,9 cm. На D2.⁹⁶⁰ (Г. 2.1/114)
115. Из гроба 1 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче делимично оштећено гвоздено копље издуженог листа постављеног на дужи и узан тулац. По средини листа благо ребро. Дужина: 45 cm; ширина листа: 6 cm.⁹⁶¹ На D. (Г2.1/115)
116. Из гроба 1 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче делимично оштећено гвоздено копље ширег делтоидног листа постављеног на тулац. Врх копља недостаје. По средини листа благо истакнуто ребро. Дужина: 41 cm; ширина листа: 10 cm.⁹⁶² На D. (Г2.1/116)
117. Из гроба 1 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче делимично оштећено гвоздено копље издуженог листа постављеног на дужи тулац. Врх копља недостаје. По средини листа јако полукружно ребро. Дужина: 45 cm; ширина листа: 7,5 cm.⁹⁶³ На D. (Г2.1/117)
118. Из гроба 1 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче делимично оштећено гвоздено копље издуженог листа постављеног на дужи тулац. Половина листа копља недостаје. По средини листа јако полукружно ребро. Дужина: 45 cm; ширина листа: 6,5 cm.⁹⁶⁴ На D. (Г2.1/118)
119. Из гроба 1 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче више (преко 12) гвоздених дугачких копаља типа сигине квадратног пресека, од истраживача окарактерисаних као копља – пилуми. Регистровано је више комада са крстастим завршетком и крајем у облику трна. Дужина: 120 cm; ширина: 4,5 cm.⁹⁶⁵ На D. (Г2.1/119)
120. Из гроба 5 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче делимично оштећено гвоздено копље изразито издуженог листа постављеног на дужи и узан тулац. Рубови листа копља недостају. По средини листа јако полукружно ребро.

956 Митревски 1991: 36, Т. XIX/16.

957 Митревски 1991: 37, Т. XX/13.

958 Митревски 1991: 38, Т. XXI/16.

959 Митревски 1991: 38, Т. XXII/4а.

960 Митревски 1991: 38, Т. XXII/4б.

961 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 38, kat. 2, Т. I/2.

962 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 38, kat. 3, Т. I/3.

963 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 38, kat. 4, Т. I/4.

964 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 38, kat. 5, Т. I/5.

965 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 38-39, kat. 7, Т. II/7.

Дужина: 50 cm; ширина листа: 7 cm.⁹⁶⁶ На Д. (Г2.1/120)

121. Из гроба 5 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче оштећено гвоздено копље издуженог листа постављеног на дужи тулац. По средини наглашено ребро. Дужина: 40 cm; ширина листа: 6 cm.⁹⁶⁷ На Д. (Г2.1/121)

122. Из гроба 5 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче дугачко оштећено гвоздено копље издуженог листа постављеног на краћи тулац. По средини наглашено ребро. Дужина: 48 cm; ширина листа: 2,5 cm.⁹⁶⁸ На Д. (Г2.1/122)

123. Из гроба 5 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано гвоздено копље чији је лист постављен на дужи тулац. По средини благо наглашено ребро. Дужина: 30 cm; ширина листа: 2,5 cm.⁹⁶⁹ На Д. (Г2.1/123)

124. Из гроба 5 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано дугачко гвоздено копље издуженог листа постављеног на дужи и масивнији тулац. По средини листа јако полукружно ребро. Дужина: 51 cm; ширина листа: 5 cm.⁹⁷⁰ На Д. (Г2.1/124)

125. Из гроба 5 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагмент гвозденог предмета кружног пресека и зашиљеног врха. Вероватно је реч о крају копља типа сигина. Дужина: 4,5 cm.⁹⁷¹ На Д. (Г2.1/125)

126. Из гроба 6 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано дугачко гвоздено копље са краћим тулцем. По средини листа наглашено ребро. Дужина: 43 cm; ширина листа: 4 cm.⁹⁷² На Д. (Г2.1/126)

127. Из гроба 6 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче изузетно лоше очувано мање гвоздено копље са краћим тулцем. По средини листа наглашено ребро. Дужина: 22 cm; ширина листа: 3,8 cm.⁹⁷³ На Д. (Г2.1/127)

128. Из гроба 7 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим ужим тулцем, недостајућег краја. По средини листа наглашено ребро. Дужина: 32 cm; ширина листа: 4 cm.⁹⁷⁴ На Д. (Г2.1/128)

129. Из гроба 8 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано гвоздено копље са масивним и здепастим тулцем, недостајућег врха. По средини листа слабо наглашено централно ребро. Дужина: 31 cm; ширина: 4 cm.⁹⁷⁵ Копљу вероватно припада и фрагментовани гвоздени, левкасто моделовани штитник за врх копља, чији се горњи део завршава прстенастим ојачањем. Очувана дужина: 7 cm; пречник: 3 cm.⁹⁷⁶ На Д. (Г2.1/129a-b)

130. Из гроба 8 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче јако оштећено гвоздено копље са дужим тулцем. По средини листа наглашено ребро. Очувана дужина: 21,5 cm.⁹⁷⁷ Копљу вероватно припада и фрагментовани гвоздени, левкасто мо-

966 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 42, kat. 1, T. III/1.

967 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 42, kat. 1, T. III/2.

968 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 45, kat. 18, T. III/18.

969 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 45, kat. 19, T. IV/19.

970 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 45, kat. 20, T. IV/20.

971 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 44, kat. 11, T. III/11 и T. IV/11.

972 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 46, kat. 1, T. VI/1.

973 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 46, kat. 2, T. VI/2.

974 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 47, kat. 1, T. VI/1.

975 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 48-49, kat. 1, T. VII/1.

976 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 49, kat. 2, T. VII/2.

977 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 50, kat. 5, T. VII/5.

деловани штитник за врх копља, чији се горњи део завршава прстенастим ојачањем. Очувана дужина: 4,7 cm; пречник: 2 cm.⁹⁷⁸ На D. (Г2.1/130a-b)

131. Из гроба 8 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано кратко гвоздено копље са здепастијим тулцем. Врх копља недостаје, по средини листа благо наглашено централно ребро. Очувана дужина: 15 cm.⁹⁷⁹ На D. (Г2.1/131)

132. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовани гвоздени штитник за врх копља. Дужина: 6,5 cm.⁹⁸⁰ На D. (Г2.1/132)

133. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано гвоздено копље са широким листом и наглашеним централним ребром кружног пресека, постављеним на краћи и ужи тулац. Врх копља недостаје. Очувана дужина: 25 cm; ширина листа: 7 cm.⁹⁸¹ На D. (Г2.1/133)

134. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано гвоздено копље са наглашеним централним ребром кружног пресека, постављеним на дугачак ужи тулац. Врх копља недостаје. Очувана дужина: 38 cm; ширина листа: 4 cm.⁹⁸² На D. (Г2.1/134)

135. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано гвоздено копље широког листа, са наглашеним централним ребром кружног пресека, постављеним на дугачак ужи тулац. Врх копља недостаје. Очувана дужина: 28 cm.⁹⁸³ Копљу вероватно припада и фрагментовани гвоздени, левкасто моделовани штитник за врх копља, чији се горњи део завршава плочасто. Очувана дужина: 6,5 cm; пречник: 1,8 cm.⁹⁸⁴ На D. (Г2.1/135)

136. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано гвоздено копље ужег листа, са наглашеним централним ребром кружног пресека, постављеним на дугачак тулац. Врх копља и део листа недостају. Очувана дужина: 39 cm.⁹⁸⁵ Копљу вероватно припада и гвоздени, левкасто моделовани штитник за врх копља, чији се горњи део завршава плочицом кружног облика. Дужина: 11 cm; пречник: 2 cm.⁹⁸⁶ На D. (Г2.1/136)

137. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано гвоздено копље са наглашеним централним ребром и са нешто дебљим тулцем. Врх копља и део листа недостају. Очувана дужина: 24 cm.⁹⁸⁷ На D. (Г2.1/137)

138. Из гроба 11 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано гвоздено копље ужег листа, са наглашеним централним ребром постављеним на краћи и здепастији тулац. Врх копља и део листа недостају. Очувана дужина: 31 cm.⁹⁸⁸ Копљу припада и гвоздени, цилиндрично моделовани штитник за врх копља. Димензије непознате.⁹⁸⁹ На D. (Г2.1/138)

978 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 50, kat. 6, T. VII/6.

979 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 50, kat. 7, T. VII/7.

980 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 52, kat. 13, T. IX/13.

981 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 53, kat. 16, T. VIII/16.

982 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 53-54, kat. 19, T. VIII/21.

983 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 54, kat. 21, T. IX/19.

984 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 54, kat. 20, T. VIII/20.

985 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 54, kat. 1, T. X/1.

986 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 54, kat. 2, T. X/2.

987 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 56, kat. 4, T. X/4.

988 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 58, kat. 1, T. XI/1.

989 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 58, kat. 2, T. XI/2.

139. Из гроба 12 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано мање гвоздено копље делтоидног листа и слабо наглашеног централног ребра постављеног на ужи тулац. Врх копља и део листа недостају. Очувана дужина: 18 cm; ширина листа: 4 cm.⁹⁹⁰ На Д. (Г2.1/139)
140. Из гроба 13 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано мање гвоздено копље ширег листа и слабо наглашеног централног ребра постављеног на здепастији тулац. Врх копља и доњи део тулца недостају. Очувана дужина: 7 cm; ширина листа: 2 cm.⁹⁹¹ На Д. (Г2.1/140)
141. Из гроба 13 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано гвоздено копље ужег листа и слабо наглашеног централног ребра постављеног на дужи и, чини се, фасетирани тулац. Врх копља и доњи део тулца недостају. Очувана дужина: 19 cm; ширина листа: 3,6 cm.⁹⁹² На Д. (Г2.1/141)
142. Из гроба 17 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано гвоздено копље вероватно ужег листа и дугачког и уског тулца. Очувана дужина: око 30 cm.⁹⁹³ На Д. (Г2.1/142)
143. Из гроба 17 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче дуже гвоздено копље са ужим листом и наглашеним централним ребром кружног пресека, постављеним на краћи здепастији тулац. Врх копља и делови листа недостају. Очувана дужина: око 41 cm; ширина листа: 3 cm.⁹⁹⁴ На Д. (Г2.1/143)
144. Из гроба 17 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче дуже фрагментовано гвоздено копље са ужим листом и наглашеним централним ребром кружног пресека, постављеним на дужи тулац. Дужина: око 41 cm; ширина листа: 5 cm.⁹⁹⁵ На Д. (Г2.1/144)
145. Из гроба 17 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче кратко гвоздено копље са ужим листом и благо наглашеним централним ребром, постављеним на дужи тулац. Дужина: 15 cm.⁹⁹⁶ На Д. (Г2.1/145)
146. Из гроба 17 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче више (5) гвоздених дугачких копаља типа сигине квадратног пресека, од истраживача окарактерисаних као копља – пилуми. Врхови су благо повијени и тордирани. Дужина: 56 cm; ширина: 1,5 cm.⁹⁹⁷ На Д. (Г2.1/146)
147. Из гроба 19 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче дуже фрагментовано гвоздено копље са ужим листом и слабо наглашеним централним ребром, постављеним на дугачак левкасто моделовани тулац. Врх копља и делови листа недостају. На средини тулца очувана је тканина. Дужина: 40 cm; ширина листа: 2 cm.⁹⁹⁸ На Д. (Г2.1/147)
148. Из гроба 19 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче дуже фрагментовано гвоздено копље са ужим листом и наглашеним централним ребром, поста-

990 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 59, kat. 6, T. XII/6.

991 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 61, kat. 3, T. XIII/3.

992 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 61, kat. 4, T. XIII/4.

993 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 64, kat. 4, T. XIV/4.

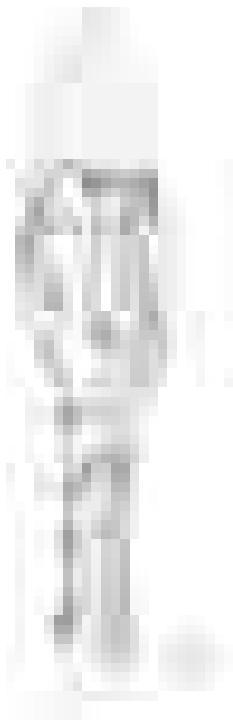
994 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 65, kat. 5, T. XIV/5.

995 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 65, kat. 6, T. XIV/6.

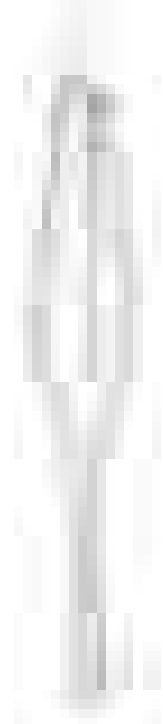
996 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 65, kat. 7, T. XIV/7.

997 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 66, kat. 9, T. XIV/9.

998 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 67, kat. 1, T. XVII/1.

Г2.1/140

Г2.1/141

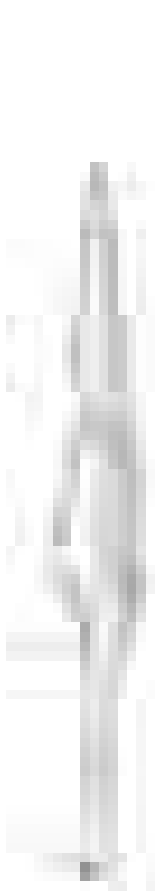
Г2.1/142

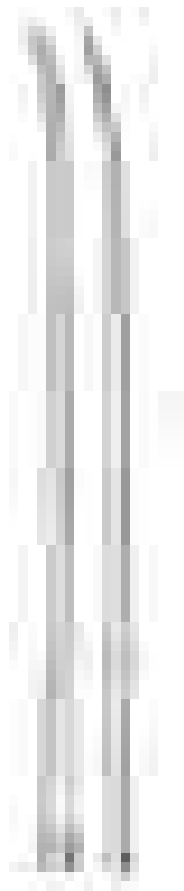
Г2.1/143

Г2.1/144

Г2.1/145

Г2.1/146

Г2.1/147

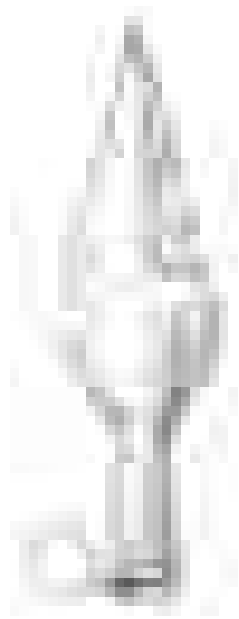
Г2.1/148

Г2.1/149

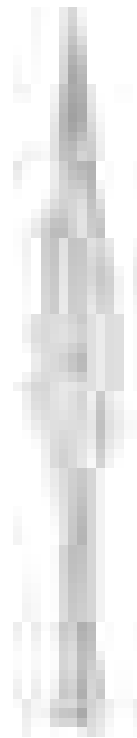
Г2.1/150

Г2.1/151

Г2.1/152

Г2.1/153

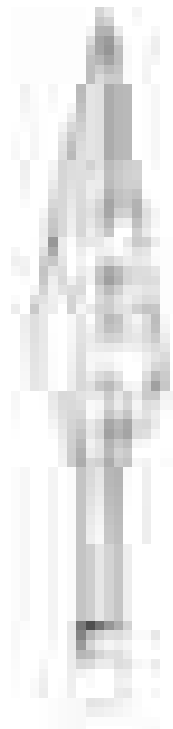
Г2.1/154

Г2.1/155

Г2.1/156

Г2.1/157

Г2.1/158

Г2.1/159

- вљеним на дугачак тулац. Дужина: 32 cm; ширина листа: 3,3 cm.⁹⁹⁹ На Д. (Г2.1/148)
 149. Из гроба 19 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче дуже гвоздено копље са ужим листом и наглашеним централним ребром, постављеним на дугачак тулац. Дужина: 32 cm; ширина листа: 2 cm.¹⁰⁰⁰ На Д. (Г2.1/149)
 150. Из гроба 22 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано гвоздено копље са ужим листом и наглашеним централним ребром, постављеним на дугачак тулац. Врх копља и делови листа недостају. Дужина: 27 cm; ширина листа: 3 cm.¹⁰⁰¹ На Д. (Г2.1/150)
 151. Из гроба 24 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано мало гвоздено копље са широким делтоидним листом постављеним на кратак и здепаст тулац. Врх копља и делови листа недостају. Дужина: 27 cm; ширина листа: 5,5 cm.¹⁰⁰² На Д. (Г2.1/151)
 152. Из гроба 24 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче јако фрагментовано, вероватно мало гвоздено копље са широким листом постављеним на кратак и здепаст тулац. Димензије непознате.¹⁰⁰³ На Д. (Г2.1/152)
 153. Из гроба 32 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче издужено гвоздено копље са ужим листом и централним ребром, постављеним на здепаст и левкаст тулац. Дужина: 35 cm; ширина листа: 4 cm.¹⁰⁰⁴ На Д. (Г2.1/153)
 154. Из гроба 32 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче издужено гвоздено копље са ужим листом и централним ребром, постављеним на здепаст и широк тулац. Дужина: 36 cm; ширина листа: 4 cm.¹⁰⁰⁵ На Д. (Г2.1/154)
 155. Из гроба 32 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано мало гвоздено копље. По средини листа благо истакнуто централно ребро. Дужина: 17,5 cm; ширина листа: 3,5 cm.¹⁰⁰⁶ На Д. (Г2.1/155)
 156. Из гроба 32 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче вероватно гвоздена сигина, од истраживача окарактерисана као могућа игла. Округлог је пресека и благо се сужава ка крајевима. Дужина: 22,5 cm.¹⁰⁰⁷ На Д. (Г2.1/156)
 157. Из сегмента С тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовано гвоздено копље са делтоидним листом и централним ребром, постављеним на здепаст тулац. Крај тулца недостаје. Димензије непознате.¹⁰⁰⁸ На Д. (Г2.1/157)
 158. Из тумула 3 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано гвоздено копље са ширим и већим листом и централним ребром, постављеним на кратак и здепаст тулац. Димензије непознате.¹⁰⁰⁹ На Д. (Г2.1/158)
 159. Из тумула 3 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очувано мало гвоздено копље са ужим листом и централним ребром. Врх копља и доњи део тулца

999 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 69, kat. 10, T. XVI/10.

1000 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 69, kat. 9, T. XVI/9.

1001 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 74, kat. 1, T. XVIII/1.

1002 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 76-77, kat. 1, T. XIX/1.

1003 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 77, kat. 3, T. XIX/3.

1004 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 84, kat. 2, T. XXII/2.

1005 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 84, kat. 3, T. XXII/3.

1006 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 84, kat. 5, T. XXI/5.

1007 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 85, kat. 7, T. XXI/7.

1008 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 89, kat. 4, T. XXV/4.

1009 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 93, kat. 1, T. XXIII/1.

недостају. Димензије непознате.¹⁰¹⁰ На D. (Г2.1/159)

160. Из гроба 4 хумке II на некрополи Мојсиње код Чачка потиче лоше очувано гвоздено копље издуженог листа и са централним ребром трапезоидног пресека, постављеним на дужи фрагментовани тулац. Дужина: 40 cm; ширина листа: 5 cm. На D1.¹⁰¹¹ (Г2.1/160)

161. Из гроба 4 хумке II на некрополи Мојсиње код Чачка потиче лоше очувано гвоздено копље делтоидног листа, са израженим централним ребром трапезоидног пресека, постављеним на фрагментовани тулац. Дужина: 32 cm; ширина листа: 5 cm. На D1.¹⁰¹² (Г2.1/161)

162. Из гроба 6 хумке I на некрополи Крива Река код Ужица потиче гвоздено копље ужег листа постављеног на дужи и масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 30,7 cm; ширина листа: 4 cm. На D.¹⁰¹³ (Г2.1/162)

163. Из гроба 12б северне платформе на некрополи Вајуга-Песак потиче добро очувано гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа и израженим ширим централним ребром, постављеним на здепаст тулац. На тулцу две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 25,5 cm; ширина листа: 4 cm. На В3.¹⁰¹⁴ (Г2.1/163)

164. Из гроба 16 источне платформе на некрополи Вајуга-Песак потиче добро очувано уже гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа, израженим централним ребром постављеним на дужи здепастији тулац. Дужина: 27,9 cm; ширина листа: 3,2 cm. На В3.¹⁰¹⁵ (Г2.1/164)

165. Из гроба 15 мале платформе на некрополи Вајуга-Песак потиче мало гвоздено копље са кратким и уским листом постављеним на здепаст тулац. Дужина: 18,5 cm; ширина листа: 2 cm. На В3.¹⁰¹⁶ (Г2.1/165)

166. Случајни налаз са некрополе Вајуга-Песак јесте дуже гвоздено копље са ужим листом постављеним на изразито дугачак тулац. Дужина: 31,2 cm; ширина листа: 2,7 cm. На В3.¹⁰¹⁷ (Г2.1/166)

167. Случајни налаз са локалитета Чивлак код Горње Топонице представља изразито дугачко гвоздено копље са уским листом и краћим тулцем. По средини листа јако централно ребро. Дужина: 55 cm; ширина листа: 4,5 cm. На D3 или познији период.¹⁰¹⁸ (Г2.1/167)

168. Случајни налаз из Сићевачке клисуре код села Долац јесте дугачко гвоздено копље са ужим листом. Прелаз из листа у тулац обликован је са по две фасете. По средини листа јако централно ребро, на дну тулца рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 48 cm; ширина листа: 5 cm. На D3 или познији период.¹⁰¹⁹

1010 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 93, kat. 2, T. XXIII/2.

1011 Никитовић, Стојић и Васић 2002: 38, кат. 80, Т. XI/80. Овде треба поменути и гроб 1 хумке III, где су, као и у овом гробу нађена два копља, камени брус и гвоздени нож, али аутори нису дали фотографију или цртеж налаза.

1012 Никитовић, Стојић и Васић 2002: 38, кат. 81, Т. XI/81.

1013 Гарашанин Д. 1967: 48, сл. 19; Vasić 1977a: pl. 29/4.

1014 Popović i Vukmanović 1998: 76-77, T. 9/12.

1015 Popović i Vukmanović 1998: 78, T. 17/1.

1016 Popović i Vukmanović 1998: 78, T. 15/7.

1017 Popović i Vukmanović 1998: 81, T. 36/1.

1018 Стојић и Јоцић 2006: 85, кат. 25, Т. XXI/25.

1019 Стојић и Јоцић 2006: 90, кат. 2, Т. XXVI/1.

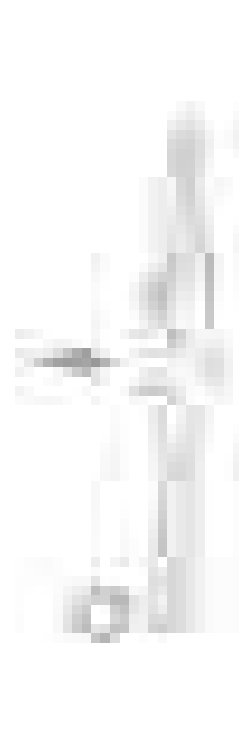
Г2.1/160

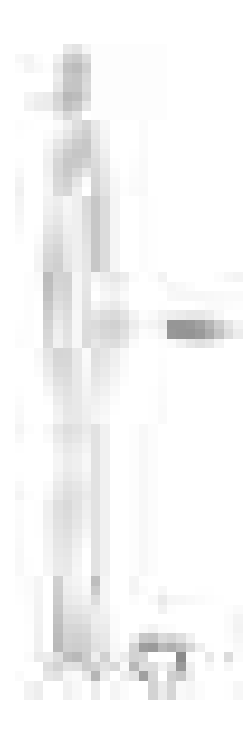
Г2.1/161

Г2.1/162

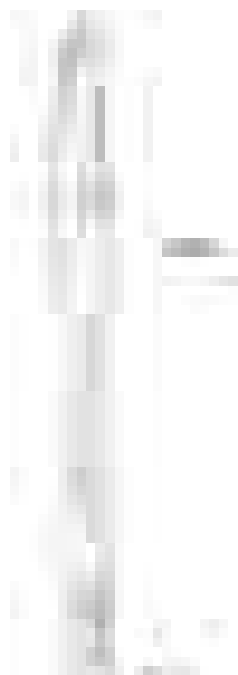
Г2.1/163

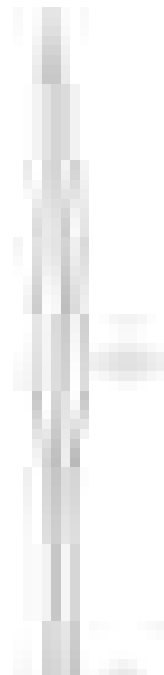
Г2.1/164

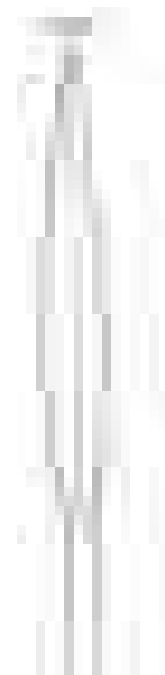
Г2.1/165

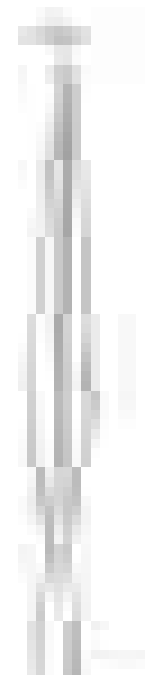
Г2.1/166

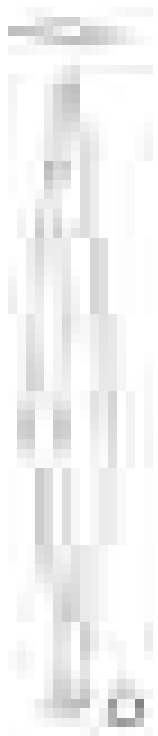
Г2.1/167

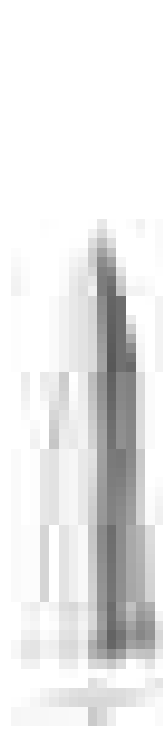
Г2.1/168

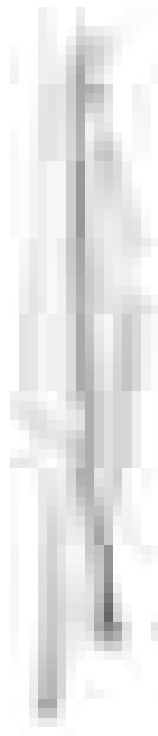
Г2.1/169

Г2.1/170

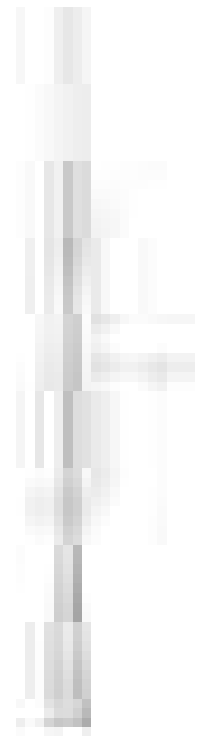
Г2.1/171

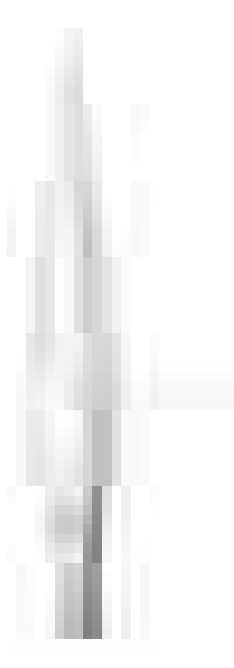
Г2.1/172

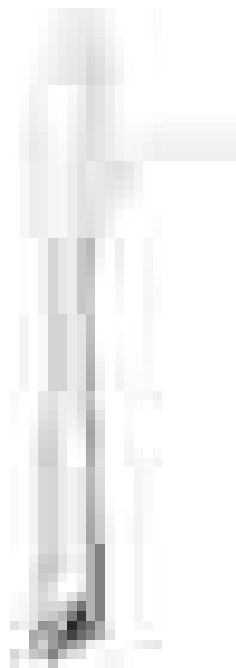
Г2.1/173

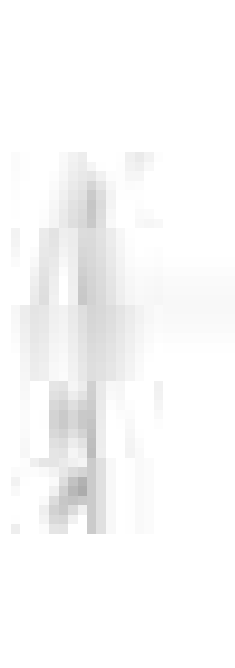
Г2.1/174

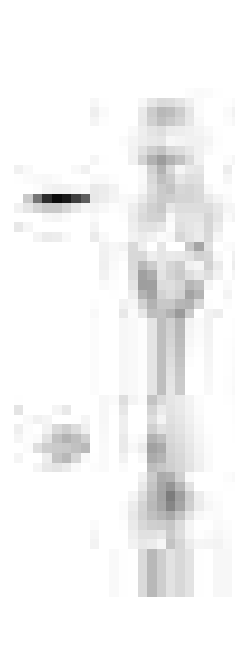
Г2.1/175

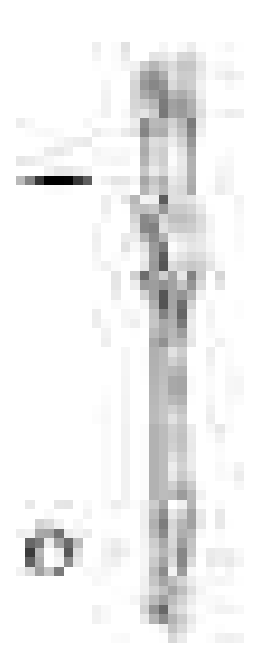
Г2.1/176

Г2.1/177

Г2.1/178

Г2.1/179

(Г2.1/168)

169. Случајни налаз са локалитета Чивлак код Доње Топонице представља изразито дугачко гвоздено копље са уским листом и ширим тулцем. По средини листа јако изражено централно ребро. При крају тулца рупица за причвршћивање дрвеног стабла. Дужина: 52,5 cm; ширина листа: 4,3 cm. На D3 или познији период.¹⁰²⁰

(Г2.1/169)

170. Са локалитета Шопића страна код села Катун потиче гвоздено копље са ширим и издуженим листом и оштећеним тулцем у доњем делу. По средини листа благо изражено централно ребро. Дужина: 23 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹⁰²¹ (Г2.1/170)

171. Из Брезнице код Жагубице потиче фрагмент горњег дела бронзаног, вероватно копља. По средини наглашено ребро. Очувана дужина: 11 cm. На В.¹⁰²² (Г2.1/171)

172. Из гроба 2 у хумци V са некрополе Орлова Чука код Штипа потиче знатно фрагментовано гвоздено копље издуженог листа постављеног на масивнији тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 24,9 cm; ширина листа: 4,2 cm. На С2.¹⁰²³ (Г2.1/172)

173. Из гроба у хумци II са некрополе Орлова Чука код Штипа потиче мање гвоздено копље кратког делтоидног листа постављеног на изразито дугачак и масивнији тулац. Дужина: 11,3 cm; ширина листа: 1,4 cm. На С.¹⁰²⁴ (Г2.1/173)

174. Из гроба са некрополе Радање – Криви дол код Штипа потиче изразито дугачко гвоздено копље издуженог листа постављеног на дужи тулац. По средини листа централно ребро ромбоидног пресека. Дужина: 51,3 cm; ширина листа: 5,1 cm. На D.¹⁰²⁵ (Г2.1/174)

175. Из гроба са некрополе Радање – Криви дол код Штипа потиче гвоздено копље делтоидног листа постављеног на незграпан тулац. По средини листа благо задебљање. Дужина: 27 cm; ширина листа: 4,2 cm. На С2/D.¹⁰²⁶ (Г2.1/175)

176. Из гроба са некрополе Радање – Криви дол код Штипа потиче гвоздено копље кратког делтоидног листа постављеног на изразито дугачак и масивнији тулац. Врх листа недостаје. Дужина: 19,5 cm; ширина листа: 2,7 cm. На С2/D.¹⁰²⁷ (Г2.1/176)

177. Из гроба са некрополе Радање – Криви дол код Штипа потиче гвоздено копље ширег делтоидног листа постављеног на мањи и кратки тулац. По средини листа благо централно ребро. Врх листа недостаје. Дужина: 12,3 cm; ширина листа: 3,6 cm. На С2/D.¹⁰²⁸ (Г2.1/177)

178. Из гроба 1/86 инхумираног покојника хумке В на локалитету Новопазарска Бања потиче гвоздено копље са ужим листом, оштећеног врха и дела листа, постављеним на изразито дугачак тулац. Централно ребро јако лоше изражено. Дужина: 28,8 cm; ширина листа: 5 cm. На D.¹⁰²⁹ (Г2.1/178)

179. Из гроба 1/86 инхумираног покојника хумке В на локалитету Новопазарска

1020 Стојић и Јоцић 2006: 93-94, кат. 6, Т. XXVIII/6.

1021 Стојић и Јоцић 2006: 114-115, кат. 9, Т. XLII/9.

1022 Стојић и Јацановић 2008: 76, Т. VI/1.

1023 Kilian 1975: Taf. 44/3.

1024 Kilian 1975: Taf. 45/12.

1025 Kilian 1975: Taf. 51/1.

1026 Kilian 1975: Taf. 51/2.

1027 Kilian 1975: Taf. 51/5.

1028 Kilian 1975: Taf. 51/4.

1029 Јовановић 1995: 40, Сл. 6/7.

Бања потиче лоше очувано гвоздено копље оштећеног врха и уског листа, постављеног на изразито дугачак и узан тулац. Благо изражено централно ребро. Дужина: 26,3 cm; ширина листа: 2,9 cm. На D.¹⁰³⁰ (Г2.1/179)

180. Из гроба 1/86 инхумираног покојника хумке В на локалитету Новопазарска Бања потиче гвоздено копље са делтоидним листом, постављеним на узан тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 26,5 cm; ширина листа: 4,9 cm. На D.¹⁰³¹ (Г2.1/180)

181. Из Кладова на Дунаву потиче гвоздено копље делтоидног листа постављеног на мањи тулац. При дну тулца две рупице за причвршћивање дрвеног стабла. Благо изражено централно ребро. Дужина: 27,5 cm. На С.¹⁰³² (Г2.1/181)

182. Из Кладова на Дунаву потиче гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа постављеног на дужи тулац. Врх недостаје. По средини делимично оштећеног листа изражено централно ребро ромбоидног пресека. Дужина: 38 cm. На D.¹⁰³³ (Г2.1/182)

183. Из Кладова на Дунаву потиче гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа. По средини оштећеног листа изражено централно ребро ромбоидног пресека. Слично претходном примерку. Дужина: 39,3 cm. На D.¹⁰³⁴ (Г2.1/183)

184. Из хумке Ц на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче лоше очувано гвоздено копље са широким, делимично оштећеним делтоидним листом. По средини листа централно ребро. Дужина: 31,5 cm. На D.¹⁰³⁵ (Г2.1/184)

185. Из хумке Ц на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче лоше очувано гвоздено копље са широким делтоидним листом, постављеним на кратак и здепаст тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 31 cm. На D.¹⁰³⁶ (Г2.1/185)

186. Из хумке Ф на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче гвоздено копље са оштећеним, вероватно делтоидним листом, постављеним на дужи и тањи тулац. По средини листа централно ребро. Врх и део листа недостају. Дужина: 27 cm. На D.¹⁰³⁷ (Г2.1/186)

187. Из хумке Г на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче гвоздено копље са издуженим листом, постављеним на дужи и тањи тулац. По средини листа централно ребро. Врх копља недостаје. Дужина: 24 cm. Слично претходном. На D.¹⁰³⁸ (Г2.1/187)

188. Из хумке Г на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче потпуно очувано гвоздено копље са делтоидним листом, постављеним на дужи тулац. До половине средине листа централно ребро, врх заобљен. Дужина: 24 cm. Слично кат. 186 и 187. На D.¹⁰³⁹ (Г2.1/188)

189. Из хумке О на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче потпуно очувано гвоздено копље са делтоидним листом, постављеним на изразито дугачак тулац.

1030 Јовановић 1995: 40, Сл. 6/8.

1031 Јовановић 1995: 40, Сл. 6/9.

1032 Vergiu 1967: 56, 6, fig. 2/8. Копље се налази у Румунији, у Музеју Турн Северина.

1033 Vergiu 1967: 56, 7, fig. 2/9. Копље се налази у Румунији, у Музеју Турн Северина.

1034 Vergiu 1967: 56, 7, fig. 2/10. Копље се налази у Румунији, у Музеју Турн Северина.

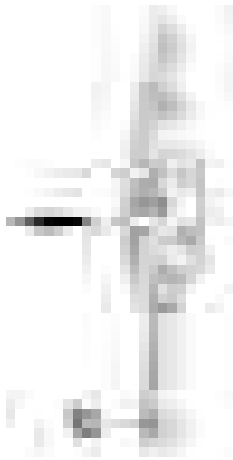
1035 Цанић-Тешановић и Глигорић 2001: 31; Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 15-16, кат. 18.

1036 Цанић-Тешановић и Глигорић 2001: 32; Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 16, кат. 19.

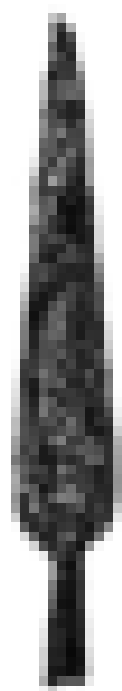
1037 Цанић-Тешановић и Глигорић 2001: 33; Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 17, кат. 24.

1038 Цанић-Тешановић и Глигорић 2001: 34; Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 17, кат. 25.

1039 Цанић-Тешановић и Глигорић 2001: 34; Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 17, кат. 26.

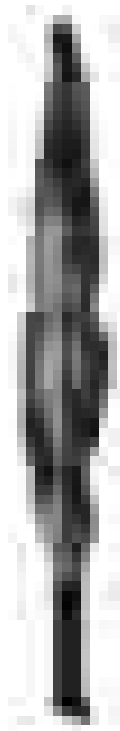
Г2.1/180

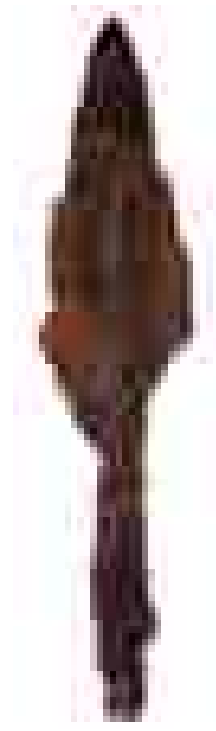
Г2.1/181

Г2.1/182

Г2.1/183

Г2.1/184

Г2.1/185

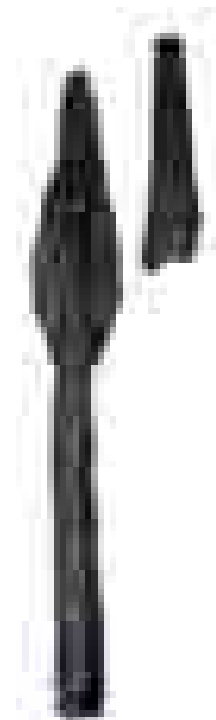
Г2.1/186

Г2.1/187

Г2.1/188

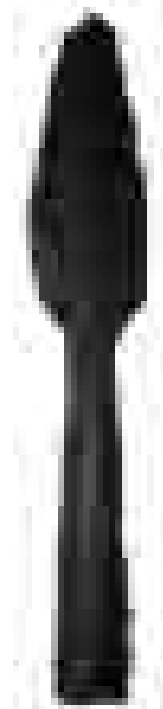
Г2.1/189

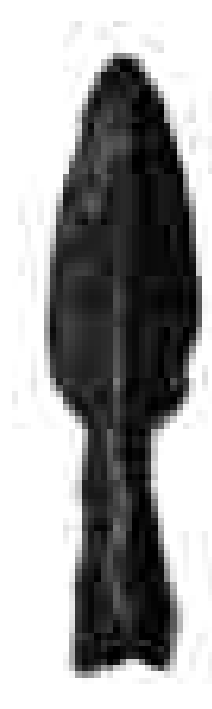
Г2.1/190

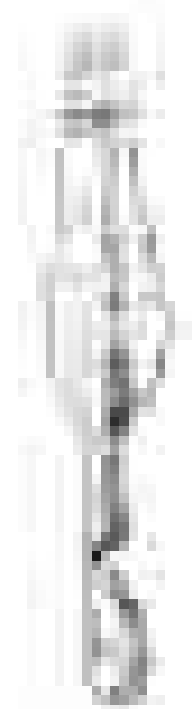
Г2.1/191

Г2.1/192

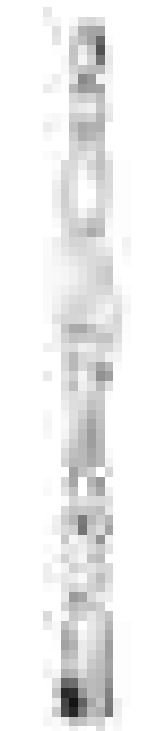
Г2.1/193

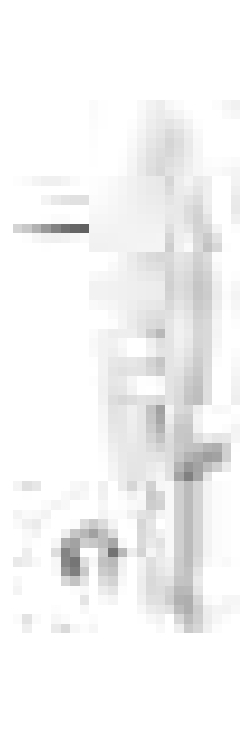
Г2.1/194

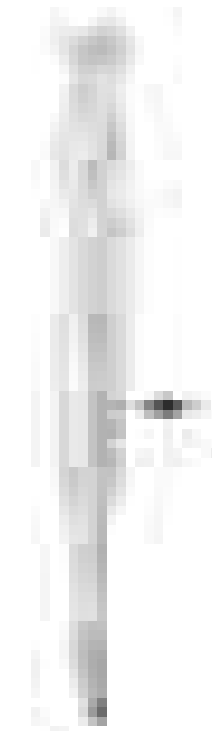
Г2.1/195

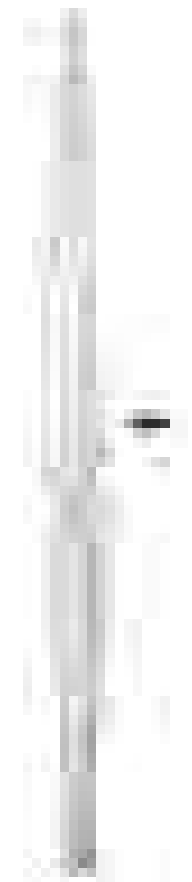
Г2.1/196

Г2.1/197

Г2.1/198

Г2.1/199

До 2/3 средине листа централно ребро, врх заобљен и на њему левкасти гвоздени штитник. Дужина: 32 cm; ширина листа: 5,5 cm. Слично кат. 186-188. На D.¹⁰⁴⁰ (Г2.1/189)

190. Из хумке О на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче добро очувано гвоздено копље са издуженим листом, постављеним на дужи тулац. По средини листа централно ребро, на врху гвоздени штитник. Дужина: 30 cm; ширина листа: 5,5 cm. Слично кат. 186-188, само је горњи део листа мало издуженији. На D.¹⁰⁴¹ (Г2.1/190)

191. Из хумке О на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче добро очувано гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа, постављеним на дугачак тулац. По средини листа централно ребро, врх недостаје. Дужина: 32 cm; ширина листа: 5 cm. Слично кат. 186-189. На D.¹⁰⁴² (Г2.1/190)

192. Из хумке О на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче очувано гвоздено копље са делтоидним листом. По средини листа централно ребро, врх недостаје. Дужина: 21 cm; ширина листа: 4 cm. На D.¹⁰⁴³ (Г2.1/192)

193. Из хумке Л на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче мало, добро очувано гвоздено копље са делтоидним листом и краћим тулцем, првобитно опредељено као стрела. По средини листа централно ребро, врх заобљен. Дужина: 10,5 cm; ширина листа: 2,5 cm. На D.¹⁰⁴⁴ (Г2.1/193)

194. Из гроба 2 хумке I на некрополи Бела Црква код Осечине потиче оштећено гвоздено копље са делтоидним листом. По средини листа централно ребро, врх недостаје. Димензије непознате. На D.¹⁰⁴⁵ (Г2.1/194)

195. Из гроба 5 хумке I на некрополи Бела Црква код Осечине потиче оштећено и фрагментовано гвоздено копље са уским листом. Дужина: 33 cm. На D.¹⁰⁴⁶ (Г2.1/195)

196. Из гроба 5 хумке I на некрополи Бела Црква код Осечине потиче оштећено и фрагментовано гвоздено копље са уским листом и дугачким тулцем. Дужина: 36 cm. На D.¹⁰⁴⁷ (Г2.1/196)

197. Случајни налаз из Крстачког поља у Његушима представља оштећено гвоздено копље са ширим, вероватно делтоидним листом и здепастим тулцем. Дужина: 14 cm; ширина листа: 2,8 cm. На D.¹⁰⁴⁸ (Г2.1/197)

198. Случајни налаз из Крстачког поља у Његушима представља оштећено гвоздено копље са уским листом. Врх копља недостаје, по средини листа централно ребро. Дужина: 36,3 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹⁰⁴⁹ (Г2.1/198)

199. Случајни налаз из Крстачког поља у Његушима представља оштећено гвоздено копље уског листа. Сам врх копља и доњи део тулца недостају, а по средини листа трапезоидно моделовано централно ребро. Дужина: 45,7 cm; ширина листа: 3,5 cm.

1040 Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 31, кат. 82.

1041 Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 31, кат. 83.

1042 Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 31, кат. 84.

1043 Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 31, кат. 84.

1044 Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 27, кат. 65.

1045 Гарашанин и Гарашанин 1958: 30, сл. 8с.

1046 Гарашанин и Гарашанин 1958: 30, сл. 9а.

1047 Гарашанин и Гарашанин 1958: 30, сл. 9б.

1048 Leković 1980: 82, Т. I/2.

1049 Leković 1980: 82, Т. II/2.

На D.¹⁰⁵⁰ (Г2.1/199)

200. Случајни налаз из Крстачког поља у Његушима представља гвоздено копље уског издуженог листа. Доњи део тулца недостаје, а по средини листа централно ребро. Дужина: 45 cm; ширина листа: 3,6 cm. На D.¹⁰⁵¹ (Г2.1/200)

201. Из гроба 1 хумке III на некрополи Дибичак код Суве Реке потиче дугачко гвоздено копље уског листа. Доњи део тулца недостаје, по средини листа централно ребро. Дужина: 45 cm. На C-D.¹⁰⁵² (Г2.1/201)

202. Из гроба 1 хумке III на некрополи Дибичак код Суве Реке потиче лоше очувано дугачко гвоздено копље уског листа. Дужина: 47 cm. На C-D.¹⁰⁵³ (Г2.1/202)

203. Из гроба 7 хумке 10 на некрополи Бока-Прчево код Клине потиче добро очувано дуже гвоздено копље уског листа у облику ловоровог листа, постављеног на витки левкасто моделовани тулац. По средини листа овално ребро. Дужина: 41 cm; ширина листа: 5 cm. На D.¹⁰⁵⁴ (Г2.1/203)

204. Из гроба 7 хумке 10 на некрополи Бока-Прчево код Клине потиче дугачко гвоздено копље уског листа у облику ловоровог листа, постављеног на уски и левкасто моделовани тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 51 cm; ширина листа: 5 cm. На D.¹⁰⁵⁵ (Г2.1/204)

205. Из гроба 7 хумке 10 на некрополи Бока-Прчево код Клине потиче гвоздено копље уског листа у облику ловоровог листа, постављеног на дужи и масивнији тулац. По средини листа централно ребро, врх и мањи део листа недостају. Дужина: 33 cm. На D.¹⁰⁵⁶ (Г2.1/205)

206. Из гроба 7 хумке 10 на некрополи Бока-Прчево код Клине потиче гвоздено копље делтоидног широког листа постављеног на масиван тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 18,4 cm. На D.¹⁰⁵⁷ (Г2.1/206)

207. Из гроба 2 хумке I на некрополи Делимеђе код Новог Пазара потиче гвоздено копље уског издуженог листа постављеног на краћи и масиван тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 29 cm. На D.¹⁰⁵⁸ (Г2.1/207)

208. Из гроба 2 хумке I на некрополи Делимеђе код Новог Пазара потиче дугачко гвоздено копље уског издуженог листа постављеног на дугачак и витак тулац. По средини листа централно ребро, тулац је повијен и додатно оштећен при дну. Дужина: 53,3 cm. На D.¹⁰⁵⁹ (Г2.1/208)

209. Из гроба на некрополи Речица код Охрида потиче лоше очувано дуже гвоздено копље ужег листа постављеног на тањи и дужи тулац. По средини листа благо централно ребро. Горња половина листа недостаје. Дужина: 30,9 cm; ширина листа: 4,8 cm. На D2/3.¹⁰⁶⁰ (Г2.1/209)

210. Из гроба на некрополи Речица код Охрида потиче лоше очувано гвоздено ко-

1050 Leković 1980: 82, T. II/3.

1051 Leković 1980: 82, T. II/4.

1052 Slavković-Đurić 1965: 539, T. III/5.

1053 Slavković-Đurić 1965: 539, T. III/6.

1054 Тасић 1998а: 561, кат. 187.

1055 Тасић 1998а: 561, кат. 187.

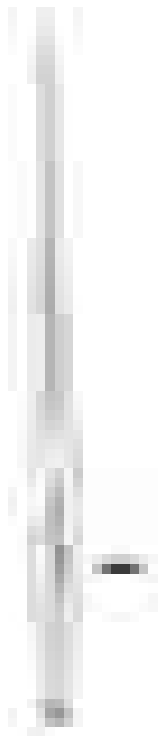
1056 *Господари сребра*: 166, кат. 100/7.

1057 *Господари сребра*: 166, кат. 100/5.

1058 *Господари сребра*: 164, кат. 99/1.

1059 *Господари сребра*: 164, кат. 99/1.

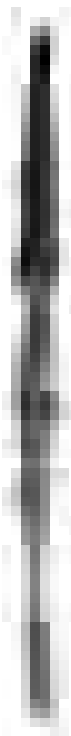
1060 Kilian 1975: Taf. 64/2.

Г2.1/200

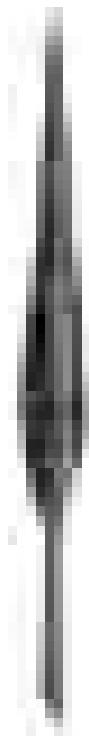
Г2.1/201

Г2.1/202

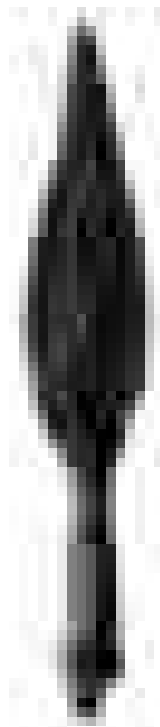
Г2.1/203

Г2.1/204

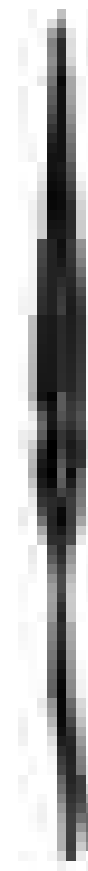
Г2.1/205

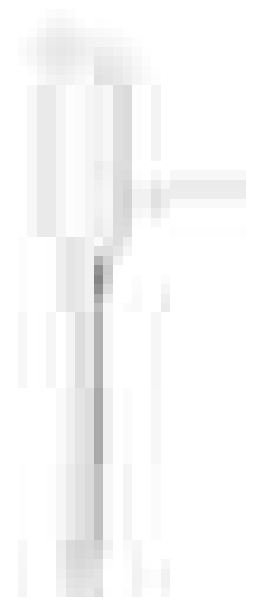
Г2.1/206

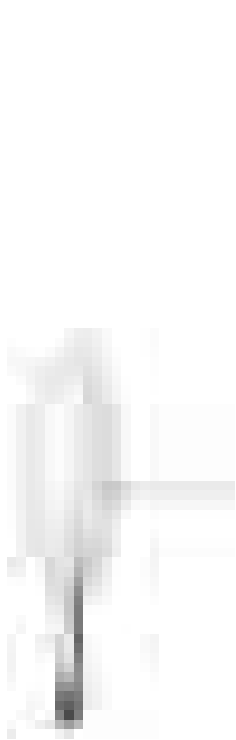
Г2.1/207

Г2.1/208

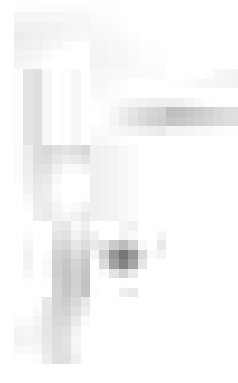
Г2.1/209

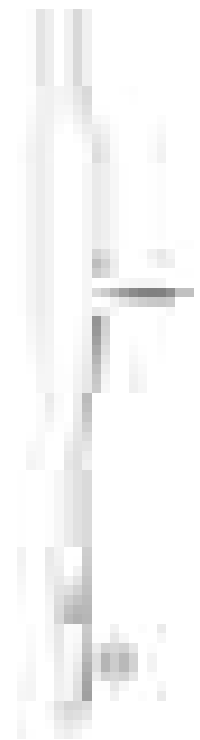
Г2.1/210

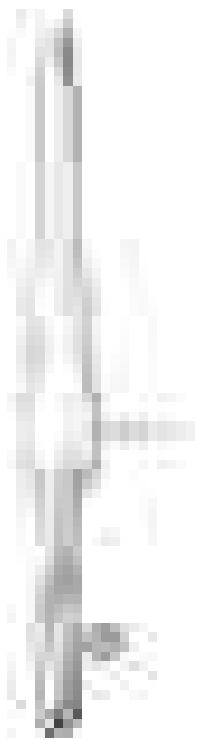
Г2.1/211-214

Г2.1/215

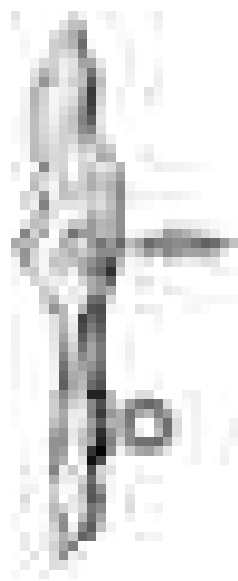
Г2.1/216

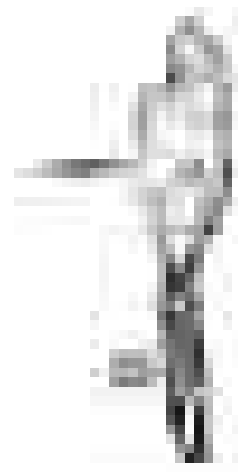
Г2.1/217

Г2.1/218

Г2.1/219

Г2.1/220

Г2.1/221

плъе ужег листа постављеног на тањи тулац. По средини листа благо централно ребро. Горња половина листа недостаје. Дужина: 20,4 cm; ширина листа: 4,6 cm. На D2/3.¹⁰⁶¹ (Г2.1/210)

211-214. Из разорених гробова из Кличева код Никшића потиче 40 гвоздених копаља, од којих су објављена само четири примерка, два са уским и дугачким листом и два са широким делтоидним листом. Сва копаља имају блага централна ребра. Аутор наводи да већи број припада првом типу копаља, као и да постоји неколико варијанти. Дужине: 38-45 cm. На D2/3.¹⁰⁶² (Г2.1/211-214)

215. Из гроба 7 са некрополе под хумкама Псари код Ерсекe потиче лоше очувано гвоздено коплъе могуће ужег издуженог листа. Горњи део листа и доња половина тулца недостају. Дужина: 20,7 cm; ширина листа: 6,1 cm. На В3.¹⁰⁶³ (Г2.1/215)

216. Из гроба 6 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче оштећено дуго гвоздено коплъе издуженог листа постављеног на дужи тулац. Врх копаља и доњи део тулца недостају. Дужина: 40 cm; ширина листа: 4 cm. На D.¹⁰⁶⁴ (Г2.1/216)

217. Из гроба 11 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче дуго гвоздено коплъе издуженог листа постављеног на дужи тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 40,4 cm; ширина листа: 4,4 cm. На D.¹⁰⁶⁵ (Г2.1/217)

218. Из гроба 11 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче лоше очувано гвоздено коплъе краћег листа постављеног на масивнији тулац. Врх копаља недостаје. Дужина: 23,4 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹⁰⁶⁶ (Г2.1/218)

219. Из гроба 22 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче лоше очувано мало гвоздено коплъе. Врх копаља недостаје. Дужина: 13,8 cm; ширина листа: 2,5 cm. На D.¹⁰⁶⁷ (Г2.1/219)

220. Из гроба 22 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче лоше очувано мало гвоздено коплъе ширег листа. Врх копаља недостаје. Дужина: 15 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹⁰⁶⁸ (Г2.1/220)

221. Из гроба 29 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче лоше очувано мало гвоздено коплъе делтоидног листа постављеног на сразмерно већи тулац. Врх копаља недостаје, по средини листа благо централно ребро. Дужина: 15,8 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹⁰⁶⁹ (Г2.1/221)

222. Из гроба 42 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче лоше очувано гвоздено коплъе издуженог листа и недостајућег тулца. По средини листа централно ребро. Очувана дужина: 16,2 cm; ширина листа: 2,4 cm. На D.¹⁰⁷⁰ (Г2.1/222)

223. Из гроба 42 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче гвоздено коплъе ширег делтоидног листа и нешто ширег тулца. По средини листа централно ребро. Дужина: 17,9 cm; ширина листа: 4,2 cm. На D.¹⁰⁷¹ (Г2.1/223)

1061 Kilian 1975: Taf. 64/3.

1062 Жижих 1979: 211, сл. 8-9.

1063 Aliu 1995: 129, Т. III/25.

1064 Andrea 2011: 270, Т. I/6.

1065 Andrea 2011: 271, Т. II/16.

1066 Andrea 2011: 271, Т. II/17.

1067 Andrea 2011: 272, Т. III/27.

1068 Andrea 2011: 272, Т. III/27.

1069 Andrea 2011: 272, Т. III/42.

1070 Andrea 2011: 274, Т. V/59.

1071 Andrea 2011: 274, Т. V/60.

224. Из гроба 43 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче лоше очувано гвоздено мало копље делтоидног листа и недостајућег тулца. Очувана дужина: 10,4 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹⁰⁷² (Г2.1/224)
225. Из тумула Карице у долини Матија потиче изразито дуго гвоздено копље са уским листом и централним ребром. Лист, оштећен по ивицама, постављен је на узани тулац који је на дну украшен попречно урезаним жлебовима. Дужина: 55 cm; ширина: 5 cm. На С.¹⁰⁷³ (Г2.1/225)
226. Из тумула Карице у долини Матија потиче изразито дуго гвоздено копље са уским листом, оштећеним по ивицама и централним ребром. Лист је постављен на тулац који је проширен при дну и орнаментисан попречно урезаним жлебовима. Дужина: 50,4 cm; ширина: 6,3 cm. На С.¹⁰⁷⁴ (Г2.1/226)
227. Из гроба 9 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са уским и кратким листом на издуженом тулцу и централним ребром. Дужина: 24,6 cm; ширина: 2,8 cm. На С.¹⁰⁷⁵ (Г2.1/227)
228. Из гроба 9 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са уским листом, недостајућим тулцем и централним ребром. Дужина: 16,3 cm; ширина: 3,5 cm. На С.¹⁰⁷⁶ (Г2.1/228)
229. Из гроба 13 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са дугим и уским листом у облику ловоровог листа постављеним на дуги и уски тулац који се продужава до врха копља чинећи централно ребро правоугаоног пресека. Дужина: 48,4 cm; ширина: 5,9 cm. На С.¹⁰⁷⁷ (Г2.1/229)
230. Из гроба 12 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче мало гвоздено копље са изразито кратким листом са централним ребром и дугим здепастим тулцем. Дужина: 12,6 cm; ширина: 2 cm. На С.¹⁰⁷⁸ (Г2.1/230)
231. Из гроба 19 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче дуго гвоздено копље са изразито дугачким листом оштећених ивица са централним ребром и дугим и уским тулцем оштећеним при дну. Дужина: 42,5 cm; ширина: 3,7 cm. На С.¹⁰⁷⁹ (Г2.1/231)
232. Из гроба 21 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче мање гвоздено копље са делтоидним листом са централним ребром и оштећеним врхом, и дугим здепастим тулцем оштећеним при дну. Дужина: 17,5 cm; ширина: 3 cm. На С.¹⁰⁸⁰ (Г2.1/232)
233. Из гроба 24 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче дуго гвоздено копље са дугим уским листом и дугим уским тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро ромбоидног пресека. Дужина: 51,4 cm; ширина: 4 cm. На С.¹⁰⁸¹ (Г2.1/233)
234. Из гроба 23 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче мало гвоздено

1072 Andrea 2011: 274, T. V/61.

1073 Kurti 1976: 245, Pl. II/1.

1074 Kurti 1976: 245, Pl. II/3.

1075 Andrea 1976: 217, T. II/2.

1076 Andrea 1976: 217, T. II/3.

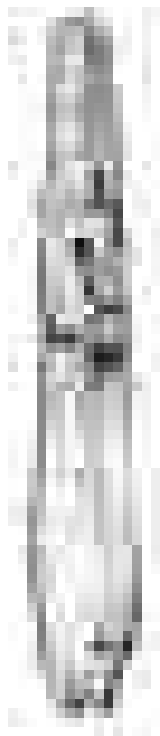
1077 Andrea 1976: 218, T. III/v13, 1.

1078 Andrea 1976: 218, T. III/v12, 3.

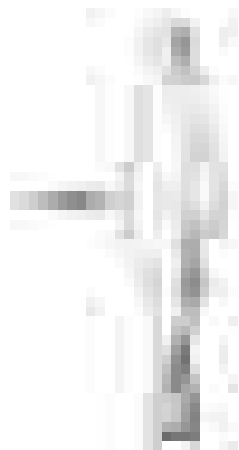
1079 Andrea 1976: 219, T. IV/v19, 2.

1080 Andrea 1976: 219, T. IV/v21, 1.

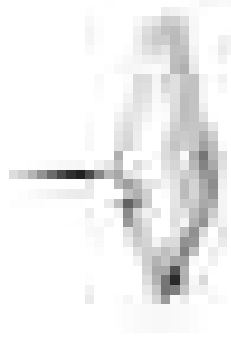
1081 Andrea 1976: 220, T. V/v24, 2.

Г2.1/222

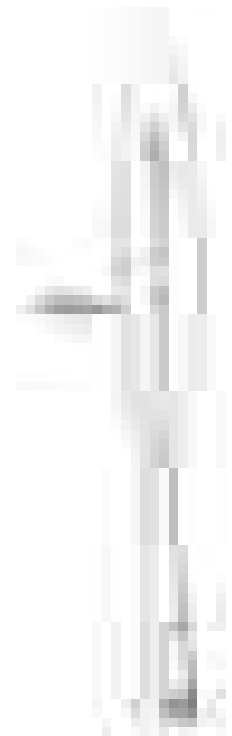
Г2.1/223

Г2.1/224

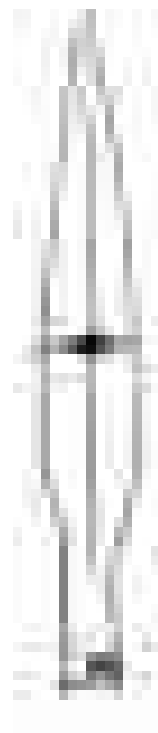
Г2.1/225

Г2.1/226

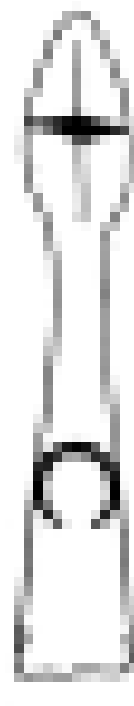
Г2.1/227

Г2.1/228

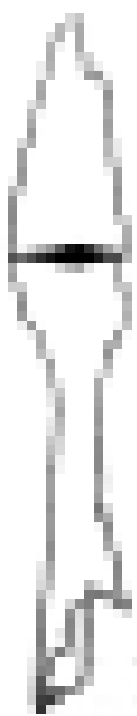
Г2.1/229

Г2.1/230

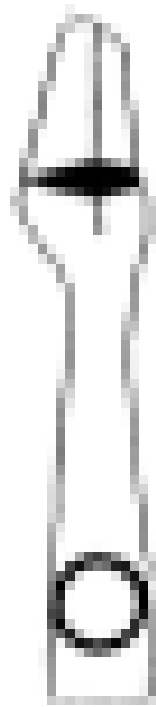
Г2.1/231

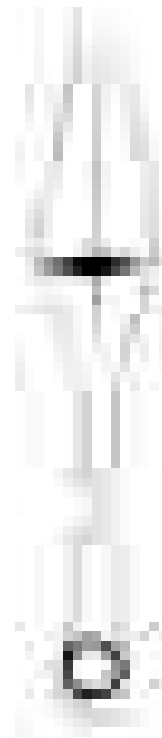
Г2.1/232

Г2.1/233

Г2.1/234

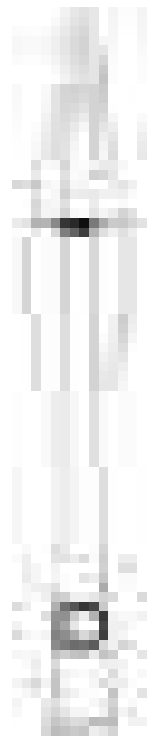
Г2.1/235

Г2.1/236

Г2.1/237

Г2.1/238

Г2.1/239

Г2.1/240

Г2.1/241

копље са делтоидним листом и оштећеним врхом, уским тулцем и централним ребром. Дужина: 11,5 cm; ширина: 2,3 cm. На С.¹⁰⁸² (Г2.1/234)

235. Из гроба 28 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са делтоидним листом и централним ребром постављеним на издужени фрагментовани тулац. Дужина: 25,8 cm; ширина: 4,5 cm. На С.¹⁰⁸³ (Г2.1/235)

236. Из гроба 26 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа оштећених ивица и издуженим тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 22,3 cm; ширина: 3,4 cm. На С.¹⁰⁸⁴ (Г2.1/236)

237. Из гроба 34 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче дуго гвоздено копље са дугим уским листом, дугим уским тулцем и централним ребром. Дужина: 50 cm; ширина: 4,2 cm. На С.¹⁰⁸⁵ (Г2.1/237)

238. Из гроба 76 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа фрагментовано при врху и дугим здепастим тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 25,2 cm; ширина: 3,8 cm. На С.¹⁰⁸⁶ (Г2.1/238)

239. Из гроба 97 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са делтоидним листом са централним ребром и дугим здепастим тулцем. Дужина: 28,9 cm; ширина: 4,5 cm. На С.¹⁰⁸⁷ (Г2.1/239)

240. Из гроба 102 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са делтоидним листом са централним ребром и дугим и здепастим тулцем. Дужина: 21,9 cm; ширина: 4 cm. На С.¹⁰⁸⁸ (Г2.1/240)

241. Из гроба 108 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са дугим делтоидним листом са централним ребром и кратким уским тулцем. Дужина: 25 cm; ширина: 3,6 cm. На С.¹⁰⁸⁹ (Г2.1/241)

242. Из гроба 110 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром, чије су ивице веома оштећене и здепастим тулцем чији је крај фрагментован. Дужина: 16 cm; ширина: 3 cm. На С.¹⁰⁹⁰ (Г2.1/242)

243. Из гроба 111 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром и здепастим тулцем. Дужина: 18 cm; ширина: 2,5 cm. На С.¹⁰⁹¹ (Г2.1/243)

244. Из гроба 115 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче дуже гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром, недостајућег тулца. Дужина: 33 cm; ширина: 3,1 cm. На С.¹⁰⁹² (Г2.1/244)

245. Из гроба 121 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са

1082 Andrea 1976: 220, T. V/v23, 3.

1083 Andrea 1976: 220, T. V/v28, 1.

1084 Andrea 1976: 220, T. V/v26, 1.

1085 Andrea 1976: 221, T. VI/v34, 1.

1086 Andrea 1976: 225, T. X/v76, 1.

1087 Andrea 1976: 226, T. XI/v97, 2.

1088 Andrea 1976: 227, T. XII/v102, 1.

1089 Andrea 1976: 227, T. XII/v108, 3.

1090 Andrea 1976: 227, T. XII/v110, 1.

1091 Andrea 1976: 227, T. XII/v111, 1.

1092 Andrea 1976: 228, T. XIII/v115, 1.

листом чије су ивице у горњој пловини оштећене, здепасти тулцем и централним ребром. Дужина: 29 cm; ширина: 4,8 cm. На С.¹⁰⁹³ (Г2.1/245)

246. Из гроба 126 хумке I са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са делтоидним листом и издуженим здепасти тулцем. Дужина: 19,8 cm; ширина: 3,5 cm. На С.¹⁰⁹⁴ (Г2.1/246)

247. Из гроба 6 хумке II са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са листом у облику лаворовог листа оштећених ивица са благо наглашеним централним ребром и недостајућег тулца. Дужина: 28 cm; ширина: 6,5 cm. На С.¹⁰⁹⁵ (Г2.1/247)

248. Из гроба 9 хумке II са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са листом оштећених ивица које је постепено задебљано ка централном делу, фрагментованим врхом и недостајућим тулцем. Дужина: 21,3 cm; ширина: 4,8 cm. На С.¹⁰⁹⁶ (Г2.1/248)

249. Из гроба 9 хумке II са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са делтоидним листом које је постепено задебљано ка централном делу при чему недостаје читава горња половина листа. Тулац је кратак и здепаст. Дужина: 18,2 cm; ширина: 4,5 cm. На С.¹⁰⁹⁷ (Г2.1/249)

250. Ван гробова из хумке II са некрополе Куч и Зи код Корче потиче гвоздено копље са делтоидним листом постављеног на уски фрагментовани тулац који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Врх копља недостаје. Дужина: 12,5 cm; ширина: 2,2 cm. На С.¹⁰⁹⁸ (Г2.1/250)

251. Из гроба 16 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче дуго гвоздено копље са листом вероватно у облику лаворовог листа при чему су ивице оштећене и недостаје врх. Тулац је издужен и широким и продужава се до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 41,2 cm; ширина: 4,4 cm. На Д.¹⁰⁹⁹ (Г2.1/251)

252. Из гроба 16 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче гвоздено копље са вероватно издуженим листом пошто су ивице оштећене и недостаје врх, и издуженим широким тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 34 cm; ширина: 5 cm. На Д.¹¹⁰⁰ (Г2.1/252)

253. Из гроба 16 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче гвоздено копље са листом чије су ивице оштећене и недостајућег врха, а тулац је фрагментован и његов уски корен се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 28 cm; ширина: 3,5 cm. На Д.¹¹⁰¹ (Г2.1/253)

254. Из гроба 25 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче мање гвоздено копље оштећених ивица и недостајућег врха, и кратким и здепасти тулцем. Дужина: 11,2 cm; ширина: 2,5 cm. На Д.¹¹⁰² (Г2.1/254)

255. Из гроба 25 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче веће оштеће-

1093 Andrea 1976: 228, T. XIII/v121, 3.

1094 Andrea 1976: 228, T. XIII/v126, 2.

1095 Andrea 1977-78: 149, T. II/v6, 4.

1096 Andrea 1977-78: 150, T. III/v9,3.

1097 Andrea 1977-78: 150, T. III/v9,4.

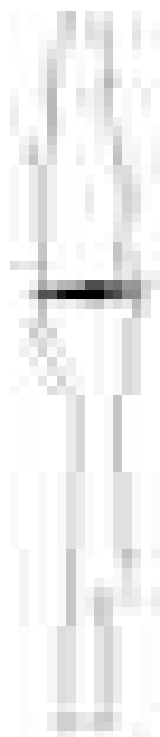
1098 Andrea 1977-78: 153, T. VI/1.

1099 Kurti 1977-78: 176, T. I/4.

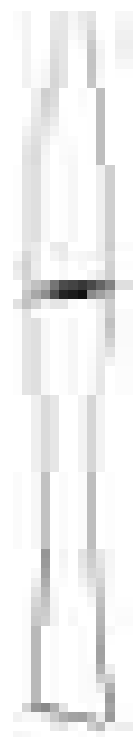
1100 Kurti 1977-78: 176, T. I/5.

1101 Kurti 1977-78: 177, T. V/11.

1102 Kurti 1977-78: 177, T. V/11.

Г2.1/242

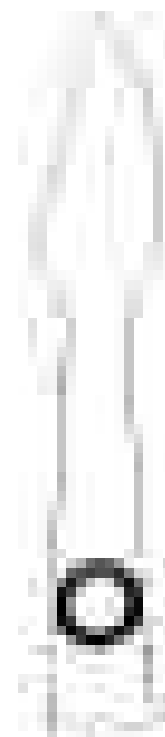
Г2.1/243

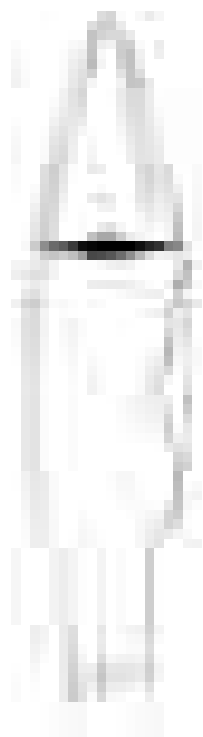
Г2.1/244

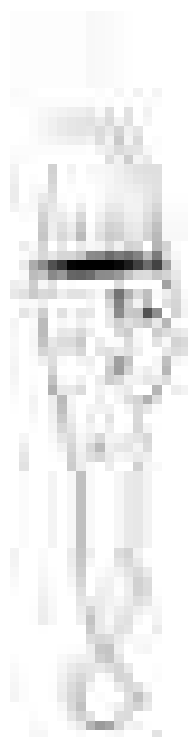
Г2.1/245

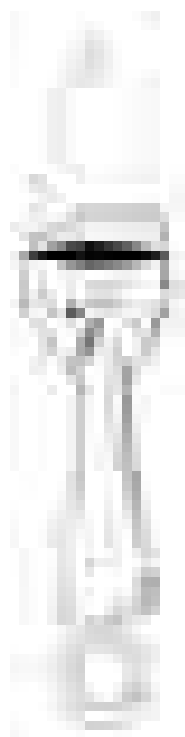
Г2.1/246

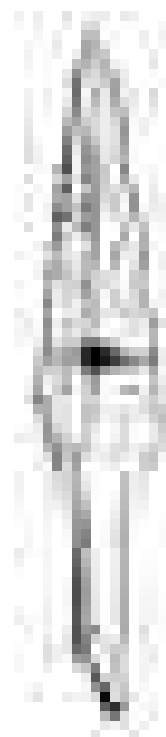
Г2.1/247

Г2.1/248

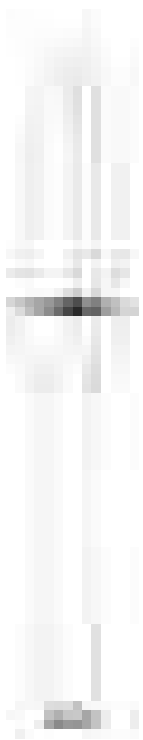
Г2.1/249

Г2.1/250

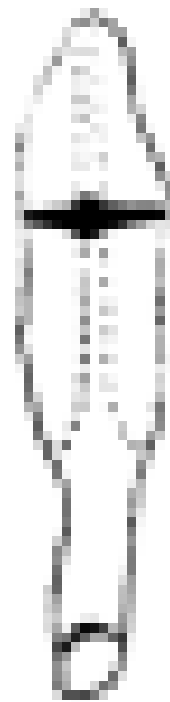
Г2.1/251

Г2.1/252

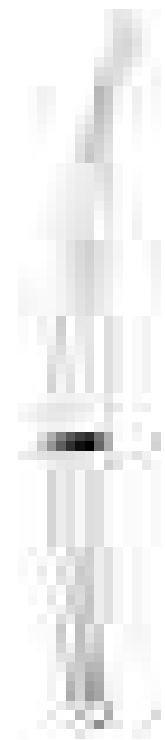
Г2.1/253

Г2.1/254

Г2.1/255

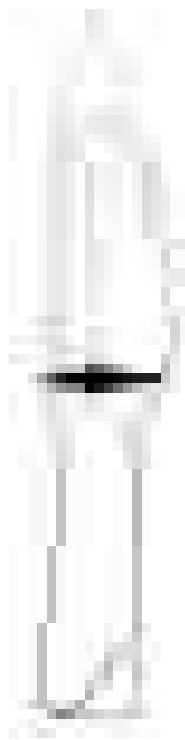
Г2.1/256

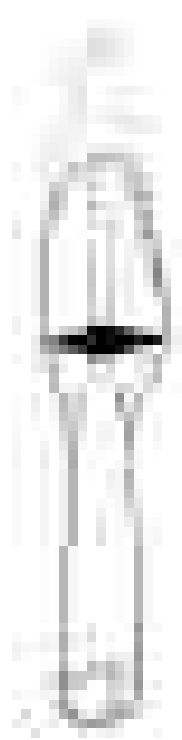
Г2.1/257

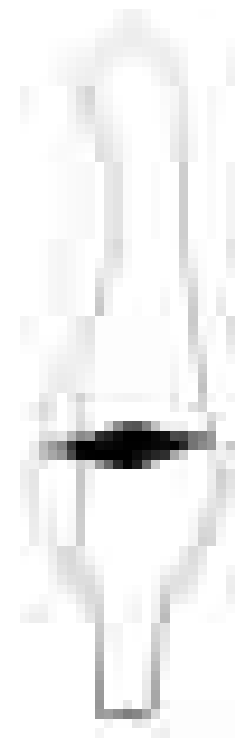
Г2.1/258

Г2.1/259

Г2.1/260

Г2.1/261

но гвоздено копље недостајућег горње половине листа постављеног на дужи и здепасти тулац који се продужава ка врху копља и чини централно ребро. Дужина: 34 cm; ширина: 4 cm. На D.¹¹⁰³ (Г2.1/255)

256. Из гроба 31 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче фрагментовано и искривљено гвоздено копље са издуженим листом, оштећених ивица и недостајућег врха, као и недостајућег тулца. Дужина: 27 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹⁰⁴ (Г2.1/256)

257. Из гроба 31 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче лоше очувано дуго гвоздено копље са издуженим листом чије су ивице оштећене и недостаје врх, а фрагментовани тулац се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 37 cm; ширина: 4,5 cm. На D.¹¹⁰⁵ (Г2.1/257)

258. Из гроба 51 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче гвоздено копље са издуженим листом чије су ивице благо оштећене и кратким и здепасти тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 22,5 cm; ширина: 3,2 cm. На D.¹¹⁰⁶ (Г2.1/258)

259. Из гроба 51 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче лоше очувано гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа чије су ивице оштећене и врх недостаје, и кратким и здепасти тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 16 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹⁰⁷ (Г2.1/259)

260. Из гроба 54 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче мање гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа чије су ивице оштећене и врх недостаје, кратким тулцем који се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 15,8 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹⁰⁸ (Г2.1/260)

261. Из гроба 56 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче гвоздено копље са делтоидним листом чија је ивица оштећена са једне стране, и уским и изразито кратким тулцем и централним ребром ромбоидног пресека. Дужина: 18 cm; ширина: 5 cm. На D.¹¹⁰⁹ (Г2.1/261)

262. Из гроба 57 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче дуже гвоздено копље са издуженим и ужим листом чије су ивице оштећене, врх недостаје, а кратки тулац оштећеног краја продужава се до врха копља чинећи централно ребро правоугаоног пресека. Дужина: 36,5 cm; ширина: 4 cm. На D.¹¹¹⁰ (Г2.1/262)

263. Из гроба 57 из хумке I са некрополе Бурел у долини Матија потиче дуже гвоздено копље са издуженим и ужим листом чије су ивице оштећене и врхом који недостаје, а издужени тулац оштећеног краја се продужава до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 37 cm; ширина: 4 cm. На D.¹¹¹¹ (Г2.1/263)

264. Из гроба 5 хумке I на некрополи Ураке из долине Матија потиче дугачко гвоздено копље са издуженим и ужим листом оштећених ивица и ужим тулцем чији је крај оштећен. по средини листа централно ребро. Дужина: 47 cm; ширина: 5 cm. На

1103 Kurti 1977-78: 177, T. V/12.

1104 Kurti 1977-78: 179, T. VII/4.

1105 Kurti 1977-78: 179, T. VII/6.

1106 Kurti 1977-78: 182, T. X/7.

1107 Kurti 1977-78: 182, T. X/8.

1108 Kurti 1977-78: 183, T. XI/4.

1109 Kurti 1977-78: 183, T. XI/5.

1110 Kurti 1977-78: 183, T. XI/7.

1111 Kurti 1977-78: 183, T. XI/8.

С.¹¹¹² (Г2.1/264)

265. Из гроба 5 хумке I на некрополи Ураке из долине Матија потиче гвоздено копље са делтоидним листом оштећених ивица и недостајућег врха, и са ужим тулцем чији је крај оштећен. По средини листа централно ребро. Дужина: 18 cm; ширина: 4 cm. На С.¹¹¹³ (Г2.1/265)

266. Из централног гроба хумке II на некрополи Ураке из долине Матија потиче тулац гвозденог копља. Дужина: 18 cm; На С.¹¹¹⁴ (Г2.1/266)

267. Из централног гроба хумке II на некрополи Ураке из долине Матија потиче дугачко фрагментовано гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа, оштећеног доњег дела, и краћим и ужим тулцем. По средини листа централно ребро. Дужина: 49 cm; ширина: 6,5 cm. На С.¹¹¹⁵ (Г2.1/267)

268. Из гроба 1 хумке I на некрополи Бардхоц код Кукса потиче дуго гвоздено копље са благо делтоидним листом оштећеног врха и са централним ребром, као и издуженим тулцем оштећеног краја. Дужина: 38,5 cm; ширина: 5 cm. На D.¹¹¹⁶ (Г2.1/268)

269. Из гроба 1 хумке I на некрополи Бардхоц код Кукса потиче гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа, оштећеног врха и ивице листа. Корен тулца је ромбоидног пресека, а остатак тулца недостаје. По средини листа централно ребро. Дужина: 24 cm; ширина: 5 cm. На D.¹¹¹⁷ (Г2.1/269)

270. Из гроба 3 хумке I на некрополи Бардхоц код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим листом, оштећених ивица и централним ребром. Тулац недостаје. Дужина: 34,8 cm; ширина: 4 cm. На D.¹¹¹⁸ (Г2.1/270)

271. Из гроба 5 хумке I на некрополи Бардхоц код Кукса потиче мало гвоздено делтоидно копље недостајућег врха и изразито уског тулца. Дужина: 10 cm; ширина: 2,7 cm. На D.¹¹¹⁹ (Г2.1/271)

272. Из гроба 5 хумке I на некрополи Бардхоц код Кукса потиче гвоздено копље са ужим листом недостајуће горње половине, дугог тулца и недостајућег краја. Дужина: 12,3 cm; ширина: 2 cm. На D.¹¹²⁰ (Г2.1/272)

273. Из гроба 5 хумке I на некрополи Бардхоц код Кукса потиче гвоздено копље са делтоидним листом и издуженог тулца са оштећеним крајем. Дужина: 12 cm; ширина: 2,5 cm. На D.¹¹²¹ (Г2.1/273)

274. Из гроба 5 хумке I на некрополи Бардхоц код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље недостајућег врха, искрзаних ивица и са централним ребром. Тулац је издужен и делимично оштећен. Дужина: 13 cm; ширина: 2,8 cm. На D.¹¹²² (Г2.1/274)

275. Из гроба 5 хумке I на некрополи Бардхоц код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим листом искрзаних ивица и са централним ребром. Уског је тулца са

1112 Islami 1981: 51, 3.

1113 Islami 1981: 51, 4.

1114 Islami 1981: 51, 13.

1115 Islami 1981: 51,14.

1116 Hoti 1982: 39, T. IV/v1, 1.

1117 Hoti 1982: 39, T. IV/v1, 2.

1118 Hoti 1982: 39, T. IV/v3, 1.

1119 Hoti 1982: 40, T. V/v5.

1120 Hoti 1982: 40, T. V/v5.

1121 Hoti 1982: 40, T. V/v5.

1122 Hoti 1982: 40, T. V/v5.

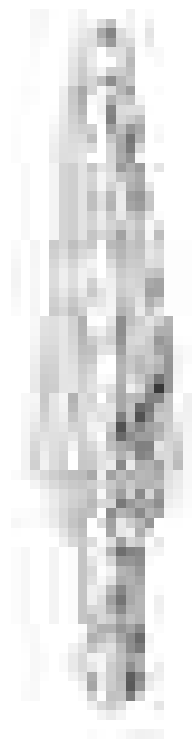
Г2.1/262

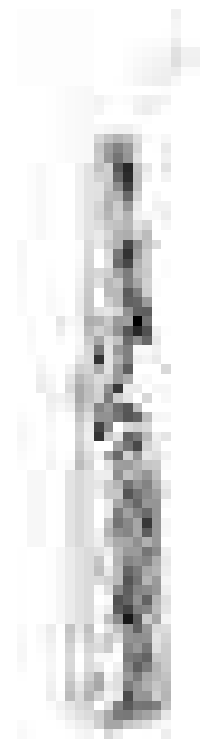
Г2.1/263

Г2.1/264

Г2.1/265

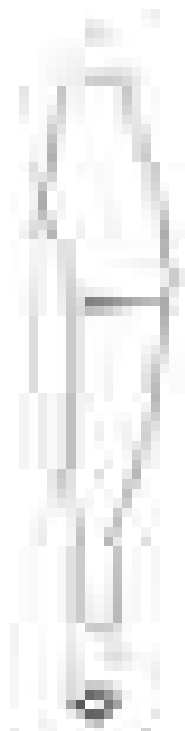
Г2.1/266

Г2.1/267

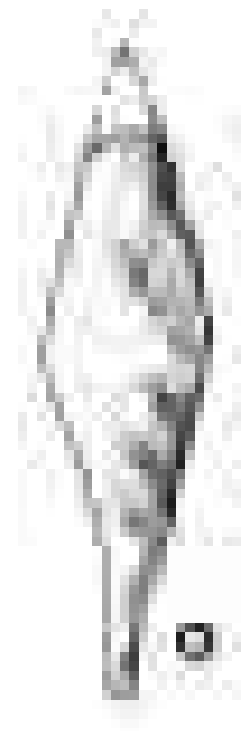
Г2.1/268

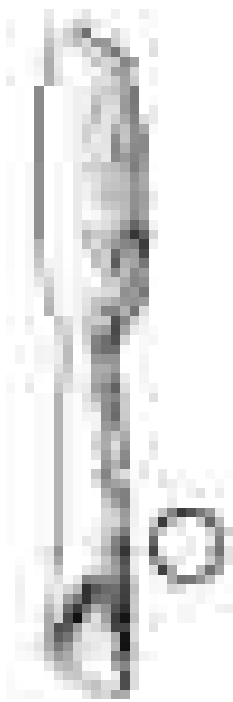
Г2.1/269

Г2.1/270

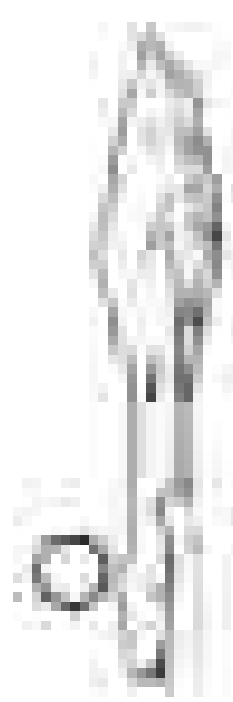
Г2.1/271

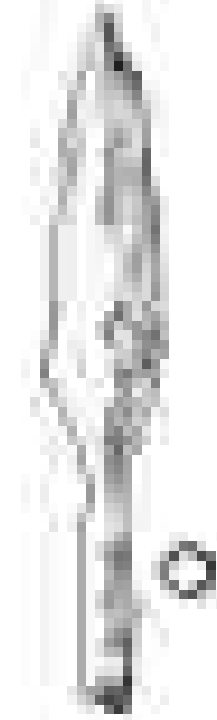
Г2.1/272

Г2.1/273

Г2.1/274

Г2.1/275

Г2.1/276

Г2.1/277

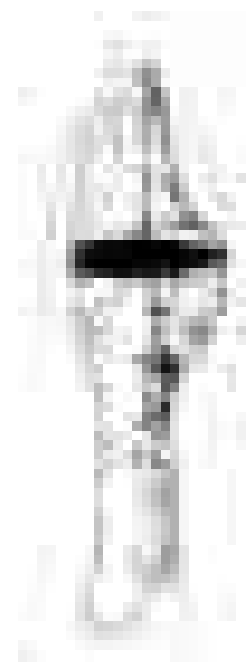
Г2.1/278

Г2.1/279

Г2.1/280

Г2.1/281

- оштећеним крајем. Дужина: 14,2 cm; ширина: 2,8 cm. На D.¹¹²³ (Г2.1/275)
276. Из гроба 1 хумке VII на некрополи Пажок код Елбасана потиче гвоздено копље делтоидног листа оштећене једне ивице са централним ребром. Уског је тулца са оштећеним крајем. Дужина: 15,9 cm; ширина: 3,2 cm. На С.¹¹²⁴ (Г2.1/276)
277. Из гроба 12 хумке VII на некрополи Пажок код Елбасана потиче дугачко гвоздено копље издуженог фрагментованог листа оштећених ивица. Тулац је такоже издужен и здепаст и продужава се до врха копља чинећи централно ребро. Дужина: 43 cm; ширина: 5,8 cm. На С.¹¹²⁵ (Г2.1/277)
278. Из гроба 5 хумке III на некрополи Бурел у долини Матија потиче гвоздено копље издуженог фрагментованог листа, веома оштећених ивица, са централним ребром и кратког здепастог тулца. Дужина: 29,2 cm; ширина: 3,8 cm. На D.¹¹²⁶ (Г2.1/278)
279. Из гроба 7 хумке III на некрополи Бурел у долини Матија потиче гвоздено копље издуженог фрагментованог листа са централним ребром и кратког тулца. Дужина: 30 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹²⁷ (Г2.1/279)
280. Из гроба 7 хумке III на некрополи Бурел у долини Матија потиче гвоздено копље издуженог фрагментованог листа са централним ребром и кратког тулца. Дужина: 29,7 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹²⁸ (Г2.1/280)
281. Из гроба 9 хумке III на некрополи Бурел у долини Матија потиче гвоздено копље са кратким и широким листом недостајућег врха и доста оштећених ивица, са централним ребром и краћим здепастим тулцем. Дужина: 23 cm; ширина: 7 cm. На С.¹¹²⁹ (Г2.1/281)
282. Из гроба 24 хумке III на некрополи Бурел у долини Матија потиче веома оштећено гвоздено копље издуженог фрагментованог листа са централним ребром и кратким здепастим тулцем оштећеног краја. Дужина: 24,4 cm; ширина: 4,8 cm. На D.¹¹³⁰ (Г2.1/282)
283. Из гроба 19 хумке III на некрополи Бурел у долини Матија потиче изразито дуго веома оштећено гвоздено копље издуженог фрагментованог листа и оштећених ивица са централним ребром и издуженим тулцем. Дужина: 44 cm; ширина: 6 cm. На С.¹¹³¹ (Г2.1/283)
284. Из гроба 19 хумке III на некрополи Бурел у долини Матија потиче изразито дуго веома оштећено гвоздено копље издуженог фрагментованог листа и оштећених ивица са централним ребром и издуженим здепастим тулцем. Дужина: 47 cm; ширина: 6,5 cm. На С.¹¹³² (Г2.1/284)
285. Из хумке III на некрополи Бурел у долини Матија, ван гроба, потиче гвоздено копље делтоидног листа са централним ребром и кратким ужим тулцем. Дужина: 13 cm; ширина: 2,8 cm. На D.¹¹³³ (Г2.1/285)

1123 Hoti 1982: 40, T. V/v5.

1124 Bodinaku 1982: 94, T. V/2.

1125 Bodinaku 1982: 94, T. V/5.

1126 Kurti 1983: 104, T. II/1.

1127 Kurti 1983: 104, T. II/18.

1128 Kurti 1983: 104, T. II/19.

1129 Kurti 1983: 105, T. III/2.

1130 Kurti 1983: 106, T. IV/18.

1131 Kurti 1983: 107, T. V/6.

1132 Kurti 1983: 107, T. V/7.

1133 Kurti 1983: 108, T. VI/29.

286. Из хумке III на некрополи Бурел у долини Матија, ван гроба, потиче гвоздено копље са листом недостајућег врха и горње трећине, са централним ребром и краћим здепастим тулцем. Дужина: 13,8 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹³⁴ (Г2.1/286)
287. Из гроба 1 хумке I на некрополи Кнете код Кукса потиче гвоздено копље издуженог листа недостајућег врха и оштећених ивица, са централним ребром и издуженим тулцем са оштећеним крајем. Дужина: 22,2 cm; ширина: 3,2 cm. На D.¹¹³⁵ (Г2.1/287)
288. Из гроба 8 хумке I на некрополи Кнете код Кукса потиче дугачко гвоздено копље издуженог листа у облику ловоровог листа са централним ребром ромбоидног пресека. Врх недостаје, а лист је постављен на издужени тулац оштећеног краја. Дужина: 36 cm; ширина: 4,5 cm. На D.¹¹³⁶ (Г2.1/288)
289. Из гроба 8 хумке I на некрополи Кнете код Кукса потиче дугачко гвоздено копље издуженог и ужег листа са централним ребром ромбоидног пресека. Врх недостаје, а лист је постављен на издужени тулац оштећеног краја. Дужина: 40 cm; ширина: 4 cm. На D.¹¹³⁷ (Г2.1/289)
290. Из гроба 4 хумке II на некрополи Кнете код Кукса потиче дугачко гвоздено копље издуженог ужег листа са недостајућим врхом и са централним ребром ромбоидног пресека. Тулац је издужен и оштећеног краја. Дужина: 43,5 cm; ширина: 4,8 cm. На D.¹¹³⁸ (Г2.1/290)
291. Из гроба 6 хумке II на некрополи Кнете код Кукса потиче гвоздено копље издуженог ужег листа са недостајућом једном ивицом и издуженим ужим тулцем оштећеног краја. Дужина: 25 cm; ширина: 3,2 cm. На D.¹¹³⁹ (Г2.1/291)
292. Из гроба 6 хумке II на некрополи Кнете код Кукса потиче дугачко гвоздено копље издуженог ужег листа са недостајућом једном ивицом и издуженим ужим тулцем са оштећеним крајем. Дужина: 43,2 cm; ширина: 6 cm. На D.¹¹⁴⁰ (Г2.1/292)
293. Из гроба 6 хумке II на некрополи Кнете код Кукса потиче дугачко гвоздено копље издуженог ужег листа са недостајућом једном ивицом и врхом, и са ужим тулцем недостајућег краја. Дужина: 37,8 cm; ширина: 5,3 cm. На D.¹¹⁴¹ (Г2.1/293)
294. Из гроба 5 хумке II на некрополи Кнете код Кукса потиче дугачко гвоздено копље издуженог ужег листа и ужим тулцем са недостајућег краја. Дужина: 42 cm; ширина: 5,8 cm. На D.¹¹⁴² (Г2.1/294)
295. Из гроба 12 хумке III на некрополи Кнете код Кукса потиче гвоздено копље издуженог ужег листа са искрзаном једном ивицом и издуженим здепастим тулцем. Дужина: 32 cm; ширина: 4,2 cm. На D.¹¹⁴³ (Г2.1/295)
296. Из гроба 12 хумке III на некрополи Кнете код Кукса потиче гвоздено копље делтоидног листа и кратког здепастиг тулца. Дужина: 24,8 cm; ширина: 4,3 cm. На

1134 Kurti 1983: 108, T. VI/30.

1135 Jubani 1983: 121, T. I/1.

1136 Jubani 1983: 122, T. II/18.

1137 Jubani 1983: 122, T. II/19.

1138 Jubani 1983: 124, T. IV/39.

1139 Jubani 1983: 125, T. V/43.

1140 Jubani 1983: 125, T. V/47.

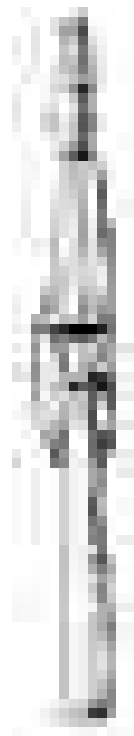
1141 Jubani 1983: 125, T. V/48.

1142 Jubani 1983: 125, T. V/51.

1143 Jubani 1983: 127, T. VII/72.

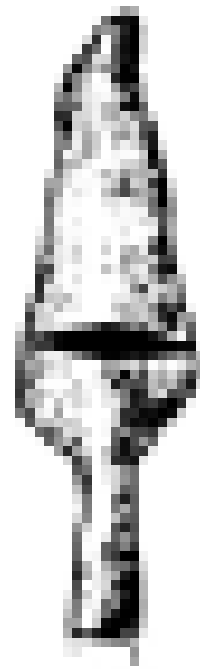
Г2.1/282

Г2.1/283

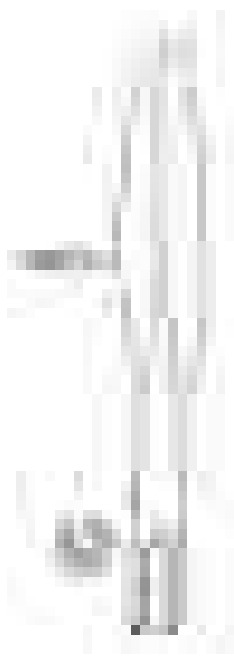
Г2.1/284

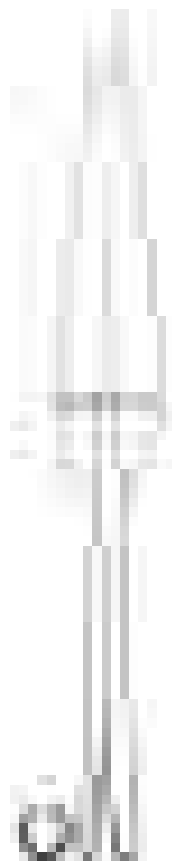
Г2.1/285

Г2.1/286

Г2.1/287

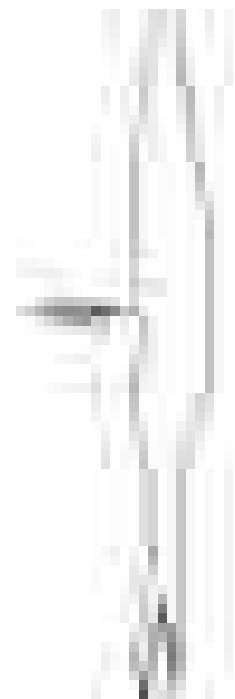
Г2.1/288

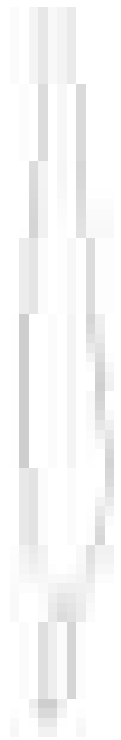
Г2.1/289

Г2.1/290

Г2.1/291

Г2.1/292

Г2.1/293

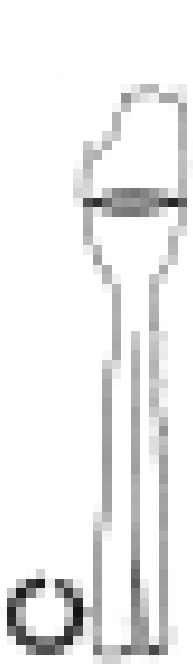
Г2.1/294

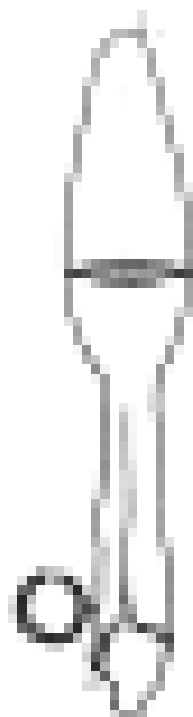
Г2.1/295

Г2.1/296

Г2.1/297

Г2.1/298

Г2.1/299

Г2.1/300

Г2.1/301

D.¹¹⁴⁴ (Г2.1/296)

297. Из гроба 7 хумке III на некрополи Кнете код Кукса потиче гвоздено копље са листом коме недостају врх и горња половина, на издуженом и здепастом тулцу. Дужина: 18,1 cm; ширина: 3,3 cm. На D.¹¹⁴⁵ (Г2.1/297)

298. Из гроба 6 хумке III на некрополи Кнете код Кукса потиче гвоздено копље листом у облику ловоровог листа, недостајућег врха и издуженог и здепастог тулца са недостајућим крајем. Дужина: 19 cm; ширина: 3,2 cm. На D.¹¹⁴⁶ (Г2.1/298)

299. Из гроба 19 хумке III на некрополи Кнете код Кукса потиче дуже гвоздено копље са издуженим ужим листом, недостајућег врха и уског корена тулца са недостајућим крајем. Дужина: 27,9 cm; ширина: 4 cm. На D.¹¹⁴⁷ (Г2.1/299)

300. Из хумке III на некрополи Кнете код Кукса, ван гробова, потиче дуже гвоздено копље издуженог ужег листа, недостајућег врха и горње половине, а са уским и другим тулцем. Дужина: 31,2 cm; ширина: 4,6 cm. На D.¹¹⁴⁸ (Г2.1/300)

301. Из хумке III на некрополи Кнете код Кукса, ван гробова, потиче дуже гвоздено копље са издуженим ужим листом у облику ловоровог листа и недостајућим врхом, искрзаних ивица, са ширим кореном тулца недостајућег краја. Дужина: 27,4 cm; ширина: 4,5 cm. На D.¹¹⁴⁹ (Г2.1/301)

302. Из хумке IV на некрополи Кнете код Кукса, ван гробова, потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим ужим листом оштећених ивица и са ширим кореном тулца недостајућег краја. Дужина: 21,5 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹⁵⁰ (Г2.1/302)

303. Из хумке IV на некрополи Кнете код Кукса, ван гробова, потиче мало гвоздено копље са ужим и кратким листом искрзаних ивица, ужег корена тулца недостајућег краја. Дужина: 11 cm; ширина: 1,5 cm. На D.¹¹⁵¹ (Г2.1/303)

304. Из гроба 18 из хумке на некрополи Продан код Колоње потиче изразито дуго гвоздено копље издуженог листа у облику ловоровог листа и кратким здепастим тулцем. Дужина: 43,4 cm; ширина: 5 cm. На С.¹¹⁵² (Г2.1/304)

305. Ван гроба из хумке на некрополи Продан код Колоње потиче веома кратко гвоздено копље са лоше очуваним листом и ширим кореном тулца недостајућег краја. Дужина: 9,5 cm; ширина: 2,5 cm. На D.¹¹⁵³ (Г2.1/305)

306. Из гроба 17 хумке V са некрополе Кнете код Кукса потиче веома кородирано гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа и здепастим тулцем недостајућег краја. Дужина: 27 cm; ширина: 5,5 cm. На С.¹¹⁵⁴ (Г2.1/306)

307. Из гроба 26 хумке V са некрополе Кнете код Кукса потиче мало гвоздено копље делтоидног листа са недостајућом ивицом и здепастим тулцем недостајућег краја. Дужина: 16 cm; ширина: 2,8 cm. На С.¹¹⁵⁵ (Г2.1/307)

1144 Jubani 1983: 127, Т. VII/73.

1145 Jubani 1983: 127, Т. VII/74.

1146 Jubani 1983: 127, Т. VII/81.

1147 Jubani 1983: 127, Т. VII/82.

1148 Jubani 1983: 128, Т. VIII/103.

1149 Jubani 1983: 128, Т. VIII/104.

1150 Jubani 1983: 130, Т. X/135.

1151 Jubani 1983: 130, Т. X/136.

1152 Aliu 1984: 57, Т. III/35.

1153 Aliu 1984: 62, Т. VIII/104.

1154 Hoti 1986: 64, Т. V/v17.

1155 Hoti 1986: 66, Т. VII/v26.

308. Из гроба 8 хумке VI са некрополе Кнете код Кукса потиче издужено гвоздено копље уског листа, са искрзаном ивицом, недостајућим врхом и уским тулцем недостајућег краја. Дужина: 32 cm; ширина: 4,2 cm. На С.¹¹⁵⁶ (Г2.1/308)
309. Из хумке VI са некрополе Кнете код Кукса, ван гробова, потиче гвоздено копље уског листа, искрзаних ивица и уским тулцем недостајућег краја. Дужина: 19 cm; ширина: 3,2 cm. На С.¹¹⁵⁷ (Г2.1/309)
310. Из долине Дрима код Пишкопије потиче дугачко гвоздено копље са издуженим уским листом искрзаних ивица са централним ребром, и кратким и уским тулцем. Дужина: 37,6 cm; ширина: 4,5 cm. На Д.¹¹⁵⁸ (Г2.1/310)
311. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче гвоздено копље са издуженим уским листом са централним ребром, недостајућим делом ивице и кратким уским тулцем чији крај недостаје. Дужина: 31,2 cm; ширина: 4,6 cm. На Д.¹¹⁵⁹ (Г2.1/311)
312. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче дугачко гвоздено копље са издуженим уским листом, искрзаним ивицама и недостајућим врхом, и издуженим уским и оштећеним тулцем. Дужина: 38,4 cm; ширина: 4 cm. На Д.¹¹⁶⁰ (Г2.1/312)
313. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче оштећено гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром, оштећеним ивицама и недостајућим врхом, као и са издуженим уским оштећеним тулцем. Дужина: 24,4 cm; ширина: 3,7 cm. На Д.¹¹⁶¹ (Г2.1/313)
314. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром, оштећеним ивицама и недостајућим врхом, и са оштећеним уским тулцем недостајућег краја. Дужина: 24 cm; ширина: 4 cm. На Д.¹¹⁶² (Г2.1/314)
315. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче веома оштећено гвоздено изразито издужено копље са уским издуженим листом, оштећеним ивицама, недостајућим врхом, уским оштећеним тулцем са недостајућим крајем и централним ребром. Дужина: 30,4 cm; ширина: 2,5 cm. На Д.¹¹⁶³ (Г2.1/315)
316. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче оштећено гвоздено издужено копље са уским издуженим листом и централним ребром, веома оштећеним ивицама, недостајућим врхом, и са уским издуженим и оштећеним тулцем. Дужина: 24 cm; ширина: 2,8 cm. На Д.¹¹⁶⁴ (Г2.1/316)
317. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче веома оштећено гвоздено издужено копље са уским издуженим листом, веома оштећеним ивицама, оштећеним врхом, уским тулцем са недостајућим крајем и централним ребром. Дужина: 29,5 cm; ширина: 2,7 cm. На Д.¹¹⁶⁵ (Г2.1/317)
318. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче оштећено дугачко гвоздено копље са уским издуженим листом са централним ребром, оштећеним ивицама и оштећеним врхом, и са издуженим тулцем оштећеног краја. Дужина: 42 cm; ширина: 3,1 cm. На

1156 Hoti1986: 67, Т. VIII/v8.

1157 Hoti 1986: 70, Т. XI/7.

1158 Bunguri 1989: 74, Т. I/2.

1159 Bunguri 1989: 74, Т. I/4.

1160 Bunguri 1989: 74, Т. I/5.

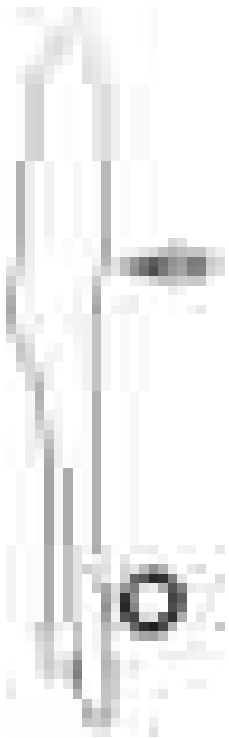
1161 Bunguri 1989: 74, Т. I/6.

1162 Bunguri 1989: 74, Т. I/7.

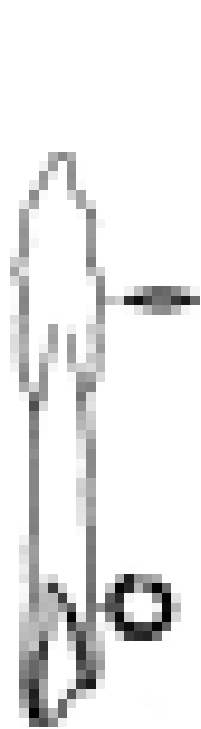
1163 Bunguri 1989: 74, Т. I/8.

1164 Bunguri 1989: 74, Т. I/9.

1165 Bunguri 1989: 74, Т. I/10.

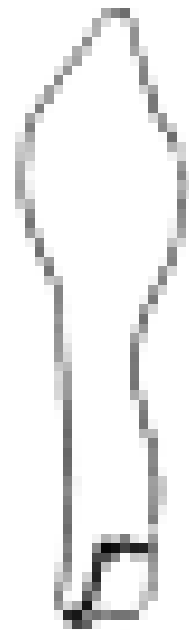
Г2.1/302

Г2.1/303

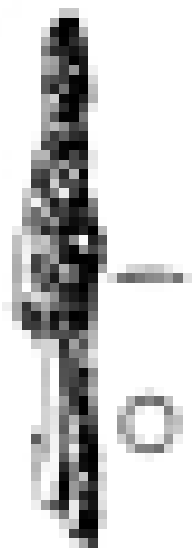
Г2.1/304

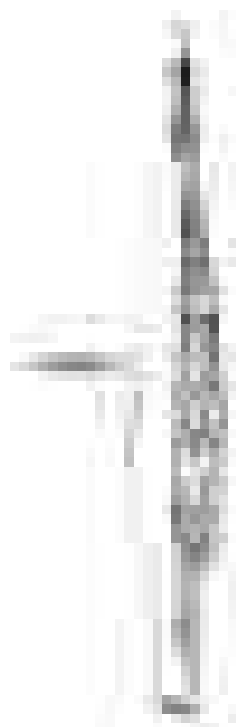
Г2.1/305

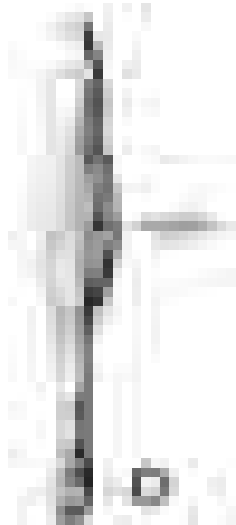
Г2.1/306

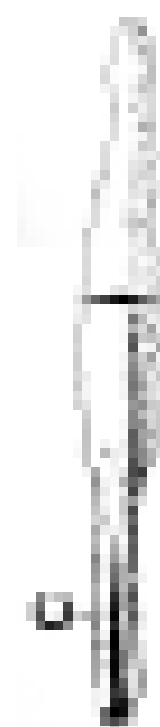
Г2.1/307

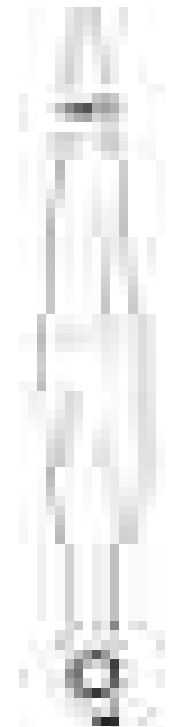
Г2.1/308

Г2.1/309

Г2.1/310

Г2.1/311

Г2.1/312

Г2.1/313

Г2.1/314

Г2.1/315

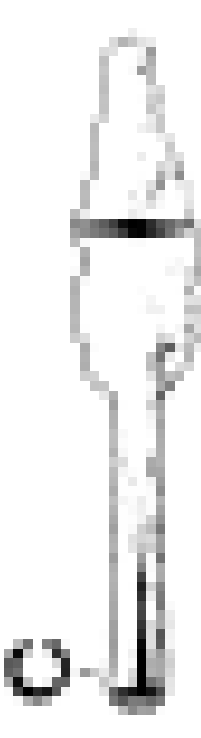
Г2.1/316

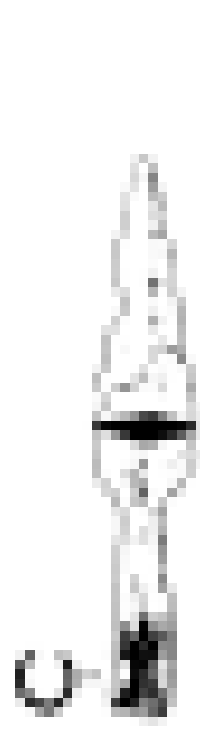
Г2.1/317

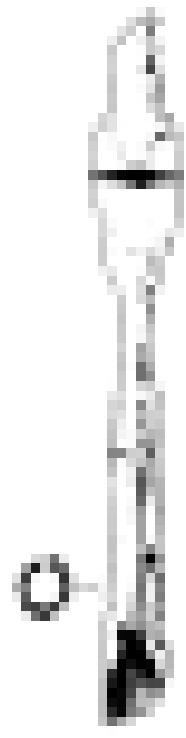
Г2.1/318

Г2.1/319

Г2.1/320

Г2.1/321

D.¹¹⁶⁶ (Г2.1/318)

319. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче гвоздено копље са делтоидним листом са централним ребром, оштећеним ивицама и оштећеним врхом, и са издуженим тулцем. Дужина: 22,8 cm; ширина: 4,5 cm. На D.¹¹⁶⁷ (Г2.1/319)

320. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче гвоздено копље са оштећеним листом са централним ребром и оштећеним ивицама, и са здепастим тулцем оштећеног краја. Дужина: 19,2 cm; ширина: 3,7 cm. На D.¹¹⁶⁸ (Г2.1/320)

321. Из долине Дрима, код Пишкопије потиче оштећено гвоздено копље, вероватно са листом у облику лорововог листа оштећених ивица и са централним ребром, као и са изразито издуженим тулцем оштећеног краја. Дужина: 26,5 cm; ширина: 4 cm. На D.¹¹⁶⁹ (Г2.1/321)

322. Из гроба 1 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче оштећено гвоздено копље са делтоидним листом са централним ребром и фрагментованим тулцем. Дужина: 15,9 cm; ширина: 3,6 cm. На D.¹¹⁷⁰ (Г2.1/322)

323. Из гроба 1 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче оштећено гвоздено копље са делтоидним листом са централним ребром, недостајућим врхом, и са здепастим тулцем. Дужина: 11,2 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹⁷¹ (Г2.1/323)

324. Из гроба 2 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче оштећено гвоздено копље са листом у облику лорововог листа са централним ребром, недостајућом ивицом, и са издуженим тулцем са делимично оштећеним крајем. Дужина: 19,5 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹⁷² (Г2.1/324)

325. Из гроба 3 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче оштећено гвоздено копље са уским листом са централним ребром коме недостаје горња половина, и са здепастим тулцем делимично оштећеног краја. Дужина: 12 cm; ширина: 2 cm. На С.¹¹⁷³ (Г2.1/325)

326. Из гроба 6 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче дугачко гвоздено копље са издуженим листом и оштећеним врхом, са издуженим здепастим тулцем са недостајућим крајем и централним ребром. Дужина: 35 cm; ширина: 4 cm. На D.¹¹⁷⁴ (Г2.1/326)

327. Из гроба 7 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче оштећено гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром, недостајућег врха, и са издуженим здепастим тулцем са недостајућег краја. Дужина: 18 cm; ширина: 2,5 cm. На D.¹¹⁷⁵ (Г2.1/327)

328. Из гроба 9 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче дугачко гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром и са искрзаним ивицама, постављеним на здепаст тулац недостајућег краја. Дужина: 35 cm; ширина: 3 cm. На D.¹¹⁷⁶

1166 Bunguri 1989: 74, T. I/11.

1167 Bunguri 1989: 75, T. II/1.

1168 Bunguri 1989: 75, T. II/2.

1169 Bunguri 1989: 75, T. II/3.

1170 Koka 1990: 63, T. I/5.

1171 Koka 1990: 63, T. I/6.

1172 Koka 1990: 63, T. I/7.

1173 Koka 1990: 64, T. II/24.

1174 Koka 1990: 66, T. IV/54.

1175 Koka 1990: 66, T. IV/57.

1176 Koka 1990: 66, T. IV/60.

(Г2.1/328)

329. Из гроба 10 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче изразито дуго гвоздено копље са издуженим уским листом са централним ребром у форми ромба, и здепастиг тулцем са недостајућим крајем. Дужина: 40 cm; ширина: 4,5 cm. На С.¹¹⁷⁷ (Г2.1/329)

330. Из гроба 11 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром и оштећеним ивицама, и са здепастиг тулцем недостајућег краја. Дужина: 24 cm; ширина: 2,8 cm. На D.¹¹⁷⁸ (Г2.1/330)

331. Из гроба 13 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са делтоидним листом са централним ребром, и са здепастиг тулцем. Дужина: 12,5 cm; ширина: 3,2 cm. На D.¹¹⁷⁹ (Г2.1/331)

332. Из гроба 13 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље делтоидног листа са централним ребром постављеним на здепаст тулац. Дужина: 10,2 cm; ширина: 2,8 cm. На D.¹¹⁸⁰ (Г2.1/332)

333. Из гроба 13 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром, оштећених ивица и врха, и са здепастиг издуженим тулцем недостајућег краја. Дужина: 19,7 cm; ширина: 3,5 cm. На D.¹¹⁸¹ (Г2.1/333)

334. Из гроба 13 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче дугачко гвоздено копље са уским издуженим листом са централним ребром, оштећене ивице и недостајућег врха, и са здепастиг издуженим тулцем. Дужина: 30,3 cm; ширина: 3,8 cm. На D.¹¹⁸² (Г2.1/334)

335. Из гроба 1 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче оштећено гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром, недостајућих ивица и врха, и са здепастиг кореном тулца овалног пресека. Дужина: 22,8 cm. На D1.¹¹⁸³ (Г2.1/335)

336. Из гроба 1 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче фрагментовано гвоздено копље са издуженим листом у облику ловоровог листа са централним ребром овалног пресека, недостајуће ивице и врха, и са здепастиг фрагментованим тулцем недостајућег краја. Дужина: 23,5 cm. На D1.¹¹⁸⁴ (Г2.1/336)

337. Из гроба 1 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим уским листом у облику ловоровог листа заобљеног врха са централним ребром овалног пресека, и са здепастиг тулцем недостајућег краја. Дужина: 19,3 cm. На D1.¹¹⁸⁵ (Г2.1/337)

338. Из гроба 2 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим уским листом у облику ловоровог листа искрзаних ивица заобљеног врха и са централним ребром овалног пресека, као и са здепастиг тулцем недостајућег краја. Дужина: 18,3 cm. На D1.¹¹⁸⁶ (Г2.1/338)

1177 Koka 1990: 67, T. V/64.

1178 Koka 1990: 67, T. V/67.

1179 Koka 1990: 68, T. VI/73.

1180 Koka 1990: 68, T. VI/74.

1181 Koka 1990: 68, T. VI/76.

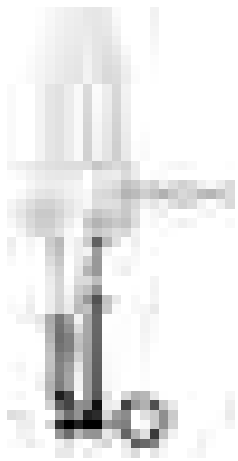
1182 Koka 1990: 68, T. VI/77.

1183 Jubani 1992: 43, T. I/5.

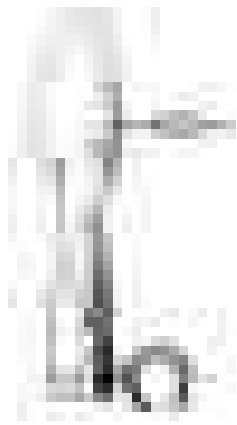
1184 Jubani 1992: 43, T. I/6.

1185 Jubani 1992: 43, T. I/7.

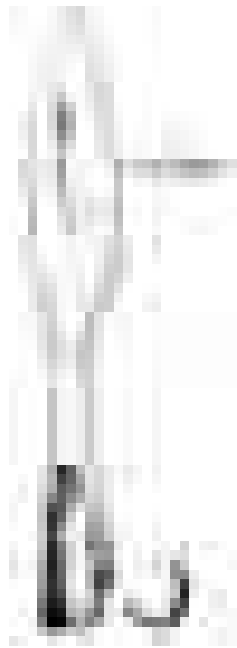
1186 Jubani 1992: 43-44, T. II/6.

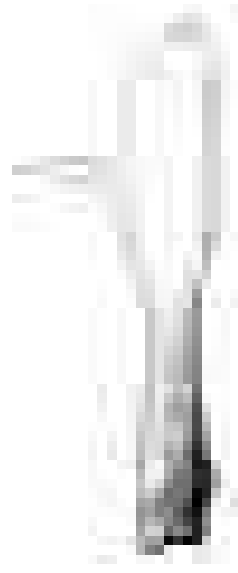
Г2.1/322

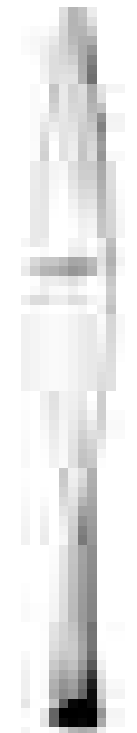
Г2.1/323

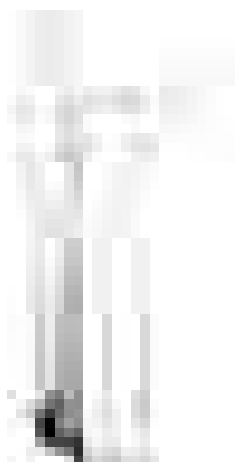
Г2.1/324

Г2.1/325

Г2.1/326

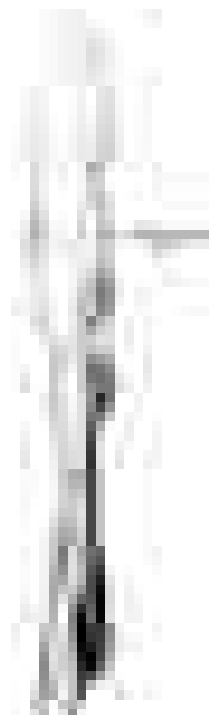
Г2.1/327

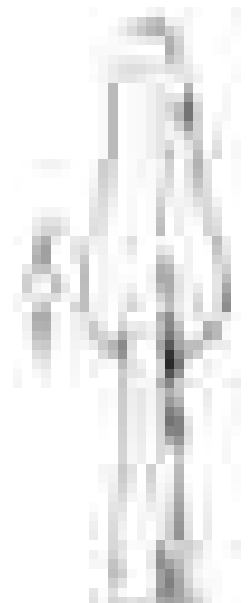
Г2.1/328

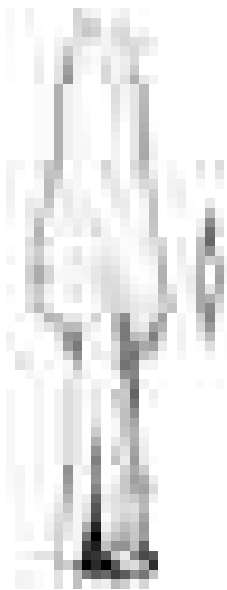
Г2.1/329

Г2.1/330

Г2.1/331

Г2.1/332

Г2.1/333

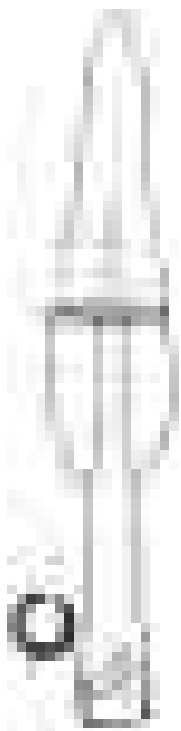
Г2.1/334

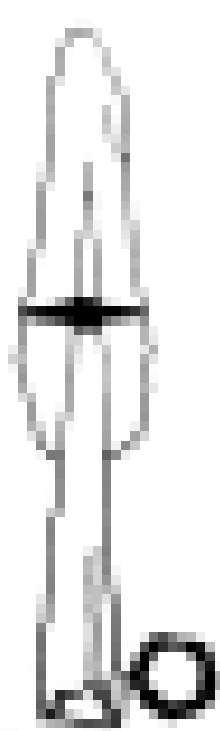
Г2.1/335

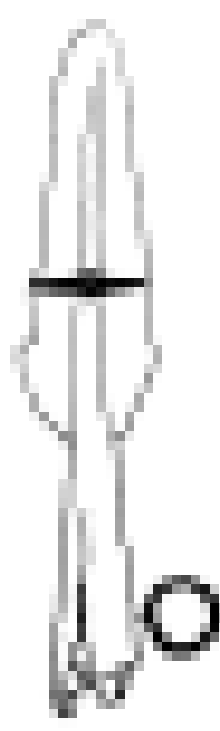
Г2.1/336

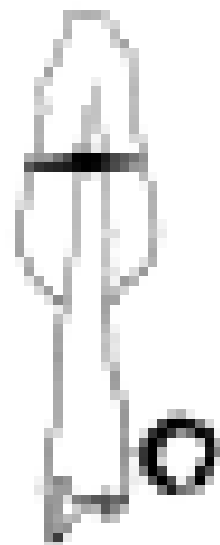
Г2.1/337

Г2.1/338

Г2.1/339

Г2.1/340

Г2.1/341

339. Из гроба 2 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом у облику ловоровог листа заобљеног врха искрзане ивице и са централним ребром овалног пресека и здепастих тулцем недостајућег краја. Дужина: 19,9 cm. На D1.¹¹⁸⁷ (Г2.1/339)
340. Из гроба 2 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са делтоидним листом недостајућег врха, искрзане ивице, са централним ребром овалног пресека и здепастих тулцем недостајућег краја. Дужина: 14,6 cm. На D1.¹¹⁸⁸ (Г2.1/340)
341. Из гроба 2 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим изразито уским листом заобљеног врха са централним ребром овалног пресека и издуженим здепастих тулцем недостајућег краја. Дужина: 14,7 cm. На D1.¹¹⁸⁹ (Г2.1/341)
342. Из гроба 2 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са делтоидним листом заобљеног врха са централним ребром овалног пресека и здепастих изразито кратким тулцем. Дужина: 10,1 cm. На D1.¹¹⁹⁰ (Г2.1/342)
343. Из гроба 5 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим листом у облику ловоровог листа, недостајућим врхом и искрзаном ивицом са централним ребром овалног пресека и издуженим здепастих тулцем недостајућег краја. Дужина: 16,5 cm. На D1.¹¹⁹¹ (Г2.1/343)
344. Из гроба 5 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са делтоидним листом са централним ребром, недостајућим врхом и искрзаном ивицом, и са издуженим здепастих тулцем са оштећеним крајем. Дужина: 15,5 cm. На D1.¹¹⁹² (Г2.1/344)
345. Из гроба 5 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим листом са централним ребром и са заобљеним врхом, искрзаном ивицом и са издуженим здепастих тулцем. Дужина: 14,9 cm. На D1.¹¹⁹³ (Г2.1/345)
346. Из гроба 6 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са вероватно делтоидним листом са централним ребром, оштећеним врхом и са издуженим здепастих тулцем оштећеног краја. Дужина: 15,5 cm. На D1.¹¹⁹⁴ (Г2.1/346)
347. Из гроба 6 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим уским листом са централним ребром овалног пресека, заобљеним врхом и здепастих тулцем недостајућег краја. Дужина: 18,5 cm. На D1.¹¹⁹⁵ (Г2.1/347)
348. Из гроба 6 хумке II на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздено копље са издуженим уским листом са централним ребром овалног пресека и заобљеним врхом, као и уским тулцем. Дужина: 26,5 cm. На D1.¹¹⁹⁶ (Г2.1/348)
349. Из гроба 1 хумке III на некрополи Штоји код Скадра потиче изразито дугачко гвоздено копље са издуженим уским листом са централним ребром, искрзаних иви-

1187 Jubani 1992: 43-44, T. II/7.

1188 Jubani 1992: 43-44, T. II/8.

1189 Jubani 1992: 43-44, T. II/9.

1190 Jubani 1992: 43-44, T. II/10.

1191 Jubani 1992: 44, T. III/5.

1192 Jubani 1992: 44, T. III/6.

1193 Jubani 1992: 44, T. III/7.

1194 Jubani 1992: 44, T. IV/10.

1195 Jubani 1992: 44, T. IV/11.

1196 Jubani 1992: 44, T. IV/12.

- ца, и са кореном тулца. Дужина: 65 cm. На D1.¹¹⁹⁷ (Г2.1/349)
350. Из гроба 60 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче лоше очувано гвоздено дуже копље делтоидног фрагментованог листа и масивнијег тулца. Дужина: 36 cm; ширина листа: 4,8 cm. На D.¹¹⁹⁸ (Г2.1/350)
351. Из гроба 68 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче лоше очувано гвоздено мање копље издуженог листа и масивнијег тулца. Врх копља недостаје. Дужина: 17,1 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹¹⁹⁹ (Г2.1/350)
352. Ван гробова из хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче мало гвоздено копље (можда већа стрела) благо делтоидног листа. Врх листа и доњи део тулца недостају. Дужина: 9,3 cm; ширина листа: 2,1 cm. На D.¹²⁰⁰ (Г2.1/352)
353. Ван гробова из хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче мало гвоздено копље (можда већа стрела) делтоидног листа. Доњи део тулца недостаје. Дужина: 9 cm; ширина листа: 2,5 cm. На D.¹²⁰¹ (Г2.1/353)
354. Ван гробова из хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче мање гвоздено копље изразито делтоидног листа и уског тулца. Доњи део тулца недостаје, по средини листа централно ребро. Дужина: 13,4 cm; ширина листа: 3,9 cm. На D.¹²⁰² (Г2.1/354)
355. Ван гробова из хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче лоше очувано гвоздено копље вероватно делтоидног листа и корена тулца. Део листа недостаје. Дужина: 14,9 cm; ширина листа: 2,8 cm. На D.¹²⁰³ (Г2.1/355)
356. Из гроба 1 некрополе Боровец код Продана потиче дугачко гвоздено копље издуженог уског листа постављеног на дужи тулац. По средини листа централно ребро. Дужина: 38,4 cm; ширина листа: 3,9 cm. На D2/3.¹²⁰⁴ (Г2.1/356)
357. Из гроба 1 некрополе Боровец код Продана потиче гвоздено копље издуженог листа постављеног на дужи, при дну проширени тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 29,1 cm; ширина листа: 3,4 cm. На D2/3.¹²⁰⁵ (Г2.1/357)
358. Из гроба 3 некрополе Боровец код Продана потиче гвоздено копље издуженог листа. Дужина: 31,2 cm; ширина листа: 3,6 cm. На D2/3.¹²⁰⁶ (Г2.1/358)
359. Из гроба 3 некрополе Боровец код Продана потиче мање гвоздено копље уског листа и јаког централног ребра, на сразмерно масивнијем тулцу. Дужина: 16,8 cm; ширина листа: 1,7 cm. На D2/3.¹²⁰⁷ (Г2.1/359)
360. Из гроба 12 некрополе Боровец код Продана потиче гвоздено копље широког листа постављеног на дужи и узан тулац. По средини листа коме недостаје врх изражено централно ребро. Димензије непознате. На D2/3.¹²⁰⁸ (Г2.1/360)
361. Из гроба 13 некрополе Боровец код Продана потиче дуже гвоздено копље из-

1197 Jubani 1992: 45, T. IV/2.

1198 Andrea 2011: 276, T. VII/79.

1199 Andrea 2011: 276, T. VII/89.

1200 Andrea 2011: 279, T. X/28.

1201 Andrea 2011: 279, T. X/29.

1202 Andrea 2011: 279, T. X/30.

1203 Andrea 2011: 279, T. X/31.

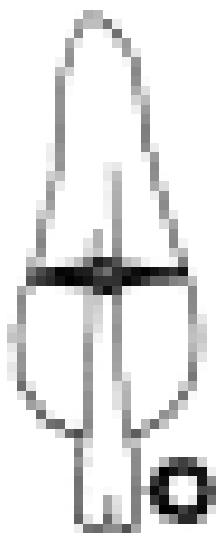
1204 Aliu 1994: 60, T. I/1.

1205 Aliu 1994: 60, T. I/2.

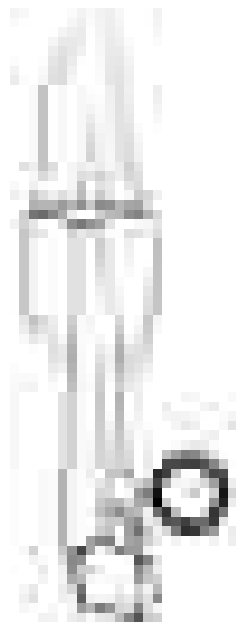
1206 Aliu 1994: 62, T. III/66.

1207 Aliu 1994: 62, T. III/67.

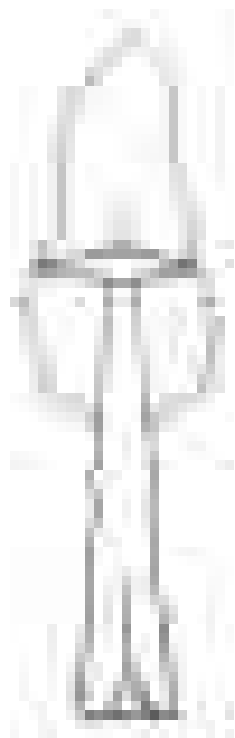
1208 Aliu 1994: 66, T. VII/125.

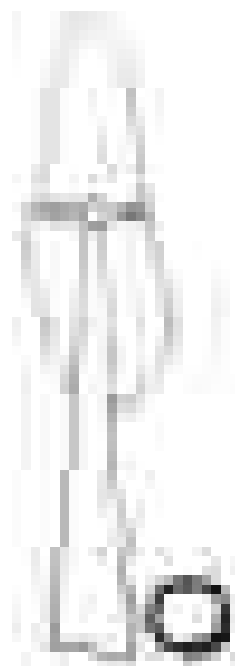
Г2.1/342

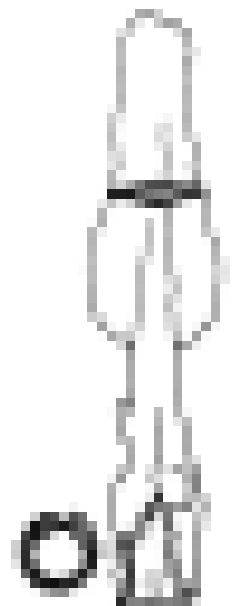
Г2.1/343

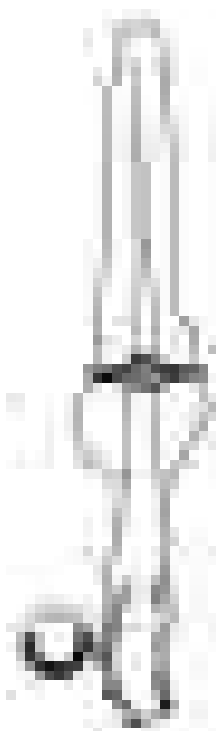
Г2.1/344

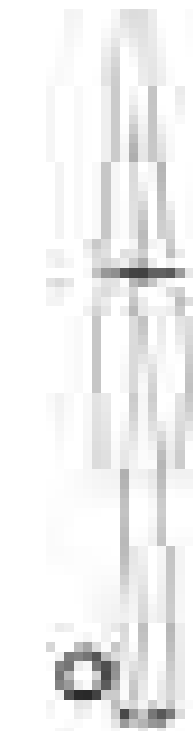
Г2.1/345

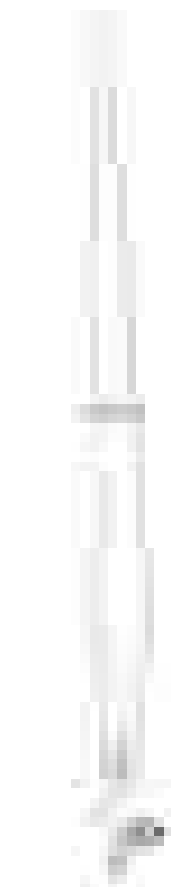
Г2.1/346

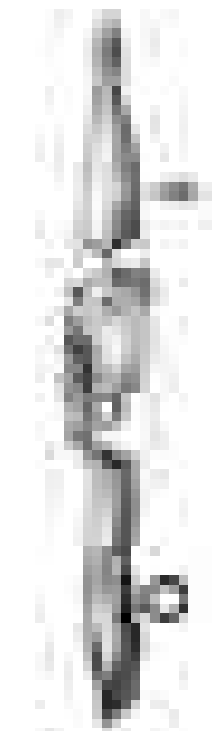
Г2.1/347

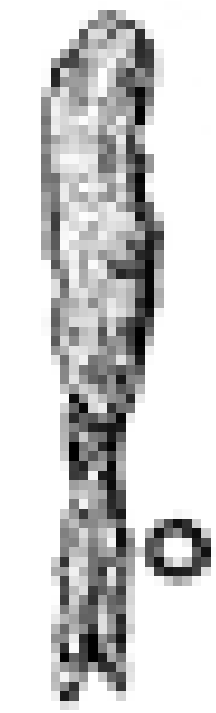
Г2.1/348

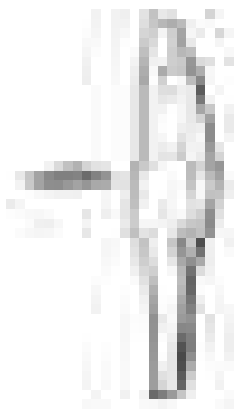
Г2.1/349

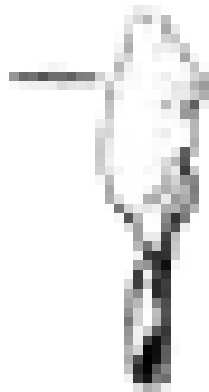
Г2.1/350

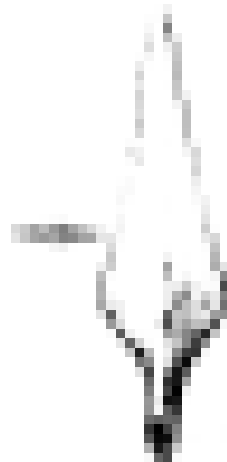
Г2.1/351

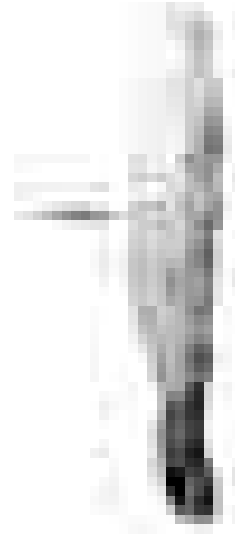
Г2.1/352

Г2.1/353

Г2.1/354

Г2.1/355

Г2.1/356

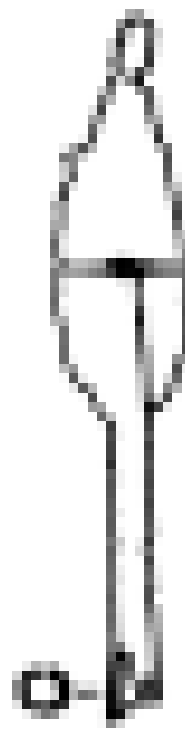
Г2.1/357

Г2.1/358

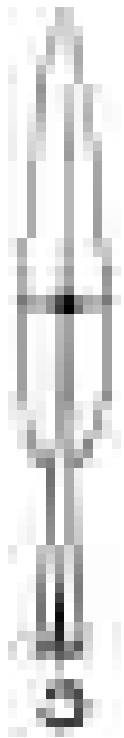
Г2.1/359

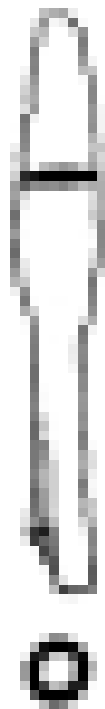
Г2.1/360

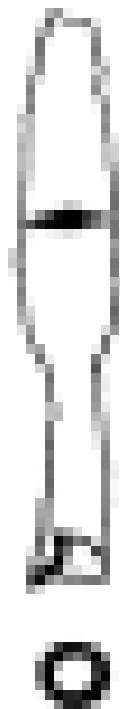
Г2.1/361

Г2.1/362

Г2.1/363

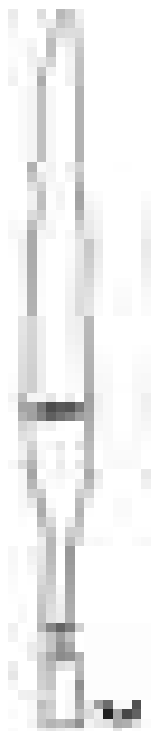
Г2.1/364

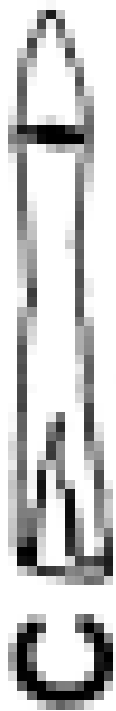
Г2.1/365

Г2.1/366

Г2.1/367

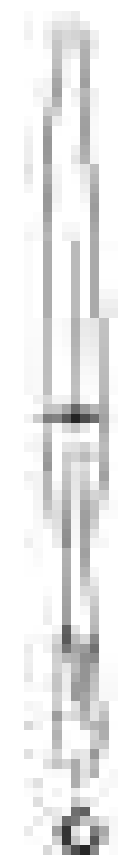
Г2.1/368

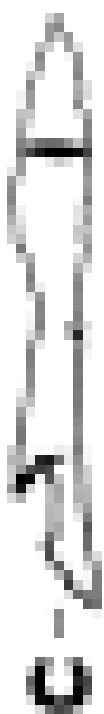
Г2.1/369

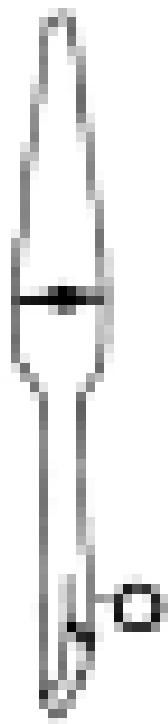
Г2.1/370

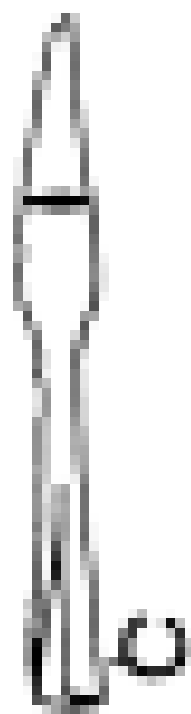
Г2.1/371

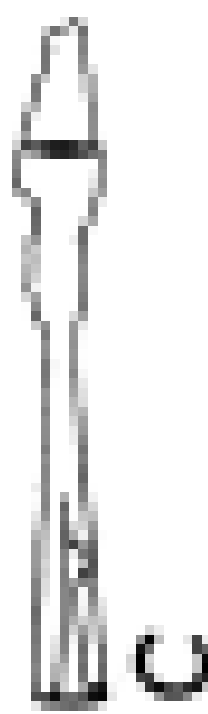
Г2.1/372

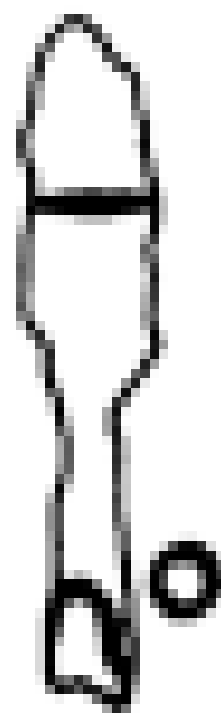
Г2.1/373

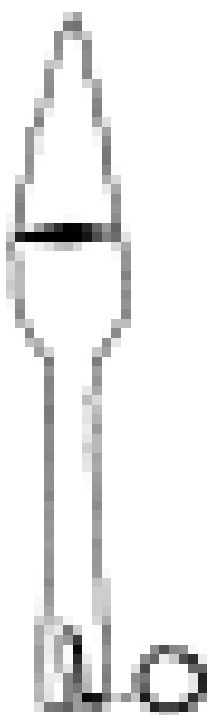
Г2.1/374

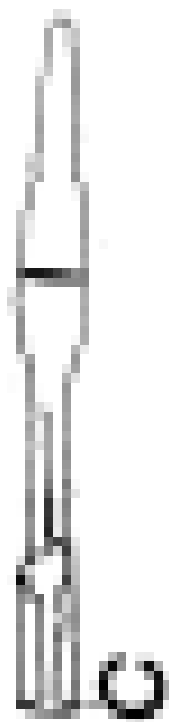
Г2.1/375

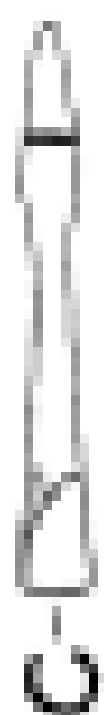
Г2.1/376

Г2.1/377

Г2.1/378

Г2.1/379

Г2.1/380

Г2.1/381

- дуженог листа постављеног на краћи и шири тулац. По средини искрзаног листа централно ребро. Димензије непознате. На D2/3.¹²⁰⁹ (Г2.1/361)
362. Из гроба 13 некрополе Боровец код Продана потиче дуже гвоздено копље листа у облику ловоровог листа постављеног на нешто шири тулац. По средини листа изражено централно ребро. Димензије непознате. На D2/3.¹²¹⁰ (Г2.1/362)
363. Из гроба 14 некрополе Боровец код Продана потиче мање гвоздено копље са благо издуженим листом постављеног на шири тулац. По средини листа благо централно ребро. Димензије непознате. На D2/3.¹²¹¹ (Г2.1/363)
364. Из гроба 14 некрополе Боровец код Продана потиче мање гвоздено копље са благо издуженим листом постављеног на шири тулац. По средини листа централно ребро. Димензије непознате. На D2/3.¹²¹² (Г2.1/364)
365. Из гроба 16 некрополе Боровец код Продана потиче веће гвоздено копље издуженог листа постављеног на дужи тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 35,9 cm; ширина листа: 4,1 cm. На D2/3.¹²¹³ (Г2.1/365)
366. Из гроба 16 некрополе Боровец код Продана потиче веће гвоздено копље издуженог листа постављеног на дужи тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 33,6 cm; ширина листа: 4,2 cm. На D2/3.¹²¹⁴ (Г2.1/366)
367. Из гроба 21 некрополе Боровец код Продана потиче, чини се, веће гвоздено копље са издуженим листом. По средини листа благо изражено централно ребро. Димензије непознате. На D2/3.¹²¹⁵ (Г2.1/367)
368. Из гроба 22 некрополе Боровец код Продана потиче мање гвоздено копље уског листа, постављеног на масивнији тулац. По средини листа благо централно ребро. Димензије непознате. На D1.¹²¹⁶ (Г2.1/368)
369. Из гроба 22 некрополе Боровец код Продана потиче издужено гвоздено копље делтоидног листа. По средини листа централно ребро. Димензије непознате. На D1.¹²¹⁷ (Г2.1/369)
370. Из гроба 25 некрополе Боровец код Продана потиче издужено гвоздено копље издуженог листа, постављеног на тулац који се шири при дну. Димензије непознате. На D2/3.¹²¹⁸ (Г2.1/370)
371. Из гроба 25 некрополе Боровец код Продана потиче издужено гвоздено копље уског листа, постављеног на нешто шири тулац. По средини листа изражено централно ребро. Димензије непознате. На D2/3.¹²¹⁹ (Г2.1/371)
372. Из гроба 27 некрополе Боровец код Продана потиче мање гвоздено копље уског листа, постављеног на масивнији тулац. По средини листа благо централно ребро. Димензије непознате. На D2/3.¹²²⁰ (Г2.1/372)

1209 Aliu 1994: 66, T. VII/126.

1210 Aliu 1994: 66, T. VII/129.

1211 Aliu 1994: 67, T. VIII/130.

1212 Aliu 1994: 67, T. VIII/131.

1213 Aliu 1994: 68, T. IX/149.

1214 Aliu 1994: 68, T. IX/150.

1215 Aliu 1994: 69, T. X/157.

1216 Aliu 1994: 69, T. X/169.

1217 Aliu 1994: 69, T. X/170.

1218 Aliu 1994: 70, T. XI/v25, лево.

1219 Aliu 1994: 70, T. XI/v25, десно.

1220 Aliu 1994: 70, T. XI/180.

373. Из гроба 26 некрополе Боровец код Продана потиче гвоздено копље благо делтоидног листа, постављеног на нешто већи тулац. По средини листа јасно изражено централно ребро. Дужина: 26,5 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D1.¹²²¹ (Г2.1/373)
374. Из гроба 26 некрополе Боровец код Продана потиче гвоздено копље благо делтоидног листа, постављеног на масивнији тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 21,3 cm; ширина листа: 2,5 cm. На D1.¹²²² (Г2.1/374)
375. Из гроба 29 некрополе Боровец код Продана потиче лоше очувано гвоздено копље са масивнијим тулцем. По средини листа благо изражено централно ребро. Дужина: 23,8 cm; ширина листа: 2,8 cm. На D2/3.¹²²³ (Г2.1/375)
376. Из гроба 29 некрополе Боровец код Продана потиче лоше очувано мало гвоздено копље. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 11,5 cm; ширина листа: 2,3 cm. На D2/3.¹²²⁴ (Г2.1/376)
377. Из гроба 30 некрополе Боровец код Продана потиче гвоздено копље делтоидног листа, постављеног на издужени тулац. По средини листа благо централно ребро. Дужина: 23,2 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D2/3.¹²²⁵ (Г2.1/377)
378. Из гроба 30 некрополе Боровец код Продана потиче лошије очувано уже и издужено гвоздено копље са масивнијим тулцем. Дужина: 26,7 cm; ширина листа: 2,7 cm. На D2/3.¹²²⁶ (Г2.1/378)
379. Из гроба 35 некрополе Боровец код Продана потиче гвоздено копље са малим делтоидним листом и масивнијим дужим тулцем. Дужина: 19,1 cm; ширина листа: 2 cm. На D2/3.¹²²⁷ (Г2.1/379)
380. Из гроба 35 некрополе Боровец код Продана потиче издужено гвоздено копље делтоидног листа, постављеног на нешто масивнији тулац. Дужина: 32,9 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D2/3.¹²²⁸ (Г2.1/380)
381. Из гроба 32 некрополе Боровец код Продана потиче издужено гвоздено копље дужег листа, постављеног на дужи тулац. По средини листа јако централно ребро. Дужина: 31,6 cm; ширина листа: 3,6 cm. На D2/3.¹²²⁹ (Г2.1/381)
382. Из гроба 32 некрополе Боровец код Продана потиче издужено гвоздено копље дужег листа, постављеног на дужи тулац. По средини листа јако централно ребро. Дужина: 28,5 cm; ширина листа: 3,9 cm. На D2/3.¹²³⁰ (Г2.1/382)
383. Из гроба 1 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче веома оштећено издужено гвоздено копље са издуженим листом недостајућих ивица и издуженим уским тулцем. По средини листа благо изражено централно ребро. Дужина: 33 cm; ширина листа: 4,7 cm. На D.¹²³¹ (Г2.1/383)
384. Из гроба 1 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче издужено гвоздено копље са издуженим листом недостајуће ивице и издуженим уским тулцем,

1221 Aliu 1994: 71, Т. XII/184.

1222 Aliu 1994: 71, Т. XII/185.

1223 Aliu 1994: 71, Т. XII/188.

1224 Aliu 1994: 71, Т. XII/189.

1225 Aliu 1994: 72, Т. XIII/192.

1226 Aliu 1994: 72, Т. XIII/194.

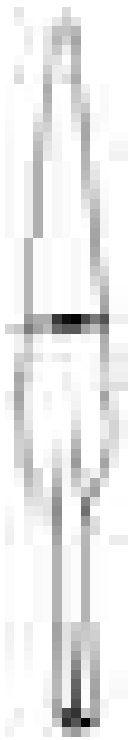
1227 Aliu 1994: 72, Т. XIII/196.

1228 Aliu 1994: 72, Т. XIII/197.

1229 Aliu 1994: 73, Т. XIV/206.

1230 Aliu 1994: 73, Т. XIV/207.

1231 Bela 1990: 102, Т. I/2.

Г2.1/382

Г2.1/383

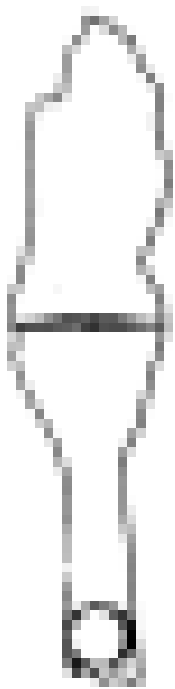
Г2.1/384

Г2.1/385

Г2.1/386

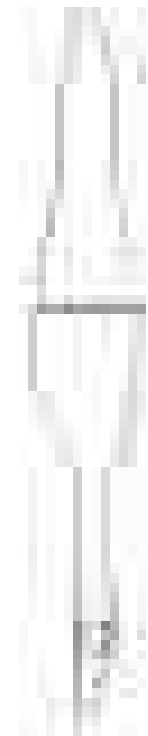
Г2.1/387

Г2.1/388

Г2.1/389

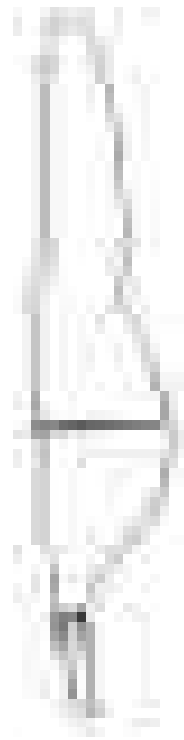
Г2.1/390

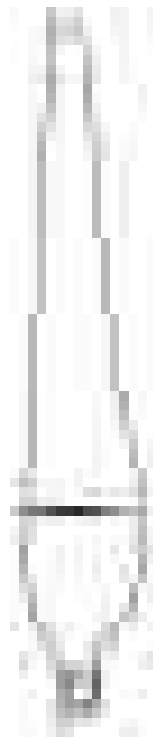
Г2.1/391

Г2.1/392

Г2.1/393

Г2.1/394

Г2.1/395

Г2.1/396

Г2.1/397

Г2.1/398

Г2.1/399

Г2.1/400

Г2.1/401

недостајућег краја. По средини листа благо изражено централно ребро. Дужина: 25,4 cm; ширина листа: 2,9 cm. На D.¹²³² (Г2.1/384)

385. Из гроба 2 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче издужено гвоздено копље са издуженим листом оштећене ивице, са издуженим уским тулцем са благо израженим централним ребром. Дужина: 34 cm; ширина листа: 4,6 cm. На D.¹²³³ (Г2.1/385)

386. Из гроба 3 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дуже гвоздено копље са издуженим листом оштећених ивица и врха и издуженог уског тулца. По средини листа благо изражено централно ребро. Дужина: 33 cm; ширина листа: 4,8 cm. На D.¹²³⁴ (Г2.1/386)

387. Из гроба 7 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче мало, лоше очувано гвоздено копље са листом коме недостаје горња половина и издуженог уског тулца недостајућег краја. По средини листа благо изражено централно ребро. Дужина: 15 cm; ширина листа: 3,2 cm. На D.¹²³⁵ (Г2.1/387)

388. Из гроба 4 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче веће гвоздено копље са делтоидним листом и заобљеним врхом, на изразито издуженом и уском тулцу. По средини листа благо изражено централно ребро. Дужина: 37 cm; ширина листа: 5,7 cm. На D.¹²³⁶ (Г2.1/388)

389. Из гроба 8 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче оштећено гвоздено копље са издуженим листом недостајућих ивица и уског горњег дела тулца. По средини листа благо изражено централно ребро. Дужина: 24,7 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹²³⁷ (Г2.1/389)

390. Из гроба 8 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дуже гвоздено копље издуженог листа и оштећене ивице, са заобљеним врхом и издуженим уским тулцем оштећеног краја. Дужина: 38 cm; ширина листа: 5,8 cm. На D.¹²³⁸ (Г2.1/390)

391. Из гроба 8 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дуже гвоздено копље са листом у облику ловоровог листа и благо израженим централним ребром и изразито дугим и уским тулцем. Дужина: 39 cm; ширина листа: 4,7 cm. На D.¹²³⁹ (Г2.1/391)

392. Из гроба 9 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дугачко гвоздено копље са издуженим делтоидним листом недостајуће ивице постављеним на нешто шири тулац недостајућег краја. Дужина: 41 cm; ширина листа: 7,8 cm. На С.¹²⁴⁰ (Г2.1/392)

393. Из гроба 9 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и делтоидним листом недостајуће ивице и са кореном тулца. Дужина: 35 cm; ширина листа: 6,9 cm. На С.¹²⁴¹ (Г2.1/393)

394. Из гроба 9 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље

1232 Bela 1990: 102, Т. I/3.

1233 Bela 1990: 102, Т. I/6.

1234 Bela 1990: 102, Т. I/10.

1235 Bela 1990: 103, Т. I/15.

1236 Bela 1990: 103, Т. II/16.

1237 Bela 1990: 103, Т. II/22.

1238 Bela 1990: 103, Т. II/23.

1239 Bela 1990: 103, Т. II/24.

1240 Bela 1990: 103, Т. III/27.

1241 Bela 1990: 103, Т. III/28.

са издуженим делтоидним листом оштећеног врха и са кореном тулца. Дужина: 29 cm; ширина листа: 5 cm. На С.¹²⁴² (Г2.1/394)

395. Из гроба 5 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом искрзаних ивица и благо израженим централним ребром и издуженог тулца. Дужина: 32 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹²⁴³ (Г2.1/395)

396. Из гроба 6 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче изразито дугачко гвоздено копље са издуженим уским листом благо искрзаних ивица и са централним ребром, издуженог тулца. Димензије непознате. На D.¹²⁴⁴ (Г2.1/396)

397. Из гроба 6 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом благо искрзаних ивица, благог централног ребра и са кореном тулца. Димензије непознате. На D.¹²⁴⁵ (Г2.1/397)

398. Из гроба 7 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим уским листом искрзаних ивица и са кореном тулца. Дужина: 32 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹²⁴⁶ (Г2.1/398)

399. Из гроба 7 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче изразито дуго гвоздено копље са издуженим и уским листом искрзаних ивица, оштећеним врхом и јасним централним ребром, постављеним на издужени тулац недостајућег краја. Дужина: 47 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹²⁴⁷ (Г2.1/399)

400. Из гроба 7 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче изразито дуго гвоздено копље са издуженим уским листом, постављеним на издужени и уски тулац. Дужина: 48 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹²⁴⁸ (Г2.1/400)

401. Из гроба 8 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дугачко гвоздено копље издуженог и уског листа и оштећене ивице, постављеног на издужени тулац недостајућег краја. Дужина: 46,3 cm; ширина листа: 4,3 cm. На D.¹²⁴⁹ (Г2.1/401)

402. Из гроба 8 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дуго гвоздено копље издуженог делтоидног листа, постављеног на изразито дугачак и узан тулац. Дужина: 41,4 cm; ширина листа: 5,1 cm. На D.¹²⁵⁰ (Г2.1/402)

403. Из гроба 9 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље издуженог и уског листа оштећених ивица, постављеног на издужени уски тулац недостајућег краја. Дужина: 28,1 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹²⁵¹ (Г2.1/403)

404. Из гроба 9 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим и уским листом недостајућих ивица и са кореном тулца. Дужина: 25,6 cm; ширина листа: 3,9 cm. На D.¹²⁵² (Г2.1/404)

405. Из гроба 9 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље са листом недостајуће горње половине и са кореном тулца. Дужина:

1242 Bela 1990: 103, T. III/29.

1243 Bela 1990: 102, T. III/38.

1244 Bela 1990: 104, T. V/65.

1245 Bela 1990: 104, T. V/67.

1246 Bela 1990: 123, T. V/68.

1247 Bela 1990: 123, T. V/69.

1248 Bela 1990: 123, T. V/70.

1249 Bela 1990: 124, T. VI/76.

1250 Bela 1990: 124, T. VI/77.

1251 Bela 1990: 124, T. VII/82.

1252 Bela 1990: 124, T. VII/83.

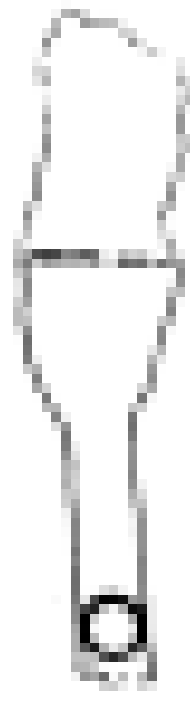
Г2.1/402

Г2.1/403

Г2.1/404

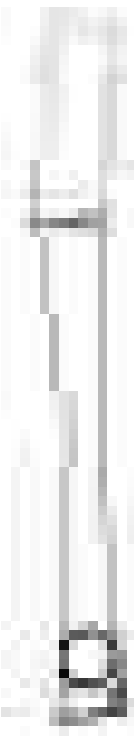
Г2.1/405

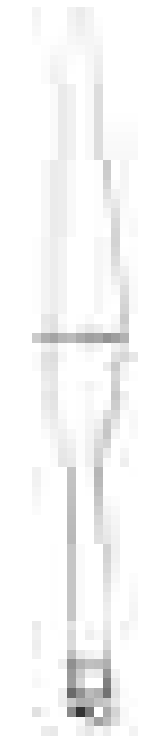
Г2.1/406

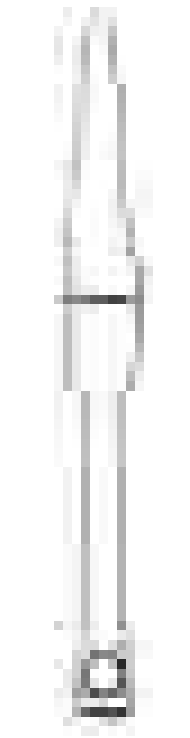
Г2.1/407

Г2.1/408

Г2.1/409

Г2.1/410

Г2.1/411

Г2.1/412

Г2.1/413

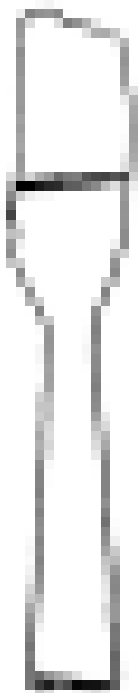
Г2.1/414

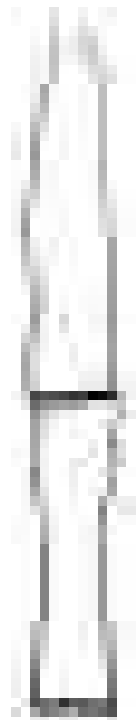
Г2.1/415

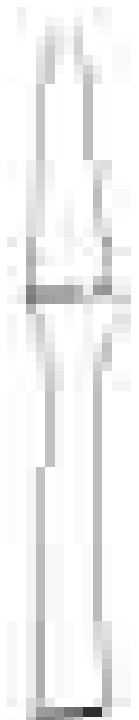
Г2.1/416

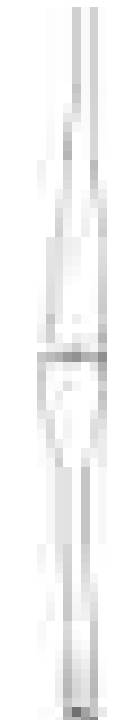
Г2.1/417

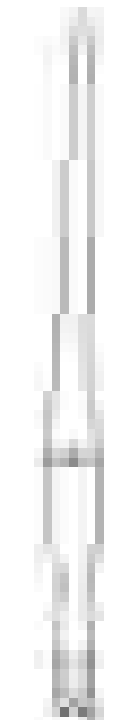
Г2.1/418

Г2.1/419

Г2.1/420

Г2.1/421

- 25,6 cm; ширина листа: 3,9 cm. На D.¹²⁵³ (Г2.1/405)
406. Из гроба 5 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим и уским листом недостајуће горње трећине, постављеног на издужени и уски тулац недостајућег краја. Дужина: 24,4 cm; ширина листа: 3,7 cm. На D.¹²⁵⁴ (Г2.1/406)
407. Из гроба 5 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом искрзаних ивица и са кореном тулца. Дужина: 23 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹²⁵⁵ (Г2.1/407)
408. Из гроба 5 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље издуженог и уског листа искрзаних ивица, недостајуће горње трећине на издуженом и здепастом тулцу. Дужина: 22,5 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹²⁵⁶ (Г2.1/408)
409. Из гроба 3 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом благо искрзаних ивица на уском и издуженом тулцу. Дужина: 33,4 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹²⁵⁷ (Г2.1/409)
410. Из гроба 3 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом и уским и дужим тулцем. Дужина: 29,7 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹²⁵⁸ (Г2.1/410)
411. Из гроба 2 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим и уским листом оштећених ивица и кратким здепастим тулцем. Дужина: 21,9 cm; ширина листа: 3,4 cm. На D.¹²⁵⁹ (Г2.1/411)
412. Из гроба 2 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче фрагментовано гвоздено копље са издуженим и уским листом оштећених ивица, благим централним ребром и кратким здепастим тулцем. Дужина: 25,6 cm; ширина листа: 3,3 cm. На D.¹²⁶⁰ (Г2.1/412)
413. Из гроба 2 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским малим листом и са изразито издуженим ширим тулцем. Дужина: 24,4 cm; ширина листа: 2,5 cm. На D.¹²⁶¹ (Г2.1/413)
414. Из гроба 2 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче фрагментовано издужено гвоздено копље са издуженим уским листом оштећених ивица и врха са централним ребром и са кратким здепастим тулцем. Дужина: 24,6 cm; ширина листа: 3,4 cm. На D.¹²⁶² (Г2.1/414)
415. Из гроба 2 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом оштећених ивица и недостајућег врха и са кратким тулцем. Дужина: 21,8 cm; ширина листа: 3,3 cm. На D.¹²⁶³ (Г2.1/415)
416. Из гроба 2 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче фрагментовано

1253 Bela 1990: 124, T. VII/84.

1254 Bela 1990: 104, T. VII/89.

1255 Bela 1990: 104, T. VII/90.

1256 Bela 1990: 104, T. VII/92.

1257 Bela 1990: 104, T. VII/95.

1258 Bela 1990: 104, T. VII/96.

1259 Bela 1990: 104, T. VIII/99.

1260 Bela 1990: 104, T. VIII/100.

1261 Bela 1990: 104, T. VIII/101.

1262 Bela 1990: 104, T. VIII/103.

1263 Bela 1990: 104, T. VIII/104.

- дуже гвоздено копље издуженог и уског листа, са кратким и здепастиим тулцем. Дужина: 36,3 cm; ширина листа: 4,4 cm. На D.¹²⁶⁴ (Г2.1/416)
417. Из гроба 2 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче оштећено гвоздено копље са ужим листом недостајуће горње половине и са кратким и здепастиим тулцем. Дужина: 17,2 cm; ширина листа: 3,4 cm. На D.¹²⁶⁵ (Г2.1/417)
418. Из гроба 2 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом оштећених ивица и врха, са кратким и здепастиим тулцем. Дужина: 17,4 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹²⁶⁶ (Г2.1/418)
419. Из гроба 2 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом искрзаних ивица, на издуженом ширем тулцу. Дужина: 23,4 cm; ширина листа: 2,7 cm. На D.¹²⁶⁷ (Г2.1/419)
420. Из гроба 1 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче изразито дугачко гвоздено копље са издуженим и уским листом и благим централним ребром на издуженом и уском тулцу оштећеног краја. Дужина: 45,3 cm; ширина листа: 4 cm. На D.¹²⁶⁸ (Г2.1/420)
421. Из гроба 1 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дуго гвоздено копље са издуженим и уским листом искрзаних ивица и са издуженим и уским тулцем недостајућег краја. Дужина: 36,3 cm; ширина листа: 3,3 cm. На D.¹²⁶⁹ (Г2.1/421)
422. Из гроба 1 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дугачко гвоздено копље са издуженим листом недостајуће ивице и са изразито издуженим тулцем. Дужина: 41,6 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹²⁷⁰ (Г2.1/422)
423. Из гроба 4 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим листом недостајуће једне ивице и тулца. Дужина: 26,8 cm; ширина листа: 3,6 cm. На D.¹²⁷¹ (Г2.1/423)
424. Из гроба 4 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дугачко гвоздено копље са издуженим и уским листом и благим централним ребром, постављеним на изразито издужени и узан тулац оштећеног краја. Дужина: 39,7 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹²⁷² (Г2.1/424)
425. Из гроба 4 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим и уским листом искрзаних ивица и благим централним ребром, постављеним на издужен тулац оштећеног краја. Дужина: 35,3 cm; ширина листа: 3,2 cm. На D.¹²⁷³ (Г2.1/425)
426. Из гроба 4 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са благо делтоидним листом оштећеног врха и доњег дела тулца. Дужина: 18,7 cm; ширина листа: 4,3 cm. На D.¹²⁷⁴ (Г2.1/426)
427. Из гроба 3 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дугачко гвозде-

1264 Bela 1990: 104, T. VIII/105.

1265 Bela 1990: 104, T. VIII/106.

1266 Bela 1990: 104, T. VIII/107.

1267 Bela 1990: 104, T. VIII/108.

1268 Bela 1990: 104, T. IX/109.

1269 Bela 1990: 104, T. IX/110.

1270 Bela 1990: 104, T. IX/111.

1271 Bela 1990: 104, T. IX/115.

1272 Bela 1990: 104, T. IX/118.

1273 Bela 1990: 104, T. IX/119.

1274 Bela 1990: 104, T. IX/120.

Г2.1/422

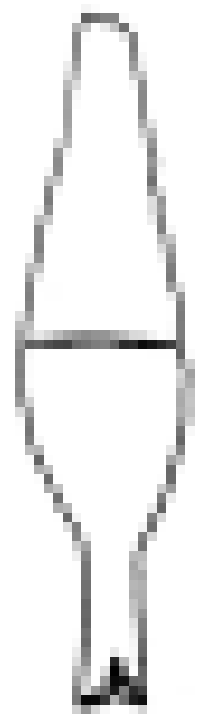
Г2.1/423

Г2.1/424

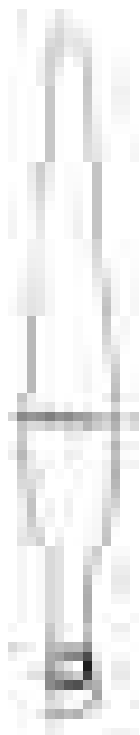
Г2.1/425

Г2.1/426

Г2.1/427

Г2.1/428

Г2.1/429

Г2.1/430

Г2.1/431

Г2.1/432

Г2.1/433

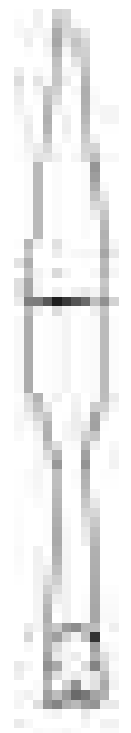
Г2.1/434

Г2.1/435

Г2.1/436

Г2.1/437

Г2.1/438

Г2.1/439

Г2.1/440

Г2.1/441

- но копље са делтоидним листом, постављеним на изразито издужен и узан тулац. Дужина: 47 cm; ширина листа: 8,3 cm. На С.¹²⁷⁵ (Г2.1/427)
428. Из гроба 1 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим листом оштећеног врха, постављеним на тулац недостајућег краја. Дужина: 27 cm; ширина листа: 3,7 cm. На D.¹²⁷⁶ (Г2.1/428)
429. Из гроба 1 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље са ужим издуженим листом недостајуће горње половине. Тулац је узан и издужен. Дужина: 12,8 cm; ширина листа: 1,7 cm. На D.¹²⁷⁷ (Г2.1/429)
430. Из гроба 5 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим листом недостајућих ивица и врха, са благо наглашеним централним ребром и кратким и уским тулцем. Дужина: 25 cm; ширина листа: 4,3 cm. На D.¹²⁷⁸ (Г2.1/430)
431. Из гроба 5 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље уског издуженог листа и благог централног ребра и издуженог тулца. Дужина: 31 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹²⁷⁹ (Г2.1/431)
432. Из гроба 7 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са уским издуженим листом и израженим централним ребром, постављеног на издужени здепасти тулац оштећеног краја. Дужина: 30,7 cm; ширина листа: 3,4 cm. На D.¹²⁸⁰ (Г2.1/432)
433. Из гроба 7 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дуго гвоздено копље са уским издуженим листом и издуженим уским тулцем. Дужина: 37,7 cm; ширина листа: 3,3 cm. На D.¹²⁸¹ (Г2.1/433)
434. Из гроба 7 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дугачко гвоздено копље са уским издуженим листом и издуженим тулцем. Дужина: 43,5 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹²⁸² (Г2.1/434)
435. Из гроба 8 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим делтоидним листом и централним ребром, постављеним на издужени и здепасти тулац. Дужина: 33 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹²⁸³ (Г2.1/435)
436. Из гроба 8 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са ужим и издуженим листом недостајуће ивице и врха и кратким здепастијим тулцем. Дужина: 26 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹²⁸⁴ (Г2.1/436)
437. Из гроба 8 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са уским и издуженим листом и централним ребром на издуженом и здепастом тулцу. Дужина: 26 cm; ширина листа: 3,7 cm. На D.¹²⁸⁵ (Г2.1/437)
438. Из гроба 4 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље са уским и издуженим листом недостајућих ивица и здепастијим ко-

1275 Bela 1990: 105, T. X/129.
 1276 Bela 1990: 105, T. X/144.
 1277 Bela 1990: 105, T. X/145.
 1278 Bela 1990: 105, T. X/139.
 1279 Bela 1990: 105, T. X/143.
 1280 Bela 1990: 105, T. X/135.
 1281 Bela 1990: 105, T. X/136.
 1282 Bela 1990: 105, T. X/137.
 1283 Bela 1990: 105, T. XI/148.
 1284 Bela 1990: 105, T. XI/149.
 1285 Bela 1990: 105, T. XI/150.

- реном тулца. Дужина: 24 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹²⁸⁶ (Г2.1/438)
439. Из гроба 4 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим листом недостајућих ивица и врха и благим централним ребром и здепастим кореном тулца оштећеним при дну. Дужина: 26 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹²⁸⁷ (Г2.1/439)
440. Из гроба 13 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим листом недостајућих ивица и врха и здепастим кореном тулца. Дужина: 14,4 cm; ширина листа: 2,2 cm. На D.¹²⁸⁸ (Г2.1/440)
441. Из гроба 13 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са ужим и издуженим листом и благим централним ребром, као и здепастим и дужим тулцем недостајућег краја. Дужина: 26 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹²⁸⁹ (Г2.1/441)
442. Из гроба 13 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче дуго гвоздено копље са уским и издуженим листом и централним ребром, постављеним на издужени тулац недостајућег краја. Дужина: 38,4 cm; ширина листа: 4 cm. На D.¹²⁹⁰ (Г2.1/442)
443. Из гроба 13 хумке 4 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче оштећено гвоздено копље са уским и издуженим листом и здепастим тулцем. Дужина: 23 cm; ширина листа: 3,1 cm. На D.¹²⁹¹ (Г2.1/443)
444. Из хумке 4 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче дугачко гвоздено копље са уским и издуженим листом и наглашеним централним ребром и нешто ширим тулцем коме недостаје доњи део. Дужина: 40 cm; ширина листа: 3,4 cm. На D.¹²⁹² (Г2.1/444)
445. Из централног гроба хумке 5 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са издуженим листом искрзаних ивица и централним ребром, постављеним на издужени тулцем оштећеног краја. Дужина: 30 cm; ширина листа: 5,7 cm. На D.¹²⁹³ (Г2.1/445)
446. Из централног гроба хумке 5 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са уским и издуженим листом недостајућег врха и издуженим и уским тулцем недостајућег краја. Дужина: 23 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹²⁹⁴ (Г2.1/446)
447. Из хумке 5 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче гвоздено копље са уским и издуженим листом са благим централним ребром и здепастим кореном тулца. Дужина: 23 cm; ширина листа: 4,5 cm. На D.¹²⁹⁵ (Г2.1/447)
448. Из хумке 5 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче изразито дуго гвоздено копље са уским и издуженим листом и благим централним ребром, те издуженим и уским тулцем украшеним урезаним орнаментима у виду паралелних трака. Крајња доња трака знатно је пира од осталих и украшена је мрежастим уре-

1286 Bela 1990: 105, T. XI/153.

1287 Bela 1990: 105, T. XI/154.

1288 Bela 1990: 106, T. XI/168.

1289 Bela 1990: 106, T. XI/169.

1290 Bela 1990: 106, T. XI/170.

1291 Bela 1990: 106-107, T. XIII/206.

1292 Bela 1990: 107, T. XIII/220.

1293 Bela 1990: 107, T. XIV/222.

1294 Bela 1990: 107, T. XIV/223.

1295 Bela 1990: 107, T. XIV/247.

Г2.1/442

Г2.1/443

Г2.1/444

Г2.1/445

Г2.1/446

Г2.1/447

Г2.1/448

Г2.1/449

Г2.1/450

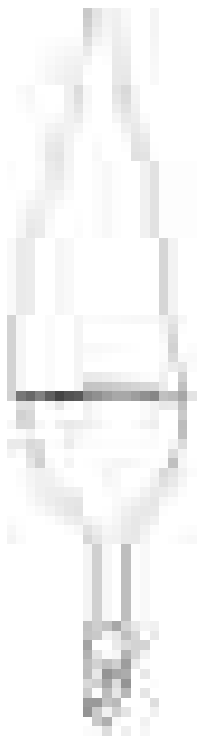
Г2.1/451

Г2.1/452

Г2.1/453

Г2.1/454

Г2.1/455

Г2.1/456

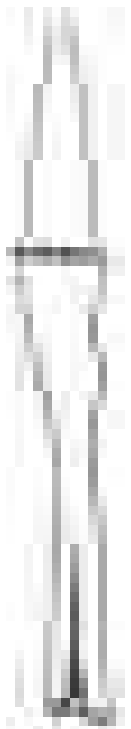
Г2.1/457

Г2.1/458

Г2.1/459

Г2.1/460

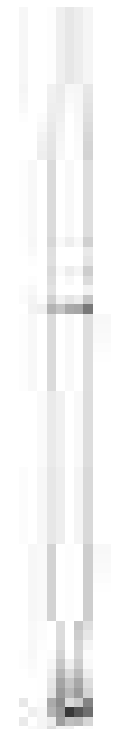
Г2.1/461

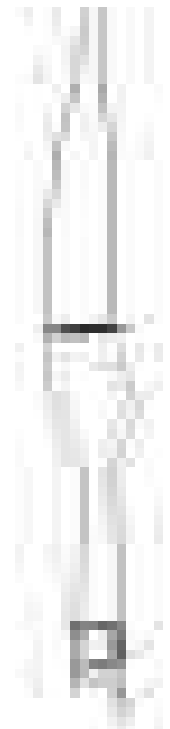
Г2.1/462

Г2.1/463

Г2.1/464

Г2.1/465

- заним мотивима. Дужина: 52 cm; ширина листа: 3,5 cm. На D.¹²⁹⁶ (Г2.1/448)
449. Из централног гроба хумке 6 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздено копље са широким делтоидним листом искрзаних ивица и централним ребром, постављеним на ужи и краћи тулац. Дужина: 37,5 cm; ширина листа: 8,5 cm. На С.¹²⁹⁷ (Г2.1/449)
450. Из хумке 6 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче оштећено гвоздено копље са издуженим делтоидним листом недостајуће ивице и благим централним ребром и здепастим кореном тулца. Дужина: 25 cm; ширина листа: 5 cm. На С.¹²⁹⁸ (Г2.1/450)
451. Из хумке 7 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче дуго гвоздено копље са издуженим уским листом оштећене ивице и благим централним ребром и уским, изразито издуженим тулцем. Дужина: 46,5 cm; ширина листа: 5,5 cm. На D.¹²⁹⁹ (Г2.1/451)
452. Из хумке 7 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче оштећено гвоздено копље са издуженим листом оштећених ивица и уским кореном тулца. Дужина: 24 cm; ширина листа: 4 cm. На D.¹³⁰⁰ (Г2.1/452)
453. Из хумке 7 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче дуже гвоздено копље са издуженим делтоидним листом недостајуће ивице и благим централним ребром на издуженом тулцу недостајућег краја. Дужина: 43,8 cm; ширина листа: 6,2 cm. На D.¹³⁰¹ (Г2.1/453)
454. Из хумке 7 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче гвоздено копље са дужим делтоидним листом недостајуће ивице и благим централним ребром на ужем тулцу недостајућег краја. Дужина: 36 cm; ширина листа: 8,8 cm. На D.¹³⁰² (Г2.1/454)
455. Из хумке 7 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче лоше очувано гвоздено копље са ширим листом искрзаних ивица и издуженим здепастим тулцем. Дужина: 35 cm; ширина листа: 6,1 cm. На D.¹³⁰³ (Г2.1/455)
456. Из хумке 8 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче лоше очувано дуго гвоздено копље са издуженим уским листом искрзаних ивица и издуженим тулцем. Дужина: 41 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹³⁰⁴ (Г2.1/456)
457. Из хумке 8 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче гвоздено копље са издуженим листом на дужем и здепастом тулцу. Дужина: 39 cm; ширина листа: 5,4 cm. На D.¹³⁰⁵ (Г2.1/457)
458. Из хумке 8 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче гвоздено копље са издуженим делтоидним листом и благим централним ребром на дужем и здепастом тулцу. Дужина: 35,4 cm; ширина листа: 5,5 cm. На D.¹³⁰⁶ (Г2.1/458)

1296 Bela 1990: 107, T. XIV/248.

1297 Bela 1990: 107, T. XV/255.

1298 Bela 1990: 107, T. XV/267.

1299 Bela 1990: 107, T. XVI/286.

1300 Bela 1990: 107, T. XVI/288.

1301 Bela 1990: 107, T. XVI/289.

1302 Bela 1990: 108, T. XVI/290.

1303 Bela 1990: 108, T. XVI/293.

1304 Bela 1990: 135, T. XVII/316.

1305 Bela 1990: 135, T. XVII/317.

1306 Bela 1990: 135, T. XVII/318.

459. Из хумке 8 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче гвоздено копље са издуженим делтоидним листом на краћем здепастом тулцу. Дужина: 26 cm; ширина листа: 4,4 cm. На D.¹³⁰⁷ (Г2.1/459)
460. Из хумке 8 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим листом на здепастом тулцу. Дужина: 26,5 cm; ширина листа: 3,8 cm. На D.¹³⁰⁸ (Г2.1/460)
461. Из хумке 9 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче дугачко гвоздено копље са издуженим делтоидним листом и благим централним ребром на дугачком тулцу. Дужина: 42,5 cm; ширина листа: 7 cm. На D.¹³⁰⁹ (Г2.1/461)
462. Из хумке 9 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим листом и ширим тулцем недостајућег краја. Дужина: 19,8 cm; ширина листа: 3 cm. На D.¹³¹⁰ (Г2.1/462)
463. Из хумке 9 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче гвоздено копље са издуженим делтоидним листом и благим централним ребром на здепастом тулцу. Дужина: 30,6 cm; ширина листа: 5,5 cm. На D.¹³¹¹ (Г2.1/463)
464. Из хумке 9 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче дугачко гвоздено копље са издуженим и уским листом на здепастом корену тулца. Дужина: 38,8 cm; ширина листа: 2,3 cm. На D.¹³¹² (Г2.1/464)
465. Из хумке 9 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче лоше очувано гвоздено копље са издуженим и оштећеним листом на здепастом тулцу. Дужина: 29,5 cm; ширина листа: 3,7 cm. На D.¹³¹³ (Г2.1/465)

Г2.2 – Мачеви

1. Из оставе Стари Костолац код Старог Костолца потиче фрагмент средишњег дела сечива бронзаног мача са три благо профилисана ребра. Очувана дужина: 4,6 cm; ширина: 4,1 cm. На ВЗ/С1.¹³¹⁴ Према Хардингу, припада језичастим мачевима типа Новиград,¹³¹⁵ који се по истом аутору датују нешто раније него што је то случај са овим примерком. (Г2.2/1)
2. Из гроба 56 са некрополе Милци код Ђевђелије потиче фрагментовани гвоздени двосекли мач, благо истакнутог централног ребра, са језичастом дршком овално проширеном на централном делу. Језичак на крајевима има рачvasti врх. На рамену и језичку четири рупе за причвршћивање оплате. Вероватно је реч о ксифосу, којем недостаје попречни рукобран.¹³¹⁶ Са друге стране, према класификацији И. Килијан-Дирлмајер¹³¹⁷ мач би могао припадати типу тзв. „гвоздених мачева ар-

1307 Bela 1990: 135, T. XVII/319.

1308 Bela 1990: 135, T. XVII/320.

1309 Bela 1990: 136, T. XVIII/332.

1310 Bela 1990: 136, T. XVIII/333.

1311 Bela 1990: 136, T. XVIII/335.

1312 Bela 1990: 136, T. XVIII/336.

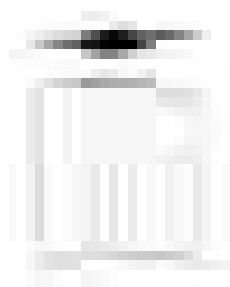
1313 Bela 1990: 136, T. XVIII/339.

1314 Јацановић 1986а: 5, кат. 8, Т. II/5; Harding 1995: Taf. 19/164.

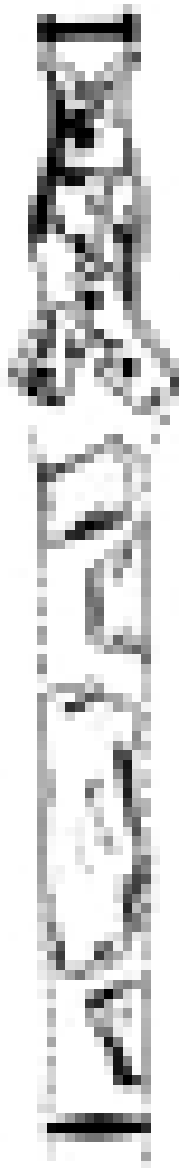
1315 Harding 1995: 46 и д.

1316 То сматра З. Георгиев, в. Георгиев 1984: 66.

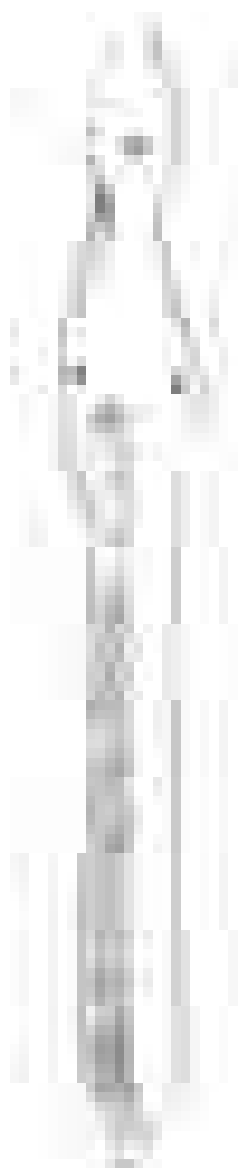
1317 Kilian-Dirlmeier 1993: 115 и д.

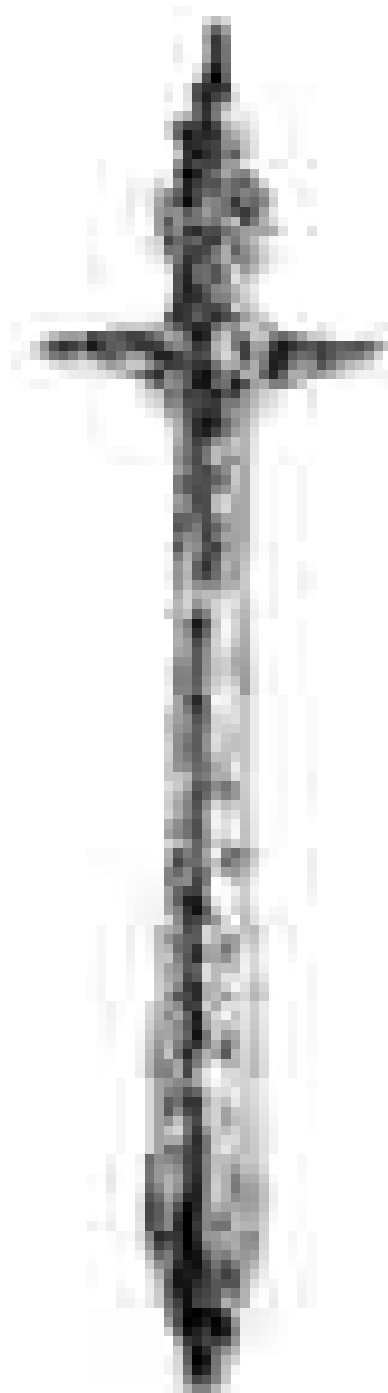
Г2.2/1

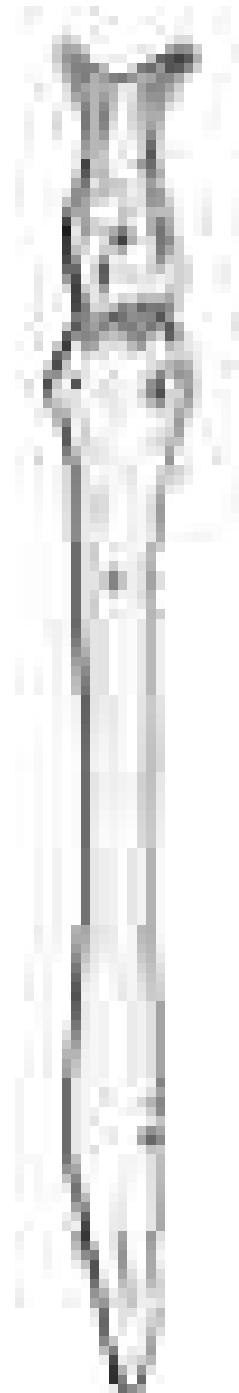
Г2.2/2

Г2.2/3

Г2.2/4

Г2.2/5

- хајског периода“ . Очувана дужина: 39 cm; ширина: 4,1 cm. На D2/3.¹³¹⁸ (Г2.2/2)
3. Из гроба 2 у хумци V са некрополе Орлова Чука код Штипа потиче фрагментовани гвоздени двосекли мач, недостајућег доњег дела и истакнутог централног ребра, са језичастом дршком овално проширеном при врху. На проширеном делу језичка једна, а на рамену две рупе за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 30 cm; ширина: 2,5 cm. На C2.¹³¹⁹ (Г2.2/3)
4. Са локалитета Широко код Суве Реке потиче двосекли гвоздени тзв. крстасти мач – ксифос, коме је сечиво проширено у доњем делу, ближе врху. Рукобран је раван, а рукохват кородирао. Сечиво има истакнуто централно ребро. Мач припада типу тзв. „гвоздених мачева архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³²⁰ Дужина: 62 cm; ширина: 3,5 cm. На D2/3.¹³²¹ (Г2.2/4)
5. Поред гроба 7 са некрополе Милци код Ђевђелије потиче фрагментовани гвоздени двосекли мач, са језичастом дршком овално проширеном на централном делу. Језичак на крајевима има рачвасти врх. На овалном проширењу дршке једна, а на прелазу сечива у дршку два отвора за причвршћивање са оплатом. Димензије непознате. На C2-D1.¹³²² (Г2.2/5)
6. Из гроба 36 хумке I на локалитету Латинско гробље на Пештеру потиче лоше очуван гвоздени криви мач са једним сечивом. На прелазу сечива у ручку овално проширење, а на ручки гвоздени закивак за спајање са оплатом. Дужина: 41,4 cm; ширина сечива: 3,3 cm. На D.¹³²³ (Г2.2/6)
7. Из гроба 40 хумке I на локалитету Латинско гробље на Пештеру потиче доњи део сечива гвозденог кривога мача са једним сечивом. Очувана дужина: 22,8 cm; ширина сечива: 3,2 cm. На D.¹³²⁴ (Г2.2/7)
8. Из гроба 42 хумке I на локалитету Латинско гробље на Пештеру потиче доњи део сечива лоше очуваног гвозденог кривога мача са једним сечивом. Очувана дужина: 31,4 cm; ширина сечива: 3,3 cm. На D.¹³²⁵ (Г2.2/8)
9. Из гроба 1 хумке I на локалитету Грачанска поља на Пештеру потиче фрагментовани гвоздени криви мач са једним сечивом. Очувана дужина: око 40 cm; ширина сечива: 3,8 cm. На D2/3.¹³²⁶ (Г2.2/9)
10. Из гроба 21 хумке III на некрополи Пилатовићи код Пожеге потиче фрагментовани гвоздени криви мач са једним сечивом. Очувана дужина: око 28,5 cm; ширина сечива: 2,1 cm. На D.¹³²⁷ (Г2.2/10)
11. Из гроба 6 хумке III на некрополи Пилатовићи код Пожеге потиче двосекли гвоздени мач „гласиначког типа“ коме је сечиво проширено у доњем делу. Рукохват је масиван и кородирао је, а јабучица има тањирасти граничник и ужи ваљкасти продужетак. Сечиво има истакнуто централно ребро. Дужина: 72 cm; ширина: 4,5

1318 Митревски 1991: 148, Т. I-1/2.

1319 Пашић-Винчић 1970: 131-132, Т. III/2.

1320 Kilian-Dirlmeier 1993: 115 и д.

1321 Dašić 1957: 252, Т. VI/1.

1322 Пашић, Винчић, Ивановски и Георгиев 1987: Т. V/8.

1323 Летица 1982: 15, Т. VII/3.

1324 Летица 1982: 15, Т. VII/7.

1325 Летица 1982: 15, Т. VIII/3.

1326 Jevtić 1997: 305, Fig. 11/11.

1327 Зотовић 1979: 37, Т. I/3.

cm. На C2-D1.¹³²⁸ (Г2.2/11)

12. Са локалитета Римски бунар у селу Горња Краварица код Гуче потиче случајни налаз двосеклог гвозденог мача „гласиначког типа“ коме је сечиво проширено у доњем делу. Сечиво има истакнуто централно ребро. Дуж обе ивице сечива, од врха до дршке налазе се две паралелне линије. Рукохват је масиван на средини симетрично проширен овалним крилцима, а јабучица има купасти граничник и ужи дугметасти продужетак. Дужина: 53,3 cm; ширина: 3,9 cm. На D1.¹³²⁹ (Г2.2/12)

13. Из гроба 6А некрополе Дедели код Валандова потиче оштећени једносекли гвоздени мач. Недостају врх мача и скоро цео рукохват. Очувана дужина: 40,5 cm; ширина: 4,4 cm. На D.¹³³⁰ (Г2.2/13)

14. Из гроба 5 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче лоше очуван двосекли тзв. крстасти гвоздени мач – ксифос, са равним рукобраном и благо проширеним овалним рукохватом. Јабучица је полукружна и украшена. Уз мач су делимично очувани и делови дрвених канија. Мач припада типу тзв. „гвоздених мачева архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³³¹ Дужина: 58 cm; ширина: 5 cm.¹³³² На D. (Г2.2/14)

15. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовани двосекли тзв. крстасти гвоздени мач – ксифос, са равним рукобраном и благо проширеним овалним рукохватом на којем су две рупице за причврштивање оплате. Јабучица је полукружна и украшена. По средини несразмерно проширеног сечива, централно ребро. На врху сечива очуван је део који представља ојачање иструлених дрвених канија. Мач припада типу тзв. „гвоздених мачева архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³³³ Дужина: 56 cm; ширина: 5 cm.¹³³⁴ На D. (Г2.2/15)

16. Из гроба 18 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче гвоздени мач са јабучицом од бронзе у облику печурке, од стране истраживача опредељен као мач гласиначког типа. Испод јабучице дршка је проширена и на њој се налазе две рупице за причврштивање оплате, као и на рамену. Двосекло сечиво сужава се ка врху оштрице и по средини има централно ребро. На врху сечива очуван је бронзани оков левкасто моделован, са прстенастим ојачањем на врху и осам (?) правилно распоређених брадавичастих испупчења. Мач је имао каније од дрвета обложене кожом, а које су биле украшене сребрним калотастим нитнама. При врху канија три велика калотаста украса постављена у виду троугла. Димензије непознате.¹³³⁵ На D1. Једини мач који наликује овом примерку потиче са локалитета Психро на Криту и датује се у размеђе VII и VI века п.н.е., а припадао би типу „гвоздених мачева архајског периода“ према И. Килијан-Дирлмајер.¹³³⁶ (Г2.2/16)

17. Из гроба 19 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовани једносекли повијени гвоздени мач. Сечиво је лучно савијено и ка врху се сужава. Дршка је правоугаоног облика и на њој су четири гвоздене нитне које су служиле за

1328 Зотовић 1979: 36, Т. I/4.

1329 Васић и Дмитровић 2012: 13 и даље, Т. II-III.

1330 Митревски 1991: 39, Т. I/16.

1331 Kilian-Dirlmeier 1993: 115 и д.

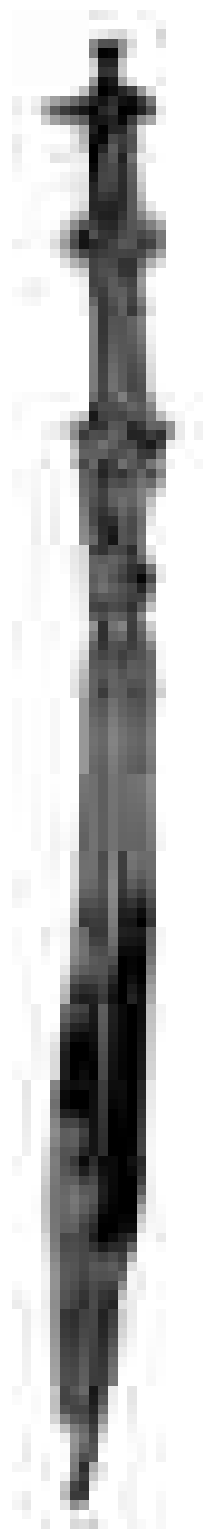
1332 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 43, kat. 7, Т. IV/7.

1333 Kilian-Dirlmeier 1993: 115 и д.

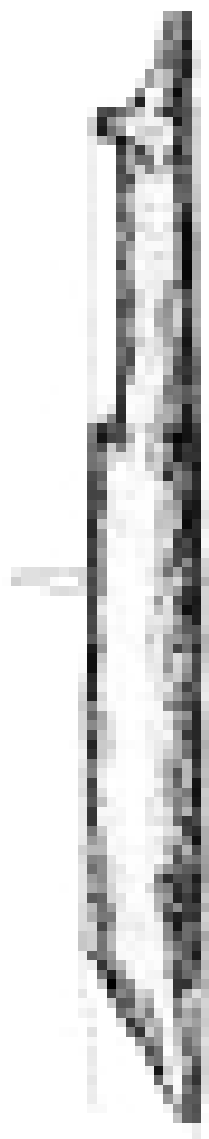
1334 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 53, kat. 18, Т. VIII/18.

1335 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 66-67, kat. 1, Т. XV/1.

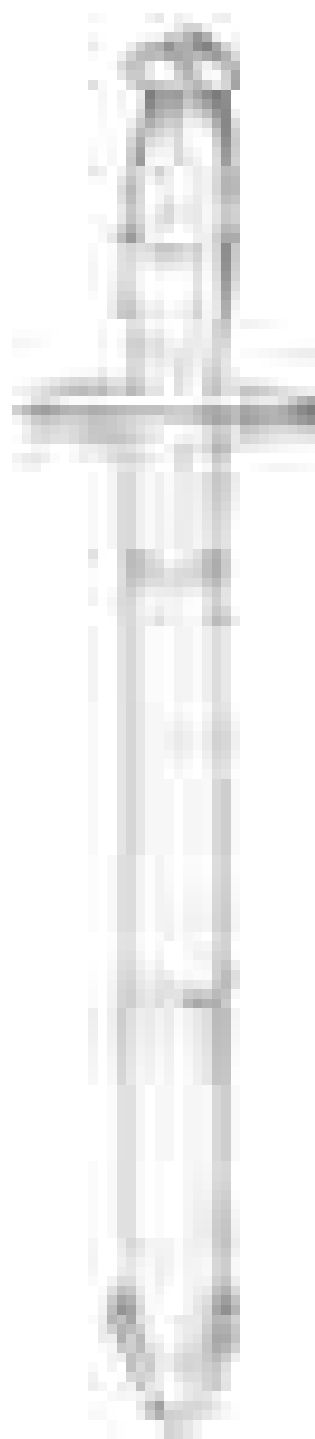
1336 Kilian-Dirlmeier 1993: 118, cat. 402, Taf. 54/402.

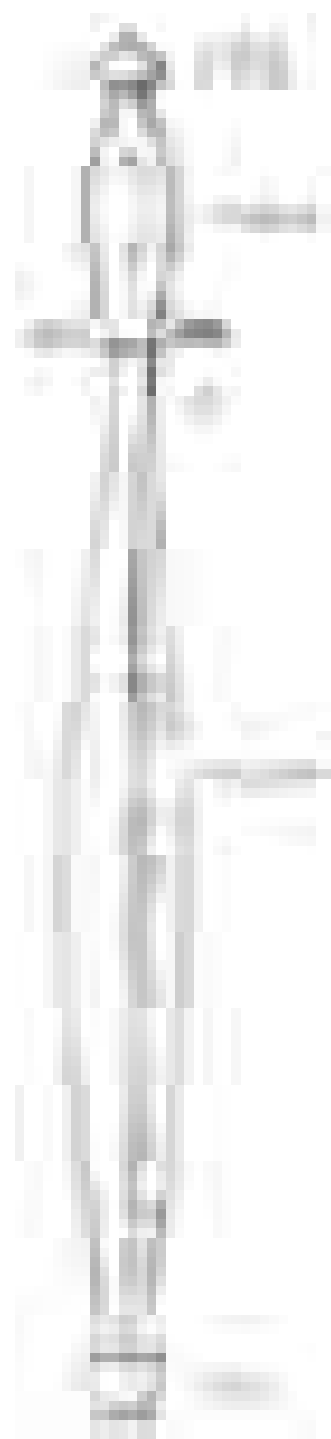
Г2.2/12

Г2.2/13

Г2.2/14

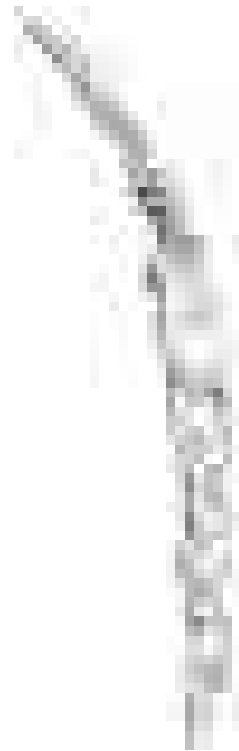
Г2.2/15

Г2.2/16

Г2.2/19

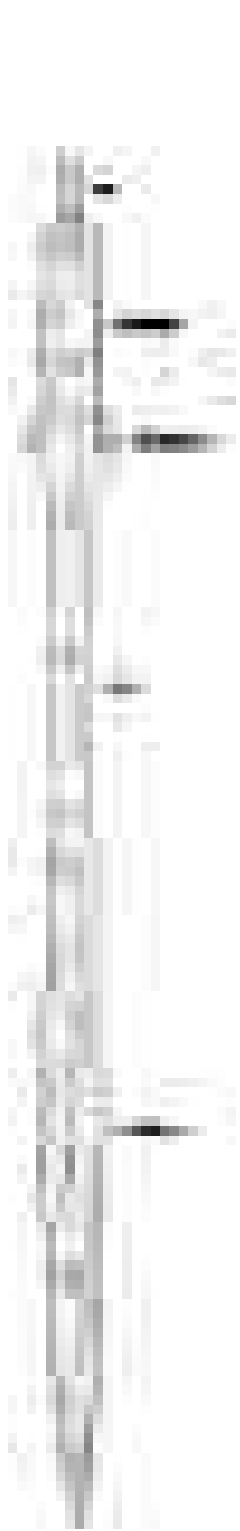
Г2.2/20

Г2.2/17

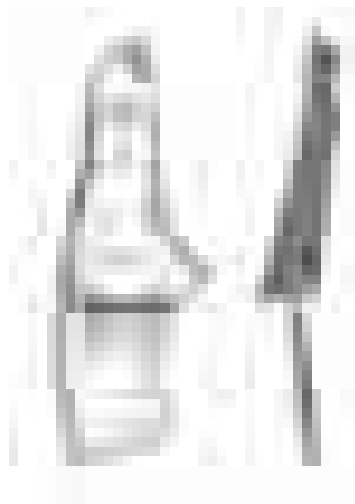
Г2.2/18

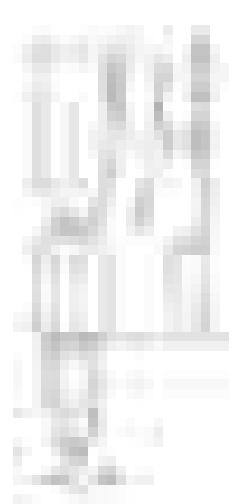
Г2.2/22

Г2.2/23

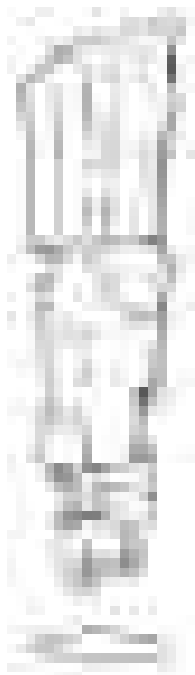
Г2.2/24

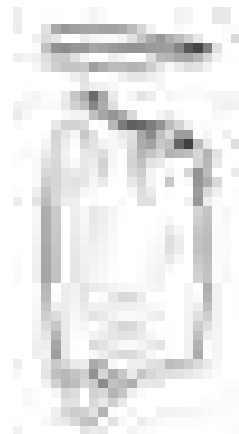
Г2.2/25

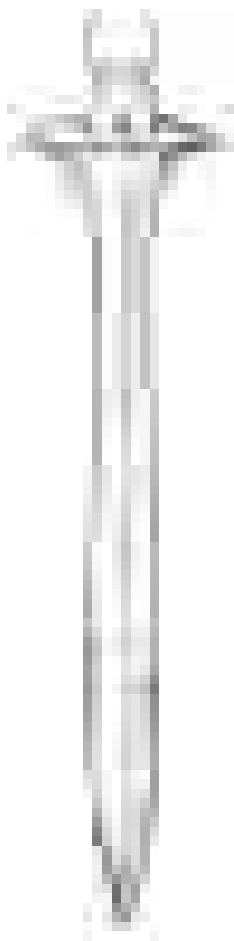
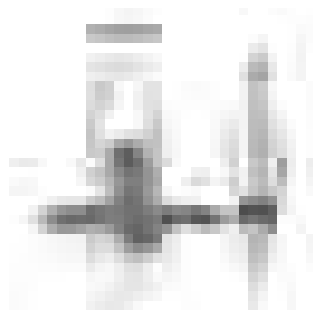
Г2.2/21

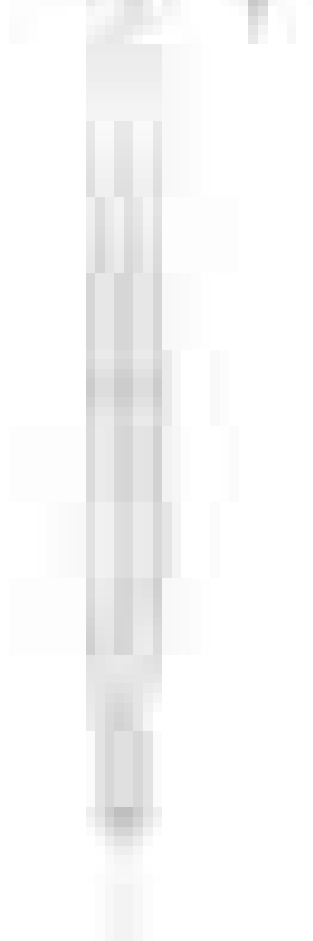
Г2.2/26

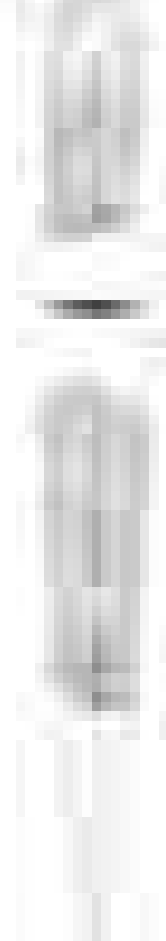
Г2.2/27

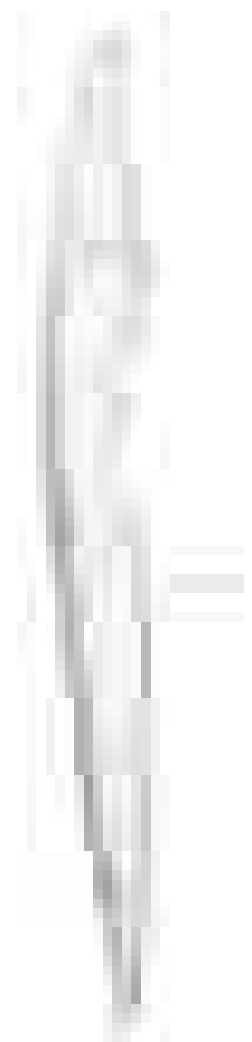
Г2.2/28

Г2.2/29

Г2.2/30

Г2.2/31

- причвршћивање оплате. Дужина: 65 cm; ширина: 3 cm.¹³³⁷ На Д. (Г2.2/17)
18. Из гроба 32 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовани двосекли гвоздени мач, са слабо израженом дршком. По средини сечива које се благо сужава ка врху, централно ребро. Дршка се завршава малом калотом. Очувана дужина: 33 cm; ширина: 5,5 cm.¹³³⁸ На Д. С обзиром на то да већи део дршке мача недостаје, тешко је одредити му тачан тип, мада би могао личити на примерак из Вице у Епиру, који се датује на прелаз VII и VI века п.н.е. и припада типу „гвоздених мачева архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³³⁹ (Г2.2/18)
19. Из гроба 4/1 хумке 1 на некрополи Готовуша код Пљеваља потиче једносекли повијени гвоздени мач, чему у прилогу иду његове димензије, од стране истраживача опредељен као „гвоздени криви нож“. Сечиво је лучно савијено и ка врху се сужава. Дршка је правоугаоног облика, нешто дебља и на њој су две нитне за причвршћивање оплате. Дужина: 39 cm; ширина: 3 cm.¹³⁴⁰ На Д. (Г2.2/19)
20. Из гроба 2 хумке I на некрополи Бела Црква код Осечине потиче повијени гвоздени мач, првобитно опредељен као „гвоздени криви нож“. Претпостављам да се ради о мачу, на основу димензија ножа и копља датих на истој табли. Димензије непознате. На Д.¹³⁴¹ (Г2.2/20)
21. Из централног гроба „кнежевске“ хумке из Велике Крсне код Младеновца потичу фрагменти гвозденог мача укупне дужине 65 cm. Истраживач претпоставља да је овом мачу припадао и камени „рукохват“, мада на мачу није очуван део језичка на који би овај руковат, тј. оплата могла бити постављена. Предмет је перфориран у горњем делу, који је уједно и лучно проширен, те украшен дубљим урезима. Очувана дужина: 65 cm; ширина сечива: 2,3 cm. На D2/3.¹³⁴² (Г2.2/21)
22. Случајни налаз из Крстачког поља у Његушима представља добро очуван двосекли гвоздени мач. По средини сечива које се од дршке шири до скоро дупле ширине и брзо прелази у врх, централно ребро. Дршка је урађена једноставно и завршава се мањим трном и на њој су две рупице за причвршћивање оплате, као и на рамену, чији бочни крајеви недостају. Према оригиналним наводима, дршка је имала истакнуте ивице.¹³⁴³ Очувана дужина: 52,5 cm; ширина: од 1,5 до 2,7 cm.¹³⁴⁴ На Д. Овај мач скоро и да нема адекватних аналогија, али би га свакако требало прикључити тзв. типу „гвоздених мачева архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁴⁵ Примерак највише подсећа на већ поменути мач из гроба 32 тумула I са Ромаје и на мач из Вице у Епиру.¹³⁴⁶ (Г2.2/22)
23. Из централног гроба 37/гроба I/II¹³⁴⁷ из некрополе под хумкама Висои код Бераца потиче фрагментовани гвоздени двосекли мач, истакнутог централног ребра

1337 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 67, kat. 2, T. XVI/2.

1338 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 84, kat. 4, T. XXI/4.

1339 Kilian-Dirlmeier 1993: 117, cat. 398, Taf. 54/398.

1340 Марковић 1965-66: 219, T. I/11.

1341 Гарашанин и Гарашанин 1958: 30, сл. 8а.

1342 Катић 2013: 20, 24, сл. стр. 14.

1343 Leković 1980: 82.

1344 Leković 1980: 82, T. II/1.

1345 Kilian-Dirlmeier 1993: 115 и д.

1346 Kilian-Dirlmeier 1993: 117, cat. 398, Taf. 54/398.

1347 Mikulčić 1966: 16 наводи да је налаз из централног гроба, док Kilian 1975: taf. 60/8 помиње да је мач из гроба I/II, мада је Васић (1987): 714) мишљења да је Микулчић у праву.

ромбоидног пресека и са језичастом дршком, овално проширеном на средини и суженој ка рамену мача. Врх дршке завршава се рачвасто и на њој су две, а на рамену једна рупа за причврћивање оплате. Дужина: 56,7 cm; ширина: 2,1 cm. На B2/C1.¹³⁴⁸

Мач би могао припадати типу тзв. Науе II „гвоздених језичастих мачева прото- до раноархајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁴⁹ (Г2.2/23)

24. Из растуреног гроба код Сврљига потиче доњи део рукохвата и горњи део сечива гвозденог повијеног мача. Рукохват је такође израђен од гвожђа, тј. од додатних плочица које су причвршћене за мач. Горњи део рукохвата није очуван, док је између доњег дела рукохвата и сечива, са доње стране, изведено троугаоно проширење – граничник. На оваквим типовима повијеног мача на крају дршке најчешће се налази тзв. Т завршетак, па претпостављамо да је и овај мач имао такав крај. Дужина: 11,9 cm; ширина: 4,4 cm. На C2-D1.¹³⁵⁰ (Г2.2/24)

25. Из централног гроба хумке II из Атенице потиче фрагментовани доњи део сечива двосеклог гвозденог мача са централним ребром. Мачу вероватно припада и фрагмент канија од танког гвозденог лима. Дужина: 22,3 cm; ширина: 3,7 cm. На D2/3.¹³⁵¹ (Г2.2/25)

26. Из централног гроба хумке II из Атенице потиче доњи део сечива двосеклог гвозденог мача са централним ребром и остатком гвоздених канија на њему. Дужина: 12,5 cm; ширина: 3 cm. На D2/3.¹³⁵² (Г2.2/26)

27. Из централног гроба хумке II из Атенице потиче мањи централни део сечива једносеклог повијеног гвозденог мача. Дужина: 8,2 cm; ширина: 3,8 cm. На D2/3.¹³⁵³ (Г2.2/27)

28. Са локалитета Радање код Штипа потиче двосекли гвоздени тзв. крстасти мач – ксифос, коме је сечиво проширено у доњем делу, ближе врху. Рукобран је раван, а језичак недостаје, али је вероватно био овално проширен. Сечиво има истакнуто централно ребро. Мач припада типу тзв. „гвоздених мачева архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁵⁴ Очувана дужина: 56 cm; ширина: 5 cm. На D2/3.¹³⁵⁵ (Г2.2/28)

29. Из гроба 1 са некрополе Зелениште код Валандова потиче двосекли гвоздени тзв. крстасти мач – ксифос, коме је сечиво проширено у доњем делу, ближе врху који недостаје. Рукобран је раван, рукохват проширен на средини, а врх језичка недостаје. Сечиво има истакнуто централно ребро. Мач припада типу тзв. „гвоздених мачева архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁵⁶ Дужина: 59 cm; ширина: 4,3 cm. На D2/3.¹³⁵⁷ (Г2.2/29)

30. Из гроба 5 са некрополе Зелениште код Валандова потиче лоше очуван двосекли гвоздени тзв. крстасти мач – ксифос, коме је сечиво проширено у доњем делу. Рукобран је раван, а рукохват проширен на средини, горња половина језичка недос-

1348 Mikulčić 1966: 16, T. IV/8c; Kilian 1975: taf. 60/8.

1349 Kilian-Dirlmeier 1993: 106 и д.

1350 Филиповић 2013: 213, сл. 5/d.

1351 Ђукнић и Јовановић 1966: 23, кат. 123 и 124, T. XXIV/18-19.

1352 *Ibid.*: 23, кат. 125, T. XXIV/20.

1353 *Ibid.*: 23, кат. 126, T. XXIV/22.

1354 Kilian-Dirlmeier 1993: 115 и д.

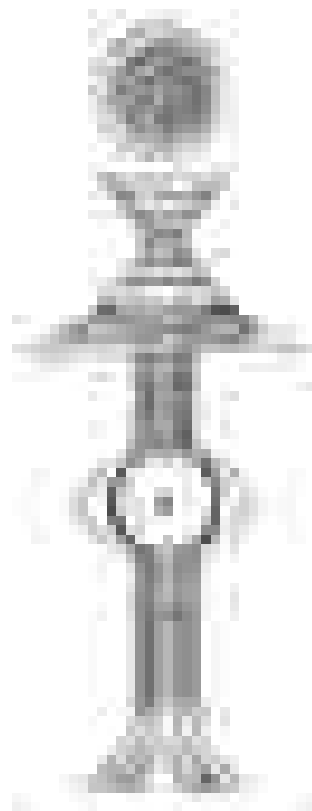
1355 Vasić 1982: 15-16, sl. 3.

1356 Kilian-Dirlmeier 1993: 115 и д.

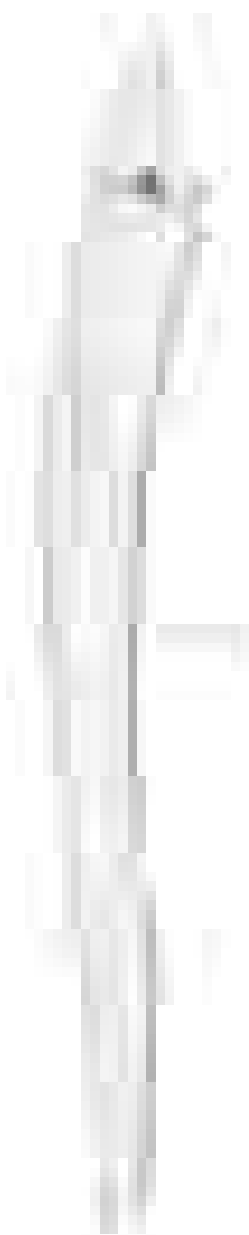
1357 Георгиев 1984: 65, сл. 5а.

Г2.2/34

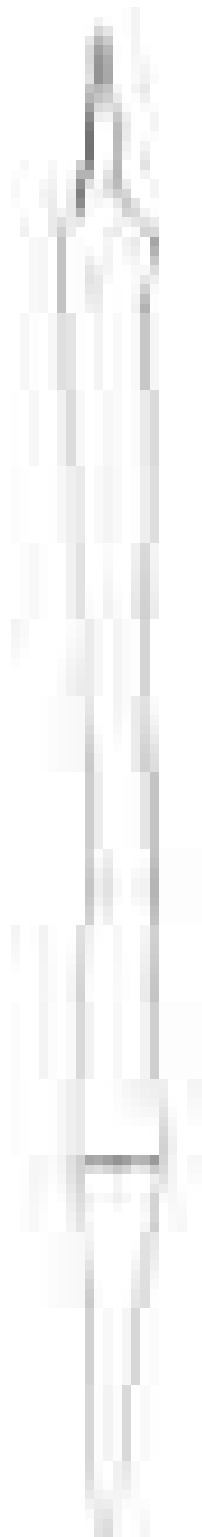
Г2.2/36

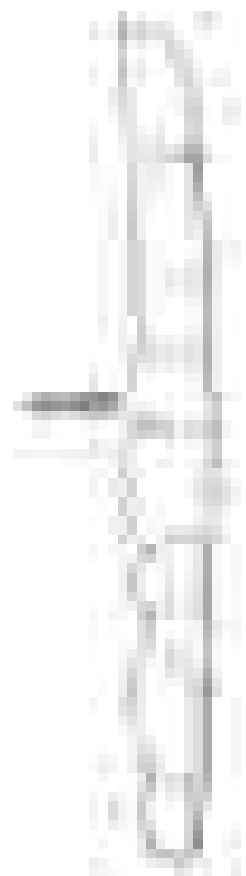
Г2.2/32

Г2.2/33

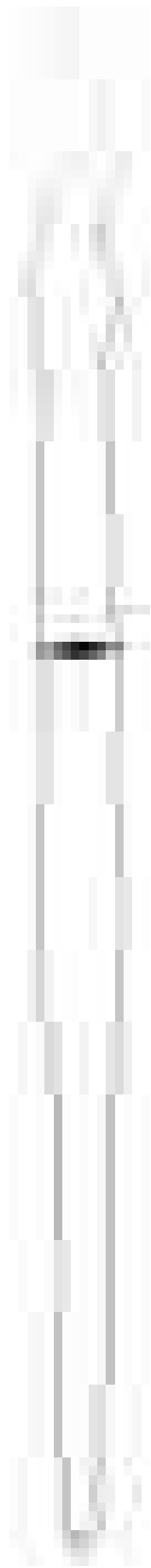
Г2.2/35

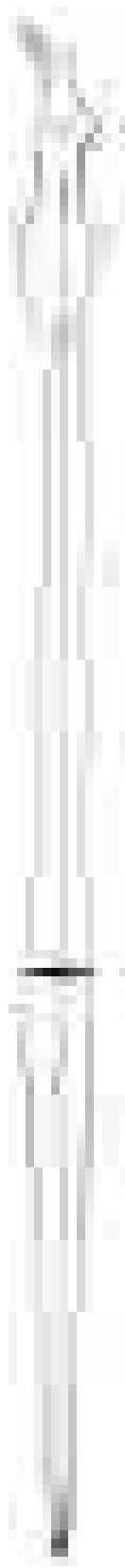
Г2.2/37

Г2.2/38

Г2.2/39

Г2.2/40

Г2.2/41

Г2.2/42

таје. Сечиво има истакнуто централно ребро. Мач припада типу тзв. „гвоздених мачева архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁵⁸ Дужина: 59 cm; ширина: 4,6 cm. На D2/3.¹³⁵⁹ (Г2.2/30)

31. Из гроба на некрополи Радање код Шипа потиче гвоздени криви мач са једним сечивом, недостајућег врха и завршетка рукохвата. Између рукохвата и сечива мали граничник. Очувана дужина: 37,2 cm; ширина сечива: 3,2 cm. На C-D.¹³⁶⁰ (Г2.2/31)

32. Из гроба на некрополи Радање код Шипа потиче гвоздени криви мач са једним сечивом, недостајућег врха и завршетка рукохвата, са очуваном нитном за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 35,2 cm; ширина сечива: 3,2 cm. На C-D.¹³⁶¹ (Г2.2/32)

33. Из једног од разорених гробова из Кличева код Никшића потиче двосекли гвоздени тзв. крстасти мач – ксифос, изразито проширеног сечива. Рукобран је раван, недостаје један крак и скоро цео језичак. Сечиво има благо истакнуто централно ребро. Мач припада типу тзв. „гвоздених мачева архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁶² Дужина: 35 cm; ширина: 5 cm. На D2/3.¹³⁶³ (Г2.2/33)

34. Из разорених гробова из Кличева код Никшића потиче више фрагмената неколико гвоздених кривих мачева са једним сечивом. Димензије непознате. На D.¹³⁶⁴ (Г2.2/34)

35. Са локалитета Зал - Дарде код Пишкопије потиче изузетно оштећени гвоздени мач са искрзаним језичком, који је нацртан у облику издуженог троугла. Мач нема централно ребро, већ је задебљан по средини. Дужина: 75 cm; ширина оштрице: 4,4 cm.¹³⁶⁵ На D. (Г2.2/35)

36. Из хумке на некрополи Карице у долини Матија потиче бронзана дршка мача „гласиначког типа“. Рукохват је масиван, на средини лоптасто проширен, а јабучица има печуркасти граничник и додатни дугметасти продужетак. Рукохват је украшен хоризонталним линијама, јабучица хоризонталним и вертикалним урезима, а на врху дугметасти продужетка је урезан круг са крстом у средини и четири мала концентрична круга са пунком у средини у четири поља. Висина: 16 cm; ширина рукохвата: 1,7 cm. На C2-D1.¹³⁶⁶ (Г2.2/36)

37. Из хумке на некрополи Карице у долини Матија потиче фрагментовани гвоздени мач са једним сечивом, недостајућег врха и дршке.¹³⁶⁷ Очувана дужина: 39,5 cm; ширина: 4,3 cm. На C2-D1.¹³⁶⁸ (Г2.2/37)

38. Из гроба 9 хумке I на некрополи Куч и Зи код Корче потиче гвоздени криви мач са једним сечивом. На рукохвату четири отвора за причвршћивање са оплатом. Дужина: 57,6 cm; ширина: 3,8 cm. На C.¹³⁶⁹ (Г2.2/38)

1358 Kilian-Dirlmeier 1993: 115 и д.

1359 Георгиев 1984: 65, сл. 5б.

1360 Kilian 1975: 93, Т. 47/1.

1361 Kilian 1975: 93, Т. 47/2.

1362 Kilian-Dirlmeier 1993: 115 и д.

1363 Жижих 1979: 209-210, сл. 6.

1364 Жижих 1979: 210-211, сл. 7.

1365 Bunguri 1989: 69, cat. 2, Т. I/3.

1366 Kurti 1976: 242, Pl. I/6.

1367 Највероватније је реч о кривом мачу, али се на основу илустрације то не може закључити.

1368 Kurti 1976: 242, Pl. II/4.

1369 Andrea 1976: 172, Т. II, V. 9/1.

39. Из гроба 34 хумке I на некрополи Куч и Зи код Корче потиче гвоздени двосекли мач са оштећеном дршком, коју истраживач превише смело реконструираше у форми мача типа Науе II. По средини сечива централно ребро. Дужина: 54 cm; ширина: 3,6 cm. На С.¹³⁷⁰ (Г2.2/39)
40. Из гроба 97 хумке I на некрополи Куч и Зи код Корче потиче лоше очуван гвоздени двосекли мач. По средини истрошеног и оштећеног сечива централно ребро. Језичаста дршка која се рачва на врху, има оштро проширење по средини језичка, где се налази једна рупа за причвршћивање са оплатом. На рамену још два отвора за причвршћивање оплате. Дужина: 61,5 cm; ширина: 3 cm. На С.¹³⁷¹ Мач припада типу тзв. Науе II „гвоздених језичастих мачева прото- до раноархајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁷² (Г2.2/40)
41. Из гроба 115 хумке I на некрополи Куч и Зи код Корче потиче гвоздени двосекли мач „гласиначког типа“ са бронзаном дршком. По средини истрошеног сечива централно ребро. Рукохват је масиван, чини се да је на средини лоптасто проширен, а јабучица има печуркасти граничник, кратки врат и додатни дугметасти украс. Чини се да је врат украшен плитким жлебовима. На рукохвату две перфорације (?). Дужина: 90 cm; ширина: 4,4 cm. На С2.¹³⁷³ (Г2.2/41)
42. Из гроба 4 хумке б на некрополи Штоји код Скадра потиче добро очуван гвоздени криви мач са једним сечивом. Рукохват је незнатно ужи од сечива и крај му је повијен на другу страну. На њему су два отвора за причвршћивање оплате. Дужина: 36 cm; ширина: 2,6 cm. На С.¹³⁷⁴ (Г2.2/42)
43. Из гроба 10 хумке б на некрополи Штоји код Скадра потиче добро очуван гвоздени криви мач са једним сечивом. Рукохват је сужен, али не и јасно одвојен од сечива, а на њему су два отвора за причвршћивање оплате. Дужина: 43,5 cm; ширина: 3,4 cm. На С.¹³⁷⁵ (Г2.2/43)
44. Из гроба 75 хумке на некрополи Патос код Фиера потиче добро очуван једносекли гвоздени криви мач. Рукохват је одвојен од сечива полукружним проширењима, док је на крају дршке кружна јабучица. Дужина: 36 cm; ширина: 2,5 cm. На В3/С1.¹³⁷⁶ (Г2.2/44)
45. Из гроба 5 хумке I на некрополи Ураке код Бурела потиче лоше очуван двосекли гвоздени мач, фрагментован на три дела, недостајуће доње трећине. На крају рукохвата лоптаста јабучица. Дужина: 52,3 cm; ширина: 3,1 cm. На С2.¹³⁷⁷ (Г2.2/45)
46. Из централног гроба хумке II на некрополи Ураке код Бурела потиче фрагментован једносекли повијени гвоздени мач. Чини се да су сечиво и рукохват били одвојени жлебом. Очувана дужина: 56,6 cm; ширина: 5,4 cm. На С2.¹³⁷⁸ (Г2.2/46)

1370 *Ibid.*: 174, Т. VI, V. 34/2.

1371 *Ibid.*: 177, Т. XI, V. 97/3.

1372 Kilian-Dirlmeier 1993: 106 и д.

1373 *Ibid.*: 178, Т. XIII, V. 115/1.

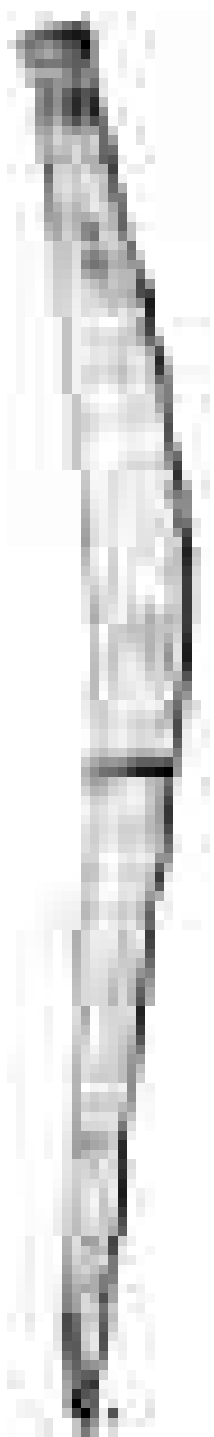
1374 Koka 1990: 34, Т. III/51.

1375 *Ibid.*: 35-36, Т. V/65.

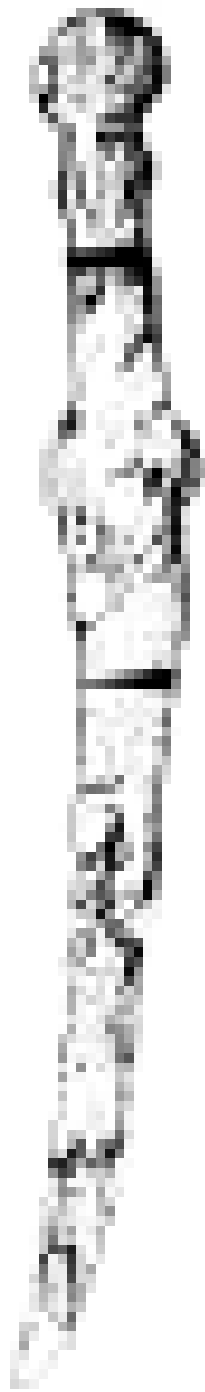
1376 Korkuti 1981: 27, Т. VIII/75, Т. XVIII/2. Аутор смело тврди да је ово најстарији гвоздени мач овог типа и да се може датовати чак у XI век пре н.е. Нажалост, с обзиром на то да у гробу није откривен ниједан други гробни прилог, били смо принуђени да коригујемо овакво датовање. У прилог томе иде и чињеница да од времена када је налаз публикован, па до данас, уз сва нова истраживања и ревизиона апсолутна датовања нема аналогича за овако високо датовање.

1377 Islami 1981: 46, Т. I/2.

1378 *Ibid.*: 47-48, Т. I/15.

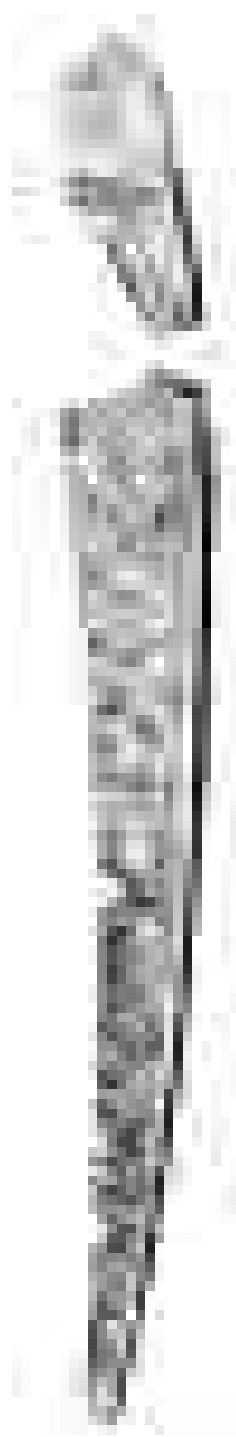
Г2.2/43

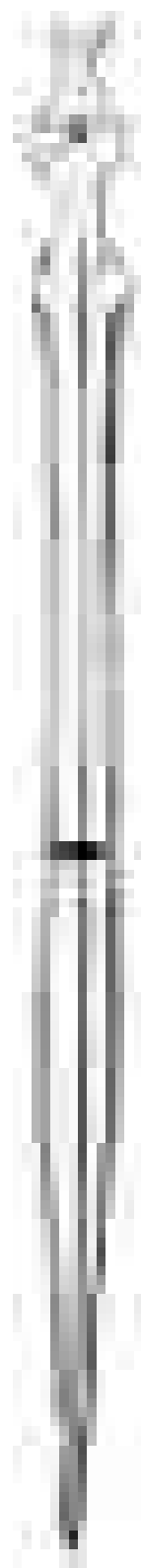
Г2.2/44

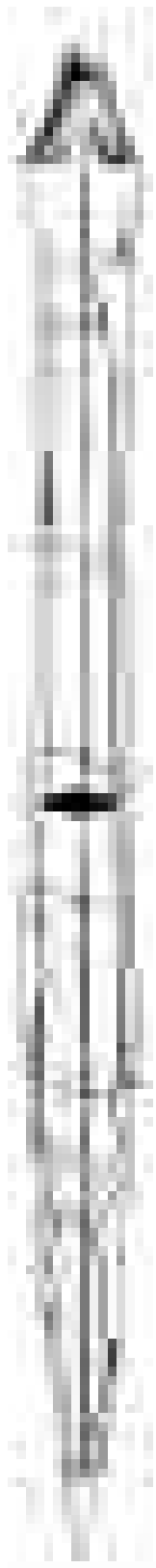
Г2.2/45

Г2.2/46

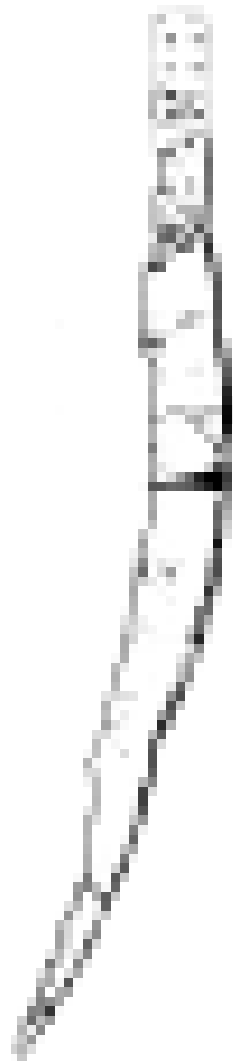
Г2.2/47

Г2.2/48

Г2.2/49

Г2.2/50

Г2.2/51

Г2.2/52

47. Из гроба 1 хумке VII на некрополи Пажок код Елбасана потиче гвоздени дво-секли мач. По средини сечива централно ребро. Језичаста дршка која се рачва на врху, има кружно проширење по средини језичка, где се налази једна рупа за причвршћивање са оплатом. На рамену још два отвора за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 54 cm; ширина: 3 cm. На С.¹³⁷⁹ Мач припада типу тзв. Науе II „гвоздених језичастих мачева прото- до раноархајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁸⁰ (Г2.2/47)
48. Из гроба 12 хумке VII на некрополи Пажок код Елбасана потиче оштећен и фрагментован гвоздени двосекли мач. По средини сечива које се благо шири ка крају, централно ребро. Језичак није очуван, на рамену два отвора за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 54 cm; ширина: 3 cm. На С.¹³⁸¹ Мач припада типу тзв. Науе II „гвоздених језичастих мачева прото- до раноархајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁸² (Г2.2/48)
49. Из гроба 9 хумке III на некрополи Бурел потиче лоше очуван једносекли повијени гвоздени мач. Рукохват је нешто ужи од сечива и има два реда рупица за причвршћивање са оплатом. Реконструисана дужина: око 66 cm; ширина: 5,7 cm. На С.¹³⁸³ (Г2.2/49)
50. Из гроба 19 хумке III на некрополи Бурел потиче добро очуван једносекли повијени гвоздени мач. Рукохват је нешто ужи од сечива и има два реда рупица за причвршћивање са оплатом. Дужина: око 67 cm; ширина: 5 cm. На С.¹³⁸⁴ (Г2.2/50)
51. Из гроба 8 хумке II на некрополи Кнете код Кукса потиче лоше очуван и фрагментован двосекли гвоздени мач, дршка недостаје. По средини сечива благо истакнуто централно ребро. Очувана дужина: 51,6 cm; ширина: 4 cm. На D.¹³⁸⁵ (Г2.2/51)
52. Из гроба 5 хумке I на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче добро очуван једносекли повијени гвоздени мач. Рукохват је нешто ужи од сечива. Дужина: 44 cm; ширина: 3,5 cm. На С.¹³⁸⁶ (Г2.2/52)
53. Из гроба 3 хумке II на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче добро очуван једносекли повијени гвоздени мач. Рукохват недостаје. Дужина: 35,5 cm; ширина: 2,5 cm. На С.¹³⁸⁷ (Г2.2/53)
54. Из хумке VII на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче једносекли повијени гвоздени мач. Рукохват недостаје. Дужина: 35,5 cm; ширина: 3,8 cm. На С.¹³⁸⁸ (Г2.2/54)
55. Из гроба 3 хумке III на некрополи Штоји код Скадра потиче фрагментован дво-секли гвоздени мач „гласиначког типа“, недостајућег доњег дела сечива. По средини уско полукружно централно ребро. Рукохват је масиван са лоптастим проширењем, а јабучица има тањирасти граничник и ужи ваљкасти продужетак украшен

1379 Bodinaku 1982: 64, T. V/6.

1380 Kilian-Dirlmeier 1993: 106 и д.

1381 *Ibid.*: 66, T. V/7.

1382 Kilian-Dirlmeier 1993: 106 и д.

1383 Kurti 1983: 91, T. III/1.

1384 *Ibid.*: 92, T. V/5.

1385 Jubani 1983: 110, T. V/46.

1386 Bela 1990: 102, T. III/37.

1387 *Ibid.*: 104, T. VII/94.

1388 *Ibid.*: 108, T. XVI/291.

- жлебовима. Очувана дужина: 42,5 cm; ширина: 3,5 cm. На C2-D1.¹³⁸⁹ (Г2.2/55)
56. Из гроба 10 некрополе Боровец код Продана потиче дугачки једносекли повијени гвоздени мач. Рукохват је знатно сужен у односу на сечиво. Дужина: 61 cm; ширина: 4,2 cm. На D.¹³⁹⁰ (Г2.2/56)
57. Из гроба 22 некрополе Боровец код Продана потиче једносекли повијени гвоздени мач. Рукохват је сужен у односу на сечиво и има једну рупицу за причврћивање са оплатом. Дужина: 47 cm; ширина: 3,8 cm. На D.¹³⁹¹ (Г2.2/57)
58. Из гроба 26 некрополе Боровец код Продана потиче једносекли гвоздени мач изразито проширеног сечива, могуће преправљени ксифос. Сечиво има централно ребро. Дужина: 50 cm; највећа ширина: 7 cm. На D2/3.¹³⁹² (Г2.2/58)
59. Из гроба 32 некрополе Боровец код Продана потиче двосекли гвоздени тзв. крстасти мач – ксифос, проширеног сечива.¹³⁹³ Рукобран је раван, недостаје један крак и скоро цео језичак. Сечиво има централно ребро. Дужина: 48,8 cm; највећа ширина: 5 cm. На D2/3.¹³⁹⁴ (Г2.2/59)
60. Из гроба 7 са некрополе под хумкама Псари код Ерсекe потиче фрагментовани гвоздени двосекли мач са профилисаним језичком, овално проширеним на средини. Врх дршке недостаје. На средини језичка једна, а на рамену две рупице за причврћивање са оплатом. Реконструисана дужина: 52,6 cm; ширина: 3,2 cm. На В3.¹³⁹⁵ Мач припада типу тзв. Науе II „гвоздених језичастих мачева прото- до рано-архајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер.¹³⁹⁶ (Г2.2/60)
61. Случајан налаз са некрополе под хумкама Псари код Ерсекe представља бронзана плата дршке мача са гвозденим сечивом које је очувано само у делу спајања са дршком. Језичак је такође од гвожђа. Плата је благо проширена по средини језичка и прати његову форму, а јабучица је формирана хоризонтално, тако да формира дршку у облику слова Т. Висина: 14,5 cm; ширина: 2,5 cm. На В3/С.¹³⁹⁷ (Г2.2/60)
62. Из гроба 61 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче фрагментован двосекли гвоздени мач „гласиначког типа“, са делимично очуваним дрвеним корицама. По средини сечива полукружно централно ребро. Рукохват је масиван са лоптастим проширењем при врху, јабучица није очувана, већ је ту само гвоздени трн за насађивање. Корице су имале окове од танких бронзаних трака. Реконструисана дужина: 85,4 cm; ширина: 4,8 cm. На C2-D1.¹³⁹⁸ (Г2.2/62)
63. Из гроба 68 хумке I на некрополи Шуец код Корче потиче фрагментовани једносекли повијени гвоздени мач. Врх мача повијен је на супротну страну од сечива. Рукохват је сужен у односу на сечиво и има једну рупицу за причврћивање са оплатом. Дужина: 52,4 cm; ширина: 2,9 cm. На C2-D1.¹³⁹⁹ (Г2.2/63)

1389 Jubani 1992: 29, T. VI/1.

1390 Aliu 1994: 14, T. VII/116.

1391 *Ibid.*: 16, T. X/171.

1392 Aliu 1994: 17-18, T. XII/183.

1393 Да је реч о крстастом мачу види се са фотографије, док је на цртежу граничник рукохвата изостављен. В. Aliu 1994: T. XXIII/3.

1394 Aliu 1994: 18, T. XIV/205.

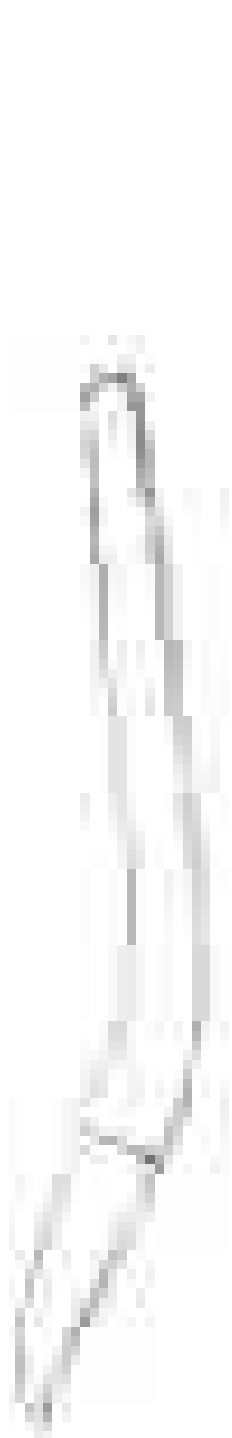
1395 *Idem* 1995: 129, T. III/21.

1396 Kilian-Dirlmeier 1993: 106 и д.

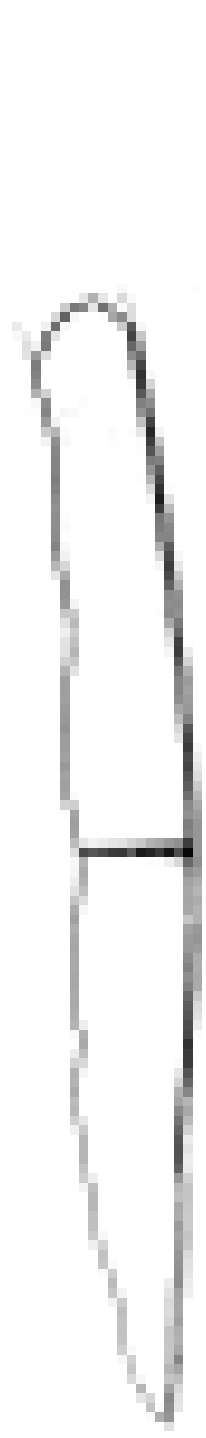
1397 Aliu 1995: 129, T. IV/31.

1398 Andrea 2011: 265, T. VII/84.

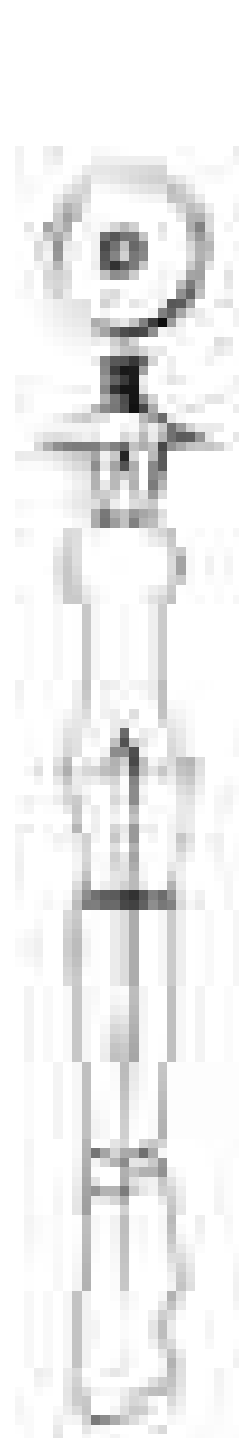
1399 *Ibid.*: 265, T. VII/90.

Г2.2/53

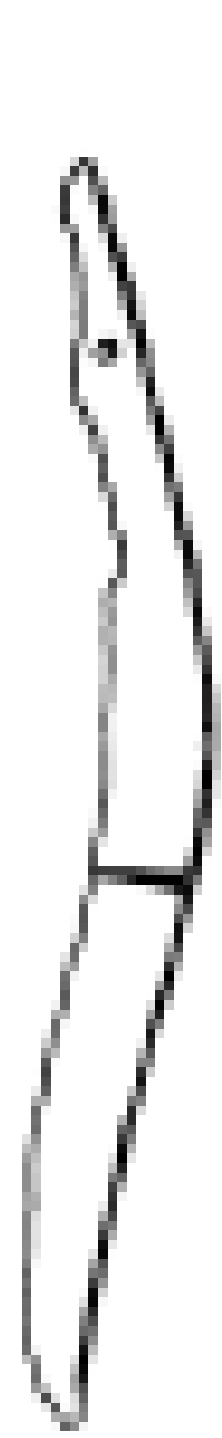
Г2.2/54

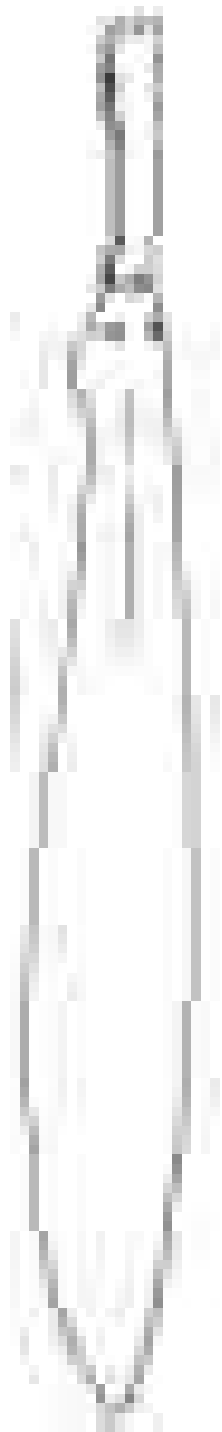
Г2.2/55

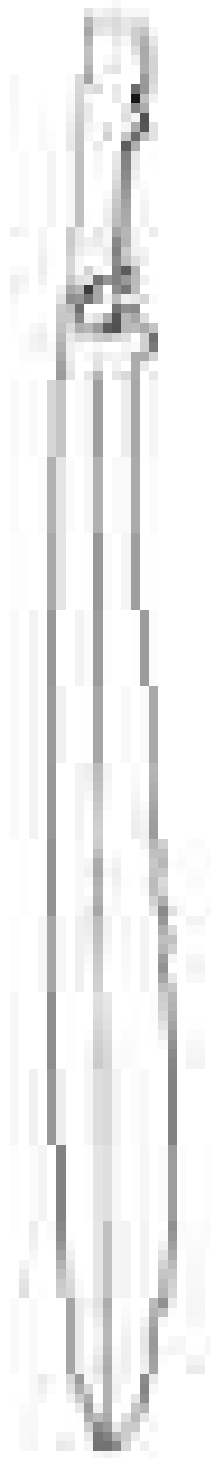
Г2.2/56

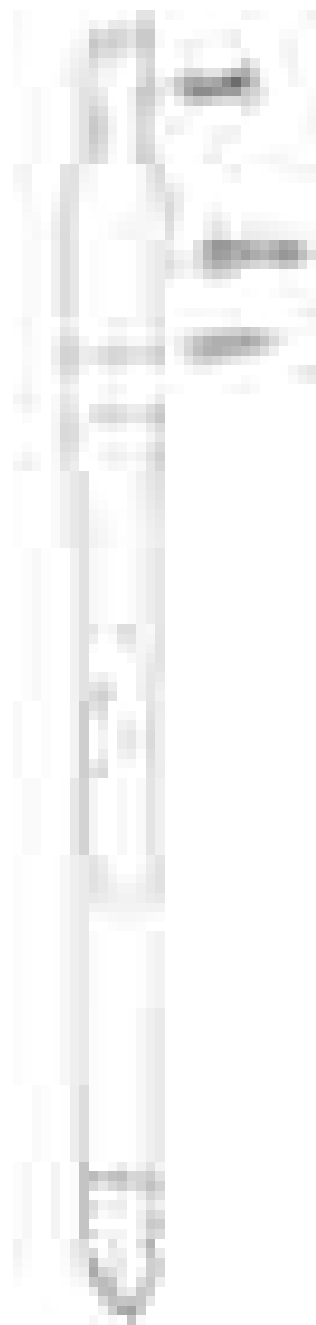
Г2.2/57

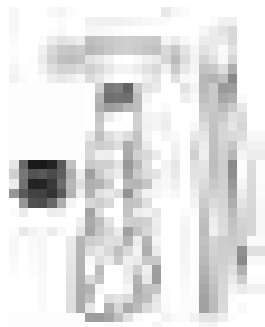
Г2.2/58

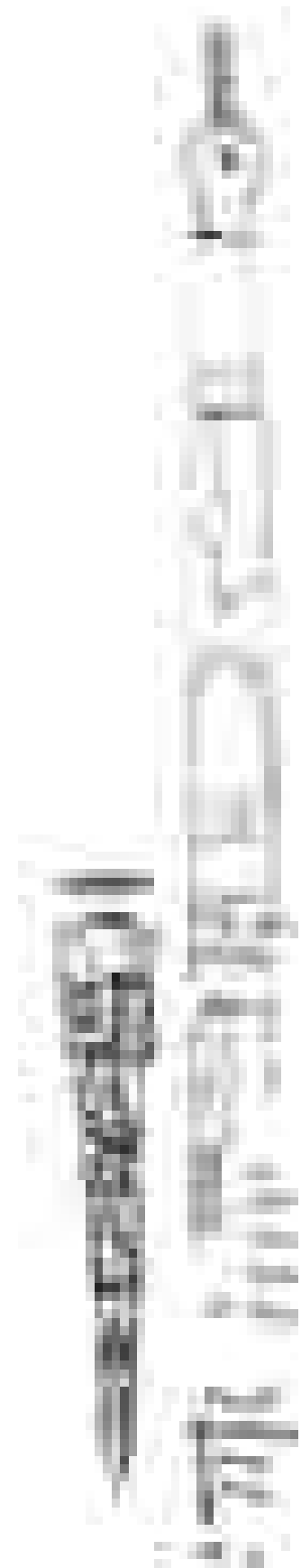
Г2.2/59

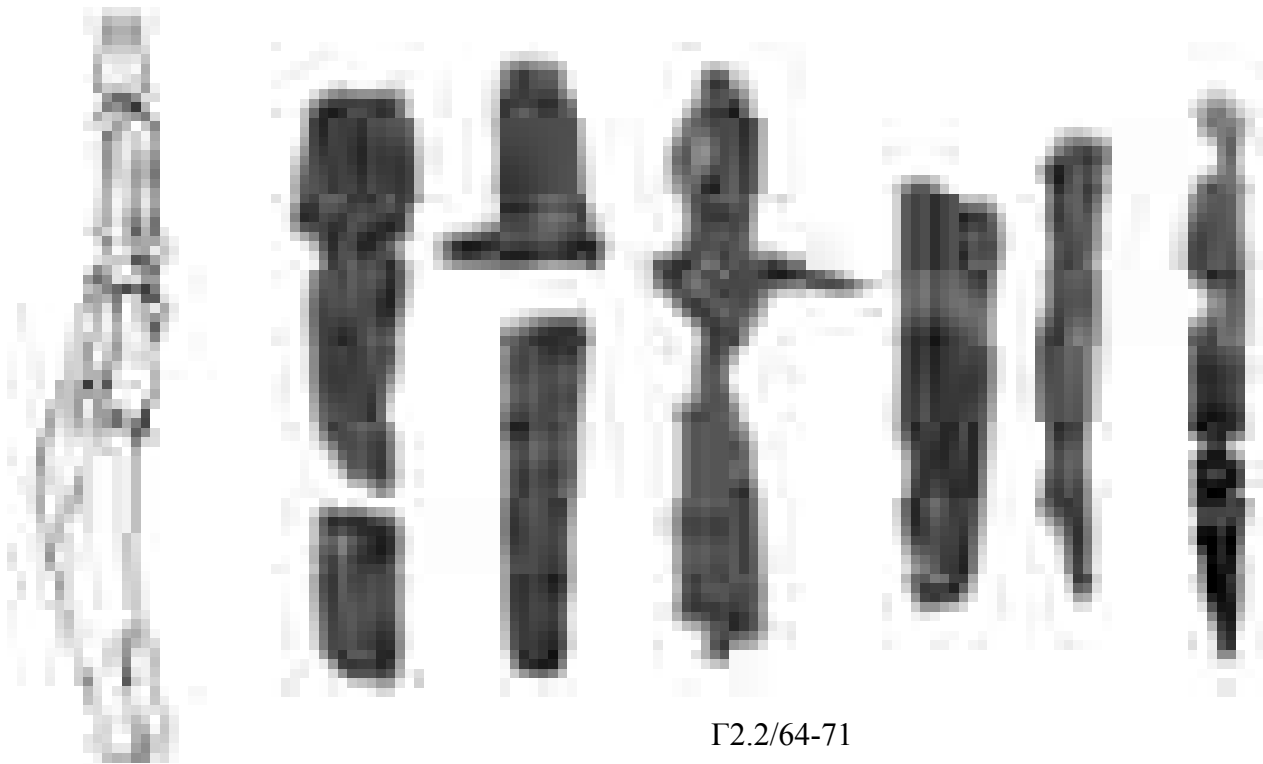
Г2.2/60

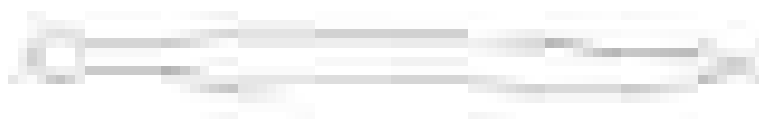
Г2.2/61

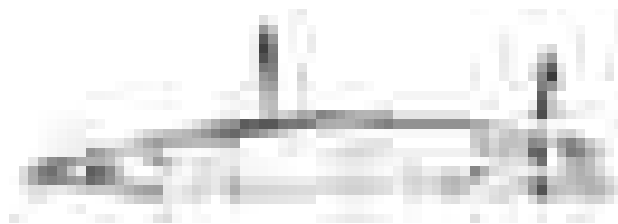
Г2.2/62

Г2.2/64-71

Г2.3/1

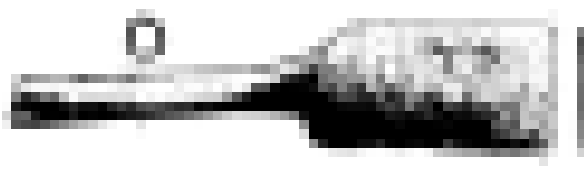

Г2.3/2

Г2.2/63

Г2.3/3

Г2.3/4

Г2.3/5

Г2.3/6

Г2.3/7

Г2.3/8

Г2.3/9

Г2.3/10

Г2.3/11

Г2.3/12

Г2.3/13

64-71. Из гробница I-VIII са некрополе у Требеништу код Охрида потиче осам дво-секлих гвоздених тзв. крстастих мачева – ксифоса. Сви они су се налазили са леве стране покојника. Димензије непознате. На D2/3.¹⁴⁰⁰ (Г2.2/64-71)

Г2.3 – Бодези, бојни ножеви

1. Из гроба 4 некрополе Карагач код Звечана потиче гвоздени бојни нож са рукохватом који се завршава кугластом јабучицом. Дужина: 24,5 cm; ширина листа: 1,5 cm. На D2/3.¹⁴⁰¹ (Г2.3/1)

2. Из Гротнице у Гучи потиче већи фрагментовани гвоздени бојни нож лучно обликоване горње ивице уз коју су урезане две паралелне линије. Усадник је делимично очуван и на њему је једна очувана нитна за причвршћивање оплате. Дужина: 26,2 cm; ширина: 3,5 cm. На D.¹⁴⁰² (Г2.3/2)

3. Из Гротнице у Гучи потиче доста оштећен гвоздени бојни нож лучно обликоване горње ивице и равног сечива. Усадник је делимично очуван и на њему је једна очувана нитна за причвршћивање оплате. Дужина: 18,3 cm; ширина: 1,5 cm. На D.¹⁴⁰³ (Г2.3/3)

4. Из Гротнице у Гучи потиче оштећен гвоздени бодез или бојни нож, са ваљкасто моделованом шупљом дршком. Ивице сечива су на очуваном делу паралелне. Дужина: 14,5 cm; ширина: 3,4 cm. На D.¹⁴⁰⁴ (Г2.3/4)

5. Из гроба 22 хумке I на локалитету Латинско гробље на Пештеру потиче гвоздени бојни нож у канији, откривен поред леве руке покојника. Опис бодеза и каније није дат. Дужина: око 20 cm; ширина: око 2 cm. На C2-D1.¹⁴⁰⁵ (Г2.3/5)

6. Из гроба 40 хумке I на локалитету Латинско гробље на Пештеру потиче гвоздени повијени бојни нож. Дужина: око 17,5 cm; ширина: 1,9 cm. На D.¹⁴⁰⁶ (Г2.3/6)

7. Из гроба 53 хумке I на локалитету Латинско гробље на Пештеру потиче фрагмент гвозденог бојног ножа. Дужина: око 14,9 cm; ширина: 3,4 cm. На D.¹⁴⁰⁷ (Г2.3/7)

8. Из гроба 11е хумке VI на локалитету Орлова Чука код Штипа потиче фрагмент гвозденог бојног ножа са очуваним делом масивне дршке и једносеклог сечива. Димензије непознате. На C2-D1.¹⁴⁰⁸ (Г2.3/8)

9. Из гроба 6 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментовани гвоздени једносекли бојни нож са издуженом правоугаоно моделованом дршком на којој су две нитне за причвршћивање оплате. Дужина: 25 cm; ширина сечива: 2,4 cm.¹⁴⁰⁹ На D. (Г2.3/9)

10. Из гроба 17 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче јако фрагменто-

1400 Filow 1927: 88, Abb. 103; Вулић 1932: 29, сл. 57. Сви мачеви са некрополе у Требеништу су овде дати збирно.

1401 Sreјović 1973: 56, Pl. VIII/8.

1402 Васић и Дмитровић 2008: 13, кат. 5, Т. III/1.

1403 Васић и Дмитровић 2008: 13, кат. 6, Т. III/2.

1404 Васић и Дмитровић 2008: 13, кат. 6, Т. III/2.

1405 Летица 1982: 14, Т. V/7.

1406 Летица 1982: 15, Т. VII/6.

1407 Летица 1982: 15, Т. VIII/8.

1408 Микулчић 1961: 59, Т. VI/10.

1409 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 46, kat. 3, Т. VI/3.

вани гвоздени једносекли бојни нож са благо повијеним врхом и са четири нитне за причвршћивање оплате на дршци. Очувана дужина: 24 cm; ширина сечива: 2 cm.¹⁴¹⁰ На D. (Г2.3/10)

11. Из гроба 1/86 инхумираног покојника хумке В на локалитету Новопазарска Бања потиче лоше очувани гвоздени бојни нож копљоликог изгледа (можда и копље?). Очувана дужина: 25,5 cm; ширина сечива: 5,2 cm. На D.¹⁴¹¹ (Г2.3/11)

12. Из централног гроба „кнежевске“ хумке из Велике Крсне код Младеновца потиче добро очувани, благо повијени гвоздени једносекли бојни нож, откривен са делом каније. Заједно са ножем откривена је и оплата дршке од златног лима. Дршка је вероватно била од дрвета. Дужина: 26,5 cm; ширина сечива: 2,2 cm. На D2/3.¹⁴¹² (Г2.3/12)

13. Случајни налаз из Крстачког поља у Његушима представља лоше очуван повијени једносекли гвоздени бојни нож. Сечиво се сужава ка врху, а на дршци две перфорације за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 24,5 cm; ширина сечива: 3,2 cm. На D.¹⁴¹³ (Г2.3/13)

14. Из гроба 29 Дедели код Валандова потиче фрагментовани гвоздени једносекли бојни нож са шупљом дршком која се прстенасто завршава. Врх ножа недостаје. Дужина: 27,8 cm; ширина сечива: 2,3 cm. На D1.¹⁴¹⁴ (Г2.3/14)

15. Из гроба на некрополи Радање код Шипа потиче гвоздени криви мач са једним сечивом које се шири ка врху, са очуваном нитном за причвршћивање оплате. М. Паровић-Пешикан претпоставља да је реч о раном типу махајри, мада је примерак превише узан за мач, а по дужини без дршке спада у бојне ножеве, па је тако и третиран.¹⁴¹⁵ Очувана дужина: 35,2 cm; ширина сечива: 3,2 cm. На D2/3.¹⁴¹⁶ (Г2.3/15)

16. Из гроба на некрополи Радање код Шипа потиче гвоздени бојни нож са једним сечивом које се благо шири ка врху. Дршка је сужењем јасно одвојена од сечива, а њен крај недостаје. Очувана дужина: 18 cm; ширина сечива: 1,8 cm. На D2/3.¹⁴¹⁷ (Г2.3/16)

17. Из гроба на некрополи Радање код Шипа потиче повијени гвоздени бојни нож са једним сечивом. Врх ножа и крај дршке недостају. Дршка је јасно одвојена од сечива. Очувана дужина: 16,4 cm; ширина сечива: 2,1 cm. На D.¹⁴¹⁸ (Г2.3/17)

18. Из гроба 68 хумке I на некрополи Кучи и Зи потиче фрагмент гвозденог бодежа. Очувани су дршка и почетак сечива, на којима се налазе три рупице за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 11,6 cm. На D.¹⁴¹⁹ (Г2.3/18)

19. Из гроба 82 хумке I на некрополи Кучи и Зи потиче фрагментована дршка гвозденог бодежа у облику слова Т. Очувана дужина: 8,3 cm. На D.¹⁴²⁰ (Г2.3/19)

1410 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 66, kat. 8, T. XIV/8.

1411 Јовановић 1995: 40, Сл. 6/10.

1412 Катић 2013: 16, 19, сл. стр. 15. Поред овог ножа, откривен је још један, скоро идентичан примерак, али није дата његова илустрација.

1413 Leković 1980: 82-83, T. II/5.

1414 Митревски 1991: 24, T. VIII/18.

1415 Parović-Pešikan 1982: 29, kat. 14.

1416 Kilian 1975: 93, T. 47/3.

1417 Kilian 1975: 93, T. 47/4.

1418 Kilian 1975: 93, T. 47/5.

1419 Andrea 1976: 176, T. X/v68/2.

1420 Andrea 1976: 177, T. X/v82/2.

20. Из гроба 104 хумке I на некрополи Кучи и Зи потиче горњи део дршке гвозденог бодеза у облику слова T са три рупице за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 4,9 cm. На D.¹⁴²¹ (Г2.3/20)
21. Из гроба 108 хумке I на некрополи Кучи и Зи потиче доњи део сечива гвозденог бојног ножа. Очувана дужина: 13,6 cm. На D.¹⁴²² (Г2.3/21)
22. Из гроба 51 хумке на некрополи Бурел у долини Матија потиче централни део сечива већег гвозденог бојног ножа. Очувана дужина: 21,5 cm; ширина сечива: 3,8 cm. На D.¹⁴²³ (Г2.3/22)
23. Из гроба 57 хумке на некрополи Бурел у долини Матија потиче већи гвоздени бојни нож, на основу цртежа чини се двосекли. Дужина: 26,4 cm; ширина сечива: 2,2 cm. На D.¹⁴²⁴ (Г2.3/23)
24. Из гроба 27 хумке I на некрополи Бардхоц код Кукса потиче већи повијени гвоздени бојни нож са очуваном дрвеном оплатом. Врх ножа недостаје. Дужина: 22,9 cm; ширина сечива: 2,3 cm. На D.¹⁴²⁵ (Г2.3/24)
25. Из гроба 12 хумке 7 на некрополи Пажок код Елбасана потиче гвоздени бојни нож, недостаје крај дршке. Дужина: 18,3 cm; ширина сечива: 2,3 cm. На С.¹⁴²⁶ (Г2.3/25)
26. Из гроба 15 хумке 7 на некрополи Пажок код Елбасана потиче повијени гвоздени бојни нож. На делу ближем рукохвату, остаци тканине. Дужина: 17,5 cm; ширина сечива: 2,5 cm. На С.¹⁴²⁷ (Г2.3/26)
27. Из гроба 19 хумке III на некрополи Бурел у долини Матија потиче гвоздена дршка бојног ножа са печуркастом јабучицом и почетни део сечива. На делу ближем рукохвату, остаци тканине. Очувана дужина: 9,1 cm; ширина сечива: 2,5 cm. На С.¹⁴²⁸ (Г2.3/27)
28. Из гроба 8 хумке II на некрополи Кнете код Кукса потиче гвоздени повијени бојни нож недостајућег врха. Дршка је јасно одвојена од сечива. Очувана дужина: 24,2 cm; ширина сечива: 4,1 cm. На D.¹⁴²⁹ (Г2.3/28)
29. Из гроба 7 хумке VI на некрополи Кнете код Кукса потиче већи повијени гвоздени бојни нож недостајуће трећине при врху. Очувана дужина: 21,6 cm; ширина сечива: 2,3 cm. На D.¹⁴³⁰ (Г2.3/29)
30. Из гроба 3 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче гвоздени бојни нож недостајућег врха. На дршци две рупице за причвршћивање оплате. Очувана дужина: 19,5 cm; ширина сечива: 2,5 cm. На С.¹⁴³¹ (Г2.3/30)
31. Из гроба 13 хумке 6 на некрополи Штоји код Скадра потиче већи гвоздени бојни нож недостајућег краја дршке. Очувана дужина: 20,5 cm; ширина сечива: 3,1 cm. На

1421 Andrea 1976: 178, T. XI/v104/1.

1422 Andrea 1976: 178, T. XI/v108/1.

1423 Kurti 1977-78: 163, T. X/6.

1424 Kurti 1977-78: 163, T. XI/6.

1425 Hoti 1982: 23, T. IX/v27.

1426 Bodinaku 1982: 67, T. V/10.

1427 Bodinaku 1982: 66, T. V/9.

1428 Kurti 1983: 92, T. V/4.

1429 Jubani 1983: 86, T. IV/38.

1430 Hoti 1986: 48, T. VIII/v7.

1431 Koka 1990: 34, T. II/25.

С.¹⁴³² (Г2.3/31)

32. Из гроба 5 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздени благо повијени бојни нож. Дужина: 19 см. На С.¹⁴³³ (Г2.3/32)

33. Из гроба 5 хумке 1 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздени благо повијени бојни нож. Дужина: 14,5 см. На С.¹⁴³⁴ (Г2.3/33)

34. Из гроба 8 хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче већи повијени гвоздени бојни нож. Дужина: 26 см; ширина сечива: 2,1 см. На С.¹⁴³⁵ (Г2.3/34)

35. Из хумке 3 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче већи благо повијени гвоздени бојни нож са очуваном дршком на којој су две рупице за причвршћивање оплате. Дужина: 20,3 см; ширина сечива: 2,6 см. На С.¹⁴³⁶ (Г2.3/35)

36. Из хумке 7 на некрополи Мач-Хасит код Кукса, ван гробова, потиче дужи благо повијени гвоздени бојни нож са дршком на којој су три рупице за причвршћивање оплате. Дужина: 30 см; ширина сечива: 2,9 см. На С.¹⁴³⁷ (Г2.3/36)

37. Из гроба 1 некрополе Боровец код Продана потиче повијени гвоздени бојни нож недостајућег врха и задњег дела дршке. На њеном корену рупица за причвршћивање оплате. Дужина: 17 см; ширина сечива: 2,1 см. На D2/3.¹⁴³⁸ (Г2.3/37)

38. Из гроба 29 некрополе Боровец код Продана потиче повијени гвоздени бојни нож недостајућег врха. Дршка није јасно одвојена од сечива. Дужина: 19 см; ширина сечива: 2 см. На D2/3.¹⁴³⁹ (Г2.3/38)

39. Из гроба 32 некрополе Боровец код Продана потиче већи повијени гвоздени бојни нож. Дршка није јасно одвојена од сечива. Дужина: 21,2 см; ширина сечива: 2,3 см. На D1.¹⁴⁴⁰ (Г2.3/39)

40. Из гроба 40 некрополе Боровец код Продана потиче већи повијени гвоздени бојни нож, недостајућег врха. Дршка је јасно одвојена од сечива попречним граничником, а на врху је имала гвоздену „украсну капицу“. Дужина: 22,8 см; ширина сечива: 1,7 см, пречник „капе“: 5,7 см. На D2/3.¹⁴⁴¹ (Г2.3/40)

41. Из централног гроба хумке II из Атенице код Чачка потиче оштећена коштаноплата гвозденог бодеза, у облику стилизоване главе грифона или птице, украшена кружићима и шрафираним троугловима. Димензије: 6,5x1,4 см. На D2/3.¹⁴⁴² (Г2.3/41)

42. Из гроба са некрополе Вучи Дол код Скопља потиче повијени гвоздени бојни нож, недостајућег врха. Дршка је јасно одвојена од сечива и на њој је нитна за причвршћивање оплате. Дужина: 20,3 см; ширина сечива: 2,3 см. На С.¹⁴⁴³ (Г2.3/42)

43-50. Из разорених гробова из Кличева код Никшића потиче најмање 8 фрагментованих примерака гвоздених повијених бојних ножева са једним сечивом, према

1432 Кока 1990: 36-37, Т. VI/75.

1433 Bela 1990: 102, Т. III/39.

1434 Bela 1990: 102, Т. III/40.

1435 Bela 1990: 105-106, Т. XI/151.

1436 Bela 1990: 107, Т. XIV/250.

1437 Bela 1990: 103, Т. XVI/294.

1438 Aliu 1994: 10, Т. I/3.

1439 Aliu 1994: 18, Т. XII/190.

1440 Aliu 1994: 19, Т. XIV/208.

1441 Aliu 1994: 21, Т. XVII/250.

1442 Ђукнић и Јовановић 1966: 20, кат. 83, Т. XXII/7.

1443 Kilian 1975: Taf. 54/7.

Г2.3/14

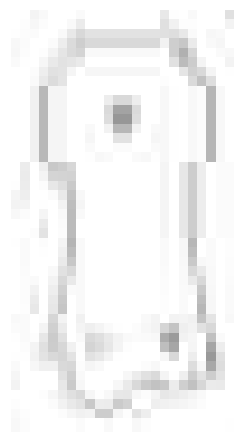
Г2.3/15

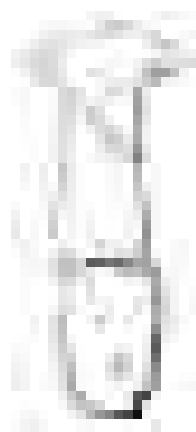
Г2.3/16

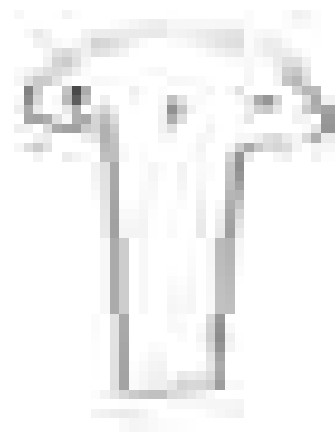
Г2.3/17

Г2.3/18

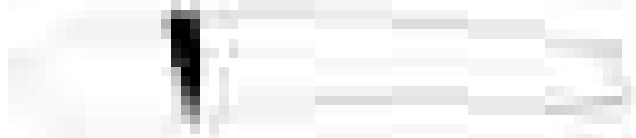
Г2.3/19

Г2.3/20

Г2.3/21

Г2.3/22

Г2.3/23

Г2.3/24

Г2.3/25

Г2.3/26

Г2.3/28

Г2.3/29

Г2.3/30

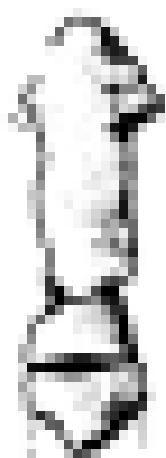
Г2.3/31

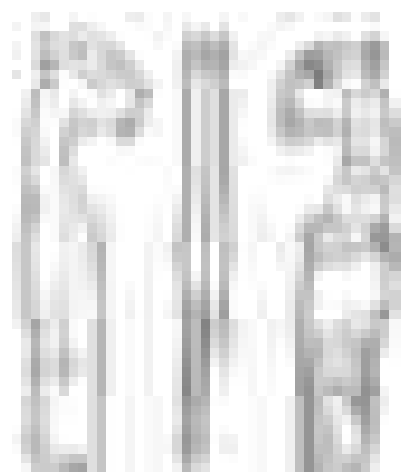
Г2.3/32

Г2.3/33

Г2.3/27

Г2.3/41

Г2.3/34

Г2.3/35

Г2.3/36

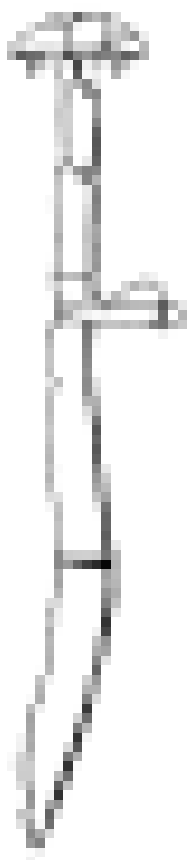
Г2.3/37

Г2.3/38

Г2.3/39

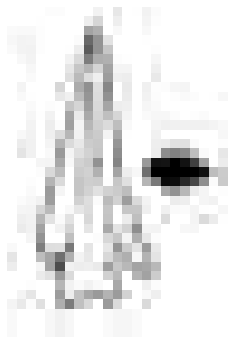
Г2.3/40

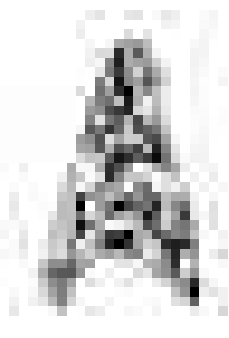
Г2.3/42

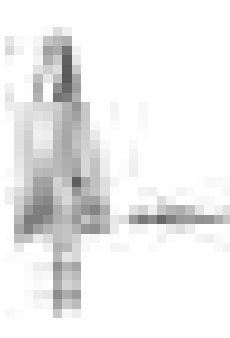
Г2.3/43-44

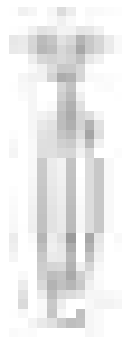
Г2.4/1

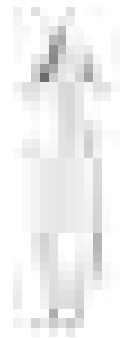
Г2.4/2

Г2.4/3

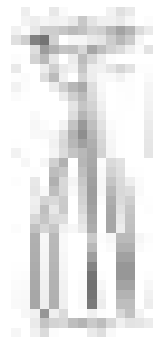
Г2.4/4

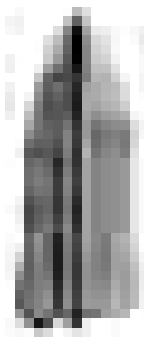
Г2.4/5

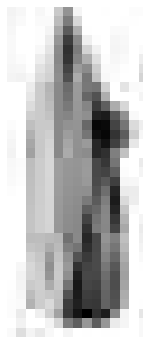
Г2.4/6

Г2.4/7

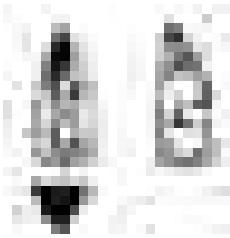
Г2.4/8

Г2.4/9

Г2.4/10

Г2.4/11

Г2.4/12

Г2.4/13

Г2.4/14

Г2.4/15

Г2.4/16

Г2.4/17

Г2.4/18

Г2.4/19

Г2.4/20

О. Жижић, дужина и до 18 cm. На дршкама су рупе и закивци за пришврћивање оплате. На D2/3.¹⁴⁴⁴ (Г2.2/43-44)

Г2.4 – Стрелице

1. Из оставе Стари Костолац потиче бронзана стрелица са крилцима, ромбоидног пресека. Тулац је оштећен у доњем делу. Дужина: 2,7 cm; ширина листа: 1,4 cm. На В3/С1.¹⁴⁴⁵ (Г2.4/1)
2. Из објекта 106/102 на локалитету Пањевачки рит код Јагодине потиче троугаона стрелица од окресаног камена, недостајућег врха, бифацијално израђена, са конкавном базом. Дужина: 1,7 cm; ширина: 1 cm. На В.¹⁴⁴⁶ (Г2.4/2)
3. Из објекта 106/102 на локалитету Пањевачки рит код Јагодине потиче бронзана троугаона стрелица од тањег лима, са тулцем који се продужава скоро до врха и чини централно ребро. Дужина: 3,7 cm; ширина: 1,3 cm. На А-В.¹⁴⁴⁷ (Г2.4/3)
4. Са локалитета Сврљиг-град у селу Варош потиче бронзана тробрида стрелица скитског типа са скривеним усадником, пирамидалног облика. Дужина: 1,9 cm. На D.¹⁴⁴⁸ (Г2.4/4)
5. Са локалитета Сврљиг-град у селу Варош потиче бронзана тробрида стрелица скитског типа са скривеним усадником. Дужина: 2,3 cm. На D.¹⁴⁴⁹ (Г. 2.4/5)
6. Са локалитета Сврљиг-град у селу Варош потиче бронзана тробрида стрелица скитског типа са скривеним усадником, делимично оштећена. Дужина: 2,5 cm. На D.¹⁴⁵⁰ (Г. 2.4/6)
7. Са локалитета Сврљиг-град у селу Варош потиче бронзана тробрида стрелица скитског типа са скривеним усадником, делимично оштећена. На крају усадника, на телу стрелице, перфорација. Дужина: 2,5 cm. На D.¹⁴⁵¹ (Г. 2.4/7)
8. Из гроба (?) у југоисточном делу хумке са локалитета Марјановача у селу Цветановцу код Љига потиче бронзана тробрида стрелица скитског типа са скривеним усадником. Дужина: 2,1 cm. На D.¹⁴⁵² (Г. 2.4/8)
9. Из гроба (?) у југоисточном делу хумке са локалитета Марјановача у селу Цветановцу код Љига потиче бронзана тробрида стрелица скитског типа са скривеним усадником. Дужина: 2,2 cm. На D.¹⁴⁵³ (Г. 2.4/9)
10. Из гроба (?) у југоисточном делу хумке са локалитета Марјановача у селу Цветановцу код Љига потиче уска бронзана тробрида стрелица скитског типа са скри-

1444 Жижић 1979: 211, сл. 10.

1445 Јацановић 1986а: 6, кат. 11, Т. II/6.

1446 Стојић 2004: 58 и даље, Т. XXXVII/21. С обзиром на то да је у овом објекту регистрован материјал од бакарног до млађег гвозденог доба, са резервом треба узети ово датовање, мада и Ј. Шарић прихвата Стојићево хронолошко опредељење (Šarić 2005: 20).

1447 Стојић 2004: 58 и даље, Т. XXXVII/20. С обзиром на то да је у овом објекту регистрован материјал од бакарног до млађег гвозденог доба, са резервом треба узети ово датовање.

1448 Филиповић 2008: 14, кат. 4, Т. I/4.

1449 Филиповић 2008: 15, кат. 5, Т. I/5.

1450 Филиповић 2008: 15, кат. 6, Т. I/6.

1451 Филиповић 2008: 15, кат. 7, Т. I/7.

1452 Васић 1980: 166, кат. 4, сл. 11.

1453 Васић 1980: 166, кат. 5, сл. 12.

- веним усадником и са перфорацијом у доњем делу. Дужина: 2,3 cm. На D.¹⁴⁵⁴ (Г. 2.4/10)
11. Из Ћовдинске пећине на обронцима Хомоља потиче бронзана тробрида стрелица скитског типа са скривеним усадником. Дужина: 2 cm. На D.¹⁴⁵⁵ (Г. 2.4/11)
12. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела са издуженим тулцем. Дужина: 7,5 cm.¹⁴⁵⁶ На D. (Г. 2.4/12)
13. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче изузетно лоше очувана гвоздена стрела са деловима листа и тулца. Очувана дужина: 4,2 cm.¹⁴⁵⁷ На D. (Г. 2.4/13)
14. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела са делимично очуваним тулцем. По средини листа изражено ребро. Очувана дужина: 10 cm.¹⁴⁵⁸ Можда се ради и о мањем копљу. На D. (Г. 2.4/14)
15. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела. По средини листа изражено ребро. Очувана дужина: 10 cm.¹⁴⁵⁹ Можда се ради и о мањем копљу. На D. (Г. 2.4/15)
16. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела, без централног ребра. Очувана дужина: 9,5 cm.¹⁴⁶⁰ На D. (Г. 2.4/16)
17. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела са слабо наглашеним централним ребром. Очувана дужина: 9 cm.¹⁴⁶¹ На D. (Г. 2.4/17)
18. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела са краћим тулцем. Можда се ради и о мањем копљу. Очувана дужина: 9,1 cm.¹⁴⁶² На D. (Г. 2.4/18)
19. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела са краћим тулцем. Можда се ради и о мањем копљу. Очувана дужина: 9 cm.¹⁴⁶³ На D. (Г. 2.4/19)
20. Из гроба 9 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела са дужим тулцем и краћим листом. Можда се ради и о мањем копљу. Очувана дужина: 10,7 cm.¹⁴⁶⁴ На D. (Г. 2.4/20)
21. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче гвоздена стрела са скоро правоугаоним прелазом из листа у дужи тулац. Дужина: 9,3 cm.¹⁴⁶⁵ На D. (Г. 2.4/21)
22. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче гвоздена стрела оштећеног листа и краја тулца са нешто ширим листом. Очувана дужина: 7,5 cm.¹⁴⁶⁶

1454 Васић 1980: 166, кат. 6, сл. 13.

1455 Vasić 1992в: 42, кат. 47, сл. 47.

1456 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 51, kat. 1, T. VIII/1.

1457 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 51, kat. 2, T. VIII/2.

1458 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 51, kat. 3, T. IX/3.

1459 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 51, kat. 4, T. IX/4.

1460 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 51, kat. 5, T. VIII/5.

1461 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 51, kat. 6, T. IX/6.

1462 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 51-52, kat. 7, T. VIII/7.

1463 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 52, kat. 8, T. VIII/8.

1464 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 52, kat. 9, T. VIII/9.

1465 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 56, kat. 5, T. XI/5.

1466 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 56, kat. 6, T. X/6.

Г2.4/21

Г2.4/22

Г2.4/23

Г2.4/24

Г2.4/25

Г2.4/26

Г2.4/27

Г2.4/28

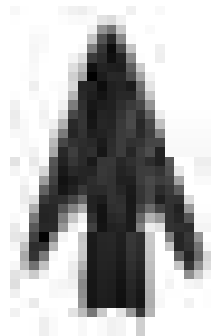
Г2.4/29

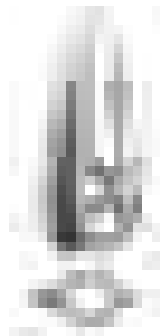
Г2.4/30

Г2.4/31

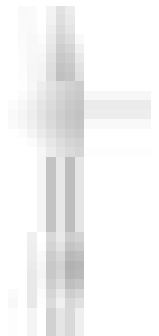
Г2.4/32

Г2.4/33

Г2.4/34

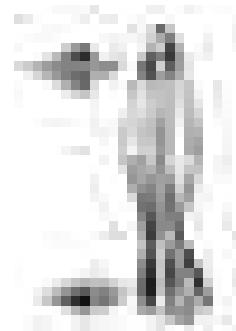
Г2.4/35

Г2.4/36

Г2.4/37

Г2.4/38

Г2.4/39

Г2.4/40-44

Г2.4/45

Г2.4/46

Г2.4/47

Г2.4/52-90

На Д. (Г. 2.4/22)

23. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела оштећеног и савијеног тулца. По средини листа централно ребро. Очувана дужина: 8 cm.¹⁴⁶⁷ На Д. (Г. 2.4/23)

24. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела од које је очуван горњи део листа са врхом. По средини листа благо централно ребро. Очувана дужина: 6 cm.¹⁴⁶⁸ На Д. (Г. 2.4/24)

25. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела. По средини листа благо централно ребро, врх листа недостаје. Очувана дужина: 9,6 cm.¹⁴⁶⁹ На Д. (Г. 2.4/25)

26. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела. По средини листа благо централно ребро, врх листа недостаје. Очувана дужина: 9,6 cm.¹⁴⁷⁰ На Д. (Г. 2.4/26)

27. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела са широким листом. Можда се ради и о мањем копљу. Дужина: 12,5 cm.¹⁴⁷¹ На Д. (Г. 2.4/27)

28. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела са широким листом. Врх стреле и део тулца недостају. Можда се ради и о мањем копљу. Дужина: 11 cm.¹⁴⁷² На Д. (Г. 2.4/28)

29. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела. Дужина: око 9 cm.¹⁴⁷³ На Д. (Г. 2.4/29)

30. Из гроба 10 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела са централним ребром. Дужина: 9 cm.¹⁴⁷⁴ На Д. (Г. 2.4/30)

31. Из гроба 12 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче фрагментована гвоздена стрела негостајућег горњег дела листа и доњег дела тулца. Очувана дужина: 5 cm.¹⁴⁷⁵ На Д. (Г. 2.4/31)

32. Са непознатог локалитета у селу Шарбановац потиче бронзана стрелица са крилцима у облику ластиног репа и шупљим тулцем. Дужина: 2,8 cm; ширина листа: 1,8 cm. На ВЗ/С1.¹⁴⁷⁶ (Г2.4/32)

33. Са непознатог локалитета у Раму потиче бронзана двобрида стрелица скитског типа са скривеним усадником. На крају усадника, на телу стрелице, перфорација. Дужина: 2,7 cm. На Д.¹⁴⁷⁷ (Г2.4/33)

34. Из хумке О на некрополи Пауље (Брезјак) код Лознице потиче атипична гвоздена листолика стрелица недостајућег врха и скривеног тулца. Дужина: 6,5 cm; ширина листа: 1,5 cm. На Д.¹⁴⁷⁸ (Г2.4/34)

1467 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 56, kat. 7, T. X/7.

1468 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 56, kat. 8, T. X/8.

1469 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 56, kat. 9, T. X/9.

1470 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 56, kat. 10, T. X/10.

1471 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 57, kat. 11, T. XI/11.

1472 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 57, kat. 12, T. XI/12.

1473 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 57, kat. 13, T. X/13.

1474 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 57, kat. 14, T. X/14.

1475 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 59, kat. 5, T. XII/5.

1476 Стојић и Јоцић 2006: 244, kat. 1, сл. 81.

1477 Стојић и Јавановић 2008: 233, kat. 1, T. LXXXIX/1.

1478 Глигорић и Цанић-Тешановић 2010: 30, kat. 78.

35. Из гроба са некрополе Радање – Криви дол код Штипа потиче гвоздена стрела са делтоидним листом и дужим тулцем. Дужина: 5,7 cm; ширина листа: 0,9 cm. На C2/D.¹⁴⁷⁹ (Г2.4/35)
36. Из околине Пожаревца потиче бронзана тробрида стрелица скитског типа са скривеним усадником и рупом на средини. Димензије непознате. На D.¹⁴⁸⁰ (Г2.4/36)
37. Из околине Пожаревца потиче бронзана двобрида стрелица скитског типа са кратким усадником. Димензије непознате. На D.¹⁴⁸¹ (Г2.4/37)
38. Са ушћа Велике Мораве у Дунав потиче бронзана двобрида стрелица са усадником и трном. Димензије непознате. На D.¹⁴⁸² (Г2.4/38)
39. Из Мачванске Митровице потиче бронзана тробрида стрелица скитског типа са скривеним усадником. Димензије непознате. На D.¹⁴⁸³ (Г2.4/39)
- 40-44. Из периферног спаљеног гроба хумке у Пилатовићима потиче 25 стрела скитског типа, од којих је публикувано само пет примерака, за које аутор каже да су троперне и двоперне и да су неке имале повијен трн на усаднику. Димензије непознате. На D.¹⁴⁸⁴ (Г2.4/40-44)
45. Из периферног гроба хумке I у Атеници потиче тробрида бронзана стрелица скитског типа са скривеним усадником. Дужина: 3,1 cm; ширина: 0,4 cm. На D.¹⁴⁸⁵ (Г2.4/45)
46. Из периферног гроба хумке I у Атеници потиче тробрида бронзана стрелица скитског типа са скривеним усадником. Дужина: 2,3 cm; ширина: 0,4 cm. На D.¹⁴⁸⁶ (Г2.4/46)
47. Из централног гроба хумке II у Атеници потиче двобрида бронзана стрелица скитског типа са скривеним усадником. Дужина: 2,1 cm. ширина: 0,6 cm. На D.¹⁴⁸⁷ (Г2.4/47)
48. Из централног гроба хумке II у Атеници потиче тробрида бронзана стрелица скитског типа са скривеним усадником. Дужина: 2,2 cm. ширина: 0,7 cm. На D.¹⁴⁸⁸ (Г2.4/48)
49. Из централног гроба хумке II у Атеници потиче тробрида бронзана стрелица скитског типа са скривеним усадником, недостајућег доњег дела. Дужина: 2,3 cm. ширина: 0,9 cm. На D.¹⁴⁸⁹ (Г2.4/49)
50. Из централног гроба хумке II у Атеници потиче тробрида бронзана стрелица скитског типа са скривеним усадником, делимично оштећена. Дужина: 2,5 cm. ширина: 0,7 cm. На D.¹⁴⁹⁰ (Г2.4/50)
51. Из централног гроба хумке II у Атеници потиче тробрида бронзана стрелица скитског типа са скривеним усадником. У усаднику остаци дрвеног стабла. Дужи-

1479 Kilian 1975: Taf. 51/4.

1480 Стојић 1998: 6, сл. 2.

1481 Стојић 1998: 6, сл. 3.

1482 Стојић 1998: 6, сл. 5.

1483 Стојић 1998: 6, сл. 4.

1484 Zotović 1985: 97, T. XXXII/4.

1485 Ђукнић и Јовановић 1966: 19, кат. 60, T. XX/19.

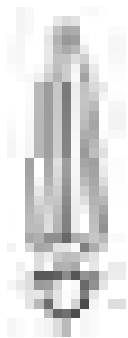
1486 Ђукнић и Јовановић 1966: 19, кат. 60, T. XX/20.

1487 Ђукнић и Јовановић 1966: 22, кат. 119, T. XXIV/3.

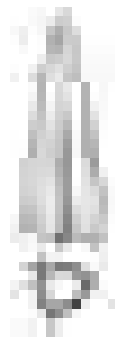
1488 Ђукнић и Јовановић 1966: 22, кат. 120, T. XXIV/1.

1489 Ђукнић и Јовановић 1966: 22, кат. 120, T. XXIV/2.

1490 Ђукнић и Јовановић 1966: 22, кат. 120, T. XXIV/4.

Г2.4/48

Г2.4/49

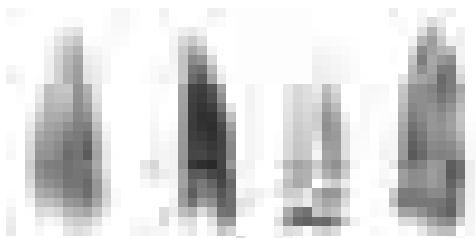
Г2.4/50

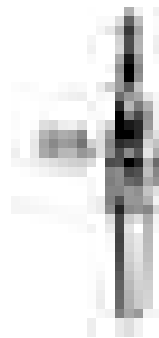
Г2.4/51

Г2.4/99

Г2.4/91-98

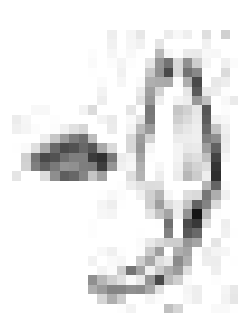
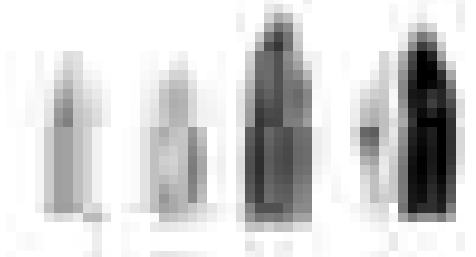
Г2.4/100

Г2.4/101

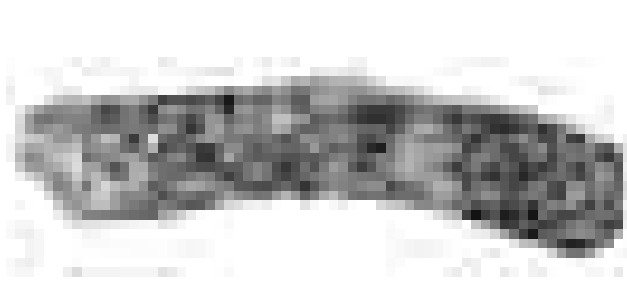
Г2.4/102

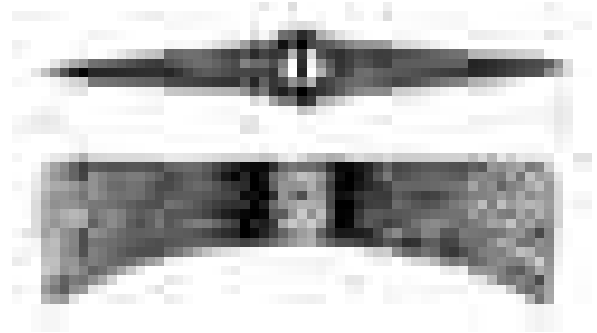
Г2.4/50

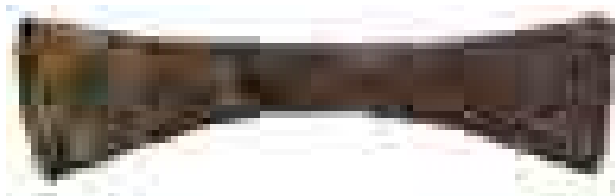
Г2.4/51

Г2.5/1

Г2.5/2

Г2.5/3

Г2.5/4

Г2.5/5

Г2.5/6

Г2.5/7

Г2.5/8

на: 2,5 cm. ширина: 0,8 cm. На D.¹⁴⁹¹ (Г2.4/51)

52-90. Из Остриковца код Ћуприје потиче скупни налаз од две двобриде и 36 тробридых бронзаних стрелица скитског типа, од којих већина има скривени усадник. Неколико примерака има трн на краћем тупцу, а неке имају фасетирани усадник. Димензије непознате, али се чини да је цртеж дат у размери 1:2. На D.¹⁴⁹² (Г2.4/52-90)

91-98. Из Пећке бање код Пећи, из гроба млађе женске индивидуе, потиче налаз осам бронзаних тробридых бронзаних стрелица скитског типа са скривеним усадником. Дужине: 1,5-2,2 cm. На D.¹⁴⁹³ (Г2.4/91-98)

99. Из гроба 3 хумке I из Бардхоца код Кукса потиче гвоздена стрелица са листом у облику ловоровог листа, оштећеног врха, са централним ребром и издуженим тупцем. Дужина: 7,1 cm; ширина: 1,4 cm. На D.¹⁴⁹⁴ (Г2.4/99)

100. Из гроба 23 хумке V са некрополе Кнете код Кукса потиче мала гвоздена купаста стрелица са трном правоугаоног пресека. Дужина: 6 cm; ширина: 0,8 cm. На С.¹⁴⁹⁵ (Г2.4/100)

101. Ван гробова хумке V са некрополе Кнете код Кукса потиче велика гвоздена стрелица (или изразито мало копље) са листом у облику ловоровог листа и тупцем са оштећеним крајем. Дужина: 8,7 cm; ширина: 1,6 cm. На D.¹⁴⁹⁶ (Г2.4/100)

102. Из гроба 37 хумке I са некрополе Шуец код Корче потиче гвоздена стрелица са трном округлог пресека. Дужина: 6,3 cm; ширина: 1,2 cm. На D.¹⁴⁹⁷ (Г2.4/102)

103. Из гроба 67 хумке I са некрополе Шуец код Корче потиче гвоздена стрелица делтоидног листа са трном округлог пресека. Дужина: 5,3 cm; ширина: 1,7 cm. На D.¹⁴⁹⁸ (Г2.4/103)

104. Из гроба 67 хумке I са некрополе Шуец код Корче потиче гвоздена стрелица делтоидног листа са дужим трном округлог пресека. Врх стрелице недостаје. Дужина: 4,7 cm; ширина: 1,7 cm. На D.¹⁴⁹⁹ (Г2.4/104)

Г2.5 – Секире

1. Из централног гроба хумке VI¹⁵⁰⁰ на некрополи Ражана код Косјерића потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и отвором за држаље. Сечива су благо повијена ка доле. Димензије непознате.¹⁵⁰¹ На D. (Г2.5/1)

2. Из Кочана код Штипа потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама, цилиндри-

1491 Ђукнић и Јовановић 1966: 22, кат. 120, Т. XXIV/5.

1492 Стојић 1998: 5 и даље, слика: *цртеж стрелица из Остриковца*.

1493 Љуци 1998в: 582, кат. 220.

1494 Noti 1982: 39, Т. IV/v3.

1495 Noti 1986: 65, Т. VI/v23.

1496 Noti 1986: 68, Т. IX/3.

1497 Andrea 2011: 273, Т. IV/51.

1498 Andrea 2011: 277, Т. VIII/99.

1499 Andrea 2011: 277, Т. VIII/100.

1500 Д. Гарашанин помиње да је гвоздена секира из хумке VI и да је откривена у гробу заједно са гвозденим мачем, а М. Зотовић наводи да је из гроба са илирским шлемом. О томе в. Гарашанин 1967: 46; Zotović 1985: Т. XX, потпис табле.

1501 Гарашанин 1967: 46; Zotović 1985: Т. XX/6.

дичним отвором за држаље у којем је ексер за причвршћивање држаља. Димензије непознате.¹⁵⁰² На D3. (Г2.5/2)

3. Из реке Зете потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и отвором за држаље. Дужина: 25,9 cm; ширина оштрице: 7 cm.¹⁵⁰³ На D. (Г2.5/3)

4. Из реке Зете потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама благо повијеним надоле и отвором за држаље. Дужина: 24,3 cm; ширина оштрице: 6,8 cm.¹⁵⁰⁴ На C-D. (Г2.5/4)

5. Из реке Зете потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и отвором за држаље који у доњем делу има ојачање, додуше лоше очувано. Дужина: 24,9 cm; ширина оштрице: 10,2 cm.¹⁵⁰⁵ На D. (Г2.5/5)

6. Из реке Зете потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и округлим отвором за држаље. Један крај секире недостаје и чини се да је накнадно преобликован у неку врсту секире-чекића, с обзиром на то да су овакви примерци непознати из стручне литературе. На доцнију преправку указује и иразито равна страна, као и трагови накнадног каљења са те стране секире. Дужина: 13,2 cm; ширина оштрице: 7,6 cm.¹⁵⁰⁶ На D. (Г2.5/6)

7. Из реке Зете потиче добро очувана гвоздена секира са паралелним оштрицама и округлим отвором за држаље, а присутан је и оригинални горњи део дрвених држаља. Држаље имају прстенасто задебљање које служи као граничник и налази се са доње стране отвора секире, док су на горњем крају (изнад отвора) држаље задебљане. Дужина: 25,5 cm; ширина оштрице: 9,6 cm; очувана дужина држаља: 15,8 cm; пречник држаља: 5 cm.¹⁵⁰⁷ На D. (Г2.5/7)

8. Из гроба 1 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и округлим отвором за држаље. Дужина: 28 cm; ширина оштрице: 10,5 cm.¹⁵⁰⁸ На D. (Г2.5/8)

9. Из гроба 5 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче гвоздена секира – наџак. Један крај завршава се у виду повијене вертикалне сечице, док је други у форми чекића. На средини округли отвор за држаље. Дужина: 20 cm; ширина оштрице: 2 cm.¹⁵⁰⁹ На D. (Г2.5/9)

10. Из гроба 17 тумула 1 на некрополи Ромаја код Призрена потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и округлим отвором за држаље. Дужина: 26,5 cm; ширина оштрице: 4,5 cm.¹⁵¹⁰ На D. (Г2.5/10)

11. Из оставе у Совљаку код Богатића потиче двосекла гвоздена секира са паралелним оштрицама и округлим отвором за држаље. Дужина: 25 cm; ширина оштрице:

1502 Георгиев 1981: 71, Сл. 1/10.

1503 Непубликовано. Налаз је из збирке Стева Вучинића из Подгорице. Захваљујем се колеги др Мирку Пековићу на податку и уступљеној фотографији. Инв. бр. 150.

1504 Непубликовано. Налаз је из збирке Стева Вучинића из Подгорице. Захваљујем се колеги др Мирку Пековићу на податку и уступљеној фотографији. Инв. бр. 177.

1505 Непубликовано. Налаз је из збирке Стева Вучинића из Подгорице. Захваљујем се колеги др Мирку Пековићу на податку и уступљеној фотографији. Инв. бр. 199.

1506 Непубликовано. Налаз је из збирке Стева Вучинића из Подгорице. Захваљујем се колеги др Мирку Пековићу на податку и уступљеној фотографији. Инв. бр. 237.

1507 Непубликовано. Налаз је из збирке Стева Вучинића из Подгорице. Захваљујем се колеги др Мирку Пековићу на податку и уступљеној фотографији. Инв. бр. 273.

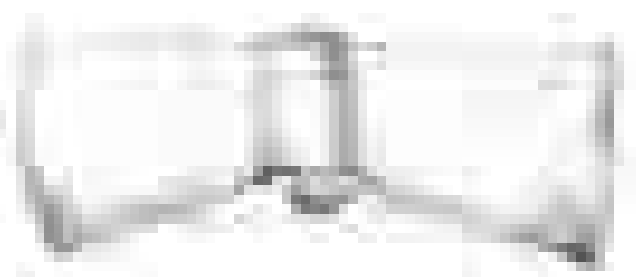
1508 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 36, kat. 1, T. I/1.

1509 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 45, kat. 15, T. IV/15.

1510 Đurić, Glišić i Todorović 1975: 64, kat. 2, T. XV/2.

Г2.5/9

Г2.5/10

Г2.5/11

Г2.5/12

Г2.5/13

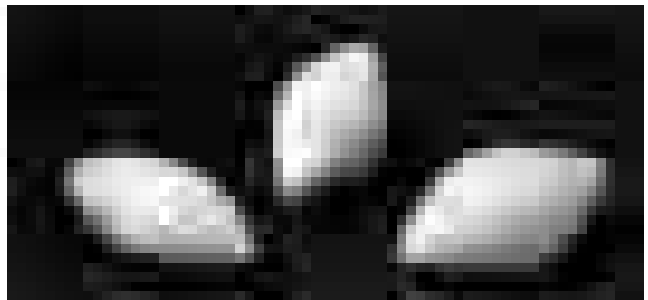
Г2.5/14

Г2.5/15

Г2.5/16

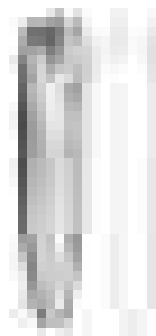

Г2.5/17

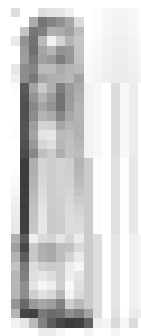
Г2.6/1-3

Г3.1/1

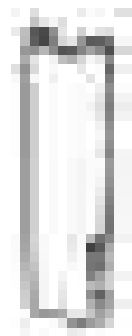
Г3.1/2

Г3.1/3

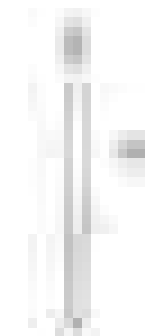
Г3.1/4

Г3.1/5

Г3.1/6

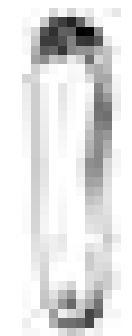
Г3.1/7

Г3.1/8

Г3.1/9

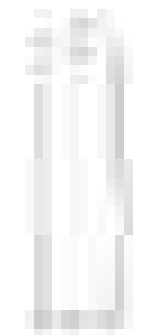
Г3.1/10

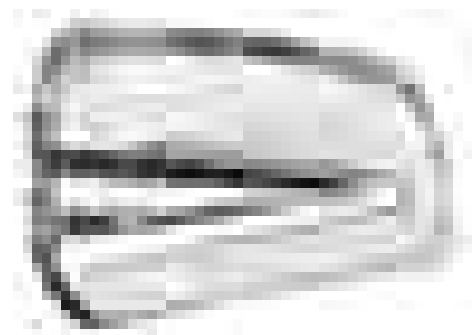
Г3.1/11

Г3.1/12

Г3.1/13

Г3.2/1

6,5 cm.¹⁵¹¹ На D. (Г2.5/11)

12. Из Узвећа код Богатића потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и округлим отвором за држаље. Дужина: 26,1 cm; ширина оштрице: 6,25 cm.¹⁵¹² На D. (Г2.5/12)

13. Из гроба на некрополи Речица код Охрида потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и елипсоидним отвором за држаље. Обе оштрице су оштећене и отупљене. Дужина: 22,5 cm; ширина оштрице: 8,9 cm.¹⁵¹³ На D 2/3. (Г2.5/13)

14. Са непознатог локалитета у Албанији потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и отвором за држаље. Једна оштрица је оштећена. Дужина: 20,8 cm; ширина оштрице: 9,2 cm.¹⁵¹⁴ На D. (Г2.5/14)

15. Из хумке III са некрополе Бурел у долини Матија, ван гробова, потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и отвором за држаље. Дужина: 21,6 cm; ширина оштрице: 6,4 cm.¹⁵¹⁵ На D. (Г2.5/15)

16. Са локалитета Ђорице е Поштме код Пишкопије потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и елипсоидним отвором за држаље. Дужина: 24,8 cm; ширина оштрице: 11,2 cm.¹⁵¹⁶ На D. (Г2.5/16)

17. Из гроба 6 хумке 2 на некрополи Мач-Хасит код Кукса потиче гвоздена секира са паралелним оштрицама и отвором за држаље. Димензије непознате.¹⁵¹⁷ На D. (Г2.5/17)

Г2.6 – Пројектили за праћку

1-3. Из утврђења Бутринт потичу три керамичка пројектила за праћку издуженог вретенастог облика. Дужине: 9,8, 7,7 и 7 cm. На D2/3.¹⁵¹⁸ (Г2.6/1)

Г3. Посебни налази

Г3.1 – Брусеви

1. Из гроба 2 у хумци II у Љуљацима потиче камени брус трапезоидног пресека. Димензије: 9,8x1,1x0,9 cm. На D2/3.¹⁵¹⁹ (Г3.1/1)

2. Из гроба 3 у хумци II у Љуљацима потиче камени брус овалног облика. При врху перфорација. Димензије: 10,1x2,4x1,5 cm. На D2/3.¹⁵²⁰ (Г3.1/2)

3. Из гроба 3 у хумци II у Љуљацима потиче камени брус издуженог трапезастог

1511 Стојић и Церовић 2011: 143-144, ф. 362/1.

1512 Стојић и Церовић 2011: 186, ф. 374.

1513 Kilian 1975: Taf. 64/6.

1514 Prendi 1975: 125, T. I/1.

1515 Kurti 1983: 101, T. VI/28.

1516 Bunguri 1989: 71, cat. 15, T. II/4.

1517 Bela 1990: 114, T. V/66.

1518 *Albanien*: 287, cat. 166.

1519 Срејовић 1991: 145, T. II/4.

1520 Срејовић 1991: 145, T. III/1.

- облика. При врху перфорација. Димензије: 10,6x2,7x0,8 cm. На D2/3.¹⁵²¹ (ГЗ.1/3)
4. Са некрополе Доњошорско гробље у Шапцу, ван контекста, потиче камени брус издуженог овалног облика. При врху перфорација. Димензије: 11,5x2,8 cm. На D2/3.¹⁵²² (ГЗ.1/4)
5. Из гроба 8 некрополе Милци код Ђевђелије потиче фрагментовани камени брус издуженог облика са перфорацијом при врху. Димензије непознате. На C2-D1.¹⁵²³ (ГЗ.1/5)
6. Из хумке I у Мрчајевцима код Чачка потиче неколико фрагмената танког бруса од меког камена, са перфорацијом на врху. Дужина: преко 20 cm. На D.¹⁵²⁴ (ГЗ.1/6)
7. Из гроба 1 хумке I на локалитету Грачанска поља на Пештеру потиче камени брус квадратног пресека са перфорацијом за качење при врху. Димензије: 11,6x1 cm. На D2/3.¹⁵²⁵ (ГЗ.1/7)
8. Из гроба 29 некрополе Дедели код Валандова потиче овални камени брус са благим сужењем по средини и са перфорацијом за качење при врху. Димензије: 7,1x2,4 cm. На D2.¹⁵²⁶ (ГЗ.1/8)
9. Из гроба 43 некрополе Дедели код Валандова потиче копљаста камени брус са перфорацијом за качење при врху. Димензије: 7,5x2,4 cm. На D2.¹⁵²⁷ (ГЗ.1/9)
10. Из гроба 68 некрополе Дедели код Валандова потиче неправилно овални камени брус са две перфорације на сваком ужем крају. Димензије: 9,7x2,2 cm. На D1.¹⁵²⁸ (ГЗ.1/10)
11. Из гроба 4 хумке II на некрополи Мојсиње код Чачка потиче камени брус са перфорацијом за качење при врху. Димензије: 12x2,5 cm. На D1.¹⁵²⁹ (ГЗ.1/11)
12. Из гроба на некрополи Радање код Шипа потиче елипсоидни камени брус правоугаоног пресека, са перфорацијом за качење при врху. Димензије: 10,2x1,7 cm. На D.¹⁵³⁰ (ГЗ.1/12)
13. Из централног гроба хумке II из Атенице код Чачка потиче правоугаони камени брус елипсоидног врха, са перфорацијом за качење. Димензије: 8,5x3 cm. На D2/3.¹⁵³¹ (ГЗ.1/13)

ГЗ.2 – Калупи за ливење

1. Са Шенгољске градине код Ужица потиче фрагмент калупа за ливење вероватно копаља, с обзиром на то да је сачуван само горњи део. Дужина: 5.6 cm. На В-С.¹⁵³² (ГЗ.2/1)

¹⁵²¹ Срејовић 1991: 145, Т. III/2.

¹⁵²² Васиљевић 1977: 173, сл. 5/4.

¹⁵²³ Пашић, Винчик, Ивановски и Георгиев 1987: Т. V/5.

¹⁵²⁴ Стојић 1997: 32, Т. III/13.

¹⁵²⁵ Jevtić 19976: 304, Fig. 12/11.

¹⁵²⁶ Митревски 1991: 24, Т. VIII/20.

¹⁵²⁷ Митревски 1991: 29, Т. XII/1.

¹⁵²⁸ Митревски 1991: 33-34, Т. XVII/12.

¹⁵²⁹ Никитовић, Стојић и Васић 2002: 38, кат. 83, Т. XI/83.

¹⁵³⁰ Kilian 1975: 93, Т. 47/13.

¹⁵³¹ Ђукнић и Јовановић 1966: 21, кат. 100, Т. XXIII/21.

¹⁵³² Јуришић 1969: 19, Т. XI/6.

6. АНАЛИЗА ОРУЖЈА И РАТНИЧКЕ ОПРЕМЕ

На основу израђеног каталога у овом поглављу биће извршене анализе материјала по типовима и класама. У том циљу, оружје и ратничка опрема по хронолошким фазама биће сагледане кроз типолошку, хронолошку, просторну и контекстуалну анализу. Тамо где то буде било могуће анализе ће бити рађене по дефинисаним хронолошким периодима, како би се могла сагледати дистрибуција одређеног типа налаза по културама. Неке класе оружја не пружају могућност овако осетљиве анализе, с обзиром на то да се поједини типови појављују у дужем временском периоду или познајемо мали број примерака, па ће у тим случајевима биће примењена поде-ла на две основне хронолошке целине – позно бронзано и старије гвоздено доба.

Позно бронзано доба

Дефанзивна опрема

Од дефанзивне опреме која се може приписати фазама 1 и 2 регистрован је једино један налаз шлема од ведрових кљова. Кнемиде, оклопи и штитови нису регистровани током овог периода.

Шлемови (карта 8, хронолошка табела 2)

На истраживаној територији из периода позног бронзаног доба, тј. фазе 1 потиче један налаз шлема од перфорираних кљова дивље свиње исечених у тање плочице (Б1.1/1), тзв. шлем *микенског типа*. Нађен је заједно са урнама брњичке културе,¹⁵³³ што уопште узев, одговара времену употребе ових примерака дефан-

¹⁵³³ Mitrevski 1994: 120-121, fig. 11.

Карта 8

Хронолошка табела 2

зивне опреме на простору Егеје,¹⁵³⁴ тј. периоду Вг С-D по Рајнекеу, или средњехеладском II-IIIВ1 времену (LIII-LIIIВ1). Матична територија овог типа шлема је вероватно Пелопонез, али, колико се чини, он није шире дистрибуиран као што је то случај са истовременим мачевима произвођеним у бронзаном добу Егеје. Према Н. Паровић-Пешикан, примерак из Клучке по својим димензијама одговара стандарду оваквих плочица, какве су коришћене у Микени,¹⁵³⁵ па се поставља питање како је овај примерак доспео тако дубоко у континентални део Балкана.

Офанзивно оружје

Од офанзивне опреме која се може приписати фазама 1 и 2 регистрована су копља, мачеви, бодези/бојни ножеви, стрелице и секире.

Копља (хронолошка табела 3)

Током периода позног бронзаног доба и прелазног периода на истраживаној територији, укупно је регистровано 97 копаља од бронзе, од којих је 84 било могуће одредити у одређени тип, док је 13 фрагментованих примерака остало неодређено. Иако поједини типови копаља могу припадати и једној и другој фази, већи број налаза из затворених целина омогућио је да се анализа копаља изврши по фазама 1 и 2. На овом месту треба поменути и чињеницу да са истраживане територије не потиче ни један примерак овог типа оружја од окресаног камена или кости, што је потпуно изненађујуће имајући у виду да је у халколиту Бугарске препознато на десетине ових предмета.¹⁵³⁶ Слаба истраженост са једне, те аутоматско приписивање оваквог типа налаза старијим периодима са друге стране може бити разлог оваквој ситуацији.

¹⁵³⁴ Castleden 2005: 122.

¹⁵³⁵ Паровић-Пешикан 1995: 21.

¹⁵³⁶ Бояджијев 2014: 118 и даље.

Хронолошка табела 3

У погледу контекста налаза, 29 примерака потиче из гробова (30%), 31 долази из остава (32%), 29 су случајни налази (30%), а осам примерака потиче из насеља (8%).

	Гроб	Остава	Случајан налаз	Насеља
Бронзана копља	29	31	29	8

Позно бронзано доба (фаза 1, Вг С-D, карта 9)

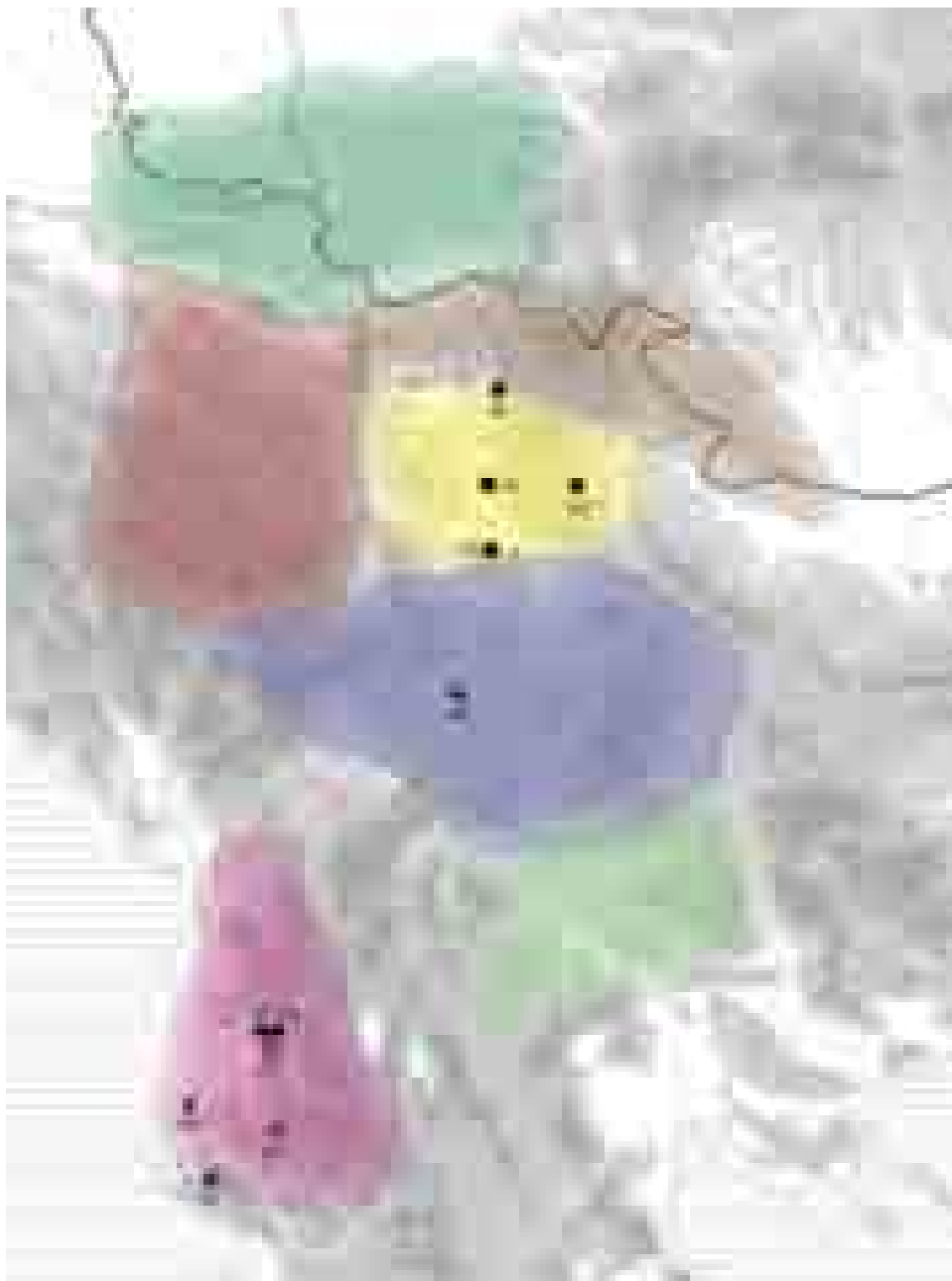
На истраживаној територији из периода позног бронзаног доба укупно је регистровано 11 примерака копаља који су били типолошки опредељиви, мада је могуће да понеки примерак из фазе 2 припада овом периоду. Као што је то напоменуто у поглављу 4, за анализу ће бити примењена најосновнија типологија према изгледу листова копаља, па је тим приступом ових 11 примерака класификовано у шест група. Пет примерака припадају копљима *уског листа*, једно копљима са листом у *облику ловоровог листа*, један копљима *делтоидног листа*, један копљима *скоро округлог листа*, један примерцима са *уским и дугим листом на фасетираном тулцу* и два примерцима са *профилисаним и фасетираним централним ребром и фасетираним тулцем*.

Пет копаља припада копљима *уског листа* (Б2.1/23, 26, 35, 63-64), од којих неколико има изразито профилисан тулац са јачим фасетама. Хронолошки, ови примерци припадају периодима Вг С-D, али их срећемо и током следеће фазе. Три примерка потичу са територије Параћинске културе, а два су из долине Шкумбина. У ширем контексту налазимо их на територијама северно од Саве и Дунава,¹⁵³⁷ а неколико примерака потиче и са територије данашње Бугарске,¹⁵³⁸ али их нема у Пољској, Моравској или на територији Грчке.

Примерак који припада *копљима са листом у облику ловоровог листа* (Б2.1/53) један је од најраширенијих типова копаља још од периода Вг В, а такав облик остаје омиљен током целог праисторијског периода. Поменути примерак потиче са територије Параћинске културе, а у ширем контексту копаља са оваквим лис-

¹⁵³⁷ Vasić, у штампани, нпр. примерак из Доњих Петроваца.

¹⁵³⁸ Leshtakov 2011: 36, fig. 4/8, 12.

Карта 9

том налазимо од Британије¹⁵³⁹ па до Сибира,¹⁵⁴⁰ тако да је приписивање одређеној култури безпредметно.

Примерак који припада копљима *делтоидног листа* (Б2.1/55), потиче са територије Брњичке културе, а ови типови копаља хронолошки се појављују средином бронзаног доба, али већу заступљеност показују од прелазног периода. Појављују се на целој територији Европе, али у мањем броју него копља са листом у облику ловоровог листа.

Примерак *скоро округлог листа* (Б2.1/65), није целовит, па се о овом типу не може рећи нешто више, уколико он уопште и представља посебан тип, а припада периоду Вг D.

Примерак са *уским и дугим листом на фасетираном тулцу* (Б2.1/70) можда припада сличним примерцима из фазе 2 (Б2.1/77-78), али на основу очуваности се то не може рећи. Уопште узев, бронзана копља са фасетираним тулцима карактеристична су за област Егеје и залеђе Јадранског мора од познохеладског периода II, тј. Вг С по средњоевропској хронологији и она се не јављају на просторима централне Европе.

Са друге стране два копља са *профилисаним и фасетираним централним ребром и фасетираним тулцем* (Б2.1/66, 71) издвојена су не према облику листа, већ по томе што њихови пресеци скоро равни и фасетирани па подсећају на пресеке истовремених егејских мачева, а примерак Б2.1/66 је нађен заједно са крстастим мачем типа 2 познохеладских мачева (Б2.2/72). Стога овај тип треба одредити у период Вг D, евентуално до почетка На А периода, а неколико сличних, али не и истих примерака потиче са територије данашње Грчке,¹⁵⁴¹ док један такође сличан примерак, али без фасета, потиче са територије Босне и Херцеговине.¹⁵⁴²

У погледу контекста налаза, седам примерака потиче из гробова (64%), а четири су случајни налази (36%).

1539 Нпр. Davis 2006.

1540 Нпр. Грушин 2012: 224 и даље.

1541 Avila 1983: Taf. 8/44-46; Taf. 15/95-96.

1542 Konig 2004: Taf. 27/4.

	Гроб	Случајан налаз
узан лист	3	2
ловоров лист	1	
делтоидни лист	1	
скоро округли лист	1	
уски и дуги лист на фасетираном тулцу		1
профилисано и фасетирано централно ребро и фасетирани тулац	1	1
Укупно	7	4

Прелазни период (фаза 2, На А и В, карта 10)

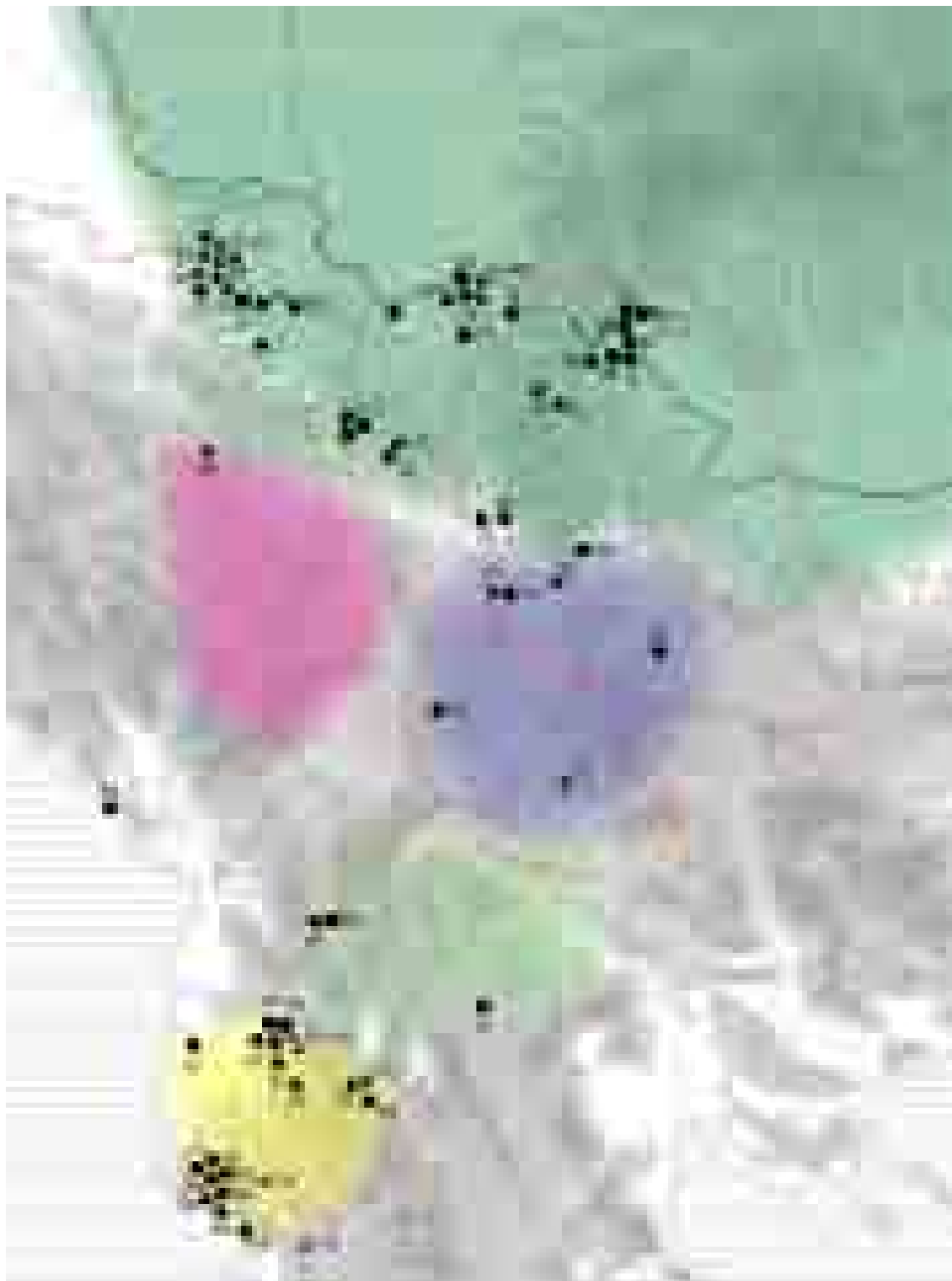
На истраживаној територији током фазе 2 укупно је регистровано 73 примерака копаља која су била типолошки опредељива и 13 неодељивих фрагмената. Примерци су класификовани у шест група, тако да 30 примерака припада копљима са листом у облику ловоровог листа, 14 копљима са *ужим издуженим листом*, 14 копљима *пламенастог листа*, четири примерцима *узаног листа*, седам копљима *делтоидног листа*, а четири примерцима са *листом у облику виолине*.

30 копаља са листом у облику ловоровог листа (Б2.1/1, 2, 4, 9-10, 13-15, 17, 24, 30, 49-51, 54, 56-57, 59, 61-62, 68-69, 80, 83-84, 88-89, 91-92, 95) хронолошки трају током целе фазе 2, а налазимо их на скоро свим подручјима истраживане територије, мада је видљив њихов мањи број на простору Црне Горе и Македоније. О њиховој широј дистрибуцији било је речи у претходној фази. Посебно је занимљив примерак Б2.1/57 који поред јако профилисаног тулца са дуплим фасетама, што је карактеристика ових копаља на територији централне Европе,¹⁵⁴³ има јако фасетиран тулац, што је пак са друге стране карактеристика приморских бронзаних копаља. Примерак Б2.1/62 има скривени тулац, али у основи припада копљима са овим типом листа, а сличан примерак налазимо на територији Италије,¹⁵⁴⁴ док су примерци Б2.1/4 и 89 украшени урезаним мотивима по тулцу, који се јављају и на другим типовима бронзаних копаља из овог периода.

14 примерака припада копљима са *ужим издуженим листом* (Б2.1/5-8, 29, 31, 46, 52, 77-79, 86-87, 90), која се нису појављивала у претходном периоду. Сви примерци могу се определити у период На А2-В1, а јавља се и неколико варијан-

¹⁵⁴³ Нпр. Rihovsky 1996: cat. 96-100; Gedl 2009: cat. 278-293.

¹⁵⁴⁴ Bruno 2012: 594, fig. 107.

Карта 10

ти. У прву су издвојена четири примерка украшена урезивањем, које налазимо на ширем простору Ђердапа (Б2.1/8, 29, 87, 90), док за примерке из Костола и Алуна Р. Васић претпоставља да потичу из исте радионице.¹⁵⁴⁵ Ову, али и основну варијанту копаља овог типа налазимо на територији коју је у том периоду контролисала култура Белегиш II Гава. Са друге стране, копаља овог типа са територије Албаније (Б2.1/77-78, 86) потпуно су различита од централнобалканских примерака и шире се ка фасетираном тулцу, а можемо их приписати групи Барч III – јужноалбански тумули. Посебну варијанту овог типа представља примерак из Пажока (Б2.1/79), чији је тулац проширен при дну и има низ рупа за причвршћивање са дрвеним стаблом. У ширем контексту и овај тип копаља јавља се на територији целе Европе и Медитерана у поменутом периоду, с тим што су примерци украшени урезивањем карактеристични за централноевропске области, док су они са фасетираним тулцима карактеристични за морске обале и њихова залеђа, као што је то случај и у претходној фази са копаљима са фасетираним тулцима.

14 копаља припада типу тзв. *пламенастог листа* (Б2.1/11, 18-21, 27-28, 33, 37-38, 45, 48, 72, 94) и они се хронолошки опредељују у период На А1. Примерци из Обајгоре (Б2.1/28) и са Хума (Б2.1/45) имају тулац украшен урезаним мотивима, док примерак са Кокина (Б2.1/27) има фасетиран тулац. Копаља овога типа потичу са територије централне Европе и везују се за носиоце Гава комплекса. Треба истаћи и калуп за ливење овог типа копаља са Кокина у Македонији (Б3.1/3), али он не одговара поменутом примерку откривеном на овом локалитету. У ширем контексту, копаља пламенастог листа налазимо на територији северно од Саве и Дунава, затим Пољске,¹⁵⁴⁶ Моравске,¹⁵⁴⁷ Босне и Херцеговине,¹⁵⁴⁸ Бугарске,¹⁵⁴⁹ Италије,¹⁵⁵⁰ па чак и Грчке¹⁵⁵¹ у наведеном периоду, али је њихово централноевропско порекло несумњиво.

Четири примерка припада копаљима *узаног листа* (Б2.1/16, 32, 67, 93), каква

¹⁵⁴⁵ Васић 2001: 97-99.

¹⁵⁴⁶ Gedl 2009: cat. 256-267.

¹⁵⁴⁷ Rihovsky 1996: cat. 113-166.

¹⁵⁴⁸ Konig 2004: Taf. 1/9, Taf. 27/3.

¹⁵⁴⁹ Leshtakov 2011: fig. 6/1-2.

¹⁵⁵⁰ Bruno 2012: T. 13/3-4, T. 14/1-2, T. 15/1-2, 4.

¹⁵⁵¹ Avila 1983: cat. 141-142, 150A, 160I, 991.

смо већ сретали у фази I и њих налазимо на целој територији која је предмет овога рада. За ширу дистрибуцију важе запажања наведена за ову врсту копаља у претходној фази.

Седам примерака припада копљима *делтоидног листа* (Б2.1/34, 47, 58, 60, 81-82, 85) и овај тип се јавља током периода Вг D и траје до краја На А. Њихова већа концентрација примећује се у јужној Албанији и може се везати за хоризонт Барч III – јужноалбански тумули, док су два примерка из Подунавља. Са друге стране, копља са делтоидним листом представљају само једну модификацију копаља са листом у облику лаворовог листа, односно прелаза из тулца у лист који је више троугаоно моделован, а не обло, па таква копља такође нису захвална за прецизније географске анализе, с обзиром на то да их срећемо широм Европе и Медитерана у наведеном периоду.

Четири примерка копаља са *листом у облику виолине* (Б2.1/73-76), сви на фасетираном тулцу, опредељују се у период На А1 и они потичу са територије јужне Албаније, а можемо их приписати групи Барч III – јужноалбански тумули. У ширем контексту, још три копља овог типа позната су са територије Грчке – по један примерак са Атике, Пелопонеза и Епира, па се њихово порекло може тражити у области јужне Албаније и Епира, мада Н. Бодинаку помиње извесне утицаје са севера,¹⁵⁵² иако таквих копаља на северу нема.

У погледу контекста налаза копаља, 22 долази из гробова (26%), 31 потиче из остава (36%), 25 су случајни налази (29%), а осам примерака потиче из насеља (9%). У ову слику увршћени су и неодређени примерци.

	Гроб	Остава	Случајан налаз	Насеље
лаворов лист	10	8	9	3
ужи издужени лист	3	5	6	
пламенасти лист	1	6	4	3
узан лист		1	3	
делтоидни лист	4		2	1
лист у облику виолине	4			
неопређени		11	1	1
Укупно	22	31	25	8

¹⁵⁵² Bodinaku 1995: 268.

На основу ове слике не може се закључити нешто конкретније, иако нпр. копља са пламенастим листом и копља са ужим издуженим листом, која се везују за средњоевропске области, чешће налазимо у оставама и насељима, него у гробовима. Чини се да је узорак одвећ мали и неравномеран уколико гледамо однос регије и контекста, с обзиром на то да највећи број примерака из Албаније потиче из гробних хумки. Такође, копља са листом у облику лаворовог листа су заступљена свуда и током дужег временског периода, а она свакако представљају најчешћи облик овог оружја.

Мачеви

Током периода позног бронзаног доба и прелазног периода на овој територији, укупно је регистровано 88 мачева, од којих је 67 било могуће одредити у одређени тип, док је 21 фрагмент остао неодређен. С обзиром на то да се типови мачева лако могу хронолошки дефинисати, анализа мачева биће извршена по горе наведеним фазама 1 и 2, тј. позно бронзано доба и прелазни период.

Позно бронзано доба (фаза 1, Вг С-D, карте 11-12, хронолошка табела 4)

На истраживаној територији из периода позног бронзаног доба укупно је регистрован 21 примерак мачева који су били типолошки одређиви и само три неодређива фрагмента. Појављује се пет типова мачева, дефинисаних према А. Хардингу¹⁵⁵³ и И. Килијан-Дирлмајер,¹⁵⁵⁴ један припада типу *Боју*,¹⁵⁵⁵ три типу *Араниос*,¹⁵⁵⁶ три примерцима *раних језичастих мачева са истакнутим раменом*,¹⁵⁵⁷ девет *рапирима микенског типа*¹⁵⁵⁸ и пет примерака *крстастим познохеладским мачевима*.¹⁵⁵⁹

1553 Harding 1995.

1554 Kilian-Dirlmeier 1993.

1555 Harding 1995: 23 и даље.

1556 Harding 1995: 28 и даље.

1557 Harding 1995: 26 и даље.

1558 Harding 1995: 20-23.

1559 Kilian-Dirlmeier 1993: 66-67.

Карта 11

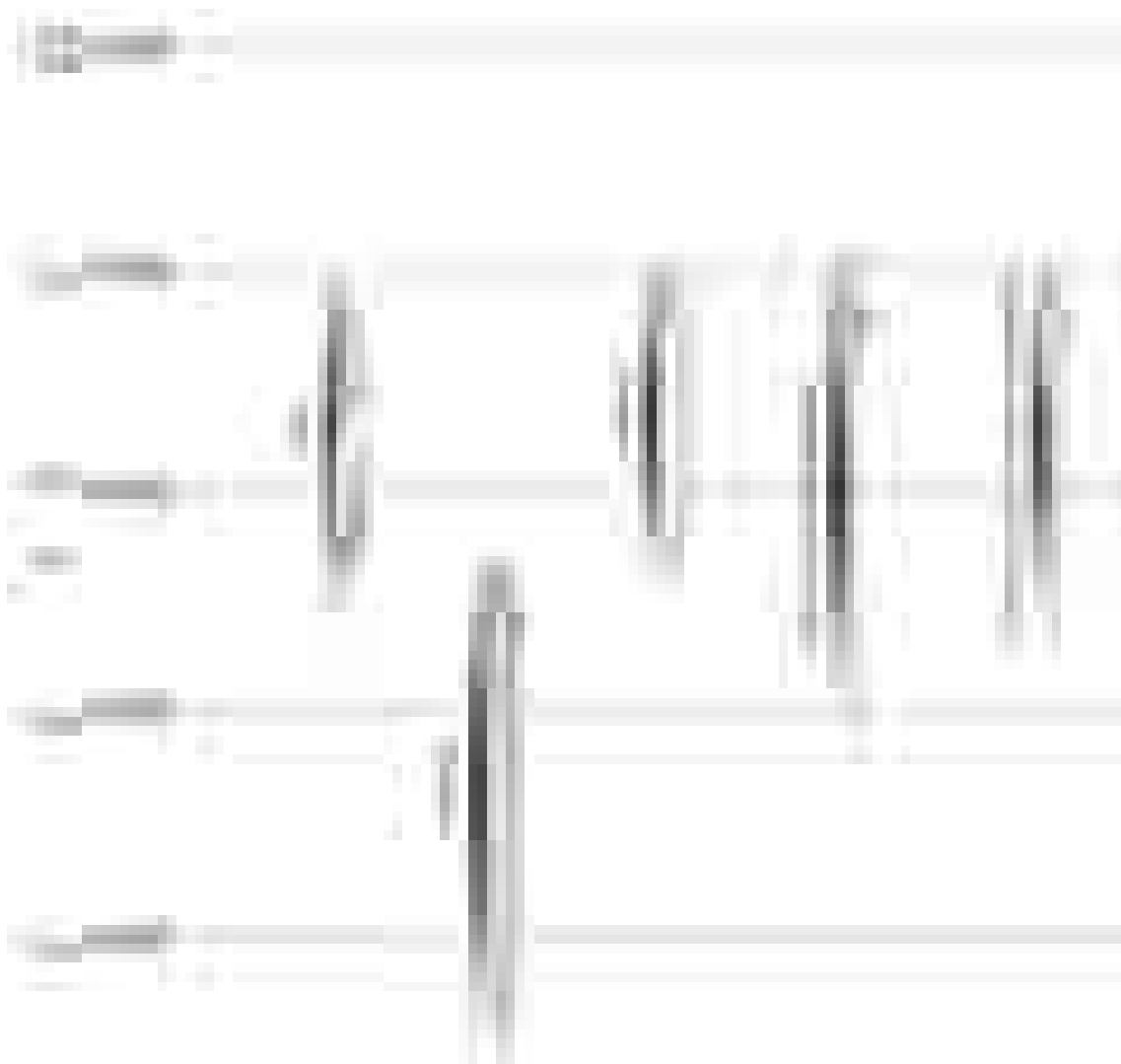

Карта 12

Једини примерак мача типа *Боју* са разматране територије потиче са локалитета Пауље (Брезјак) код Лознице (Б2.2/20) и према А. Хардингу, опредељује се у период Вг В2-D, мада он наводи да нема налаза из затворених целина који би јасно потврдили овакво хронолошко опредељење.¹⁵⁶⁰ Примерак из Кештеља, који се том приликом наводи,¹⁵⁶¹ одговара ранијој фази мачева овог типа, с обзиром на то да нема профилисане ивице језичка и да нема рачvasti врх, а откривен је заједно са иглом са печатном главом које се на територији Мађарске појављују нешто ра-

¹⁵⁶⁰ Harding 1995: 24.

¹⁵⁶¹ *Ibid.*

Хронолошка табела 4

није него код нас. Ови примерци са територије Мађарске се повезују са културом гробних хумки. Са друге стране, примерак из Брезјака, представља познију форму овог типа мача, а на везу са културом гробних хумки указује и његово ритуално савијање. Откривен је у хумци X, заједно са посудама које припадају Брезјачкој култури (Западносрпској варијанти ватинске културе), а које се у осталим хумкама на некрополи јављају са иглама са биконично моделованом главом (тзв. тип Белотић), а које Р. Васић одређује у период Br C1-D,¹⁵⁶² па би сходно томе овај тип на подручју централног Балкана требало одредити нешто касније него што је то случај на територији Мађарске или западног Балкана. У ширем контексту, два примерка овог типа јављају се у горњем току Саве, један на североисточној обали Јадрана,

¹⁵⁶² Vasić 2003: Taf. 70.

док је највећи број заступљен на територији данашње Мађарске и Румуније, мада је ту реч о нешто старијим примерцима, али свакако порекло овог типа треба тражити на просторима централне Европе. С тим у вези, занимљиво је поменути да се на северу примерци типа Боју везују за контекст културе гробних хумки,¹⁵⁶³ а примерак из Брезјака за културу насталу након продора ове популације јужно од Саве и Дунава.¹⁵⁶⁴

Три мача типа *Араниос* потичу из области Подунавља у источној Србији (Б2.2/34-35, 52) и према А. Хардингу хронолошки се опредељују у период Вг D/ На А.¹⁵⁶⁵ Такво опредељење одговара и хронологији оставе Шетоње код Петровца на Млави.¹⁵⁶⁶ Занимљиво је да се јужно од Саве и Дунава они јављају само на територији коју је према досадашњим сазнањима контролисала култура Дубовац-Жуто Брдо. У ширем контексту, мачеви овог типа заступљени су у српском Подунављу, целој Посавини и централном делу Босне и Херцеговине.

Три примерка припадају тзв. *раним језичастим мачевима са истакнутим раменом* и они потичу из области западне Србије и северне Црне Горе (Б2.2/46-47, 51). Према А. Хардингу, мачеви овога типа хронолошки припадају периоду Вг С1-Д.¹⁵⁶⁷ С обзиром на рогобатни термин, овом типу треба дати нови назив, па се може звати по првом налазу – тип *Јошева*. На територији коју покрива тема овог рада, тип Јошева среће се на територији коју је контролисала Брезјачка култура (Западносрпска варијанта ватинске културе), док у ширем контексту постоји неколико налаза из хрватске Посавине и два са територије источне Босне и Херцеговине. У централној Мађарској регистрована су два примерка, налик овом типу.

Девет мачева припада *рапирима микенског типа* (Б2.2/58-59, 60, 64-69), по А. Хардингу,¹⁵⁶⁸ или *мачевима са роговима* према И. Килијан-Дирлмајер,¹⁵⁶⁹ али ће овде бити коришћена прва терминологија. Потичу из области данашње Албаније, северне Македоније и Косова и Метохије. Хронолошки, на основу аналогија из

¹⁵⁶³ Kemenczei 1988: 40-41.

¹⁵⁶⁴ О томе в. Филиповић 2013, са комплетном старијом литературом.

¹⁵⁶⁵ Harding 1995: 29-30.

¹⁵⁶⁶ Јацановић и Радојчић 2003: 10, кат. 43, сл. 43.

¹⁵⁶⁷ Harding 1995: 26 и даље.

¹⁵⁶⁸ Harding 1995: 20-23.

¹⁵⁶⁹ Kilian-Dirlmeier 1993: 41 и даље.

затворених целина у Грчкој, наши примерци припадају времену од почетка каснохеладског II периода (LHII, око 1500. године пре н.е.) и њихово трајање досеже до каснохеладског IIIВ периода (LHIIIВ, око 1300. године пре н.е.).¹⁵⁷⁰ Примерак из Штогја код Бурела (Б2.2/68), могао би бити нешто млађи, али свакако не након почетка На А. По средњоевропској хронологији, ове рапире микенског типа можемо одредити у период Вг С1-D. На нашој територији ови мачеви јављају се у највећем броју у области данашње Албаније, и понеки примерак нешто источније од ове регије, тако да њихова употреба обухвата носиоце култура Брњица, Уланци и позног бронзаног доба Албаније. У ширем контексту, центри производње били су Микена, Кносос, можда и острво Родос, а њихово ширење на Балкан, чини се, ишло је источном обалом Јонског и Јадранског мора.

Пет примерака (Б2.2/70-73, 88) припада *крстастим познохеладским мачевима*, по И. Килијан-Дирлмајер.¹⁵⁷¹ Хронолошки, ови мачеви се појављују кад и рапири микенског типа, почетком каснохеладског II периода, али нестају већ до почетка каснохеладског IIIА2 периода, тј. у апсолутним вредностима од 1500. до 1350. године пре н.е.¹⁵⁷² Према средњоевропској хронологији, заступљени су у времену од Вг С1 до средине Вг D. Крстасти мач са Т дршком из Келкире код Пермета (Б2.2/72), вероватно је нешто млађи, али свакако припада времену до краја периода Вг D. Највећи број потиче са приобалног дела данашње Албаније, а њихова учесталост и дистрибуција у ширем погледу је скоро идентична слици коју дају рапири микенског типа.

У погледу контекста налаза мачева, њих 13 долази из гробова (62%), шест су случајни налази (29%), а само два примерка потичу из једне оставе (9%). Ако се њихова заступљеност разложи по типовима, добија се следећа слика:

	Гроб	Остава	Случајан налаз
Боју	1		
Араниос		2	1
Јошева	3		
Рапири мик. типа	6		3
Крстасти ПХ мачеви	3		2
Укупно	13	2	6

¹⁵⁷⁰ Kilian-Dirlmeier 1993: 53, Abb. 13.

¹⁵⁷¹ Kilian-Dirlmeier 1993: 66-67.

¹⁵⁷² Kilian-Dirlmeier 1993: 66-67.

На основу ове табеле, види се да мачеви који припадају само периодима Вг С-Д потичу или из гробова, или су случајни налази, за разлику од нешто познијих Араниос типова које налазимо фрагментоване у оставама, што је, уопште узев, карактеристика периода На А1. Нажалост, чини се да је број мачева из фазе 1 одвећ мали да би се добила шира слика.

Прелазни период (фаза 2, На А и В, карте 13-14, хронолошка табела 5)

На истраживаној територији из периода прелазног периода укупно је регистровано 48 примерака мачева који су били типолошки одређиви и 16 неодређивих фрагмената. Појављује се пет широко устаљених типова мачева, и шест локално заступљених варијанти. Сви примерци дефинисани су према А. Хардингу¹⁵⁷³ и И. Килијан-Дирлмајер.¹⁵⁷⁴ Чак 21 примерак припада језичастим мачевима типа *Ројтлинген* (познат и као тип Ненцинген и као Науе II/A-B),¹⁵⁷⁵ два истом типу, варијанти *Коњуша*,¹⁵⁷⁶ а још два тзв. *локалној варијанти типа Ројтлинген*.¹⁵⁷⁷ Девет мачева припада типу *Штацлинг* (познат и као тип Науе II/C и као тип Ербенхајм),¹⁵⁷⁸ два типу *Науе II са секундарним дршкама*,¹⁵⁷⁹ три типу *Новиград*,¹⁵⁸⁰ четири типу *Riegsee*,¹⁵⁸¹ један типу *Мошкјанци*,¹⁵⁸² један „типу“ *Ислам Грчки – Бурел*, један типу *Марина*,¹⁵⁸³ док су два примерка остала непрепозната.

Регистрован је укупно 21 језичасти мач типа *Ројтлинген* по А. Хардингу¹⁵⁸⁴ (Б2.2/4, 6-7, 9-13, 17-19, 21-22, 29, 42, 48-49, 53, 63, 76, 84). Хронолошки, мачеви

1573 Harding 1995.

1574 Kilian-Dirlmeier 1993.

1575 Harding 1995: 35 и даље.

1576 Harding 1995: 40 и даље.

1577 Реч је о мачу из Сивеца, који Хардинг другачије дефинише, в. Harding 1995: 55, и још једном примерку из скелетног гроба 8 некрополе Вајзе.

1578 Harding 1995: 49 и даље.

1579 Kilian-Dirlmeier 1993: 99.

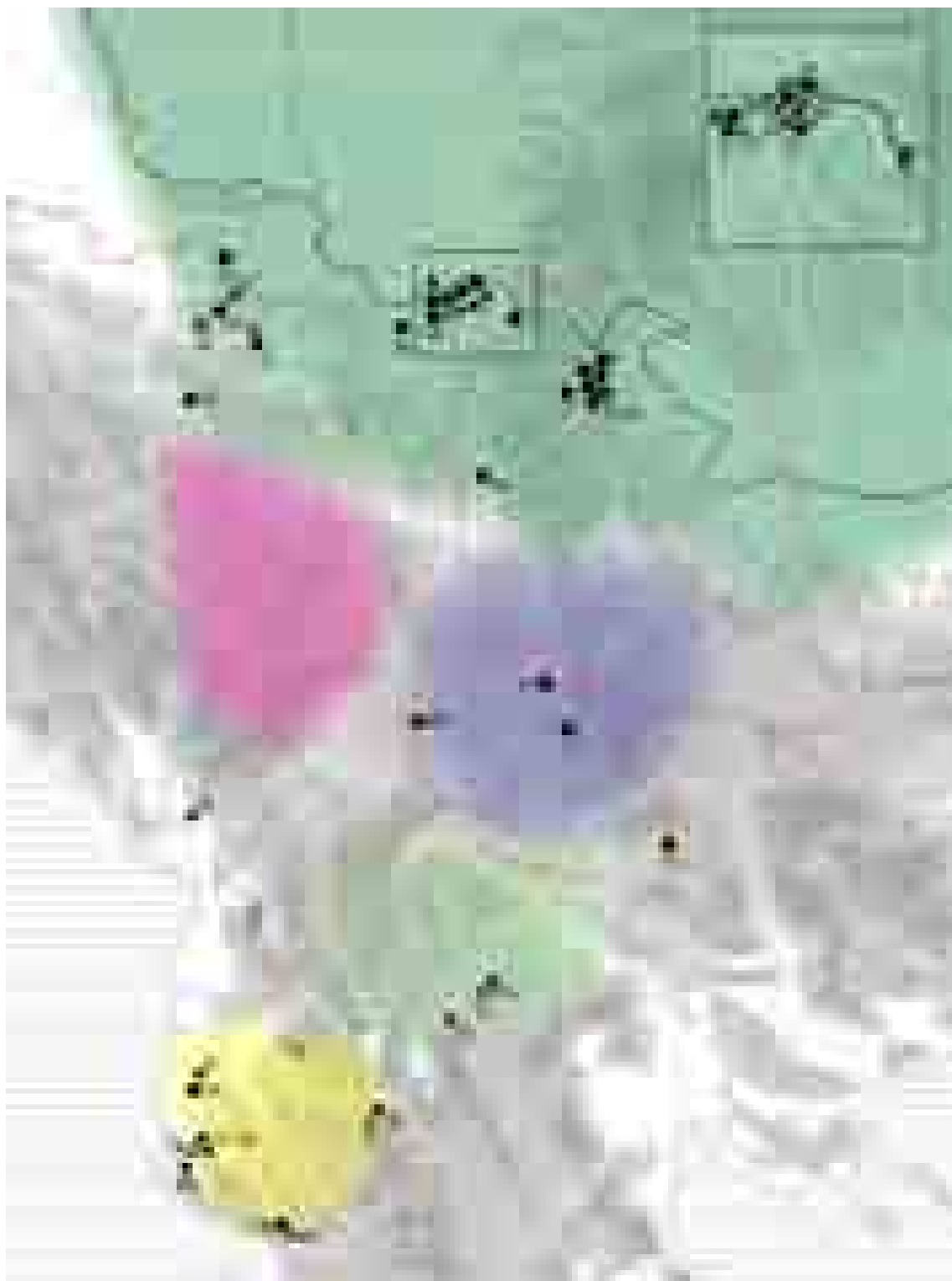
1580 Harding 1995: 46 и даље.

1581 Harding 1995: 71 и даље.

1582 Harding 1995: 78-79.

1583 Harding 1995: 33 и даље.

1584 Harding 1995: 35 и даље.

Карта 13

Карта 14

овог типа појављују се крајем периода Br D и са својим позним варијантама трају до Ha B2.¹⁵⁸⁵ Ројтинглен мачеви најчешћи су у српском Подунављу, али се њихова појава јасно запажа и у долини Велике и Јужне Мораве. Два примерка регистрована су и у југозападној Албанији. По свему судећи, тип Ројтинглен требало би везати за носиоце Гава комплекса, тј. културе Гава II – Белегиш гледајући централни Балкан, чија је керамика, као што је то наведено у делу о културама, регистрована на позним брњичким локалитетима у јужном Поморављу. У ширем контексту, примерци овог типа налазе се широм Европе, а њихов знатан број регистрован је у панонском

¹⁵⁸⁵ Harding 1995: 36-37.

басену. Њихова заступљеност ка југу изразито опада јужно од Саве и Дунава, мада видимо да се поједини примерци јављају у Микени, Криту, чак и острву Кос код обале Мале Азије.¹⁵⁸⁶ Нешто касније јавља се варијанта *Коњуша* (Б2.2/16, 27), али на малом простору између ушћа реке Босне у Саву и планине Цер у северозападној Србији. Ова варијанта хронолошки обухвата период На А2-В1,¹⁵⁸⁷ а вероватно би се могла везати за носиоце културе Босут I – Калакача. У тип „локална варијанта типа Ројтлинген“ издвојена су два примерка, мач из Сивеца и примерак са некрополе Вајзе (Б2.2/61, 73). А. Хардинг опредељује примерак из Сивеца као мач сродан Далматинском типу мача,¹⁵⁸⁸ али наводи и да је сличан појединим гвозденим примерцима из Вергине.¹⁵⁸⁹ Први мач који Хардинг помиње (сахрана X, гроб II), несумњиво наликује примерку из Сивеца. Притом, већина мачева типа Ројтлинген нема једноставан ромбоидни пресек сечива, за разлику од тзв. Науе II „гвоздених језичастих мачева прото- до раноархајског периода“, према И. Килијан-Дирлмајер,¹⁵⁹⁰ код којих је то најчешћа форма пресека. Најсличнији мачу из Сивеца је скоро идентични примерак из некрополе Вајзе код Валоне у Албанији, који има ромбоидни пресек, а једина разлика у односу на примерак из Сивеца је та што су му рамена нешто више заобљена. Примерак из Сивеца датује се у период На В1, а онај из некрополе Вајзе у На А. С обзиром на знатне разлике у односу на тзв. далматинске типове мачева, као што су већа дужина, непостојање проширења у доњем делу сечива и другачији његов пресек, као и недостатак украсних жлебова, мач из Сивеца би се заједно са мачем из некрополе Вајзе пре могао определити у неки вид „локалног типа Ројтлинген мача“. У тип *Новиград* опредељена су три фрагмента (Б2.2/25, 30, 33), откривена у оставама око ушћа Млаве у Дунав, од којих су два примерка из оставе Кличевац II регистрована заједно са Ројтлинген типом мача. Највећи број овог типа мача регистрован је на простору ушћа реке Босне у Саву, док је неколико примерака откривено у Срему и јужној Бачкој. Између језера Балатон у Мађарској и Дунава регистровано је више примерака. Мачеви овог типа хронолошки обухватају

1586 Један примерак откривен је чак у Угариту у Сирији, в. Jung and Mehofer 2006: 111 и даље.

1587 Harding 1995: 41.

1588 Harding 1995: 55.

1589 Реч је о примерцима из гробова XIV (Hugel N) и II (Hugel X). О томе Harding 1995: 55.

1590 Kilian-Dirlmeier 1993: 106 и д.

Хронолошка табела 5

период На А-В3,¹⁵⁹¹ а чини се да се могу повезати са носиоцима Гава комплекса.

Девет мачева припада типу *Штацлинг* по А. Хардингу¹⁵⁹² (Б2.2/50, 54-55, 77-80, 82, 87). Хронолошки, мачеви овог типа појављују на током периода На А1 и трају до На В1.¹⁵⁹³ Највећа учесталост овог типа мача на територији коју покрива тема овог рада јесте област од централне и јужне Албаније до централне Македоније. Ови примерци мачева користе се у Грчкој и дуж јадранске обале, док се на простору јужне Паноније и дуж река Саве и Дунава налази тек по који примерак. Овај тип мача не може се везати за носиоце одређене културе, с обзиром на то да је настао током периода Вг D у области Алпа и да се врло брзо раширио по средњој Европи и Балкану, а врло брзо након тога се појавио и у области Егеје.¹⁵⁹⁴

Од мачева са пуноливеденом дршком, тзв. тип *Riegsee*,¹⁵⁹⁵ регистрована су четири примерка (Б2.2/8, 28, 56, 62), а хронолошки се стављају у период На А1.¹⁵⁹⁶ Највише их је у Подунављу, мада се један примерак јавља и нешто дубље уз Дрину (Б2.2/62). И северније од ове територије овај тип мача среће се ређе, али с обзиром на то да је у неколико остава откривен заједно са Ројтлинген мачевима, Тополница у Србији,¹⁵⁹⁷ Сентгалоскер, Букараниос и Торокер у Мађарској,¹⁵⁹⁸ можда их можемо повезати са носиоцима Гава комплекса.

Само један примерак приписан је типу *Мошкјанци* (Б2.2/57),¹⁵⁹⁹ који се хронолошки опредељује у период На В1.¹⁶⁰⁰ Овај тип није толико омиљен у Посавини и Подунављу, али га чешће срећемо у горњим токовима Тисе и Дунава северно од језера Балатон. Није јасно којој се култури овај тип мача може приписати.

Два примерка опредељена су као тип *Науе II са секундарним дршкама* (Б2.2/83, 85),¹⁶⁰¹ а чини се да се ради о локалној хибридној варијанти између Ројтин-

1591 Harding 1995: 48.

1592 Harding 1995: 49 и даље.

1593 Harding 1995: 51-52.

1594 *Idem* 1984: 162-165.

1595 Harding 1995: 71 и даље.

1596 Harding 1995: 72.

1597 Јовановић Б. 1970: 1 и даље.

1598 Kemenczei 1988: Taf. 61, 63, 65.

1599 Harding 1995: 78-79.

1600 Harding 1995: 79.

1601 Kilian-Dirlmeier 1993: 99.

глен и Штацлинг мачева и могао би носити типолошки назив *варијанта Барч*, с обзиром на то да су оба налаза из јужне Албаније. Хронолошки, варијанта Барч се одређује у период На А, а може се повезати са тзв. групом „*Барч III – јужноалбански тумули*“.

Типу *Марина*,¹⁶⁰² могао је бити приписан само један примерак (Б2.2/41) и он се хронолошки одређује у период На А1.¹⁶⁰³ Распрострањен је у српском Подунављу и Посавини до ушћа реке Босне, док су два примерка регистрована у средњој Далмацији, два у Мађарској и један у Италији.¹⁶⁰⁴ О културној припадности не може се рећи нешто више.

У предложени тип „*Ислам Грчки – Бурел*“ стављен је примерак из некрополе Рретхе-Базје код Бурела (Б2.2/75). За аналогију мачу из Ислама Грчког код Бенковца, Хардинг наводи мач из Бурела.¹⁶⁰⁵ Хронолошки, ова два примерка могу се одредити у период На В.¹⁶⁰⁶ Њихов број не дозвољава ближе културно одређење.

На крају, додајмо и то да два примерка нису могла бити типолошки одређена (Б2.2/81, 86), с обзиром на то да њихове дршке припадају, рецимо, неуобичајеним примерцима, а такође могу представљати локалну варијанту.

У погледу контекста налаза мачева, њих 15 долази из гробова (31%), 17 потиче из остава (36%), 10 су случајни налази (21%), а шест примерака потиче из воде (12%). Уколико ову заступљеност разложимо по типовима, добија се следећа слика:

	Гроб	Остава	Случајан налаз	Река/Језеро/Море
Ројтлинген	4	11	4	2
Коњуша		1 (?)	1	
локална варијанта типа Ројтлинген	2			
Новиград		3		
Штацлинг	6		2	1
<i>Riegsee</i>		1	1	2
варијанта Барч	2			
Мошкјанци				1
Марина		1		
Ислам Грчки – Бурел	1			
неопређени			2	
Укупно	15	17	10	6

1602 Harding 1995: 33 и даље.

1603 Harding 1995: 35

1604 Harding 1995: 33.

1605 Harding 1995: 54.

1606 Kilian-Dirlmeier 1993: 96, cat. 233, Taf. 35/233.

Из табеле видимо да мачеве који припадају средњоевропским и подунавским типовима најчешће налазимо у оставама, док се Штацлинг примерци и разне локалне варијанте на југу наше територије чешће налазе у гробовима.

Бодежи, бојни ножеви (фаза 1 – карта 11, фаза 2 - карта 15)

Током периода позног бронзаног доба и прелазног периода на овој територији, укупно је регистровано 19 бронзаних бодежа од којих само два припадају фази 1, а 17 фази 2. С обзиром на то да је, у највећем броју реч о фрагментима, прецизније типолошко одређење није било могуће за већину примерака.

Оружја из фазе 1 различита су и по типу, и по пореклу. Наиме, бодеж из Игларева (Б2.3/17) откривен је у контексту са мачевима микенског типа, док по форми, уз мање разлике, одговара егејском кругу. Бодежи са четири заковице, по две са сваке стране заковне плочице, нису уобичајени на локалитетима у Грчкој. Чешћи су они са три, или са три заковице у низу и једном испод. Бодеж из Игларева највише подсећа на тзв. крстасте бодеже варијанте Е, по Пападопулосу,¹⁶⁰⁷ а који се хронолошки опредељују у каснохеладски IIIA2 и В (LHIIIA2-B) период,¹⁶⁰⁸ односно Vg C2-D. Наш примерак откривен је на територији која је у том периоду припадала Брњичкој култури. Бојни нож из Седлара (Б2.3/19), иако М. Паровић-Пешикан наводи да би могао припадати епирским радионицама, пре одговара производњи удаљенијој од центара бронзаног доба Егеје, посебно имајући у виду орнаментику која је широко распрострањена код аутохтоних балканских популација овог периода, а и сам нож се јавља у контексту Параћинске културе, која, како се чини, није имала значајне контакте са Егејом.

Током фазе 2 јавља се већи број бодежа (Б2.3/1-16, 18), али су они изразито фрагментовани и потичу из бројних остава, највише у зони око ушћа Велике Мораве у Дунав. Слични примерци, са две рупе на рамену и једном на језичку јављају се

¹⁶⁰⁷ Papadopoulos 1998: 27.

¹⁶⁰⁸ *Ibid.*: 55.

Карта 15

на северно од Саве и Дунава,¹⁶⁰⁹ као и на западном Балкану.¹⁶¹⁰ Бодеж са Т дршком (Б2.3/2) није толико чест, а сличан примерак налазимо у суседној Босни и Херцеговини.¹⁶¹¹ Скоро сви бодежи потичу са територије коју су током прелазног периода контролисали носиоци Гава комплекса, тј. култура Белегиш II – Гава.

У погледу контекста налаза, оба предмета из фазе 1 потичу из растурених гробова, док из фазе 2 само један потиче из гроба (6%), чак 15 из остава (88%), а један је случајни налаз (6%).

Стрелице (хронолошка табела 6)

Током периода позног бронзаног доба и прелазног периода на истраживаној територији, укупно је регистрована 51 стрелица, уз напомену да је један примерак накнадно приписан овом периоду а каталогски је обрађен у фази 3 (Г2.4/3). Сви примерци су опредељени у одређени тип. Поједини типови могу припадати и фази 1 и фази 2, али је на основу налаза из затворених целина покушано њихово одвајање по фазама. Током фазе 1 издвојене су стреле од кости и од окресаног камена.

У погледу контекста налаза, 25 примерака потиче из гробова (49%), две стрелице су из остава (4%), 12 су случајни налази (23,5%), а 12 примерака потиче из насеља (23,5%).

	Гроб	Остава	Случајан налаз	Насеља
стрелице	25	2	12	12

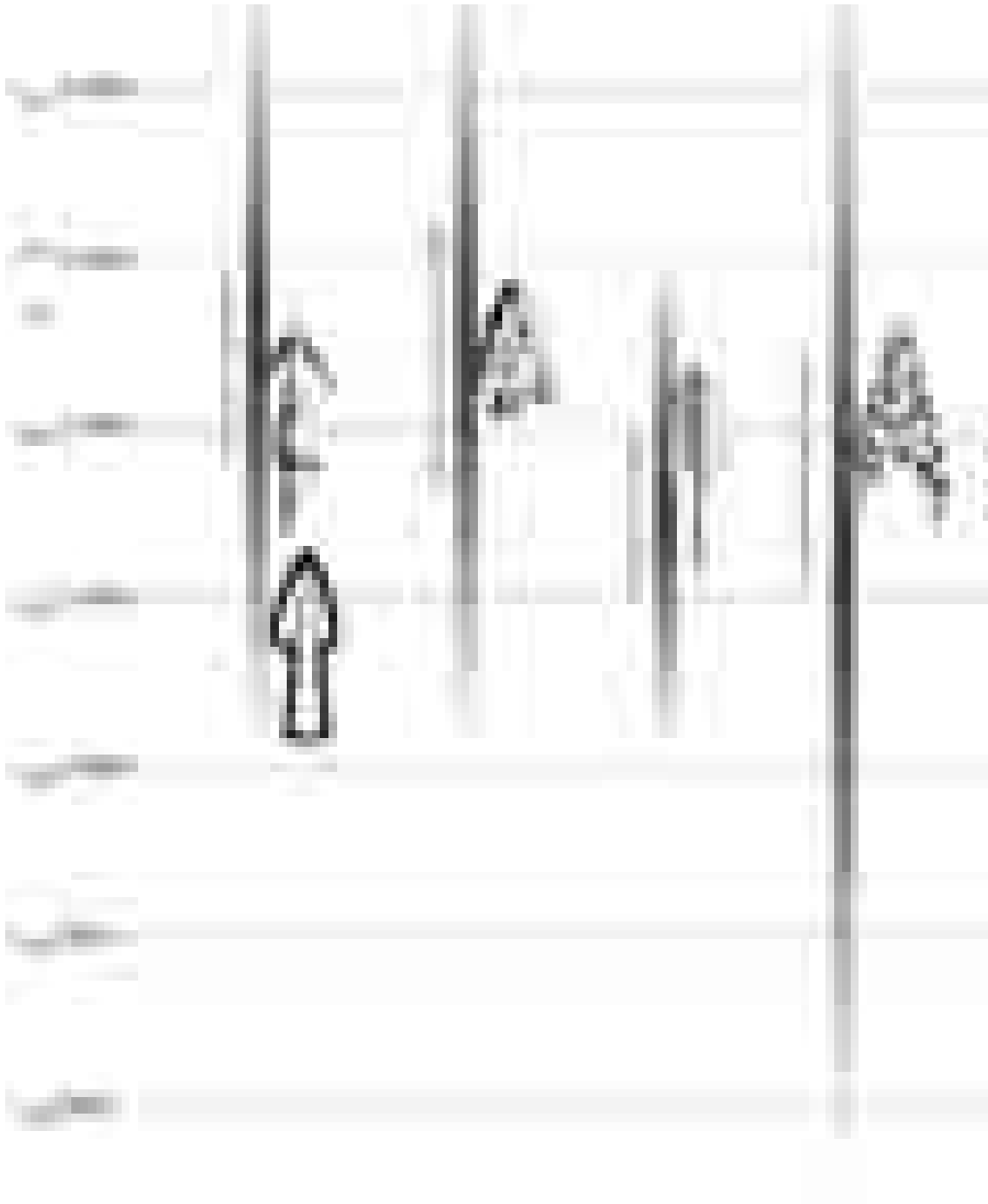
Позно бронзано доба (фаза 1, Вг С-D, карта 16)

На истраживаној територији из периода позног бронзаног доба укупно је регистровано 29 примерака стрелица које су класификоване у четири групе. Један примерак припада стрелама *са тулцем*, 10 примерцима *лимених стрела*, три су *костане*, а чак 15 је од *окресаног камена*.

1609 Kemenczei 1988: Taf. 62/B.

1610 König 2004: Taf. 14/3-15.

1611 *Ibid.*: Taf. 67/3.

Хронолошка табела 6

Примерак бронзане стреле *са туљем* (Б2.4/23), хронолошки припада периодима Вг С-Д, док већу заступљеност показују током фазе 2. Примерак потиче из Подунавља, а у ширем контексту стреле овога типа налазимо на територији и централне Европе,¹⁶¹² док су на територији Грчке овакви примерци ретки.¹⁶¹³

1612 Rihovsky 1996: cat. 240-457.

1613 Avila 1983: cat. 771-773.

Карта 16

10 примерака *лимених стрела* (Б2.4/24-33) на истраживаној територији појављују се крајем периода Вг С, а њихово трајање залази и у фазу 2. Јављају се примерци са трном и без њега, док су понеке стреле пробушене. Налазимо их у долини Дрима, на територији Косова и Метохије и у зони Јужне Мораве, па се могу приписати Брњичкој и Параћинској култури. У ширем контексту, ове стреле су широко заступљене на територији јужне Егеје, а производни центри су им вероватно били на Атици и Пелопонезу,¹⁶¹⁴ па се сходно томе у литератури срећу и под називом микенске стреле.¹⁶¹⁵

Три коштане стреле (Б2.4/5, 44-45), на основу њиховог контекста, припадају периодима Вг С-Д и јављају се на територији Параћинске и Брњичке културе, као и бронзани лимени примерци у истом периоду. Занимљиво је да све три коштане стреле потичу из урни спаљених покојника.

15 примерака од окресаног камена (Б2.4/6-20) могу припадати било ком периоду бронзаног доба, али су овде опредељени у фазу 1 на основу анализе Ј. Шаррића.¹⁶¹⁶ Јављају се на територијама Параћинске, Брезјачке (ЗСВВК) и културе Дубовац-Жуто Брдо. Поједини примерци, формом подсећају на истовремене стреле од бронзаног лима. Већином потичу са насеља или су случајни налази, а два примерка су регистрована у гробовима.

У погледу контекста налаза, 13 примерака потиче из гробова (45%), девет су случајни налази (31%), а седам потиче са насеља или утврђења (24%).

	Гроб	Случајан налаз	Насеље
са тулцем			1
коштане стреле	3		
камене стреле	2	7	6
лимене стреле	8	2	
Укупно	13	9	7

Може се приметити да су микенске стреле од бронзаног лима чест прилог у гробовима, што важи и за коштане примерке. О овом феномену биће више речи у закључним разматрањима.

¹⁶¹⁴ Avila 1983: 83 и даље.

¹⁶¹⁵ Паровић-Пешикан 1995: 19 и даље.

¹⁶¹⁶ Šarić 2005: 9 и даље.

Прелазни период (фаза 2, На А и В, карта 17)

На истраживаној територији током фазе 2 укупно је регистровано 22 примерака стрелица које су класификоване у четири група, па осам примерака припада стрелама *са тулцем*, такође осам *лименим стрелама*, пет примерцима *са трном и централним ребром*, док је један примерак *са крилцима, ромбоидног пресека и скривеног усадника*.

Осам примерака стрела *са тулцем* (Б2.4/2, 21, 35-37, 46, 49), хронолошки припадају периоду На А. Три примерка су издвојена као посебна варијанта (Б2.4/2, 21, 46), с обзиром на то да им је тулац на мањем делу проширен. Примерци потичу са територија Белегиш II Гава и позне Брњичке културе, а у ширем контексту дистрибуције понавља се иста слика као и у фази 1 за ове примерке.

Осам примерака *лимених стрела* (Б2.4/4, 38-43, 50) припадају периоду На А1. Сви примерци имају трн, а на локлитету Кокино је регистрован и калуп за израду ових примерака (Б3.1/3). Сви налази се могу приписати позној Брњичкој култури, а сличне примерке налазимо у области Егеје.¹⁶¹⁷

Пет примерака *са трном и централним ребром* (Б2.4/3, 22, 47-48, Г2.4/3) припадају периоду На А1, а налазимо их у централном Поморављу и на горњем Тимоку, те се можда могу приписати носиоцима Белегиш II Гава културе. Ови примерци раширени су и северно и јужно од истраживане територије.¹⁶¹⁸

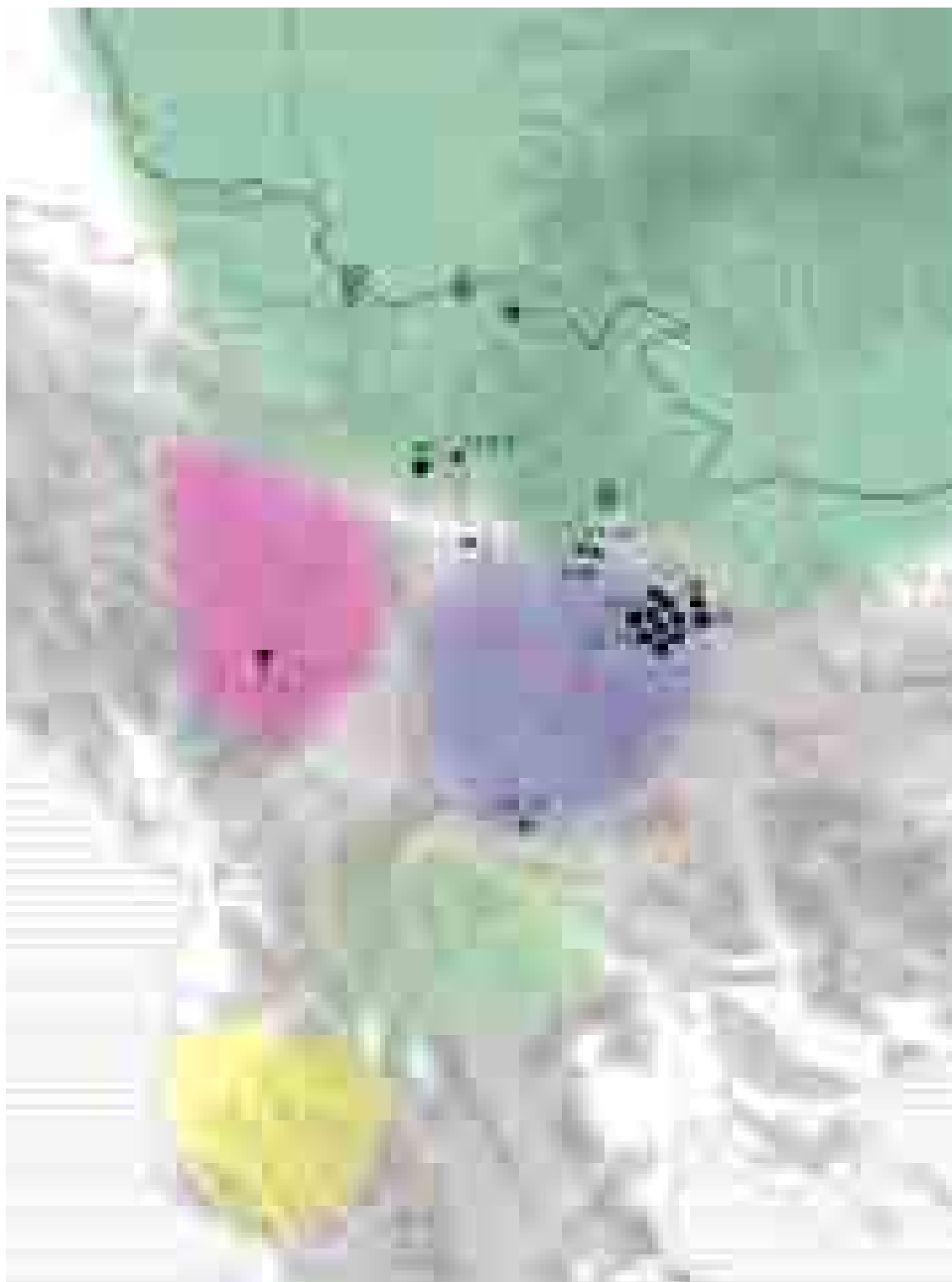
О једном примерку који припада стрелама *са крилцима, ромбоидног пресека и скривеног усадника* (Б2.4/1) ништа се поуздано не може рећи, осим да хронолошки припада периоду На А.

У погледу контекста налаза, 12 примерака потиче из гробова (55%), два из остава (9%), пет са насеља или утврђења (23%), а три су случајни налази (13%).

	Гроб	Остава	Случајан налаз	Насеље
са тулцем	4	1	2	1
лимене стреле	8			
са трном			1	4
са крилцима и скривеним усадником		1		
Укупно	12	2	3	5

1617 Avila 1983: cat. 688-736.

1618 Avila 1983: cat. 737-750; Rihovsky 1996: cat. 459-466.

Карта 17

И овде, као и у претходној фази се понавља правилност да су стреле од бронзаног лима налазе као прилози у гробовима.

Секире

Током периода позног бронзаног доба и прелазног периода на овој територији, укупно је регистровано 75 секира и све су опредељене у одређени тип, осим што 31 примерак црногорско-албанског типа из оставе Торовица није могао бити каталогски обрађен.¹⁶¹⁹ Велики проблем приликом анализе секира представља чињеница да је најчешће реч о случајним налазима и да се хронолошки опредељују доста широко. Исто тако, с обзиром на то да ниједна секира не потиче из гроба, може се поставити питање њихове употребе као оружја, мада већина стручњака сматра да секире оваквог облика и посебно димензија и тежине нису могле служити као алатке у примарној намени.¹⁶²⁰ Исто тако, у прилог тези да је реч о регуларном или „церемонијалном“ оружју иду и употребна оштећења на већини бронзаних секира, која не показују оштећеност услед коришћења секира као оруђа.¹⁶²¹ На борбени карактер бронзаних примерака упућују и гвоздене секире из фазе 3 и 4, налажене у изразито ратничким гробовима.¹⁶²²

Позно бронзано доба (фаза 1, Вг С-D, карта 18, хронолошка табела 7)

На истраживаној територији из периода позног бронзаног доба укупно је регистровано 12 примерака секира, које се групишу у три типа, дефинисаних према М. Паровић-Пешикан.¹⁶²³ Шест припада типу *Кравари*,¹⁶²⁴ три типу *Килиндир*,¹⁶²⁵ а

1619 Из оставе је обрађена једна секира овог типа која је публикована, заједно са једнобридом секиром са ушицом, док су остали примерци дати збирно. О остави в. Gogi 2006: 208 и даље. У остави која је тежила преко 70 kg, регистрована је и 91 секира типа келт.

1620 Antonović 2014: 84.

1621 *Ibid.*

1622 Видети ниже, аналитички део о старијем гвозденом добу.

1623 Паровић-Пешикан 1995: 3 и даље.

1624 Паровић-Пешикан 1995: 3-4.

1625 Паровић-Пешикан 1995: 6-7.

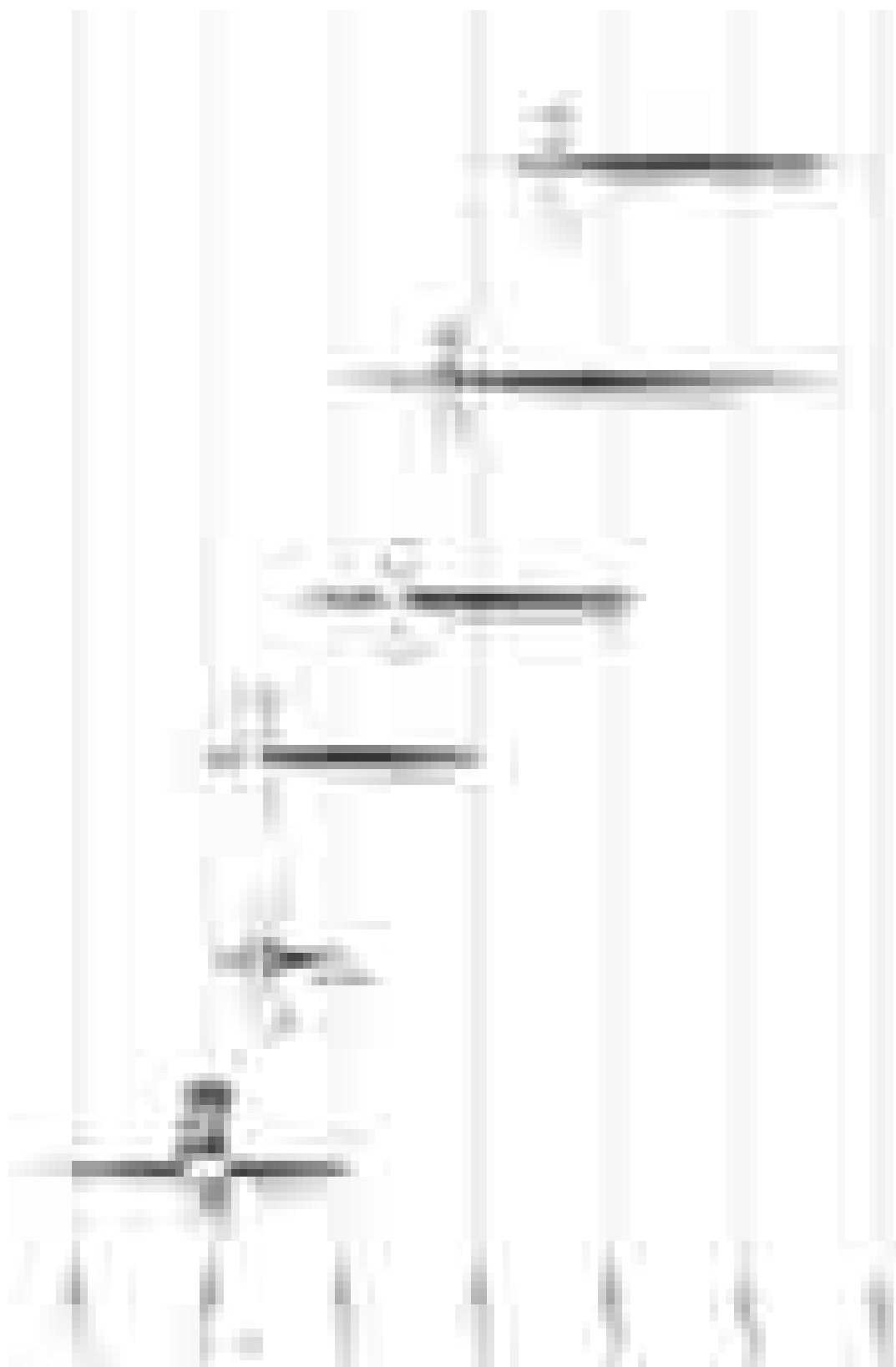
Карта 18

три примерцима *егејског типа*.¹⁶²⁶ Уопште узев, све ове секире називају се двојним секирама егејског типа, док се типови Кравари и Килиндир називају и *епиро-македонске* секире.

Шест примерака опредељено је у тип *Кравари*, који одређени аутори називају и типовима Киерион или Хермонес (Б2.5/1-6). Хронолошки, секире овог типа можемо определити у период од Вг С, а њихово трајање завршава се негде почетком периода На А1.¹⁶²⁷ Секире типа Кравари налазимо од Албаније, преко Македоније,

¹⁶²⁶ Паровић-Пешикан 1995: 7-9.

¹⁶²⁷ Паровић-Пешикан 1995: 9; Harding 1984: 128-130.

Хронолошка табела 7

па до западне и источне Србије и, чини се, да се не могу везати за одређену културу. У ширем контексту, секире овога типа налазимо и у централној и западној Грчкој, док су позната и два примерка са егејског острва Наксос.

Три примерка секира одговара типу *Килиндир* (Б2.5/7-9), а регистрован је најмање један калуп за израду ових секира (Б3.1/2). Наиме, Ф. Пренди помиње два фрагментована калупа за израду секира егејско-македонског типа из Малича и Совјана, али нажалост, не даје њихове илустрације.¹⁶²⁸ Хронолошки, секире овог типа можемо одредити у период од Вг D и можда једним делом у почетак периода На А1.¹⁶²⁹ Ове примерке налазимо од околине Охридског језера, до југоисточне Србије, а чини се да се не могу везати за одређену културу, посебно имајући у виду њихову ширу дистрибуцију, где секире овога типа налазимо од Епира до јужне Румуније и црноморских обала у Бугарској, али не и на обалама Егејског мора. Поред овога, треба напоменути да су два калупа и једна секира нађени на простору између Пирота и Софије (Бабушница у Србији и Брезник у Бугарској), па се може претпоставити да је један од центара њихове израде био у овом делу централног Балкана. Секире типа Килиндир, чини се, не представљају производ грчких радионица, као што би то могао бити случај са типом Кравари и Егејским типом, већ искључиво локални централно-источнобалкански производ.

Три примерка приписана су *егејском* типу секира (Б2.5/10-12), које се хронолошки одређују у период од краја Вг С2 до краја На А2.¹⁶³⁰ Сва три примерка потичу са јужноалбанске обале, док су у ширем контексту, позната још три примерка из данашње Грчке, два из Троје и неколико примерака из централне Бугарске и још два из нашег Подунавља.

У погледу контекста налаза секира, само једна потиче из оставе (8%), а све остале су случајни налази (92%).

¹⁶²⁸ Prendi 2002: 93.

¹⁶²⁹ Паровић-Пешикан 1995: 7. Није јасно зашто И. Панајотов одређује ове секире само у период Вг С. О томе, в. Panayotov 1980.

¹⁶³⁰ Паровић-Пешикан 1995: 7.

Прелазни период (фаза 2, На А и В, карта 19, хронолошка табела 7)

На истраживаној територији из прелазног периода укупно је регистровано 63 примерка секира, а појављује се укупно четири типа, дефинисаних према Д. Антоновић, П. Мијовићу и З. Жеравици.¹⁶³¹ 56 секира припада *црногорско-албанском* типу,¹⁶³² четири истом типу, *западносрпској* варијанти,¹⁶³³ две примерцима истог типа, варијанти *Дебело Брдо*,¹⁶³⁴ док је један примерак инентификован као *једнобрида секира са ушцом*.

56 примерака опредељено је у *црногорско-албански* тип (Б2.5/18-34, 36-43), који се код неких аутора и даље неоправдано назива албанско-далматински.¹⁶³⁵ Типолошки гледано, овај тип представља развијени облик варијанти *Дебело Брдо* и *западносрпске* и на основу поменуто оставе Торовица¹⁶³⁶ *црногорско-албански* тип можемо датovati на крај На А2 и почетак На В1 периода, док би њихово се трајање завршавало крајем На В2. У овај тип стављене су и бојне и радне секире овог типа према П. Мијовићу.¹⁶³⁷ Највећи број секира овог типа налазимо у околини Скадарског језера, а њихов мањи број нешто северније и северозападније, док је један примерак откривен у долини Шкумбина. У ширем контексту, ван ове територије позната су само још два примерка из Ситна код Сплита. Занимљиво је напоменути да се ове секире јављају у бакром богатој регији око реке Дрим. У погледу припадности одређеној култури тренутно се ништа посебно не може рећи, с обзиром на то да на територији где срећемо ове секире и даље немамо јасно дефинисану културу у датом периоду.

Четири примерка опредељена су у *западносрпску* варијанту (Б2.5/13-14, 16-17), по Д. Антоновић,¹⁶³⁸ али је регистрован и вероватно један калуп за ливење ових секира (Б3.1/1). Хронолошки, секире ове варијанте могу се датovati у период од На

¹⁶³¹ Antonović 2014; Mijović 1986; Žeravica 1993.

¹⁶³² Antonović 2014: 96 и даље.

¹⁶³³ Antonović 2014: 96 и даље.

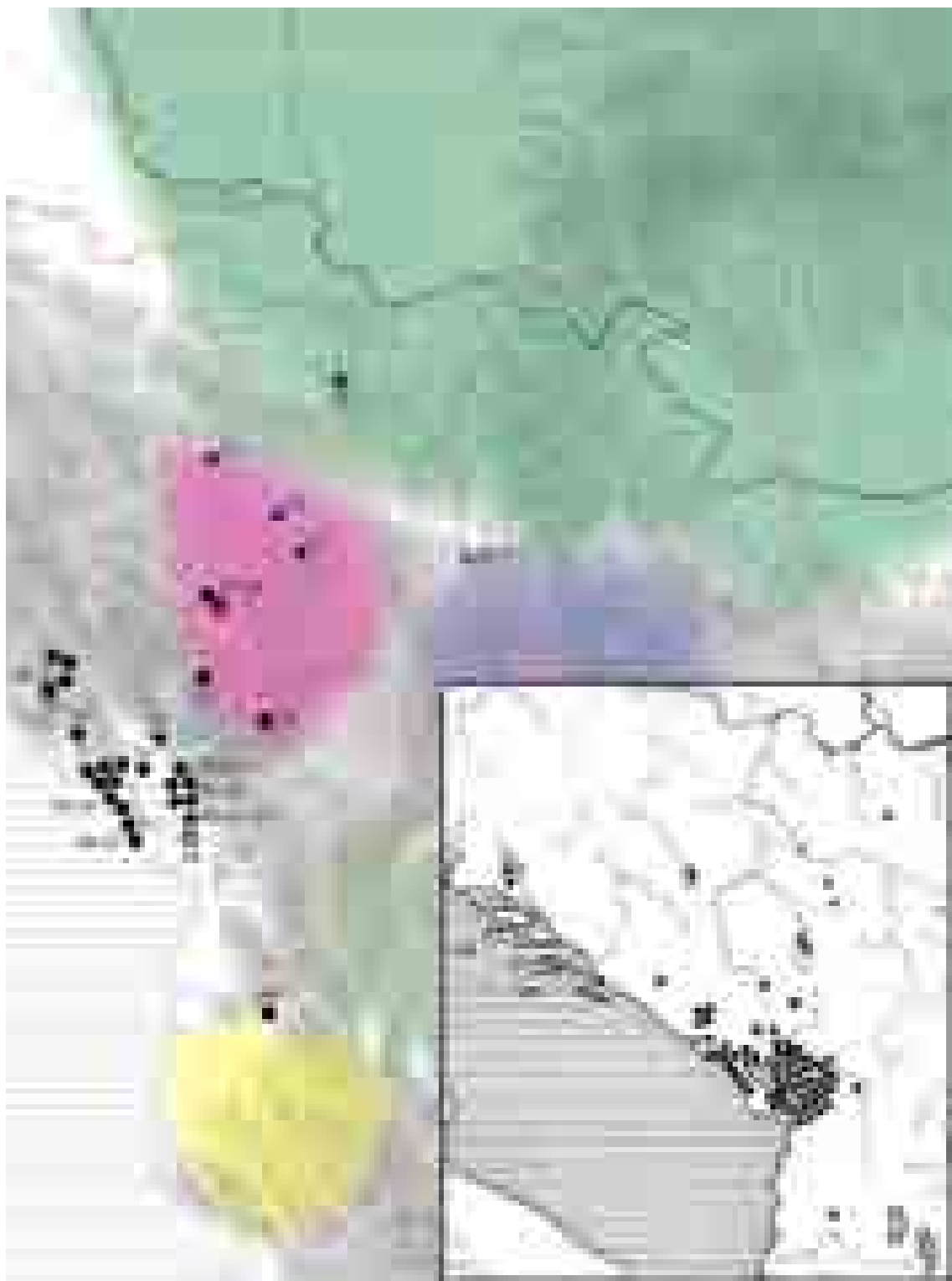
¹⁶³⁴ Antonović 2014: 96 и даље.

¹⁶³⁵ О томе в. Mijović 1986: 61 и даље; Antonović 2014: 96 и даље.

¹⁶³⁶ *Albanien*: 200, cat. 49.

¹⁶³⁷ Mijović 1986.

¹⁶³⁸ Antonović 2014: 96 и даље.

Карта 19

А-В. Сви примерци потичу са територије Србије, а највише их је у околини Западне Мораве, једино примерак из Аранђеловца је нешто севернији. Секире можемо приписати аутохтоној култури у западној Србији.

Два примерка опредељена су у варијанту *Дебело Брдо*¹⁶³⁹ (Б2.5/15, 35), која се хронолошки опредељује у период краја Вг D, а завршава се крајем периода На А. Поред наша два примерка, позната су још два из Босне и Херцеговине, па се ништа више не може рећи о овом типу.

Један примерак (Б2.5/44) одговара *једнобридим секирама са ушницом* које се хронолошки датују у период На В.¹⁶⁴⁰ Неколико примерака јавља се у околини Сплита, а један на Дебелом Брду у Босни и Херцеговини.

У погледу контекста налаза, 33 секире потиче из једне оставе (52%), а 30 примерака су случајни налази (48%).

Посебни налази

Калупи за ливење

О откривеним калупима за ливење оружја било је речи горе, на местима где се говорило о одговарајућим типовима.

Брусеви

Из овог периода познат је само један камени брус (Б3.2/1), по свом облику исти као и брусеви из каснијих периода, тако да се ништа ближе не може рећи о овом типу налаза.

¹⁶³⁹ Antonović 2014: 96 и даље.

¹⁶⁴⁰ Gori 2006: 208 и даље.

Старије гвоздено доба

Дефанзивна опрема

Од дефанзивне опреме која се може приписати фазама 3 и 4 забележени су штитови, шлемови и кнемиде, док оклопи, осим неколико примерака плоча за груди на територији данашње Албаније, нису регистровани, мада је М. Стојић претпоставио да неколико фрагмената гвоздених плоча у Мрчајевцима могу представљати оклоп.¹⁶⁴¹

Штитови (карта 20)

Током периода старијег гвозденог доба на истраживаној територији, регистровани су остаци укупно 14 штитова, од којих 12 припада млађој фази. Два бронзана примерка из Лушца (Г1.1/4-5) припадају фази 3, а могуће је да се ради о једном штиту који је имао два умба, с обзиром на то да се по два умба јављају и у централном гробу хумке II у Атеници, а са оградом наводимо и налазе две бронзане фалере са некрополе у Вртишту код Ниша.¹⁶⁴² Ипак, због несигурног контекста и недостатка рупица за причвршћивање по ободу, фалере из Вртишта нису обрађене каталогски у овом раду, али би можда могле представљати умба једног штита.

У фази 4 јављају се гвоздена наребрена умба која често на врху имају додатно ојачање у виду масивнијег дугметастог или пирамидалног трна (Г1.1/1-3, 6-8). Сви налази у унутрашњости Балкана сведоче да је реч о простијим верзијама дрвених штитова, са једним или два мања умба, док у фази На D2/3 срећемо типично грчки штит – *аспис*, у гробовима из Требеништа (Г1.1/9-14). Штитови из Требеништа и по димензијама и конструктивно одговарају типичним асписима.

Сви штитови из фазе 3 и првог дела фазе 4 откривени су на територији или граничном подручју комплекса Гласинац-Мати, мада чуди њихово потпуно од-

¹⁶⁴¹ Стојић 1997: 33.

¹⁶⁴² Дејановић (ур.) 1971: 53, кат. 464; Vasić 1977a: pl. 21/8-9.

Карта 20

суство са територије данашње Албаније. У периоду На D2/3 аспис штитове среће-мо код носилаца Охридске групе, а у поменутом гробу из Атенице два умба која настављају традицију претходног периода.

Хронолошки, наребрена умба одговарала би периодима од На С2 до На D2/3, док би се појава асписа могла везати искључиво за период доцнији од почетка V века пре н.е. Недостатак штитова на појединим територијама вероватно се може оправдати коришћењем штитова од дрвета или коже, а који нису могли бити археолошки регистровани.

У погледу контекста налаза, сва умба и асписи потичу из гробова или насипа хумки.

Шлемови (карта 21, хронолошка табела 8)

Током периода старијег гвозденог доба на истраживаној територији, регистровано је 33 шлема, од којих 30 припада *илирском*, два *коринтском*, а један *халкидском* типу. Сви шлемови осим једног примерка илирског типа припадају фази 4.

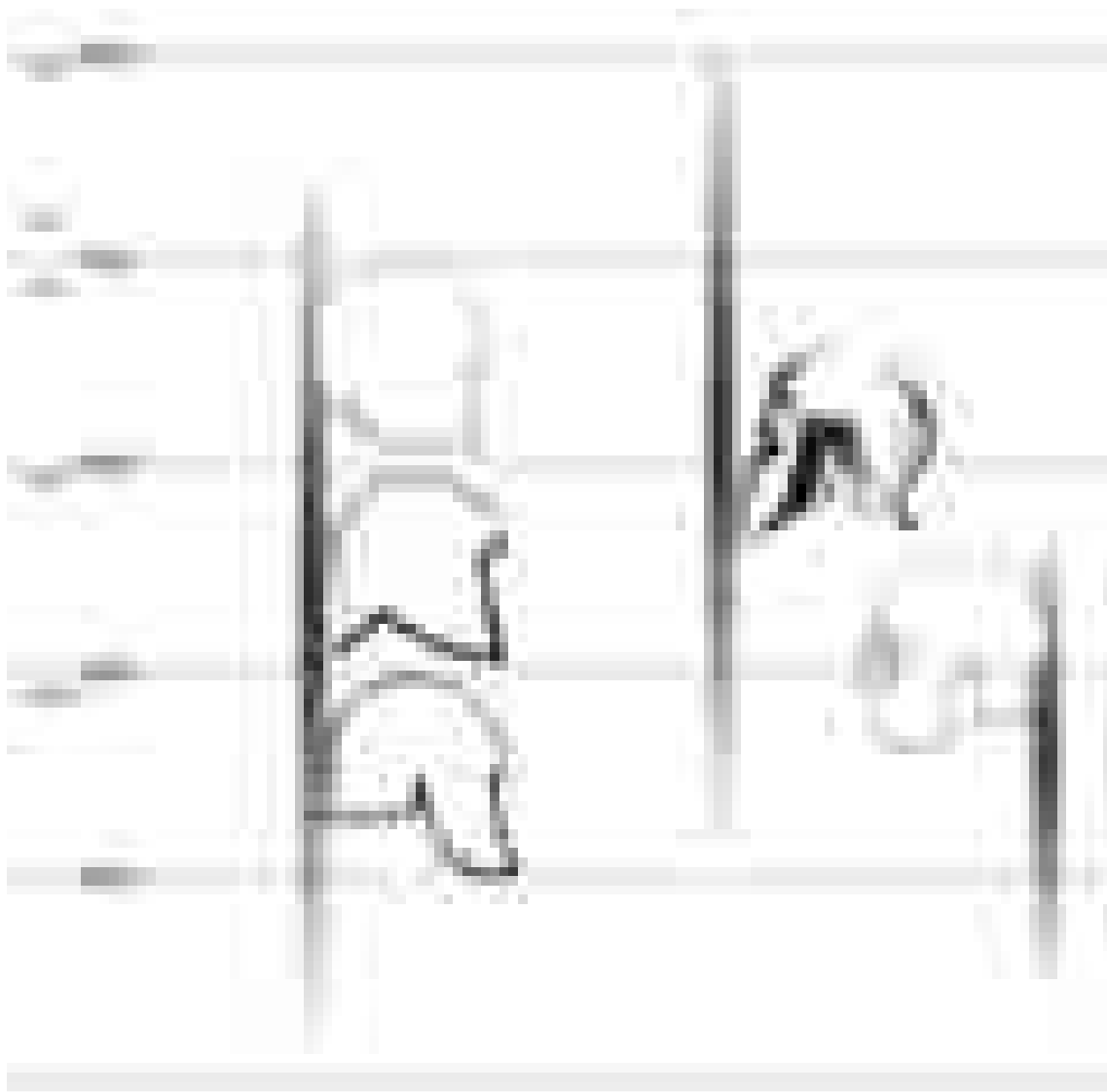
30 примерака опредељено је у *илирски* тип шлема (Г1.2/1-8, 11-31, 33), који је раније називан и грчко-илирски тип, али је током неколико последњих деценија опште прихваћен први назив. Овај тип шлема развио се током VIII века пре н.е. у областима јужне Грчке из кегластих шлемова, али је свој пуни развој и ширу заступљеност широм Балкана доживео од VI века пре н.е. када је један од центара производње негде у околини Солуна.¹⁶⁴³ Илирски шлемови детаљно су класификовани у три основна типа, са више подваријанти, па тако тип I припада периоду На С, тип II крају периода На С2 до краја На D1 периода, док би тип III припадао времену од На D2/3 па скоро до краја IV века пре н.е.¹⁶⁴⁴ Типу I припада примерак из гроба 26 некрополе Боровец (Г1.2/28), али с обзиром на чињеницу да некропола припада култури Куч и Зи II и да се остали гробови опредељују најраније у период средине VI века пре н.е., тј. На D1, као и други прилози из гроба 26 указују да је вероватно

¹⁶⁴³ Vasić 2010: 38.

¹⁶⁴⁴ *Antike Helme* 1988: 44-53.

Карта 21

Хронолошка табела 8

реч о дуготрајном коришћењу и наслеђивању овог примерка. Остали налази овог типа потичу са Пелопонеза и Атике.¹⁶⁴⁵ Типу II припадала би четири примерка, по један из централне Албаније и Пелагоније, а два са Охридског језера (Г1.2/1, 12-13, 33). Р. Васић претпоставља да је центар њихове производње био на територији грчке Македоније,¹⁶⁴⁶ с обзиром на њихову бројност у овом делу Балкана, а у ширем географском контексту шлемове ове варијанте налазимо до Пелопонеза и Родоса на југу, али и централне Посавине на северу. Тип III је свакако најраспорострањенији облик илирске кациге, и уопште узев шлемова на истраживаној територији (Г1.2/2-

¹⁶⁴⁵ *Ibid.*: 47, Abb. 6.

¹⁶⁴⁶ Vasić 2010: 38.

8, 11, 14-27, 29-31). Старије варијанте овог типа заступљене су на територији данашње Албаније, јужне Македоније и Метохије, док су два примерка регистрована у области Западне Мораве. У ширем контексту, ове шлемове у већем броју налазимо на јадранској обали и непосредном залеђу, као и у ширем окружењу солунског залива, па би вероватно и центре њихове производње требало тражити у ове три регије. Значајан број регистрован је и на Пелопонезу, док се понеки примерак може наћи и у Подунављу. Млађе варијанте налазимо најчешће на траси *Via Egnatia*, и то на потесу од Драча до Солуна, уз неколико примерака на Пелопонезу и Сицилији. Највећи број примерака свих варијанти долази са територије комплекса Гласинац-Мати и Охридске групе, а постоји и извесна заступљеност у групама Кучи и Зи II и Пелагонској групи, док остаје отворено питање нешто веће заступљености код Пеонаца, с обзиром на похарану гробницу из Корешнице код Демир Капије која је садржала чак 18 примерака илирских шлемова.¹⁶⁴⁷

Коринтским шлемовима припадају два примерка (Г1.2/10, 32) и то њиховој развијеној фази која се опредељује у период На D2/3. Оба примерка потичу са југа истраживане територије, али не омогућавају ширу анализу. У ширим оквирима, коринтски шлем често је у употреби на Пелопонезу, Атици и егејским острвима, а представља омиљену врсту кациге на територији јужне Италије, где се крајем VI века пре н.е. јавља и локално развијен тип, тзв. *апулско-коринтски* шлем.¹⁶⁴⁸ Један примерак са наше територије припада *халкидском* типу шлема (Г1.2/9), који спада у бочну грану коринтског типа, а наш примерак се хронолошки опредељује такође у период На D2/3 и долази са Охрида. Овај тип шлема био је коришћен до хеленистичког периода и омиљен је на истоку Балкана и источним обалама Црног Мора, док је у Грчкој био слабије заступљен.

У погледу контекста, чак 29 примерака потиче из гробова (88%), а четири су случајни налази (12%).

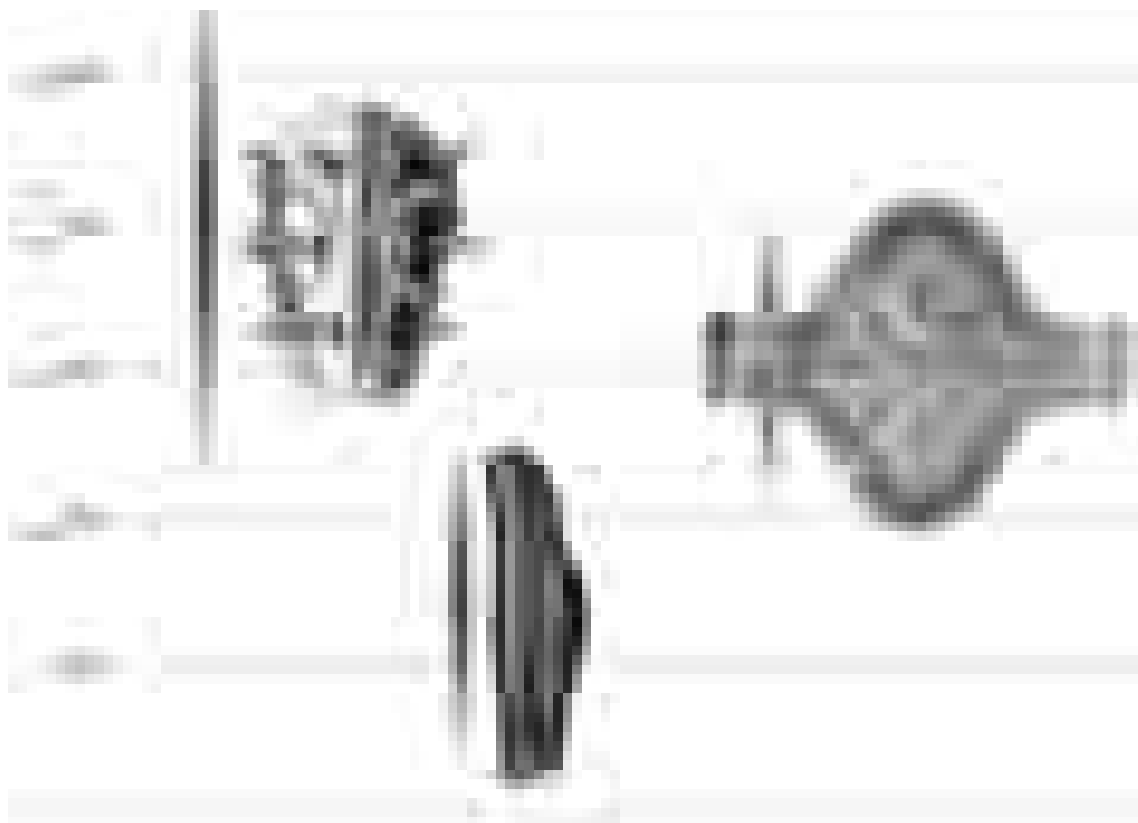
¹⁶⁴⁷ *Ibid.*: 43.

¹⁶⁴⁸ *Antike Helme* 1988: 107.

Кнемиде (карта 22, хронолошка табела 9)

Током периода старијег гвозденог доба на истраживаној територији, регистровани су остаци укупно шест кнемида/пара кнемида, од којих две припадају старијој, а четири млађој фази.

Старији примерци (Г1.3/3-4) јављају се на простору северне Албаније и хронолошки одговарају фази 3, односно периоду На С2/D1. Реч је о бронзаним примерцима са алкама за провлачење ремења за фиксирање за ногу, какве налазимо на простору Гласинца, украшене техником искуцавања низа геометријских мотива. Први слични примерци јављају се још почетком На А на простору Егеје, да би се нешто касније проширили на области Подунавља. На истраживаној територији овај тип кнемида јавља се у комплексу Гласинац-Мати.

Хронолошка табела 9

Млађи примерци кнемида (Г1.3/1-2, 5-6), који прате анатомију ноге и без ремења су за причвршћивање, хронолошки се опредељују у период На D. Они

Карта 22

представљају типичну грчку пешадијску опрему, заједно са штитовима типа *астис*, *ксифос* мачевима и неким од примерака грчких шлемова. Њихова дистрибуција показује да су коришћени у више култура на овој територији, односно код више палеобалканских племена.

У погледу контекста налаза, све кнемиде потичу из гробова или гробног окружења.

Оклопи (карта 22, хронолошка табела 9)

На истраживаној територији током фаза 3 и 4 регистровани су остаци три грудне/стомачне бронзане плоче (Г1.4/1-3) и све оне хронолошки припадају периоду На С2/D1, а откривене су у долини реке Мати у северној Албанији. Једини слични налаз потиче са Гласинца, али је реч о кнемидама направљеним од оваквог типа оклопа,¹⁶⁴⁹ што је видљиво по неправилним ивицама и накнадним нитовањем плочица за алке.

Овај тип заштите тела можемо подвести под неки вид оклопа, али је због његове величине и изузетно танког лима пре реч о парадном оклопу, него о функционалној заштити стомака или груди током боја. Сви налази потичу из некропола.

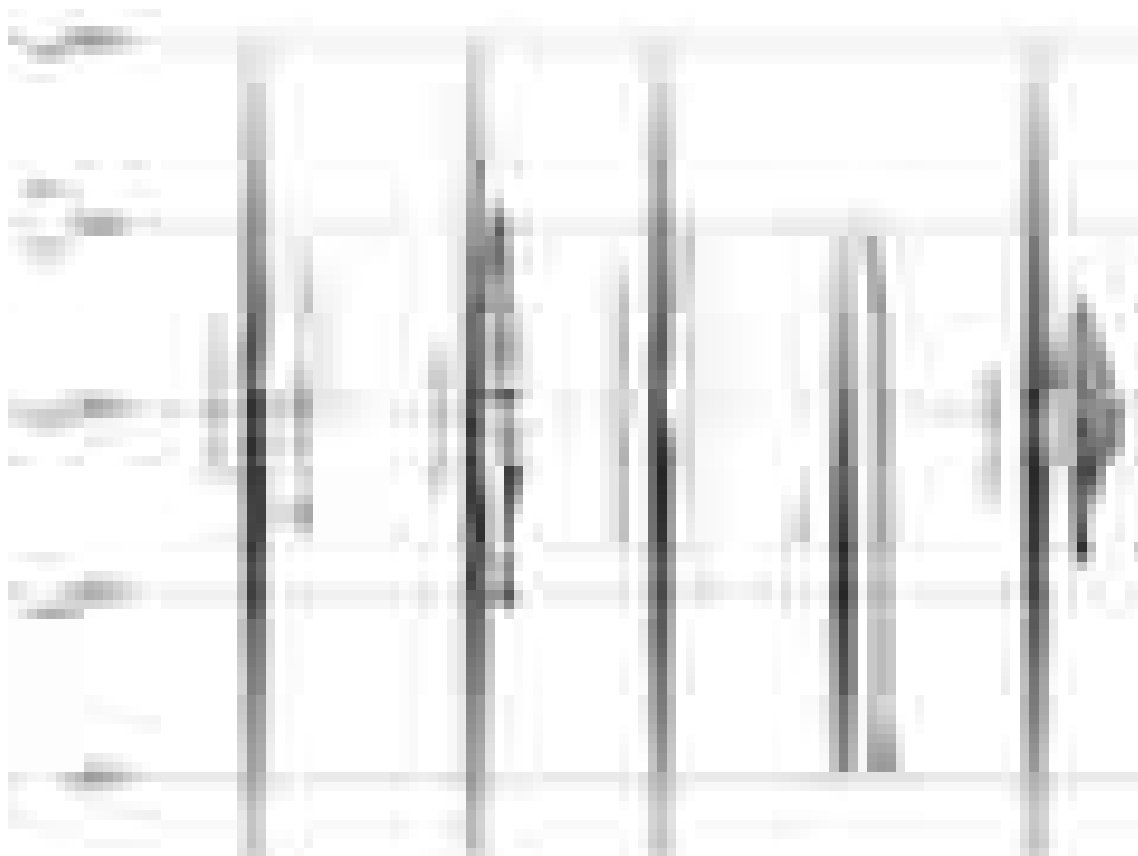
Офанзивно оружје

Од офанзивне опреме која се може приписати фазама 3 и 4 регистрована су копља, мачеви, бодежи/бојни ножеви, стрелице, секире и пројектили за праћку.

Копља (хронолошка табела 10)

Током периода старијег гвозденог доба на овој територији, укупно је регис-

¹⁶⁴⁹ Човић 1976: 275.

Хронолошка табела 10

тровано 465 копаља, од којих је 428 примерака било могуће одредити у одређени тип, док је 37 њих остало неопредељено. На овом месту треба поменути да одређивање у типове није једноставно као што је то случај са бронзаним копљима из претходне две фазе из разлога што је реч о гвозденим примерцима који су често лоше очувани, па је вероватноћа грешке у одређивању типа далеко већа. Исто тако, већина гвоздених копаља из ове две фазе је изузетно слична, па се јавио проблем одређивања примерака који нису могли бити датовани на неки други начин (затворене целине, пратећи материјал, културни слојеви) и такви примерци су по праву приписивани фази 4.

Анализа копаља биће извршена по фазама 3 и 4, тј. На С и На D.

У погледу контекста налаза, 421 примерак потиче из гробова (90,5%), шест је из оставе или насеља (1,5%), а 38 су случајни налази (8%).

	Гроб	Остава/насеље	Случајан налаз
копља	421	6	38

Фаза 3, На С (карта 23)

На истраживаној територији током фазе 3 укупно је регистровано 63 примерака копаља, опредељених у три типа. 26 припада копљима са *делтоидним листом*, 23 типу са *издуженим листом*, девет типу са *листом у облику лаворовог листа*, док је пет примерака остало неодређено.

26 примерака који припадају копљима са *делтоидним листом* (Г2.1/3, 5, 14-18, 173, 181, 232, 234-235, 239-241, 246, 249-250, 265, 276, 307, 392-394, 449-450), настављају традицију делтоидних бронзаних копаља. Треба издвојити примерак из оставе Рудовци (Г2.1/3), који има фасетиран тулац, што је карактеристика бронзаних копаља из претходне фазе. Делтоидна гвоздена копља јављају се на скоро целој истраживаној територији и код већине археолошких култура тог периода, али је већа заступљеност приметна на територији данашње Албаније.

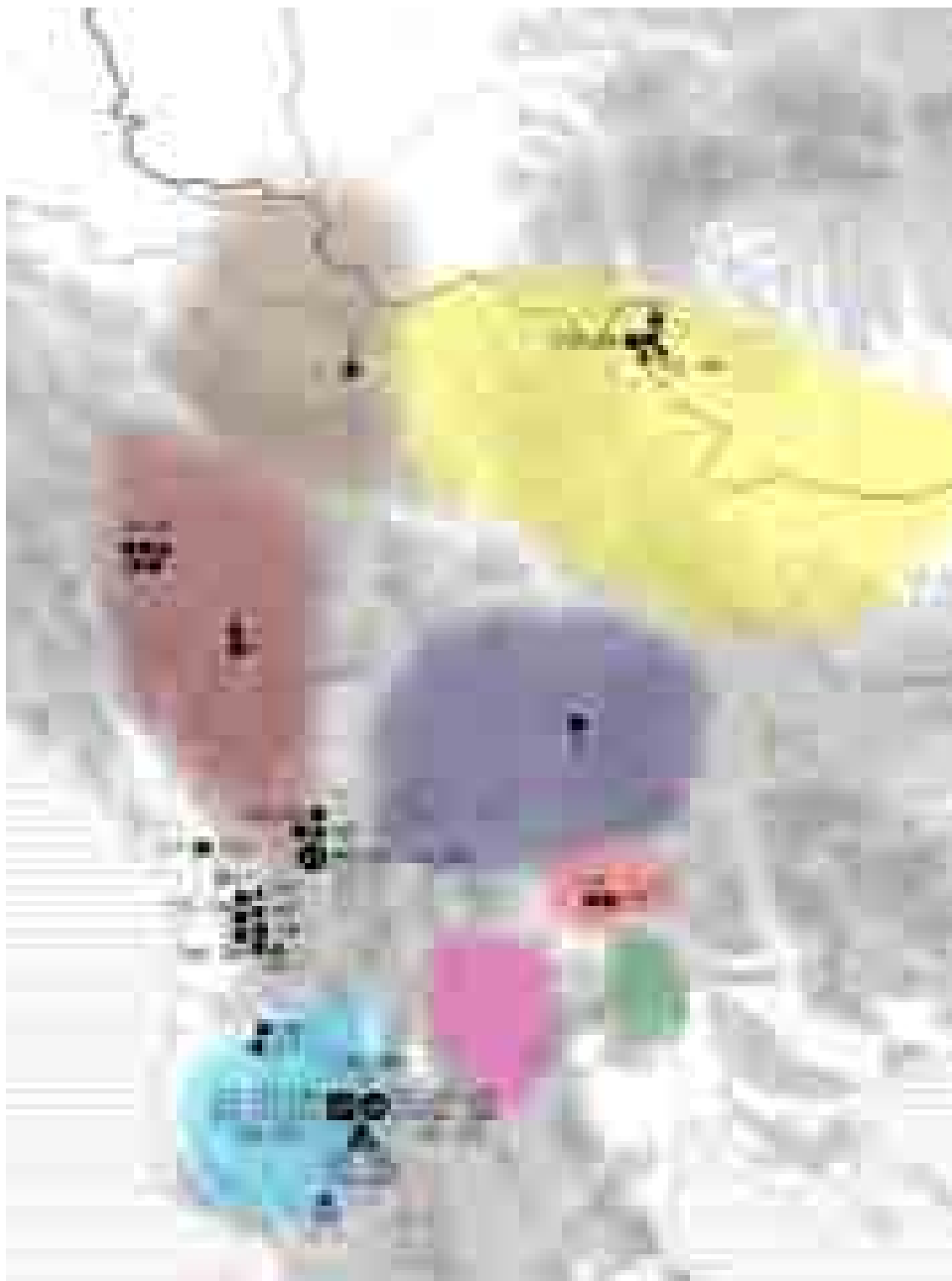
23 копаља припада типу са *издуженим листом* (Г2.1/4, 6, 165-166, 172, 225-228, 230-231, 233, 237, 242-244, 264, 277, 283-284, 308-309, 329), каква се јављају и у фази 2, наравно од бронзе. И она су, као и копља са делтоидним листом заступљена на скоро целој истраживаној територији, док их је највише, такође, на територији данашње Албаније.

Девет копаља припада типу са *листом у облику лаворовог листа* (Г2.1/163-164, 229, 236, 238, 247, 267, 281, 304). Ови примерци најчешћи су на територији данашње Албаније, а два примерка регистрована су на подручју Кључа.

Пет примерака је остало неодређено (Г2.1/171, 245, 248, 266, 325).

У погледу контекста налаза, 60 копаља потиче из гробова (95%), једно из оставе (2,5%) и два су случајни налази (2,5%).

	Гроб	Остава	Случајан налаз
делтоидни лист	24	1	1
издужени лист	23		
лист у облику лаворовог листа	9		
неодређени	4		1
Укупно	60	1	2

Карта 23

Фаза 4, На D (карта 24)

На истраживаној територији током фазе 4 укупно је регистровано 402 ко-
пља, а појављује се укупно пет типова. 90 примерака припада копљима са *делтоид-*
ним листом, 232 типу са *издуженим листом*, 27 типу са *листом у облику ловоровог*
листа, 12 примерцима *ширег листа*, осам копљима типа *сигина* (налик пилуму),
један примерак припада *петици* копља, док је 32 примерка остало неодређено.

90 примерака припада копљима са *делтоидним листом* (Г2.1/28, 32, 35, 38,
40, 51, 62-63, 67-98, 70-71, 74, 76, 78-79, 81, 83-84, 90, 92, 94, 97, 103-104, 106-107,
109, 112, 116, 139, 151, 157, 161, 175-177, 180, 184-186, 188-189, 192-194, 197, 206,
213-214, 221, 223-224, 261, 268, 271, 273, 285, 296, 319-320, 322-323, 331-332, 340,
342, 344, 346, 350, 352-355, 369, 373-374, 377, 379-380, 388, 402, 426-427, 435, 453-
454, 458-459, 461, 463) и онај тип се такође наставља на копља из претходних фаза.
Заступљени су у свим областима истраживане територије.

Највећи број копаља, њих 232 припада типу са *издуженим листом* (Г2.1/2,
8-9, 11-13, 19-21, 23-24, 26, 29, 31, 33, 36, 41, 46-47, 52-53, 55-61, 65, 69, 72-73, 75,
77, 80, 85-86, 88-89, 96, 98, 108, 111, 115, 117-118, 120-124, 126-131, 134-138, 141-
145, 147-150, 153-155, 158-160, 162, 167-170, 174, 178-179, 187, 190, 195-196, 198-
202, 207-212, 215-218, 222, 252, 256-258, 262-263, 270, 272, 275, 278-280, 282, 287,
289-295, 299-300, 302, 310-318, 326-328, 330, 333-335, 341, 345, 347-349, 356-359,
361, 363-368, 370-371, 376, 378, 381-386, 389-390, 395-401, 403-404, 406-425, 428-
434, 436-448, 451-452, 456-457, 460, 462, 464-465) и налазимо их у свим областима
на истраживаној територији.

27 примерака одређени су у копља са *листом у облику ловоровог листа*
(Г2.1/1, 22, 37, 91, 93, 95, 182-183, 191, 203-205, 251, 259-260, 269, 288, 298, 301,
324, 336-339, 343, 362, 391) и они такође настављају традицију из претходних фаза,
али је њихова процентуална заступљеност мања у односу на остале типове у овом
периоду. Јављају се на скоро целој територији, осим код култура које се везују за
племе Пеонаца, у Повардарју.

12 копаља припада примерцима са *широким листом* (Г2.1/34, 45, 50, 54, 64,
66, 82, 87, 133, 140, 360, 455) који, морамо признати, могу припадати и неком дру-

Карта 24

гом типу уколико се изоставе неки параметри. Највише су заступљени у комплексу Гласинац-Мати.

Осам примерака припада копљима типа *сигина* (Г2.1/27, 39, 42, 105, 119, 125, 146, 156), која се по први пут јављају крајем периода На С2 и трају до краја На D периода. Термин је преузет од Р. Васића, који га је и први пут употребио на овим просторима када је анализирао копље из Санског Моста.¹⁶⁵⁰ Реч је, наиме, о копљима која у ширим категоризацијама личе на римске пилуме, али хронолошки одговарају периоду старијег гвозденог доба на овим просторима. Најчешће се ради о дужим гвозденим оштрим шипкама, некад и дужине преко 1 m, које су се могле поставити на дрвено стабло и тако предтсављати бацачко копље погодно за пробијање дефанзивне опреме. Могле су, али не нужно, имати и тулац. Кипарске сигине, које помиње и Херодот, у употреби су од VII века пре н.е.,¹⁶⁵¹ па стога датовање ове врсте оружја одговара централнобалканским примерцима. Треба напоменути и да се слични примерци од бронзе јављају у курганима северног Кавказа још крајем III и почетком II миленијума пре н.е.,¹⁶⁵² али очигледно овом типу копаља није придавана нека посебна пажња, а руске колеге чак и немају назив за овај тип копаља, док за њихово порекло наводе предњеазијски простор.¹⁶⁵³ Наши примерци јављају се у долинама Вардара и Дрима и припадају Ђевђелијској групи, као и носиоцима комплекса Гласинац-Мати. Осим тога, слични примерци јављају се у поменутом Санском Мосту, а два слична примерка и у гробу 1 хумке II у Осову, на Гласинцу.¹⁶⁵⁴ Исто тако, један примерак потиче из ратничког гроба XI у хумци А на некрополи Халос у Грчкој Македонији.¹⁶⁵⁵ Треба поменути да су два примерка (Г2.1/42, 125) кружна и шупља, један примерак (Г2.1/105) има овални врх и краћи трн за насађивање, а остали су дуже зашиљене гвоздене шипке. Без обзира на варијанте, сви примерци имају функционалну карактеристику пробијања дефанзивног наоружања и бацачког су типа.

¹⁶⁵⁰ Васић 1996: 45 и даље.

¹⁶⁵¹ *Ibid.*: 46.

¹⁶⁵² Мунчаев 1975: 306, рис. 73/3, 397, рис. 82/16-19.

¹⁶⁵³ *Ibid.*: 394.

¹⁶⁵⁴ Васић 1996: 46-47.

¹⁶⁵⁵ Kilian 1975: Taf. 20/4.

Један примерак припада *петици* копља (Г2.1/48) и он потиче са југа Македоније.

32 копља остало је неопредељено (Г2.1/7, 10, 25, 30, 43-44, 49, 99-102, 110, 113-114, 132, 152, 219-220, 253-255, 274, 286, 297, 303, 305, 321, 351, 372, 375, 387, 405).

У погледу контекста налаза, 361 копље долази из гробова (90%), пет из оставе или насеља (1%), док су 36 случајни налази (9%).

	Гроб	Остава/насеље	Случајан налаз
делтоидни лист	81	2	7
издужени лист	211		21
лист у облику ловоровог листа	21	3	3
широки лист	9		3
сигина	7		1
петица	1		
неопредељени	31		1
Укупно	361	5	36

Мачеви (хронолошка табела 11)

Током периода старијег гвозденог доба на овој територији, укупно је регистрован 71 мач, од којих је 62 било могуће одредити у одређени тип, док је 9 примерака остало неопредељено. Анализа мачева биће извршена по фазама 3 и 4, тј. На С и На D.

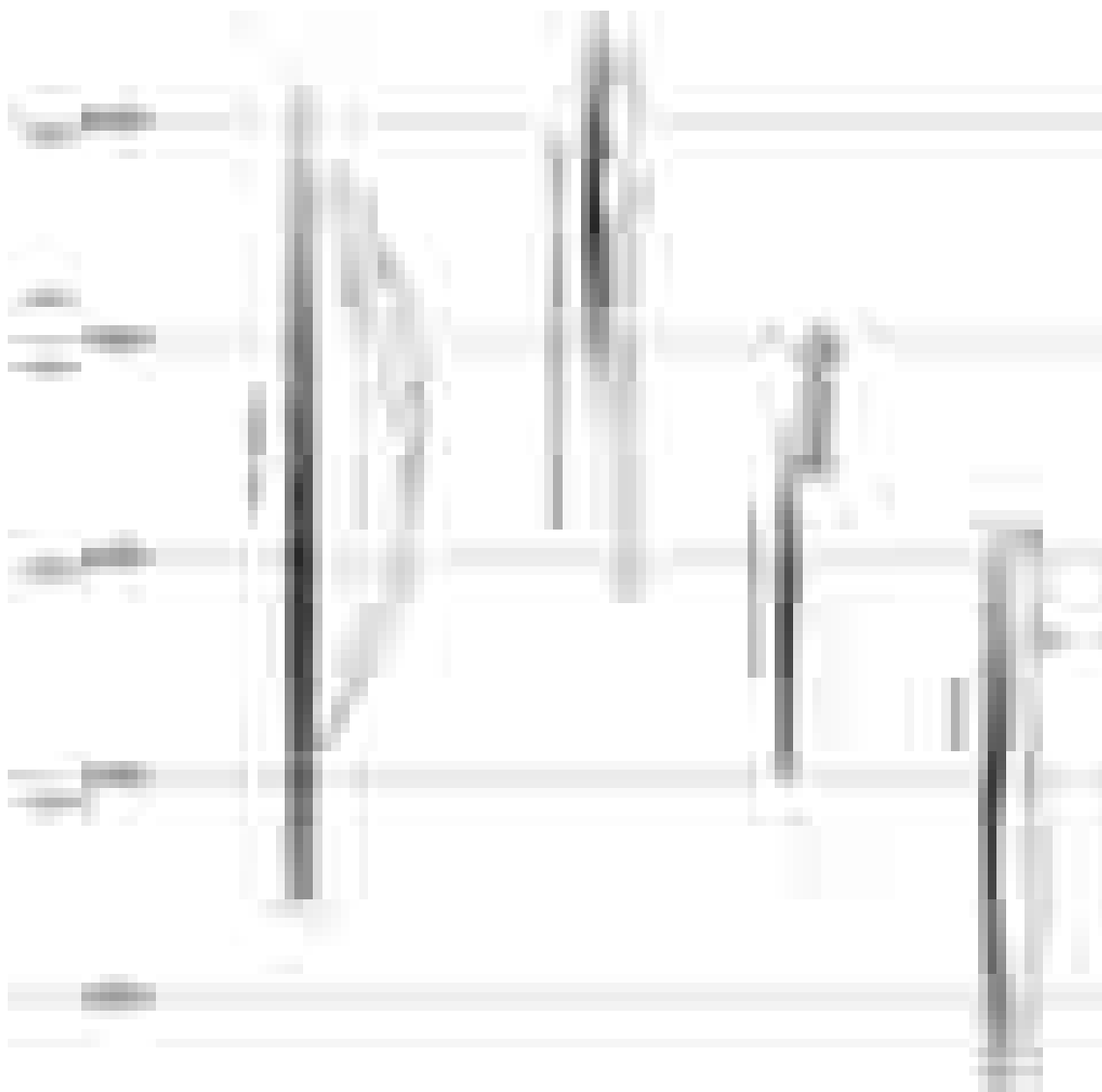
У погледу контекста налаза, 65 примерака потиче из гробова (91,5%), један је из оставе (1,5%), а пет су случајни налази (7%).

	Гроб	Остава	Случајан налаз
мачеви	65	1	5

Фаза 3, На С (карта 25)

На истраживаној територији током фазе 3 укупно је регистрован 21 примерак мачева, а појављују се укупно четири типа. Један припада типу *Новиград*,¹⁶⁵⁶ 10

¹⁶⁵⁶ Harding 1995: 46 и даље.

Хронолошка табела 11

кривим једносеклим мачевима, седам типу *Науе II* „гвоздених језичастих мачева прото- до раноархајског периода“ према И. Килијан-Дирлмајер,¹⁶⁵⁷ а један типу са *T дршком*, док су два примерка остала неопредељива.

Фрагмент једног бронзаног примерка који припада типу *Новиград* (Г2.2/1) регистрован је у остави из Старог Костолца, а о датовању овог типа мача и дистрибуцији било је речи у мачевима фазе 2.

10 примерака припада *кривим једносеклим мачевима* (Г2.2/38, 42-44, 46, 49-50, 52-54) који се појављују током периода На В3/С и трају до На D3, када их за-

¹⁶⁵⁷ Kilian-Dirlmeier 1993: 106 и даље.

мењују махајре,¹⁶⁵⁸ грчки криви једносекли мачеви са проширеним и закривљеним предњим делом и повијеним дршкама, често са крајевима у облику птице или друге животиње.¹⁶⁵⁹ Наши криви мачеви јављају се у две варијанте, са Т крајевима дршке, који су чешћи на истоку Балкана и примерци без посебно моделованог завршетка рукохвата.¹⁶⁶⁰ Већина повијених кривих мачева на прелазу из рукохвата у сечиво има мањи језичасти рукобран. Највећа учесталост овог типа мача на истраживаној територији јесу долине река Дрим и Мати, а неколико примерака се појављује и на југу Албаније. Додуше, чуди чињеница да се ови мачеви у фази 3 јављају на територији данашње Албаније, док се у остале три околне државе не појављују у овом периоду, што можда више сведочи о не баш синхронизованом датовању овог типа мача, а током следеће фазе криви мачеви се јављају баш на том подручју, док је у Албанији регистровано тек неколико примерака.

Седам мачева припада типу *Haue II* „гвоздених језичастих мачева прото- до раноархајског периода“ (Г2.2/3, 5, 23, 40, 47-48, 60), дефинисаних на основу монографије И. Килијан-Дирлмајер,¹⁶⁶¹ а реч је о примерцима насталим по узору на бронзане мачеве овог типа (тј. типа *Штацлинг*). Хронолошки, они се на простору јужне Егеје јављају већ од почетка периода На В1, односно протогеометријског периода, док се нешто касније, вероватно од На В2 појављују и нешто северније, па се њихово присуство на истраживаној територији може потврдити од периода На В3, у који је опредељен мач из некрополе Псари (Г2.2/60), на самом југоистоку Албаније. Током наредног периода, На С, ове мачеве налазимо на простору јужне Македоније и Албаније, а већи број је регистрован и на северу Грчке.

Један примерак припада мачевима са *Т дршком* (Г2.2/61), за који немамо ближних аналогија у непосредном окружењу, а хронолошки је опредељен у период На В3/С. Једину, мада несигурну аналогију, могли би представљати мачеви типа Велики Мошуњ,¹⁶⁶² мада су они у потпуности бронзани, за разлику од нашег примерка

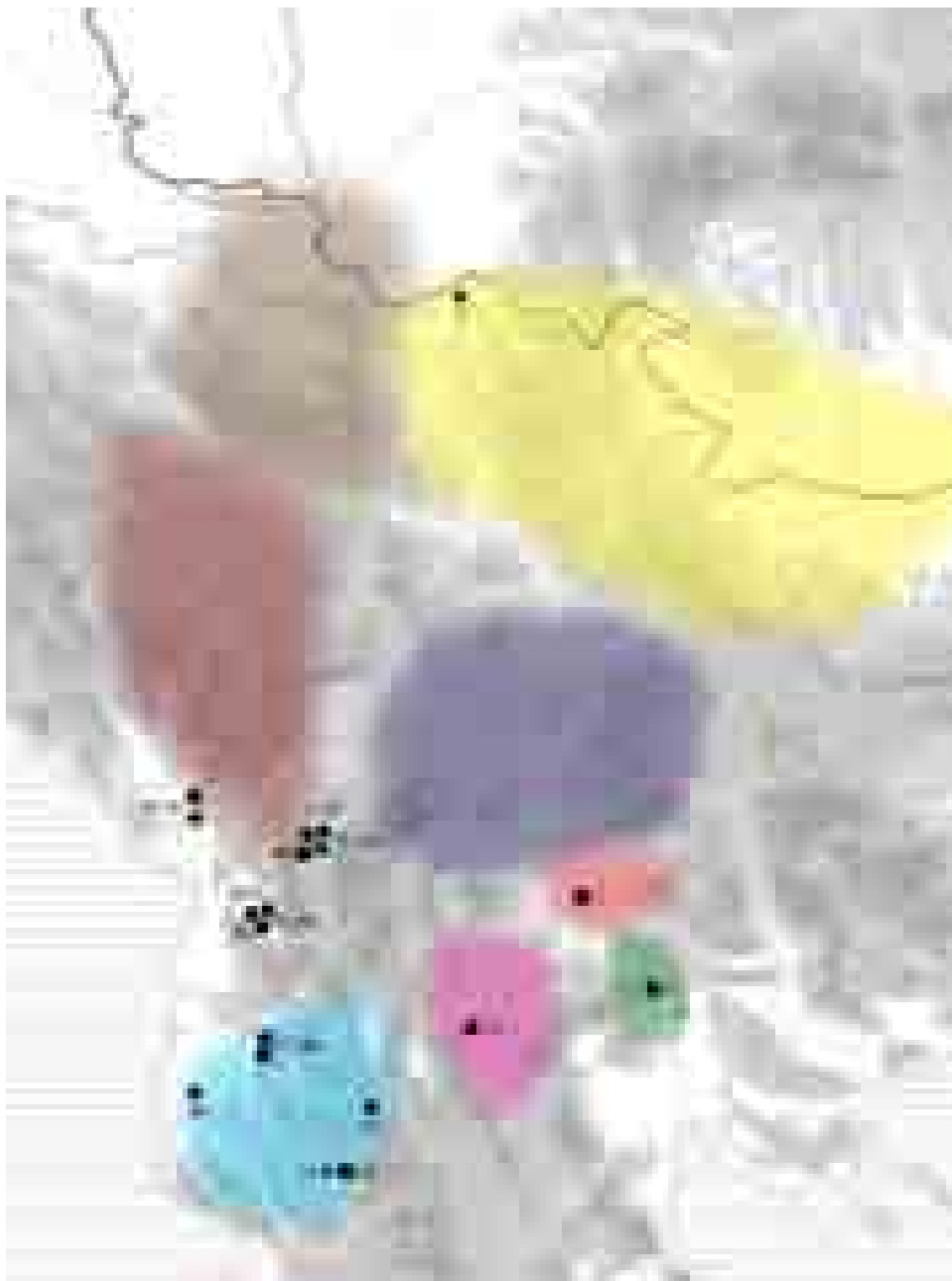
¹⁶⁵⁸ Раговић-Пешикан 1982: 25 и даље.

¹⁶⁵⁹ Отприлике у исто време у југозападној Европи и севернозападној Африци јавља се идентичан мач под именом *фалцата*, само што су њихови крајеви често украшени у облику коња, а пореклом се везују за Ибере.

¹⁶⁶⁰ О томе в. Guštin 1977: 155 и даље.

¹⁶⁶¹ Kilian-Dirlmeier 1993: 106 и даље.

¹⁶⁶² Harding 1995: 87-88.

Карта 25

који је гвоздени са бронзаном оплатом дршке. Додуше, овај примерак из Псарија нешто је млађи од типа Велики Мошуњ, али њихова повезаност у било ком смислу не може бити потврђена.

Два примерка остала су неодређена (Г2.2/39, 45).

У погледу контекста налаза, 20 примерака потиче из гробова (95%) и један из оставе (5%).

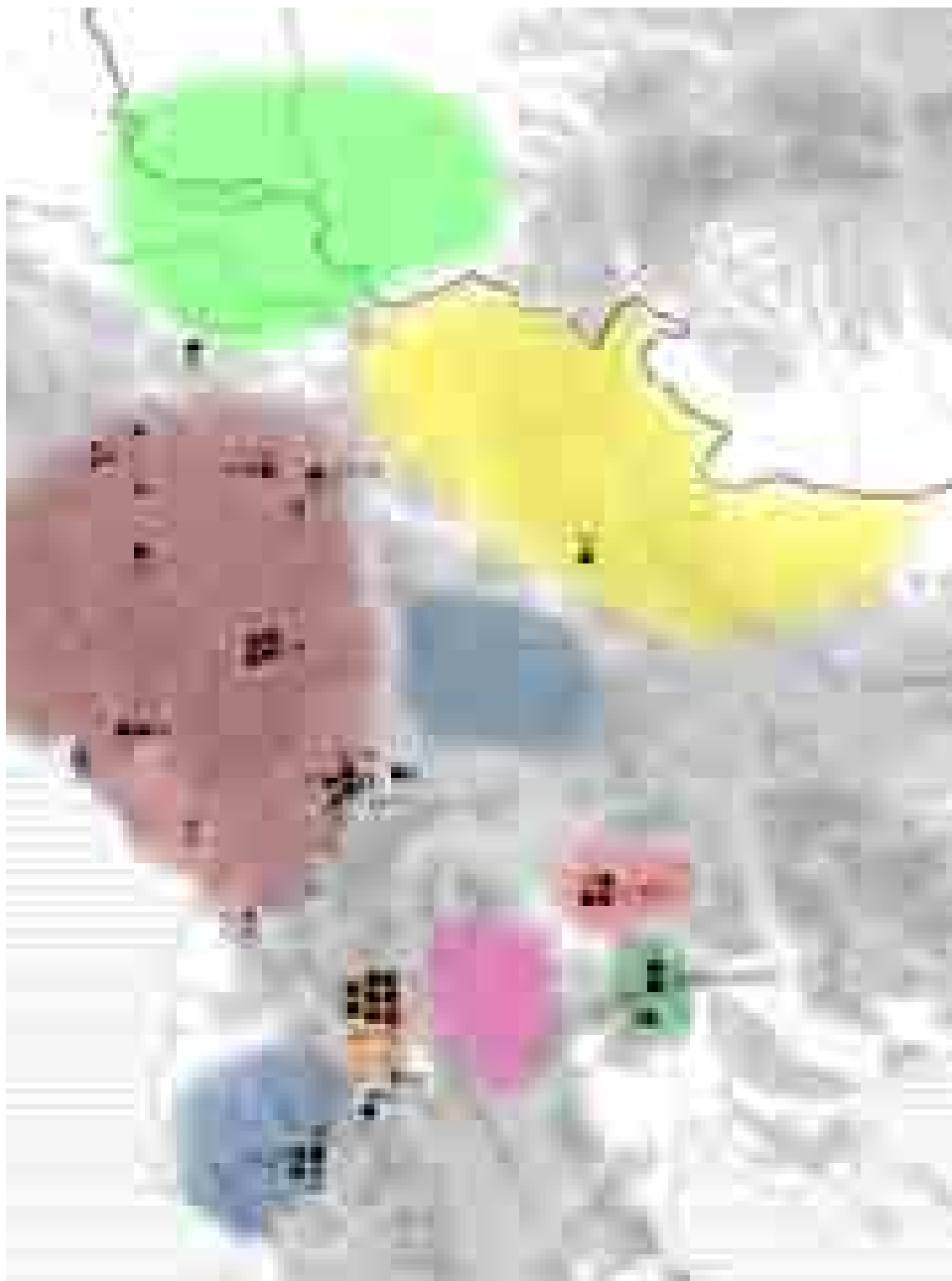
	Гроб	Остава	Случајан налаз
Новиград		1	
криви једносекли мачеви	10		
гвоздени <i>Haue</i> II	7		
са T дршком	1		
неодређени	2		
Укупно	20	1	0

Фаза 4, На D (карта 26)

На истраживаној територији током фазе 4 укупно је регистровано 50 примерака мачева, а појављују се укупно четири типа и две варијанте једног типа. 17 примерака припада *кривим једносеклим мачевима*, 18 мачева припада типу *ксифоса*, а још четири примерка варијантама овог типа, шест типу *гласиначком* типу мача, један типу *Психро-Ромаја*, док је осам примерака остало неодређено.

17 примерака припада *кривим једносеклим мачевима* (Г2.2/6-10, 17, 19-20, 24, 27, 31-32, 34, 56-57, 63), о чијој је хронологији и развоју детаљно писано у фази 3. У погледу изгледа нема никаквих промена у односу на старије примерке. Током фазе 4, ови мачеви јављају се у скоро свим областима истраживане територије и код већине култура дефинисаних у периоду На D.

18 мачева припада типу *ксифоса* (Г2.2/2, 4, 14-15, 28-30, 33, 64-71), грчком двосеклом мачу са крстастим рукобраном и пламенасти проширеним доњим делом сечива, који се хронолошки одређује у период На D, а јавља се и након завршетка овог периода. Највећи број мачева овог типа налазимо на граничним територијама са грчким светом у том периоду, а неколико примерака је регистровано и у долини Дрима, на простору Метохије. У посебну варијанту ових мачева приписана су и два слична примерка (Г2.2/18, 22), с тим да мач из Ромаје (Г2.2/18) личи на примерак из

Карта 26

Вице у Епиру, који се датује на прелаз VII и VI века пре н.е.,¹⁶⁶³ док је мач из Његуша (Г2.2/22) ближи *ксифосу*, али се због степена очуваности то не може са сигурношћу тврдити. У другу варијанту опредељена су два примерка са некрополе Боровец (Г2.2/58-59), а реч је о преправљеним мачевима типа ксифос. Наиме, оба примерка подсећају на махајре, али је очигледно да имају централна ребра по средини сечива и пламенаст изглед, па се чини да су у неком тренутку, да ли због оштећења или бојних потреба, двосекли ксифоси преправљени у једносекле махајре. Махајре немају ребра, већ само танак жлеб при врху тупог дела сечива који обично заузима половину његове дужине.¹⁶⁶⁴

Шест примерака припада *гласиначком* типу мача (Г2.2/11-12, 36, 41, 55, 62) који се хронолошки опредељују од краја VII века пре н.е. и трају до краја следећег столећа, те припадају периоду На D1. Реч је о примерцима који се везују за комплекс Гласинац-Мати, а поред наших примерака откривених у западној Србији, северној и јужној Албанији, јављају се и на простору Гласинца, док је један откривен чак у Делфима.

Један примерак издвојен је као посебан тип *Психро-Ромаја* (Г2.2/16), иако је првобитно опредељен као гласиначки тип, иако не поседује његове карактеристике. Једини мач који наликује овом примерку потиче са локалитета Психро на Криту и датује се на крај VII и почетак VI века пре н.е.,¹⁶⁶⁵ па је условно издвојен овај тип, иако ова два примерка скоро и да не могу бити међусобно повезана.

Осам примерака није могло бити опредељено у одређени тип (Г2.2/13, 21, 25-26, 35, 37, 51).

У погледу контекста налаза, 45 примерака потиче из гробова (90%), а пет су случајни налази (10%).

	Гроб	Остава	Случајан налаз
криви једносекли мачеви	17		1
гласиначки	5		1
Психро-Ромаја	1		
ксифоси и слични примерци	20		2
неопредељени	7		1
Укупно	45	0	5

¹⁶⁶³ Kilian-Dirlmeier 1993: 117, cat. 398, Taf. 54/398.

¹⁶⁶⁴ Parović-Pešikan 1982: 25 и даље.

¹⁶⁶⁵ Kilian-Dirlmeier 1993: 118, cat. 402, Taf. 54/402.

Бојни ножеви

Током периода старијег гвозденог доба на истраживаној територији, укупно је регистровано 50 бојних ножева и њихова анализа биће извршена по фазама 3 и 4, тј. На С и На D. На основу прикупљене грађе, чини се да се бодежи ни не појављују у овом периоду, мада се ова претпоставка мора узети са резервом, с обзиром на лошу очуваност гвоздених примерака услед корозије. У прилог овоме иде и податак да ни на подручју Грчке, након раног и средњег геометријског периода, није забележен већи број гвоздених бодежа, за разлику од времена пре На В, када се јављају гвоздени бодежи тзв. *Haue II* типа, који по изгледу и материјалу прате мачеве истог типа, поменуте у претходном излагању.

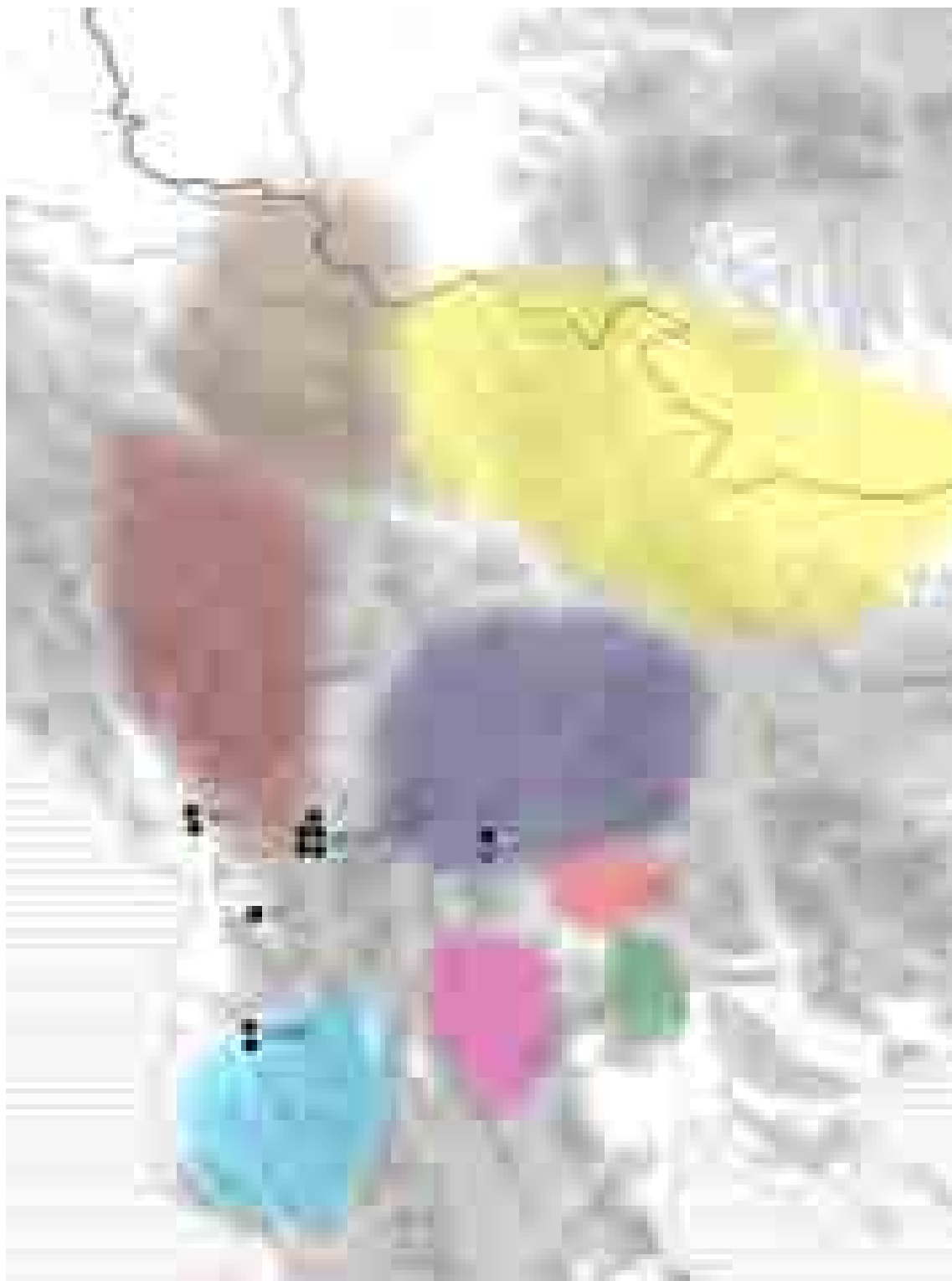
Фаза 3, На С (карта 27)

Из ове фазе на овој територији потиче 11 примерака бојних ножева (Г2.3/25-27, 30-36, 42). Само један примерак својим одликама одудара од устаљеног облика, чешће повијеног него равног сечива. Примерак са некрополе Бурел у долини Матија(Г2.3/27) има печуркасту јабучицу и он се једино разликује од осталих бојних ножева. Највећи број примерака у овом периоду регистрован је у северној половини данашње Албаније.

У погледу контекста налаза, девет примерака потиче из гробова, а два су налази из хумки, па се може претпоставити да су и они били у оштећеним или разореним гробовима.

Фаза 4, На D (карта 28)

На истраживаној територији током фазе 4 укупно је регистровано 39 примерака бојних ножева који су разврстани у седам типова. Њих 29 припада уобичајеном типу бојног ножа (Г2.3/2-3, 5-11, 13, 17-18, 21-24, 28-29, 37-39, 43-50), изгледом идентични примерцима из фазе 3. Један примерак припада бојном ножу са лоптастом јабучицом (Г2.3/1), два имају шупље дршке (Г2.3/4, 14), један примерак

Карта 27

Карта 28

је класичног изгледа али са златном оплатом дршке (Г2.3/12), два су са Т дршкама (Г2.3/19-20), два подсећају на мачеве типа махајре (Г2.3/15-16), један примерак је са украсном капом и изразитим граничником/рукобраном само са једне стране сечива (Г2.3/40), док је коштана дршка примерка из Атенице уметнички обрађена (Г2.3/41). Највећи број бодеза у овом периоду долази са територије комплекса Гласинац-Мати, а приметан је и извесно груписање налаза у култури Кучи и Зи II и код Пеонаца у источној Македонији. С обзиром на чињеницу да је реч о помоћном, а не примарном оружју, примећује се већи број различитих типова заступљених са једним или два примерка, што указује на то да је производња изразито локалног карактера. На основу дистрибуције бојних ножева, чини се, мада то не мора бити тачно, да ових примерака има више у зонама богатим рудом гвожђа.

У погледу контекста налаза, чак 34 примерака потиче из гробова (87%), а пет су случајни налази (13%).

Стрелице (хронолошка табела 12)

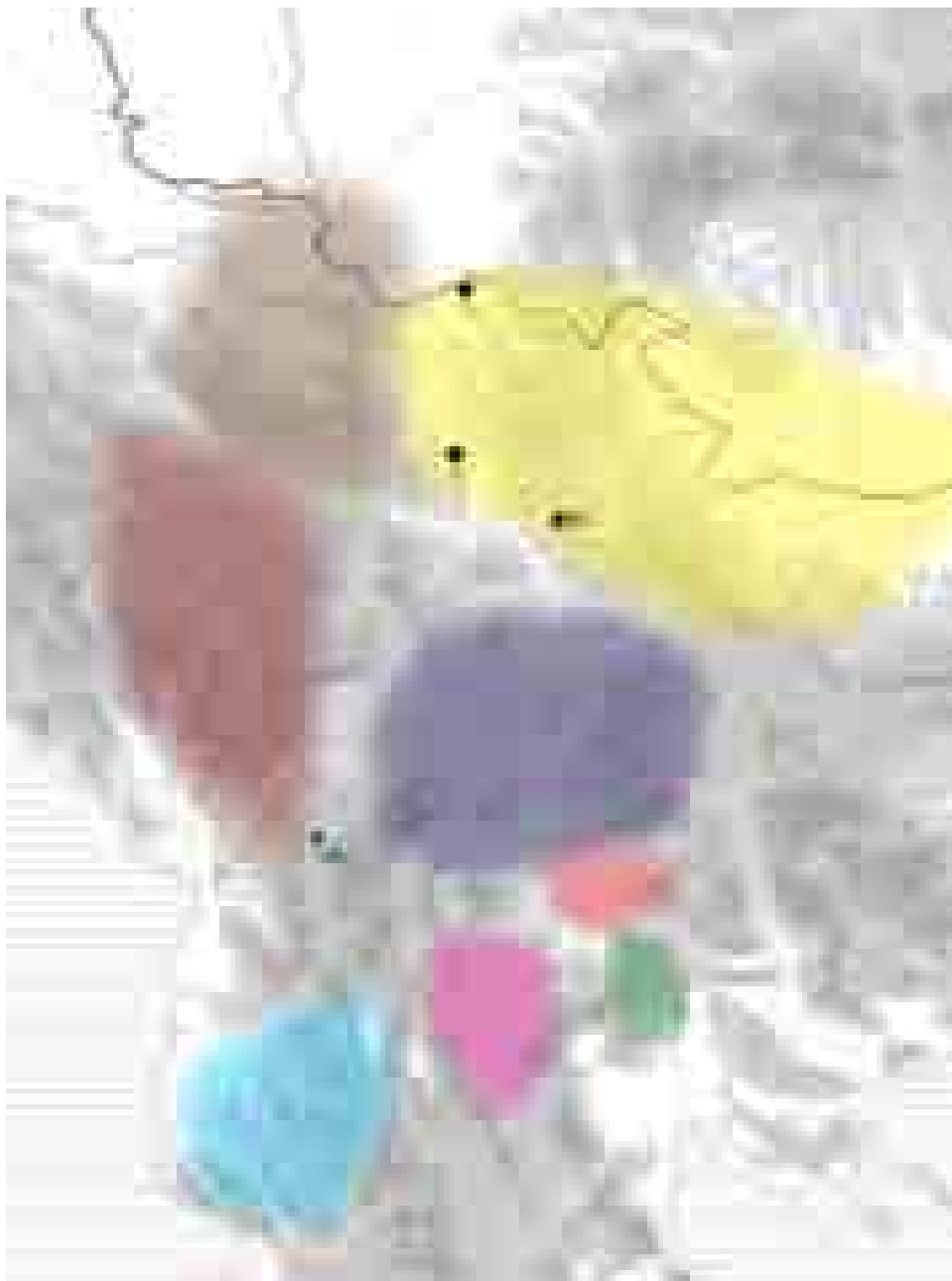
На истраживаној територији у старијем гвозденом добу укупно је регистровано 103 стрелица, уз напомену да је један примерак накнадно приписан претходном периоду, а каталошки је обрађен у фази 3 (Г2.4/3). Сви примерци осим једног су опредељени у одређени тип. Током фазе 3 издвојена је и једна стрелица од окресаног камена, али би она могла припадати предходном периоду.

У погледу контекста налаза, 51 примерак потиче из гробова (49,5%), једна је из оставе (1%), седам су случајни налази (7%), а 44 примерака долази из насеља (42,5%).

	Гроб	Остава	Случајан налаз	Насеља
стрелице	51	1	7	44

Хронолошка табела 12

Карта 29

Фаза 3, На С (карта 29)

Из ове фазе на овој територији потичу свега четири стрелице које су класификоване у три групе. Два примерка припадају стрелама са *крилцима, трном и централним ребром*, једна примерцима *купастих стрела са трном* и једна је написана комадима од *окресаног камена*.

Два примерка бронзаних стрела са *крилцима, трном и централним ребром* (Г2.4/1, 32) припадају периоду На В3/С1, а налазимо их у на широј територији централног Поморавља и вероватно представљају последње хронолошке примерке скоро истих стрелица из фазе 2.

Примерак гвоздене *купасте стреле са трном* (Г2.4/100), хронолошки припада периоду На С, и потиче из долине Дрима. Нажалост, чини се да слични примерци нису познати у окружењу у датом периоду. Овакав примерак не одговара ни средњовековним типовима стрела са трном,¹⁶⁶⁶ на шта се могло помишљати у неком тренутку. Исто тако, у прилог хронолошком опредељењу иде и чињеница да је примерак откривен у гробу.¹⁶⁶⁷

Један примерак од *окресаног камена* (Г2.4/2) одговара сличним примерцима из претходног периода, а тако је опредељен на основу мишљења Ј. Шарића.¹⁶⁶⁸

У погледу контекста налаза, један примерак потиче из гроба (25%), један је случајни налаз (25%), један је из оставе (25%), а један потиче са насеља (25%).

Фаза 4, На D (карта 30)

На истраживаној територији током фазе 4 укупно је регистровано 99 стрелица које су класификоване у три групе. 72 примерка припада малим бронзаним, тзв. *скитским стрелама*, 23 *гвозденим стрелама са тулцем*, три гвозденим примерцима са *трном*, док је један примерак остао неопредељен.

72 примерка малих бронзаних стрела *скитских стрела* (Г2.4/4-11, 33, 36-98), хронолошки припада периоду од краја На С2 до краја На D. У погледу даље

¹⁶⁶⁶ Медведев 1966: 58 и даље; Цуњак 2005: 59 и даље.

¹⁶⁶⁷ Hoti 1986: 65, Т. VI/v23.

¹⁶⁶⁸ Šarić 2005: 20.

класификације могу се издвојити поједине специфичности одређених примерака, па тако само неколико припада већим стрелама са усадником, двоперним, ређе троперним, а које представљају најстарије типове скитских стрела на централном Балкану и које Мељукова одређује у VII/VI век пре н.е. и I хронолошку групу.¹⁶⁶⁹ У најстарије двоперне примерке са трном на тулцу можемо одредити комаде из периферног гроба хумке I у Пилатовићима (Г2.4/40-44), примерак са Ушћа Мораве (Г2.4/38) и двоперни примерак из околине Пожаревца (Г2.4/37). Остале стреле припадају хронолошкој групи II и периоду VI и V век пре н.е.¹⁶⁷⁰ У највећем броју случајева то су троперни примерци, али из скупног налаза из Остриковца потичу и два двоперна примерка. Троперни комади често имају скривен или изразито кракак тулац, а поједини примерци имају и отворе на тулцу између пера, што је карактеристика која се највише јавља у хронолошкој групи II, ређе у хронолошкој групи III по Мељуковој. По једна троперна и двоперна стрела из Остриковца имају и трн на тулцу. Посебну занимљивост представљају стрелица из Рама и четири примерка из Остриковца, које имају фасетирани тулац, а који нису тако чести као што пример са округло моделованим примерцима. Аналогије за ове примерке налазимо у оригиналним скитским областима.¹⁶⁷¹ Примерци ових стрела јављају се на територијама Злотске и Босут III групе, те комплекса Гласинац-Мати. Занимљиво је да сви примерци који потичу са територије Гласинац-Мати комплекса долазе из гробова. У погледу шире дистрибуције, познато је да су стреле овог типа најчешће у областима око Црног Мора, одакле се шире све до централне Европе,¹⁶⁷² а присутне су и на простору мале и централне Азије.¹⁶⁷³

23 примерка припадају *гвозденим стрелама са тулцем* (Г2.4/12-31, 35, 99, 101) и припадају периоду На D. Занимљиво је да оваквих стрела нема у претходном периоду на територији коју покрива тема овога рада. Највећи број ових примерака

¹⁶⁶⁹ Мелюкова 1964, 18, Т. 6.

¹⁶⁷⁰ Мелюкова 1964, 19-23, Т. 7.

¹⁶⁷¹ Нпр. гроб из Чистенкое (Савельев 2010: 179, рис. 5/16), гроб 1 из кургана 15 Аксјеновски I (Hellmuth 2010: 396-397, Taf. 11/17, 20, 22, 26, 33), курган А у Басовки (Hellmuth 2010: 410, Taf. 22/4), курган 1 у Николскоју (Hellmuth 2010: 555, Taf. 143/12-13), Пјешки курган 362 (Hellmuth 2010: 594, Taf. 176/3) и курган 6 у Стајкином Верчу (Hellmuth 2010: 629, Taf. 206/12).

¹⁶⁷² Rihovsky 1996: cat. 472-497.

¹⁶⁷³ Веома сличне стреле постоје и у западној Европи, али их истраживачи називају *иборо-пунске* (или *иборо-феничанске*) и њихово порекло је западномедитеранско.

Карта 30

налазимо у долини Дрима, мада имамо један примерак и у долини Вардара, па се могу приписати носиоцима комплекса Гласинац-Мати.

Три примерка припадају типу гвоздених стрела *са трном*, обично делтоидног листа (Г2.4/102-104), а хронолошки их опредељујемо у период На D. Сви налази потичу из југоисточне Албаније.

У погледу контекста налаза, 50 примерака потиче из гробова (50.5%), 43 са насеља или утврђења (43,5%), а шест стрела су случајни налази (6%).

	Гроб	Остава	Случајан налаз	Насеље
„скитске“ бронзане	23		6	43
гвоздене са тулцем	23			
гвоздене са трном	3			
неопредељене	1			
Укупно	50	0	6	43

Секире (карта 31)

На истраживаној територији у старијем гвозденом добу регистровано је 17 примерака секира и све, како се чини, припадају фази 4, тј. периоду На D. Регистрована су само два типа, од којих 16 припада секирама са *паралелним оштрицама*, тзв. лабрисима, а један примерак је опредељен као *секира-чекић*, тј. наџак.

Секире са *паралелним оштрицама*, њих 16 (Г2.5/1-8, 10-17), опредељујемо у период На D, а највећи број се јавља се на територији коју је заузимала култура Гласинац-Мати. Неколико примерака потиче и са територија околних култура, али је њихов број, сразмерно, знатно мањи. Може се приметити да су секире са територије културе Гласинац-Мати нешто ширих оштрица у односу на секире са суседних територија.

Један примерак (Г2.5/9) припада типу *наџака* и он се јавља у долини Дрима, а такође припада култури Гласинац-Мати.

У погледу контекста налаза, њих седам долази из гробова (41%), једна потиче из оставе (6%), четири су случајни налази (24%), а пет примерака потиче из воде (29%).

	Гроб	Остава	Случајан налаз	Река/Језеро/Море
Гвоздене секире	7	1	4	5

Карта 31

Пројектили за праћку

Регистрована су само три керамичка вретенаста пројектила за праћку на истраживаној територији у старијем гвозденом добу (Г2.6.1-3). Као што је то напоменуто у поглављу 4, проблем са овим типом оружја је често његово препознавање, одређивање као тега или непубликовање. Поред поменута три налаза из Бутринта, вредан је помена један керамички пројектил са Градине на Босуту који датира из прелазног периода,¹⁶⁷⁴ као и налаз из објекта 208 на локалитету Пањевачки рит код Јагодине,¹⁶⁷⁵ одређен као керамички тег, а можда се пројектилима може приписати и камени јајаста предмет из гроба 8 хумке I на некрополи Мач-Хасит код Кукса.¹⁶⁷⁶

Било би добро посветити већу пажњу овој врсти оружја, наравно, уз дозу опреза, да се не би дешавало да нпр. камени растирачи буду одређени као пројектили, што је случај са неколико налаза из Бугарске.¹⁶⁷⁷

Посебни налази

Брусеви (карта 32)

На истраживаној територији у старијем гвозденом добу регистровано је укупно 13 примерака камених брусева који припадају фази 4, тј. периоду На D. 12 примерака има барем једну перфорацију, што поред димензија које се обично крећу око 10 cm, сугерише да су ношени о појасу. Најчешће су издуженог правоугаоног или елипсоидног облика. У каталог нису ушли примерци малих димензија, око 2-4 cm дужине, а који су налажени као привесци у гробовима. Њихова дистрибуција показује да су коришћени на скоро целој територији коју покрива тема овог рада, мада је видљив њихов недостатак на територији западне Македоније и Албаније, што тренутно није објашњиво имајући у виду дистрибуцију осталог оружја и опреме у

¹⁶⁷⁴ Medović i Medović 2011: 249, sl. 235/2.

¹⁶⁷⁵ Стојић 2004: 98-99, Т. LXXX/15.

¹⁶⁷⁶ Vela 1990: 103, Т. II/20.

¹⁶⁷⁷ Бояджијев 2014: Обр. 26/8-9.

Карта 32

датом периода, као и чињенице да су брусеви универзални предмети који су исти облик задржали широм света до прошлог века.

Калупи за ливење

О калупима за ливење оружја било је речи горе, на местима где се говорило о одговарајућим типовима оружја.

(Бојна) Кола

Осим налаза двоколица и кола са четири точка из централних гробова хумки I и II у Атеници,¹⁶⁷⁸ која нису каталoшки обрађена, са ове територије немамо ниједан други налаз овога типа. С обзиром на то да су кола нађена и у гробу кнегиње и у гробу кнеза, те да истраживачи кажу да су била украшена култним симболима,¹⁶⁷⁹ мишљења смо да је пре реч о статусним обележјима него о колима ратничке намене. У прилог другој претпоставци иде и чињеница да бојна кола нису регистрована ни у једном изразито ратничком гробу на истраживаној територији и да су, чини се, кола на централнобалканским територијама прихваћена само као инсигнија, док је њихова примарна војна функција занемарена, очигледно услед једноставније војне стратегије и, вероватно, неадекватног природног окружења за такав вид војног ангажовања.

¹⁶⁷⁸ Ђукнић и Јовановић 1966: 29-30 – хумка I, 34-35 – хумка II.

¹⁶⁷⁹ *Ibid.*: 34.

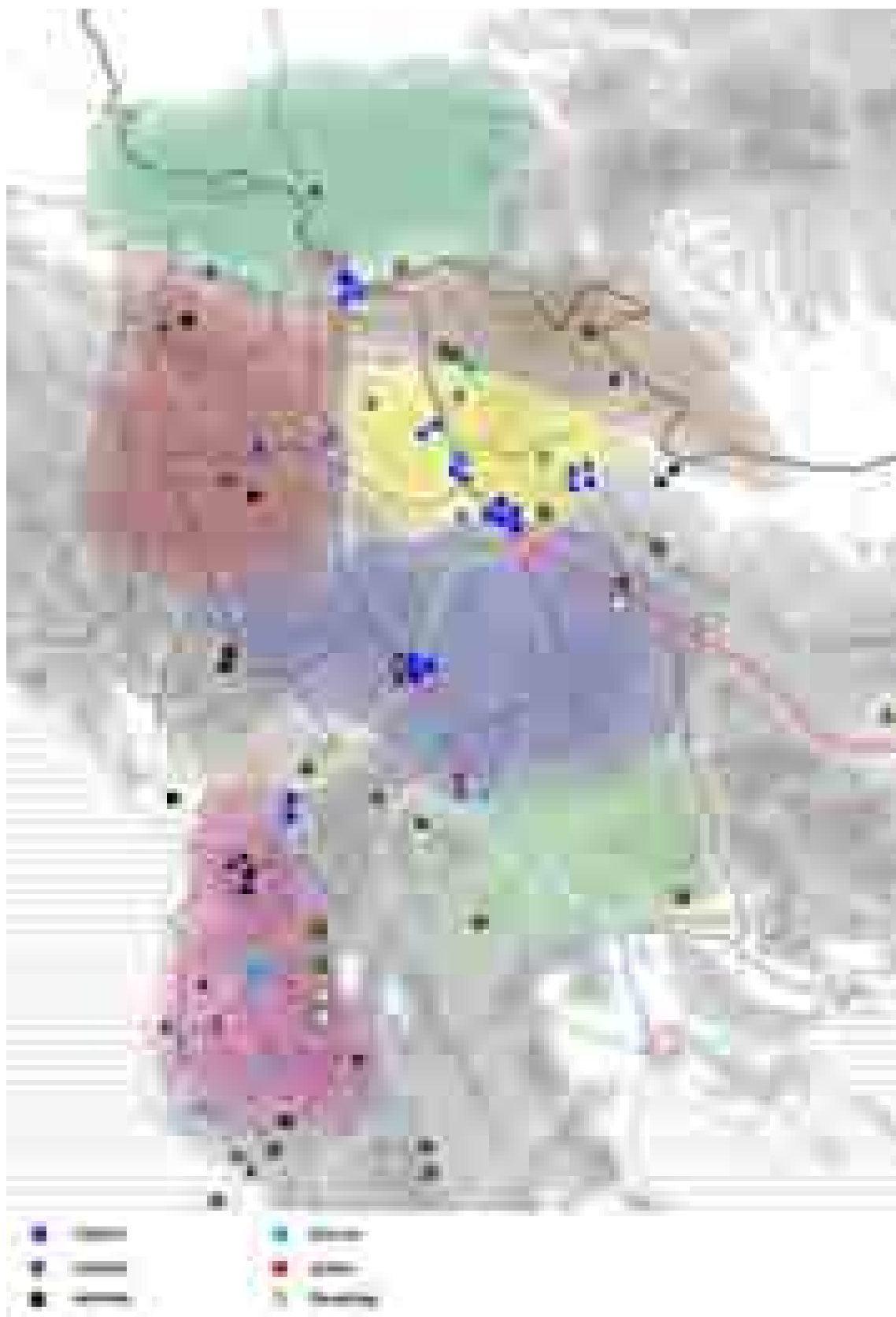
7. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У завршном поглављу биће дати шири закључци који се односе на комуникације, трговину, производне центре, друштвене односе и начине ратовања, коришћењем постојећих анализа оружја и ратничке опреме. И у овом делу, анализе и коментари ће бити подељени по установљеним фазама. Такође, по свим фазама ће табеларно бити представљени ратнички гробови заједно са оружјем и бојном опремом.

Фаза 1

Током позног бронзаног доба, односно хронолошких периода Вг С-D могу се приметити поједине специфичности у погледу дистрибуције оружја, посебно ако сагледавамо оне комаде које можемо везати за производне центре у Грчкој, насупрот примерака који потичу из Подунавља и централне Европе (карта 33). У погледу комуникација, посебно се издваја траса од Љеша ка Дунаву, мада се њој може придодати и крак који води од Драча ка Охридском језеру и касније се преко Дрима и Вардара спаја са Љешким путем негде око данашње Приштине. На тим потесима је изразито учестала појава микенских типова оружја, а посебну занимљивост представља и то да су на крају пута од Љеша ка Дунаву, у Галатину и Доктор Јосифову,¹⁶⁸⁰ нађена два рапира, који се такође јављају на некрополи у Иглареву, непосредно на поменутом раскршћу. Друга значајна комуникација на коју указују налази је она од Ушћа Мораве у Дунав и Нишавом ка реци Марици у Бугарској. Са друге стране, чини се да траса од Охридског и Преспанског језера и она од Скопља ка Солуну нису биле значајније коришћене у овом периоду. Велики број оружја микенског порекла јавља се на територији Брњичке културе, док су културе северно од ње, чини се, лишене могућности његове употребе. Са друге стране, ћилибар пролази са севера ка југу и то локалним путевима северозападне Србије, да би та „траса“ ћилибарског пута опет изашла на раскрсницу код Приштине.

¹⁶⁸⁰ Kilian-Dirlmeier 1993: 44, cat. 58, 50, cat. 106.

Карта 33

Занимљива је и дистрибуција бронзаних секира, често називаних микенске, иако се чини да са Микеном нису повезане ни на који начин. Наиме, секире типа Килиндир не јављају се јужније од Епира, а једина два за сада сигурна калупа регистрована су у ширем сливу Нишаве. Исто тако, највећи њихов број долази са територије између Охридског језера и централне Бугарске, па би њихово порекло и центар производње требало тражити на овом подручју. На основу дистрибуције свих бронзаних секира у фази 1, чини се да њих користи популација која са једне стране на неки начин јесте у контакту са грчким светом, али сигурно не припада њиховом културном кругу, док је са друге у вези са централноевропским културама. На основу анализе дистрибуције ћилибара, А. Палавестра је ове популације назвао „заједнице на вратницама“, ¹⁶⁸¹ односно заједнице на (комуникационим) пролазима, оне које контролишу путеве и проток недостајуће робе у одређеним регионима, и фактички чине посреднике у трговини између популација које нису у директном контакту.

За сада немамо прецизније податке који могу потврдити производњу појединих типова оружја на истраживаној територији, осим поменутих секира типа Килиндир, мада постоји и таква могућност за мачеве типа Јошева у области данашње северозападне Србије и североисточне Босне и Херцеговине.

У најширој перспективи дистрибуције оружја, чини се да са југоистока, тј. из егејског залеђа, уопште нема комуникације са истраживаним областима, или су оне веома ниског интензитета. Са друге стране, контакти и размене са грчким светом, било копненим или морским комуникацијама, чини се да се примарно одвијају западним обалама Грчке.

Уколико анализирамо гробове у којима је откривено оружје и припадајуће културе, нема пуно правилности које би могле указати на интензивније формирање посебног ратничног слоја, у поређењу са бројем осталих сахрана у овом периоду. У већини гробова ратника јавља се или копље, или мач, док је само у три случаја регистровано присуство копља и мача или бодежа. Са друге стране, занимљиво је поменути да у гробовима са стрелама нема друге врсте оружја, осим у гробу из Клучке код Скопља, где се јавља шлем од кљова дивљег вепра. О присуству стрела у гробовима биће речи након разматрања по фазама.

¹⁶⁸¹ Palavestra 1993: 285.

ЛОКАЛИТЕТ целина	КУЛТУРА	копље	мач	бодеж б. нож	секира	стрела	дефанзивна опрема
Доња Брњица, гроб III/4	Брњица					3/лим.	
Клучка, гроб	Брњичка					1/кост	1 шлем
Игларево I, гроб 8	Брњичка	1	1				
Игларево I, разорен гроб	Брњичка		1				
Игларево II, разорен гроб	Брњичка			1			
Тетово, разорен гроб	Брњичка (?)		1				
Пауље, хумка X, централни гроб	ЗСВВК (Брезјачка)		1				
Давидовића чаир, централни гроб	ЗСВВК (Брезјачка)		1				
Јошева, гроб (?)	ЗСВВК (Брезјачка)		1				
Мојсиње, хумка I, гроб 13	ЗСВВК (Брезјачка)					1/кам.	
Добрача, гроб ?	ЗСВВК (Брезјачка)					1/кост	
Лисјево Поље, хумка II, гроб 2	ЗСВВК (?) (Брезјачка)		1				
Крстац, хумка I, централни гроб	ЗСВВК (?) (Брезјачка)					1/кам.	
Магура, урна	Параћин	1					
Буљане, гроб	Параћин	1					
Седларе, разорен гроб	Параћин			1			
Рутевац, гроб 1	Параћин					5/лим.	
Плажане, разорен гроб	Параћин					1/кост	
Пажок, гроб 43, хумка VII	Позно бр. доба Албаније	1					
Пажок, гроб 52, хумка VII	Позно бр. доба Албаније	1		1			
Варибоп, поред гроба 17	Позно бр. доба Албаније	1					
Келкира, циста	Позно бр. доба Албаније	1	1				
Варибоп, скелетни гроб	Позно бр. доба Албаније		1				
Барч, хумка I, гроб 162	Позно бр. доба Албаније		1				
Рретхе-Базје, гроб	Позно бр. доба Албаније		1				
Маркова Сушица, опљачкан гроб	Уланци		1				

О начинима ратовања у фази 1 не може се рећи нешто више. Проблемом броја ратника и интензитета ратовања у бронзаном добу бавио се и А. Хардинг релативно скоро,¹⁶⁸² али је констатовао да се на малом узорку не могу доносити

¹⁶⁸² Harding 2007: 31.

неки већи закључци. Он напомиње да број ратника по популацији/култури тада није могао прелазити неколико хиљада¹⁶⁸³ и да су евентуални сукоби решавани надметањем хероја као представника заједнице у индивидуалним борбама, а не једне војске против друге.¹⁶⁸⁴ На одсуство већих сукоба у овом периоду указује и распоред археолошких култура, са пратећим оружјем, с обзиром на то да не постоји неки екстремни продор неспецифичног оружја или опреме, као што се то види на примеру ћилибара, али наравно ту није реч о физичком продору одређене културе. Често помињани пример стреле из кичменог пршљена покојника из Добраче,¹⁶⁸⁵ иако окарактерисан као потенцијална жртва ратног сукоба, може бити и последица најбаналнијих међуљудских односа на уском географском нивоу.

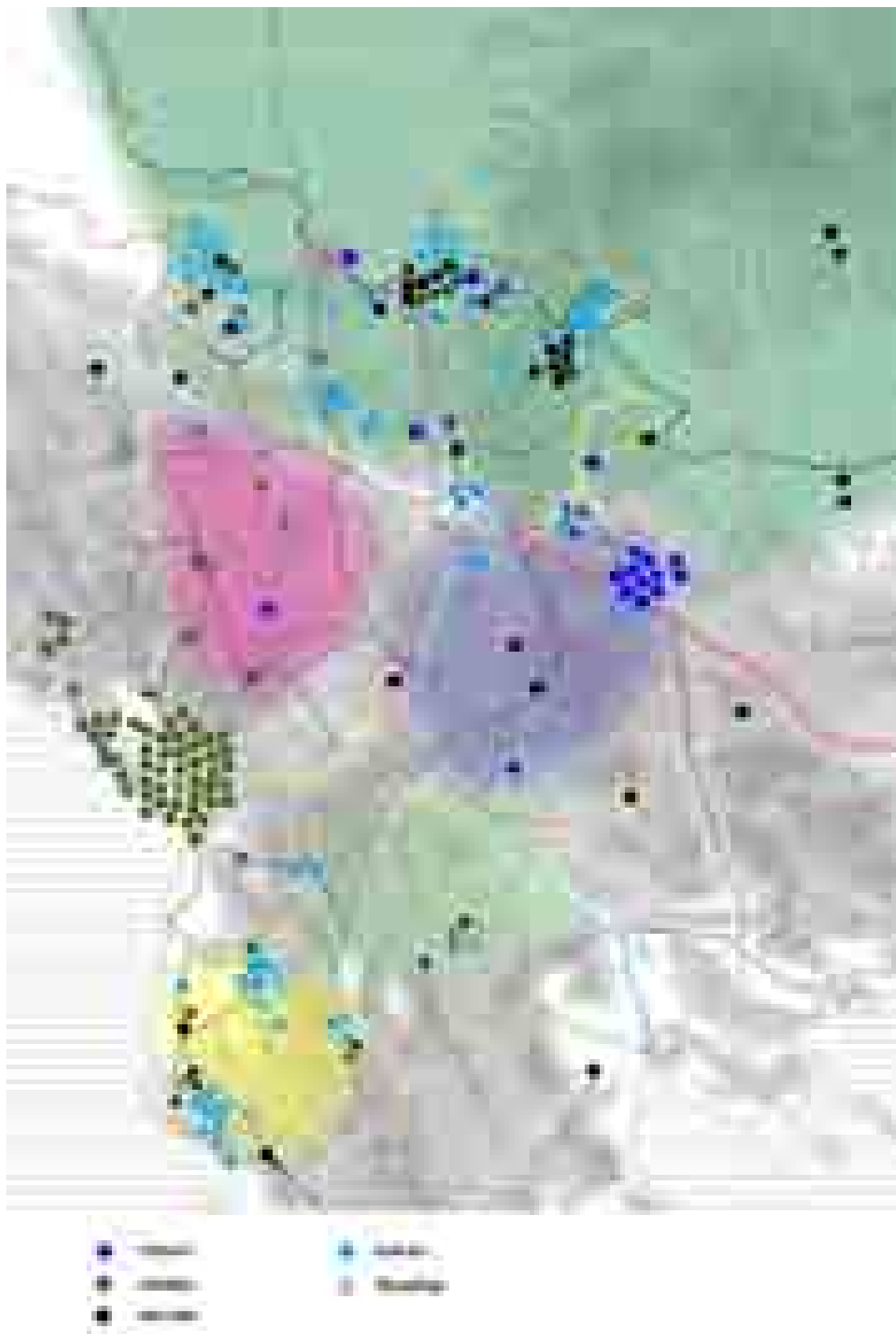
Фаза 2

Током прелазног периода (На А-В) на истраживаној територији јављају се одређене правилности које се могу интерпретирати као интензивнија појава централноевропских типова оружја, али и продора одређених популација са из области централне Европе ка југу Грчке (карта 34). За разлику од претходног периода, када се микенско оружје појављује на овим просторима искључиво трговином, при чему се користе главне централнобалканске комуникације, у прелазном периоду дешава се потпуно супротан процес. Поједино оружје, Ројтлинген и Ригси мачеви, те пламенасти тип копаља заједно са његовим носиоцима, вероватно припадницима Гава комплекса продире кроз централни Балкан, чини се Моравском цестом, али како је продор дубљи, овај интензитет продора слаби. Комуникација Љеш – Арчар чини се запостављеном, и више је у употреби *Via Egnatia*, барем што се тиче јужног дела истраживане територије. Доста јак интензитет показује пут од ушћа Мораве у Дунав, преко Ниша ка долини Марице, а до почетне тачке ове цесте комуникација, чини се, води реком Савом и преко Шумадије. Занимљиво је да се чини да постоје извесни

¹⁶⁸³ *Ibid.*

¹⁶⁸⁴ *Ibid.*: 33.

¹⁶⁸⁵ Garašanin 1983в: 742.

Карта 34

производни центри наоружања и ратничке опреме, од којих се јасније издваја онај у области лежишта Бор-Кривељ-Мајданпек и реке Пек, на шта указује и већи број идентичних примерака оружја, попут мачева из Тополнице или неколико издужених копаља из области Кључа, за које је Р. Васић претпоставио да потичу из исте радионице.¹⁶⁸⁶ Као још један потенцијални центар производње издваја се територија северозападне Србије. А. Хардинг је пре 35 година предложио да центар производње језичастих мачева треба тражити негде на простору јужне Паноније или централног Балкана и да је за њихово ширење ка југу коришћен „Балкански пут“.¹⁶⁸⁷

Са друге стране, несумњива производња секира Црногорско-албанског типа одвија се негде на ширем простору Скадарског језера, где су и регистрована већа лежишта бакра, а Западносрпске варијанте секира негде у долини Западне Мораве. Исто тако, бронзане секире указују на једну специфичност. Наиме, где год имамо регистровано ово оружје, видљиво је одсуство мачева и обрнуто. Чини се да ова аутохтона популација не користи већи избор оружја, с обзиром на то да су и налази стрела и копаља из овог периода ретки на поменутој територији. Занимљиво је и да се ћилибар у овом периоду највише јавља на територији ове популације,¹⁶⁸⁸ и да је због одређених померања и продора популација у долини Мораве и јужније, а можда и њихове незаинтересованости за овај вид трговине, ћилибар путовао на југ преко аутохтоних централнобалканских племена.

Оружје јужног порекла циркулише само територијом данашње јужне Албаније и културе Барч III – јужноалбански тумули, а посебно се издвајају копља са фасетираним тулцем и она у облику виолине, које не налазимо ван ове територије. Исто тако, мачеви типа Штацлинг јављају се у овим областима и југозападној Македонији, а с обзиром на то да су настали у области Алпа одакле су се раширили по средњој Европи, Балкану и у областима Егеје, А. Хардинг претпоставља да је реч о ратницима – најамницима.¹⁶⁸⁹

Анализом гробова у којима је откривено оружје по културама, не примећује се значајна разлика у односу на гробове из фазе 1, осим што је само један гроб имао

¹⁶⁸⁶ Васић 2001: 97.

¹⁶⁸⁷ Harding 1984: 164.

¹⁶⁸⁸ Palavestra 1993: 266-267.

¹⁶⁸⁹ Harding 1984: 163.

и копље и мач, док други гробови имају или једно, или друго оружје. Исто тако, наставља се традиција из претходне фазе да у гробовима са стрелама нема друге врсте оружја. Вредно је помена и то да са територије Гава комплекса имамо само један издвојен ратнички гроб, и то из разорене хумке, а да највећи број оружја управо долази са територије коју је контролисала ова популација.

ЛОКАЛИТЕТ целина	КУЛТУРА	копље	мач	бодеж б. нож	секира	стрела	дефанзивна опрема
Дукат, гроб 9	Барч III- ЈА тумули	1					
Дукат, поред гроба 17	Барч III- ЈА тумули	1					
Дукат, поред гроба 18	Барч III- ЈА тумули	1					
Дукат, гроб 19	Барч III- ЈА тумули	1					
Водине, гроб 17	Барч III- ЈА тумули	1					
Чепуне, гроб са цистом	Барч III- ЈА тумули	1					
Пажок, гроб	Барч III- ЈА тумули	1					
Пажок, хумка 2, централни двојни гроб	Барч III- ЈА тумули	3					
Церује, гроб 1	Барч III- ЈА тумули	1					
Дукат, хумка I, гроб 23	Барч III- ЈА тумули	1					
Дукат, хумка I, гроб 16	Барч III- ЈА тумули	1					
Вајзе, гроб 8	Барч III- ЈА тумули		1				
Вајзе, хумка I, гроб 8	Барч III- ЈА тумули		1				
Какавија, гроб	Барч III- ЈА тумули		1				
Барч, хумка II, гроб 146	Барч III- ЈА тумули		1				
Барч, хумка II, гроб 18	Барч III- ЈА тумули		1				
Дукат, гроб 7	Барч III- ЈА тумули		1				
Патос, гроб 72	Барч III- ЈА тумули		1				
Водине, гроб 14	Барч III- ЈА тумули		1				
Продан, гроб 5	Барч III- ЈА тумули		1				
Коњуша	Босут I – Калакача		1		1/келт		
Маови, разорена хумка	Белегиш II Гава		1				
Горња Стражава, гроб 22	Позна Брњица	1					

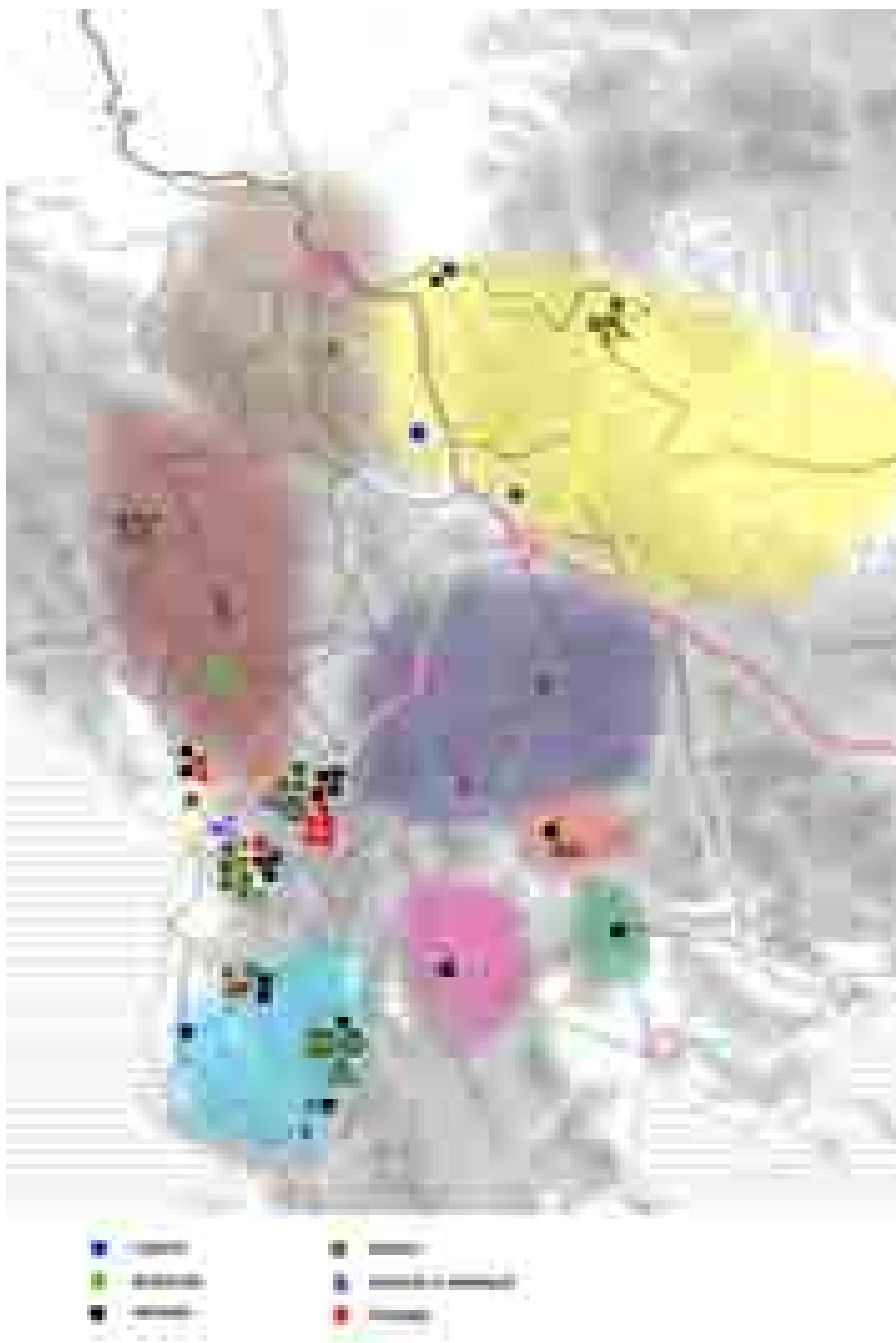
Горња Стражава, урна	Позна Брњица	1					
Доња Брњица, гроб I/4	Позна Брњица	1					
Доња Брњица, сонда XI, скелетни гроб	Позна Брњица		1				
Латинско гробље, хумка I, гроб 6	Позна Брњица					1/лим.	
Велика Лукања, конструкција 4	Позна Брњица					2/лим.	
Мађилка, више урни	Позна Брњица					9/лим.	
Прилеп, болница	Позни Уланци	1	1				
Сивец, гроб 2	Позни Уланци		1				

Ни у овој фази не можемо рећи нешто више о начинима ратовања него што је то речено у фази 1, иако су продори одређених популација очигледни, па се може претпоставити да је неке врсте сукоба између аутохтоне и придошле популације свакако било.

Фаза 3

Фаза 3 свакако представља период са најмањим бројем примерака оружја на истраживаној територији (карта 35), а приде се чини и да су поједине целине несинхронизовано датоване у зависности од државе где су налази откривени (бивша Југославија и Албанија). Чини се да у овој фази интензитет комуникација драстично опада на скоро свим централнобалканским путевима, а да по први пут цеста од Солуна ка северу добија на каквом-таквом значају. Чини се да култура Гласинац IVa-b јача у овом периоду и да заузима долине Матија и Дрима, што се види и по оружју и опреми који се разликују у овом делу, од популације културе Кучи и Зи I. Поред бронзаних кнемида и грудних оклопа и гвоздених кривих мачева, који припадају гласиначком кругу, на југу Албаније и Македоније јављају се гвоздени језичасти мачеви типа *Наве II*, настали по узору на бронзане мачеве типа *Штаулинг* негде на простору јужне Егеје и који осликавају контакте са тадашњим грчким светом, које, чини се, носиоци културе Гласинац IVa-b нису имали у том периоду.

Анализом гробова у којима је откривено оружје, примећује се разлика у односу на претходне две фазе, која је највише видљива по томе што сада већи број

Карта 35

ратника комбинује два оружја, а јављају се и гробови са копљем, мачем и бојним ножем и то највише у култури Кучи и Зи I. Са друге стране, приметно је и да се број копаља по ратнику повећава, па је чест случај да се у гробу нађу два или чак три примерка. Свакако најрепрезентативнији ратник потиче из гроба 5 хумке I на некрополи Ураке у долини реке Мати, који је поред два копља и мача имао и по две кнемиде и грудне плоче, а уз све то, у гробу је регистрован и остатак гвоздених жвала што јасно казује да је реч и о коњанику, можда локалном велможи или хероју. Осим једног гроба у којем је регистрована мала купаста стрела без икаквих аналогича, па је питање да ли овај налаз уопште представља стрелу, тип гробова са стрелама без осталог оружја и опреме не налазимо у овој фази.

ЛОКАЛИТЕТ целина	КУЛТУРА	копље	мач	бодож б. нож	секира	стрела	дефанзивна опрема
Вајуга, гроб 12б	Басараби	1					
Вајуга, гроб 16	Басараби	1					
Вајуга, гроб 15	Басараби	1					
Лушци, централни гроб хумке	Гласинац IVa-b	2					2 умба
Готовуша, хумка 1, гроб 4/1	Гласинац IVa-b	2	1				
Готовуша, хумка 1, гроб 4/2	Гласинац IVa-b	1					
Кнете, хумка V, гроб 17	Гласинац IVa-b	1			1 - са трновима		
Кнете, хумка V, гроб 26	Гласинац IVa-b	1		1			
Кнете, хумка VI, гроб 8	Гласинац IVa-b	1					
Кнете, хумка V, гроб 23	Гласинац IVa-b					1/куп.	
Штоји, хумка 6, гроб 3	Гласинац IVa-b	1		1			
Штоји, хумка 6, гроб 4	Гласинац IVa-b		1				
Штоји, хумка 6, гроб 10	Гласинац IVa-b	1	1				
Мач-Хасит, хумка 1, гроб 9	Гласинац IVa-b	3		1			
Мач-Хасит, хумка 1, гроб 5	Гласинац IVa-b	2	1	1			
Мач-Хасит, хумка 2, гроб 3	Гласинац IVa-b	2	1				
Мач-Хасит, хумка 3, гроб 3	Гласинац IVa-b	1					
Мач-Хасит, хумка 3, гроб 8	Гласинац IVa-b	3		1			
Мач-Хасит, хумка 6, централни гроб	Гласинац IVa-b	1					
Ураке, хумка I, гроб 5	Гласинац IVa-b (?)	2	1				2 кнемиде 2 грудне плоче

Ураке, хумка II, централни гроб	Гласинац IVa-b (?)	2	1			
Милци, поред гроба 7	Ђевђелијска група	2	1			
Моштаница, скелетни гроб	Жигосана керамика	1				
Пажок, хумка VII, гроб 1	Куч и Зи I	1	1			
Пажок, хумка VII, гроб 12	Куч и Зи I	1	1	1		
Пажок, хумка VII, гроб 15				1		
Псари, гроб 7	Куч и Зи I	1	1			
Бурел, хумка III, гроб 9	Куч и Зи I	1	1			
Бурел, хумка III, гроб 19	Куч и Зи I	2	1	1		
Продан, гроб 18	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 9	Куч и Зи I	2	1	1		
Куч и Зи, хумка I, гроб 13	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 12	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 19	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 21	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 24	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 23	Куч и Зи I	1		1		
Куч и Зи, хумка I, гроб 28	Куч и Зи I	1		1		
Куч и Зи, хумка I, гроб 26	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 34	Куч и Зи I	1	1	1		
Куч и Зи, хумка I, гроб 76	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 97	Куч и Зи I	1	1	1		
Куч и Зи, хумка I, гроб 102	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 108	Куч и Зи I	1		1		
Куч и Зи, хумка I, гроб 110	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 111	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 115	Куч и Зи I	1	1			
Куч и Зи, хумка I, гроб 121	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка I, гроб 126	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка II, гроб 6	Куч и Зи I	1				
Куч и Зи, хумка II, гроб 9	Куч и Зи I	1				

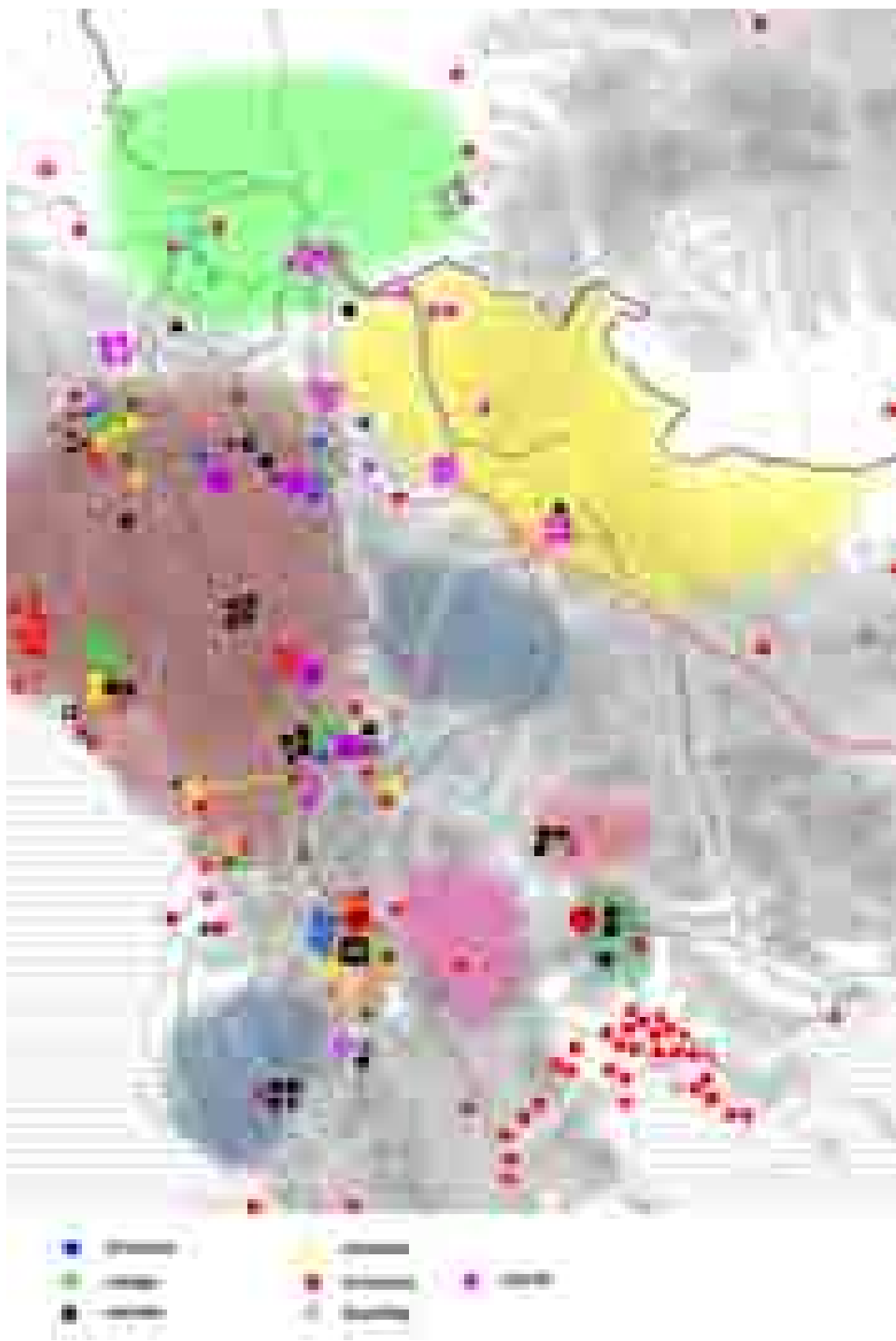
Куч и Зи, хумка II, гроб	Куч и Зи I						
Куч и Зи, хумка II, гроб	Куч и Зи I						
Куч и Зи, хумка II, гроб	Куч и Зи I						
Патос, гроб 75	Куч и Зи I		1				
Орлова чука, хумка V, гроб 2	Штипска група	1	1				
Орлова чука, хумка II, гроб	Штипска група	1					

У погледу начина ратовања, очигледно је да у овом периоду почиње интензивније наоружавање популације, што је и Човић приметио на Гласиначкој висоравни.¹⁶⁹⁰ Колико се чини, и даље нема ширег размишљања у погледу војних родова, мада нека подела на коњицу и пешадију може да се претпостави, с обзиром на то да су мачеви са знатно повијеним сечивима на доле скоро по правилу оружје коњаника.

Фаза 4

Током последње фазе долази до стабилизације популација на истраживаној територији и, чини се, код већине племена до процвата трговине и контаката са суседним територијама. Са друге стране, на основу дистрибуције оружја и опреме чини се да замиру главне централнобалканске комуникације, посебно она од ушћа Велике Мораве ка долини Марице, као и траса од Дунава до Приштине. Насупрот томе, већи интензитет протока у односу на претходне периоде свакако показује *Via Egnatia* и пут од Солуна долином Вардара ка северу, као и локална траса долином Црног Дрима. На западу се пак, доста интензивније него раније отвара траса пута долином Ибра која излази на стари пут од Приштине ка Љешу долином Дрима, а чини се да се транспорт са севера сада одвија западном Србијом и источном Босном. На ту трасу првенствено указује дистрибуција ћилибарских налаза, али и дефанзивна опрема, можда и скитске стрелице. Очигледно је да носиоци културе Гласинац-Мати, постају доминантна закедница на овој територији током фазе 4, а

¹⁶⁹⁰ Човић 1976: 282.

Карта 36

за носиоце овог комплекса који се простирао од Гласиначке висоравни, па преко југозападне Србије, северне Црне Горе и западног Косова до долине реке Мати у Албанији Б. Човић сматра Аутаријате,¹⁶⁹¹ али наводи да су у тај културни круг улазила многа илирска племена заједничког порекла и сличних култних, етнографских и језичких обележја. Керамички налази из југозападне Србије и територије Метохије потврђују ову претпоставку и указују на снажан културни утицај са подручја Гласинца.¹⁶⁹² У контексту наоружања и ратничке опреме, посебно је занимљив недостатак дефанзивне опреме и грчких мачева на територији коју су заузимали носиоци културе Злот, а то су несумњиво Трибали, који уједно контролишу и поменути неактивну Моравску комуникацију. Чињеница да је неколико шлемова пронађено и на територијама Скита, Дачана и Трачких племена чини невероватним податак да Трибали нису могли увозити ратничку опрему из Грчке. Из историјских описа чини се да се тада “модеран” вид ратовања и опремања војника косио са одређеним схватањима и начином живота тадашње трибалске популације. Диодор за трибалске ратнике каже: “...били су обучени у коже, тетовирани, са накитом и другим украсима, погледа оштрог, а од наоружања су имали кратко копље за бацање, кратак искривљен мач и лагани штит од дрвета пресвучен кожом”,¹⁶⁹³ што се поклапа са инвентаром у ратничким гробовима са територије ове популације. Из овог описа, као и археолошких налаза којима тренутно располажемо, види се да Трибали нису користили дефанзивну опрему грчког порекла – кнемиде и шлемове. Са друге стране, очигледно је да Аутаријати и племена у јужној Македонији и Албанији користе оружје и опрему грчког порекла. Такође, у богатом кнежевском гробу из Новог Пазара, пронађен је и део троугаоне ћилибарске плочице са представом хоплита у борби, где се уочава ратник у пуној опреми – кнемидама, оклопом, штитом, копљем и шлемом.¹⁶⁹⁴ Јасно је да је митолошки мотив израђен у некој јужноиталској или грчкој радионици, али самим тим што се представа налази у гробу поглавара може указати на прихватање грчког начина опремања војника и ратовања. У прилог томе да Трибали немају неких ближних контаката са југом иди и чињеница да на овој те-

1691 *Idem* 1987: 642-643.

1692 Jevtić 1983: 39, 44.

1693 Papazoglu 1969: 350, 381.

1694 Палавестра 1993: 149.

риторији нема грчких луксузних посуда и ћилибара.¹⁶⁹⁵ Налази скитских бронзаних стрелица на територији Трибала могу се окарактерисати и као последица сукоба са Аутаријатима, што је познато и из историјских извора, с обзиром на то да су на овој територији стрелице налажене подно градина, или су случајни налази. Са друге стране, њихово коришћење од стране Аутаријата јасно је на основу бројних налаза из гробних целина.

На основу заступљености оружја и опреме на југу истраживане територије, чини се, доминантну улогу преузимају Пеонска племена и носиоци Охридске групе, док носиоци групе Кучи и Зи II бивају на неки начин истиснути и остављени по страни ове територије, али на основу заступљености гласиначких мачева и дефанзивне опреме, очигледно је да они одржавају контакте са својим суседима. Са друге стране, о Дарданцима, за које је могуће да су носиоци групе Белаћевац II, скоро да и немамо никаквих података. У неколико ратничких гробова са ове територије регистровано је тек по неко копље или бојни нож.

Анализом гробова у којима је откривено оружје, примећује се разлика изразит скок заступљености и у броју, у комбиновању, али и у разнородности оружја и ратничке опреме у односу на претходне фазе. Већи број ратника сада често има по два, али и по три оружја са собом, највише припадници култура Гласинац-Мати, док за њима не заостају ни ратници у јужној Македонији. Важно је истаћи да је број копаља по ратнику понекад екстреман, па се у гробу понекад нађе и више од 10 копаља, што је реално неупотребљиво пошто их ратник не може носити истовремено, а камоли их употребљавати. Поједини ратници, на основу опреме могу се издвојити од осталих саплеменика, посебно уколико је реч о онима који поседују дефанзивну опрему. Са друге стране, нејасно је да ли они представљају најбоље ратнике, официре или чак кнежеве ових племена. Ипак, да постоји разлика и међу онима који имају ову врсту опреме указује и налаз ратника из тумула у Ражани, за кога се сигурно не може рећи да представља племенског кнеза, с обзиром на то да је поред шлема као офанзивно оружје имао само једно гвоздено копље. Вероватно је реч о заслужном ратнику, који је свој примерак илирског шлема зарадио поштено на бојном пољу. Исто тако, на дуготрајно фамилијарно коришћење појединог оружја

¹⁶⁹⁵ О томе в. Бабић 2004, са комплетном литературом.

и опреме указује и шлем из гроба 26 некрополе у Боровецу, који припада култури Кучи и Зи II, а који је барем једно столеће старији од пратећег материјала из гроба и очигледно је да је коришћен од стране неколико генерација ратника. Појед овога, интересантним се чини и налаз гвоздене позлаћене секире – лабриса недавно откривене у Бугарској,¹⁶⁹⁶ а који чини ово једноставно оружје неком врстом статусне инсигније, наравно што се тиче тог конкретног примерка. Ипак, на основу ратника са наше територије који су са собом имали бојну секиру, чини се да су ти ратници за нијансу опремљенији у односу на остале војнике, мада је узорак мали да би се могли доносити неки смелији закључци.

ЛОКАЛИТЕТ целина	КУЛТУРА	копље	мач	бодаж б. нож	секира	стрела	дефанзивна опрема
Бастар, гроб	?						1 шлем 1 штит
Тетово, монумент. гробница	?						1 шлем (?) 1 кнемиде
Карагач, гроб 12	Белаћевац II	1					
Карагач, гроб 2	Белаћевац II	2					
Карагач, гроб 3	Белаћевац II	2					
Карагач, гроб 4	Белаћевац II	2		1			
Карагач, гроб 7	Белаћевац II	1 1/сиг.					
Атеница, хумка I, периферни гроб	Гласинац-Мати					2	
Атеница, хумка II, централни гроб	Гласинац-Мати		3	1		5	2 умба 1 шлем (?)
Бардхоц, хумка I, гроб 1	Гласинац-Мати	2					
Бардхоц, хумка I, гроб 27	Гласинац-Мати			1			
Бардхоц, хумка I, гроб 3	Гласинац-Мати	1				1	
Бардхоц, хумка I, гроб 5	Гласинац-Мати	5					
Бока-Прчево, хумка 10, гроб 7	Гласинац-Мати	4					
Грачанска поља, хумка I, гроб 1	Гласинац-Мати	2	1				
Грачанска поља, хумка I, гроб 4	Гласинац-Мати	1					
Грачанска поља, хумка V, гроб 1	Гласинац-Мати	3					
Делимеђе, хумка I, гроб 2	Гласинац-Мати	2					
Дибичак, хумка III, гроб 1	Гласинац-Мати	2					
Кличево, ?	Гласинац-Мати	?	1	?			1 шлем 1 кнемиде
Кнете, хумка I, гроб 1	Гласинац-Мати	1					
Кнете, хумка I, гроб 8	Гласинац-Мати	2					

1696 Христов 2011: 46 и даље.

Кнете, хумка II, гроб 4	Гласинац-Мати	1					
Кнете, хумка II, гроб 5	Гласинац-Мати	1					
Кнете, хумка II, гроб 6	Гласинац-Мати	3					
Кнете, хумка II, гроб 8	Гласинац-Мати		1	1			
Кнете, хумка III, гроб 12	Гласинац-Мати	2					
Кнете, хумка III, гроб 19	Гласинац-Мати	1					
Кнете, хумка III, гроб 6	Гласинац-Мати	1					
Кнете, хумка III, гроб 7	Гласинац-Мати	1					
Кнете, хумка VI, гроб 7	Гласинац-Мати			1			
Крива Река, хумка I, гроб 6	Гласинац-Мати	1					
Латинско гробље, хумка I, гроб 22	Гласинац-Мати			1			
Латинско гробље, хумка I, гроб 36	Гласинац-Мати	2	1				
Латинско гробље, хумка I, гроб 40	Гласинац-Мати	1	1	1			
Латинско гробље, хумка I, гроб 42	Гласинац-Мати	3	1				
Латинско гробље, хумка I, гроб 53	Гласинац-Мати	1		1			
Лисјево поље, хумка II, гроб 1	Гласинац-Мати	12					
Марјановача, хумка, гроб	Гласинац-Мати					3	
Мач-Хасит, хумка 1, гроб 1	Гласинац-Мати	2					
Мач-Хасит, хумка 1, гроб 2	Гласинац-Мати	1					
Мач-Хасит, хумка 1, гроб 3	Гласинац-Мати	1					
Мач-Хасит, хумка 1, гроб 4	Гласинац-Мати	1					
Мач-Хасит, хумка 1, гроб 5	Гласинац-Мати	1					
Мач-Хасит, хумка 1, гроб 7	Гласинац-Мати	1					
Мач-Хасит, хумка 1, гроб 8	Гласинац-Мати	3					
Мач-Хасит, хумка 2, гроб 1	Гласинац-Мати	3					
Мач-Хасит, хумка 2, гроб 2	Гласинац-Мати	9					
Мач-Хасит, хумка 2, гроб 4	Гласинац-Мати	4					
Мач-Хасит, хумка 2, гроб 5	Гласинац-Мати	3					
Мач-Хасит, хумка 2, гроб 6	Гласинац-Мати	2				1/лабрис	
Мач-Хасит, хумка 2, гроб 7	Гласинац-Мати	3					

Мач-Хасит, хумка 2, гроб 8	Гласинац-Мати	2					
Мач-Хасит, хумка 2, гроб 9	Гласинац-Мати	3					
Мач-Хасит, хумка 3, гроб 1	Гласинац-Мати	2					
Мач-Хасит, хумка 3, гроб 4	Гласинац-Мати	2					
Мач-Хасит, хумка 3, гроб 5	Гласинац-Мати	2					
Мач-Хасит, хумка 3, гроб 7	Гласинац-Мати	3					
Мач-Хасит, хумка 3, гроб 13	Гласинац-Мати	3					
Мач-Хасит, хумка 4, гроб 13	Гласинац-Мати	1					
Мач-Хасит, хумка 5, централни гроб	Гласинац-Мати	2					
Новопазарска Б., хумка В, гроб 1/86	Гласинац-Мати	3		1			
Отиловићи, хумка I, гроб 1	Гласинац-Мати	1					
Пећка Бања, женски гроб	Гласинац-Мати					8	
Пилатовићи, хумка III, гроб 21	Гласинац-Мати	2	1				
Пилатовићи, хумка III, гроб 6	Гласинац-Мати	2	1				
Пилатовићи, централна хумка, периферни гроб	Гласинац-Мати					25	
Ражана, хумка V, гроб 1	Гласинац-Мати	1					1 шлем
Ражана, хумка VI, централни гроб	Гласинац-Мати		1		1/лабрис		
Ромаја, тумул I, гроб 1	Гласинац-Мати	4 12/сиг.			1/лабрис		
Ромаја, тумул I, гроб 10	Гласинац-Мати	2			1/ са трновима	10	
Ромаја, тумул I, гроб 11	Гласинац-Мати	1					
Ромаја, тумул I, гроб 12	Гласинац-Мати	1		1		1	
Ромаја, тумул I, гроб 13	Гласинац-Мати	1		1		1	
Ромаја, тумул I, гроб 17	Гласинац-Мати	4 5/сиг.		1	1/лабрис 1/ са трновима		1 умбо
Ромаја, тумул I, гроб 18	Гласинац-Мати		1				
Ромаја, тумул I, гроб 19	Гласинац-Мати	3	1				
Ромаја, тумул I, гроб 22	Гласинац-Мати	1					
Ромаја, тумул I, гроб 24	Гласинац-Мати	2					
Ромаја, тумул I, гроб 32	Гласинац-Мати	3 1/сиг.	1				
Ромаја, тумул I, гроб 5	Гласинац-Мати	5 2/сиг.	1	1	1/наџак		

Ромаја, тумул I, гроб 6	Гласинац-Мати	2		1		
Ромаја, тумул I, гроб 7	Гласинац-Мати	1				
Ромаја, тумул I, гроб 8	Гласинац-Мати	3				
Ромаја, тумул I, гроб 9	Гласинац-Мати	3	1		9	
Штоји, хумка 2, гроб 1	Гласинац-Мати	3				
Штоји, хумка 2, гроб 2	Гласинац-Мати	5				
Штоји, хумка 2, гроб 5	Гласинац-Мати	3				
Штоји, хумка 2, гроб 6	Гласинац-Мати	3				
Штоји, хумка 3, гроб 1	Гласинац-Мати	1				
Штоји, хумка 3, гроб 3	Гласинац-Мати		1			
Штоји, хумка 6, гроб 1	Гласинац-Мати	2				
Штоји, хумка 6, гроб 11	Гласинац-Мати	1				
Штоји, хумка 6, гроб 13	Гласинац-Мати	4		1		
Штоји, хумка 6, гроб 2	Гласинац-Мати	1				
Штоји, хумка 6, гроб 6	Гласинац-Мати	1				
Штоји, хумка 6, гроб 7	Гласинац-Мати	1				
Штоји, хумка 6, гроб 9	Гласинац-Мати	1				
Бела Црква, хумка I, гроб 2	Гласинац-Мати (?)	1	1			
Бела Црква, хумка I, гроб 5	Гласинац-Мати (?)	2				
Бурел, хумка I, гроб 16	Гласинац-Мати (?)	3				
Бурел, хумка I, гроб 25	Гласинац-Мати (?)	2				
Бурел, хумка I, гроб 31	Гласинац-Мати (?)	2				
Бурел, хумка I, гроб 51	Гласинац-Мати (?)	2		1		
Бурел, хумка I, гроб 54	Гласинац-Мати (?)	1				
Бурел, хумка I, гроб 56	Гласинац-Мати (?)	1				
Бурел, хумка I, гроб 57	Гласинац-Мати (?)	2		1		
Бурел, хумка III, гроб 24	Гласинац-Мати (?)	1				
Бурел, хумка III, гроб 5	Гласинац-Мати (?)	1				
Бурел, хумка III, гроб 7	Гласинац-Мати (?)	2				
Мојсиње, хумка II, гроб 4	Гласинац-Мати (?)	2		1		
Дедели, гроб 20	Ђевђелијска група	1				

Дедели, гроб 27	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 29	Ђевђелијска група			1			
Дедели, гроб 44	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 56	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 58	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 59	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 60	Ђевђелијска група	2					
Дедели, гроб 68	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 6а	Ђевђелијска група		1				
Дедели, гроб 7	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 70	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 78	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 79	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 83	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 88	Ђевђелијска група	1					
Дедели, гроб 89	Ђевђелијска група	2					
Зелениште, гроб 1	Ђевђелијска група		1				
Зелениште, гроб 5	Ђевђелијска група						
Лисичин Дол, гроб 14	Ђевђелијска група	1					
Милци, гроб 27	Ђевђелијска група	1					
Милци, гроб 56	Ђевђелијска група		1				
Милци, гроб 6	Ђевђелијска група	1					
Милци, гроб 71	Ђевђелијска група	1					
Милци, гроб 73	Ђевђелијска група	1					
Милци, гроб 74	Ђевђелијска група	1					
Милци, гроб 8	Ђевђелијска група	2					
Љуљаци, хумка II, гроб 1	Злотска група	1					1 умбо
Љуљаци, хумка II, гроб 2	Злотска група	2					
Љуљаци, хумка II, гроб 3	Злотска група	2					
Љуљаци, хумка II, гроб 4	Злотска група	2					
Сврђиг, уништен гроб	Злотска група		1				
Сигнал, гроб 5	Злотска група	1					
Велика Крсна, централни гроб	Злотска група (?)		1	1			
Боровец, гроб 1	Куч и Зи II	2		1			
Боровец, гроб 10	Куч и Зи II		1				
Боровец, гроб 12	Куч и Зи II	1					
Боровец, гроб 13	Куч и Зи II	2					
Боровец, гроб 14	Куч и Зи II	2					
Боровец, гроб 16	Куч и Зи II	2					
Боровец, гроб 21	Куч и Зи II	1					
Боровец, гроб 22	Куч и Зи II	2	1				
Боровец, гроб 25	Куч и Зи II	2					
Боровец, гроб 26	Куч и Зи II	2	1				1 шлем
Боровец, гроб 27	Куч и Зи II	1					
Боровец, гроб 29	Куч и Зи II	2		1			
Боровец, гроб 3	Куч и Зи II	2					
Боровец, гроб 30	Куч и Зи II	2					
Боровец, гроб 32	Куч и Зи II	2	1	1			
Боровец, гроб 35	Куч и Зи II	2					
Боровец, гроб 40	Куч и Зи II			1			
Шуец, хумка I, гроб 11	Куч и Зи II	2					

Шуец, хумка I, гроб 22	Куч и Зи II	2					
Шуец, хумка I, гроб 29	Куч и Зи II	1					
Шуец, хумка I, гроб 37	Куч и Зи II					1	
Шуец, хумка I, гроб 42	Куч и Зи II	2					
Шуец, хумка I, гроб 43	Куч и Зи II	1					
Шуец, хумка I, гроб 6	Куч и Зи II	1					
Шуец, хумка I, гроб 60	Куч и Зи II	1					
Шуец, хумка I, гроб 61	Куч и Зи II		1				
Шуец, хумка I, гроб 67	Куч и Зи II					2	
Шуец, хумка I, гроб 68	Куч и Зи II	1	1				
Речица, гроб	Охридска група	2			1/лабрис		1 шлем
Требениште, гробница I	Охридска група	2	1				1 шлем
Требениште, гробница II	Охридска група	1	1				1 шлем 1 штит
Требениште, гробница III	Охридска група	1	1				1 шлем 1 штит
Требениште, гробница IV	Охридска група	1	1				1 шлем 1 штит
Требениште, гробница V	Охридска група	1	1				1 шлем 1 штит
Требениште, гробница VI	Охридска група	2	1				1 шлем 1 штит 1 кнемиде
Требениште, гробница VII	Охридска група	1	1				1 шлем 1 штит
Требениште, гробница VIII	Охридска група		1				1 шлем 1 кнемиде
Висои, гроб 37	Пелагонска група		1				
Криви Дол, гроб 2	Штипска група	1					
Орлова Чука, хумка VI, гроб 11e	Штипска група			1			
Орлова Чука, хумка VI, гроб 7	Штипска група	1					

У погледу начина ратовања, јасно је да у овом периоду можемо говорити о некој врсти примарне војне тактике и прављења војних родова. На то указује неколико ратника који су идентификовани као стрелци, као и одређени број њих који се могу окарактерисати као нека врста пелтаста, тј. као припадници лаке пешадије којима је примарна функција деловање на даљину. Један мањи број ратника очигледно се може определити у неку врсту ветерана и најбољих племенских бораца, док је већина војске ипак била наоружана једноставно копљем и једним оружјем за блиско деловање. Поред овога, очигледно је да су присутни и коњаници, али се на

основу расположивих налаза та врста ратника још не може јасно одвојити. Можда једини пример где можемо приметити неки напреднији вид војног устројства јесу ратници (кнежеви?) из требенишких гробница, где се јасно види систем војне јединице, која по правилу, због формацијских прилика мора имати једнообразно наоружање и дефанзивну опрему. Уколико индивидуе из Требеништа представљају елитне војнике, што би могли бити с обзиром на чињеницу да десетак „кнежева“ представља неуобичајену управну праксу у било ком периоду и поднебљу, онда једино овде можемо причати о постојању каквог-таквог војног система, чему иде у прилог и близина ове популације од тадашњих грчких градова.

*

На крају, осврнимо се укратко и на гробове са стрелама као прилозима, а које срећемо у све четири хронолошке фазе. Наиме, једино у гробовима из фазе 4, и то у периферном гробу централне хумке у Пилатовићима и гробовима 9 и 10 из ратничке хумке на Ромаји можемо говорити о стрелцима, с обзиром на већи број примерака стрела. У свим другим случајевима у гробовима се налази тек по нека стрела, обично без другог оружја. Свакако један од неуобичајених примера је гроб из Клучке који припада фази 1, где је поред изузетне коштане стрелице регистрован и једини примерак микенског шлема на овим просторима, али без другог офанзивног оружја. Чини се да за овај феномен постоје барем два објашњења. Прво би могло бити повезано са индивидуалном припадности роду стрелаца или ловаца, па би за такво обележје покојника било довољно приложити једну или тек неколико стрелица. У три гроба откривене су коштане уске стреле, које се, како је то горе напоменуто, користе за лов на крзнашице, па би овде могла бити реч о ловцима, и то не било којим. Са друге стране, не би требало искључити ни могућност да су стреле играле одређену улогу у култу покојника и приликом сахрана, на шта упућују налази скитских бронзаних стрела, пошто се за само два налаза може се тврдити да припадају ратничкој опреми. Један је из гроба спаљеног покојника из периферног гроба хумке

I у Пилатовићима, док други представља скупни налаз од 38 стрела из Остриковца. У осталим гробовима у којима су регистроване скитске стрелице број је недовољан да би се могло говорити о стрелцу. Тако је у периферном гробу особе непознатог пола у хумци I у Атеници регистровано два примерка, док из централног, кнежевског, гроба хумке II на истом локалитету долази пет примерака. Такође, из хумки у Мрчајевцима и Цветановца потичу по једна, односно три стрелице, које налазимо и у хумкама на простору данашње Босне и Херцеговине – један примерак у хумци XV из Илијака¹⁶⁹⁷ и четири комада из спаљеног гроба 2 хумке II у Крчевинама.¹⁶⁹⁸ Са друге стране, из гроба млађе женске особе из Пећке бање потиче осам скитских стрелица. По Херодоту Скити су стреле употребљавали приликом полагања заклетви¹⁶⁹⁹ или пробадали шаке током обреда сахране краљева.¹⁷⁰⁰ Нажалост, о обичајима сахрањивања палеобалканских племена немамо директних историјских извора, али се уз већу дозу резерве присуство стрела у гробовима може окарактеристати и као део погребног ритуала аутохтоне балканске популације.

*

Иако је у овој дисертацији сакупљена и анализирана обимна грађа са велике територије, и даље су уочљиве изразите празнине у појединим деловима истраживане области, а свакако свуда у сагледавању ширих анализа ратничког слоја и војне стратегије тога времена. За обимније анализе и шире закључке недостају истраживања већих некропола са серијама од неколико десетина или стотина гробова, али и публикавање оних раније истражених. Стога је могуће да се поједини овде изложени закључци и предлози промене након открића само неколицине гробова или мање некрополе. Исто тако, приметан је проблем различитог хронолошког и термилошког односа у зависности од регије, што је, чини се, и даље тешко решив проблем централнобалканске археологије.

¹⁶⁹⁷ Паровић-Пешикан 1994: 103.

¹⁶⁹⁸ Косорић и Крстић 1988: 30.

¹⁶⁹⁹ Херодот IV, 70.

¹⁷⁰⁰ Херодот IV, 71.

8. Библиографија

Avila, R.

1983. *Bronzene Lanzen- und Pfeilspitzen der griechischen Spätbronzezeit.* Prähistorische bronzefunde V/1, München.

Albanien

1988. *Albanien - Schätze aus dem Land der Skipetaren.* Mainz am Rhein.

Aliu, S.

1984. Tuma e Prodanit. *Iliria* XIV: 27-67

1985. Aspekte te kultures Ilire ne krahinen e Kolonjes ne shek. VII-V p.e. sone. *Iliria* XV: 271-280.

1994. Varreza e Boroves. *Iliria* XXIV: 5-85.

1995. Tuma e Psarit. *Iliria* XXV: 119-148.

Andrea Z.

1976. Tumat e Kuçit të Zi. *Iliria* VI: 165-233.

1977-78. Tumat e Kuçit të Zi. *Iliria* VII-VIII: 127-155.

1981. Nje varreze e dyste ne fshatin Germenj. *Iliria* XI: 219-226.

1985. *Kultura ilire e tumave në pellgun e Korçës.* Tirane.

1993. Aspects des relations entre l'Albanie et la Macedoine durant l'age du fer. pp. 109-123. in: *Ancient Macedonia V.* Fifth International Symposium Held in Thessaloniki, October 10-15, 1989, Thessaloniki.

1997. Tuma e Cerujes. *Iliria* XXVII: 85-94.

2011. Tuma I e Shuecit (Rrethi i Korces). *Iliria* XXXIV: 223-279.

Antike Helme

1988. *Antike Helme.* Handbuch mit Katalog. Mainz.

Antonović, D.

2009. Prehistoric Copper Tools from the Territory of Serbia. *Journal of Mining and Metallurgy* 45(2): 165-174.

2014. *Kupferzeitliche Äxte und Beile in Serbien.* Prähistorische Bronzefunde IX/27. Stuttgart.

Antonović, D. and Vukadinović, M.

2012. Eneolithic mine Prljuša – Mali Šturac: archaeological and geophysical investigations. *Starinar* LXII: 95-106.

Антоновић, Д. и Ђорђевић, А.

2011. Типологија перфорираног каменог оруђа из Србије – налази из Праисторијске збирке Народног музеја у Београду. *Зборник радова Народног музеја* XX: 47-69.

Бабић, С.

2004. *Поглаварство и полис.* Београд.

Bader, T.

1991. *Die Schwerter in Rumanien*. Prahistorische Bronzefunde IV/8, Munchen.

Bankoff, H.A., Bulatović, A., Mitrović, S., Filipović, V., Boger, R., Powell, W., Huska, A. and Kulkarni, C.

2013. New Archaeological Research in the Jadar region of West Serbia, 2010 and 2011. pp. 57-75. у: *Резултати нових археолошких истраживања у северозападној Србији и суседним територијама* (ур. В. Филиповић, Р. Арсић и Д. Антоновић), Београд – Ваљево.

Bela, M.

1990. Varreza tumulare e Mys-Hasit. *Iliria XXI*: 97-136.

Венас, А. и Ћовић, В.

1956. *Glasinac I – bronzano doba*. Sarajevo.

1957. *Glasinac II – bronzano doba*. Sarajevo.

Berciu, D.

1967. Quelques decouvertes archeologiques de Serbie au Musee du Turnu Severin. *Зборник радова народног музеја V*: 51-56.

Блаватская Т.В.

1952. *Западнопонтійские города в VII-I веках до нашей эры*. Москва.

Blečić, M.

2007. Status, Symbols, Sacrifices, Offerings. The diverse meanings of Illyrian helmets. *VAMZ XL*: 73-116.

Blečić Kavur, M. i Jašarević, A.

2014. Kasnobrončanodobna ostava Majdan/Ridžali. *Godisnjak CBI* 43: 35-49.

Blečić Kavur, M. i Pravidur, A.

2012. Ilirske kacige s područja BiH. *Glasnik Zemaljskog muzeja BiH u Sarajevu* 53: 35-136.

Богдановић, И.

1996. Приступ класификацији бронзаних предмета средњег бронзаног доба у Србији. Магистарска теза. Филозофски факултет, Одељење за археологију.

2001. Метални предмети бронзаног доба у збирци Народног музеја у Крушевцу, стр. 177 - 185. у: *Археолошка налазишта Крушевца и околине* (ур. Н. Тасић), Крушевац – Београд.

Bodinaku, N.

1982. Varreza tumulare e Pazhokut. *Iliria XII*: 49-101.

1995. The Late Bronze Age Culture of Albania and the Relations with the Balcanic and Aegean-Adriatic Areas. pp. 259-268. in: *Handel, Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa* (Her. B. Hänsel). Prähistorische Archäologie in

Südosteuropa, Band 11. München – Berlin.

2001-2002. Varreza tumulare e Dukatit ne rrethin e Vlores (germime te viteve 1973-74). *Illiria* XXX: 9-100.

Бояджијев, К.

2014. *Въоръжение през халколита в българските земи*. София

Bouzek, J.

1997. *Greece, Anatolia, and Europe: Cultural Interrelations during the Early Iron Age*. Studies in Mediterranean Archaeology 122. Sweden.

Brukner, B., Jovanović, B. i Tasić, N.

1974. *Praistorija Vojvodine*. Novi Sad.

Bruno, A.

2012. *Spears in Context: Typology, Life-cycles and Social Meanings in Bronze Age Italy*. PhD Thesis. University of Manchester.

Bukvić, Lj.

2000. *Kanelovana keramika Gava kompleksa u Banatu*. Novi Sad.

Булатовић, А.

2001. Керамика прелазног периода из бронзаног у гвоздено доба у јужноморавском сливу. *Лесковачки зборник* XLI: 163-178.

2007. *Врање*. Београд – Врање.

2008. South Morava Basin in the Transitional Period from the Bronze to the Iron Age. *Starinar* LVII: 57-82.

Булатовић, А. Јовић, С.

2010. *Лесковац*. Београд-Лесковац.

Булатовић, А., Капуран, А. и Јањић, Г.

2013. *Неготин*. Београд – Неготин.

Булатовић, А. и Станковски, Ј.

2012. *Бронзано доба у басену Јужне Мораве и у долини Пчиње*. Београд – Куманово.

Bunguri, A.

1989. Arme Ilire ne krahinen e Dibres. *Illiria* XIX: 67-75.

Валтровић, М.

1893. Преисториске старине у ваљевском и подринском округу. *Старинар* X, књиге 3 и 4: 75-97.

Васиљевић, М.

1977. Налази старијег гвозденог доба у Шапцу. *Старинар* XXVII: 167-174.

Васиљевић, М. и Поповић, Д.

2002. Подриње у старијем гвозденом добу. *Museum* 3: 7-36.

Vasić, M.M.

1902. La necropole de Klicevac. *Revue archéologique* I: 172-190.

1912. Жуто брдо. Прилози за познавање гвозденог доба у Дунавској долини. Жуто брдо и његови налаасци. *Старинар Н.Р.* V: 1-207.

Васић, П. (ур.)

1985. *Азбуковица – земља, људи и живот.* Љубовија.

Васић, Р.

1973. *Културне групе старијег гвозденог доба у Југославији.* Београд.

1974. Нека питања хронологије старијег гвозденог доба северног Балкана. *Старинар XXII*: 35-52.

1977a. *The Chronology of the Early Iron Age in Serbia*, BAR JS 31, Oxford.

1977b. The Dating of Lapotince Urn. *Archaeologia Jugoslavica XVIII*: 25-27.

1977ц. Нови елементи за проучавање гвозденог доба Вардарске долине. *Старинар XXVII*: 1-18.

1978. О хронологији старијег гвозденог доба у Србији. *Старинар XXVIII-XXIX*: 255-265.

1980. Белешке о старијем гвозденом добу Србије. *Старинар.* XXXI: 163 - 170.

1981. О почетку гвозденог доба у Србији. *Старинар XXXII*: 1-7.

1982. Prilog proučavanju grčkog oružja u Jugoslaviji. *Godišnjak CBI XX*: 5-24.

1985. A Contribution to the Study of „Illyrian“ Helmets in the North Balkans. *Archaeologia Jugoslavica XXII/XXIII*: 76-80.

1987a. Kneževski grobovi iz Novog Pazara i Atenice. str. 644-650. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1987b. Moravsko-timočka oblast. str. 651-672. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1987в. Oblast istočnog Kosova, južne Srbije i severne Makedonije. str. 673-689. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1987г. Srednja i istočna Makedonija. str. 690-700. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1987д. Đevdelijska grupa. str. 701-711. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1987ђ. Pelagonija. str. 712-723. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1987е. Bosutska grupa. str. 536-554. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1987ж. Ohridska oblast. str. 724-733. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1988. Нове белешке о старијем гвозденом добу у Србији. *Старинар XXXVIII*: 1-13.

1989/90. Бронзе из околине Пожаревца у Природњачком музеју у Бечу. *Viminacium* 4-5: 81-88.

1992a. Белешке са ушћа Мораве, *Зборник радова Народног музеја XIV/1*: 285 - 291.

1992б. Pages from the History of the Autariatae and Triballoi. *Balkanica* XXIII: 393-399.

1992в. (ур.) *Praistorijski metal Pomoravlja*. Београд.

1994. Бронзани мачеви са пуноливецом дршком са ушћа Мораве. *Viminacium* 8-9: 31-36.

1996. Једно копље из Санског Моста: пилум или сигина? *Гласник САД* 12: 45-48.

1997. Старије гвоздено доба на подручју источне Србије. стр. 91-100. у: *Археологија источне Србије* (ур. М. Лазић). Београд.

1999. *Die Fibeln im Zentralbalkan*. Prähistorische Bronzefunde XIV/12. Stuttgart.

2001. Прилог проучавању бронзаних копаља у Србији. *Зборник радова Народног музеја* 17: 95-99.

2003. *Die Nadeln im Zentralbalkan*. Prähistorische Bronzefunde XIII/11. Stuttgart.

2010. Reflecting on Illyrian helmets. *Starinar* LX: 37-55.

у штампани, *Die Lanzen- und Pfeilspitzen im Zentralbalkan (Vojvodina, Serbien, Kosovo und Makedonien)*. Prähistorische Bronzefunde.

Васић, Р. и Дмитровић, К.

2008. Неколико случајних налаза из гвозденог доба са локалитета Гротница у Гучи. *Зборник радова Народног музеја (Чачак)* XXXVIII: 11-22.

2012. Гвоздени мач гласиначког типа из збирке Народног музеја у Чачку. *Зборник радова Народног музеја (Чачак)* XLI: 13-20.

Видески, З.

1999. Лисичин Дол – Марвинци, некропола од железног време. *Macedoniae acta archaeologica* 15: 91-112.

Витезовић, С.

2012. Коштани пројектили са локалитета Старчево-Град. *Гласник САД* 28: 233-246.

Вранић, С.

2002. *Белегиш*. Београд.

Вујовић, М.

2007. Белешке о присуству римских праћкаша на тлу Србије. *Гласник САД* 23: 297-313.

Вукмановић М. и Радојчић Н.

1995. *Каталог метала II*. Београд.

Вулић, Н.

1932. Један нов гроб код Требеништа. *Гласник СНД* XI: 1-41.

Vulpe, A.

1967. *Necropola hallstattiana de la Ferigile*. București.

1970. *Die Äxte und Beile in Rumänien I*. Prähistorische Bronzefunde IX/2. Stuttgart.

1975. *Die Äxte und Beile in Rumänien II*. Prähistorische Bronzefunde IX/5. Stuttgart.

1990. *Die Kurzschwerter, Dolche und Streitmesser der Hallstattzeit in Rumänien. Prähistorische Bronzefunde VI/9.* München .

Gabrovec, S. i Čović, B.

1987. Zaključna razmatranja. str. 901-928. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

Галовић, Р.

1965. Неолитска ритуална група из Смедеревске Паланке. *Зборник радова народног музеја VIII*: 21-30.

Гарашанин, Д.

1954. *Каталог метала.* Београд.

1955. О problematici sekira jadranskog tipa – povodom sekire iz Sinaja na Kosmetu. *Arheološki vestnik VI/2*: 227-232.

1956а. Студије из металног доба Србије III. *Старинар V-VI*:

1956б. О једном специјалном типу копља раног халштатског периода. *Раd војвођанских музеја 5*: 15-19.

1958. Ка проблемима поља са урнама у Србији, *Зборник радова народног музеја I*: 297-310.

1959. Студије из металног доба Србије V: бронзани мач из Сараораца, *Старинар IX-X*: 193-196.

1967. Ражана, Крива Река и Гласиначки комплекс. *Зборник радова народног музеја V*: 41-50.

1983а. Један нови облик сахрањивања у праисторији Поморавља. *Зборник радова народног музеја 11*: 10-14.

1983б. Posebni nalazi na centralnobalkanskom području. str. 799-805. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

Гарашанин, М.

1957. Илирско-грчки шлем из Ражане. *Весник Музеја ЈНА 4*: 37-51.

1958. *Neolithikum und Bronzezeit im Serbien und Makedonien, BRGK 39.* Berlin-Frankfurt a. M.

1959. Период прелаза из неолита у метално доба у Војводини и Северној Србији. *Старинар IX-X*: 19-36.

1973. *Праисторија на тлу СР Србије.* Београд.

1983а. Period polja sa urnama Vojvodine., str. 668-684. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983б. Vatinska grupa, str. 505-519. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983в. Zapadnosrpska varijanta vatinske grupe, str. 736-753. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983г. Podunavsko-balkanski kompleks ranog bronzanog doba, str. 463-470. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983д. Dubovačko-žutobrdska grupa, str. 520-535. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983ђ. Paraćinska grupa, str. 727-735. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983е. Grupa Donja Brnjica – Gornja Stražava, str. 773-778. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983ж. Razvijeno bronzano doba i prelazni period (Gvozdeno doba I) Makedonije, str. 786-798. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983з. Period polja sa urnama u zapadnoj Srbiji, str. 779-785. u: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1988. Настанак и порекло Илира. стр. 9-144. у: *Илири и Албанци* (ур. М. Гарашанин). Београд.

Гарашанин, М. и Гарашанин, Д.

1950. Археолошка ископавања у Добрачи. *Историјски гласник* 1–2: 182-186.

1958. Ископавање тумула у Белотићу и Белој Цркви (Западна Србија). *Зборник радова Народног музеја I*: 17-50.

1959. Археолошка ископавања у селу Радању, на локалитету „Криви Дол“. *Зборник на штипскиот Народен музеј I*: 9-60.

1958-1959. Нова ископавања на Великој Хумској Чуки код Ниша. *Старинар IX-X*: 243-256.

1962. Ископавање тумула у комплексу Белотић-Бела Црква 1959. и 1960. године. *Зборник радова Народног музеја III*: 47-68.

1967. Ископавања у комплексу Белотић – Бела Црква 1961. године. *Зборник радова Народног музеја V*: 5-30.

Garašanin, M. i Kovačević, J.

1966. *Arheološki nalazi u Jugoslaviji*. Beograd.

Гарашанин, М. и Тасић, Н. (ур.)

1975. *Праисторијске оставе у Србији и Војводини I*. Београд. (*Fontes I*)

1994. *Праисторијске оставе у Србији и Војводини II*. Београд. (*Fontes II*)

Георгиев, З.

1981. Праисториски наоди од Кочани и прашање на рамните некрополи по Брегалница. *Годишен зборник на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Скопје* 7 (33): 65-78.

Gjipali, I.

1981. Vendbanime dhe materiale prehistorike nga rrethi i Librazhdit. *Iliria XI*: 239-244.

Глигорић, Рада и Јагода Цанић-Тешановић.

2010. *Пауље, некропола бронзаног и гвозденог доба код Лознице*. Лозница – Горњи Милановац.

Gori, M.

2006. Nuovi dati relativi alla circolazione di bronzitra le due sponde dell'Adriatico meridionale nell'età del Bronzo finale: il ripostiglio di Torovicë (Albania). pp. 208-212. in: *Studi di protoistoria in onore di Renato Peroni*. Firenze.

Grayson, C.E., French, M. and O'Brien M.J.

2007. *Traditional archery from six continents*. Columbia.

Грушин, С.П.

2012. Наконечники копий сейминско-турбинского типа Обь-Иртышского междуречья. стр. 224-228. у: *Культуры степей Евразии и их взаимодействие с древними цивилизациями*. Материалы международной научной конференции, посвященной 110-летию со дня рождения выдающегося российского археолога Михаила Петровича Грязнова. Книга 2 (ур. В. А. Алёкшин, Е. В. Бобровская, Г. В. Длужневская, М. Т. Кашуба, Л. Б. Кирчо, С. В. Красниенко, В. П. Никоноров, М. Н. Пшеницына, М. Б. Рысин, Д. Г. Савинов, Л. А. Соколова, В. Я. Стёганцева). Санкт-Петербург.

Guštin, M.

1977. Beiträge zu den vorgeschichtlichen Verbindungen zwischen Slowenien und Basarabi. *Apulum* XV: 155-168.

D'Amato, R. and Salimbeti, A.

2011. *Bronze age Greek warrior, 1600-1100 BC*. Oxford.

Davis, R.

2006. *Basal-looped spearheads. Typology, chronology, context and use*. BAR 1497. Oxford.

Dašić, Lj.

1957. Praistorisko naselje na Širokom. *Glasnik Muzeja Kosova i Metohije* II: 249-264.

Дејановић, Д. (ур.)

1971. *Праисторијске културе Поморавља и источне Србије*. Каталог изложбе. Ниш.

Della Casa, P.

1996. *Velika gruda II. Die bronzezeitliche Nekropole Velika Gruda* (Ops. Kotor, Montenegro). Bonn.

Durman, A.

1997. Tin in the Southeastern Europe? *Opuscula Archaeologica* 21: 7-14.

Đuknić, M. i Jovanović, B.

1966. *Ilirska kneževska nekropola u Atenici*. Čačak.

Đurić, N.

1984. Bronzanodopski nalaz iz Iglareva. *Glasnik muzeja Kosova* XIII-XIV: 17-23.

Ђурић, Н. и Гарашанин, М.

1983. *Бубањ и Велика хумска чука*. Каталог изложбе. Ниш.

Durić, N., Glišić, J. i Todorović, J.

1975. *Praistorijska Romaja*. Prizren-Beograd.

Đokić, D.

1990. Ispiranje zlata u slivu Peka. *Zbornik radova Muzeja rudarstva i metalurgije u Boru* 5/6: 135-153.

Žeravica, Z.

1993. *Äxte und Beile aus Dalmatien und anderen Teilen Kroatiens, Montenegro, Bosnien und Herzegowina*. Prähistorische Bronzefunde IX/18. Stuttgart.

Жижич, О.

1979. Грбови илирских ратника – Кличево код Никшића. стр. 205-218. у: *Сахрањивање код Илира* (ур. М. Гарашанин). Београд.

Зотовић, М.

1967. Илирски гробни налази из Годљева. *Зборник радова народног музеја V*: 153-168.

1974. The Necropolis in Pilatovići Near Požega and Some Characteristics in the Way of Burying the Dead. *Archaeologia Iugoslavica XV*: 27-32.

1979. Некропола у Пилатовићима код Пожеге. стр. 31-48. у: *Сахрањивање код Илира* (ур. М. Гарашанин). Београд.

1985. *Arheološki i etnički problemi bronzanog i gvozdenog doba zapadne Srbije*. Titovo Užice – Beograd.

Икодиновић, М.

1986. *Сахрањивање под хумкама бронзаног доба у чачанском крају*. Каталог изложбе. Чачак.

Islami, S.

1981. Mbi parzmoren Ilire. *Iliria XI*: 41-51.

Јанковић, С.

1990. *Рудна лежишта Србије: регионални металогенетски положај, средине стварања и типови лежишта*. Београд.

Јацановић, Д.

1986а. Праисторијска остава бронзаних предмета из Старог Костолца, *Viminacium* 1: 5–13.

1986б. Праисторијска остава бронзаних предмета из села Клења код Голупца, *Старинар XXXVII*: 153–173.

1992. Нови налази остава касног бронзаног доба и раног гвозденог доба у околини Пожаревца, *Гласник САД* 8: 64–91.

1994. Метални налази у српском Подунављу на прелазу бронзаног у гвоздено доба, стр. 51–61. у: *Културе гвозденог доба југословенског Подунавља* (ур. Н. Тасић). Београд.

1997. Нови прилози о касном бронзаном и раном гвозденом добу у Браничеву, стр. 249–253. у: *Археологија источне Србије* (ур. М. Лазић). Београд.

1998. Остава праисторијских бронзаних предмета из села Брадарца – Рукумија. стр. 177-188. у: *Рад Драгослава Срејовића на истраживању праисторије централног Балкана* (ур. Н. Тасић). Крагујевац.

2000. Праисторијска остава металних предмета из Кличевца, *Viminacium* 11: 35–56.

Јацановић, Д. и Ђорђевић, А.

1990. Вишеслојно праисторијско налазиште „Орашје“ у Дубравици, *Viminacium* 4–5: 7–80.

Јацановић, Д. и Радојчић, Н.

2001. Праисторијске оставе металних предмета Кличевац II – Помрлово, *Viminacium* 12: 67–108.

2003. Праисторијска остава металних предмета из села Шетоње код Петровца на Млави. *Viminacium* 13-14: 7–43.

Јевтић, М.

1983. *Keramika starijeg gvozdenog doba na centralnobalkanskom području*. Београд.

1990. Праисторијска некропола у Пироту – прилог познавању Брњичке културе. *Гласник САД* 6: 92–103.

1992а. Прилог истраживању насеља гвозденог доба са Црнокаљачке баре код Ражња. *Зборник Народног музеја XIV*: 249–264.

1992б. *Basarabi kultura na teritoriji Srbije*. Doktorska teza, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu.

1994а. О металним налазима Басараби културе у Србији. стр. 77-86. у: *Културе гвозденог доба југословенског Подунавља* (ур. Н. Тасић). Београд.

1994б. Stamped pottery of Insula Banului type and the beginnings of the Basarabi culture in Serbia. pp. 129-142. in: *The early Hallstatt period (1200-700 B.C.) in South-Eastern Europe* (ed. Eds. H. Ciugudean and N. Boroffka). Alba Iulia.

1997а. Жидовар у старије гвоздено доба. стр. 37-51. у: *Жидовар – насеље бронзаног и гвозденог доба* (ур. М. Лазић). Београд – Вршац.

1997б. Prehistoric barrows at Gračani near Novi Pazar. стр. 301-314. у: *Уздање* (ур. М. Лазић). Београд.

2004. Гвоздено доба у околини Бора. стр. 127-163. у: *Бор и околина у праисторији, антици и средњем веку* (ур. М. Лазић). Београд.

2008. Sacred Groves of the Tribali on the Miroč Mountain. *Starinar* LVI: 271-290.

Јевтић, М. and Рековић, М.

2007. Mihajlov Ponor on Miroč – Tribal Cult Places. *Starinar* LVII: 191-219.

Јевтић, М. и Шљивар, Д.

1986. Заштитна ископавања праисторијских насеља у атару села Дрмна код код Костолца. *Гласник САД* 3: 182-191.

Јевтовић, Ј. (ур.)

1990. *Господари сребра*, каталог изложбе, Београд.

Јиречек, К.

1959. (1877) Војна цеста од Београда за Цариград и балкански кланци. Стр. 71-190 у: *Зборник Константина Јиречека* (ур. М. Динић), Посебна издања СССХХVI, Одељење друштвених наука, нова серија, књ. 33. Београд: САН.

Јовановић, А.

1995. Археолошка истраживања у Новопазарској Бањи. *Новопазарски зборник* 19: 31-68.

Јовановић Б.

1970. Подунавска индустрија бронзе и остава из Тополнице. *Старинар* XXI: 1-22.

1980. The origins of copper mining in Europe. *Scientific American* 242: 152-167.

1982. *Rudna glava. Najstarije rudarstvo bakra na centralnom Balkanu*. Bor-Beograd.

Јовановић, Б. и Глишић, Ј.

1961. Енеолитско насеље на Кормадину код Јакова. *Старинар* XI: 113-142.

Јовановић, Б. и Ђукнић, М.

1961. Умке, *Старинар* XII: 247-275.

1966. Illyrian Princely Necropolis at Atenica, *Archeologica Jugoslavica* VI: 1-26.

Јовановић, В. и Јанковић, Ј.

1990. Nekropola paraćinske grupe u Trnjanima kod Brestovačke banje. *Zbornik radova Muzeja rudarstva i metalurgije u Boru* 5/6: 1-12.

1996. Die Keramik der Nekropole der Paraćin-Kultur – Trnjane bei Bor. pp. 185-199. in: *The Yugoslave Danube Basin and Neighbouring Regions in the 2nd Millennium B.C.* (ed. N. Tasić), Belgrade – Vršac.

Јовановић, М.

1966. Неколико железнодопских налаза из околине Врања. *Врањски гласник* II: 247-253.

Јовић, В.

1997. Геолошке и геоморфолошке карактеристике источне Србије, стр. 21-32. у: *Археологија источне Србије* (ур. М. Лазић). Београд.

Јоцић, М. и Стојић, М.

2001. Врапце, окућница Михајила Јојића, некропола брњичке културне групе, *Старинар* L: 285-294.

Јубани, В.

1983. Tumat Ilire te Kenetes. *Iliria* XIII-2: 77-133

1992. Germime ne tumat nr. 2 e 3 te fushes se Shtojit. *Iliria* XXII: 23-58.

Jung, R. and Mehofer, M.

2006. A Sword of Naue II Type from Ugarit and the Historical Significance of Italian-type Weaponry in the Eastern Mediterranean. *Aegean Archaeology* 8: 111-135.

Јуришић, А.

1969. Шенгољска градина у Расни. *Саопштења VIII*: 13-34.

Калуђеровић, З.

1992. Праисторија Сврљига. стр. 73-82. у: *Културна историја Сврљига*, књ. II: *језик, култура и цивилизација* (ур. С. Петровић). Ниш и Сврљиг.

Каниц, Ф.

1986. *Србија, земља и становништво*. Београд.

Капуран, А.

2010. О утицајима Ватина и Вербичоаре на налазима Гамзиградске културне групе. *Старинар LIX*: 53-69.

2014. *Praistorijski lokaliteti u severoistočnoj Srbiji*. Beograd.

Капуран, А., Булатовић, А. и Јовановић, И.

2014. *Бор*. Београд – Бор.

Катић, В.

2013. Трибалски кнежевски гроб из Велике Крсне код Младеновца. Младеновац.

Kemenczei, T.

1988. *Die Schwerter in Ungarn I*. Prahistorische Bronzefunde IV/6, Munchen.

1991. *Die Schwerter in Ungarn II*. Prahistorische Bronzefunde IV/9, Munchen.

Kilian, K.

1975. Trachtzubehör der eisenzeit zwischen Agäis und Adria. *Praehistorische zeitschrift* 50: 9-140.

Kilian-Dirlmeier, I.

1993. *Die Schwerter in Griechenland (außerhalb der Peloponnes), Bulgarien und Albanien*. Prähistorische Bronzefunde IV/12. Stuttgart.

Кока, А.

1990. Tuma nr. 6 e varrezes se Shtojit. *Iliria XX*: 27-73.

Коларић, М. (ур.)

1972. *Бронзано доба Србије*. Каталог изложбе, Београд.

Колиштркова Настева, И. и Видески, З.

1995. Гроб од бронзено време кај Маркова Сушица. *Macedoniae acta archaeologica* 14: 37-43.

Konig, P.

2004. Spätbronzezeitliche Hortfunde Aus Bosnien Und Der Herzegowina. Prähistorische Bronzefunde XX/11. Stuttgart.

Korkuti M.

1981. Tuma e Patosit. *Iliria* 1-1981: 7-56.

Косорић, М.

1959. Два групна налаза из североисточне Србије, *Старинар* IX – X: 273–276.

1976. *Kulturni, etnički i hronološki problemi ilirskih nekropola Podrinja*. Tuzla.

1983. Резултати истраживања праисторијске хумке на некрополи Крчевине 1979. године. *Зборник радова народног музеја* 11: 31-42.

Kosorić, M. i Krstić, D.

1972. Iskopavanje praistorijskih humki u Pađinama i Roćeвићу 1970-1971. године. *Ћланци и грађа* IX: 9-28.

1988. Хронолошка детерминација гробова из хумки са потеза Трновице – Пађине – Роћевићи. *Зборник радова Народног музеја* 13:29-56.

Kristiansen, K. and Larsson, T.

2005. *The Rise of Bronze Age Society*. Cambridge.

Крстић, Д.

1986. Налаз бронзаних предмета из Зеленика. *Зборник радова народног музеја* 12: 79-84.

1992. Праисторијске некрополе у Горњој Стражави, *Зборник Народног музеја* 14: 231–248.

2003. *Glatija, nekropola bronzanog doba u Korbovu*. Beograd.

Кузман П.

1985. *Три чељусти и Вртуљка. Требеништа 1972*. Охрид.

Kurti, D.

1976. Nouveaux elements sur la civilisation Illyrienne des tumuli de Mati. *Iliria* IV : 237-248.

1977-1978. Tumat e Burrelit. *Iliria* VII-VIII : 157-187.

1983. Tumat Iire te Burrelit. *Iliria* XIII: 85-108.

Лазих, М.

1996. *Култура Доња Брњица – генеза, развој и хронологија*. Докторска дисертација. Филозофски факултет, Одељење за археологију.

2004. Бор и околина у бронзано доба. стр. 101-125. у: *Бор и околина у праисторији, антици и средњем веку* (ур. М. Лазих). Бор – Београд.

2009. Ко су били Дарданци? *Архаика* 2: 53-75.

Лахтов В.

1965. *Проблем требенишке културе*. Охрид.

Leković, V.

1980. Prilog proučavanju kulture gvozdenog doba u Crnoj Gori. *Godišnjak CBI* XVIII: 81-90.

Letica, Z.

1973. *Antropomorfne figurine bronzanog doba u Jugoslaviji*, Beograd.

1981. Пештер у бронзано и гвоздено доба. *Старинар XXXII*: 9-16.

Leshtakov, L.

2011. Late Bronze and Early Iron Age Bronze Spear- and Javelinheads in Bulgaria in the Context of Southeastern Europe. *Archaeologia Bulgarica XV/2*: 25-52.

Љуци, К.

1998а. Хронолошки положај некрополе Доња Брњица на основу металних налаза, стр. 165-176. у: *Рад Драгослава Срејовића на истраживању праисторије централног Балкана* (ур. Н. Тасић), Крагујевац.

1998б. Игларево I и II, стр. 505-515. у: *Археолошко благо Косова и Метохије, од неолита до раног средњег века*. (ур. Н. Тасић), Београд.

1998в. Пећка Бања, стр. 577-586. у: *Археолошко благо Косова и Метохије, од неолита до раног средњег века*. (ур. Н. Тасић), Београд.

Ljuština, M.

2012. *Stratigrafija naselja i periodizacija vatinske kulture u Vojvodini*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet.

Мадас, Д.

1990. *Пауље – бронзано-допска некропола*. Лозница.

Marković, J.Đ.

1988. *Enciklopedijski geografski leksikon Jugoslavije*. Sarajevo.

Марковић, Ч.

1965-66. Илирска хумка у Готовуши. *Старине Црне Горе III-IV*: 215-229.

1975. Метални налаз из илирске хумке у селу Лушцу код Иванграда. *Старине Црне Горе V*: 229-233.

1997. Хумке у Лисјевом пољу. стр. 323-337. у: *Уздарје* (ур. М. Лазић). Београд.

2006. *Arheologija Crne Gore*. Podgorica.

Медведев, А.Ф.

1966. *Ручное метательное оружие*. Москва.

Медовић, П.

1975. Остава бронзаних предмета из села Обажгоре. *Старинар XXIV-XXV*: 175-182.

1978. *Naselja starijeg gvozdenog doba u jugoslovenskom Podunavlju*. Beograd.

1988. *Kalakača: naselje ranog gvozdenog doba*. Novi Sad.

Medović, P. i Medović, I.

2011. *Gradina na Bosutu*. Novi Sad.

Мелюкова А.И.

1964. *Вооружение скифов*. Москва.

Мијовић, Р.

1984-86. Војне и радне секуре касног бронзаног доба из Црне Горе и сјеверне Албаније. *Zbornik radova Muzeja rudarstva i metalurgije u Boru* 3-4: 61-111.

Микулчић, И.

1961. Могиле од „Орлова Чука“ кај село Караорман. *Зборник на штитскиот Народен музеј* II: 47-64.

1966. *Pelagonija u svetlosti arheoloških nalaza*. Скопје – Београд.

Митревски, Д.

1991а. *Дедели*. Скопје.

1991б. Прилог кон вреднувањето на Долновардарската-пајонска група на железното време. *Macedoniae acta archaeologica* 12: 145-161.

1994. А Врњџица Type Necropolis near Скопје. *Starinar* XLIII-XLIV: 115-124.

1997. *Протоисториските заедници во Македонија*. Скопје.

2001. *Старомакедонскиот град на Вардарски рид*. Скопје.

2003. Prehistory in Republic of Macedonia-F.Y.R.O.M, pp. 13-72. in: *Recent research in the Prehistory of the Balkans* (ed. D.V. Grammenos). Thessaloniki.

2008. Прилог кон вреднувањето на Долновардарската – Пајонска група на железното време. стр. 175-191. у: *Археолошките откритија на почвата на Македонија* (ур. Г. Старделов, В. Битракова-Грозданова и Е. Манева), Книга 17. Скопје.

Митровић, Г.

2010. *Каталог метала I*. Врање.

Mödlinger, M.

2013. From Greek boar tusk helmets to the first European metal helmets: New approaches on development and date. *Oxford Journal of Archaeology* 34/2: 391-412.

Molloy, B.

2009. For Gods or men? A reappraisal of the function of European Bronze Age shields. *Antiquity* 83 (2009): 1052–1064.

2010. Swords and Swordsmanship in the Aegean Bronze Age. *American Journal of Archaeology* 114: 403-428.

Monthel, J., Vadala, P., Leistel, J.M., Cottard, F., Ilic, M., Strumberger, A., Tosovic, R. and Stepanovic, A.

2002. *Mineral deposits and mining districts of Serbia. Compilation map and GIS databases*. Report BRGM/RC-51448-FR. Orléans.

Mortz, T.

2011. At the Head of Concealment. The Deposition of Bronze Age Helmets in the Carpathian Basin, pp. 453-459. in: *Iron Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin*

(ed. S. Berecki), *Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 7–9 October 2011*, Târgu Mureș.

Мунчаев, Р.М.

1975. *Кавказ на заре бронзового века*. Москва.

Needham, S.P., Northover, P., Uckelmann, M. and Tabor, R.

2012. South Cadbury: the last of the bronze shields? *Archäologisches Korrespondenzblatt* 42/4: 473-492.

Никитовић, Л.

2000. Праисторијска хумка на локалитету Аде у Пријевору. *Зборник радова Народног музеја* (Чачак) XXX: 5-14.

2003. Krstac – Ivkovo brdo, nekropola sa humkama iz bronzanog doba, str. 11-22. u: *Sahranjivanje u bronzano i gvozdeno doba* (ur. R. Vasić). Čačak – Beograd.

Никитовић, Л. и Васић, Р.

2002. Хумка из бронзаног доба на локалитету Равнине у селу Јанчићи код Чачка. *Зборник радова Народног музеја* (Чачак) XXXII: 23-36.

Никитовић, Л., Стојић, М. и Васић, Р.

2002. *Мојсиње, некропола под хумкама из бронзаног и гвозденог доба*. Чачак – Београд.

Норса, Ф.

1907. Arheološke crtice iz Albanije. *Glasnik Zemaljskog muzeja* 1/1907: 1-8.

Палавестра, А.

1984. *Кнежевски гробови старијег гвозденог доба на централном Балкану*, Београд.

1989. Модели трговине и друштвене структуре на централном Балкану гвозденог доба. *Balkanica* XX: 191-209.

1993. *Praistorijski ćilibar na centralnom i zapadnom Balkanu*. Beograd.

Палавестра, А. и Крстић, В.

2006. *Магија ћилибара*. Београд.

Ранайотов, И.

1980. Bronze Rapiers, Swords and Double Axes from Bulgaria. *Thracia* V: 173-198.

Рарадопулос, Т. Ј.

1998. *The Late Bronze Age Daggers of the Aegean I. The Greek Mainland*. Prähistorische Bronzefunde VI/11. Stuttgart.

Паровић - Пешикан, М.

1960. Грчки материјал на Гласинцу. *Старинар* XI: 21-45.

1982. Grčka mahajra i problem krivih mačeva. *Godšnjak CBI* XX: 25-51.

1986. Неки нови аспекти ширења егејске и грчке културе на централни Балкан. *Старинар* XXXVI: 19 - 47.

1993. Скитски елементи у гвозденом добу Подунавља и централног Балкана. стр. 101-110. у: *Културе гвозденог доба Југословенског Подунавља* (ур. Н. Тасић). Београд.

1995. Запажања о микенском утицају на подручју централног Балкана. *Старинар* XLV-XLVI: 3-26.

Papazoglu F.

1969. *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba (Tribali, Autarijati, Dardanci, Skordisci i Mezi)*, Djela, knj. 30. Centar za balkanološka ispitivanja, knj. 1, Sarajevo.

Patay, P.

1984. *Kupferzeitliche Meißel, Beile und Äxte in Ungarn*. Prähistorische Bronzefunde IX/15. Stuttgart.

Пашић-Винчић, Р.

1970. Археолошка испитивања на локалитету „Орлова Чука“ код села Стар Караорман. *Старинар* XXI: 129-134.

Пашик, Р., Винчик, Ж., Ивановски, М. и Георгиев, З.

1987. Некрополата „Милци“ кај Гевгелија. *Културно наследство* X-XI: 75-102.

Пејић, П.

2001. Селиште, праисторијска некропола и насеље код Велике Лукање на Старој планини. *Лесковачки зборник* XLI: 179-217.

Пековић, М.

2006. *Археолошка збирка Војног музеја у Београду*. Београд.

2007. *Paraćinska kulturna grupa*. Београд.

2013. *Инкрустована керамика бронзаног доба у српском Подунављу*. Београд.

Пековић, М. и Јевтић, М.

2007. Заштитна ископавања налазишта Михајлов понор на Мирочу. *Гласник САД* 23: 125–140.

2008. Михајлов понор: истраживања 2007. године. *Гласник САД* 24: 265–286.

Pétillon, J., Lemoine, A., Müller, K. and Reiche, I.

2013. Arrowheads from the Santa Cruz Islands (Temotu, Solomon Islands): Design, Raw Material, and how they are linked. pp. 203-216. in: *The Sound of Bones* (ed. F. Lang). Proceedings of the 8th Meeting of the ICAZ Worked Bone Research Group in Salzburg 2011. Salzburg.

Петрова, Е.

1996. *Бригите на централниот Балкан во I и II миленијум пред н.е.* Скопје.

1999. *Пајонија*. Скопје.

Петровић, Б.

2006. *Калуђерске ливаде, некропола бронзаног доба*. Београд.

Петровић, П.В.

2007. *Дарданија у римским итинерарима*. Београд.

2008. The Roman Road Naissus–Lissus: The Shortest Connection between Rome and the Danubian Limes. *Archaeologia Bulgarica* XII/I: 31-40.

Петровић, П.В., Филиповић, В. и Миливојевић, С.

2012. *Сврљишка област у праисторији, антици и средњем веку*. Београд.

Petrović, J.

1984. *Gomolava – arheološko nalazište*. Ruma – Novi Sad.

Popović, D.

1981. *Keramika starijeg gvozdenog doba u Sremu*. Београд.

Popović, Lj.

1956. *Katalog nalaza iz nekropole kod Trebeništa*. Београд.

1958. Радолиште. *Зборник радова Народног музеја* I: 75-94.

1964. Халкидски шлем из некрополе код Требеништа. *Зборник радова народног музеја* IV: 85-88.

Popović, P. i Vukmanović, M.

1998. *Vajuga-Pesak, nekropola starijeg gvozdenog doba*. Đerdapske sveske, Posebna izdanja 3. Београд.

Prendi, F.

1956. Mbi rezultatet e gipmimeve fshatin Vodhine, te rrethit te Gjinokastres. *Buletin per shkencat shoqerore* X: 180-188.

1957. Tumat ne fushen e fshatit Vajze (Vlone). *Buletin per shkencat shoqerore* XI: 76-110.

1958. Materiale te kultures Ilire te zbulueme ne Shqiperine e Veriut. *Buletin per shkencat shoqerore* XII: 109-136.

1975. Un apercu sur la civilisation de la premiere periode du fer en Albanie. *Iliria* III: 109-138.

2002. Les relations entre l'Albanie et l'Égée a travers la prehistoire. *Bulletin de correspondance hellénique* 42: 85-96.

2008. *Archaeological studies*. Prishtina.

Radivojević, M., Rehren, T., Pernicka, E., Šljivar, D., Brauns, M. and Borić, D.

2010. On the origins of extractive metallurgy: new evidence from Europe. *Journal of Archaeological Science* 37: 2775-2787.

Радојчић, Н.

1994. Остава металних предмета из Бољетина. *Зборник радова Народног музеја* 15: 29-36.

Радојчић, Н.

1933. Менада из Тетова. *Гласник СНД* XII: 243-252.

Rihovsky, J.

1996. *Die Lanzen-, Speer- und Pfeilspitzen in Mähren*. Prähistorische Bronzefunde V/2. Stuttgart.

Rodić, D.

1987. *Geografija Jugoslavije I*. Београд.

Савельев О.К.

2010. Оружие дальнего боя из «странных комплексов». *Stratum plus* 3: 175 – 184.

Sanders, N. K.

1961. The First Aegean Swords and Their Ancestry. *American Journal of Archaeology* 65: 17-29.

1963. Later Aegean Bronze Swords. *American Journal of Archaeology* 67: 117-153.

Slavković – Đurić, N.

1965. Илрски тумули код Суве Реке. *Glasnik Muzeja Kosova i Metohije* IX: 537-555.

Sladić, M.

2012. Праисторијски тумули у Отиловићима код Пљеваља. *Davnine* I: 59-101.

Snodgrass, A.

1964. *Early Greek Armour and Weapons*. Edinburgh.

1982. *Arms and Armours of the Greeks*. London.

Spasovski, O., Dambov, R. i Nikolovski, D.

2011. Rudno i mineralno bogatstvo Makedonije. str. 486-492. у: *TIORIR* 11 (ур. М. Грујић). Међународни симпозијум Одрживи развој рударства и енергетике ORRE 11, Зборник радова, књига I. Златибор, 11 - 15. септембар 2011.

Sreјовић, D.

1960. Праисторијска некропола у Доњој Брњици, *Glasnik Muzeja Kosova i Metohije* IV-V: 83–135.

1961. Три праисторијске оставе из Источне Србије. *Старинар* XI: 58-63.

1973. Karagač and the Problem of the Ethnogenesis of the Dardanians, *Balkanica* IV: 39-82.

1991. Трибалски гробови у Љуљацима, *Старинар* XL-XLI: 141–153.

1997. *Arheološki leksikon* (ур.). Београд.

2002. *Илири и Трачани* (приредио В. Јовић). Београд.

Срејовић Д. и Лазих М.

1997. Насеља и некрополе бронзаног доба у Тимочкој крајини. стр. 225-248. у: *Археологија источне Србије* (ур. М. Лазих). Београд.

Станковски, Ј.

2009. Бронзанодопско копје од локалитетот Татиков Камен во село Кокино. *Музејски гласник* 10: 3-12.

2012. Калапи за леење на бронзени предмети од локалитетот „Татићев Камен“, село Кокино. *Музејски гласник* 11: 5-16.

Стојић, М.

1980. *Старе културе и народи на тлу средњег Поморавља*. Светозарево.

1986a. *Gvozdeno doba u basenu Velike Morave*, Beograd – Svetozarevo.

1991. *Гвоздено доба у Поморављу - утврђење Градац у Ланишту*. Каталог изложбе. Београд.

1996. Le bassin de la Morava a l'âge de bronze et a la periode de transition de l'âge de bronze a celui de fer, pp. 247-256. in: *The Yugoslave Danube Basin and Neighbouring Regions in the 2nd Millennium B.C.* (ed. N. Tasić), Belgrade – Vršac.

1997. Локалитет Гушавац у Мрчајевцима. *Зборник радова Народног музеја (Чачак) XXVII*: 27–36.

1998. Нови налази врхова бронзаних стрелица скитског типа у Србији јужно од Саве и Дунава, *Зборник радова Народног музеја (Чачак) XXVIII*: 5–10.

2000. *Brnjička kulturna grupa u leskovačkom kraju*, Leskovac.

2003. Baseni Južne Morave i Pčinje u vreme razvoja Brnjičke kulturne grupe. *Пирајхме* 2: 119-142.

2004. *Пањевачки рит*. Београд.

2006. Podgorac Iron Age Hillfort – Kornjet, *Старинар LV*: 75–80.

Стојић, М. и Илијић, Б.

2011. *Књажевац*. Београд-Књажевац.

Стојић, М. и Јацановић, Д.

2008. *Пожаревац*. Београд-Пожаревац.

Стојић, М. и Јоцић, М.

2006. *Ниш*, Београд-Ниш.

Stojić, M. und Nikitović, L.

1996. Ada in Prijedor bei Čačak. *Starinar XLVII*: 205-212.

Стојић, М. и Церовић, М.

2011. *Шабац*, Београд-Шабац.

Стојић, М. и Чађеновић, Г.

2006. *Крушевац*, Београд-Крушевац.

Sharp, W.E. and Mittwede, S.K.

1994. Was Kestel Really the Source of Tin for Ancient Bronze? *Geoarchaeology* 9(2):155-158.

Shqiperia arkeologjike

1971. *Shqiperia arkeologjike*. Tirane.

Shukriu, E.

2004. *Kosova Antike*. Priština.

Tasić, N.

1968. *Zlotska pećina*. Bor.

1974. Bronzано doba. str. 185-256. u: *Praistorija Vojvodine* (B. Brukner, B. Jovanović i N. Tasić). Novi Sad.

1979. Сахрањивање на некрополи Бока у Прчеву код Клине (Косово). стр. 89-100. у: *Сахрањивање код Илира* (ур. М. Гарашанин). Београд.

1983. *Југословенско Подунавље од индоевропске сеобе до продора Скита*. Нови Сад - Београд.

1988. Bronze- und altere Eisenzeit auf Gomolava. у: *Gomolava – Chronologie und Stratigraphie in der Prähistorie und Antike des Donaugebiets und Südosteuropas* (ур. Н. Тасић и Ј. Петровић). Novi Sad: Vojvođanski muzej i Balkanološki institut SANU, 47-58.

1990. Значај Параћин културе у развоју бронзаног доба и старијег гвозденог доба. *Старинар* XL-XLI: 121–126.

1997. Einige Fragen über die Chronologie und Genese de Brnjica-Kultur. стр. 285-299. у: *Уздање* (ур. М. Лазић). Београд.

1998а. Прчево – Бока, стр. 560-564. у: *Археолошко благо Косова и Метохије, од неолита до раног средњег века*. (ур. Н. Тасић), Београд.

1998б. Гвоздено доба, стр. 148-225. у: *Археолошко благо Косова и Метохије, од неолита до раног средњег века*. (ур. Н. Тасић), Београд.

2001. *The Problem of the Belegiš (Belegiš-Cruceni, Belegiš-Bobda) Culture. Genesis, Duration and Periodisation*. in: *Festschrift für Gheorghe Lazarovici* (ed. F. Drasovean). Timisoara: Muzeul Banatului, 311-321.

2001. Праисторијске културе и налазишта на подручју Крушевца. стр. 7-19. у: *Археолошка налазишта Крушевца и околине* (ур. Н. Тасић и Е. Радуловић). Крушевац – Београд.

2002. Некропола у Белегишу и проблем белегишке културе. у: *Белегиш* (аутор С. Вранић), Београд: Музеј града Београда, 168-184.

2003. Дарданци и дардански супстрат. *Пирајхме* 2: 39-62.

2003/4. Historical Picture of Development of Bronze Age Cultures in Vojvodina. *Старинар* LIII–LIV: 23-34.

Тасић, Н. и Томић, Е.

1987. Археолошка ископавања у долини доњег тока Западне Мораве и проблеми етногенезе Дарданаца. *Гласник САД* 4: 129-135.

Teržan, B.

1995. Handel und sozialen Oberschichten im früheisenzeitlichen Südosteuropa. pp. 81-159. in: *Handel, Tausch und Verkehr im bronze- und früheisenzeitlichen Südosteuropa* (Her. B. Hänsel). Prähistorische Archäologie in Südosteuropa, Band 11. München – Berlin.

Todorova, H.

1981. *Die kupferzeitlichen Äxte und Beile in Bulgarien*. Prähistorische Bronzefunde IX/14. Stuttgart.

Тодоровић, Ј.

1971. *Каталог праисторијских металних предмета*. Београд.

1977. *Praistorijska Karaburma II*. Београд.

Тодоровић, Ј. и Симовић, А.

1959. Праисторијска некропола у селу Рутевцу код Алексинца. *Старинар IX-X*: 267-271.

Трбуховић, В. и Васиљевић, М.

1977. Археолошка налазишта и споменици у сливу реке Добраве. *Старинар XXVII*: 153-166.

1983. *Најстарије земљорадничке културе у Подрињу*. Шабац.

Трбуховић, В. и Трбуховић, Ј.

1970. *Доња Топоница, Дарданска и словенска некропола*. Прокупље–Београд.

Тројановић, С.

1892. Допис. *Старинар IX*, књига 1: 40.

Uckelmann M.

2011. The function of Bronze Age shields. pp. 187-199. in: *Bronze Age Warfare: Manufacture and Use of Weaponry* (Eds. M. Uckelmann and M. Mödlinger). BAR International Series 2255. Oxford.

Ferill, A.

1986. *The Origins of War: from Stone Age to Alexander the Great*. London.

Филиповић, В.

2006. Локалитет Илирско гробље у буковачком пољу, истраживања 2004. године. *Гласник ДКС 30*: 47-49.

2006. Керамика старијег гвозденог доба са локалитета Сигнал и Облик у селу Палилула код Сврљига. *Зборник Народног музеја (Ниш) 15*: 9-19.

2008. Праисторијска налазишта у околини Сврљига. *Зборник Народног музеја (Ниш) 16-17*: 9-42.

2008. *Некрополе развијеног бронзаног доба Подгорине и доњег Подриња – нова истраживања у северозападној Србији*. Магистарска теза. Филозофски факултет, Београд.

2009. Локалитет Илирско гробље у Буковачком пољу, истраживања 2005. године. *Архаика 2/2008*: 37-51.

2013. Нова истраживања некропола развијеног бронзаног доба у северозападној Србији: хронолошка и термилошка питања. *Гласник САД 29*: 51-54.

2013. Гробна целина из старијег гвозденог доба из околине Сврљига. *Старинар LXIII*: 209-218.

Filipović, V. i Bulatović, A.

2011. An Early Iron Age Necropolis in Eastern Serbia. *Glasnik SAD 26*: 73-83.

Филиповић, В. и Миљковић, М.

2007. Локалитет Илирско гробље у буковачком пољу, истраживања 2006. године. *Гласник ДКС* 31: 49-51.

Филиповић, В., Миљковић, М. и Митровић С.

2008. Локалитет Илирско гробље у буковачком пољу, истраживања 2007. године. *Гласник ДКС* 32: 68-71.

Филиповић, В. и Танасић, В.

2014. Налаз мача са пуноливеном дршком (Rigsee) из околине Љубовије, стр. 49-50. у: *Српско археолошко друштво, 37. годишњи скуп. Програм, извештаји и апстрактни* (ур. В. Филиповић и Д. Антоновић). Крагујевац, 9. – 11. октобар 2014, Београд-Крагујевац.

Filow, В.

1927. *Die archaische Necropole von Trebenische am Ohrida-See*. Berlin und Leipzig.

Hänsel, В. und Medović, Р.

1998. *Feudvar I*, Kiel.

Harding, А.

1984. *The Mycenaean and Europe*. London.

1995. *Die Schwerter im ehemaligen Jugoslawien*. Prähistorische Bronzefunde IV/14, Stuttgart.

2000. *European Societies in the Bronze Age*. Cambridge.

2007. *Warriors and Weapons in Bronze Age Europe*. Budapest.

Hellmuth А.

2010. *Bogenschilder des Pontischen Raumes in der Älteren Eisenzeit: Typologische Gliederung, Verbreitung und Chronologie der skythischen Pfeilspitzen*. Bonn.

Херодот

Историја. превод М. Арсенић. Београд, 1966.

Hiller, S.

1991. The Mycenaean and the Black Sea. *Aegaeum* 7: 207-216.

Хомер

Ilijada. превод Т. Марећ. Загреб, 1912.

Hoti, А.

1982. Varreza tumulare e Bardhocitne rrethin e Kukesit. *Iliria* XII: 15-48.

1986. Tumat V e VI te Kenetes. *Iliria* XVI: 41-70.

Христов, И.

2011. Железна брадва-скиптър с позлата от фонда на Национален исторически музей. *Известия НИМ XXIII*: 46-50.

Хусеновски, Б.

2005. Милци 1997, заштитно ископување. *Macedoniae acta archaeologica* 16: 118.

Huska, A. and Powell, W.

2013. Tin Sources Associated With Bronze Age Archaeological Sites in West Serbia: Initial Findings. pp. 105-112. у: *Резултати нових археолошких истраживања у северозападној Србији и суседним територијама* (ур. В. Филиповић, Р. Арсић и Д. Антоновић), Београд – Ваљево.

Цанић-Тешановић, Ј. и Глигорић, Р.

2001. *Праисториска некропола Пауље код Лознице*. Лозница.

Castleden, R.

2005. *Mycenaean*. London and New York.

Цвијић, Ј.

2000а. *Балканско полуострво*. Сабрана дела, књ. 2. Београд.

2000б. *Говори и чланци*. Сабрана дела, књ. 3. Београд.

Цермановић, А.

1957. Грчки тип кривог мача у нашој земљи. *Весник Музеја ЈНА* 4: 74-82.

Церовић, М.

2005. Праисторијска остава из Дреновца. *Museum* 6: 7-59.

2006. Праисторијски бронзани налаз из Маова код Шапца. *Museum* 7: 11-23.

Coles, J. M. and Harding, A. F.

1979. *The Bronze Age in Europe*. London.

Цуњак, М.

2005. *Средњовековно оружје и опрема ратника са територије подунавског и браничевског округа*. Смедерево.

Чађеновић, Г.

2007. Праисторијске градине у зони става Западне и Јужне Мораве. *Крушевачки зборник* 12: 7-32

Човић, Б.

1976. *Од Бутмира до Илира*. Сарајево.

1983а. Regionalne grupe ranog bronzanog doba. str. 114-190. у: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983б. Zaključna razmatranja. str. 807-829. у: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1983ц. Glasinačka kulturna grupa. str. 413-432. у: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja IV* (ur. A. Benac). Sarajevo.

1987. Glasinačka kultura. str. 575-643. у: *Praistorija Jugoslavenskih zemalja V* (ur. A. Benac). Sarajevo.

Šarić, J.

2005. Chipped Stone Projectiles in the Territory of Serbia in Prehistory. *Starinar* LV: 9-33.

Шљивар, Д.

1994. Бронзана секира из Јеловика. *Viminacium* 8-9: 37-42.
а одвећ скроман.

БИОГРАФИЈА

Од 1994. године, учествује у раду Истраживачке станице Петница, прво као полазник семинара археологије, а од 1997. године и као млађи сарадник. Учествовао је на преко 65 вишедневних семинара из области друштвених наука, где је одржао и око 30 предавања о различитим темама. Учесник више од 30 археолошких ископавања: Петница – Насеље испред Мале пећине, Шалитрена пећина, Гамзиград, Жидовар, Буковац – Илирско гробље, Хисар у Лесковцу, Нишевац – *Timacum Maius*, Сигнал код Сврљига, Рајићева улица у Београду...

Од новембра 2002. до децембра 2006. године, био је руководилац Програма археологије Истраживачке станице Петница. Реализовао је и сталну археолошку поставку Истраживачке станице Петница. Запослен је у Археолошком институту у Београду, на пројекту *Археологија Србије: културни идентитет, интеграциони фактори, технолошки процеси и улога централног Балкана у развоју европске праисторије* (руководилац пројекта проф. др Славиша Перић). Координатор је теренских истраживања на међународном пројекту Археолошког института у Београду и Бруклин колеџа, Градски универзитет у Њујорку (САД): *Археолошка истраживања насеобинских система, обичаја сахрањивања и рудних ресурса у бронзаном добу северозападне Србије*.

Учествовао је на бројним међународним скуповима. Између осталих са самосталним излагањем на међународној конференцији у Румунији - *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe*, као и са коауторским излагањем на међународној конференцији у Бугарској - *Thracians and the World Around*. Са самосталним и коауторским излагањем учествовао на *XVIIth International Congress of Ancient Bronzes* у Измиру, Турска, а са коауторским излагањем на *Iron Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin* у Târgu Mureș, Румунија. Са коауторским излагањем учествовао је на међународном симпозијуму *Archaeological Heritage – its Role in Education, Presentation and Popularization of Science* у Виминацијуму, Србија. Са коауторским излагањем на међународном

колоквијуму *Iron Age Crafts and Craftsmen in the Carpathian Basin* у Târgu Mureş, Румунија, а са самосталним излагањем на међународном скупу *From Central Balkans to Danube: Archaeology and Heritage* у Сврљигу, Србија, на међународној конференцији *Clash of Cultures - Going south...* у Пирану, Словенија.

Члан је Српског археолошког друштва и Друштва конзерватора Србије. Од 2009. секретар је Српског археолошког друштва, а од 2011. и председник Секције за праисторијску археологију САД.

До сада објавио преко 80 стручних радова и једну коауторску монографију, а редовно учествује у раду Годишњих скупова и секција Српског археолошког друштва и Друштва конзерватора Србије.

Члан је редакције *Етно-културолошког зборника*.

Од децембра 2006. до децембра 2007. био стипендиста **Фонда за младе таленте НСЗ Републике Србије**. Од 2009. до 2013. године године био је члан **Комисије у области културе** (заштита културних добара) града Београда. 2011. године добио **Мајску плакету Општине Сврљиг** за допринос на афирмацији културе и археолошких налазишта на територији Сврљига. 2012. године добио стипендију **Ecole Française d'Athènes** за студијски боравак и завршетак докторске дисертације. Од 2013. до 2014. године био је члан **УО Историјског музеја Србије**. Од маја до новембра 2002. радио за **Међународни комитет за нестала лица УН** (*International Commission on Missing Persons UN*).

На рачунару ради **преко 30 година**.

Чита, говори и пише на енглеском, а чита француски и руски језик.

Одабрана библиографија:

1. 1994. Planigrafija srednjovekovnog utvrđenja Jerinin grad – Brangović *Petničke sveske* 38/III. Valjevo: ISP. 57-68 (sa A. Birešev i Z. Skopljakom).
2. 1995. Kamena kugla sa Mravinjaca. *Petničke sveske* 41. Valjevo: ISP. 302- 315 (sa B. Danilović i T. Petrović).
3. 2005. Excavations at a Bronze Age Mound Necropolis Site Illyrian Graveyard, Western Serbia. in: *Antiquity* Vol 79, No 304, June 2005. (<http://antiquity.ac.uk/projgall/filipovic/>) (sa A. Starovićem)

4. 2008. Newly-discovered Traces of the Roman *Naissus-Ratiaria* Road and the Problem of Locating Two *Timacum* stations, *Balcanica XXXVIII*, Belgrade: Institute for Balkan Studies, SASA, 29-43 (with V. Petrović).
5. 2008. Late Bronze Age Funerary Practices in Northwestern Serbia. in: *Funerary Practices of the Bronze and Iron Ages in Central and South-Eastern Europe* (Ed. V. Sirbu and D.L. Vaida), Proceedings of the 9th International Colloquium of Funerary Archaeology, Bistrita, Romania, 9-11 May 2008. Cluj-Napoca: Editura Mega, 95-108.
6. 2008. Праисторијска налазишта у околини Сврљига. *Зборник* 16-17. Ниш: Народни музеј, 9-42.
7. 2009. Локалитет Илирско гробље у Буковачком пољу, истраживања 2005. године. *Архаика* 2/2008. Београд: Филозофски факултет, Археолошка збирка, 37-51.
8. 2009. The Location of the *Timacum Maius* Station on the Roman Road *Lissus–Naissus–Ratiaria*: New Archaeological Research, *Balcanica XXXIX*, Belgrade: Institute for Balkan Studies, SASA, 47-58 (with V. Petrović).
9. 2011. Tin sources and settlement in the Bronze Age of south-eastern Europe: a pilot study from western Serbia. in: *Antiquity* Vol 85, No 327, March 2011. (<http://www.antiquity.ac.uk/projgall/bankoff327/>) (with A. Bankoff, S. Mitrović, R. Arsić, R. Boger, A. Huska and W. Powell)
10. 2011. Млађе гвоздено доба у области Средњег Поморавља. *Крушевачки зборник* 15: 9-21 (са А. Булатовићем).
11. 2011. The Roman Station *Timacum Maius* (?): Evidence of Urbanization and Communications, *Balcanica XL*, Belgrade: Institute for Balkan Studies, SASA, 25-30 (with V. Petrović).
12. 2011. Мамузе млађег гвозденог доба у Србији. *Гласник САД* 25, Београд: САД, 163-188.
13. 2011. The Art and Ornamentation of Bronzes from the Territory of *Triballoi* (Serbia): 8th to 6th Century B.C. *Kubaba* 2011-17, Izmir, 69. (ISSN 1304-3455)
14. 2011. An Early Iron Age Necropolis in Eastern Serbia. *Гласник САД* 26: 73-83. (with A. Bulatović).
15. 2012. **Сврљиска област у праисторији, антици и средњем веку**. Београд: Балканолошки институт САНУ и Културни центар Сврљиг (са В. Петровићем и С. Миливојевићем). (ISBN 978-86-7179-078-9) **(монографија)**
16. 2012. A Late Iron Age Grave Find from Sarmia, in: *Iron Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin* (ed. S. Berecki), *Proceedings of the International Colloquium from Târgu Mureș, 7–9 October 2011*, Târgu Mureș: Editura Mega, 453-459 (with M. Tapavitchi-Ilic).
17. 2012. Intracranial Arteriovenous Malformations as a Possible Cause of Endocranial Bone Lesions and Associated Neurological Disorder. *International Journal of Osteoarchaeology*, doi: 10.1002/oa.2266 (with A. Janovic, P. Milovanovic, J. Sopta, Z. Rakocevic, D. Nenezic and M. Djuric). (ISSN 1099-1212)
18. 2012. First Geophysical Survey of the Roman Settlement at Niševac (*Timacum Maius*), *Гласник САД* 27 (2011): 303-313. (with C. Rummel and V. Petrović)
19. 2013. Гробна целина из старијег гвозденог доба из околине Сврљига. *Старинар* LXIII: 209-218.
20. 2013. New Archaeological Research in the Jadar region of West Serbia, 2010 and 2011. у: *Резултати нових археолошких истраживања у северозападној Србији и суседним територијама* (ур. В. Филиповић, Р. Арсић и Д. Антоновић), Београд – Ваљево: Српско археолошко друштво и Завод за заштиту споменика културе Ваљево, 57-75. (with H.A. Bankoff, A. Bulatović, S. Mitrović, R. Boger, W. Powell, A. Huska and C. Kulkarni) (ISBN 978-86-913229-6-0)
21. 2013. Epigraphic and Archaeological Evidence: Contributing to Identifying the Location and Character of *Timacum Maius*, *Balcanica XLIV*: 1–15. (ISSN 0350-7653) (DOI: 10.2298/BALC1142007W) (with V. Petrović)
22. 2013. Резултати заштитних истраживања на Коридору 11, потес 52-53 км, КО Рубибреза. *Шумадијски записи* VII: 33-42. (ISSN 1451-639X) (са А. Булатовићем и Р. Арсићем)
23. 2014. Нова истраживања некропола развијеног бронзаног доба у северозападној Србији, хронолошка и термилошка питања. *Гласник САД* 29: 51-84.
24. 2014. Placer Tin Ores from Mt. Cer, West Serbia, and Their Potential Exploitation during the Bronze Age. *Geoarchaeology* 2014 29 (6): 477-493. (with A. Huska, W. Powell, S. Mitrović, H.A. Bankoff, A. Bulatović and R. Boger) (doi 10.1002/gea.21488)

Војислав Филиповић

НАОРУЖАЊЕ И РАТНИЧКА ОПРЕМА У КУЛТУРАМА ПОЗНОГ БРОНЗАНОГ И
СТАРИЈЕГ ГВОЗДЕНОГ ДОБА НА ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ, МАКЕДОНИЈЕ,
ЦРНЕ ГОРЕ И АЛБАНИЈЕ

- [Blurred text]
- [Blurred text]
- [Blurred text]
- [Blurred text]

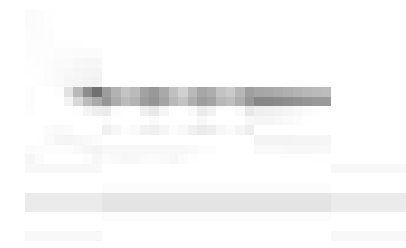
Војислав Филиповић

археологија

НАОРУЖАЊЕ И РАТНИЧКА ОПРЕМА У КУЛТУРАМА ПОЗНОГ
БРОНЗАНОГ И СТАРИЈЕГ ГВОЗДЕНОГ ДОБА НА ТЕРИТОРИЈИ
СРБИЈЕ, МАКЕДОНИЈЕ, ЦРНЕ ГОРЕ И АЛБАНИЈЕ

доц. др Милош Јевтић

Војислав Филиповић

НАОРУЖАЊЕ И РАТНИЧКА ОПРЕМА У КУЛТУРАМА ПОЗНОГ БРОНЗАНОГ И
СТАРИЈЕГ ГВОЗДЕНОГ ДОБА НА ТЕРИТОРИЈИ СРБИЈЕ, МАКЕДОНИЈЕ,
ЦРНЕ ГОРЕ И АЛБАНИЈЕ

[REDACTED]